

Mit 9 Kupfertafeln

Nicht ausleihbar

Aus dem Nachlaß
von
Peter Göring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

VADE
WOORD
XVII

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK

XVII. DEEL

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK
VAN DEEL

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

ZEVENTIENDE DEEL.

GA-GEY.

MET KAARTEN, PLAATEN EN POURTRAITTEN.

TE AMSTELDAM BIJ
JOHANNES ALLART.

MDCCLXXXVII.

WADERLANDSCH

WOORDENBOEK

Ravh

Niederl. g. 364
25

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DUISBURG

GADE

MIT MARTIN WAAVER - TOEGEFLEET

43. g. 213

AMSTELAM
JOHANNES ALBERT
MDCCLXXII

G
Gelle
de be
in ac
hij m
heid
hij
gunt

Gaaf
re Rot
Regene
dan Pri
genen r
Burgers
voor de
zij niet
ongenoeg
had, w

Gauze
den, 1
XVII, 2

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

G.

GAAL, (HUGO) gebooren te *Leiden*, uit een aanzienlijk Geslacht, werd, na het volbrengen zijner studien, Licentiaat in de beide Regten, en was, om zijne minzaamheid, bij ieder in achting. Zijn post, als Pastoor te *Rotterdam*, bekleedde hij met onvermoeiden ijver, zo lang de staat zijner gezondheid zulks gedoogde. Dan, blind geworden zijnde, deed hij afstand daar van. Hij heeft geleefd in 't laats der voorgaande Eeuwe.

Zie *Kerkl. Oudh. van Zuid-Holland*,
bl. 444.

GAAL, (JACOB) was, in het berugte Jaar 1672, Schepen te *Rotterdam*, en verklaarde, ten voordeele zijner Mederegenten, niemand te kennen, die gezegd had *liever Fransch dan Prinschgezind te willen wezen*. Toen men aldaar de Regenten te lijf wilde, was hij een van die, welke door de Burgers op het Stadhuis bewaard wierden; eensdeels om hun voor de woede des volks te beveiligen, anderdeels, op dat zij niet ontsnappen zouden. Doch, na dat de Prins zijn ongenoegen, over het vasthouden der Regenten, betoond had, werden zij ontslagen.

Zie *Vaderl. Hist.* XIV. Deel, bl. 76, 115.

GAASBEEK, voorheen een voornaam Geslacht in de *Nederlanden*, 't welk zeer aanzienlijke Ampten bekleed heeft: als het
XVII. DEEL. A Ze.

Zegelbewaarderschap van *Dordrecht*, als mede het Stadhouderfchap over *Holland*. Ook bezaten die van GAASBEEK verscheidene aanzienlijke Heerlijkheden, als: *Gaasbeek*, *Putten*, *Strijen*, *Wijk bij Duurstede*, *Abcoude*, enz. Groot deel hadden dezelve in de twisten tusschen de *Hoekschen* en *Kabbeljaauwschen*; zo als dan ook, in de verhaalen van die tijden, hunne naamen en bedrijven menigvuldig voorkomen. Een onder hen, zo als gezegt is, Groot Zegelbewaarder van *Dordrecht* zijnde, gedroeg zig zeer ondankbaar tegen Bischof FREDRIK VAN BLANKENHEIM, die hem de Heerlijkheid van *Abcoude*, in weerwil van BREDERODE, toegewezen had; want met Hertog REINOUD VAN GELDER spande hij tegen den Bischof aan, niet tegenstaande hij bij eede beloofd had, nooit de wapenen tegen hem te zullen opvatten. Niet beter gedroeg hij zig tegen Vrouw JACOBA VAN BEIJEREN.

Zie VOSSIUS; BURMAN, *Utrechtsche Faarboeken* en anderen; en Art. ABOUDE.

GAASBEEK, (JACOB VAN) Heer van *Gaasbeek*, *Putten*, *Strijen*, *Wijk bij Duurstede*, *Abcoude*, enz. Deeze, na zig verscheidenmaale tegen den Bischof verzet te hebben, moest hem eindelijk, *Wijk* en *Abcoude* afstaan. Hij word beschreeven als een zeer onrustig mensch geweest te zijn, en niet mindr driftig; welk laatste ook oorzaak van den dood van zijnen eenigen zoon was. Vader en zoon, beiden te paard zittende, meende de oude man, dat zijn zoon geene genoegzame Ridderlijke houding vertoonde; waar over hij driftig wordende, met zijn stok of roede na hem sloeg, en hem zodanig aan den slaap des hoofts trof, dat hij dood ter neder viel. Dus overleed JACOB zonder weinige Erfgenaamen, in het Jaar 1459 of 1460; laatonde, egter, verscheidene Natuurlijke kinderen na. Eenige zijner vlejers noemden hem Prins van *Gaasbeek*. Anderen verhaalen van hem veele grollen.

Zie GOUDHÖRVEN, I. Deel, fol. 466. SLIGTENHORST, *Geldersche Geschiedenis*, I. Deel, fol. 50, II. D. fol. 252.

GAASDONK, wel eer het zeventiende Convent onder *Winderheim*; het voerde den naam van *Onzer L. V. Convent*, gelegen buiten *Goch*, in het Land van *Keulen*.

Zie *Oudh. van Deventer*, II. Deel, bl. 125.

GAASP, *Stok* of verdeling in *Weesperkarspel*, voerende dien naam, naar een stroompje, welk zig daar langs heenen frekt; maakende, met *Overvegt* of *Uittermeer* en het *Gein*, één Regtbank uit. Het heeft zeven Schepenen, van welke de Hoofd-Officier, volgens Resolutie der Staaten van *Holland* van den 20 Maart van het Jaar 1663, gehouden is, het eene Jaar vier Schepenen te kiezen, die in de *Stokken* woonachtig zijn, en waar bij hij als dan drie andere voegen mag, uit de *Ingelanden*, die geen vaste woonplaats in de *Stokken* hebben. In het andere Jaar moet de Hoofd-Officier drie Schepenen, in de *Stokken* woonachtig, kiezen, en mag er vier uit de *Ingelanden* bij voegen.

Staat der Nederlanden, VIII. Deel, bl. 141. enz.

GAAST, een der zevenentwintig Dorpen van de *Friesche Grietenij Wonsfedeel*, in 't Kwartier van *Westergoo*, aan den Zeedijk, tusschen *Makkum* en *Workum*.

BACHENE, A. 1336.

GAASTERLAND, de zevende en Westelijke Grietenij der *Zevenwolden*, die voorheen tot *Westergoo* behoorde. Dezelve ligt aan de *Zuiderzee*, en wordt, door het Scheeprijk water de *Ee*, dat uit de *Slooter-Meir*, door de Stad *Slooten*, bij *Takezyl* in de *Zuiderzee* valt, van *Lemsterland* afgescheiden. De grond deezer Grietenij is rijkelijk van bewaarme Weiden en Koorlanden, op sommige plaatsen, voor

zien. Meer naar den Zeekant, is de grond Berg- en Heuvelachtig. De tegenwoordige Grietman is, Jonker UBBO AYLVA VAN RENGERS, en heeft onder zijn bestier agt Dorpen.

HALMA; BACHENE, *Geogr. Woordenb. van Friesland.*

GAASTMARBUUREN, een Buurtschap, ten Zuiden het Dorp *Hardegarijp*, in de Grieteni *Tietjerksteradeel*.

GAASTMEER, een Dorp, $\frac{3}{4}$ uur gaans ten Westen *Heeg*, aan een kleinen inham der *Fleusfermeer*, in de Grieteni *Wijmbritzeradeel*, binnendijs, hebbende 17 stemmen.

GABBEMA, (EDO) was, in het Jaar 1572, Vaandrig onder de *Nassauschen*, en hielp *Sneek* aan 's Prinzen zijde brengen. Waarschijnlijk is de Historieschrijver GABBEMA uit dit Geslacht oorspronkelijk.

Zie TE WATER, *Verbond der Edelen*, bl. 405.

GABELLEN, is een Onduitsch woord, dat Tol of Pacht beteekend. Bij ons worden de woorden Tollen en Gabellen, voor gelijkkluidende genoomen. Doch door Gabellen verstaat men eigenlijk, een gering Tolgeld, dat men aan Hekken of Wegen betaalt. In *Frankrijk* beteekent dit alleen de Pacht of Impost op het Zout. De Taalkundigen zijn van oordeel, dat Gabel een oud *Saxisch* woord is.

Zie MENAGE, SPELMAN, en anderen.

GARTAN, (DON LOUIS) een *Spanjaard*, die, in het Jaar 1574, gedurende het beleg van *Leiden*, in het Dorp *Zoeterwoude* en aan den *Leidschendam*, eenig volk gelaaten hebbende, met het overschot der Benden, onder zijn bevel staande, na eenigen tegenstand, door RUIKHAVER, aan de

Geest.

Geestbrugge, ontmoet te hebben, den *Haag* innam. Weinig tijds daar na bemagtigde hij de Schans, te *Maaslandsluis*; doch bekwam aldaar eene wonde, die hem het leven kostte.

Vaderl. Hist. VI. Deel, bl. 483 en 484.

GAGAIN, (ROBBERT) Generaal van de Orde der *Trinitaris*, werd gebooren op de Grenzen van *Artois*. Zijne studien volbragt hij te *Parijs*; werd daar na Doctor in de Regten, en eindelijk Generaal van gemelde Orde. Om zijne bekwaamheid rond hij bijzonder in achtung, bij KAREL DEN VIII en LODEWYK DEN XII; welke Vorsten hem, in verscheidene Gezantschappen, gebruikten. Hij stierf in het Jaar 1501.

Zie VOSSIUS EN VAL ANDREAS.

GAGELDONK, eene Heerlijkheid in *Staatsch Brabant*, dus genoemd naar het oude Slot van dien naam, waar van het muurwerk alleen nog te zien is. De naam van dit Geslacht is in de Geschiedenissen van *Brabant* over bekend. Aldaar staat nog eene Kapelle, die thans buiten gebruik is, doch wel eer aan de Maagd MARIA was toegewijd. Deeze Heerlijkheid, mer welke die van *Hambroek* daar na vereenigd is, veranderde menigmaal van Heer, en behoort nu, als een Leen van *Brabant*, aan den Prins VAN RUBEMPRE EN EVERBERG.

Zie BACHIENE, *Staats Brabant*, enz.

GAJERINGATERBORG, een Adelijk Huis, in de *Groninger-Ommelanden*, onder *Hunzingoo*, ten Zuiden van 't Dorp *Warshuizen*.

GAIL, (A.) of GAILIUS, een vermaard Regtsgeleerde, gebooren te *Keulen*, in 't Jaar 1525, volbragt zijn studien te *Leuven* en elders, onthield zig den tijd van 15 Jaaren in de

Nederlanden, Frankrijk en Italie; en werd Asfesfor te Spiers. Keizer MAXIMILIAAN stelde hem aan tot zijnen Raad. Keizer RUDOLF DE II gebruikte hem, in het Jaar 1577, als Afgezant, in de onderhandeling te Geertruidenberg. Hij wierd, vóór zijnen dood, Kancelier in zijn Geboortestad, en stierf aldaar, in het Jaar 1587, nalaatende eenige schriften.

Zie VAL. AND. FIEHER, *Theath. Vaderl. Hist.*
VII. Deel, bl. 148.

GALAMA, een der vervallene Adelijke Sloten, in de Grietenij *Tietjerksteradeel*, onder het Dorp *Garijp*. Van een ander Slot van dien naam, in de Grietenij *Hemelumer Oudepbert*, vind men nog de overblijfselen, na bij het Dorp *Koudum*. Dit laatste is aanmerkelijk om zekere put, bij dit Huis, die, onbekend door welk toeval, in het Jaar 1502, was vergiftigd geworden, en wel in zo verre, dat de daar van uitwaasemende damp aan vier menschen het leven kostte: waarom men genoodzaakt was, de put te dempen. Zie SCHOTANUS, bl. 502. Een derde Slot van dien naam stond wel eer bij het Dorp *Hemelum*.

GALAMA. Het oud en beroemd Adelijk Geslagt van deezen naam was in de Provintie *Friesland*, omtrent het Jaar 1100, in zo groot een aanzien, dat het aan ieder, die het tegenstond, het hoofd durfde bieden. Thans is het genoegzaam geheel nigestorven in de mannelijke linie. Het gebied diens Geslags grenste zelfs aan *Holland*.

Het Geslagt-Register van **GALAMA**, of **GALEMA**, vind men bij FERWERDA, I. Stuk van bl. 41*-42*. IGO GALAMA, van wien vervolgens nader, word geteld onder de *Friesche Potesraaten*, in de IX Eeuw. DOUWE, HITMAN en YGE GALAMA komen voor op het Jaar 1486, in het *Charterboek van Friesland*, bl. 733 en 740; OTTO GALAMA, bl. 755; SICCO GALAMA, die, vermoedelijk, vader van TAKO DEN BONDGENOOT was, II. Deel, bl. 85, 95, 117, 427. Beter is bekend ANSONIUS GALAMA, die de Unie van *Utrecht* ondertekende. De

over-

overblijvenden, tot den Roomschen Godsdienst weder overgegaan zijnde, hebben geen deel aan 's Lands Regeering gehad.

GALAMA, (IGO) de vijfde Potestaat van *Friesland*, en in den Krijgshandel wel ervaaren, werd daarom, in 'de *Noordsche* onlusten, na den dood van HESSEL HEERMANA, door de Edelen en Ingezetenen, tot die waardigheid verkooren. *Friesland* werd door hem, tegen de invallen der *Nooren*, beveiligd. Hij stierf in het eerste Jaar zijner Regeering, omtrent het Jaar 910, nalaatende eenen Zoon IGLO GALAMA, die mede in de *Friesche* Kronijken vermeld word.

GALAMA. (GALO IGES) In oude tijden lagen, tuschen *Stavoren*, *Enkhuizen* en *Texel*, zeer vrugtbare Beemden en lustige Boschaadjen, die, door inwateringen, in eenen Zeeboezem veranderd zijn. Onder de verdronken Boschen was dat van *Krijfel* het voornaamste, en, gelijk men wil, de eigendom van dit Geslacht, welks hoofden 'er dus Houtvesters of Boschbevaarders van waren. Een blijk daar van is de oneenigheid, ontstaan tuschen Graaf FLORIS DEN VETTEN en GALE IGES GALAMA; welke, volgens KLAAS KOLYN, zig dus toedroeg:

„ Graave FLORENS te *Enkhuizen* of daaromtrent zijnde, had
 „ zijn opperste vermaak in de Jagt, en dus bevond hij zig
 „ meenigmaal in het Bosch van *Krijfel*, dat GALAMAAS eigen
 „ goed was, en had, op zekeren tijd, zijne dienaars geweldadig, hunne honden en vangst ontnomen. GALAMA, zegt
 „ men, staafde met eenen eed, dat hij die daad aan 's Graaven goed en bloet, al was 't ten koste van zijn eigen leven, wreeken zou. De Graaf spotte daar mede, en schroomde niet, wanneer 't hem luste, in het gemelde Bosch te gaan jaagen. GALAMA dat ontwaar wordende, heeft eenige zijner vertrouwste vrienden hier van verwittigd, die terstond opzaten, en tot hem kwamen, met belofte van alle hulpe tegen zijne vijanden. GALAMA komt bij den Graaf, spreekt hem aan met stille en bittere woorden, eischende vergoeding van gedaane schaade, of wilde, bij weigering van dien, zig zelfs regt doen met de wapenen, die God en de natuur hem hadt gelieven te verleenen. De

A 4

„ Graaf.

e Spiert.
 Keizer
 gezant,
 d, vóór
 f aldaar,

vr. Hif.

de Grie,
 en ander
 ephert,
 m. Dit
 ie, on-
 giftigd
 itwaase-
 m men
 s, bla
 bij het

deezem
 r 1100,
 ontfond,
 neel nit-
 Geslags

ind men
 ra, van
 Potes-
 GALAMA
 Fries-
 GALA-
 ENNOOT
 ind AN,
 le. De
 over-

„ Graaf, verwonderd over de stoute taal van een Edelman,
 „ die hem in zijn aanzigt dus durfde dreigen, berispte hem
 „ wel straffelijk; doch GALAMA voer voort: *Zo waar ik een*
 „ *Edele frije Fries gebooren ben, zal ik mij voor uwe over-*
 „ *weldiging beschermen, of het zal mij aan de magt en niet*
 „ *aan de wil ontbrecken*, en viel te gelijk den Graaf aan, die
 „ hij gewisfelijk zou doorstooten hebben, had die niet te rug
 „ geweeken, doch ontving egter eene wonde aan de regter
 „ arm. Toen, zegt het verhaal verder, trokken 's Graaven Edel-
 „ lieden mede van leer, en beschutten hunnen Heer, egter
 „ schooten twee van 's Graaven dienaars 't leven daar bij in,
 „ die zo een geweldadigheid van GALAMA niet verwacht had-
 „ den." Tot dus verre GABBEMA, in zijn *Verhaal der Wa-*
tervloeden, pag. 50 en 51. Het is bekend, dat WAGENAAR, in
 zijn II. Deel der *Vaderlandsche Historie*, bl. 213-215, dit
 verhaal overgenoomen en de waarheid daar van gegrond
 heeft op het gezegde van KLAAS KOLYN. Elders hebben wij
 dit verhaal reeds tegengesproken. WINSEMIUS maakt 'er, eg-
 ter, mede gewag van, en zegt, dat die twist, tusschen den
 Graaf en den Edelen GALAMA, door GODEFRID, Hertog van
Braband, is beslist geworden. Om 'er dit nog bij te voegen,
 zo dient men te weten, dat WAGENAAR zelf aan de onegtheid
 van KLAAS KOLYN niet getwijfeld heeft, maar daar van zo
 zeker is overtuigd geweest, dat hij, bij den tweeden druk
 van zijn beroemde *Vaderlandsche Historie*, alle de aanhaali-
 ge daar van heeft weg gelaaten. Wenschelijk ware het ge-
 weest, dat hij niet alleen de aanhaalingen, maar zelfs de
 grollen, daar uit overgenoomen, had doorgehaald. Beroemde
 mannen, als SCHRIVERIUS en BRANDT, hebben dit geval in
 twijffel getrokken; doch ook anderen hebben het wederom
 zoeken te verdedigen. BENT, in zijne *Jagtregt der West-*
Friezen, heeft, zo ik meen, dit stuk voldongen; zie bl.
 88-99.

GALAMA, (HARTMAN) *Friesch* Edelman, zoon van GALO,
 die in het Jaar 1599 overleed, en van FOEK; doch, volgens
 andere, van KINSCH HOXWIER, die hem ter waereld bragt,
 den 18 Februarij van het Jaar 1533. Hij liet geene kinders
 na,

na, uit zijne huwelijken met BIEME HERMANA en KINSCK POP-
TA; maar wel een onsterfelijken naam. Zijne lotgevalten wa-
ren, in alles, gelijk aan die van SJOERT BEIMA, met wien hij,
als zijnde een Lid der zaamverbondene Edelen, ook te *Brus-
set* onthalt is, volgens vonnis, tegen hem uitgesproken,
den 29 Majj van het Jaar 1568.

In dit vonnis vind men nog deeze bijzonderheid, dat hij
van *Amsteldam* vertrokken zijnde, eenig Krijgsvolk, te *Hooru*
en elders, bij trommellag, aangenoomen had, waar toe hij
een Lastbrief ontvangen had. Jammer is het dat mannen, die
zo kloekmoedig als deeze voor de vrijheid hebben durven uit-
koomen, voor het geweld hebben moeten bukken.

Men vindt zija Sententie bij MARCUS, bl.
80 en 81.

GALAMA, (SEERP) broeder van bovengemelden, en zwagter
van JELTE EILSMA, was gebooren, den 25 October van het Jaar
1528. Niet min ijverig zijnde voor de vrijheid, hadt hij het
voorregt boven dezelve, dat hij in zijn Vaderland de vrugten
daar van plukte. Reeds in het Jaar 1566 bleek het duidelijk
genoeg, hoe afkeerig hij was van al wat na slavernij zweemde.
Menigvuldige blijken heeft hij van zijne kloekmoedigheid
gegeeven. Getuigen de slag bij *Jemingen*, waar bij hij tegen
woordig was. Het ongenoegen van ALBA tegen hem, die hem
te *Antwerpen* wilde doen koomen, ontstak zijnen ijver des te
meer: zo dat hij niet schroomde, het Verbondschrift der Ede-
len met zijnen naam te ondertekenen. In het Jaar 1572 was
hij één der *Friezen*, die van SONOY hulpbenden verzogten.
Ook hielp hij *Franeker* aan de zijde der Staaten overbrengen.
Hij ontzag zig niet, in het strengst van den winter, naar
Haarlem te reizen, om van ORANJE nieuwe hulp te verzoeken,
met oogmerk om *Leeuwaarden* en gantsch *Friesland* te
doen omslaan. Doch toen alles, in dit Gewest, ten voordeele
van *Spanje* begon te draaijen, vond hij geraaden, voor eeni-
gen tijd, de woede van ALBA te ontwijken. Zijne vrouw volgde
hem, en vlugte, met zeven kinderen, in den barren win-
ter,

ter, en stond alle leed, voor de vrijheid, met mannenmoed, door. In meerder kalmte in *Friesland* te rug gekoomen zijnde, werd hij, in het Jaar 1577, aangesteld tot Grietman van *Baarderadeel*, en tot Hopman over een vaandel voetknechten. Twee Jaaren laater was hij Gedeputeerde 's Lands van *Friesland*, en den 5 Augustus van het Jaar 1580, bij de Gemeente, tot Ontvanger van de Kloostergoederen in *Baarderadeel* verkooren.

Deeze Edele *Fries* was, zo als gezegd is, niet alleen een Ondertekenaar van het Verbond der Edelen, maar ook een groot bevorderaar van de Unie van *Utrecht*. Benevens anderen stelde hij zijn perfoon en goederen, als Gijzelaár, binnen *Leeuwaarden*, met belofte, dat zij, als Edellieden en mannen van eer, niet vertrekken zouden, zonder bewilliging van gemeene burgeren der Stad, zo lang de betaaling van de verschoote penningen, door de burgers verstrekt, tot afbetaling der *Waausche* Krijgsknechten, niet zou geschied zijn. Hij overleed op het Kasteel te *Hoxwier*, den 22 Januarij van het Jaar 1581, en zijne Huisvrouw, HISE BOTNIA, den 8 van Zomermaand van het Jaar 1593. Op zijn Grafzark in de *Mantgumer* Kerk leest men een zesreglig opschrift, waar in hij, naar waarheid, omschreeven word als de roem van *Friesland*; een heldhaftig verdediger van zijn Vaderland; groot in den raad en oorlog; een vijand van 's Lands vijanden; een getrouw vriend voor zijn vrienden; wien weinigen eyenbaaren.

GALAMA, (TAKO) een zoon van SICCO, werd, in het Jaar 1568, door ALBA, te *Antwerpen* gedagvaard, om zig te verantwoorden. Hij behoorde mede tot de zaamverbonden Edelen. Hij overleed nog in dat zelve Jaar, te *Akkrum*, op zijn Slot *Blinkstra*; latende, bij zijne vrouw, AUK TJESSENS, kinderen na, over welke hij RITSKE DYKSTRA en DOYTYE BONGA tot Voogden had aangesteld.

Zie *Vaderl. Hist.* VI. Deel. TE WATER, *Verbond der Edelen*, enz.

GALAMA-DAM, een doortogt voor de binnenlandfche Sche-
pen, agter *Steyoren*, met een *Schouw*, welke de Rijnruigen
over den froom zet. Het Geflacht van GALAMA was de aang-
legger van dat werk.

GALBA, (SERGIUS SULPITUS) Keizer der *Romeinen*, afkom-
ftig uit het Geflacht der SULPITUSSEN. Hij beklom den Rijks-
zetel, na dat het Geflacht der CEZARS, met den wreeden NERO,
een einde genoomen hadt. Want met den dood van NERO,
werd GALBA, fchoon toen reeds drieenzeventig Jaaren oud,
door de foldaaten, in *Spanje*, als Keizer uitgeroepen. Hem
(wil men) was, door verfcheiden tekenen, die waardigheid,
en, toen hij nog een jongeling was, door AUGUSTUS voor-
fpeeld. Toen men, in zijnen ouderdom, hem dit erinnerte,
gaf hij ten antwoord; *Dit zal gebeuren, als een Muyl-Ezel
in de kraam komt*. En dit ook, wil men, gebeurde op het
oogenblik toen de foldaaten hem voor Keizer uitriepen; 't
welk hem aanpoorde, de Regeering te aanvaarden. Hij be-
kleedde die, tot grooter genoegen der Onderdaanen, dan der
foldaaten. Reeds te vooren had hij verfcheidene aanzienlijke
Eerampten in het Rijk bekleed. Van CALIGULA werd hij ge-
zonden, om in plaats van GETULICUS het *Roomfche* Leger te
gebieden; ook was hij twee Jaaren *Pro-Consul* van *Africa*,
en gaf verfcheidene blijken van dapperheid en ernsthafte-
heid. Hierom was hij, meer dan eens, in *Duitschland* en *Africa*,
in zeegepral omgevoerd. Na dien tijd gedroeg hij zig zeer in-
getogen, tot dat men hem het beftier van *Spanje* opdroeg,
alwaar hij zig de zaaken niet zeer aantrok, om zig bij NERO
niet verdagt te maaken. Zo dra hij den Zetel beklommen had,
gedroeg hij zig als een Keizer betaamde. Tegen zijn beftier
brengt men in, dat hij geftadig drie perfoonen bij zig had,
waar van hij zig volmaakt liet beftieren, namelijk T. VINIUS,
CORNELIUS LACO en zijnen vrijgelaaten ICELUS. Deeze drie
misbruikten het gezag des Keizers in alles, waar toe hunne
kwaadaartigheid en listigheid hen aanzette. Ook maakten hij
zig gehaat, door zijne al te groote gierigheid. Hij weigerde
den foldaaten het gefchenk, 't welk de Officieren hun beloofd
hadden, toen zij hem huldigden. Deeze dit verftaan hebben.

de,

menmoed,
men zijn
erman van
voetkne-
lands van
ij de Ge-
Baarde.

lleen een
ook een
evens an-
aar, bin-
heden en
williging
van de
afberaa-
ed zijn.
rij van
n 8 van
in de
waar in
n Fries-
; groot
en; een
even.

het Jaar
zig te
rbonden
um, op
K TIES'
DOYT.

PATER,

GA

de, kwam het Leger op de been, dat in *Opper-Duitschland* stond, zond een Gezantschap aan de Lijfgarde, een naar den *Neder-Rhijn*, met een boodschap, dat zij zodanigen Keizer niet begeerden te hebben, die in *Spanje* verkooren was; met verzoek een anderen te kiezen, die hen aangenaam was. GALBA, van verwittigd, en meenende dat hij gehaat was om zijnen ouderdom, en om dat hij geene kinderen had, nam PIGO FRUGI LUCINIANUS tot zijnen zoon aan, en bragt hem bij 't Leger; waar door hij, egter, niets anders verrigte, dan dat M. SALVIUS OTTO, die reeds lang naar 't Rijk had gestaan, nu zijn best deed om zijn oogmerk te bereiken. Hij maakte de Lijfchutters tegen den Keizer op, die, op een valsch gerugt, dat OTTO gedood was, zig tot hem begaf en van denzelfven, op staanden voet, gevat en gedood werd, zonder dat iemand zig dit berouwde. Dit geschiedde in het Jaar 69, waar in de oorlog der *Batavieren* zijnen aanvang nam, het 73 zijns ouderdoms, en de zesde maand zijner Regeeringe.

Zie SÜETONIUS, CAESAR EN TACITUS.

GALDER, een Buurtschap, in *Staatseh Braband*, ten Westen van de Rivier de *Mark*, na bij het Dorp *Ginneke*.

GALEN, (CHRISTOP BERNARD VAN) Bischoep van *Munster*; zie CHRISTOP BERNARD.

GALEN, (JAN VAN) Heer van *Papendorp*, Admiraal ter Zee, ten dienste van de Staaten deezer Landen, geboortig van *Efsen*, in het Graaffschap *van der Mark*, in het Jaar 1604: een oord, die door hem beroemd geworden is, en wiens Geslacht vermaarder was, dan de plaats, daar hij allereerst het licht aanschouwde. Zijn overgrootvader, ADAM VAN GALEN, was getrouwd met MARGRETA BONGAARDEN, uit den huize van *Papendorp*, Ridders genaamd. Zijn grootvader, GYSBERT VAN GALEN, had ter vrouwe SEBILLA VAN OEL; uit welke egtverbintenis zijn voortgekoomen, onze Zeeheld JAN, en zijn Broeder GYSBERT. Desze, in het Jaar 1599, binnen

Wij-

enz:

tschland
naar den
n Keizer
as; met
s. GAL-
was om
d, nam
hem bij
tte, dan
gestaan,
maakte
sch ge-
na den
der dar
ar 69,
het 73

rus.

Vesten

nffer;

te, ten
sfen,
oord,
t ver-
t aan-
as ge-
n PA-
BERT
welke
, en
innen
Wij-

Wijmen, aan de *Rhoone*, aan een Adelijke Juffer ver-
looft, (de andere was in den egt vereenigd met *AGNETA*
HEKKINGS, tot *Esfen*) had, lang te vooren, onder den Hop-
man *ALSTEIN*, voor den Paltzgraaf in *Over- en Neder-Beije-*
ren, en naderhand binnen *Bergen op den Zoom*, onder den
vermaarden *MARCELIS BAX*, de wapenen van den Staat gedraa-
gen. De vader van onzen Held kweet zig, in alle gevallen,
als een Held, die het gebrek van tijdelijke middelen door
braafheid zocht te vergoeden. De zoon, die den naam des
vaders voerde, heeft getragt, hem voor bij te streeven; 't
welk hem ook werkelijk gelukt is. Van gering matroos, de-
wijl hij 'er zig op toeleide om zijn fortuin ter Zee te maa-
ken, door een goed gedrag, van trap tot trap opgeklimmen,
was hij ook in alles, wat den Scheepsdienst en het Zeeleven
betrof, in den grond onderweezen en kundig geworden. In
eenen tijd, toen men mannen van verdienste tot Bevelhebbers
verhief, kweekte *Nederland* waare Helden; maar zints men
de Officieren met goud op de klederen begon te versieren,
en onkundige jongelingen dit tooziel deed draagen, is de
waare dapperheid, de zucht naar glorie, als verbannen gewor-
den, en zijn de Helden ontaart in laffe jonkers, beter voe-
gende in de gezelschappen van vrouwen en aan de speelta-
fels, dan binnen Scheepsboord. *VAN GALEN* leefde dan in
die gelukkige tijden, in welke men alleen door verdiensten
ten top van eere verheeven werd, en verkreeg daar door het
Bevelhebberschap.

Door de Admiraliteit te *Amsterdam*, na veele moeiten en
gevaaren doorworfeld te hebben, op den ouderdom van
zesentwintig Jaaren, tot Kapitein zijnde aangesteld, toonde
hij, in alle gelegenheden, dat zijne meesters, over de gedaa-
ne aanstelling, zig niet behoefden te beklagen. Zeer dapper
gedroeg hij zig tegen de *Duinkerksche* Zeerovers, die waar-
lijk mannen van overdreeven moed waren. Na dat hij op
dezelven, in het Jaar 1631, een geruimen tijd gekruist had,
werd hij afgevaardigd ten geleide van de *Oostersche* Vloot,
met het Schip de *Zwarte Leeuw*. In het *Vlie* weder binnen
gekoomen, geleide hij een andere Vloot, door de *Zond*,

en kwam niet te rug, dan na dezelve in veilige haven gebragt en een *Duinkerker* veroverd te hebben.

In de maand April van het volgende Jaar, wederom in dienst gesteld zijnde, zailde hij, met het Oorlogs-Fregat *Mars*, nevens 17 Koopvaardijfchepen, voorbij een bijna ontelbaare Vloot *Engelsche* Schepen, na de Noord. Op den terug togt werd hij gevolgd van twee Zeilen. VAN GALEN, niet gewoon zig te laaten trotseeren, de duisternis niet ontziende, wendde den steven om hun in den mond te loopen. Zijne volgers losten terstond het geschut op hem, en gebooden hem, tot driemaal toe, te strijken. VAN GALEN, schoon door duisternis niet kunnen ontdekken, wie en hoe groot zijne bestrijders waren, gaf geen antwoord, dan met de volle laag van zijn geschut, en trof de vervolgers zodanig, dat hun moed en Zeilen te gelijk nedervielen. Die zelve stoutmoedigheid begaf hem den folgenden dag niet. Zig van de *Engelschen* ontdaan hebbende, maakte hij jagt op drie andere Schepen, welke hij voor *Duinkerkers* aanzag, doch die hem, door duisterheid en mist, ontkwamen. Hij kruisste daar op een geruimen tijd voor *Noorwegen*, verzekerde ettelijke Vlooten, en bragt 'er een van 20 Schepen gelukkig binnen.

Wederom uit het *Vlie* gezeild naar de *Zond*, met een Vloot van 120 Koopvaarders, kwam hij, in den terug togt, voor *Ameland* ten anker, van waar hij wederom op een kruistogt nitzailde. Van deezen liep hij in *Texel* binnen. Na van zijne verrigtingen aan de Admiraliteit verslag gedaan te hebben, stak hij wederom in Zee, om de Vloot uit de *Zond* af te haalen; 't geen hij ook, nog vóór het einde van het Jaar 1632, volbracht.

In de Lente van het daar op volgende Jaar, overgegaan zijnde op het Schip *Maurits*, gewapend met agt metaalen stukken en veertien busfen, en bemant met 87 koppen, liep hij, benevens CORNELIS JANSZOOM HAAN, wederom in Zee. Op deezen togt werd zijn Zeemanschap en moed op de proef gesteld. Met dijnsig weder, ontdekte hij, op den morgen van den 13 April, vier Schepen aan hij. Schoon de helft zwaker, wendde hij derwaarts; 't geen den vijand zeer verbaasde.

Een

Een van de vier Schepen scheidde zig van de anderen, dat door HAAN fluks werd nagezet, en wel met zo veel drift, dat VAN GALEN zo wel HAAN als den *Duinkerker* uit het gezigt verloor; doch zijn moed begaf hem niet. En, egter, hadde men het geen lafheid konnen noemen, indien hij alleen voor drie zwaare Schepen geweeken ware. Hij zet het op den vijand aan, agterhaalt het agterste Schip, en klampt het aan boord. Fluks sprong matroos over, bemant den overloop, en verlaat van den Schipper, dat hij een *Lubecker*, en de twee anderen *Duinkerkers* waten. Ook waarfchouwde deeze hun getrouwelijk, dat zij moesten toezien, alzo de twee andere Schepen opgepropt met volk waren, en zig wel verweeren zouden. Dan VAN GALEN, in plaats van zig door dit berigt te laten affchrikken, verlaat den *Lubecker* en maakt jagt op de *Duinkerkers*. Deeze hem ziende naderen, en buiten staat om te ontvulgen, neemen de Zeilen in, met oogmerk om hem afkewagten. In het zelve oogenblik begon het fchieten van wederzijde, en duurde meer dan twee uren. Schoon het Schip *Maurits* met kogelgaten als doorboord was, verloor de Held den moed niet, maar volhardende in den strijd, bragt hij den fchrik onder de vijanden, die het op een vlugten felde. De groote fteng van den kleinste *Duinkerker*, die overboord was gevallen, kwam in handen van den overwinnaar. De Hopman DANSER bedong voor zig en zestig der zijnen het leeven. Terwijl men hier over handelde, ontfnapten de andere. VAN GALEN bragt, in een hevigen storm, zijnen prijs binnen. Min gelukkig was HAAN op deezen togt, die midden tusschen twee kloeke Schepen verviel. Want schoon hij het een in den grond geboord, en het andere op de vlugt gedreeven had, liet hij zelve 'er het leeven bij. VAN GALEN, getroffen over den dood zijns boezemvriands, verzelde, met een treurig-gelaat, deszels lijke. Nevens de dankbetuiging van 's Lands Staaten, werd hij, voor betoonde dapperheid, met een Gouden Keten begiftigd.

Na zijnen vriend de laatste eer te hebben beweezen, flak hij wederom in Zee. Twee *Biskaaijsche* Zeerovers ontvlugten hem ter nauwer nood. Op de kust van *Noorwegen*

ent-

ontmoette hij een *Nieuwpoorter*, JOHAN ANTHONISZON genaamd; terwijl hij bezig was met een *Hollandsche* Fluit te vermeesteren. Doch zo haast kreeg hij VAN GALEN niet in 't gezicht, of hij verliet zijnen proof; maar kon zijnen vijand niet ontkoomen. Hij werd bijkans zo spoedig genoomen, als ingehaald, en te *Amsterdam* opgebracht. Een maand daar na, ontdekte hij, op de hoogte van *Ameland*, een Vaartuig, waar op hij terstond jagt maakte. Hij klampte het aan boord. Het was een *Duinkerksch* Jagt, 't welk zig manlijk verdedigde. Doch daarom ook te selder aangetast wordende, liet het den moed zakken en gaf zig over. Deze Rover had het op *Friesland* gemunt. De Bevelhebber, zijnde een *Fries* van afkomst, was voorneemens, over de *Watten* in te booren, vervolgens de vermogendste huislieden 'snachts van hun bed te ligten en weg te voeren, om door groot losgeld zijn beurs te vullen. VAN GALEN bragt hem te *Amsterdam*. Iet diergelijks gelukte hem nog in dat zelve Jaar. Met een derde Schip geraakte hij in een hevige gevegt, en overmeesterde het. VAN GALEN, schoon daar bij in de zijde gewond, schonk aan den overwonnen Hopman, JOHAN VERKLYTE, het leven, voor hem en de zijnen. Dien buit binnen gebracht hebbende, en van zijn bekoomene wonden geneezen zijnde, stak de Held, in de maand November, wederom in Zee, en begaf zig naar de *Zond*. Indien de avond het niet belet had, zou hij van nieuws een *Duinkerker* veroverd hebben. Hij onthield zig een poos tijd op het *Schager* Rif, tot dat de *Oostersche* Vloot uitkwam, welke hij behouden binnen bragt. Hij zelf bleef in Zee tot den 18 December, wanneer een Zuidooste wind de stroomen en gaten der *Zuider-Zee* met ijs bezette; waar door het Schip niet weinig in gevaar geraakte. Dan een spoedige dooij gaf gelegenheid, het anker voor *Medenizik* te werpen en 't volk aan land te brengen.

In het Jaar 1634 eerst vrugteloos jagt gemaakt hebbende op een *Duinkerker* Kaper, viel dezelve, twee dagen daar na, hem in handen. Hij schonk den Kapitein het leven en zond hem op naar *Amsterdam*. Op den tweeden togt ontsnaptten hem twee dier Rovers. Doch een *Duinkerker* Fluit, voorgeevende een *Vhelander* te zijn, werd, na onderzoek van
zaa-

traken.
Nite g
lijk zi
Maar d
den Zon
oogen
Zee gee
zelver
heid zij
erlen m
eal. 15
na de z
een sch
beel. 1
Bezuide
gemant
volk t
mers
dagen
spoed m
't oene.
wegen,
vooi, w
genoom
buit. We
van een
Zee; en
was hij,
schieten
bij hem,
de vijand
was, om
waren, moe
ren busen,
had hij mee
Borkom
door hem
XVII. D

zaaken, door CORNELIS SIMONZOOËN genoomen, en naar het *Vlie* gebragt. De Bestiëders der Zeezaaken, toen te *Medenblik* zijnde, gelastten VAN GALEN, daar het anker te werpen. Maar de Held, te jeukerig naar den strijd, kon niet besluiten, den Zomer aldaar te vertoeven. Hij hun 's Lands belang voor ooggen stellende, werd dit besluit veranderd, en hij weder in Zee gezonden; doch een hevige storm noodzaakte hem, ter zelve plaats het anker te laten vallen. 't Schip spoedig hersteld zijnde, stak hij wederom in Zee, en ontdekte, op den eersten morgen, twee Smakken, die om de *Zuid* wilden. VAN GALEN jaagde beiden tot *Wijk op Zee*, en klampte de eene na de andere aan boord. De *Duinkerker*s meenden het met een schuit te ontvlugten; dan zij werden van de boot achterhaald. De andere inmiddels voortzeilende, werd één mijl *Bezuiden Wijk* agtervolgd; alwaar ze geen kans ziende het gevaar te ontkoomen, het Vaartuig op strand jaagden, en het volk zig duinwaarts begaf. Deeze Smakken waren op de *Breemers* veroverd, door GASPAR CEINSEN, van *Oostende*. Drie dagen daar na, ontmoette hij twee Zeilen aan lij. Met allen spoed maakte hij daar jagt op, en in den nacht zig meester van 't eene. Deeze stoutheid gelukte: want dit Schip, uit *Noorwegen*, den steven naar *Hoorn* wendende, zonder eenig gevolg, was door den *Duinkerker* Kaper, JOMAN WELLART, genoomen. Doch deeze verheugde zig niet lang met dien buit. Want VAN GALEN in *Texel* berigt gekreegen hebbende van een vijandelijk Schip voor *Ameland*, stak terstond in Zee; en onder den wal den *Duinkerker* ontwaar wordende, was hij, tegen den avond, hem zo nabij, dat hij hem beschieten kon. Hij bleef op dien afstand den gantsche nacht bij hem. In den morgenstond bij den wind steekende, zocht de vijand hem te ontvlugten; dan dit niet gelukkende, spaarde hij kruid en lood, tot dat VAN GALEN hem na bij genoeg was, om zeker te treffen. Na een hevige gevegt van vijf uren, moest de Fluit, gewapend met 130 man, en 13 ijzeren busfen, zig overgeeven. In plaats van deezē alleen, had hij met twee prijzen konnen binnen komen. Want onder *Borkom* ontdekte hij, te loefwaard, een *Duinkerker*; deeze, door hem uit den wind gehaald, komt voor de boeg en ont-

der bereik van het geschut, om voor den wind te krijgen; waar door hij kans kreeg om te ontsnappen. VAN GALEN te laat zijnen mislag ontdekkende, hem den weg niet te hebben afgesneden, moest zig vergenoegen, met de Fluit alleen binnen te koomen, en de gevangenen te *Amsterdam* overtegeeven.

Nog vóór het einde van dit Jaar, als Convooyer van een Vloot uitgezonden, bragt hij, in de maand Januarij van het Jaar 1635, de Vloot uit de *Zond* in het *Vlie* binnen. Dus lang geslingerd door stormen, en gezegend door overwinningen, besloot hij een weinig rust te neemen, en gedurende dit Jaar aan Land te blijven. Op het einde van de maand Maart van het Jaar 1636, stak hij, in dienst der Admiraliteit te *Amsterdam*, wederom in Zee, met het Schip de *Bul*. Op de *Noordsche Kust* maakte hij vrugteloos jagt op een *Duinkerker*, doch veroverde een *Pijnas*, die hij aan den eigenaar te rug gaf. Op deezen togt, na een hevigen storm te hebben doorgestaan, ontsnapten hem meer anderen; van vier *Kaperschepen*, die hij tot op de *Engelsche Kust* vervolgte, en waar van twee op strand gejaagt werden, veroverde hij 'er één. Met dien prijs viot geraakt zijnde, zeilde hij voor bij 't *Eiland Wigt*, alwaar zig een Vloot van 28 *Engelsche Zeilen* vertoonde. Met een Vloot *Spaanschvaarders* meende onze Zeeheld naar 't *Vaderland* te stevenen. Maar door den *Engelschen* Admiraal opontboden, werd hij, met zijn Schip en prijs, naar *Portsmouth* gezonden, alwaar hij den tijd van zeven maanden in arrest bleef. Na bekoomen ontslag, stak hij, in April van het Jaar 1637, met het Schip het *Waakende Hart* wederom in Zee, en maakte jagt op een *Duinkerker*. Eenigen tijd daar na ontmoette hij, voor *Ameland*, vijf *Schepen*, vier van welke *Deenen* waren, en één van *Lubeck*. Volgens gewoonte beval hij hen te strijken. De laatste, te trots om daar aan te gehoorzaamen, lostte een stuk, en vervolgens nader koomende, schoot hij andermaal. VAN GALEN, bevreesd voor 't ongenoegen zijner Meesters, bespaarde de volle laag, die hij voornemens was te geeven, en stak van *Ameland* naar *Dains* over. bij den Admiraal VAN DORP, en, na in den terugtogt, voor *Nieuwpoort*, een *Smak* in brand

ge-

gehoor
Eort d
Noorw
Justit
kruiser
het, het
Onze
fira bel
Jaar, op
Van o
mit zij
Kst, za
Zoon, r
kruiser
vld, r
Maar g
on tij
Ondru
zic. H
Schip na
Dit ver
even. D
vier and
nadmidd
wind op
zja zog re
den te bij
vervolgde
na, dat hij
thans ontf
dan vrugt
niet zoude
ters het 3 c
Het Jaar
vel, werde
toegest, o
op te haan.
VAN WILH.

geschooten te hebben, kwam hij, in de maand Junij, binnen. Kort daar na wederom in Zee geraakt zijnde, bragt hij in *Noorwegen* de eerste tijding dat 13 *Duinkerkers* naar de *Zusche Kust* de stevens wendden. Zonder tegenstand kwamen ruim twee honderd Koopvaarders, den 18 September, het *Vlie* binnen, en drie dagen daar na voor de Stad. Omtrent deezen tijd, werd VAN GALEN van een vreeslijken storm belooopen, doch kwam gelukkig, voor het einde van Jaar, op de Rheeде.

VAN GALEN met de Lente van het Jaar 1638 in Zee geraakt zijnde, kruiste een geruimen tijd op de *Noordsche Kust*, zonder een vijandelijk Schip te ontdekken. In den Zomer, na een vervaarlijken storm te hebben doorgestaan, kwamen bij hem aan boord de Kapiteinen ROOD en JAERSVELD, met last aan hem, om het vaarwater te beveiligen. Maar genoodzaakt zijnde om in *Mardouw* binnen te loopen, om zijn Schip schoon te maaken, bezorgde hij vervolgens de *Oostvaarders* en *Cottenburgers* een onbekommerde te rug reis. Hij zelf wendde het daar na na *Edenburg*, om het Schip van de aangegroeide mosfelen te zuiveren.

Dit verrigt, en, in 't *Vlie*, berigt van het in Zee zijn van zeven *Duinkerkers* ontvangen hebbende, stak hij, met nog vier andere Schepen, in Zee. Met een dijnzige lugt, des nademiddags, ontdekte hij de zeven Zeilen, die voor den wind op hem afkwamen, en hij naar den wal, om ze in zijn zog te krijgen. Dan toen zij meer genaderd waren, stakken ze bij den wind. Straks wierp hij het mede overstaag, vervolgde ze, zette alle bovenzeilen bij, en kwam hun zo na, dat hij dezelve met grove busfen bereiken kon; nogthans ontsnaptten ze hem, met een donkeren motregen. Dit dan vrugteloos afgeloopen zijnde keerde hij naar binnen, niet zonder gevaar van door wonderlijke draaijingen des waters het Schip te verliezen.

Het Jaar 1639, beroemd door de Zeeslagen, daar in geleverd, werden bij den vijand, met allen ijver, dertig Schepen toegerust, om de *Hollandsche* bezetting voor *Duinkerken* op te slaan. Zij kwamen in Zee onder den Admiraal MICHEL VAN BORN. De toeleg werd gelukkiger aangevangen, dan

volvoert, doch benarde de *Spaanschen* niet weinig, in hunne toerusting te Zee. Want de voorbaarighen der *Duinkerkerkers* werden genoomen. Het Schip van den Onder-Admiraal geraakte in brand, en het overschot kwam ter naauwer nood, geheel reddeloos, binnen. Door deeze nederlaag werd 's vijands voorneemen verijdeld. De toebereidzels waren te groot om verborgen te kunnen blijven. De Staaten beslooten hier op, zig ook in behoorlijken staat van tegenweer te stellen. In de *Hoofden* kruiste de onsterflijke M. H. TROMP. De vijand was, met het begin van de maand September, uit *Gallicien* gezeild, onder den vermaarden ANTONIO D'OQUINDO, de Admiraalen ANDREO DE CASTRO, van *Castilien*; PEDRO DE QUADERON, van *Napels*, en andere, met zevenenzestig Zeilen, en bemand met 25,000 Zielen. TROMP ontdekte die magt, ten Oosten van *Bevesfer*, met slechts twaalf Schepen, doch schroomde niet, daar mede die gedugte magt onder de oogten te zien. Hij streed zo gelukkig, dat de *Spanjaards*, na een ruw onthaal, niet zonder merklijke schade, om de Noord, naar de *Cingels* deinsden. De voordeelige schermutzeling deed de dapperheid ten toppunt stijgen. Men besloot, hoe hachlijk ook de kans ware, dien te waagen. Men nam het maanligt te baate, en zette liet op de *Spaansche* Vloot aan. Ten twee uren nam de strijd een begin. Zij dreeven te zamen naar de *Hoofden*; gaande de vijand onder *Duins* ten anker. Binnen een maand was hunne Vloot, door meer dan 100 Schepen, bezet: zo dat men, in dien Oort, immers zelden, zodanig een menigte van Schepen en volk bij een gezien had. TROMP zijne magt dus vermeerderd ziende, besloot, met goedvinden van den Zeeraad, zijne Schepen in zes Esquaders te verdeelen. De Bevelhebber DENYS had last, om met agt Schepen het Zuiderdeel der *Spaanschen* aan te tasten; TROMP moest met agttien Schepen, waar bij zig VAN GALEN bevond, OQUINDE aanvallen: WITTEN WITTENSZOOM zou, met negenentwintig Zeilen, nevens BANKERT, op de *Engelsche* pasfen. JOHAN EVERTSZ, de vierde, moest LOPES DOCIAS bestrijden; Jonker CATS, de vijfde, moest afgaan op den *Duinkerker* MICHEL DORN; en HOUTEBEEN, met het zesde Esquader, zou ten Noorden indringen. Reeds lang te voore had

had VAN GALEN blijken van onverfchrokken moed gegeven, die ook nog niet verstorven was. Hij wenschte niets vuuriger, dan de gelegenheid, om onder bevel van een ander te overwinnen en te strijden: ten blijke dat hij zo bekwaam was te gehoorzaamen en te winnen, als te gebieden en te triumpheeren. Men streed hier niet in een eenzaam Zee, alwaar de uitkomst, die zomwijlen voor lafhartigen gunstig is, een onzeker oordeel doet vellen. 't Geval stelde hier ieder Held op een open tooneel, alwaar de mislagen even min bedekt fonden, als de grootste Heldendaaden. In 't aanschouwen van *Frankrijk*, voor het oog der *Engelsche* kundige beoordeelaars, stond het geding beslist te worden: namelijk, of de meerdere over de mindere, dan de mindere over de meerde magt zou zegevieren. Dus verwagte men met ongeduld, aan wien de eereprijs zou worden toegekend. Het was niet het leven, niet de roem, maar het behoud van 't Vaderland hing voor de onzen aan den uitslag. De geheime Raad van *Madrid* heeft het ware oogmerk van die geduchte Vloot voor als nog verborgen gehouden. Onwaarschijnlijk is het dat men tot overvoering van troepen naar *Duinkerken*, of bijstand der *Engelschen* tegen de *Schotten*, zo veel schats zou hebben te kosten gelegd. Eerder mag men gelooven, dat het op de *Eems* gemunt was, om van daar in *Duitschland* te booren, en de *Hollanders* in den *Oosterschen* Handel te benadeelen. VAN GALEN behoefde, ter aanmoediging niet vermaand te worden. Hij dan stuitte op de dikste drommen in, en was overal alwaar een man vereischt werd. Thans met *TROMP* vereenigd, ontzet hij *EVERTZEN* en *MUSCH*, die, met zijnen boegspriet, in de Galderij van 't *Portugeesch* Galjoen *MATER THERESIA* was vastgeraakt. Maar dit groote logge Waterkaffel, onder bevel van *DOCIAS*, kon niet geëntert worden, om de meenigte des volks, noch om zijn dikken hilt doorboord worden.

VAN GALEN zond 'er twee Branders op af. Dan het werk werd, door drie anderen, gelukkiger volvoerd: want de *Theresa* geraakte zo hevig in brand, dat *MUSCH*, met 800 man, *DOCIAS* in de lugt deed vliegen; nooit toonde het buskruit meer woede, dan wanneer het, met spaanderen, masten,

verminkte menschen, bij meenigte in de lugt zig ontlaste. Tusschen de *Hoofden* kreeg VAN GALEN een Galjoen, met 34 zwaare busen, in 't gezigt, en, na een weinig tegenweer, in zijne magt. Een ander niet minder zwaar Schip had hij insgelijks veroverd, en met 28 van de zijnen bemand; doch het zonk, met 400 *Spanjaarden*.

Terwijl de *Staatschen* hunne krachten dus voor *Duins* te werk stelden en eene roemrijke zege bevochten, hadden de *Duinkerkers* de handea ruim, en namen verscheiden Koopvaarders weg. Dit ongeval werd verzwaard, door een hevig onweder, dat, met den aanvang van het Jaar 1640, zig verhief; waar door verscheiden Schepen vernield werden.

Vier *Staatsche* Oorlogschepen, wagtende op de Oostindischvaarders, werden, van de *Duinkerkers*, zo onvoorziens overvallen, dat een van hun genoomen, en de drie anderen ten onbruik werden gemaakt. De Bewindhebberen der O. I. Maatschappij zonden verscheiden Roeibootten, ter versterking van VAN GALEN, af, die de verwagt wordende Schepen gelukkig binnen bragt.

In 't volgende Jaar verlooren de *Duinkerkers* ruim zo veel, als zij, in het voorgaande Jaar, gewonnen hadden. *TROMP*, met vijf van hun, slaags geraakt zijnde, nam 'er een van en verjoeg de vier anderen. *JAN EVERTSZE*, met *HABRAN* en *DE BRUIN*, vermeersterden ook ieder een Fregat.

VAN GALEN, in het volgende Jaar, ter geleiding van de *Bergervloot*, uitgezeild zijnde, ontdekte, op zijn terugtogt, twee kloeke Schepen. Het geval was niet gunstig. Zij tegen hem aanleggende, kreegen den wind tot hun voordeel, en raakten, met den avond, uit zijn gezigt. Tot vijf maalen toe had hij jagt op den vijand gemaakt, die hem telkens ontsnapte. Zonder twijffel haperde het aan het Schip: want overgestapt zijnde op de *Prins Willem*, bevond hij dat het geheel onbezeild was. Voor *Petten* joegen de Kapiteinen *VERBEEK* en *VAN BOEY* een Fregat agter na. In lij lag het Schip het *Wakend Hart*; derwaards wendde het de vijand. *VAN GALEN* volgde, en wagtte dat het aan boord geklampt zou worden. Dan de Kommandant van dat schoone Schip was lafhartig genoeg, om op de komste der *Duinkerkers* afte-

dein-

deinzen hij gaf hun dus gelegenheid en een ruimen weg om het te ontloopen. VAN GALEN zette hem stoutelijk na; en hem, eindelijk, onder zijn bereik hebbende gekreegen, loste hij het geschut. Reeds hield hij zig van de overwinning verzekerd, wanneer onverwags de wind drie strecken uitschoot, tot voordeel van den vijand, die, langs den wal, ruimschoots vooruit liep. Doch in lij bezet wordende van drie kloeke Schepen, kon hij waarschijnlijk het gevaar niet ontkomen. Den moed had hij ook reeds verlooren, Bliaden en Bramzyl ingehaald; dit niettegenstaande wendden ze alle drie van hem af. Dus bleek het, welke snoodaarts men in 's Lands dienst had.

VAN GALEN nimmer moede van zijnen vijand te vervolgen, altoos aan eed en pligt indagtig, maakte, door zijne onophoudelijk najaagen, die safaarts, ontijdig en geveinst, dapper. Hen voorbij gestreeken zijnde, volgen ze hem achter na. Met Lijzeilen onder en boven, hield hij den vijand, den gantschen nacht, in 't gezicht, doch met den daageraad vernam hij hem niet meer. Toen nu deeze kans was mislukt, zeylt hij de *Portugeesche* Vloot te gemoete. Voor *Katwijk* werd dezelve ontdekt, en een deel binnen *Texel*, en een ander binnen 't *Vlie* veilig binnen gebragt. Vermits zijn Schip vervuild was, stak hij naar *Nieuw Kasteel* over, om het te laten schoon maaken, na alvorens afspraak gemaakt te hebben, dat de Kapiteinen DE EAAS, DE ZEEUW EN GARRIEL, allen onder zijn vlagge, zijne wederkomst zouden afwagten. In Julij naar de *Hollandsche* kust keerende, werd hij vijf mijlen van de wal van een verschrikkelijken storm beloopt, en geraakte in grooter gevaar dan hij nog ooit geweest was. Toen men den dood voor oogen zag, en het Schip stond te stranden, slijgt hij van boven, werpt een touw om de spil, en laat het Schip, met lang bot bij 't plegtanker, rijen. Met de val deszelfen draaide de kiel en kwam daar voor op. Reddeloos en in het uiterste gevaar, zet hij het naar binnen. Dan het ongeval scheen zo ras vergeeten als het voorbij was: want in allerlij het Schip weder in staat gebragt zijnde, wend hij den steven naar *Bergen in Noorwegen*, en komt, niet zonder gevaar van zinken, door een lek, met de Vloot weder in het *Vlie*.

De rust, welke deeze onvermoeide Zeeheld genoodzaakt was te neemen, duurde niet langer dan tot den 11 Februarij van het Jaar 1643; wordende toen zijne zorge en bekwaamheid vereischt om een rijk gelaaden Sheepsvloot te geleiden. Met zestig Schepen uit *Texel* in Zee geloopt, komt hij, den 12 Maart, onder het geschut van *Lisbon* ten anker, en vervolgens in de Stad, om aan den Koning zijne Lastbrieven te behandigen. In het einde des Jaars, met den *Spaanschen* Gezant aan zijn boord, en de *Lisbonsche* Vloot onder de vlag, kwam hij in *Texel* te rug.

Het Jaar 1644 levert weinig stofte op, wijl het nu bleek, dat de *Duinkerkers* genoegzaam buiten adem waren. Op den laatsten Maj van het Jaar 1646, was VAN GALEN met DE WILDE en HAAN wederom in Zee gestookt, met drie gehuurde Schepen van de O. I. C. om de thuiskomende Schepen af te wagten. Binnen zes dagen geraakten zij in de buishaven van *Engeland*. Hier nam hij onder de vlag BOSCHHUIZEN, om mede op de O. I. Schepen te kruisfen. Boven *Faire d'Ille* ontmoette hij de Indische Vloot, sterk 9 Schepen, waar bij zig twee Westindischvaarders gevoegd hadden. Na deeze veilig binnen gebragt te hebben, wendde hij de stevens naar de *Franfche* kust. Binnen weinige dagen kwam hij, met een aanzienlijk aantal Koopvaarders, te rug. Met het begin van het Jaar 1647 werd die togt hervat. Onder *St. Marten* werd hij eerst van een zwaaren storm beloopen, en daar na van een hevige ziekte aangetast. Dan het heil des Lands meerder dan zijn eigen leven achtende, ging hij, hoe ziek ook, weder aan boord, en naderde *Heifant* in een hevigen storm, bij zig hebbende 80 Schepen. Zo dra het onweder bedaard was, noodzaakte hem het ijs, aan het Eiland *Wigt* binnen te loopen. Hij overwinterde hier, en zeilde vervolgens naar het Vaderland.

Na een korte tusschenpoofing van agt weken, streefde hij, in 't begin van het Jaar 1648, voorbij *Duinkerken* en *Wigt*, naar *Heifant*. Door verscheide stormen werd hij tusschen de *Hoofden* geslingerd, en kwam, met merkelijk gevaar, onder de *Sorlings*; hier liep een vaartuig voor hun over, daar hij jagt op maakte. De vervolgte deinsde tot digt bij *Fol-*
mouth,

mouh, werd aldaar ingehaald en bevonden een *Franschman* te zijn. Zeer geduldig verdroeg VAN GALEN aldaar den smaad, hem door een Parlementsjagt aangedaan. Drie kogels werden hem, uit het grof geschut, toegeduwd. Indien men niet hadde geweeten, hoedanig een Held hij was, zou men hem van lafheid beschuldigd hebben. Een geruimen tijd had hij tusfchen *Heifant*, *Wigt*, de *Sorlings*, *Rochel*, *Bourdeaux* en *St. Martin*, om de Koopvaardijfchepen te befchermen, gezworven, wanneer hij, op bevel van de Admiraliteit, in 't midden van Augustus, voor *Schil* ten anker kwam. Na vijf weeken rustens, hervatte hij, met Kapitein HOLA en zestien Schepen, den voorigen togt. De wind noodzaakte hem, met de gantsche Vloot, onder 't Westeinde van *Wigt*, te ankeren. De gelegenheid nodigde hem, voet aan Land te zetten, en den gevangen Koning te gaan begroeten. Nevens de Kapiteinen VAN SOLINGEN, EWOUT en VOSKUIL werd hem de toegang vergund, op dien tijd, als het Parlement gemagtigden afzond, en een koets met zes paarden voor den Koning, om het geschil te beslegten.

VAN GALEN door gemelde Kapiteinen berigt zijnde, dat aldaar zig op de Rheede bevond een Fluit, toebehoorende aan de Bestieters der Zeezaaken binnen *Hoorn*, doch vervreemd door een *Amfteldamsch* Koopman, tot groot nadeel van verscheidene *Hoorenaars*, vond hij raadzaam, dezelve aantetasten. De zaak kon gevolgen hebben, indien hij te stout, van de vrije kust der *Engelschen*, een vijandelijk Schip afleepte. Na rijp overleg, verzeilde hij naar *Pleimouth*, met last aan de anderen om op het Schip te passen. Doch ten vollen onderriegt van de reis des *Amftelschen* Koopmans, wagtte hij hem buiten *Goudstaart* in. Gegrond was zijne ontdekking; nevens negen *Engelsche* Schepen, zag men de Fluit ter zijde. De Schipper, bij hem aan boord ontboden zijnde, toonde een valschen verlofbrief. Maar VAN GALEN, te schrandere om dus bedrogen te worden, beval den Koopman over te koemen; die eerst weigerde, maar ten tweedemaale, door dreigementen geperst, aan boord kwam, waar op hij terstond in verzekering genomen, en het Schip, met een andere Schipper, naar *Texel* gezonden werd. Door een *Engelschman* be-

genoodzaakt
11 Februarij
en bekwaam-
te geleiden,
omt hij, den
ker, en ver-
astbrieven te
Spaanschen
ider de vlag,

vijf het nu
idem waren.
GALEN met
met drie ge-
nde Schepen
le buishaven
huizen, om
Faire d'Ille
waar bij zig
eeze veilig
ar de Fran-
aanzien-
van het Jaar
erd hij eerst
een hevige
der dan zijn
weder aan
bij zig heb-
was, nood-
te loopen,
het Vader.

streefde hij,
n en *Wigt*,
tusfchen de
vaar, onder
er, daar hij
gt bij *Fals*
mouh,

rigt ontvangen hebbende van twee *Iersche* Fregatten, ontdekte hij den eenen Rover, maakte 'er jacht op, onderschepte dien, tusfchen de *Sorlings* en *Engelandscind*, en maakte 'er zig meester van.

De vrede met *Spanje* in dit Jaar geflooten, benam de *Nederlandsche* Helden de gelegenheid, om lauwwren te behaalen, ten grooten deele. Dan, voor onzen Held bleef als nog een ruim veld open. Kruisende op de *Iersche* Rovers, hield hij het vaarwater schoon. Daar op onderenain hij den togt tegen de *Moorsche* Zeerovers.

In het Jaar 1649, een geruimen tijd, in de *Spaansche* Zee gefukkeld hebbende, verloor hij den besten tijd zonder iets op te doen. Hierom keerde hij naar *Frankrijk*, alwaar hij, door storm, in groot gevaar geraakte; hij dwaalde af tot op de kust van *Portugal*. Van daar weder in Zee gestooken, ontdekte hij twee Rovers van *Algiers*; beiden lagen ze te *Loefwaard*. Hij was hun zo dicht genaderd, dat men het volk gemakkelijk onderscheiden kon; doch de avond verhinderde hem om iets te onderneemen. Op het eene Schip was de Bevelhebber, Renegat MUHAMED VISCHBEEN VAN EGMOND, berugt door verscheidene schelmstukken. Geen van beiden had lust, met hem den dag af te wagten; in den wind liep hij met den Rover van *Barbarijen* heen. Terwijl hij dus jacht maakte, deed 'er zig nog een van *Salee* benevens een *Vlaamsch* Fregat op. Inmiddels slapte de wind; hij boegseerde naar het Schip van *Salee*, den gantschen nagt door. Met den ochtendstond een voordeelig windje krijgende, kreeg hij met een den Rover onder het schot, die hem met schieten niet schuldig bleef; doch hij schoor telkens mis. Een schot deed zijn want ter neder storten; een ijzere kogel wierp zijn groote steng en bazaansmast overboord. Het vaartuig, bemand met 160 koppen, viel dus in zijne handen. Voor *Salee*, in den avond, het anker hebbende laaten vallen, vond hij een Zeeschuimer dicht onder de Stad; VAN GALEN liet de Witte Vlag waaijen, en losite een stuk. Hij veroverde, daags daar na, nog een Schip, als ook een Fluitschip, 't welk door een *Zeeuwfchen* Renegat veroverd was. Te *Port-Maria* had hij 4184 stukken van agtien te ontvangen voor verkogte slaaven.

Mer

Met de boot derwaards gevaaren zijnde, fukkelde hij zo lang, door het verrigten en in orde brengen van zijne zaaken, dat de avond reeds gevallen was. Onder de Stad lag een Bark met twintig man. Digt daar langs roeiende, word hij van dezelfde gevolgd, die voorts naderende, bemerkte hij terstond het gevaar, waar in hij zig bevond. Hij zakt dan naar den wal, en wend om *Port-Maria* weder te bereiken. De moordenaars hadden, 16 riemen aan boord, en dus te veel voordeel in den voortgang. Zij gieren hem dan op zijde, met een groot geschreeuw, pieken, daggen en schilden voor den dag haalende. Een steenstuk zou in de boot zijn afgeschooten, ware VAN GALEN niet, met de degen in de vuist, op den aansteeker aangevallen.

De schrik was de zijnen dermaate om het hart geslaagen, dat zij, onaan gezien het bevel, om de riemen in plaats van geweer te gebruiken, dommelings door het water heen waarden. Onverschrokken stond hij op de plegt, met het zwaard in de vuist, van achteren van de zijnen verlaaten, en van vooren door twintig man aangevallen. Waren niet de moordenaars door hun getal aangemoedigd, zijn meesterlijk gebruik van den degen, en zijn onverzaagde moed in het uiterste gevaar, zou hun allen verbaasd hebben.

Dan eindelijk ademloos, en verzwakt door zijne wonden, kwam hij te kort tegen de meenigte. Hij neemt dan den hertred in het water, en roept zijne matroozen te hulpe. Deze, de gehoorzaamheid niet geheel vergeten hebbende, deed het gevaar van hunnen Bevelhebber hun ten aanval spoeden. Hij zelf, met een riem vooruitgestapt, trof een uit den hoop zo gewis, dat hij in het water ter neder plofte; welke veel de moordenaars tot veiliger wraak aanspoerde. Zij lossen de pistoolen, en vallen heviger aan, geholpen door een Bark, waar van het Scheepsvolk, overboord gesprongen, twee *Hollandische* matroozen zwaar kwetsten.

Dit maakte allen verbaast, en deed hen vlugten. VAN GALEN, omziende, vond zig wederom verlaaten, den vijand te magtig, en zijne kragten te zwak, en gedwongen om naar 't strand te deiften; hier verloor hij alles, behalven zijnen moed. Onder het wijken kreeg hij een slag met een riem op het

hoofd,

Met

hoofd, dat hij voor over in Zee stortte, en de degen hem ontviel. Aan wal zijnde, en naar een Molen geweeken, vond hij aldaar een der moordenaars, en een marroos. Deezē spreekt hij moed in 't lijf, en met hem den anderen onder het gezigt gevloogen, op hoop van zijn geweer te rug te bekoomen, vliegt hij hem om den hals, en neep hem de keel zo sterk toe, dat hij onder den voet geraakte, en het geweer liet vallen.

Digt bij deezē stonden nog twee andere, de een gewapend, de ander zonder geweer; de laatste werd door VAN GALEN voor den Moolenaar gehouden. Dus den eersten in het oog houdende, vat de tweede onvoorziens zijn geweer. Thans had de gewapende kans; hij noodzaakte hem, den degen los te laten. De ontveldiger hield zig toen stil; maar de andere toeschietende, gaf hem een zwaaren slag in het hoofd. De wreedheid was daar mede niet verzadigt: zij zocht nog een sleet toe te brengen; doch deezē werd afgekeerd tusschen de vingeren.

De moordenaars hem thans verlaaten hebbende, bevond hij zig te zwak om op te staan; een marroos, hoe wel overladen met elf wonden, bragt hem in het Huis van eenen LAURENTIUS RODRIGO. Omtrent deezē tijd was de Hertog VAN MEDINA binnen *Port-Maria*; terstond deed hij de moordenaars vatten, waar van eenigen tot de galg, en veertien tot de gallei verweezen werden. Verder droeg hij alle mogelijke zorgē voor de behoudenis van onzen Zeeheld, die, door de kunde en vlijt van 's Hertogs Lijfarts, tegen alle verwagtinge, geneezen werd, en wel zo spoedig, dat hij binnen twaalf dagen wederom aan boord kwam. Behalven twintig stukken van achten, die vermist werden, ontving hij al zijn geld te rug.

Voor *Salée* lagen zes Rovers, wien groote beloften gedaan waren, indien zij een *Hollandschen* Kruisvaarder opbragten. Hij te *Bajonne* daar van verwittigd, wendde den steven derwaard. Op den 9 Augustus kreeg hij een *Moorschen* Kaper in 't gezigt, die kort daar op, als de Admiraal van *Salée*, herkend werd. VAN GALEN zette hem na, doch, om de duisternis van den nacht, hem niet vindende, wierp hij het

JAN VAN GALEN
TEGEN TWINT

JAN VAN GALEN, VAN ZYJN VOLK VERLAATEN WORDENDE, VERDEDIGD ZICH
TEGEN TWINTIG ROVERS ALLEEN, DIE HEM TEGEN DEN AVOND OVERVALLEN.

e degen hem
n geweeken,
troos. Dee-
anderen on-
eweer te rug
neep hem de
akte, en het

le een gewa-
rd door van
n eersten in
zijn geweer.
e hem, den
en stil; maar
n slag in het
igt: zij zogt
rd afgekeerd

bevond hij
wel overlaa-
eenen LAU-
Hertog van
de moorde-
ertien tot de
e mogelijke
lie, door de
alle verwag-
t hij binnen
ven twintig
g hij al ziju

often gedaan
r opbragten.
n steven der-
schen Kapet
van Salee,
ch, om de
ierp hij her

...
wilt
in de
In
hij, n
der, e
Van de
ork, n
coeing
gehoop
zag, re
ook, b
wen. I
jan de
keven.
tijing
had to
gierf
sterk
Slepen
Scheper
re voort
van wa
hier op l
zig naar
binnen te
behouden
sangenam
geland en c
car een He
ant'houwer
nen dienst
gerietende
Palzgraaf,
westlijk ont
De Comm
op in Schij
met negen
van Melior

anker voor *Salée*. Van daar vertrok hij naar *Cadix*, en kwam, in de maand November, behouden in *Texel* binnen.

In het Jaar 1850, van nieuws in Zee gestookten zijnde, liep hij, met de *Fransche* en *Portugeesche* Vloot, door de *Hoofteden*, en kwam, in het begin van April, te *Cadix* voor anker. Van daar zeilde hij, met DE WILDE, TROMP en VAN DE VELDEN, naar *Salée*, om het te belegeren. VAN DAVID DE VRIES ontving hier berigt, dat van *Salée* geene Kapers waren uitgelopen; dat de oude en de nieuwe *Deij*, om het oppergesag, tegen elkander de wapenen voerden, en, hoe verdeeld ook, het eens waren om den vrede met de Staaten te vernieuwen. Hierom trad hij met hun in onderhandeling, en zond hun de voorwaarden toe; die zij, egter, weigerden goed te keuren. Nog meer waren ze hier toe ongezind, na dat zij tijding uit *Tetuan* hadden bekoomen, dat men aldaar beslooten had tot de vernieling van de *Hollandsche* Vloot. Negen *Algiersche* Rovers hadden zig aldaar ververscht, en waanden sterk genoeg te zijn, om VAN GALEN van voor *Salée* weg te slepen. Hier van door DE VRIES onderrigt zijnde, hielden de Schepen zig digter bij een, en het volk waakzaam. Om zig te voorzien van water, spoedde TROMP zig naar *La Rache*, van waar hij spoedig te rug kwam. De onderhandeling werd hier op hervat, maar niet voltrokken, alzo hij bevel ontving, zig naar *Frankrijk* te begeeven, om de *Fransche* Vloot naar binnen te geleiden, zo als geschiedde. VAN GALEN kwam behouden in *Amsterdam*, en had wel verdiend, aldaar eene aangename rust te smaaken. Doch de oorlog, tuschen *Engeland* en den Staat, kort daar na uitgebroken, gedoogde niet, dat een Held en Voorstander van het Vaderland als een bloot aanschouwer stil zat. Om aan het Vaderland te spoediger zijnen dienst te bewijzen, reisde hij over Land naar *Livorno*; genietende hij, op die reize, de grootste eer, zo van den Paltzgraaf, als van den Hertog van *Florenze*, welke laatste hem treffelijk onthaalde.

De Commandeur VAN GALEN, in het Jaar 1652, te *Livorno*, op het Schip *Jaarsveld*, aan boord gestapt zijnde, ligt met negen andere Schepen, de ankers, en zeilde naar de Straat van *Messina*; houdende, egter, onder eenige andere, vijf

En.

Engelsche Schepen binnen *Livorno* bezet. In de maand Juni waren, onder de vlag van APPELTON, de Schepen de *Luipaard*, *Bonavontuur*, *Samson*, de *Koopman*, de *Pelgrim* en *Maria*, uit vreeze voor de *Hollanders*, agter de Baak van *Livorno*, tot meerder zekerheid, ingelooopen, en derzeiver laading ontscheept zijnde, ten strijd bekwaam gemaakt, wanneer CATS veertien *Nederlandsche* Schepen voor die haven ten anker bragt. APPELTON trad CATS terstond moedig onder de oogen, wiens Schepen tot den strijd geschikt waren; de boorden waren rondom met Schanskleden behangen: de bloedvlag woef van agteren, de wimpel van boven, en aan de nokken waren tonnetjes buskruit gebonden. Dus men in de Stad niet anders dan een bloedigen Zeeflag verwagte. APPELTON, de Schepen in dien staat beschouwende, liet zijn trotschheid vaaren uit vreeze, om zijne Vloot achter de Baak te bergen. CATS hier op opontboden, en VAN GALEN vervolgens voorzien zijnde met onbepaalden last, om den vijand alle mooglijke afbreuk te doen, en zo veel Schepen in de *Middelandsche Zee* te huuren, als hij nodig dagt, beval hij VAN SOLINGEN, APPELTON aldaar bezet te houden; hij zelf wendde den steven naa *Messina*, alwaar hij, den 6 September, agt *Engelsche* Schepen aantastte. In een halve maan geschaard, met de marszeilen op de Raa, wagtten ze hem in, voor *Monte Christ*. Ten drie uren na den middag stooft JACOB DE BOER voor uit, en begon het gevegt, 't welk tot den avond duurde. Door de silte konden de Vlooten niet verder dan tot schutgevaarte komen. Om niet van elkander te dwaalen, gebood VAN GALEN, den gantschen nacht vuuren uit de Kajuitvensters te branden, en een lantaarn aan de vlaggespil te hangen. De *Engelschen* zetten het op *Monte Christ* aan; VAN GALEN stevende mede derwaard, met de aankomst van den dag. BODLEY niet nader aan strand durvende komen, schikte de zijnen wederom in een halve maan: door nood gedrongen, scheept hij moed en wagt de *Hollanders* af. VAN GALEN hier op naderende, geeft BODLEY de geheele laag, die daar op niet schuldig bleef. Wijl het geval hem had aangevoerd tegen strijdbare mannen, gedroeg hij zich mede als zodanig. VAN GALENS wand werd meest al aan stranden

ge-

geschou
onder
den, en
hij op
verre
vaart,
de, want
Schepen,
wieren,
op de vi
nges, wi
noodzaak
ete enkel
niet kon
lmaak
torgen,
te maak
geschou
zijnde,
mede hie
den Suro
hij Nach
om den G
gevoe zig
deur wien
gevoelid,
het gescheur,
Omange
dual, en wa
het begra
moer, ook
Vijgboom
den.
VAN GALE
ge zijnde, re
ten der Krij
stalle te op d
LIT. De wel

geschooten, en zijn Schip doornageld met zeven schooten onder water. Hoewel verzwakt door dooden en gekwetsen, en zijn Schip driemaal was in brand geschooten, dringt hij, egter, in den diksten drom der *Engelschen*. Inmiddels veroverde DE BOER het Fregat de *Fenix*. Doch BOND en SWART, BODLEY ter wederzijden aan boord geklampt hebbende, vonden zulken hevigen tegenstand, dat hunner beiden Schepen, na het verlies hunner Hopmannen, gedwongen wierden, af te houden. BODLEY, dus ontslagen, begeeft zig op de vlugt. VAN GALEN vervolgde hem, met eenige weinigen, wyl DE BOER en TROMP, door bekomene schade, genoodzaakt waren, onder den wal van *Corfica* te loopen, en drie andere Schepen, door kalmte, te verre aan lij gezakt, niet konden opkoomen.

Intussehen ontving de Vloot bevel, voor de gewonden te zorgen, masten en touwen in order te herstellen, en ruimte te maaken, om daags daar aan wederom een kans op de *Engelschen* te kunnen wagen. Dan deeze, te verre voor uit zijnde, vlugttten binnen *Porto Longo*, alwaar de *Hollanders* mede binnen liepen; doch werden aldaar gewaarschuwd, door den Slotvoogd, geene vijandelikheden te pleegen. De Schout bij Nacht BLOK en CORNELIS TROMP, aan Land gevaaren, om den Geheimschrijver van den Slotvoogd te begroeten, begaven zig aan boord van den Admiraal BODLEY, werden aldaar vriendelijk onthaald, en toe gedronken op VAN GALENS gezondheid, en bij hun vertrek met vijf eereschooten, uit het geschut, begroet.

Onaangezien deeze beleeftheid, paste ieder op zijn voordeel, en was wakker bezig met de herstelling der Schepen en het begraven der dooden, onder andere CORNELIS 'T JONGE HOEN, BOND en SWART, welke, met groote staatie, bij zeven Vijgeboomen, onder de Rozemarijnen, ter aarde besteld werden.

VAN GALEN, intussehen, te *Porto Longo* dieper ingedrongen zijnde, regt voor de *Engelsche* Vloot, wapende de Booren der Kapiteinen SLOOT en DE BOER met busdragers, en stelde ze op de wagt, ter verhindering van toevoer aan BODLEY. Zo wel als de andere kwam hij hier in groot gevaar, door

door

de maand Ju
de Schepen de
man, de *Pel*
ders, agter de
ngelooopen, en
bekwaam ge-
Schepen voor
terstond moe-
strijd geschikt
skleden behan-
el van boven,
bonden. Dus
n Zeellag ver-
geschouwende,
e Vloot achter
n VAN GALEN
ast, om den
veel Schepen
dig dagt, be-
houden; hij
den 6 Sep-
n halve maan
n ze hem in,
middag sloof
, 't welk tot
oten niet ver-
n elkander te
gt vuuren uit
an de vlagge-
Monte Christ
de aankomst
ende komen,
oor nood ge-
rs af. Van
heele laag,
al hem had
ij zig mede
aan starden
ge-

door een hevigen storm. Na lang, zonder iets te verrigten, stil geleege te hebben, veranderde hij van plaats, om den vijand uit te lokken. BODLEY verdroot mede deeze werkeloosheid. Dus verzogt hij APPELTON, zig met hem te vereenigen, en een kans op de *Hollanders* te waagen; te meer, daar VAN GALEN had gedreigd, hem binnen *Porto Longo* aan te tasten. APPELTON, reeds tot de punt van de Vuurbaak uitgeboegeerd, zag met verlangen de hulpe van BODLEY te gemoet. Agt Schepen en een Brander naderden vast de klip van *Messina*. Spoedig werden ze door VAN GALEN ontdekt, die, van Schip tot Schip vaarende, Bevelhebbers en matroozen, met een mannelijke rede, allen mooglijken moed insprak. Dit verrigt hebbende, giert hij op BODLEY aan, die van APPELTON gevolgd werd. Toen wendde hij den steven; en eer de *Engelschen*, zig in slagorde geschaard hadden, liep hij het Schip de *Bonaventuur* op zijde, 't welk zonder uitsfel de volle laag kreeg. Een kogel in de Kruitkamer geschooten, deed het, met al het volk, in de lugt springen. Onder het voordeel van het geschut van TROMP, klampte een Brander de *Sanfon* aan. De vlam sloeg over het verdek, en in een uur stond het in volle vlam: het volk werd door de *Hollanders* gered.

Dit voordeelig begin moedigde niet weinig aan. VAN GALEN loopt op BODLEY aan, en schoot een Brander zo heftig, dat hij terstond te grond ging. Naderhand vervallen tusfchen twee Fregatten, bejegende hij dezelve met geen minder moed dan beleid. APPELTON, schoon van BODLEY verhaaten, gedroeg zig dapper, tegen de *Zon* en de *Julius Cezar*, welke hij noodzaakte te wijken. De *Pelgrim*, zijn grooten mast verloren hebbende, werd door VRELOS en BONTEBOTER genoomen. Van de zes *Engelsche* Schepen, was het Schip *Maria* alleen met APPELTON overgebleeven, die, afgemat zijnde, en alles gedaan hebbende, wat van een bekwaam en dapper Zeeman kan gewagt worden, zig in den nadenmiddag aan JACOB DE MOER overgaf.

VAN GALEN, wien, in den eersten aanval, het been boven den enkel was afgeschooten, verborg de wonde een gerulmen rijd. De Onderstuurman, dit het eerst ontwaar wordende, waar-

waarsch
woord
te mid
hem he
vonder
uigedon
deese w
tig al
geerde er
zwat d
wel liec
nen. Ver
zennel,
zing ve
bende l
Van
Maar
wonder
rijt van
Maand De
deere volg

Wederom
Lucian van
der arde g
aunichrijving
naar gehou
de Heeren B
voien en g
De de Ce
die zil march
1711, 221.

waarschouwde hem voor dood bloeden. *Licht*, was zijn antwoord, *is zulk een ongeluk, voor 't Vaderland te sterven te midden van de zege.* Op de ballast neder gelaaten, werd hem het been onder de knie afgezet. Daar op nuttigde hij, zonder eenig bewijs van finert, een glas wijn, en na het uitgedronken te hebben, wierp hij het glas ter neder, met deeze woorden: *De Engelsche Koningsmoorders moeten het tog al betaalen.* Naauwlijks was hij verbonden, of hij begerde ernstig, boven gebracht te worden; doch, te veel verzwakt door verlies van bloed, werd het hem belet. Evenwel liet hij niet na, met luider stemme, het volk aantemaanen. Verstaan hebbende dat de *Engelschen* het op een vlugten zetten, beval hij alle Zeilen bij te haalen, om de overwinning te vervolgen. Doch alzo zij te verre voor uit waren, keerde hij te rug naar de Rede van *Livorno.*

VAN GALEN overleed, weinige dagen daar na, den 23 Maart van het Jaar 1653, te *Livorno*, aan zijne bekoomene wonden, ten Huize van PIETER VAN DER STRAATEN. Zijt lijk van daar naar *Amsterdam* gevoerd zijnde, werd in de Maand December, met groote staatsie, ter aarde besteld, op deeze volgende wijze.

*Extract uit de Notulen van de Besoignes
van het Collegie ter Admiraliteit,
binnen Amsterdam.*

Den x December 1653.

„ Wederom gedelibereert wesende in welker voegen, het
„ lichaam van den Commandeur JAN VAN GALEN Zaliger zal
„ ter aarde geleid worden, tot voldoening van de speciaale
„ aanschrijvinge der Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal, is
„ naar gehouden Conferentie, door den Heer President met
„ de Heeren Burgemeesteren, deeser Steede, eindlijk goedge-
„ vonden en geresolveert.

„ Dat de Compagnie van den Heer Major *Bicker*, voor
„ uit zal marcheeren, door hem zelfs gelijkt wordende, zittende
„ *AVII. DEEL.* C „ de

te verrigten,
ats, om den
ze werkeloor-
e vereenigen,
er, daar van
aan te tasten.
k uitgeboeg-
y te gemoet,
ip van *Mesf.*
kt, die, van
troozen, met
rak. Dit ver-
n APPELTON
eer de *En-*
ij het Schip
de volle laag
, deed het,
er het voor-
Braucher de
in een uur
Hollanders

VAN GALEN
heftig, dat
isfchen twee
er moed dan
n, gedroeg
, welke hij
nast verloo-
genoomen.
laria alleen
e, en alles
der Zeeman
JACOB DE

een boven
gerulmen
wordende,
waar-

- „ de te paard, met zijn wapen, en rusting voor hem, dra-
 „ gende het geweer sleepende, met swarte linten versiert, de
 „ trom bekleet, en ijder Officier, met een breed lint tot
 „ rouwteken.
- „ Daar na twee Trompetters, met de wapenen van den
 „ overleedenen, en de vlagge aan haare Trompetten.”
- „ Het Wapenschild gedraagen bij *Hendrik Franken*, Lui-
 „ tenant Commandeur, en deszelfs gewezene Secretaris.”
- „ De Hantschoenen, gedraagen bij *Claes Heynszoon*, Lui-
 „ tenant Commandeur.”
- „ De Adelijke Helm, bij den Luitenant Commandeur
 „ *Jan Adelaar*.”
- „ De Spooren, bij den Luitenant *Aldert Matthysz*.
- „ De Ponjaart, bij den Luitenant Commandeur *Schoneveld*.”
- „ Het Rappier, bij den Luitenant *Jan van Amstel*.”
- „ De Wapenzak, bij den Luitenant Commandeur *Waar-
 „ denburg*”
- „ De Commandeursvlag, bij den Luitenant Commandeur *Jan
 „ Willemsz*.
- „ Het Paart geleit, bij den Luitenant Commandeur *Pluym*,
 „ en den Luitenant Commandeur *Bogaart*.
- „ Daar na het lijk gedragen door zestien man, onder het
 „ kleed.”
- „ Nevens het lijk, zestien Kapiteijnen, en de agterflip van
 „ het kleed, aan de regterhand door den Schout bij Nacht
 „ *Kornelis Tromp*, en aan de slinkerhand, door den Kapitein
 „ *Queryn Verveen*.
- „ Aan de twee voorslippen, ter regterhand Kapiteijn *Jan
 „ Richeevijn*, en ter slinkerzijde Kapiteijn *Herman Fonne*.
- „ Zijnde de overige Kapiteinen, *Evert Anthonisz*, *Jan
 „ Gledionsz Verburg*, *Marten Schaaff*, *Isack Sweers*, *Ewout
 „ Jeroensz*, *Jan Roetering*, *Pieter van Brakel*, *Jacob Pou-
 „ lus Cort*, *Willem van der Laan*, *Gilles Thijsz van Cam-
 „ pen*, *Barendt Cramer* en *Jan van Campen*,
- „ De Curasfer, met de Commandostaf, gedraagen door
 „ een sterk kloek man.
- „ Kapiteijn *Coenraad van Galen*, zijn broeder *Thieleman
 „ van Galen* en *Hendrik Criethuizen* zijne neven.
- „ De

sting voor hem, die
te linten verliert, de
t een breed lint tot

le wapenen van den
"Trompetten."
ndrik Franken, Luit-
azene Secretaris."
es Heynssoon, Lui-
tenant Commandeur

t Mathysz.
mandeur Schoneveld."
van Amstel."
Commandeur Waar-

nt Commandeur Jan
ommandeur Ploym,
tien man, onder het

en de agterlip van
n Schout bij Nacht
, door den Kapitein

rhand Kapitein Jan
Herman Fonne,
t Anthonisz, Jan
Jack Sweers, Ewout
Brakel, Jacob Pou-
tes Thijsz van Cam-
den,
af, gedrangen door
broeder Thieleman
neven.

„ De

dra.
it, de
at tot
an den
, Lui
s."
, Lui
andeur
veld."
Vaar.
r Jan
ym,
r het
y van
Nacht
piscin
Jan
Jan
waal
Pop
amp
loot
nan
Di

Handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

MICAT INTER OMNES.

*Galenus vrez en leeft op 't velt van dit papier.
 Zyn tong alleen is stom. kon die de banden breken.
 Zy zou hier hemel val, en boetorakels spreken.
 En harten blaken met een toorts van heilig vier.
 In andre zietmen minst welsprekenthheit en zeden:
 Maer hier zyn ver volmaectde Deught en kracht van reden.*

J. Antonides.

trot Amsterdam .

der Medicynen

*Galer.
 Lyn teken
 Zy zo.
 In hier.
 In anden:
 Maer treden.*

De Heeren Gecom
 wederzijde dertelve b
 Daar na eenige ge
 overteekenen in paare
 Daar na den Heer H
 Schepenen en Rad
 De Leden van den
 De Heeren Predika
 Directeuren van 's
 De Heeren Bewindh
 Compagnie, enz. enz.
 markt, over de Grimm
 de Kalvertstraat door,
 van dan weder naar de
 Gemelde Heeren S
 dachensise van dien
 Noorden achtar den
 waar op zijn beeltenis
 bed van eer, getamasc
 ingehouwen, zo als hi
 een Latijnsch opschrift
 ingehouwen, worden
 gemeld. Onder het kru
 slag leest men dit vierreg

Hier leit in 's graf
 Die eerst ging luit
 En met een Leeuwe
 De Britten heeft v

Zie

GALILEI ABRAMAM'S
 den 3 November van
 Gebortelid learde bij

- „ De Heeren Gecommitteerden Raden ter Admiraliteit, aan wederzijde derzelve bedienens.
- „ Daar na eenige goede vrienden en bekenden van den overleedenen in paaren.
- „ Daar na den Heer Hoofst officier, Heeren Burgemeesteren, Scheepenen en Raden, en verdere Collegien.
- „ De Leden van den Burger-Krijgsraad.
- „ De Heeren Predikanten.
- „ Directeuren van 's Lands Oorlogschepen.”
- „ De Heeren Bewindhebberen, van de Oost en Westindische Compagnie, enz. enz. De tour ging, van de Oude Beschuitmarkt, over de Grimmesesfluis, langs de Oude Turfmarkt, de Kalverstraat door, naar den Dam in de Nieuwe Kerk, en van daar weder naar het Prinses Hof te rug.

Gemelde Heeren Staaten hebben zedert, ter onsterflijke gedachtenis van dien Held, in gemelde *Nieuwe Kerk*, ten Noorden achter den Predikstoel, eene Tombe doen oprigten, waar op zijn beeltenis vertoond word, in wit marmer, op het bed van eer, geharnast, met de gepluimde Helm aan de voeten uitgehouwen, zó als het aldaar nog heden gezien word. In een *Latijnsch* opschrift, met goude letteren, in wit marmer uitgehouwen, worden zijne daaden, hier voor beschreeven, gemeld. Onder het kunstig afbeeldzel van zijnen laatsten Zee-slag leest men dit vierregelig vers:

Hier leit in 't graf van eer de dappere VAN GALEN,

Die eerst ging buit op buit, Castilien afhaalen.

En met een Lecuwenmoedt, nabij 't Toscaner Strands,

De Britten heeft verjaagt, verovert en verbrandt.

Zie VAN DEN BOSCH, *Leven der Zeehelden*; CASTELYN; *Hollandische Mercuur*, II. Deel, pag. 29.

GALENUS ABRAHAM'S werd geboren te Zierikzee, op den 3 November van het Jaar 1622. In de Schoole zijner Geboortestad leerde hij de *Latijnsche* en *Grieksche* taalen.

Op den ouderom van 21 Jaaren begaf hij zig naar de Hooge Schoole te *Leiden*, en werd aldaar, drie Jaaren daar na, als Doctor in de Geneeskunst gepromoveert. Na zig te *Amsterdam* neder gezet te hebben, begaf hij zig in Huwelijk met de dogter van ABRAHAM DIRKSZ BIERENS, toen vermaard Leeraar onder de Doopsgezinden aldaar. In het Jaar 1648, werd hij in die Gemeente mede tot Leeraar verkooren. Onder het oeffenen der Geneeskunde, gaf hij insgelijks onderwijs in de Godgeleerdheid, aan de studeerende Jeugd dier Gezinte, welke zig tot den Predikdienst bekwaam maakte. Hij was een man van groot aanzien onder zijne Gemeente, en hield gemeenzaame verkeerung met mannen van sijnak en geleerdheid, als VAN BREEN, BOREEL en anderen.

LAMPE, *Hist. Ecelesiastic.* pag. 532-533-
SUIKER EN VERBURG; ANTONIDES, *Ge-
dichten; Staat van Zeeland*, I. Deel.

GALENUS, (MATTHEUS) gesprooten uit goeden huize, te *West-Capelle* in *Zeeland*, heeft zig in de fraaije letteren, Redeneer en Dichtkonst geoeffend, en maakte daar in zulke groote vorderingen, dat hij onder de Geleerden de grootste eer genoot. Naderhand werd hij Leeraar in de Godgeleerdheid. De beroemde R. TAPPER was een zijner grootste vrienden. Deeze was ook oorzaak, dat hij te *Dillingen*, in de plaats van LINDANUS, beroepen werd, en in het Jaar 1564 te *Douai*. Hij was ook een der Leden van 't Concilie van *Trente*, en van 't Sijnode te *Camerijk*. Hij stierf den 15 September in het Jaar 1573. Zijne schriften zijn onder de Roomschegezinden in agting.

Zie VAL. AND. *Oudh. van Zeeland*. LA
REU, *Geletterd Zeeland*, enz.

GALKEHEIM, een Stins of Adelijk Huis bij het Dorp
Garijp.

GAL.

GALLEN of GALLI, een zeer oude en beroemde Natie, hee-
 dendaags *Franschen* genaamd. Eenige Schrijvers meenen dat
 zij hunnen naam ontleend hebben van GOMER, JAPHETS oud-
 sten Zoon. Anderen willen dien afleiden van GALETUS, Zoon
 van HERCULES. AMMIANUS zegt, dat zij van CALLI, de
 moeder van CELTI, een hunner Koningen, den naam gekree-
 gen hebben. STRABO wil dat dit de naam was, dien de Adel,
 onder hen, als een eernaam droeg. Zeker is het, dat zij zeer
 dappere en goede Krijgslieden waren; dat zij moedig aanvie-
 len, maar veeltijds den moed lieten zakken, als het hun tegen
 liep, en zij geen raad meer wisten. Zij waren opregte men-
 schen, die logen, dieftal noch andere ondeugden onder hen
 duldden. In vredenstijds waren zij ijverige Jagers, en duldden
 geen lediggangers. Ten onregte worden zij beschuldigd van
 wreedheid, en dat zij de overwonnenen plagten te offeren.
 Dan zij waren trotsch, stordig in het gebruik van spijs en
 drank; zeer bijgeloovig, en Afgodendienaars; eerende MER-
 CURIUS, als hunnen voornaamsten God, dien zij den uitvinder
 van alles noemden. De tweede God was APOLLO, welken zij
 den verdrijver van alle kwalen noemden. Dan volgden JUPI-
 TER, als Voogd van den Hemel; MINERVA, als de uitvindster
 der handwerken; MARS, als de God des Oorlogs. Men zegt
 ook dat zij stijfhoofdig waren, en omtrent het geen zij eens
 begreepen niet ligt veranderden. Als zig de *Pocensers* en
Foniers te *Marseille* hadden nedergezet, leerden zij de *Gallen*
 de *Grieksche* taal zo volmaakt, dat zij hunne kinderen aldaar,
 in plaats van te *Athene*, zonden, om onderweezen te wor-
 den. Zij werden verder der *Celtische* en *Latijnsche* taale
 kundig, waar naar men die plaats *Triglottos*, dat is, daar men
 drie taalen leert, genoemd heeft. Ook gaf men aldaar onaer-
 wijs in de Rekenkunde, Wiskunde, Regtsgeleerdheid, enz.
 Zij bragten dus veele geleerde mannen voort. Wat hunne ma-
 nier van oorlogen betreft; zij hadden twee foorten van Krijgs-
 knegten; de eene foort waren geworvene soldaaten, gewapend
 met pijlen; de andere veragte menschen, die zig in dienst
 van voorname Heeren begaven, om aan hun geluk deelgenoo-
 ten te zijn. Wanneer hun Heer sneuvelde, bragten zij zig

dikwils mede om, als zig schanende, na zijnen dood te leeven. Ook hadden zij een groot aantal Boogschutters, die in den strijd vooraan moesten gaan. Hunne Ruitery was wel geöfent. Ieder Overste had, buiten het zijne, nog twee paarden bij zig; zij werden *Trimarkiffi*, of Oversten van drie paarden genaamd. Hunne ligte Ruiters waren flegts met een helm en borstharnas voorzien, doch de bevelhebbers van het hoofd tot de voeten geharnast. Doorgaans streden de gemeenen met het bovenlijf naakt. De voornaamsten streden op wagens, van twee of drie paarden getrokken; rijdende heen en weder, om de Boogschutters, en die met werpspiesen streden, aan te moedigen. Doch als de nood het vorderde, traden zij van den wagen en gebruikten een groot slagzwaard. De Legerfchikking was naar de order der Provintien ingericht; zijnde ieder soldaat van een bos stro of takkebos voorzien, om het Leger te beschanzen: waarom zij, na den slag bij *Avanco*, zijnde de eerstemaal dat zij tegen de *Romeinen* streden, *Boerges* genaamd werden. Wanneer zij een plaats belegerden, omringden zij dezelve met alle hunne benden, maakten rondsom een wagenbrug, liepen storm, bedekkende hunne hoofden met hunne schilden. Ook bedienden zij zig van brandende pijlen en andere brandstoffen, om daar door brand in de vesting of vijandlijke legerplaats te stigten. Als zij de overwinning behaald hadden, sloegen zij de overwonnenen het hoofd af, bonden het mer het haar aan den staart van hun paard, of staken het op een lans. Indien het van een voornaam man was, balzeimden zij het, en gaven het om geene schatten te rug. De hersenschalen gebruikten zij, op hunne gastmaalen, tot drinkglazen. Zij deden den eed, die bij hun heilig was, bij hunne vaanen. Hunne overige gewoonte was, dat zij hunne tijdrekening, naar den dag, zonder den nacht te noemen, telden; dit geschiedde, om dat zij van *PLUTO* wilden afstammen. Hunne kinderen kwamen nooit ten voorschijn, voor dat zij in staat waren om de wapenen te voeren. De mannen hadden, over hunne vrouwen en kinderen, de magt van dood en leven. Na den dood wierden hunne lichaamen verbrand. Bij de lijkstaafte waren veele plegtigheden in gebruik; wordende bij hun in 't vuur geworpen.

pea,

pen, al wat zij in hun leven bemind hadden, tot knechten en oppassers toe.

Zie CÆZER, *Gallische Ooalogen*.

GALLIE of GALLIA, een groot Koninkrijk in *Europa*, thans bekend bij den naam van *Frankrijk*. Dit Land, dat de *Grieken Galatie* noemden, werd door de *Romeinen* verdeelt aan *deezee en geene zijde van de Alpen*; het eerste was een gedeelte van *Italië*, dat toen door de *Gallen* bewoond werd; het ander het tegenwoordig *Frankrijk*. Na dat de *Romeinen*, aan de *Gallen aan deezee zijde van de Alpen*, het Burgerrégt hadden gegeven, werd het *Gallia togata* genaamd. Een deel daar van ten Zuiden, nu het *Narbonnische* genaamd, bekwam den naam van *Braccata*, ter oorzaak van een bijzonder soort van broeken, die zij gewoon waren te dragen. Het geheele *Gallia*, dat aan *geene zijde der Alpen* lag, behoorde aan de *Romeinen*, en strekte zig uit tot aan het *Pijreneesche Gebergte*, tusschen twee Zeeën, tot aan de *Alpen* en aan den *Rhijn*. Dit werd, van *JULIUS CÆZAR*, het *Celtisch* of *eigenlijke Gallia* genaamd, het welk van de Rivier de *Rhone*, tusschen de *Garonne*, den *Occaan* en de *Nederlanden* begreepen was, en zig van de *Zwitsers* tot aan den *Rhijnstroom* uitstrekte. Het *Belgisch Gallia*, was het geene van den *Neder-Rhijn* omringd werd. *Aquitania*, van de *Garonne* tot aan het *Pijreneesche Gebergte* in *Spanje*. Keizer *AUGUSTUS* maakte nog een andere verdeeling; hij voegde, bij het *Narbonnische Gallia*, nog iets anders, en schifte het overige op een andere wijze. Na dien tijd werd *Gallia* in 17 *Provintien* verdeeld, als: vijf *Finnische*, waar onder ook het eerste en tweede *Narbonnische* gerekend werd; drie *Aquitanische*; vijf *Lionische*; wordende daar onder begreepen de *Sequanische* *Provintie*, en vier *Belgische*, waar van twee de *Duitsche* genaamd werden, om dat de *Duitschers* zig aktaar hadden nedergezet. Ieder van deezee *Provintien* had haare eigen *Hoofdstad*. Onder die 17 *Hoofdsteden* stonden meer dan honderd andere aanzienlijke *Steden*, waar uit naderhand meerendeels *Bisdommen* gemaakt zijn. Daarenboven was 'er nog een groot aantal andere mindere

Steden, die *Oppida* genaamd werden; men telde 'er 1200, toen de *Romeinen Gallien* overmeesterden, die meerendeels verwoest werden. Dit Land is, van alle tijden, voor zeer vrugtbaar gehouden, alhoewel de bewoonders meer naar den krijg, dan naar den akkerbouw haakten. JULIUS CAEZAR perste dit Land groote geldsommen af: eensdeels ter betaalinge van zijne eigene schulden; anderdeels om zijne groote oogmerken uit te voeren. De volkrijkheid was zo groot, dat zij genoodzaakt waren, elders volkplantingen op te rigten. Hierom trokken zij naar *Italie*, zetten zij daar neder, en vielen zelfs *Rome* aan. Ook toogen zij naar *Duitschland*, *Spanje*, *Engeland*, *Slavonie* en *Griekenland*; een ander deel zakte af naar deeze Gewesten. Vóór de Jaartelling der Christenen, was de Regeering van dit Land en volk in vele Staaten en volkeren verdeeld, die ten deele *Democratisch*, en ten deele *Aristocratisch* geregeerd werden. Daar onder waren de *Seonen*, de *Eduën* en *Bourgondiërs*, de *Sequanen*, in 't *Fransche Comté*, de bekendsten. De Hoofden van alle deeze waren de *Druiden* en de *Ridderschap*. Het gemeene volk werd met de knechten gelijk gesteld, en altoos in armoede gehouden, en moest dus, even als de slaven, arbeiden. De eerste waren, niet alleen de bezorgers van den Godsdienst, maar zaten ook in de Regtbanken. De *Ridderschap* trok te velde; en hoe meer knechten en slaven zij met zig voerden, hoe aanzienlijker zij waren. Dit was de gesteldheid dier volkeren tot dat JULIUS CAEZAR in *Gallie* trok, hunne vrijheid vernietigde, en hun onder het juk van *Rome* bragt. Te gelijk veranderde hij den Regeeringsvorm, doende zes van deeze Provintien door Burgemeesteren, en de overige elf door derwaarts gezondene voorzitters als Stedehouders regeeren. CONSTANTYN DE GROOTE zond Graaven derwaarts in de Steden, en Hertogen op de grensplaatsen. Naderhand verdeelde hij het gantsche *Roomsche Rijk* in vier *Prefecturae praetorii*; het eerste was *Gallie*, dat hij in drie Vikarijen verdeelde, als: één in *Frankrijk* zelfs, één in *Spanje* en één in *Groot-Brittanie*; welke Regeering alzo gebleeven is, tot dat de *Franken*, in de V Eeuw, het gantsche Land bemagtigden. Sedert de Regeering van den Keizer AUGUSTUS

tot

tot aan die van GALLENIUS zijn deeze Landen tweemaal op-
roerig geweest, als: eerst in het Jaar 23, en daar na in het
Jaar 70, door den opstand der *Batavieren*, onder CIVILIS,
TUTOR en CLASSICUS. Na den dood van DECIVS trokken in
dit Land allerlei vreemde volkeren. Eerst kwamen de *Fran-*
ken en *Duitschers*, die omtrent den *Rhijn* woonden; daar
na de *Wandalen*, *Sueven*, *Alanen*, *West-Gothen* en *Bour-*
gondiers; neemende ieder van deeze een streek Lands voor
zig: zo dat 'er, in één tijd, vier onderscheiden Regeeringen
in *Gallie* waren; tot dat, na de vijfde Eeuw, geene *Room-*
sche Stedehouders meer derwaarts gezonden werden, wyl de
Franken gantsch *Gallie* ondergebracht hadden; waar door dan
ook dit Land naar hun genoemd is.

Zie JULIUS CAEZAR, PLINIUS, TACITUS, enz:

GALILEE, voortijds een Klooster in *Friesland*. De Schrij-
ver der Kerklijke Oudheden van *Friesland* plaatst dit onder
het Dorp *Burum*, en zegt dat hier van ouds een Klooster
of Priorij van *Cisterciensen* gestaan heeft, *Galilea* genaamd,
't welk onder den Abt van *Gerkklooster* behoorde. Zijn ge-
leerde Aantekenaar zegt hier op. „WINSEMIUS spreekt ook
„ van een Klooster *Galilea* genaamd: maar dat stond, vol-
„ gens zijn zeggen, buiten *Leeuwaarden*, en leefde naar
„ den regel van ST. FRANCISKUS, en bestond uit mannen en
„ vrouwen.” — „ Wat van dit *Galilea* zij (zegt hij
„ verder) kan ik niet zeggen: maar indien het een *Francis-*
„ *kaner* Klooster geweest is, heeft het zeker geen Abt
„ gehad, en onder geen Abt gestaan, daar dit *Galilea*, nog-
„ thans, onder den Abt van *Gerrikklooster* stond.” BA-
CHIENE, het plaatsende, zo als behoord, onder *Leeuwaar-*
den, zegt: „het gewezen Klooster *Galilee*, behoorende aan de
„ *Minnebroeders*, lag eertijds aan de overzijde der Trekvaart.
„ Na dat het afgebroken en binnen de Stad verplaatst is,
„ heeft de daar bij gelegen Buurt, naar het zelve, den naam
„ van *Oud-Galeien* blijven behouden,

GALLIENUS, was de zoon van Keizer VALERIANUS, die het bewind in handen kreeg, na dat zijn vader, in een slag tegen SAPOR, Koning der *Persen*, gevangen genoomen was. Dan deeze, verzoopen in alle wellusten, was tot alles, behalven tot de Regeering, bekwaam; waar door dan ook, het eene wingewest voor en het ander na, hem ontworpen werd; waar van hij, egter, altoos de tijdingen al spottende aanhoorde. Zijn vader ontslagen en naar het Oosten getrokken zijnde, ondernam GALLIENUS, de *Gallische* volkeren, die langs den *Rhijn* woonden, en waar onder de *Batavieren* ook moeten gesteld worden, voor de aanvallen der *Overrhijnsche Germaanen* te beveiligen. In persoon omtrent den *Rhijn* gekoomen zijnde, was het hem bijkans gelukt, den *Germaanen* den overtocht, met geweld, te beletten. Dan alzo hij zijne magt te klein bevond, was hij genoodzaakt, met eenen hunner Koningen een verbond aan te gaan; anderen verdreef hij door bedreigingen. Maar na dat POSTHUMUS tot Keizer uitgeroepen was, verliep al zijn gezag. GALLIENUS de tijding vernoomen hebbende, dat deeze door gantsch *Gal: lte* erkend was, dreef hij daar mede al lachende de spot: zeggende: *kan de staat zonder de Arribatische rokken (saga) niet staande blijven?* Hij bragt wel een Leger tegen POSTHUMUS te velde; doch deeze werd, door de *Galliers*, die toen reeds meester van het Eiland der *Batavieren* waren, trouwlijk bij gestaan. En, egter, verweerde hij zig, tot dat hem, door LOLLIANUS, de voet geligt werd, in het Jaar 274.

Zie TACITUS en anderen.

GALLUS, (CAREL) in het Jaar 1530 gebooren, was Predikant te *Deventer*, van waar hij, in 't Jaar 1587, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Leiden* beroepen werd. Hier overleed hij, in het Jaar 1616. Zijne schriften bestaan in een *Latijnsche* verklaring over de *Openbaaring van Johannes*, en een geschrift in 't *Nederduitsch*, tegen de *Wederdoopers*.

Vita Prof. Leidensum.

GAL:

GALLUTIUS, (ANGELUS) stierf te Rome, den 28 Februarij van het Jaar 1674, oud zijnde 84 Jaaren. Hij heeft, in het *Latijn*, geschreeven *Historie van de Nederlandsche Oorlogen*, van het Jaar 1593 tot 1609, en gedrukt te Rome in het Jaar 1671, in twee stukken in folio, in het Jaar 1676 in *Duitschland* in 4to.

Zie BAYLE.

GALO, (SIMON) was een der *Hollandfche* Edelen, welke, in het Jaar 1168, als getuigen voorkomen van het verbond, dat Graaf FLORIS DE III genoodzaakt was te maaken met den Graaf van *Vlaanderen*.

Vaderl. Hist. II. Deel, bl. 259.

GAMA, (VASCUS) een beroemd *Portugeesch* Zeeheld, die, in het Jaar 1498, den weg langs den hoek van *Afrika*, dat is om de *Kaap de Goede Hoop*, naar de *Oostindien* ontdekte. Hij landde te *Kalicut*, aan de kust van *Malabar*, van waar men wist, dat de *Indische* waaren naar *Bagdad* en *Aden* gevoerd wierden. Hij vestigde aldaar den handel der *Portugeezen*, onnagezien den tegenstand der *Arabieren*, die aldaar toen de grootste Kooplieden waren.

Zie de *Historie van EMANUEL, Koning van Portugal*.

GAMEREN, een Dorp en Heerlijkheid, tuschen *Bommel* en *Niewaal* geleegeen, heeft eertijds een aanzienlijk Slot gehad, waar van tegenwoordig nog eenige vervallene overblijfsels te vinden zijn. Voor eenige Jaaren is dit Slot weder bewoonbaar gemaakt. Het Dorp word door één Predikant bedient. De Heer van *Gameren* is de Graaf VAN RANDWYK.

GAMARRA. (DON ESTEVAN DE) De Heer LE BRUN, *Spaansch* Afgezant bij de Staaten deezer Landen, overleeden zijnde, werd

werd hij door GAMARRA gevolgd, die ook veele Jaaren alhier zijn verblijf gehouden heeft, schoon hij, in den aanvang van zijn Gezantschap, niet veel bijzonders verrigtte. Dan, in het Jaar 1660, verklaarde hij aan den Heer DE WITT, dat zijn meester niet ongeneegen zou zijn, om een naauw verbond van vrede, vriendschap en koophandel met den Staat sluiten. In het volgende Jaar bewerkte hij eene verdeeling der Landen van *Overmaaze*, tusschen *Spanje* en den Staat. Toen, in het Jaar 1664, uitlekte, dat *Frankrijk* een toeleg op de *Spaansche Nederlanden* op het oog had, doorreisde de Geheimschrijver van GAMARRA, om dit te verhoeden, alle de *Hollandsche Steden*. Hij zelf was, ten dien einde, in perfoon te *Dordrecht* geweest, alwaar hij de Vroedschap of Oud-Raad, in welke hem gehoor verleend was, zocht over te haalen, om te bewilligen in een verdedigend verbond, tusschen den Koning zijnen meester en de Staaten. Hier uit werd gebooren een besluit der Staaten, om geen uitheemsche Gezanten, over zaaken van Staat, voortaan meer in de Vroedschappen der Steden te hooren; hoewel dit naderhand meer dan eens overtreden is. Ter Algemeene Staatsvergadering sloeg hij, in dat zelve Jaar, een verbond van wederzijdsche bescherming der *Nederlanden* voor. Dan, ofschoon *Amsterdam*, ter dier tijd, meer *Spaanschdan Franschgezind* was, konden alle de voorstellen van GAMARRA niet tot stand komen.

Zie de Brieven van J. DE WITT en van
D'ESTRADES.

GANÁ, oude benaaming van het GEIJN; zie OUT GEIJN.

GANGULPHUS, was de medgezel van WULFRAMUS, eersten verkondiger van het Euangelie in de *Nederlanden*. Hij werd beschreeven als geweest te zijn, een man van uitmuntende Godvrugigheid; gebooren in *Bourgondie*, in de agtste Eeuw, onder RIFYN, Koning van *Frankrijk*. Deezen in den krijg volgende, begaf hij zig ook in den egt; maar werd, door toedoen zijner vrouwe, door haaren egtbreeker vermoord.

Naar

Naar zijnen naam zijn verscheiden Kerken en Kloosters benoemd, zo wel in *Duitschland* als in de *Nederlanden*, onder andere de tweede Kerk te *Haarlem*. Zijne gedagtenis word gevierd den 9 Maj. Hij, zegt men, ondersteunde, door zijne Hertoglijke magt, WULFRAMUS en anderen. Hij werd vermoord in het Jaar 704.

Zie *Batavia Sacra*, I. Deel, en *Oudh. van Kennemerland*.

GANS, (MR. JOHAN) werd, in het Jaar 1629, met de verandering der Regeering van 's *Hertogenbosch*, op den 25 September, om zijne bekwaamheid, als eerste Pensionaris dier Stad aangesteld, op bevel der Staaten, wien hij, zo wel als alle de aangestelde Regenten en Amptenaars, den eed van getrouwheid deed. Naderhand voor dien post bedankt hebbende, werd hij tot Lid der Regeering bevorderd. In het Jaar 1654, in die hoedanigheid, in den *Haage* zijnde, werd hij, benevens andere Regenten, door een Deurwaarder van het Hof van *Holland* ontboden, om ten Hove te verschijnen, zonder de reden daar van te weten. Hier verstond hij van eenen der Raadsheeren, in tegenwoordigheid van den Fiscaal, dat hij ontboden was, om getuigenis der waarheid te geeven, wegens de giften, geduurende zijne bediening als Pensionaris, aan de Heeren MUSCH, ASPEREN en VAN BERCHEM geschonken; als ook van het geen hij hun, uit zijn eigen beurs, tot verkrijging, zo van het Pensionarisamt, als van het Comptoir der Gemeene Middelen, gegeven had. Hij antwoordde, dat hij, als Pensionaris, door den eed van geheimhouding verbonden was: ook was hij Poorter van 's *Hertogenbosch*, en dus ongehouden, voor het Hof van *Holland* getuigenis te geeven. Men hernam, dat hij, uit kragt van het arrest, zulks moest doen. Waar op hij wederom inbragt, als ingezetenen van *Brabant* en Poorter van 's *Hertogenbosch*, in *Holland* niet te kunnen gearresteerd worden. Men zeide hem, dat niemand van arresten, om getuigenis der waarheid te geeven, bevrijd was; weigerde hij zulks te doen, men zou hem daar zo lang houden, tot dat hij

ge

getuigd had. Egter nam men aan, van zijne bijgebragte redenen ten Hove verslag te zullen doen. Naderhand werd hem gevraagd, of hij kon bewijzen, dat hij, als Pensionaris, alles geheim moest houden. GANS antwoordde, daarom niet in den *Haag* gekoomen te zijn, en dat hem dit voor als nog onmooglijk was. Men beval hem dit te bewijzen, en inmiddels in arrest te blijven; doch wilde hij bij handtasting belooven, niet zonder last uit den *Haag* te zullen gaan, men zou hem, uit zonderlinge gunst, uit het arrest ontslaan. De nood perste hem, dit te belooven. Wat zijne bijzondere bediening betrof, antwoordde hij dat hij deswegen niet onder eede verbonden was. Hij had, ter verkrijging daar van, aan die Heeren geene vereeringen gedaan. Van het Hof gekoomen zijnde, maakte hij alles aan de Regeering van 's *Bosch* bekend, met verzoek te mogen weten, wat hij hier omtrent zoude doen; en verder dat 'er iemand, van Stads wegen, gemagtigd werd, om het arrest af te doen. De Regeering besloot hier op, GANS niet toe te laten, eenige verklaring ten Hove te doen, en aan het Hof van *Holland* te schrijven, ten einde niemand haarer Regenten met arrest bezwaard mogt werden, om de besluiten der Regeering te openbaaren. Hier van gaf GANS ten Hove kennis. Hij voegde 'er nevens, dat hij het afschrift der Instruclie voor Stads Pensionarissen aan het voorzittend Lid van den Hove overgeleverd, en tevens om ontslag had verzogt. Dat het Hof hem hier op geantwoord had, dat de eed, aan de Stad gedaan, hem van den eed, die hem aldaar afgevorderd werd, niet ontslaan kon. Hij had de onredelijkheid daar van, doordien hij een tegenstrijdigen eed gedaan had, aangetoond; bovendien was dit hem, door de Regeering, verboden. Dan, het Hof begreep het anders, en had hem doen aanzeggen, dat het de redenen der Regeering en van hem niet aannam, en hem dagvaarde, om getuigenis der waarheid te geeven, en die te beëedigen. Inmiddels werd hij ziek, en gaf daar van aan de Regeering kennis. Hier op waren bij hem gekoomen een Raadsheer, de Fiscaal en een Geheimschrijver van het Hof, om hem op eenige punten te hooren. Hij verzogt daar op een afschrift van het goedvinden van het Hof, om het zelve te verzenden, en mistel, tot dat hij antwoord bekoomen had.

had. Het Hof
te hebben, m
ging. Waar o
Stads zaden
aan de Stad n
doen, zo lang
's *Herrgen* doe
zo gering niet
zije besluiten
en hem inmid
Hof te benige
mele de zaak
verhooring en
wen te woot
voordeel daer
ing uit de
lijnen, wij
hem zoo o
een nu de A
ding te beke
Het Lid der E
men, begaf
verzogt het
handde in z
Hof, voor o
reunde, ten
op werd de e
zoek veertien
Hof te keere
van duizend g
het Hof vere
dit de zaak
in duizent ge
had, dat d
Hof van Raad
dat time, o
goedgeweten

had. Het Hof antwoordde, met Stads zaaken niet te doen te hebben, maar dat het tegen hem, als gearresteerde, te werk ging. Waar op hij zeide, dat het niet zijne eigene, maar Stads zaaken waren; en dat hij, als gewezene Pensionaris, aan de Stad met eede verbonden was, en geen anderen kon doen, zo lang hij van den eersten niet ontslagen was. Voorts dat 's Hertogenbosch een Hoofdstad van *Brabant* was, die men zo gering niet moest agten; als mede dat het Hof ten minste zijne besluiten aan de Regeering behoorde bekend te maaken; en hem inmiddels ongemoeit laten. Dit verzogt hij, aan het Hof te berigten. Doch hij kreeg ten antwoord, dat hij hier mede de zaaken alleen zocht te rekken. Zij begeerden, dat hij verklaring en eed zou doen, en anders wist men middel om hem te noodzaaken; en dus vertrokken die Heeren. Zijn oordeel daar op was, dat 'er terstond iemand van de Regeering uit den *Bosch* moest overkoomen, om de gevolgen te sputen, wyl hij vreesde, dat 'er iets geweldaadiger tegen hem zou ondernomen worden. De Magistraat zond hier op een van de haaren om het arrest af te doen, en de zaak zodanig te beslegten, als met Stadsgeregtigheden overeenkwam. Het Lid der Regeeringe van den *Bosch* in den *Haage* gekoomen, begaf zig bij het voorzittend Lid van het Hof, en verzogt het ontslag van den Heer GANS. Dan het Hof volhardde in zijn besluit. Daar op besloot de Afgevaardigde Heer, voor GANS, volgens regten, te bewerken, dat de gearresteerde, ten minsten bij voorraad, ontslagen werd. Hier op werd de dag van het Pleidooi bepaald, doch op zijn verzoek veertien dagen uitgesteld, en aan GANS toegestaan, naar Huis te keeren, onder belofte, ten zelve dage, op verbeurte van duizend guldens, te zullen te rug keeren. Men had aan het Hof verzogt, dat GANS hier ter Stede mogt blijven, tot dat de zaak zou zijn uitgeweezen. Het gevolg deezer zaak is duister gebleeven; alleen vind men 'er nog van aangerekend, dat de Regeering van 's Hertogenbosch zig aan den Hoogen Raad van *Holland* schijnt vervoegd te hebben, en dat deeze, op den 11 Februarij van het Jaar 1656, heeft goedgevonden, dat de Fiscaal van *Holland* der Regeeringe

dier

dier Stad, als goede mannen voor GANS, op haaren gedaanen eisch, zoude antwoorden.

Zie VAN HEURN, *Historie van 's Hertogenbosch*, II. en III. Deel.

GANS, (JAN IN DE) van *Arnhemuiden*, werd, in het Jaar 1542, door MAXIMILIAAN VAN BOURGONDIE, Heer van *Beveren* en Admiraal van de Zee, gesteld als Kapitein op het Schip, de *Celdersche Jonkvrouw*, waar mede hij verscheiden rijkgelaauden Schepen genoomen en te *Ter Veer* opgelsagt heeft. In het volgende Jaar 1543 werd hij, met GERIT VAN MEEKEREN, en meer andere Kapiteinen; met zes wel toegeruste Schepen uitgezonden, om op de *Franschen* te kruisen. Van van *Ter Veer* in Zee geloopen, vereenigden zij zig te *Middelburg* met nog 3 Schepen, door H. SANDELYN, Rentmeester van *Bewesterfelde*, in Zee gezonden; welke 9 Schepen te zamen de Rivier van *Bourdeaux* opzeilden, aan de *Fransche* Vloot veel schade toebagten, en veele Wjfschepen verbrandden, uitgenomen 17, die zij te *Veere* opbragten, en daarenboven eenige klokken, door hun uit de Kerken geligt.

Zie BOXHORN, *Chronijk van Zeeland*, II. Deel, bl. 471 en 472.

GANSFORT, (J. W.) bij anderen BASILIUS genaamd, werd te *Groningen*, in het Jaar 1419, gebooren. Schoon hij gebrekkig aan oogen en voeten was, heeft hij, egter, de onwetenschap dier tijden weten te ontvlugten, en de zon der waarheid zo hel ontfoken, dat men hem het *licht der waereld* noemde. Te *Zwolle*, alwaar toen een vermaard School was, heeft hij den grond zijner geleerdheid gelegd, en zo veel voorraad opgedaan, dat hij anderen kon onderwijzen. Van *Zwolle* naar *Groningen* te rug gekeerd, maakte men het hem daar zo bezwaarlijk, dat hij verplicht werd, zig openlijk te ver-

verdedigen
gie van
Groninger
de waarheit
hem een
welke toen
nedertijner
en trok 'e
zig toe op
dreigingen
niet allicht
W'n inho
voorwierp.
den Rkijn
'hoog fet
met ande
gen; wa
bij Mora
ren geraad
zaartus) in
de duistern
dige zachte
ken, die in
simpele kw
om niet bli
van den Gr
van de Hee
gaven hem
berugt gevor
den Paits,
leerdheid. H
scheen te he
in de Phillot
Hogeleerz.
nam *Lulen*,
klein gnoege
wok hij naar
Met verwo
XVII. DEE

verdedigen. Hij vertrok van daar naar *Keulen*, in het Collegie van *Laurentius*; zijnde een Beurse, aldaar door een *Groninger* Theologant gestigt. Hier bevljigtde hij zig, om de waarheid grondig te leeren kennen; en dit onderzoek deed hem een afkeer krijgen van de Schoolsche Godgeleerdheid, welke toen de overhand had. Hij maakte kennis met de *Benedictijner* Monniken, bediende zig van hunnen Boekschat, en trok 'er allen moogelijk nut uit. Inzonderheid leide hij zig toe op de *Platonische Filosofie*. Hij liet zig door bedreigingen van lieden, die gewoon waren anders te denken, niet affchrikken, maar beriep zig tegen hun op den wezenlijken inhoud der H. Schrift, die hij zijne partijen altoos voorwierp. Dikmaals ging hij in het Klooster te *Deuts*, over den *Rhijn*, en las daar in de Schriften van *RUPERTUS*, die hij hoog schatte, en genoegzaam afschreef. Zo deed hij ook met andere Schrijvers, vermeerderende die met zijn aanmerkingen; waar uit met ter tijd een groot werk gebooren werd, dat hij *Mare magnum* plagt te noemen; doch 't welk is verloren geraakt. Intusfchen beklagde hij zig, dat de man (*RUPERTUS*) in wien de geest van *CHRISTUS* gewoond had, door de duisternis der tijden en het bijgeloof, nog van veele nodige zaaken onkundig was geweest. Van de *Bedel-Monniken*, die in dien tijd menigvuldig uit *Bijzantium* of *Constantinopole* kwamen, leerde hij iets van de *Grieksche* spraake, om niet blindelings te moeten gelooven, wat de vertaalers van den *Griekschen* Text gezegd hadden. Een voorfmaak van de *Hebreeuwfche*, *Chaldeeuwfche* en *Arabishe* spraake gaven hem andere Monniken, en zelfs de Jooden. Hier door berugt geworden zijnde, beriep hem *FILIPPUS*, Keurvorst van den *Paltz*, naar *Heidelberg*, als Hoogleeraar in de Godgeleerdheid. Hoewel hij in deeze waarigheid geen behaagen fcheen te hebben, begaf hij zig egter derwaart, om de jeugd in de *Philosophie* te onderwijzen; doch verbond zig niet als Hoogleeraar. Hij keerde, na eenig verblijf aldaar, weder naar *Keulen*, en van daar naar *Leuven*, alwaar hij met geer klein genoegen de *Theologie* hoorde leeraaren. Van daar trok hij naar *Parijs*, om de *Gefeerden* aldaar te hooren. Met verwondering hoorde hij een *Brabander* en *Utrechte-*

XVII. DEEL. D naar.

ren gedaanen

Hertogen.

, in het Jaar
keer van Be-
piteit op het
j verscheiden
tr opgeluugt
, met oek-
met zes wel
Franschen te
reenigden zij
. *SANDELVIN*,
den; welke 9
zeilden, aan
veele *Wija-*
e Veere op-
hun uit de

Zeeland, II.

id, werd te
hij gebreke
de onweten-
n der waar-
der wereld
chool was,
en zo veel
ijzen. Van
nen het hem
openlijk te
ver.

naar. Met zijnen vriend FRANCISCO DE REUVER, begaf hij zig van daar naar het Concilie te *Basel*, en hield aldaar verscheidene disputationen, die hem tot eer verstreken. Met dien zelven man keerde hij naar *Parijs* te rug, en onderhield de vriendschap met hem, zelfs na dat hij, onder den naam van SIXTUS DEN IV, Paus geworden was. Na verloop van tijd weder te *Groningen* gekoomen zijnde, verwierp hij de dwaalingen der *Roomse* Kerk, en sprak dezelve openlijk tegen; waar door hij in grooten haat bij de domme Monniken geraakte, en hunnen haat niet zou ontgaan zijn, zo niet DAVID VAN BOURGONDIE, Bischop van *Utrecht*, zijn bijzondere vriend, hem beschermt had. In hoogen ouderdom werd hij geheel blind, overleed den 4 October van het Jaar 1489, en werd te *Groningen*, in het Choor van de Kloosterkerk, begraven. LUTHER heeft altoos met lof van hem gesproken en geschreeven. De Schriften, van hem overgebleeven, zijn te *Groningen*, in het Jaar 1514, gedrukt.

Zie BENTHEM, *Holland Kirch und Schul Staate*, II. Theil, bl. 175, enz.

GANSOIJEN, een kleine Buurt van slegts 6 Huizen, die, zedert het Jaar 1637, met 2 vermeerderd zijn, ten Noorden van de *Oude Maas*, een uur gaans ten Noorden van *Naaldwijk*, tot welks Gemeente de *Gereformeerden* aldaar behooren; beslaande, met al het onderhoorig Land, een uur gaans in den omtrek. En eger heeft deeze Buurt Hoog-, Laag- en Middelbaar Regtsgebied. De Heer van *Gansoijen* heeft aldaar een Kasteel, dat, schoon na den ouderwetschen trant gebouwd, van binnen een gemakkelijke wooning is. Hij trekt uit deeze Heerlijkheid goede inkomsten: voornamelijk uit het Veer over de *Oude Maas*. Ook zijn aan dezelve meer dan 80 Achterleenen onderhoorig.

De Regeering bestaat uit een Drosfaart en zeven Schepenen. Dan, uit gebrek van bewoners, moeten zij mede uit de *Eigengeerfden* der nabuurige Plaatzten verkooren worden.

Alle

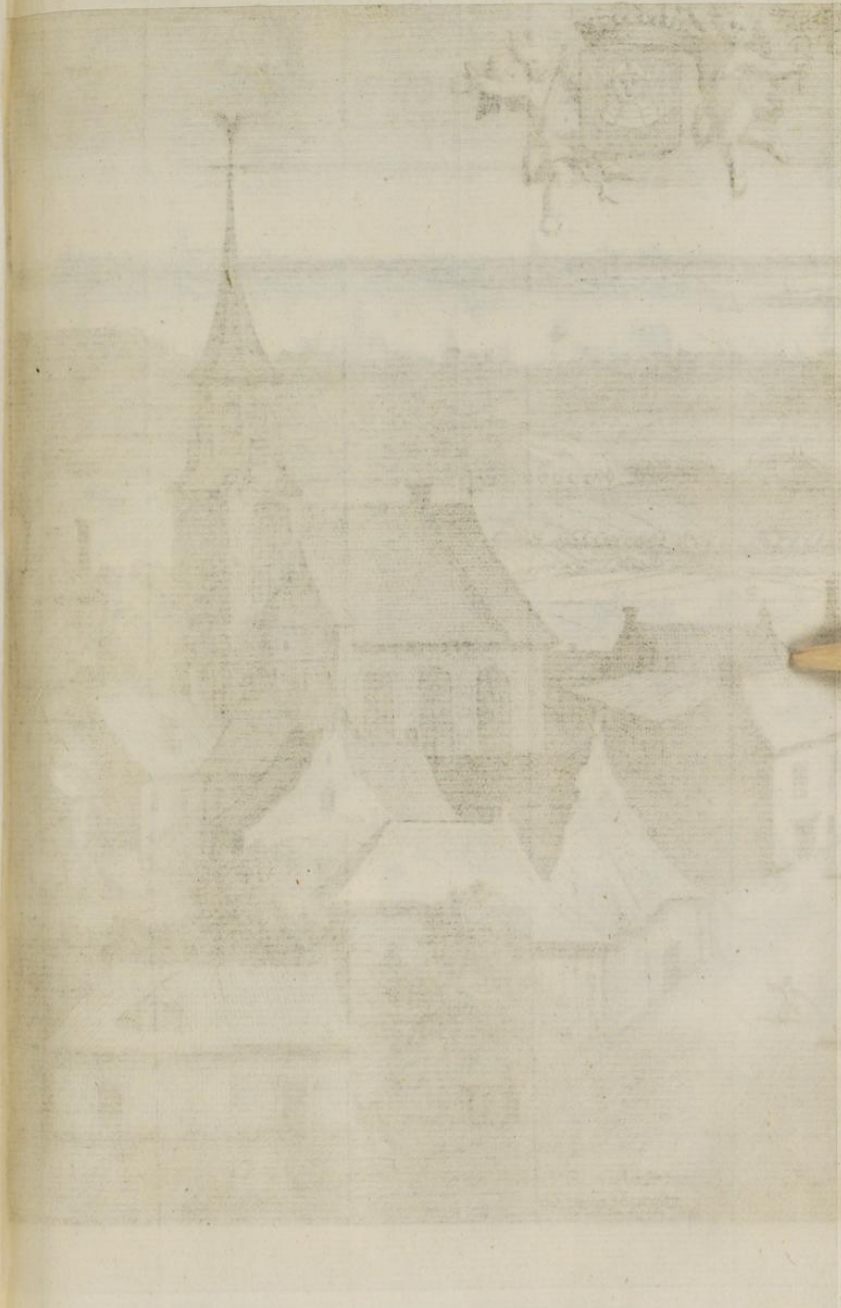
EN.

OVER, begaf hij
 hield aldaar ver-
 eken. Met dien
 n onderhield de
 r den naam van
 verloop van tijd
 rp hij de dwa-
 openlijk tegen;
 : Monniken ge-
 , zo niet DAVID
 zijn bijzondere
 erdom werd hij
 t Jaar 1489, en
 loosterkerk, be-
 hem geprooken
 gebleeven, zijn

und Kirch und
 Theil, bl. 175.

6 Huizen, die,
 , ten Noorden
 en van Naald-
 , aldaar behoo-
 een uur gaans
 Hoog-, Laag-
 vansoijen heeft
 wetschen tranc
 ning is. Hij
 en: voornam-
 zijn aan dezel-

zeven Schepe-
 n zij mede uit
 ooren worden.
 Alle

kapt bij
 dier vor
 Met dien
 tchiel de
 aan van
 van tijl
 de dawa
 ja tegen
 nien ge
 let dabo
 sjaondere
 wend bij
 1419. en
 kant, te
 sproeten
 ven, zjn

 175.

 ten, die,
 Noorden
 Staat
 behoort
 te gans
 , Lanj
 is hreit
 en want
 h. hij
 oonne
 dezel

 Schep
 mede uit
 worden.
 Alle

GA
Alle lere, en
Der Cap wylt
Gauje, de
in vange, een
dine.
Gauje, en
het en gans en
Der of Der Cap
Wapen wylt, en
tijen van een
tijen d, in te
in een Jahn
aanvanc, de
Joude, en wylt
de Gaudin
In en een van
Der en in het de
manne, Dapen
Gauje, en
Bavon, Japen
Dinck. De K
Joude, der den
Gauje, Japen
den Japen
in de vanc
Japen op
der, manne, D

Alle deere, zo als ook
Heer Cap. aangeleid.

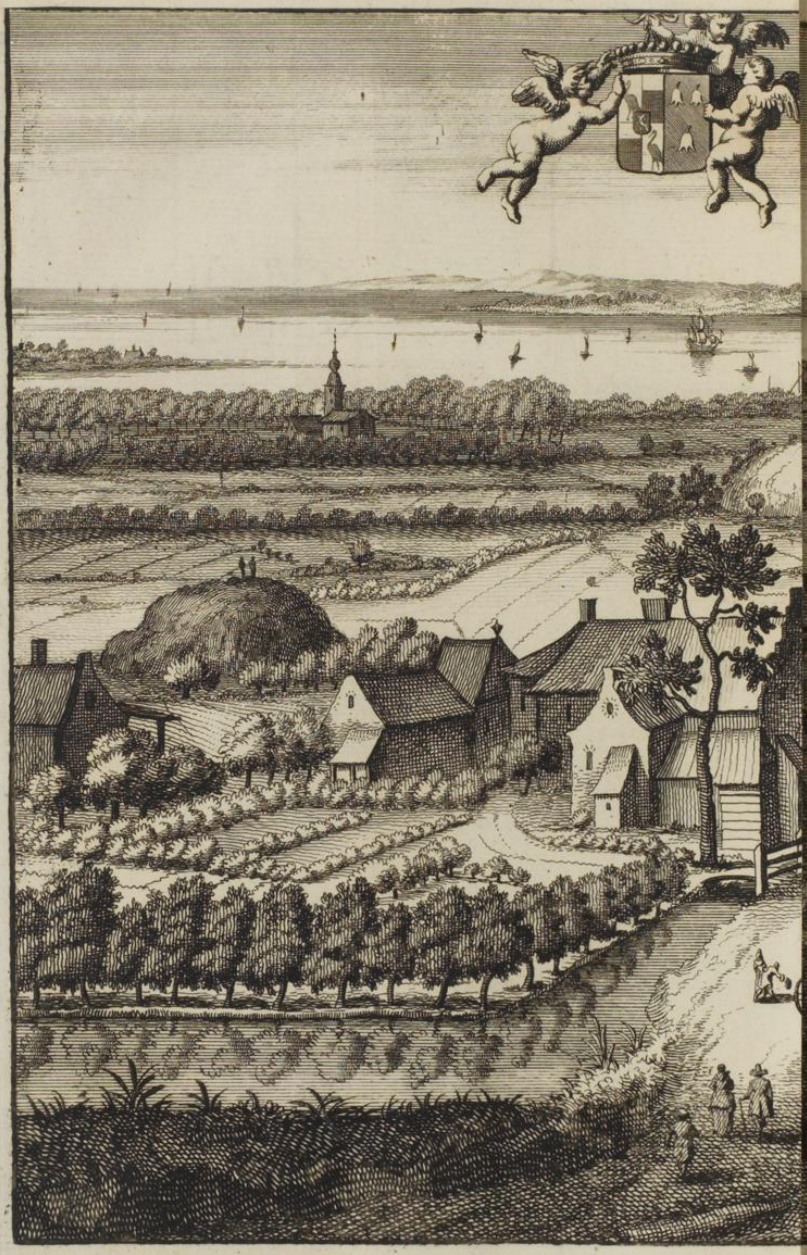
GANSWIJK; zie EMMIKEN
de GANSWIJK eene Heerl.
Alena.

GAPINGE, een Kerkdorp
half uur gaans ten Westen
Der of Ter Capinge genaam
Wapen voerd, een Capen
zijn naam ontdeed hee
leggen zij, is zeer wijfje
als eene Ambachtsheerl
BOSSALEN, die zig in
JACOBA, na wier overlij
de Gualijheid verviel.
het aan GUY VAN BAANST,
Daar na is het de eigendom
BRANDEN, Burgemeester va

Tegenwa
A. bl

GARDEN, een Dorp in
Barnveld, liggende, met
Drieboek. De Kerktoren v
looren, door den brand; da

GARDIN, (GUILLAUME DE
Van Amsteldam, in het
ten, is EOSTER, KROMHO
Hervening op 't iijverigs
hem, en wederen, reeds op

Alle deeze , zo als ook de Secretaris , worden door den Heer Cap. aangesteld.

BACHIENE, bl. 645.

GANSWIJK; zie EMMIKHOVEN, en WAARDHUIZEN, waar mede GANSWIJK eene Heerlijkheid uitmaakt, in 't Land van *Altena*.

GAPINGE, een Kerkdorp op het Eiland *Walcheren*, een half uur gaans ten Westen van *Ter Veere*. Het word ook wel *Der of Ter Capinge* genaamd: en wijl dit Dorp een sprekend Wapen voerd, een Gaper verbeeldende, meent men dat het zijnen naam ontleend heeft van 't Gapen; dan, hoe dit uit te leggen zij, is zeer twijffelachtig. Eertijds behoorde dit Dorp, als eene Ambachtsheerlijkheid, aan den Heer FRANK VAN BORSSELEN, die zig in Huwelijk begeeven had met Gravinne JACOBA, na wier overlijden deeze Heerlijkheid wederom aan de Graaflijkheid verviel. Hertog KAREL DE STOUTE verkogt het aan GUY VAN BAANST, zijnen Rentmeester *Bewesteschelde*. Daar na is het de eigendom geworden van den Heer VAN DEN BRANDEN, Burgemeester van *Middelburg*.

Tegenwoordige Staat, X Deel; BACHIENE, A. bl. 897.

GARDEREN, een Dorp in *Gelderland*, onder het Schoutampt *Barneveld*, liggeude, met *Kooswijk* en *Voorthuizen*, in een Driehoek. De Kerktoeren van dit Dorp had zijnen spits verlooren, door den brand; dan is naderhand wederom opgebouwd.

GARDIN, (GUILLAUME DU) was een van die mannen, welke binnen *Amsterdam*, in het Jaar 1578, met en benevens anderen, als KOSTER, KROMHOUT, PAAUW, enz. het werk der Hervorming op 't ijverigst voortzetten. Men zie wat van hem, en anderen, reeds op het Art. AMSTELDAM, gezegd is.

GARDOLF, een der oude *Friesche* Graaven, welke, in het Jaar 885, door GODEFRID den *Noorman*, aan den Keizer gezonden werd; zie GODEFRID DEN NOORMAN.

GARMERSWOLDE, een Dorp in de *Groninger Ommelanden*, onder het Kwartier van *Fivelingo*. Dit Dorp staat onder de beheering van verscheiden Heeren.

GARNEWEERT en OOSTUM, eigenlijk *Oostheim*, twee Dorpen in de *Groninger Ommelanden*, aan het *Nieuwe Diep*, in het Kerklijke te zamen gecombineerd, en in het Waereldlijke onder het gebied van den *Baron LEEWE VAN ADUART*.

GARRELSWEER, een Dorp in de *Groninger Ommelanden*, aan den *Zuider-Oever* van 't *Damsterdiep*, omtrent ter halve wege tusschen *Groningen* en *Delfzijl*, behoorende, als eene Heerlijkheid, aan den *Baron RENGERS VAN FARMSUM*.

GARSTHUIZEN, mede een Dorp in de *Provincie Groningen*, aan de grenzen van *Hunzingoo*, dat onder verscheide Heeren verdeeld is.

GARYP, onderscheiden van *Hardegarijp*, ten Noorden van daar gelegen, in de *Grietenij* van *Tietjerksteradeel*, een groot en vermaaklijk Dorp, hebbende een Kerk met een spitzen Tooren. De Eigengeërfdens maaken 60 stemmen uit, waar onder eertijds waren veertien eigenaars van bijzondere Stinzen, of Edele Staaten.

GASPAAREN, GASPAERNE OF GASPARDE; zie HAGESTEIN.

GASSEL, een klein Dorp in *Staats Brabant*, een groot half uur gaans ten Zuidoosten van *Grave*, heeft mede een Dingbank van zeven Schepenen in gemeenschap met de *Buurt Tongelaar*. 'Er staat een oud Kasteel, *Tongelaar* genaamd: 't welk zijnen naam aan die Buurtschap mededeelt, behoorende te zamen aan den Graave van *MENNENDAAL EN KREINHEIM*.

GASSELTE en GASSELTEN-NIEUWVEEN, twee Dorpen in het Landschap *Drenthe*; zijnde het laatstgenoemde eertijds een Buurtschap geweest, aan *Gasselte* onderhoorig. In later tijd meer bevolkt zijnde, is het een Kerk-Dorp geworden, liggende een half uur gaans van een.

GASTANAGA, (*Don Francisco Antonio de Agartó, Markgraaf van*) werd, in het Jaar 1689, Landvoogd van de *Spaansche Nederlanden*.

GASTEL, een Dorp in *Staats Brabant*, in de Heerlijkheid van *Peelland*, onder de Baronie van *Kraanendonk*. Het bevat niet meer dan 34 Huizen; de *Gereformeerden*, aldaar wonende, moeten hunnen Godsdienst te *Budel* verrigten.

GASTEL, (*Oud*) in het *Oosterkwartier van Breda*, een uur gaans ten Westen van den *Ouden Bosch*; een groot fraai Dorp, dat eenige aanzienlijke Huizen heeft. Aldaar is een ruime groote Kerk voor de *Gereformeerden*, die, egter, maar een klein getal uitmaaken. De Kerkenraad bestaat uit één Predikant, twee Ouderlingen en twee Diakenen, die, egter, een vrije beroeping hebben. De Predikant ontvangt zijne wedde, gelijk te *Wouw*, en in den *Ouden Bosch*, van den Abt van *St. Bernard*, die de Tienden trekt: de *Roomsche* Priester, waar toe een der Abtdij-Heeren verkooren, en die door den Abt benoemd word, moet als Rensmeester, het zelve bij kwartaalen aan den Predikant toereiken.

GASTEL, (*Nieuw*) word gerekend met *Oud Gassel* vernoemd gecombineerd te zijn, of schoon het, in de Landkaarten, als een bijzonder Dorp aangetekend staat. Thans is het geen Kerk-Dorp; zijnde de Kerk en meeste Huizen, in den *Spaanschen* oorlog, verwoest, en niet wederom opgebouwd. Het is niet meer dan een Buurt van eenige Huizen, die langs den Dijk van den *Dinselfroom* van elkander verstrooid liggen.

Men vind aldaar, en verder Oost- en Westwaard, aan de boorden deezer Rivier, zeer grasrijke Weilanden, die veel hooi opleveren. In deeze Weilanden zijn, in het Jaar 1748, toen de stilstand der wapenen, tuschen de *Franschen* en andere Oorlogende Mogendheden, reeds te *Aken* getroffen was; sommige Regimenten *Staatse* Kavallerij, uit de Legerplaats bij *Breda*, derwaarts trekkende, gekampeerd geweest, van den 17 Junij tot den 14 Julij. Het oogmerk daar van was, om aan de paarden groen voeder te verschaffen, 't welk zij, gedurende de voorige Veldtogten, hadden moeten misfen.

Zie *BACHENE*, bl. 839 en 840.

GAT (Het) van de Maaze, of de Droogte voor de *Maas*, is niet zo diep, als dat van *Goedereede*, en kan met Schepen, die meer dan twaalf voeten diep gaan, bezwaarlijk bevaaren worden. Men vind dit Gat tuschen *Oostvoorn* en den Hoek van *Holland*, en heeft, ter wederzijden, een groote droogte. Aan den kant van *Oostvoorn* legt de *Westplaat*, en aan den kant van den Hoek van *Holland* een andere Plaat, de *Vlakte* genaamd. Tuschen deeze beiden, even binnen de Droogte, is een plaats van tamelijke diepte, de *Put* genaamd: alhier komen de Schepen, die naar *Zee* willen, gemeenlijk ten anker, om het hooge water op het drooge af te wagen. Niet verre van hier scheidt zig het water in tweeën, en loopt in het *Brulsche*, of *Zuiddiep*, en in het *Sluische Diep*, of het *Scheur*, langs de *Onrust*, naar *Maasfluis*. In het vaaren naar deeze diepten, ontmoet men de *Krabbe*, een Plaat, die door geduurige aanspoeling, thans aan het Eiland *Rozenburg* gehegt is. Zij scheidt, door middel van dit Eiland, de *Maas*, van hier tot bij *Vlaardingen*, als in twee Rivieren, en kan als een tong in den mond van den stroom worden aangemerkt. Men vind in den Mond der *Maaze*, en hooger op, nog verscheidene droogten en Plaaren, waar van de een grooter is dan de andere.

Tegenwoordige Soort, VII. Deel, bl. 44.

GAUBIUS, (H. D.) voor weinige Jaaren zeer beroemd Hoog-
leeraar in de Medicijnen, op de Academie te *Leiden*, en Lijf-
arts van Prinsse WILLEM DEN V.

GAUDENTEN, een Orde van Monniken, die, in het Jaar 1473,
de Orde der *Observanten* aannamen. Deze hadden een Kloos-
ter te *Bolswert*, doch wierden, om hun slegt en ergerlijk leven,
in het Jaar 1581, van daar gejaagd.

Oudheden van Friesland, II. Deel, bl. 10

GAUW, een Dorp in *Wijmbritzeradeel*, zijnde gecombi-
neerd met *Goinga* en *Offingawier*. Dit Dorp heeft 11½
stemmen.

GAVEREN; zie JUCHIJ.

GAYMANS, een oud beroemd Geslacht in *Arnhem*; zie
TULLEREN.

GAJKEMA, een Adelijke Hofstede, ten Zuiden het Dorp
Augustinusga, in de Grietenij *Achtkarspelen*.

GAZA, (THEODORUS) een man, die, van alle Geleerden, als
om strijd geprezen word. BOESSARD noemt hem den Geleerd-
sten van zijnen tijd, en volgens J. PIERIUS en VALERIANUS,
was 'er, in Jaaren lang, onder de *Grieken* en *Latijnen*, nie-
mand geweest, die voor hem niet moest onder doen. Onder
de Geleerde mannen, die de beschaafde wetenschappen in
Italie hebben doen herleeven, zegt J. SCALIGER, zijn 'er maar
drie, die ik benijde, dat is T. GAZA, POLITIANUS en MIRAN-
DOLA. Hij was te *Salonica* in *Griekenland* gebooren; van
daar week hij naar *Italie*. Doch bij al die geleerdheid, was
hij ten hoogsten ongelukkig; en stierf van verdriet. R. AGRICOLA
was zijn bijzondere vriend, en bragt zijne Schriften te
Basto in *Friesland*.

GEBHARD, (JANUS) Hoogleeraar in de Historien en *Grieksche* taal, te *Groningen*, gebooren te *Swartshorn*, een Steedje in *Opperpalts*, alwaar zijn vader Predikant was. Zijne studien volbragt hebbende, in het Jaar 1625, trok hij naar *Holland*, en verder van daar weder naar *Duitschland*. In het Jaar 1629, kwam hij weder te *Groningen*, alwaar hij, in de plaats van *EMMIUS*, beroepen werd, en bleef tot zijnen dood, die voortviel den 3 October van het Jaar 1632; laatende verscheidene Schriften na.

Zie *Leven der Groninger Profesf.*

GEKOMMITTEERDEN *ad Causas*. Deeze werden, in de *Pro-* vintie *Gelderland*, allereerst ingesteld in het Jaar 1595, ten getale van twaalf, en in het Jaar 1600 met nog zes vermeerderd. Daar na zijn ze een geruimen tijd afgeschafst; doch, volgens herhaalde besluiten van de Jaaren 1710, 1712 en 1713, wederom als van ouds ingevoerd. Vóór het aanvangen der Raadpleegingen stelt ieder Kwartier een Directeur en zes Gecommitteerden *ad causas*, of Gemagtigden ter zaaken, aan; als drie uit de Ridderfchap, en drie uit de Steden, te samen het getal van agtien uitmaakende; zijnde gemeenlijk, uit het Kwartier van *Nijmegen*, behalven den Burggraaf, de twee oudste Riddermatigen, de oudste Burgemeester dier Stad, één Burgemeester van *Tiel* en één van *Bommel*; uit het Kwartier van *Zutphen*, behalven den Landdrost, de Scholtus, binnen en buiten *Zutphen*; de oudste Riddermatige, de twee oudste Burgemeesters dier Stad, en een Burgemeester uit de vier kleine Steden bij beurten; en uit het Kwartier van de *Veluwe*, behalven den Landdrost, de Regter van *Veluwen Zoom*, de oudste Riddermatige, de oudste Burgemeester van *Arnhem*, en twee Burgemeesters uit de kleine Steden, uit dat Kwartier, bij beurten, het eene Jaar twee uit *Harderwijk* en *Hattem*, en het andere Jaar twee uit *Wageningen* en *Elburg*.

De agtien Gecommitteerden, van welke wij spreken, plaatsen zig, aan een lange tafel, gemeenlijk de *Landfchapstafel* genaamd, naar een bepaalden rang. De Burggraaf

graaf van 't Rijk van *Nijmeegen* bekleed altoos de plaats van Voorzitter. Gemeenlijk word door een Afgevaardigden ter Generaliteit, uit het Kwartier, alwaar de Landdag gehouden word, verslag van 's Lands zaaken gedaan. Alle voorstellen aan deeze Vergadering moeten schriftelijk gedaan worden. Die van gering belang zijn, worden door deeze Gecommitteerden terstond afgedaan; doch die van meer belang zijn, door de Kwartieren overgenoomen, om daar op afzonderlijk te raadpleegen.

Zie *Staat van Gelderland*, bl. 141, enz.

GECOMMITTEERDE RAADEN, van de Heeren Staaten van *Holland en Westyriesland*, worden verdeelt in *Gecommitteerde Raaden van het Zuider*, en *Gecommitteerde Raaden van het Noorder Quartier*.

Het eerste Collegie is opgerigt kort na de doot van den Grondlegger van onze Vrijheit, *Prins Willem den eerste van Oranje*, Stadhouder van Holland.

Bij het scheiden der Vergaderinge der Staaten, besloot men op den 4 *Sept.* 1584. tot de volgende Staatsvergadering toe, één Heer uit de Edelen, en één uit ieder der Steeden, Dordrecht, *Haarlem*, *Delft*, *Leijden*, *Amsterdam*, *Gouda*, *Rotterdam* en *Hoorn* te magtigen om de voorvallende zaaken af te doen, zij mogten vergaderen daar zij wilden; zes van Hun mogten in absentie van de anderen besluiten. Zij waren gelast een instructie te formeeren voor een Collegie der Gecommitteerden of Gemagtigden der Staaten, het welk reeds bij *Resolutie van Holland van 23. Junij* 1584. beslooten was op te rigten, en bestaan zoude uit zeven Leeden, waar onder een President en Thesaurier, die maar voor een jaar dienen zouden, en agt zouden geeven op de betaalinge van de Logijs gelden, van het Krijgsvolk binnen de Provincie leggende, op de Grensvestingen en Sterkten, op het betaalen van Turf en Kaarfen der guarnizoenen, de onkosten der Boden en Deurwaarders en diergelijken; voorts voor het invorderen van 's Lands lasten, restanten van oude omslagen en

af
de
629
s van
voor
deue
af
Pro
ten
meer
vol
713
der
Ga
an
men
het
wee
één
tier
nen
ste
lei
re
de
m
er
m
aat
and
urg
raaf

andere schulden, en het opzigt zouden hebben over Geestelijke goederen, het onderhoud der Predikanten, en andere zaken meer, ook die van de Admiraliteit, het bezorgen der Zeevaart, en uitrusten der Scheepen.

De Instructie voor dat Collegie werd gearresteert 12. *Oct.* 1584. en vervatte 55. *artic.* die naaderhand bij resumtie gebracht zijn op 52. waar op zij twee dagen daar na den Eed deden. Hun getal werd naaderhand met twee Leeden vermeerderd; ziet *Ref. Holl. 1. April 10. en 19. Sept. 1585.* en bestond dus uit 9. Perfoonen: twee daar van wierden naa het Collegie van het Noorder-quartier geschikt, welk Collegie wederom twee in dit committeerde, *Resol. Holl. 10. Febr. 1585. en 3. Febr. 1585.* Dit Collegie is eindelijk, nog na eenige verandering vastgesteld 17 *Febr. 1590.* op dien voet als het zig nu nog bevind, bestaande uit den Heere Prince Erftadhouder en tien Leeden, de eerste van wegens de Ridderfchap, die *ad vitam* gecomitteerd wierd, de negen anderen uit de Steden, Dordrecht, Haarlem, Delft, Leijden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, en Gornichem, die gemeenlijk om de drie jaaren verandert worden, maakende de Steden Schiedam, Schoonhoven, en den Briel met hun driën een Neegende Lit uit, die bij beurten uit ieder Stad voor 2 jaaren gecomitteert word.

Haare bijeenkomsten worden door den Heer Raadpensionaris van Holland en twee Secretarissen van Staat daagelijks bijgewoont, zijnde de jongste gemeenlijk met de notulen en daagelijksche voorvallende zaaken van het Collegie belast.

Hun werk komt in het voornaamste genoegzaam met dat van den Raad van Staaten overeen, en bestaat dus, voornamentlijk in het uitvoeren, en het doen ter uitvoer brengen van de genoemene Resolutien ter Vergaderinge van Holland, het opzigt over de zaaken van Oorlog de Provincie betreffende, en over de Provinciale geldmiddelen. Zommige hebben opzigt over de Fortificatien, anderen op 's Lands gemeene Middelen en de geschillen daar over voorvallende; de meeste zaaken worden commissoriaal gemaakt, en op der zelve rapport besluit het Collegie.

In

In Majj worden de Commissien gemeenlijk verdeelt; doch het opzigt over de bijzondere Comptoiren der gemeene Mid- delen blijft altoos aan Gecommitteerde Raaden uit de zelfde Steden bepaalt.

De *Ridderschap en Dordrecht* hebben opzigt over de Comptoiren van Haarlem en Amterdam, onder welke laatste behooren Naarden, Weesp, en Muiden.

Die van *Haarlem en Leijden*, over Gornichem, waar onder Heusden en Wondrichem, en den Briel, waar onder Geervliet en Heenvliet.

Die van *Delft en Rotterdam*, over de Comptoiren van Leijden en Gouda, waar onder Schoonhoven, Woerden, Oudewater, en Nieuipoort.

Die van *Gouda*, benevens die van *Schiedam, Schoonhoven* of den *Briel*, ieder op hun beurt, over Delft, waar onder 's Gravenhaage, en Rotterdam, waar onder Schiedam behoort.

Zedert de vernietiging van de Graaflijkheits Reekenkamer, heeft dit Collegie ook het opzigt over de Domeinen en der zelve Rentmeesters.

De *Ridderschap, Haarlem en Amterdam*, over Noordholland, Kennemerland en Brederode in 't Zuiderkwartier, benevens een der Secretarissen van Staat.

Dordrecht, Leijden, Gouda, en Gornichem, over het Rentmeesterfchap van Zuidholland, met een der Secretarissen van Staat.

Delft, Rotterdam, en Schiedam, of wel *Schoonhoven* (of den *Briel*) volgens de beurten der Sessie van die Steden in 't Collegie, over het Rentmeesterfchap van Voorn, de Beijerlanden en Putten.

Het opzigt, dat Heeren Gecommitteerde Raaden hebben over de zaaken van Oorlog, betreft in 't algemeen de voorziening der Fortificatien van de Provincie; voor deezen ook de monstering van 't Krijgsvolk, de mond- en oorlogsbehoef- ten in 's Lands Magazijnen en sterke Plaatsen, de Fortifica- tien te Naarden, te Heusden; te Geerruidenberg en de Klun- dert, te Helvoetfluis, en den Briel, te Loëvestein, te Schoon- hoven, te Woerden en daar omtrent, te Oudewater en op

an.

andere Plaatsen worden die ook door Gecommitteerden uit dat Collegie bezigtigt, en het onderhoud der zelve bij openbare aanbestedinge bezorgt. Wanneer het onderhoud minder dan drie hondert gl. in 't jaar beloopt, staat het Heeren Gecommitteerde Raaden vrij de aanbesteding onder de hand te doen; het aanleggen der nieuwe Fortificatien word ook door de zelve ter uitvoer gebragt; zij draagen ook zorg voor de betalinge van de Garnizoenen.

Haar Ed. Mog. doen bij präventie regt, over verraderije, munterije, oproer, mishandelingen van 's Lands krijgs- en montbehoefsten, en over valsche munterije; zij houden een staat van de oorlogsbehoefsten, wapenen en andere werkhuizen den Lande toebehoorende, voor welkers onderhoud zij ook zorg draagen. Men doet hun ook jaarlijks rekening van 't beiliev van 's Lands Magazijnen, en van de Oorlogsbehoefsten, die in de sterke Plaatsen der Provincie gevonden worden; zij besteeden ook 's Lands Geschut aan, dat in de Hollandsche geschutgieterije gemaakt word.

Aan haar Ed. Mog. Is de zorg der Geldmiddelen van de Provincie aanbevolen, en dien volgende de invoeringe van alle ingewilligde Lasten. Zij houden een netten staat van 's Lands Schulden en goederen, beslifen de geschillen over 's Lands gemeene middelen, besteeden 's Lands penningen daar 't behoord; zij geeven agt dat de ingewilligde lasten, transporten, schattingen en omflaagen op een eenparigen voet zoo in de Steeden als ten platten Lande gecollecteert worden, overeenkomstig met de daar toe gedraagen Consenten, en de ordonantien daar op gemaakt. De bestieringe der Geestelijke en aangeslaage goederen staat meede aan Haar Ed. Mog.; zij hebben de magt om de Quartieren, Steden en Rentmeesters, Ontfangers en anderen, die 's Lands penningen inhouden, of den ophef der gemeene middelen beletten, te constringeeren, en bij parate executie, arrest en andere middelen daar inne te procedeeren; zij draagen zorg, dat de Ontfangers en Collecteurs van 's Lands middelen behoorlijke reekening doen, en de Ontfangers der Geestelijke goederen, omflaagen, geligte en ontfange penningen alle jaar. Zij hebben acces tot de Reekenkamer, alwaar aan hun de ingeleverde rekeningen

op hun verzoek moeten vertoont worden. Zij doen 's Lands Ontfanger behoorlijken borg stellen, agt geevende op de behoorlijke vernieuwinge, en doen die en anderen Ontfangers hunne Instructie naakoomen. Zij houden een netten staat van 's Lands inkoomen en lasten, om die voor de Heeren Staaten te kunnen openleggen; zij moeten den Ontfanger Generaal, en de bijzondere Ontfangers ook daar toe houden, dat zij maandelijksche staaten van hunne Ontfang en Uitgaave overzenden. Zij zijn gemagtigt om op 's Lands middelen eenige penningen te ligten, dog buiten toestemminge der Staaten, Staatsgewijze vergadert zijnde, niet hooger dan tot dertig duizent gulden, ten waare zulks, om dringende reedenen, bij Hun nootzaakelijk wierd geoordeelt: in welk geval zij tot hondert duizent moogen gaan, mits daar op ter naaste Staats-Vergaderinge goedkeuringe verzoekende. *Gr. Plac. Boek. 3. D. fol. 93.* Zedert het vernietigen der Graaflijkheits Rekenkamer en het verkoopen van verre de meeste der Domeinen, hebben Heeren Gecommitteerde Raaden van beiden de Quartieren de bestieringe over de overgebleevene gekreegen, bij *Resolutie van 17. Maart 1728.* Zij houden eens 's weeks des Donderdags daar over een Befoigne. De Rekeningen der Rentmeesters van de Domeinen worden ook aan Heeren Gecommitteerde Raaden gezonden, die na behoorlijk onderzoek, de zelve aan de Rekenkamer tozenden, die de zelve na een nader onderzoek sluit.

Na dat de Heeren van Holland, 1725, in Vianen en Ameiden, met de daar onder hoorende Dorpen gekogt hebben, is dat Domein onder de bestieringe van Heeren Gecommitteerde Raaden gefelt; blijvende egter aan de Staaten de begeevinge der voornaame Ampten en andere Souveraine bevelen.

De Gecommitteerde Raaden wijzen bij arrest in 't werk der gemeene middelen, omslaagen, en alle andere ingewilligde lasten, zonder eenigzints te treden in het werk der Hooge Geregthoven, Admiraliteits Collegien of geregten in de Steeden en ten platte Lande; en zijn op de loop der rolle en pleidooijen aldaar verfehede reglementen gemaakt, te vinden 2. *D. van 't Pl. B. f. 1121. en 3053.* en anderen.

Alle

Alle kwestien over gemeene middelen worden afgedaan of door het Collegie van Gecommitteerde Raaden zelve, of door Schepenen der Steeden, als Commisfarissen of gemagtigden der zelve; indien Schepenen weigeren binnen de eerste veertien dagen regt over deeze geschillen te doen, word hun daar toe nog veertien dagen bij Heeren Gecommitteerde Raaden vergunt, en na dien tijd de zaak geëvoceert aan 't Collegie, *Groot P. B. 2. D. fol. 1126.* Men kan van de vonnissen van Schepenen Commisfarissen ook reformatie verzoeken aan 't Collegie, en van haar Sententien valt geen appel, maar revisie, waar toe de Staaten vijf Heeren uit de Vergadering benoemen, die met Leeden van 't Collegie, die daar overgezeeten hebben, de zaak revideeren. Zij mogen aan niemant eenige lasten kwijtschelden; alleenlijk staat het hun vrij de geregtelijke invordering van 's Lands middelen tot de naaste Staats-vergaderinge en tot tien of twaalf dagen in de zelve, dog langer niet, op te schorten: alle verdere opschorting, onbedagtelijk of anderszints verleent, is bij uitdrukkelijke Staats Resolutien voor nul en van geen waarde verklaart; ziet die *van 26 Maart 1670.* Die vrijdom van Verpondingen, Hoorn gelden, of eenige andere middelen begeeren, moeten zig adresseeren, aan 't Collegie van 't Quartier, onder welke die Landen geleezen zijn, *Reg. 26. Sept. 1670.* deeze moogen egter geen advis tot het toestaan vormen, als met zeeven eenparige stemmen; en de naamen der Raaden, die over dat advis gezeeten hebben, moeten aan den kant van het zelve geteekent staan: en nog mag zoo een advis niet direct ter vergadering van Holland ingelevert worden, maar moet voor af in de poincten der beschrijving gebragt, en aan de Leeden gezonden zijn geweest, welke Staatsgewijs vergadert zijnde daar op besluiten.

Zij draagen zorg, dat 's Lands middelen wel en behoortlijk bestuurt en besteed worden, en tot zekere gebruiken geschikt, tot geen ander einde gebezigt worden; en in 't bijzonder dat Hollands aandeel in de algemeene Oorlogslasten van tijd tot tijd betaalt worden; zij slaan ordonantien op de Ontfangers tot het betaalen van het Krijgsvolk, 't Werkvolk, de Leveranciers en veele anderen; doch mag tot geen betaling van ordonantien of andere lasten beslooten worden, dan bij 't meereudeel van

't Collegie. Drie Leeden moeten de ordonantien onderteekenen, beneevens een Secretaris, en moeten de zelve ter Finantie worden geregistreert. Zij moogen geen oude Wedden verhoghen of nieuwe toestaan, noch bewerken dat zulks ter Generaliteit geschieden. Zij houden ook contra reekening, zoo teegen den Raad van Staaten, als andere comptable Perfoonen; en zijn tot het naazien der Krijgsrekeningen drie Commissarissen gestelt.

De Gecommitteerde Raaden woenen ook de Generaliteits Vergadering bij; twee van hun worden daar toe Gecommitteert van maand tot maand, de eerste met de tiende, de tweede met de negende en zoo voorts. Zij moeten zorgen dat in die Vergadering niets beslooten word strijdig met eenige resolutien van Holland, of wel met het regt en Hoogheit van die Provincie. Zij brengen de gemeene Staatsresolutien ter uitvoeringe, en doen bij elke dagvaart verslag van 't geen daar in is gedaan; in afweezenheit der Staaten verleenen zij Oëtroijen om van Leenen te disponeeren, ook *sureté de Corps*, tot de naaste vergadering toe. Zij confirmeeren de collatien der Vicariën, en disponeeren bij absentie van de Staaten op alle voorvallende zaaken, die niet tot de Admiraliteiten behooren, of door de Staaten bijzonder aan zig zijn behouden. Zij beschrijven de Staaten ook extraordinair zoo het noodig is. Zij moogen niets besluiten als met vijf Leeden, en altoos allen die in den Haag zijn convoceeren. Men kan der zelve bezigheden omstandiger vinden gemelt in der zelve Instructien: de eerste is van 22. *Januarij 1594*, en vervat 46. *articul.*; men vind bij *Math. van der Houwen Handy. Cron. 1. B. 6. Cap. fol. 20.* een Instructie van den zelve dag van 24. *artic.* van Heeren Gecommitteerde Raaden nevens Zijn Excellentie Prins MAURITS, ten onregte voor die van Gecommitteerde Raaden bij hena aangezien; ziet DE RIEMER *Beschr. van 's Gravenhage 1. D. 4. Hooftd. bl. 154. in notis.* De tweede Instructie van Gecommitteerde Raaden is van 28. *Sept. 1623.* en de derde van 4. *Octob. 1670.* alwaar egter eenige articulen, uit latere resolutien, zijn bijgevoegt; men vind de zelve in het *Groot Pl. B. 3. D. fol. 92.* De Gecommitteerde Raaden moogen elkanderen in bloedverwandſchap niet tot in den vierden graad, en in

zwagerſchap niet tot in den tweeden graad beſtaan, het zij die zwagerſchap duurt of niet. Zij werden geadmitteert op een Credentiaal of geloofbrief der Steeden, en voor de eerſte reize gecommiteert wordende, doen zij den Eed van zuivering in handen van den præſideerenden Raad. Zij bezweeren hunne Inſtructie, en verklaaren de Staaten van Holland getrouw te zullen wezen, en alleen ten dienſte te zullen ſtaan, zonder van iemand ongeoorloofde geſchenken te ontfangen; ook belooven zij geen deel te zullen neemen in eenige verpagtingen, of inkoop van eenige waaren, die aan 't Land geleverd worden, noch zig met het verkoopen van ordonantien, ten laſte van den Lande, te bemoeijen.

De Vergaderingen van Gecommitteerde Raaden worden dagelijks gehouden zonder eenige Vacantien, als alleen de Sondagen en Feestdagen.

Dingsdag en 's Woensdag 's morgens (de tijden van de Vacantien van de Hoven van Juſtitie alleen uitgezondert) zitten Heeren Gecommitteerde Raaden tot het hooren der pleitgedingen. De 2de Maandag in elke maand vergaderen zij zoo veel doenlijk in vollen getale, wanneer de Gecommitteerden over de bijzondere Comptoiren verflag van de maandſtaaten der zelve doen; ook word dan geëxamineert de maandſtaat van den Ontfanger Generaal, *Gr. Pl. B. 4. D. fol. 153.* De twee Collegien van Gecommitteerde Raaden van het Zuideren Noorderquartier zijn gewoon, jaarlijks, omtrent November, door hunne Gemagtigden met afgevaardigden van Holland te handelen over de extraordinaire laſten in den Staat van Oorlog voor 't volgende jaar.

Gecommitteerde Raaden voeren den titel van *Edele Mogende Heeren*. In de onderteekening van de Stukken aan de Staaten, noemen zij zig Hunne Edele Groot Mogende Gecommitteerde Raaden, en niet aan de Staaten, de Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Holland en Westvriesland; dien titel gebruiken ook Gecommitteerde Raaden in het Noorderquartier, alleen met dit bijvoegzel *in Westvriesland en de Noorderquartiere*, *Gr. Pl. B. 3. D. bl. 83, 85.* De bevelen aan 't Krijgsvolk wierden in den tijd dat 'er geen Stadhouder was, door Maar gegeven op den naam der Staaten

ter

ter relatie van
in de vorm
de naam en d
Holl. 3. D. bl.
Gecommit
Het Collegi
Noorderquart
Steden van d
van eenre
uit de Vreede
verblijf zoude
ken, den Oor
zeven Jaar
meede bij va
ieder Stad
ſoonen te b
noij, en d
den, mis
dus gekoore
voor anderen
van deezen tij
Raaden per
Noorderquart
het Collegie
den Prins een
dat die Vorst
zen, in het be
om op 's Land
te beaartigen
de generale mid
B. bl. 57.) In d
hoort naar Albr
te vergeefs;
igen, het wel
in Inſtructie
Heere Gecommi
var 36 wint
op den 22. Jan
XVII. daz.

ter relatie van Gecommitteerde Raaden, *ibid.* 3. D. bl. 95. en in de vonnissen of sententien stellen zij ook doende regt uit de naam en de van weegen de Hooggemelde Heeren Staaten, *ibid.* 3. D. bl. 85.

GECOMMITTEERDE RAADEN, in 't Noorderquartier.

Het Collegie der Heeren Gecommitteerde Raaden in het Noorderquartier is zijn geboorte schuldig aan een besluit bij de Steden van dat quartier, volgens den Raad van Prins WILLEM DEN EERSTEN, op 33 Junij 1573 genoomen, om ijder een Lit uit de Vroedschappen naa Hoorn te zenden, die aldaar zijn verblijf zoude houden, en de daagelijksche voorvallende zaken, den Oorlog betreffende, afdoen. Op den 22. Dec. des zelve[n] Jaars wierd door de Steden van het Noorderquartier, meede bij raade van Prins WILLEM DEN EERSTEN beslooten, dat ieder Stad aan haar Vroedschap zoude schrijven, om drie Persoonen te benoemen, uit welken den Gouverneur Diderik Sonnoij, en de Commisfarijsen van den Prins eenen noemen zouden, mits dat ten einde van drie maanden uit de zeeven, die dus gekoo[n]den zouden zijn, wederom drie zouden uitgaan, voor anderen, die van nieuws aankwaamen; *Velius bl. 412.* en van deezen tijd af, is het Collegie van Heeren Gecommitteerde Raaden permanent geweest. Om dat men meende in het Noorderquartier, dat die van het Zuiderquartier arbeiden om het Collegie te doen afschaffen, verzogt en obtineerde men van den Prins een declaratoir *in dato* 10. Nov. 1583. behelzende, dat die Vorst, die van het Noorderquartier zoude handhaaven, in het bezit van het Collegie geduurende den Oorlog, om op 's Lands zaken agt te geeven, en wel inzonderheit om te benaarstigen de invorderinge van penningen spruitende uit de generale middelen van Consumptie en Convoijen (*Bor 26. B. bl. 57.*) In den Somer van den jaare 1599. vertok het van Hoorn naar Alkmaar om de Pest, die in 1601, alles aanwenden, dog te vergeefs, om dat Collegie wederom in haare Stad te krijgen, het welk vervolgens altoos tot Hoorn is gebleeven.

Haar Instructie komt genoegzaam over een met die van Heeren Gecommitteerde Raaden in het Zuiderquartier, en vervat 36 *articulen*, en is waarschijnlijk ter zelve[n] tijd als die, op den 22. Januarij 1590. ingerigt. Zij moogen niet meer

dan zes duizent gulden ten laste van den Lande van Westvriesland en 't Noorderquartier opneemen, daar Gecommitteerde Raaden van het Zuiderquartier tot dertig duizent, volgens haar instructie gaan moogen in gewigtige gelegenheden. Over 't aanstellen van een Secretaris worden de Steden van Westvriesland en het Noorderquartier, als dan vertoonende de Staaten van die Landen, door Gecommitteerde Raaden beschreeven, welke Steden op den 11. Dec. 1718. Staatsgewijze aldus vergadert zijnde, een Instructie voor de zelve haar Secretaris hebben opgesteld uit 22. *artic.* bestaande. Hij legt bij het aanvaarden van zijn Ampt zijn Eed van getrouwheit af aan de Steden van Westvriesland en het Noorderquartier, reprefenteerende de Staaten van de zelve Landen en aan Heeren Gecommitteerde Raaden: op de loop van de Rolle, en het beleggen van zaken ter harer decifise staande hebben zij den 6 Julij 1725. een omftandig reglement gemaakt. Het Comptoir der Finantie van het Noorderquartier te Hoorn, het welke onder opzigt van Heeren Gecommitteerde Raaden staat, word waargenoomen door den Secretaris als Commis van de Finantie, die eenige klerken onder zig heeft; zijn Instructie is 23 Febr. 1718. gearresteert en behelst 22. *articulen.*

Tusfchen Zuid- en Noordholland is, in voorgaande Eeuwen, over het aandeel van beide die deelen in 't stuk van Finantie groote verschillen geweest. Zuidholland bragt van ouds neegen en seventig gls. tien stuivers op, Noordholland twintig en tien in de hondert gls. Men kwam eindelijk na veel twistens over een in Janij 1668. dat het Zuiderquartier zoude draagen 81-15. en het Noorderquartier 18-5. in de hondert gls. men vind deeze overeenkomst, verscheide articulen behelzende, bij *Aitsma*, 48. B. bl. 419. *Ec.* en in 't groot *Plac. Boek 3. Deel bladz. 785.* dog het aller volkoomenste in de resolutien van Consideratie ten tijde van den Raadpensionaris de *Wit*, bl. 812. Naaderhand zijn 'er wederom verscheide zware oneenigheeden over ontstaan, voor al in den jaare 1688. die aan zijn Hoogheid *Willem de derde*, verbleeven wierden; de welke op den 27 Maart van dat jaar daar over een Provisionele uitspraak deed, voornaamentlijk de overeenkomst van 1668. bevestigende. Alleen moest het Zuiderquartier tot ver-

lig.

lijking van het Noorderkwartier vier jaaren agter een, jaarlijks aan het zelve hondert vijf en zestig duizent zeeven hondert vijf en vijftig guldens uitkeeren. *Zie het Groot Pl. B. 4. D. bl. 701.*

GECOMMITTEERDE RAADEN *in Zeeland.* Voor de Oprigtin-ge van dit Kollegie vindt men gewag gemaakt van Gouverneur en Raaden; wier aanzien zoo groot geworden was, dat zij zelfs in Rang voor de Leden van de Staaten, in de Notulen van den 2 September des jaars 1577, genoemd staan. Oorspronkelijk schijnt hun alleen de zorg der Krijgszaaken aanbevolen geweest te zijn; dog naderhand, in de Nederlandsche Beroerten, schijnen zij uitgebreider Kommissie van Prins Willem den I. verkreegen te hebben; maar buiten kennis en tegen wil der Staaten; gelijk zulks uit de Instructie der Afgezonden van de Staaten aan dien Prins blijkt. Deeze aanwasfende Magt naiever en ongenoegen bij de Steden verwekkende, heeft zig Middelburg daar allereerst tegen gekant; waar uit voortgekomen zijn de Raadpleegingen, om een Raad van Staaten voor deeze Provincie op te rigten, gelijk dan ook in de maand Meij des jaars 1578, het Kollegie der Gekommitteerde Raaden van Zeeland is ingesteld; volgens de Instructie, die toen op den Naam van Prins Willem den I. is vastgesteld; bij welke hun ook gegeven is 't Beleid der Zaaken van de Admiraliteit, en, uit kragte van welke, zij ook de Bezigheden der naderhand opgeregte Rekenkamer waargenomen hebben, alles op eene Wedde van twee Guldens 's daags. Doch, de Staaten tegenwoordig zijnde, hieldt hunne Magt op. De Regeering federt; zoo door het plegtig afzweeren des Koniugs van Spanje van den jaare 1581, als door den Dood van Prins Willem in den jaare 1584, en andere aanmerkelijke voorvallen, zeer veranderd zijnde, is daar na op den 13 Oktober des jaars 1586, eene andere Instructie voor de Gekommitteerde Raaden bij de Staaten gemaakt en vastgesteld.

Bij deeze werdt bepaald dat het zelve Kollegie zoude bestaan uit zeven Leden, te weeten éenen Gekommitteerden van den Eersten Edelen, en éenen uit ieder der zes Stem- mende Steden van Zeeland. Dan, waardien, federt den Dood

van Koning Willem den III van Groot-Brittanje, de Eerste Edele nergens meer in Zeeland erkend is, bestondt het Kollegie van dien tijd af alleen in de zes Gekommitteerden der Stemvende Steden, 't geen thans door de Aanstelling des Prinzen van Oranje tot Eersten Edelen, weder op het oud Getal van Zeven gebragt is. Voorts dat hunne Kommissie duuren zoude tot de te Huisroepinge van de Leden, in wier Naame zij Zitting hebben. Dat zij moeten staan ter goeder Naame en Faame, in Staatszaaken bedreeven, den waaren Christelijken Godsdienst toegedaan, den Staaten aangenaam zijn, en den anderen niet bestaande tot in den vierden Graad van Bloedverwantschap of aangehuwde Maagschap; doch daas van is door de Staaten meermaalen ontslag verleend.

Het Werk der Gekommitteerde Raaden bestaat in de gewoone Bestieringe van alle zaaken van *Politie* en *Militie*, in afwezenheid der Staaten, mitsgaders in het Beleid der *Financien* van Zeeland; alles nogtans onder eenige voorbehoudingen en bepaalingen, waar aan de Heeren Raaden verbonden zijn, en verplicht, niet alleen kennis te geeven van, maar ook te laten aan der Staaten Bestier verscheiden' zaaken; als alle *Pointen* van Belastingen of *Consent*, daar uit Belastingen moeten voortvloeien, met andere Hooge *Regaliën* en Zaaken, daar van afhangende, op welke de Raad gehouden is de Staaten te beschrijven, met toezendinge der *Pointen*, waar over gehandeld zal moeten worden; zijnde het gewoone Werk van den Raad de daaglijkfche Behandelingen van alle de Middelen der Gemeene Zaake, ter vermeerderinge van 't Inkomen en Besparinge van 't uitgeeven der zelve. De Raad heeft voorheen ook gehad het Onderzoek en Opneemen van de Rekeningen der Rekenpligtigen: maar door de menigvuldige Bezigheden, zig daar toe niet langer hebbende konnen verledigen, is in 't eerste aan eenige buitengewoone Gemagtigden van de Staaten, en daar na aan 't Kollegie van de Rekenkamer zelve dat Werk opgedraagen en aanbevolen. Aangaande de Verpactingen hebben de Staaten op den 9 Januarij des jaars 1596, daar over verscheiden' Bestellingen gemaakt: want in 't Eiland Walcheren moeten de Gemeene Middelen verpagt worden door Gemagtigden uit de drie Walcher-

cherfche S
nen Zierke
magtigden
éinen uit
Binnen Goe
revens die
nen Tholen,
de Steden
worden door
van deze G
den, gesterkt
Landrijen,
(geantwoord
doen gefchik
eenige (door
de Raaden
gistraalen
Kwartieren
wordt in W
Steden aldaar
Binnen Goe
Tholen door
overhaan d
uitzeten der
der Steden e
ten gefield.
namen ter B
maniere van
and iets by
bepaling gem
toetsam eenig
den of Kwijt
Lande toebeh
Verhooping
mag ook ge
der Staten v
deling wils

cherfche Steden en éénen Gemagtigden uit Zierikzee. Binnen Zierikzee, met de daar aankleevende Plaatsen, door Gemagtigden uit de Magistraat dier Stad, met bijvoeging van éénen uit Middelburg, éénen uit Goes en éénen uit Tholen. Binnen Goes, door de Gemagtigden uit de Magistraat aldaar, nevens die van Tholen, Vlissingen en Veere, elk één. Binnen Tholen, door Gemagtigden der Regeering van die Stad en der Steden Zierikzee en Goes, elk één. Deze Kommissien worden door de Staaten, die tot het draagen der *Consenten* van deeze Gemeene Middelen altijd moeten beschreeven worden, gesterkt. Belangende de bijzondere Verpatingen van Landerijen, Molens, enz. zoo de Domeinen als Aangetekende (*geannoteerde*) Goederen betreffende, is goedgevonden die te doen geschieden ter maaninge van de Rentmeesteren, door eenige (doorgaans twee) Kommissarisfen uit de Gekommitteerde Raaden, met hulpe en ten overstaan van eenige uit de Magistraaten der Steden, Zitting hebbende in de Staaten dier Kwartieren: maar de Verpating der Gemeene Zaaks Tienden wordt in Walcheren gedaan door Kommissarisfen uit de drie Steden aldaar. Binnen Zierikzee door Gemagtigden van Goes. Binnen Goes door Gemagtigden van Middelburg. Binnen Tholen door Gemagtigden van de Magistraat aldaar, alles ten overstaan der Rentmeesteren in hunne Kwartieren: doch het uitzetten der Biljetten, het leggen der Dagen, en 't beschrijven der Steden en Rentmeesteren is aan de Gekommitteerde Raaden gesteld. De Gekommitteerde Raaden slaan ook de Ordonnantien ter Betaalinge van Traktementen, vermogen ook bij maniere van vrijwillige Gifte (*gratuiteit*) en Vereeringe, iemand iets buitengewoons, waaromtrent bij de Staaten geen bepaaling gemaakt is, toe te leggen; doch zij mogen geenszins toestaan eenige nieuwe of verhoogde *Traktementen*, Jaargelden of Kwijtschelding van *Ardien* of uitstaande Schulden den Lande toebehoorende; ook geen Uitgift van Erfpagt, veelmin Verkoopning van eenige 's Lands Middelen of Goederen. Zij mogen ook geen Ordonnantien verleenen, zonder uitdrukkinge der redenen van Schuld, op dat de deugdelijkheid der behandeling zoude kunnen worden nagespoord. Voorts is hun ver-

de Eerste
het Kol-
eerdens der
ellinge des
p het oud
Kommissie
, in wier
er goeder
waaren
angenaam
en Graad
och daar

in de ge-
sittie, in
der Finan-
rehouden
verbonden
maar ook
; als alle
elastingen
en Zaa-
houden is
ten, waar
gewoone
van alle
ge van 't
ve. De
pneemen
e menig-
nde kon-
pone Ge-
e van de
bevolen.
p den 9
stellingen
Gemeene
drie Wal-
cher-

trouwd de toezigt, dat alle 's Lands Geregtheden wel mogen bewaard worden; dat de Provincie in 't gemeen, noch geen Kwartieren derzelve in 't bijzonder, eenigen overlast lijden; en, hoewel zij geen beffel hebben over eenige zaaken, de Justitie en Politie aangaande en staande ter kennisse van eenige Steden of Leden van de Staaten; als gehouden zijnde dezelve te verzenden daar 't behoort, zo hebben zij nogtans een groot Gezag en *Jurisditie*: als eerst de Kennis en Regtspleeging van Zaaken, welke oudtijds bij den Burggraave en Leenmannen van Zeeland, als *Pares Curie* plagten afgehandeld te worden; want, in vroeger tijden, hadden Burggraaf en Leenmannen de Hooge Vierfchaar van alle Hals- en Lijfstrafbaare zaaken over het gantsche Graaflijke Regtsgebied, zelfs binnen de Steden, die men tot hunne Overkomst en Zitdagen moest uitstellen; maar naderhand is de *Crimineele Judicature* bij Privilegie aan de Graaflijke Steden en Vazallen in dier voegen vergund, dat de kennis van den Burggraave, ten deezen opzichte, overal heeft opgehouden: maar de kennis van Leenen, en al wat daar van afhangt, is aan den Raade, in stede des Burggraafs, overgebracht. Doch deeze Regtspleeging over Leenzaaken, zelfs ter eester Aanleg, is, bij nader Overeenkomst, den Heeren Gekommitteerde Raaden onttrokken, en aan het Hof Provinciaal, als het gemeene Leenhof van Holland en Zeeland, overgegeven. Over Geschillen ter zaake der Middelen van Confumpcie, Belastingen ter zaake van den Oorlog, als mede van de aangetekende en verbeurd verklaarde Goederen wordt bij den Raad, als laatsten Regter, van 't Beeroep van Schepenen, Vonnis gewezen bij *Arrest*, zonder dat den Geregthoven dien aangaande eenige Regtspleeging toegelaaten zij. Nog hebben de Gekommitteerde Raaden van Zeeland het Bestier over de Vlaamsche Kwartieren van Axel, Nenze en Biervliet, met de Landen daar van afhangende, gelijk ook over Lillo en Liefkenshoek, onder den naam van **COMMITTIMUS DER STAATEN VAN ZEELAND OF DERZELVER GECOMMITTEERDE RAADEN**: wordende in die Plaatsen de Gemeene Middelen en Inkomsten uit de Domeinen door hun geheeven, en de Bedienden daar toe aangesteld, ook de

Krijgs-

Krijgsraa-
ten meere;
ken is. W
gantsche B
Vrankrijk,
gantsch Staat
micerde R
voorzvallende
in de Grens
dar 's Land
gegaan, dat
Vergaderinge
der Gekom
Ampten ziv
den hebbe
Gekommit
ner Begeve
teerde Ra
halven het
welk Ampt
den, geniet
de Abdijje.
Deeze I
Sekreterij
wordende
houden. D
wel Maande
dag, Voorm
derende, ko
De Gekom
van 1721
De Neig
door welke
van, is ru
na WILLE
zijn Loringht
schilke. D
boven te

Krijgsampten in de Steden begeven, nevens andere Voorregten meer; doch waar van elders in dit Werk breeder gesproken is. Waaromtrent wij alleen moeten aantekenen, dat het gantsche Bestier over het *Committimus* ophieldt toen zig Vrankrijk, in de maanden April en Meij des jaars 1747, van gantsch Staats Vlaanderen meester gemaakt hadt. De Gekommitteerde Raaden verleen, in afweezen der Staaten, bij voorvallende gelegenheden, ook *Patenten* aan het Krijksvolk in de Grenssteden van Zeeland, om 't zelve te doen trekken, daar 's Lands Dienst zulks meest vordert. Hun is ook toegestaan, dat zij in Holland zijnde, mogen verschijnen ter Vergaderinge van de Algemeene Staaten, naar 't voorbeeld der Gekommitteerde Raaden van Holland. Verscheiden Ampten zijn ook ter hunner begevinge gesteld, doch de Steden hebben, ieder in den haare, sommige derzelve haaren Gekommitteerden Raad weder onttrokken en ter baser eigener Begevinge gehouden. De Wedde der Heeren Gekommitteerde Raaden is jaarlijks een honderd Ponden Vlaams, behalven het Traktement, dat zij als Raaden ter Admiraliteit, welk Ampt zij op de Kommissie der Staaten Generaal bekleeden, genieten, en de vrije Wooning in 's Lands Huizinge in de Abtdije.

Deeze Raad wordt bediend door den Raadpensionaris en Sekretaris van 't Land; doende de eerste de Voorstelling, en wordende bij den laatsten de Notulen van 't verhandelde gehouden. De gewoone Vergaderdagen van dit Kollegie zijn wel Maandag en Donderdag, en voor de Regtzaaken Vrijdag, Voormiddag; maar de Bezigheden zulks eenigzins vorderende, komt het zelve ook op de andere Dagen te samen. De Gekommitteerde Raaden van Zeeland voeren den Titel van EDELE MOGENDE HEEREN.

De Vergaderplaats der Heeren *Gekommitteerde Raaden*, door welke men, gelijk wij zeiden, naar der Staatenkamer gaat, is ruim en aanzienlijk. Voor den Schoorsteen ziet men WILLEM DEN DERDEN, Koning van Engeland, in zijn Koninglijk plegtgewaad, Leevens-Groote, uitvoerig geschilderd. De Vertrekkamer voor beide deeze Kollegien is boven het Voorportaal en het Staatenkomptoir, en de Wooning

ning des Kamerbewaarders boven de Staatenkamer. Voor de Kamer der Gekommitteerde Raaden is een Schavot, waar op voortijds de Lijfstrafbare Vonnissen werden uitgevoerd, en onder het zelve het Verblijf der Staatenboden, die zes in getale zijn en ook de Gekommitteerde Raaden en de Admiraliteit ten dienste staan. Ter Regterhand van de Poort, door welke men naar de zoo evengenoemde Vergaderplaatsen treedt, komt men aan eene opene Gaanderij, die zig voorbij de Staatenkamer strekt en op eenige Blaauwe Arduinsteenen Pilaaren rust, aan welke einde men, langs eenen ruimen Trap van gelijken Steen, opgaat naar een groot Poortaal of Voorzaal, voorzien met eenige oude en zeldsaame Vlaggen en Wimpelen, den Spanjaarden in verscheidene Waterstrijden ontweldigd; en nog eenige Trappen opgetreden, komt men in de Vergaderplaats der Heeren Gekommitteerde Raaden ter Admiraliteit in Zeeland, mede een ruim, lugtig en sierlijk Vertrek, uitzigt hebbende op de Groenmarkt. Voor den Schoorsteen ziet men Koning WILLEM, Leevens Grootte, in 't volle Harnas als Admiraal-Generaal van Zeeland afgebeeld: ook hangen daar de Afbeeldingen der drie atomberoemde Zeeuwfche Zeehelden: MICHEL ADRIAANZ DE RUITER (welke Schierderij, door hem zelf aan den Raad vereerd, 's doorlugtigen Mans Weezen zeer naauwkeurig vertoont) JOHAN en KORNELIS EVERTSEN, die beide op 't bed van Eere voor het Vaderland gestorven zijn. Ook ziet men daar een uitnemend sierlijk Model van een Oorlogschip, op de verkleinde Voetmaat in alles gemaakt, met zijn slaande en loopende Want, Zeilagie en ander toebehooren, volkomenlijk toegerust. Naast de Raadkamer is de Vertrekkamer met het welgetroffen Afbeeldfel van Willem den eersten, Prins van Oranje, versierd.

Zie *Straat van Zeeland*, I. Deel, bl.

74-81.

GEDEPUTEERDEN, uitmaakende de Vergadering der Staaten van *Holland*, bestaan uit de Edelen en de Afgevaardigden der stemmende Steden, met derzelver Pensionarissen, den Raad-

Raad-Pens
van Zeel
van het N
de eerstem
's Lands voo
handaven,
regen der
overenkom
re zullen he
goektering
Ook moe
zijne Princ
openbaaren.
Deene Red
den Raad-

GEELM

GEELM
dat veele
Mr. ALBERT
in 1690, E
mistinis; c
Raad, in

JAN COOR
in 1624 Raad

Mr. JOHAN
1694 Raad.

Mr. JOHAN
1765 Schep

Mr. LIEV

Mr. HYO
1744 Raad;
STELDEN, v

Raad-Pensionaris, en twee Secretarissen. De Gedeputeerden van *Zuidholland* zijn van lastbrieven voorzien; doch niet die van het *Noorderkwartier*, en van de Ridderfchap. Die voor de eerstemaal ter Vergadering verschijnt, moet zweeren, 's Lands voorregten en loffelijke gewoonten te zullen helpen handhaven, voor zo verre die niet strijdig zijn met de voorregten der bijzondere Steden; en voorts, te zullen stemmen, overeenkomstig den last zijner Principaalen; de Staatsbesluiten te zullen helpen uitvoeren, ten ware hij, in eenig geval, de goedkeuring zijner Principaalen eerst moet afwagten.

Ook moet hij onder Eede belooven, aan niemand, dan aan zijne Principaalen, het verhandelde en beslootene te zullen openbaaren, vooral wanneer zulks Staatsgewijze gelast is. Deeze Eed word den nieuw inkomende Gedeputeerden, door den Raad-Pensionaris, van wegen de Edelen, afgenomen.

GEELMUIJEN; zie GEENEMUIDEN.

GEELVINCK, een oud en aanzienlijk *Amsteldamsch* Geslacht, dat veele braave Regeerings Perfoonen heeft voortgebrag. MR. ALBERTUS GEELVINK was, in het Jaar 1674, Schepen, en in 1690, Raad. MR. COENRAAD GEELVINCK, in 1689 Commisfaris; CORNELIS GEELVINCK, in 1646 Commisfaris, in 1652 Raad, in 1657 Schepen, in 1673 Burgemeester.

JAN GORNELIS GEELVINCK, in het Jaar 1612 Commisfaris; in 1624 Raad en Schepen; in 1626 Burgemeester.

MR. JOHAN GEELVINCK, in het Jaar 1672 Commisfaris; in 1694 Raad.

MR. JOHAN GEELVINCK, in het Jaar 1759 Commisfaris; in 1765 Schepen.

MR. LIEVE GEELVINCK, in het Jaar 1755 Commisfaris.

MR. NICOLAAS GEELVINCK, in het Jaar 1735 Schepen; in 1744 Raad; in 1747 Burgemeester; zie van hem t' Art. AMSTELDAM, op het Jaar 1748.

MR. NICOLAAS GEELVINCK *de Fonge*, in het Jaar 1764 Schepen; in 1765 Raad.

CORNELIS GEELVINCK, Heer van *Kastrikom*, in het Jaar 1672 Raad, en tevens Kolonel der Schutterij, werd, door den Raad, gemagtigd, om met en benevens den Kolonel ROE. TER ERNST, de Schutters en huislieden onder de Stads Jurisdic tie in den nuttigen wapenhandel te oeffenen. Ook beschermde hij, nevens andere Leden van den Raad en Krijgsraad, den Burgemeester DE GRAAF, wanneer deeze door het gemeen werd aangevallen. Hij word mede geteld onder de geenen, die, na de vernietiging van het Eeuwig Edict, zig genegen zoude getoond hebben, om WILLEM DEN III, Prins van *Oranje*, tot de Graaflijkheid te verheffen. In het Jaar 1683 was hij een der Commisfariſen, aangesteld tot het onderzoek van den voorſlag, door den Stadhouder, als hoofd der bezending in de Vroedschap, gedaan. In het volgende Jaar werd hij, als President-Burgemeester, verzogt, om het woord aan den geſtoorden Stadhouder te doen. De Heer GEELVINCK ziende dat de Prins in vollen galop het Stadhuis voor bij wilde rijden, verzogt hem, dat hij Burgemeesteren de eer wilde aandoen, om eenige ververſching te gebruiken; maar de Prins weigerde dit met een fier gelaat, zonder eenig teken van beleeftheid te geeven; rijdende door de Kalverſtraat, en zo de poort uit. Naderhand veranderde zijne Hoogheid, en de Heer CORNELIS GEELVINCK was een der vertrouwelingen, aan wien de togt van Prins WILLEM geopenbaard werd.

GEELVINCK, (CORNELIS) werd, in het Jaar 1674, aangesteld als Kapitein van een Kompagnie Stads Soldaaten.

GEELVINCK, (DERK) was, in het Jaar 1684, Secretaris van *Amſterdam*.

GEELVINCK, (JAN CORNELISZON) had rijklijk zijp aandeel in de twisten, tusschen *Amſterdam* en den Stadhouder, zo wel in het Jaar 1638, als in die berugte verschillen van het Jaar 1650, waar in hij, als een braaf Regent, ijverig voor Stads en Staatsbelang werkzaam was.

GEEL-

GEELVINCK
beachtte
was hij ee
van Oranje

GEELVINCK
JAN LUCAS
het Corvers

GEEL of
met een
geen gro
langer de
tot het
grond ge
om redt
heden of
taalen.

GEELVINCK
Ulrecht, b
in het Jaar
Woudenberg
rijheid, on
vóór het J
ren door e
ter, gis
ben overgel
eld, welk
me van in
don ten de
Woudenberg

GEELVINCK, (MR. LIEVE) werd, in het Jaar 1727, Ambachtsheer van *Leimuiden* en *Vreezekoop*. In het Jaar 1734 was hij een der Gecommitteerden, om den Prins en Prinfes van *Oranje*, nit naam der Staaten van *Holland*, te begroeten.

GEELVINCK, (ANNA ELIZABETH) Weduwe van den Heere JAN LUCAS PELS, stigte, in het Jaar 1757, drie woningen in het *Coryers Hofje*.

Zie WAGENAAR, *Beschrijving van Amsteldam*.

GEER OF VRIJE-GEER, een Ambagt in de Banne van *Slooten*, met een strook Lands, die een scherpen driehoek maakt, en geen groote uitgestrektheid heeft; ook zijn de Landen hier langer dan in de Banne van *Slooten*, om reden dat de aarde, tot het verhoogen van de Kerk en 't Kerkhof, uit deezen grond gedolven is. Het heeft den bijnaam van de *Vrije-Geer*, om reden dat de oude bewooners niet gehouden waren, eenige beden of schotponden aan de Graaven van *Holland* te betaalen.

Staat der Nederlanden, VIII. Deel, bl. 267.

GEERESTEIN, een der fraaiste Lusthuizen in de Provintie van *Utrecht*, behoorende aan den Graaf VAN RECHTEREN, die 'er, in het Jaar 1763, mede beleend werd, en tevens Heer van *Woudenberg* is. *Geerestein* heeft het regt van Ambachtsheerlijkheid, onderscheiden van *Woudenberg*. Dit Huis was reeds vóór het Jaar 1400 bekend, en werd, zo men meent, bezeten door een Geslacht van dien naam, waar van een Erfdogter, GIBBERTA VAN GEERESTEIN genaamd, het Huis zou hebben overgebracht in het bekende Geslagt van ZULEN VAN NYVELD, welk, in het Jaar 1477, daar mede beleend wierd, en daar van in 't bezit bleef tot in het Jaar 1648, wanneer het, door den dood van MARGRETA VAN ZULEN VAN NYVELD, Vrouwe van JAN DE WRET, gekoomen is aan derzelve dogter,

THEO.

THEODORA DE VEGT, gehuwd aan JASPER VAN LYNDEN, die het, bij haar overlijden, naliet aan haaren Zoon STEVEN VAN LYNDEN, wiens Weduwe, ANNA MARIA DE MAREZ, in het Jaar 1711, daar mede beleend werd, en wier dogter naderhand het ten huwelijk bragt aan ADOLF HENDRIK, Graave van *Rechteren*. Reeds in het Jaar 1536, was dit Huis, door 's Lands Staaten van *Utrecht*, onder de Riddermatige Hoffsteden dier Provincie gesteld.

GEERESTEIN en ZUIDBROEK, als ééne Heerlijkheid, beslaan 127 morgen. In het Jaar 1748 telde men 'er 42 Huizen. Het is een Leen van 't Stigt van *Utrecht*.

Zie *Tegenwoordigen Staat van Utrecht*;
II. Deel, bl. 286, enz.

GEERSWIJK, welcer een der 10 Dorpen, onder de verdrinken Stad *Cortegene*, in *Zeeland*, te niet gegaan in het Jaar 1530.

GEERTRUID, die leefde in het Jaar 638, was de zuster van BEGGA, wier broeder was GREMOALD. Zij volgde haare Moeder ITTA, als Abdisse van *Nevelle*, in *Brabant*. Door haar, meent men, werd in het Land van *Strijen* een Kapel gestigt, naar alle waarschijnlijkheid ter plaatze, daar nu *Geertruidenberg* is; zijnde die Kapel ingewijd door den Bischoep AMANDUS. Men heeft haar, na haaren dood, als een Heilige geëerd, en, ter haarer eere, op gastmaalen en bij andere gelegenheden, in deeze Landen, een braaven teug gedronken, bekend bij den naam van *St. Geerteminne*, zo als Graaf FLORIS DEN V zijnen verrader, GYSBERT VAN AMSTEL, toebragt.

Zie *Vaderl. Hist.* I. Deel, bl. 345.

GEERTRUID, was de dogter van Hertog HERMAN van *Saxen*, en Gemalinne van Graaf FLORIS DEN I, die, bij zijnen ontijdigen dood, in het Jaar 1061, bij haar naliet twee onmondige dogters, BERTHA en MAGTELD, en één minderjaarigen Zoon, DIRK DEN V. Men zie wat wij reeds, op de Art. van vader en zoon, gezegd hebben, en bijzonder op het Art. van

DIRK

enz.

AN LYNDEN, die
DON STEVEN VAN
MAREZ, in het
ogter naderhand
t, Graave van
dit Huis, door
atige Hofsteden

kheid, beslaan
Huizen. Het

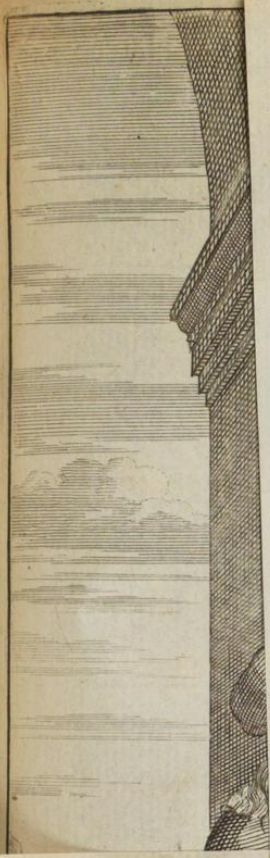
van Utrecht;
enz.

er de verdronken
het Jaar 1530.

de zuster van
de haare Moe-
r. Door haar,
Kapel gestigt,
Ceertruiden-
schop AMAN-
teilige geëerd,
ere gelegenhe-
nken, bekend
FLORIS DEN
agt.

bl. 345.

MAN van Sa-
lie, bij zijnen
aliet twee on-
minderjaarigen
p de Art. van
p het Art. van
DIEK

4

GEERTRUYD van SAXEN.

4

DIJK DEN IV.
SAYEN, uit Sta
lijk met noem
Jear roef, te
genoomen; als
de mogt van
zakt was, met
neemen. Zij o
uit haer tweed
ke laatste wou

GEERTOU
Noordwaarc
vrije Heerli
mer een ni
Paronesse.
mealen 's ja
schaf.

GEERTOU
een gedeelte
VAN DUIVEN
Graaf WILL
berg, met c
1319. Uit z
nen liet hij,
kinderen na;
VAN DUIVEN
leside, bo
den erfgena
hij van verg
te moge ve

GEERTOU VAN DUIVEN

DIRK DEN IV. Aldar zal r
 SAXEN, uit Sautande, geno
 lijk met ROBERT DE FRIES s
 Jaar 1069, te Oudenaardew
 genoomen; als ook, hoe
 de magt van GODEFRID,
 zecht was, met vrouw en ki
 neemen. Zij overleed in he
 uit haar tweede Huwelijk n
 he laatste trouwde met FILI

Zie

GEERTAUD, (St.) een
 Noordwaard van Eijsden,
 vrije Heerlijkheid Eijsden
 met een nieuwen toorn v
 Patronese. De Predikanten
 maalen 's jaats daar in te p
 schaft.

GEERTAUDENBERG, (d
 een gedeelte van het oude
 VAN DUIVENVOORDE, basta
 Graaf WILLEM DEN III, b
 berg, met de Wedde en
 1319. Uit zijn Huwelijk
 wen liet hij, bij zijn afste
 kinderen na; maar wel ee
 VAN DUIVENVOORDE gena
 beide, bood zijnen neef
 hem erfgenaam te willen
 hij hem vergunnen wilde,
 te mogen voeren, zonder

DIRK DEN IV. Aldaar zal men vinden, dat GEERTRUID VAN SAXEN, uit Staatkunde, genoodzaakt was, een tweede Huwelijk met ROBBERT DE FRIES aan te gaan, en dat deeze, in het Jaar 1063, te *Oudenaarden*, als Graaf van *Holland* werd aangenoomen; als ook, hoe ROBBERT, moetende bukken voor de magt van GODEFRID, Hertog van *Lotharingen*, genoodzaakt was, met vrouw en kinderen de wijk naar *Vlaanderen* te neemen. Zij overleed in het Jaar 1075, te *Veurne*, latende, uit haar tweede Huwelijk na vier zoonen en ééne dogter, welke laatste trouwde met FILIPS, Koning van *Frankrijk*.

Zie BARLANDUS; DOUZA; MEIJERUS;
SCHRIVERIUS; *Vaderl. Hist.* II. Deel.

GEERTRUID, (St.) een Dorp in de Landen van *Overmaas*; Noordwaard van *Eisden*, op eene hoogte gelegen, aan de vrije Heerlijkheid *Eisden* onderhoorig. De Kerk, die onlangs met een nieuwen toorn voorzien is, draagt den naam haarer Patronesse. De Predikanten van *Eisden* plagten eens of meermaalen 's Jaars daar in te prediken; dan dit is naderhand afgeschaft.

Zie BACHENE, B. bl. 1065.

GEERTRUIDENBERG, (*de Heerlijkheid van*) was eertijds een gedeelte van het oude Graaffchap *Strijen*. Heer WILLEM VAN DUIVENVOORDE, bastaard van Heer AREND, verkreeg, van Graaf WILLEM DEN III, het Burggraaffschap van *Geertruidenberg*, met de Wedde en Heerlijkheid der Stede, in het Jaar 1319. Uit zijn Huwelijk met de dogter des Heeren van *Vianen* liet hij, bij zijn afferven, in het Jaar 1353, geen wettige kinderen na; maar wel een Natuurlijken zoon, mede WILLEM VAN DUIVENVOORDE genaamd. Deeze, die tot het Jaar 1400 leefde, bood zijnen neef AREND VAN DUIVENVOORDE aan, hem erfgenaam te willen maaken van zijne goederen, indien hij hem vergunnen wilde, het volle Wapen van *Duivenvoorde* te mogen voeren, zonder teken van bastaardij. Doch AREND

hem

hem dit weigerende, maakte hij het meerendeel zijner nalenfchap aan zijn neef JAN VAN POLAANEN, en het overige aan eenige Godshuizen. Wij achten het onnodig de verdere opvolging hier te herhaalen, als hebbende alle gemeenfchap met die van *Breda*.

GEERTRUIDENBERG, eene Stad van dien naam, legt drie uren van *Dordrecht*, en op gelijken afstand van *Breda* en *Heusden*, aan de Landzijde in een vlak laag Land; worden de aan den Oostkant bepoelt door de Rivier de *Dongen*; ten Noorden heeft zij het *Biesbosch*. Deeze wateren eb en vloed hebbende, word de Stad daar door tweemaal daags met versch water voorzien; 't welk, zo wel als de goede grond, het aldaar zeer gezond maakt. Ook is zij ruim en lugtig betimmerd, met fraaie tuinen agter de Huizen. De Stad is middelmatig van grootte, beftaande flegts drie kwartier uurs in haaren omtrek. De haven is van die ruimte, dat wel honderd Schepen daar in zouden kunnen leggen, indien de vaart, door verlanding, niet moeijlijk geworden was. Doch die ruimte is niet met opzet tot een haven aangelegd, maar toevallig veroorzaakt door het uitzetten der vestingwerken. De Stad heeft twee Poorten, als eene aan de landzijde en eene aan de waterzijde, met een klein Poortje aan de haven. De muuren, waar mede *Geertruidenberg* voorheen omringd was, zijn weg gebrooken, en een aarden wal in de plaats gelegd, die verder is uitgezet dan de voorige, waar van de grondflagen nog te zien zijn. De vestingwerken beftaan tegenwoordig in tien Bolwerken, die met een wijde en diepe gragt omfingeld zijn. De Zuidzijde aan de *Dongen* is gedekt met een Konterfcharp. Voor de Halve Maan in de Konterfcharp, die de Koepoort dekt, ligt een Hoornwerk tegen den Dijk, welke naar *Steehoven* loopt, en zig met een steenen Beer aan het werk fluit. WILLEM DE I, Prins van *Oranje*, Heer van deeze Stad en Heerlijkheid, liet de vestingwerken, kort na de *Genéfsche* bevrediging, aanleggen.

Buiten de Stad, aan de Westzijde, waren weleer drie Schanfen: de *Noordbosch*, de *Middelfchans* en de *Koefchans*. De twee eerfte zijn geheel weg; van den laaften is de

DE BELLEGG

DE BELEGERING VAN GEERTRUIDENBERG DOOR PRINS MAURITS.

de omloop
legt, word
zijn tot ee
van den E
kan gezet w
Van den t
van, op ge
wegzel Berg
toch berg n
Indien he
van duive
1304, toen
RAND, bel
zijn: wa
Jear 1315
Jaaren di
Dit Slot,
stond tot
VAN BEIJE
JACOBA VAN
huen, in
die op het
en uit mis
ring op de
zig eindelijk
geh. Geen
woed van 't
In het Jea
BALDWIN,
Breda, hier
voor een goe
korf dat m
1573, voor
ongehragt. P
door de mutie
zij bleef in
zij wederom

de omloop alleen nog in wezen, doch de binnewal mede geslegt, wordende thans door een Commies van 's Lands Magazijn tot een tuin gebruikt. Nevens denzelven legt de Sluis van den *Emelia Polder*, waar door het Land onder water kan gezet worden.

Van den naamsoorspronk deezer Stad hebben wij hier boven, op GEERTAUD, reeds gewag gemaakt. Wat het bijvoegzel *Berg* betekende, is zeer duister, dewijl hieromstreeks, noch berg noch heuvel gevonden word.

Indien het waar is, dat deeze Stad, door Heer WILLEM VAN DUVENVOORDEN, bemurd is, moet ze, in het Jaar 1304, toen *Geertruidenberg*, door Hertog JAN VAN BRABAND, belegerd en ingenomen werd, ontmanteld geweest zijn: want WILLEM werd 'er eerst Heer van in het Jaar 1319. Zekerder gaat het, dat Heer WILLEM, twee Jaaren daar na, de grondslagen van het Kasteel gelegd heeft. Dit Slot, waar van geen overblijfsels meer te vinden zijn, stond tot in het Jaar 1420, wanneer het, door Hertog JAN VAN BEIJEREN, belegerd werd, in den oorlog tegen Gravin JOCOBA VAN BEIJEREN, na dat de Burgers hem hadden ingehaaten, in weerwil van den Kastelein DIRK VAN MERWEDE, die op het Slot een beleg van zesentwintig weeken uitstond, en uit misnoegen tegen de Burgerij, zo wel als uit verbittering op den vijand, de Stad in brand schoot; waar na hij zig eindelijk bij verdrag overgaf, mids behoudende lijf en goet. Geen minder nadeel leed de Stad, door den water-vloed van 't Jaar 1421.

In het Jaar 1489 werd *Geertruidenberg*, door JAN VAN NAALDWYK, voor de *Hoekschen* versterkt. Maar die van *Breda*, hier door veel nadeels digtende, verdroegen zig, voor een goede somme gelds, met hem; waar op hij de Stad kort daar na verliet. *Geertruidenberg* werd, in het Jaar 1573, voor ORANJE ingenoomen, en de bezetting der Stad omgebragt. PARMA bemagtigde haar weder, in het Jaar 1588, door de mouterij der bezetting, die dezelve aan hem verkogt, zij bleef in zijne magt, tot in het Jaar 1593, in welk Jaar zij wederom aan de zijde der Staaten kwam. In het Jaar

1710,

1710, werd aldaar de onderhandelingen van vrede, tusfchen den Koning van *Frankrijk* en de Bondgenooten, aangevangen; doch zij liep vrugteloos af. Van ouds hebben, tusfchen *Holland* en *Braband*, hevige verschillen plaats gehad, over het regt op deeze Stad. De Hertogen van *Braband* moesten, bij hunne huldiging, zweeren, *Geertruidenberg* aan *Braband* te zullen brengen, en de Graaven van *Holland*, bij hunne blijde inkomsten, met eede zig verbinden, de Stad aan *Holland* te zullen houden: zulk een tegenftrijdige eed moest door een en den zelven perfoon gedaan worden, na dat de Graaflijkheid van *Holland* in het Huis van *Bourgonje* geraakt was, en de Hertogen van *Braband* te gelijk Graaven van *Holland* waren.

Bij den vrede van *Munster*, in het Jaar 1648, werden de Hertogen van *Braband* en de Staaten van *Holland* wederzijds van dien eed ontheven; blijvende, volgens het 3 Artikel, *Geertruidenberg*, na de verovering door Prins MAURITS, in het Jaar 1693, onbetwistbaar aan de Staaten. Het getal der Huizen aldaar word gefchat op 631, en dat der Inwoonders op 1000, vrouwen en kinderen daar onder gerekend. Onder de voornaame gebouwen munten uit het groote en kleine Prinsenhof. De Kerk, zijnde een groot Kruisgebouw, staat op de Markt, en is voorzien van een zwaaren toren, met verscheiden klokken, tot flag en speelwerk dienende. Verder heeft men 'er een Gasthuis, dat mede op de Markt bij het Stadhuis staat, en daar agter het Oude Vrouwenhuis. Het Oude Mannenhuis staat aan den Havendijk.

Voorheen bloeiden aldaar de Brouwerijen, en de visfcherij van steur, salm en elst; doch beiden zijn zeer verminderd. Tegenwoordig zijn aldaar zeer goede lakenbereiderijen.

Van hier werden weleer Gemagtigden ter Staatsvergadering gezonden. De laatstemaal gebeurde dit in het Jaar 1584. Ook vind men, dat aldaar in de XIV Eeuw nog geld gemunt is.

De Regeering bestaat in den Schout, wiens Ampt zig over het *Criminele* en *Civiele* uitstrekt; twee Burgemeesteren, ze-

ven

ven Sch
Burgeme
Collegie
getijde
Voorheen
ning zijnde
moest gek
Onder G
het onmid
Mand. H
troden klt

Gebr
ter te G
kers, zij
ning genoe
ten waren
door eenig
met een be
fchietende
ferven.

Onder die
voornaamste
voorgeven,
ten zin ontv
de, of daar
viel op het H
de koets nie
vrouwe oza
kieren en
fiele men die
van welke, e
werden, bij w
ontbond, las
XVII. Daa

ven Schepenen, een Thefaurier en een Secretaris. Schout, Burgemeesteren en Scheepenen maken te samen nog een ander Collegie uit, waar in de zaaken van belang, als over de Burgerlijke Regeering en geldmiddelen, verhandeld worden. Voorheen was aldaar een Oud-Raad, die uit de buiten bediening zijnde Regenten bestond, een in de voornaamste zaaken moest gekend worden.

Onder *Geertruidenberg* behoort, behalven de Landen van het onmiddelijk Regtsgebied der Stad, het Ambagt en Dorp *Made*. Het Wapen deezer Stad is een *Goudschild met een kroon klimmenden Leeuw, gewapend met een staanden Knods*.

Tegenwoordige Staat der Nederlanden,
VII. Deel, bl. 231, enz.

GEERTSEMA, (JOANNES) was, in het Jaar 1748, Burgemeester te *Groningen*, en moest aldaar, door baldadige muitemakers, zijn Huis en goederen zien plonderen; waar toe aanleiding geuoemen was uit de gerugten, dat in *Friesland* de pagten waren afgeschaff. Het oproer werd aan den gang gebragt door eenige schippersgasten, die, geduurende eenige dagen, met een boot op wielen gezet, zig de Stad lieten doorrijden, schietende en blaazende onophoudelijk *Wilhelmus van Nassouwen*.

Onder dit bedrijf, vraagden ze ook aan de Huizen der voornaamste om een drinkpenning, doch waren, zo als zij voorgaven, aan het Huis van den Burgemeester niet naar hunnen zin ontvangen. 't Zij dat dit de waare oorzaak der woede, of daar van een andere heimelijke reden was, het graauw viel op het Huis aan, dat deerlijk geplonderd werd; zelfs werd de koets uit den stal gehaald en in 't water gefineeten. Mevrouw GEERTSEMA, die niet had willen wijken, werden de klederen en sieraadjen van 't lijf gerukt. Met groote moeite stilde men dit oproer, en nam eenige muiters in hegtenis, drie van welke, eenige dagen daar na, gegeesfeld en gebannen werden, bij welke gelegenheid wederom een geweldig oproer ontstond, latende het volk, dat den Scherprechtier te lijf wilde,

de, zig naauwlijks door de Bezetting beteugelen. 't Oproer aan het Huis van GEERTSEMA scheen intusschen aangelegd, om het Erfstadhouderschap in 's Prinses manlijke en vrouwelijke nakomelingen, waar toe in dit Gewest nog niet beslooten was, met geweld door te dringen: want nog dien zelven avond haalde het gemeen verscheidene Heeren uit hunne Huizen, en dreef ze naar 't Stadhuis, daar zij eerlang gedwongen werden, de afkondiging te doen.

Zie *Vaderl. Hist.* XX. Deel, bl. 203, enz.

GEERVLIET, is een klein Steedje, in het Westen van den Ring van *Putten*, niet verre van de *Bornisfe*, waar in deszelfs haven uitloopt; die, egter, zeer naauw is, en eindigt aan den brug, waar over men gaat naar de Heerlijkheid *Heenvliet*, liggende regt tegen over *Geervliet*.

In vroegere tijden was dit Dorpsteedje zeer aanzienlijk door den Tol en bevaarbaarheid van de *Bornisfe*. GOUDHOEVEN getuigt van dezen stroom, dat hij, omtrent het Jaar 1550, zo breed geweest is, als de *Merwede* tuschen *Dordrecht* en *Papendrecht*; doch de Tol was toen reeds vernietigd. Keizer FREDRIK DE I had dien aan Graaf FLORIS DEN III te leen gegeven. Keizer HENDRIK DE VI heeft 'er zijnen ZOON DIRK DEN VII, in het Jaar 1195, op nieuws mede beleend.

Dit Steedje was oudtijds met muuren omringd en van Poorten voorzien. Naar den kant van *Heenvliet* staat nog een gedeelte van een Poort, de *Tolpoort* genaamd; aan de Landzijde plagt een andere te staan, die, in het Jaar 1746, geheel is weg gebrooken, wijl dezelve dreigde in te storten. Drie Jaaren te vooren is *Geervliet*, in de maand *Maij*, ten grootste deele afgebrand, doch zedert, veel netter en sierlijker dan te vooren, bebouwd. Men telt 'er 99 Huizen en een Koornmolen.

De Kerk is een oud Gebouw, als gestigt vóór het Jaar 1307. Immers ten dien tijde heeft KLAAS VAN PUTTEN aldaar een Kapittel opgerigt van een Deken en negen Kanunniken. Dan men weet daar van niets bijzonders, dan dat in het Choor een verheven Tompe gevonden wordt, boven het Graf, waar in de-

deete Heer
naauwlijks
den omganc
hooger is zij
Het Raadh
gar daar op
is een Kaste
waer, van
zeve nadert
zijn verblijf,
Hier word
fichier daar
keheld me
wijl de H
Heere va
De Reg
Lid van
Schout C
beideed wor
rut aan te st
teren en zes
der Nomina
door een See

Geest; zie
ten van Doh

Geestel
goot aande
men bekende
Driels of P
eerste-luven
her gezeg
tebeten ween

deeze Heer VAN PUTTEN begraaven werd; het opschrift is nauwlijks meer leesbaar. De Toren is vierkant, tot aan den omgang, die met een houten hek voorzien is; en nog hooger is zij met een houten spits opgehaald.

Het Raadhuis is wel oud, doch eenigzints aanzienlijk. Men gaat daar op langs verscheide trappen. Het Hof van *Putten* is een Kasteel van hoogen ouderdom, staande rondsom in het water, van vooren met een valbrug, waar over men tot het zelve nadert. Op het zelve heeft de *Ruwaard van Putten* zijn verblijf, als zijne tegenwoordigheid aldaar vereischt word. Hier word mede de Vierfchaar van *Putten* gespannen. De flichter daar van is onbekend. Dit, eger, kan men met zekerheid melden, dat het niet voor het Jaar 1300 gebouwd is, wyl de Heerlijkheid van *Strijen* niet voor dien tijd aan den Heere VAN PUTTEN gekoomen is.

De Regeering bestaat uit den Ambachtsheer, die altoos een Lid van den Oud-Raad van *Dordrecht* is, en verder uit den Schout Crimineel; welk ampt door den *Ruwaard van Putten* bekleed word; wiën het, eger, vrij staat, daar toe een Substitut aan te stellen; voorts een Schout Civiel, twee Burgemeestert en zes Scheepenen, die door den Ambachtsheer, zonder Nominatie, worden aangesteld. Het Regtsgebied word door een Secretaris en een Bode bediend.

Staat der Nederlanden, VII. Deel, bl.
160, enz.

GEEST; zie *Rinsmageest*, een *Friesch* Dorp, ten Zuidwesten van *Dokkum*.

GEESTELIJKHEID. Dat deeze, in voorige Eeuwen, een groot aandeel aan de Regeering des Lands had, is een algemeen bekende waarheid. Onder de *Batavieren* bezaten de *Druïden* of Priesters een uitmuntend gezag. Ten tijde der eerste Graaven werd het aanzien der Geestelijkheid bepaald, en hun het gezag genoegzaam ontnoomen; waar van zij zig, eger, weder hebben weeten meester te maaken, schoon in het eene Gewest

meer dan in het ander. Ten tijde van Vrouwe JACOBA VAN BEIJEREN werden zij als het derde Lid van Staat aangemerkt, bijzonder in *Henegouwen*; ook waren in *Friesland* de Abten Leden der Regeeringe. In *Zeeland* bekleedde de Abt van *De Lieve Vrouw te Middelburg* de eerste plaats in 's Lands vergaderingen. Maar in *Holland* zijn zij, zo verre ons bewust is, altoos daar van uitgeslooten geweest. Nogthans ontbrak het hen niet aan heersch- en geldzugt; waar door zij tot grooten overlast van de goede Gemeente strekten. Zelfs hadden hunne Dekenen en Provifoiren méer dan eens de vermetelheid, om de Leden aan den wereldlijken Regtbank te onttrekken, en voor den hunnen te dagen, of te *Utrecht* te doen koomen, om de uitspraak van den Bischoep te hooren. Veelmaal vorderden zij den Ingezetenen groote geldboeten af; als, om heimelijken Egt, wegens overspel, het werken op Heilige dagen, of als 'er bij ongeluk een kind verdrong. Zo verre ging dit, dat Hertog FILIPS DE I, in het Jaar 1433, op verscheidene plaatsen, daar order tegen moest stellen. In het Jaar 1474 werden zij zelve, door Hertog KAREL DEN I, gevorderd tot betaaling van schattingen, naar maate van de inkomsten hunner goederen; doch de *Hollandsche Geestelijkheid* spartelde hier geweldig tegen. Keizer KAREL DE V wilde haar verplichten, in het Jaar 1543, om haar aandeel in de Bede te beraalen. Hevige twisten ontstonden 'er, in het Jaar 1582, over het regt der Geestelijkheid, in het Stigt van *Utrecht*. *Holland* en *Zeeland* hadden den Hertog VAN ANJOU den Eed gedaan; dan die van *Utrecht* begeerden geen Eed van manschap te doen. De Geestelijkheid aldaar had, naar het schijnt, tot hier toe, het opdraagen der Hooge Overigheid aan den Prins VAN ORANJE te rug gehouden, en de Burger-Hoplieden en eenige voornaame Poorters verhin-derd, aan ANJOU hulde te doen. Ook begeerden deeze laatste, dat der Geestelijkheid het zitten onder de Staaten ontzeid werd, zo als reeds in *Brabant* en verscheidene andere Landschappen geschied was. Dan de Prins had reeds te voren geweigerd, haar van dat voorregt te ontzetten. Maar de Wethouderschap bewilligde nu in de begeerte der Burgerrij. Men zond Gemagtigden aan den Prins, die de zaak

ver.

verwees en
die, op d
„ Dat de
„ zeggen te
„ hadden.
„ twaalf Kar
„ dienst, o
„ uit welke
„ zouden, o
„ Geelgeet
„ worden, e
„ ten afwe
De Prins

Genster
Nede, in d

Geestwatt
in den Jaar
schen, zo
Kerk van Ut
lijk Koggeschi

Geesterau
Huan te Haar
kende Remonstr
gerekend. De
voor de Vergad
haren, dat die
hin mede was
se Haarlem, v
belijden, daer

verwees aan den Landraad ter regter zijde van de *Maaze*, die, op den 4 April van het Jaar 1582, uitspraak deed: „Dat de vijf Kapittelen zig voortaan, tot 's Prinsen weder- „zeggen toe, met geene zaaken van Regeering te moeien „hadden. Doch de vroedschap van *Utrecht* zou tien of „twaalf Kanunniken, trouw en van den Hervormden Gods- „dienst, of ten minsten denzelven toegedaan, benoemen, „uit welke de Ridderfchap en Steden zes of agt kiezen „zouden, om het eerste Lid van Staat te vertoonen. Deeze „Geëligeerden zouden voor wereldlijke luiden gehouden „worden, en het Pausdom en den Koning van *Spanje* moe- „ten afzweeren.”

De Prins bekrachtigde deeze uitspraak, op den 14 Julij.

Zie BOR; *Vaderlandsche Historie*, enz.

GEESTEN, éen Adelijk Huis, in de nabijheid van het Dorp *Nede*, in de Heerlijkheid *BORKULO*.

GEESTWATER; zie *Lisepolder*. Keizer OTTO de I. heeft, in den Jaare 948, hier ter plaatze, het Koninklijk regt van Viscchen, zo als het in den Giftbrief genaamd word, aan de Kerk van *Utrecht* toegestaan, met eene Rente, die gemeenlijk *Koggeschild* genaamd werd.

ALTING, Part. II. pag. 10.

GEESTERANUS, (HENRICUS) was, in het Jaar 1618, Predikant te *Haarlem*, en 1610 te *Aspendelft*, alwaar hij de bekende *Remonstrantie*, nevens de andere *Remonstranten*, had geteekend. Doch, in het eerstgemelde Jaar, bekende hij, voor de Vergadering der *Noordhollandsche* Synode, te *Enkhuizen*, dat die gedaane ondertekening hem leed was. Doch hier mede was men nog niet voldaan; hij moest daarenboven, te *Haarlem*, voor de Gemeente schuldbekenenisfe doen, en belijden, daar mede oorzaak tot vervreemding gegeven te

hebben, en belooven, zig in de Leere, en omtrent de Regeerting, als een getrouw Herder voortaan te zullen gedraagen.

BRANDT, *Historie der Reformatie*, II.
Deel, bl. 920.

GEESTERANUS, (JOBODUS) was *Gereformeerd* Predikant te *Gorinchem*, in 1619, en een van die, welke, met GOMARUS en FESTUS HOMMIUS, de Predestinatie dreef boven den val.

BRANDT. *ibid* III. Deel. bl. 928.

GEESTERANUS, (JOHANNES) was, in 1617, Predikant te *Vreelandt*, alwaar de *Amsteldamsche Remonstranten* meeningmaal onder zijn gehoor kwamen. In 1619 te *Alkmaar* den Dienst waarneemende, verachtte hij openlijk de beroerte, die aldaar plaats had; noemende dezelve een *Mallewagen*. Doch hoë zeer hij daar tegen was, kon hij daaromtrent het ernstig onderzoek van de Commisfariſen der Staaten niet ontgaan. De Oud-Schepen en Raad, der Stad *Amsteldam*, de Heer F. DE VRIJ, als President dier Gecommitteerden, ſprak hem aldus aan: „ Wij hebben last van de Heeren Staaten, en ook van
25 zijn Excellentie, om U te examineeren, over de beroerte,
26 hier in de voorleeden Week voorgevallen. Daarom vragen
27 wij u vooreerst: of gij op dien tijd, toen hier zo veel
28 Volks bij u in de Sacrifitie was, niet gesproken hebt deeze
29 of dergelijke woorden? *Houd gij mij niet voor u wettig*
30 *Predikant?* (En als zij zeiden *Ja*) *Wilt gij mij dan niet*
31 *handhaven en voorstaan naar uw uiterſte vermogen?* Ten
32 tweeden, of gij daags daags daar aan in uwe Predikatie niet
33 gezegd hebt. *Ik ween dat dit mijn laaſte Predikatie zal*
34 *wezen?*” Op de eerste vraag was door hem geantwoord:
35 Ik heb zulke of diergelijke woorden nooit gebruikt, nochte
36 ooit roem gezogt in het oordeel van anderen, over mijne
37 wettelijkheid; veel min heb ik hulde aan de Gemeente ge-

„zagt, en dat nog door zulke maniere van doen, als die vraag
 „schijnt mede te brengen. 't Geen ik toen zeide was regelregt
 „het tegendeel, namelijk dat ze al te famen, U Heeren Com-
 „misfarsiften en deeze gantsche Vergadering, niet anders dan
 „met alle Christelijke zedigheit zouden bejegenen, zonder
 „smadelijk aantefpreeken, oft na te roepen, oft iet te doen,
 „dat naar beroerte of oproer smaakt, en dat namen ze aan.
 „Ook heb ik gezegt, dat ik niet wilde, dat men ook niet
 „behoorde te ijveren om Kerken of Kapellen, maar om den
 „Hemel, en dat niet met bitterheid of blinden ijver, maar
 „met een ijver die Christelijk is; dat ze zouden toezien, dat
 „zo veel in hun was, dat onze Stad die goede naam van
 „stil en vreedzaam, die ze nu eenigen tijd gehad had, mogte
 „behouden.”

Op de tweede vraag hernam hij: „Ik mag zulks of derge-
 „lijks wel hebben gezegd, want het was mij, met meer an-
 „deren Aparent; maar heb zulks niet gezegd tot Oproer. Want
 „twee recommandatien heb ik toen gedaan, en dat met vlijt,
 „te weten van den Armen, en van U luiden, gelijk daags
 „te vooren. Tegen geen zaak heb ik doorgaansch meer ge-
 „predikt, dan tegen oproer, en van die beroerten waar van
 „gijlieden spreek, heb ik niets geweeten, dan nu dat ze
 „gebeurt waren; en zo haast ik daar van hoorde, heb ik
 „gezegd, dat zullen partijen tot haar voordeel trekken, en
 „ons, die onschuldig zijn, in de oogen doen druipen; nu
 „zullen wij zonder twijffel Soldaaten in de Stad krijgen, en
 „ik en onze Vergadering zullen 't moeten ontgelden.”

Waarop DE VRIJ hem verder vragde: „Hebt gij iet gezegt,
 „dat daar uit gevolgd is?” 't Welk GEESTERANUS ontkenkende,
 een der aanweezende Predikanten, HERMANUS GERRARDUS, van
Enkhuizen zeide op die ontkenning. *Het is een uitwerking van
 Uw vergadering en het geen gij gesprooken hebt, of wel een
 uitkomst; dat mede ontkend werd. Een ander voer mede te.
 gen hem uit, en zeide: Een van Uwe Diaconen kwam ons
 na het doen van uwe Predikatie wel te deege bitter aanspre-
 ken. Op welk zeggen GEESTERANUS uitborst: Daar van
 weet ik niet, en zulks komt hier niet te pas. O Broeders,
 hoe zoekt gij het hier op mij! Maar hoe meer gij zoekt, hoe*

meer gij (God lof) mijn onschuld vinden zult. GEESTERANUS heeft verder aangereekend, dat hij duidelijk bespeuren kon, dat veelen zijne onschuld verdroot; en dat andere zig verwonderden, dat men hem daarop ondervraagt hadde. wijl men wist, hoedanig zijn gevoelen was, over het Ampt der Overigheid en het voeren van Oorlogen, waarin hij genoegzaam met de *Doopsgezinden* instemde; verschillende veel van een aanstooker van Oproer. Hier over was hij, al in den Jaare 1614 of 1615, in gesprek geweest met C. VORSTIUS, in bijzijn van E. POPPIUS, C. RYS, WAART, S. NERANUS en J. SPEENHOVIUS; beweerende tegen hen allen, dat het geen Christenen geoorlooft was, heerschappij en lichamelijk geweld over het leeven van uit andere menschen te gebruiken; zonderende daar, echter, van de vaderlijke tugtiging. Van beide zijden werden veele redenen bijgebracht, zonder dat men elkander genoegten kon geven. VORSTIUS had, echter, bewezen, dat men zulk gevoelen niet ligtvaardig moest aanneemen, zonder van de waarheid ten volle verzekerd te zijn. Want dat door zulks te openbaaren, de *Remonstranten* zeer ligt in een kwaaden reuk zouden komen, als of zij het Volk de Wapenen uit de hand wilden preeken, en het land weder onder *Spanje* brengen; en dat dit de Overheid en zou beweegen, de hand van hun af te trekken; enz. J. GEESTERANUS had daarop beloofd, dat gevoelen niet aan den man te zullen brengen, maar alleen verklaren als 'er hem naar gevraagd werd. Naderhand bracht hij het, echter, op den Predikstoel en onder het Volk. In het stuk der vyf Artikelen was hij het met de *Remonstranten* eens, schoon hij nog eenige andere pointen voor zig had, die hij bij zig hield, tot op de Synode te *Enkhuizen*, alwaar hij ontboden zijnde, zig nader verklaarde. De Kerklijke Regters aldaar waren de Gecommitteerden der Heeren Staaten, en de *Contra-Remonstrantsche Klasfis*, en vergaderd in de Consistorie-Kamer, zijnde de Kerk van binnen met een Kompagnie Soldaaten bezet.

Die van de Klasfis waren de aanklaagers van de geenen, die aldaar gedaagd waren. J. GEESTERANUS verzocht dat twee Ouderlingen, van zijne Kerk met hem binnen mogte staan; doch dit verzoek werd afgeslaagen.

Verst

Eerst-
schied was
daarom door
verklaard.

Daarna k
TERANUS ze
ou zullen v
VINCENT
der Vergede
CHRISTUS
waren God
hadde, he
ruchten. H
gij onschu
beschuldig
der twee
aankomst
drongen.
Ik bidde
gaat het a
vele van a
clich niet v
kome en ho
jen. Einde
voegen als
reder geteld
lend.

J. GEESTERANUS
wel vergenot
zoek om Co
depueerden
vertoog was
Onderlingen
van 't onder
den 16 Maart
evenmoed,
Scriba na h
Schrijver binn

Eerst brak men van zijne beroeping te *Alkmaar*, die geschied was, naar de Kerken-Order van het Jaar 1591, en daarom door de meeste, aldaar tegenwoordig, onwettig werd verklaard.

Daarna kwam men tot het stuk der *Lecre*, waar van GEESTERANUS zelfs het Examen in druk heeft uitgegeeven; hierom zullen wij alleen het voornaamste daar van aantekenen.

VINCENT MUISEVOET, Predikant te *Schagen*, als President der Vergadering, vroegde eerst, wat zijn gevoelen was over CHRISTUS Godheid; als ook over de H. Drieënhed, in het wezen Gods. Hij daarentegen vroegde, of de Broeders reden hadden, hem daarop te ondervraagen? Men beriep zig op geruchten. Hij vroegde, wie hem beschuldigde? Men riep: *Zijt gij onschuldig, antwoord dan?* Hij: *Hebt gijluiden eenige beschuldiging tegen mij, brengt ze voor den dag, maar onder twee of drie getuigen. Dan zo het alleen op gerugten aankomt, laat ons hooren, waarin die bestaan.* Nader gedrongen zijnde om te antwoorden, zeide hij aan de Vragers: *Ik bidde u Broeders! is dit niet al te streng gehandelt? wat gaat het een ander aan, wat ik in het herte draage, of gevoele van dit of dat punt? Ik kan de billijkheid van den eisch niet verstaan. Is het om te weeten wat ik leere, men kome en hoore; of zend die geene, die 'er van kunnen oordeelen.* Eindelijk antwoordde hij op zommige Punten, in dier voegen als hier vooren gezegd is, en door hem in 't brede ter neder gesteld, en nader in de Sijnodale Acte is aangeteckend.

J. GEESTERANUS, met de handelingen dier vergadering niet wel vergenoegd zijnde, zond een uitvoerig verhoog en verzoek aan Commisfaristen der Staaten en de Sijnodale Gev. deputeerden over zijn zaak, te *Alkmaar* vergadert. Bij dat verhoog was mede gevoegd een brief aan de Predikanten en Onderlingen der vergadering, ten zelve einde en ter zaake van 't ondervraagen op het stuk der beroerte, gedagtekend den 16 Maart van het Jaar 1619, en ondertekend JAN EVERTSZOON, Predikant te *Alkmaar*.

Straks na het leezen van die beide geschriften, werd de Schrijver binpen geroepen, en hem zijn vonnis voorgelezen,

waar bij hij werd verklaard, „ onwettig te *Alkmaar* in den
 „ dienst te zijn gekoomen, en dat hij van de Leere der *Ge-*
 „ *reformeerde* Kerke, van den beginne der Reformatie af,
 „ hier te Lande geleerd en aangenoomen, zo verre was af,
 „ geweeken dat hij voor geen Leeraar der Kerke voornoemd,
 „ kon noch mogt gehouden worden. Ja ook de Politieke
 „ zeer schadelijk was, dus verstand men, dat hij zig van
 „ alle Kerklijke diensten zou onthouden." Wijders behelste
 dit vonnis dat ook zijne Ouderlingen en Diaconen zig voor-
 taan als zodanig niet meer zouden gedragen. Ook werd hem,
 door Commissarissen en Wethouderen der Stad *Alkmaar*,
 wel strengelijk verboden, niet meer te prediken, tot dat
 nader door de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten en de Natio-
 nale Synode daar op zoude zijn gedisponeerd. Hij nam aan,
 in Kerk noch Kapel dit te zullen doen, doch maakte zwa-
 righeid het in het geheel te laten. Maar zijne vrienden rie-
 den hem stil te staan.

Het vonnis, ten zelven dage, tegen zijn broeder, *Petrus*
Geesteranus, Predikant der beide *Egmondens*, was van den-
 zelve inhoud.

Om hem van *Alkmaar* aftrekken, zonden de Heeren
 Staaten aan die beide broeders een brief van gelijken inhoud,
 luidende als volgt:

„ *De Staaten van Holland en Westfriesland.*

„ Geleerde Bijfondere.

„ Alfoo wij in het rapport van de Heeren, onse Gedeput-
 „ teerden Politieke, nevens de Kerklijke van de Synode van
 „ Noordholland verstaan hebben, hoe verre gij van de ge-
 „ meene Leer van de Gereformeerde Kerken in desen Lan-
 „ den aangenoomen sijt afgeweeken; en gesien hebbende de
 „ sententie, bij de selve jegens u, daar over ende anders
 „ geformeert, is bij ons verstaan uwe aldaar blijven niet te
 „ kunnen wesen van eenige vrugt; en daarom goedgevonden
 „ Uw E. te gelasten, deselve sententie, die Uw E. is
 „ ter hand gesteld, niet alleen natekoomen, en van u

pre:

„ predikamt ontslagen te houden, en vorders geene Ker-
 „ kendiensten te doen, of Kerklijke vergaderingen bij te
 „ woonen: maar ordineeren u ook bij deesen, dat gij u in
 „ persoon naar 's Gravefanden verwoegen zult, en binnen agt
 „ dagen, na den ontvangst van desen, u daar laten vinden,
 „ en houden in alle stilligheit, tot nader bij ons op uwe
 „ sacken sal sijn gelet en gedisponeert, sonder hier van te
 „ wesen in gebreeken; wij hebben onse Gecommitteerde Raa-
 „ den gelast, op uw redelijk onderhoud order te geeven, en
 „ so gij iets anders, het sij deesen opsigten of andersints, te
 „ vertoonen mogt hebben, sult tot 's Gravefande gekoomen
 „ sijnde 't van daar mogen doen, en sal daar op gelet en ge-
 „ daan worden naar behooren. Blijft Godt Almachtig bevoou-
 „ len, Geschreven in 's Hage 19 Maart 1619.

(onderfont)

„ Ter Ordonnantie van de Staaten

A. D U I K.”

Na den ontvangst van dien brief, gingen de twee broe-
 ders, JOHANNES en PETRUS GEESTERANUS, op reis, voomee-
 mens zijnde het hevel der Staaten te volbrengen. Doch op
 weg zijnde, veranderden zij van gedachten. Eenige goede
 vrienden waarschuwden hen voor erger, als vreezende dat men
 hun van 's *Gravezande* wel na *Engeland* zou kunnen voeren,
 en daar ter dood brengen; of dat zij daar zijnde, de Staaten
 hun in naauwer verzekering zouden doen stellen. Na eenig
 overleg, beslooten zij, een schuilplaats te zoeken, en van
 daar de Heeren Staaten, in een schriftelijk verhoog, de reden
 van hun agterblijven te kennen te geeven, met betooging,
 zo zij meenden, van hunne onschuld. Dit geschrift werd,
 op beider naam, door JOHANNES gesteld, en daar in de zuif-
 vere taal van zijn hart gesproken, zo als men zien kan bij
 BRANDT, III. Deel, van bl. 373 tot bl. 388.

Na

Na het afzenden van dit vertoog, onthield JOHANNES zig eenigen tijd te *Noordwijk*, en wel op een zolder, alwaar hij het weeven leerde, en met zijn handen arbeid den kost voor zijn huisgezin won. PETRUS begaf zig naar *Norden*, in *Oostvriesland*, alwaar hem JOHANNES eerlang volgde. Beiden hielden zig buiten de gemeenschap der *Remonstranten*, die zij, om de gehaatheid hunner gevoelens, aan hun zelve overlieten: te meer, daar ze in het kort de vrijheid van predikeren zo verre begonnen uittefrekken, dat ze het Predikamt geheel verwierpen, inzonderheid JOHANNES.

Toen, in het Jaar 1622, *Norden* met een zwaare pest bezogt werd, ontzag JOHANNES zig niet, nacht en dag de besmetten alle hulp toe brengen, en bragt bij nacht de dooden ter aarde. Op den 1 van de maand October van dat Jaar werd hij mede van de pest aangetast, en lag eenige dagen in groote benaauwtheid; doch was meest bezorgt voor zijnen broeder, die hem niet verliet. Hij stierf in al de lijdzaamheid, die een Christen betaamt, op den 4 van de gezegde maand, in bijzijn van zijn broeder en DIRK KAMPHUIZEN, oud zijnde 35 Jaaren 11 maanden en 15 dagen. Zijn eenig zoonje, EVERT GEESTERANUS, stierf den 2 November, zijne weduwe, ANNA GERRITS, daags te vooren. Zijn broeder PETRUS gaf van dit alles berigt aan zijne moeder, MARGRIET VAN FORREEST, te *Alkmaar*. Twee Jaaren te vooren was JOHANNES, door eenige *Sociniaanen*, in *Poolen*, te *Rakau*, als Hoogleeraar beroepen; doch dit beroep was door hem afgewezen.

GEESTERANUS, (CORNELIUS EN ARNOLDUS) beide zoonen van JOBODUS GEESTERANUS, hier boven gemeld, en beide Predikanten; CORNELIUS te *Hoogblokland*, en ARNOLDUS te *Schekluine*. Toen op de Klasicaale vergaderingen, na het eindigen van de Sijnode, de Canons den Predikanten ter teekening werden voorgelegd, verklaarden zij beiden, aan de Klasis van *Gornichen*, met ronde woorden, dat zij zig aan het besluit der *Nationaale Sijnode* niet konden houden. Vreemd kwam het de Klasis te vooren, dit te hooren van zoonen, wier vader een Bovenvaldrijver was. Men zeide hen, dat zij

zij de
hun geb
monstr
Contra
den, al
woorden
gemeenlij
monstrant
begeerd,
ditinus
door wa
dat men
derekent
amp, v
vader,
derrigt
nige v
de, te
zulle h
spreeken
Overighei
liebben.
ben, wij
genheid g
humer vij
Zijn broe
geveinstheid
" wel bij
" thans de
" duwende
" Dordrecht
" beschouw
" was aan
" voorgeno
" stillpunte
" de schrifte
" de werke
" overnigt

zij de Klasfis met hun veinzen hadden bedroogen: dat men hun gehouden had voor *Contra-Remonstranten*, daar ze *Remonstranten* waren.

CORNELIUS verklaarde dat hij, in zijnen dienst zullende treden, al verdagt was van *Remonstranterij*, en dat zijne antwoorden op de vraagen, die men de aankomende Predikanten gemeenlijk voorhoud, in den grond met het gevoelen der *Remonstranten* overeen kwamen. Daarom had men toen van hem begeerd, dat hij niet alleen de *Confesfie*, maar ook den *Catechismus* zoude ondertekenen; en dat in zulk een zin, als die door *URSINIUS*, *PARREUS* en *BASTINGIUS* was uitgeleit; doch dat men, na veel dwarsdrijvens, zig met de gewoonlijke ondertekening had laten vergenoegen, en hem tot het Predikantamt toegelaaten; alleenlijk op goedvertrouwen, dat hem zijn vader, bij wien hij te *Gornichem* woonde, wel nader zou onderrigten. Hij bekende, benevens zijnen broeder, op sommige vergaderingen, alwaar men den grond tot scheuringe leidde, tegenwoordig geweest te zijn; maar dat zij beiden op zulke handelingen gezwegen hadden, om dat zij met tegenpreken geen goed zagen te doen, en op hoope dat de hooge Overigheid, door haar gezag, de zaaken nog zoude bemiddeld hebben. Ook meende hij daar mede nog nut gedaan te hebben, wyl hij, door het bijwoonen dier vergaderingen, gelegenheid gevonden had, de *Remonstranten* voor de woelingen hunner vijanden te waarschuwen.

Zijn broeder *ARNOLDUS* verklaarde, op de beschuldiging van geveinstheid, „ dat hij zig in den aanvang van zijnen dienst „ wel bij de *Contra-Remonstranten* had begeeven, maar nog „ thans de onderlinge verdraagzaamheid beminde; dat hij, ge „ duurende de *Nationaale Sijnode*, tot tweemaal toe, naar „ *Dordrecht* reizende en den Sijnodaalen handel, van nabij „ beschouwende, het ongelijk, welk den *Remonstranten* daar „ was aangedaan, terstond ontwaar wierd, en daarom had „ voorgenoomen, ter bevrijdinge van zijn geweeten, de ver „ schilpunten nader te onderzoeken. Ten dien einde had hij „ de schriften, wederzijds geschreeven, geleezen, en was van „ de waarheid, die hij bij de *Remonstranten* had geleerd, „ overtuigd geworden. Die overtuiging, hoe wel hem de „ tijds-

„ tijdsomftandigheid uitlokte om bij de *Contra-Remonstranten*
 „ te blijven, had hij gevolgd, en zig gevoegd bij de veroor-
 „ deelde partij.”

Aangaande CORNELIUS GEESTERANUS wierd van sommigen aangemerkt, dat als men, in den Jaare 1617, in de maand November, de beurten van PETRUS LEEUWINUS, wijlen Predikant te *Gornichem*, voor een half Jaar zou verzorgen, zijn naam, op de lijst der Predikanten, welke die beurten zouden waarneemen, had overgeflagen, om dat de Gemeente bedenking maakte, of hij niet stond in het gevoelen der *Remonstranten*; maar dat zijn vader verzekerd had, dat zijn zoon zuiver was in de Leere, mer bijgevoegd verzoek om ook in de tourbeurten te worden aangetekend. Doch CORNELIUS daar op vermaand zijnde, zig in zuivere confcientie te willen verklaren, had geantwoord, dat hij het gevoelen der *Remonstranten* niet toestond, en tot opening van zijn gevoelen, zig het Examen, dat de *Klasfis* zou believen aan te stellen, gewilliglijk onderwierp. Dat daar op terstond het Examen, door den Predikant L. VOGELSANG, als Preses van de *Klasfis*, uit *Contra-Remonstranten* bestaande, geschiedde, waar bij CORNELIUS, over alle de vijf punten, zig zodanig verklaarde, dat de *Klasfis* daar in volkoomen genoegens nam: te meer, daar hij aan de *Klasfis* betuigde, dit alles in goede confcientie voor God te verklaren; belovende verder, met behoorlijke middelen, de Leere, daar tegen strijdende, en de onbehoorlijke proceduuren van partij tegen te zullen gaan.

In zo verre, zegt men, was hij den *Contra-Remonstranten* toen toegevallen, het zij door zijn vaders onderwijzing, of door eigen onderzoek. Maar men verwonderde zig ten hoogsten, dat hij, in den tijd, waar in den *Remonstranten* alles tegen liep, zig aan hunne zijde begaf. Dan hij en zijn broeder begreepen nu, dat het geen tijd meer was te zwijgen, en dat men, met veinzen, het kruis niet mogt ontgaan. En toen men hun de *Synodale Canons* ter tekeninge voorhield, antwoordden zij beiden, dat zij, het geen als het voornaamste daar in gesteld was, niet konden toeveel min voorstaan, noch verwerpen of tegenstaan, het geen als valsch in dezelve verworpen wierd. De *Klasfis* gaf hun vijf of zes weeken tijd

VAN

van beraad; dan, gedurende dien tijd, verklaarden zij de Leere der *Remonstranten* openlijk op den Predikstoel, en wederleiden de *Contra-Remonstranten*, onder een grooten toeloop van volk. Jonker JACOB VAN PAFENRODE, Drosfaard van *Gornichem* briefde dit straks over aan Gecommitteerde Raaden, die met Prins MAURITS daar over gesproken hebbende, de Klasfis schriftelijk gelastten, tegen die twee broeders terfond te procederen. Dit geschiedde in de maand October; en in November vergaderde de Klasfis, om de zaak af te doen. CORNELIUS en ARNOLDUS, bij hunne weigering, om de Canons te ondertekenen, volhardende, volgde daarop hunne afzetting.

Men deed geene moeite om de redenen van hunne weigering te wederleggen, maar hield hen ettelijke vraagen voor, raakende de grootste verborgenheden. De *Contra-Remonstranten* verhaalen, dat de GEESTERANEN weigerden daar op te antwoorden, niettegenstaande men tot hem zeide, dat hun stilzwijgen als schuldbekenenis zou worden aangenoomen. Verder verhaalen zij, dat zij zouden gezegd hebben, *liever hunnen dienst te willen verlaaten, dan hun gevoelen openbaaren*. Dan de broeders zeggen, dat allen, die daar bij tegenwoordig waren geweest, wel wisten dat dit onwaar was, maar dat zij hadden gezegt: „ dat het onbehoorlijk was, iemand, zo ons „ verwacht, op dergelijke zaaken te willen onderzoeken, en „ dat zij, zo examineerende, wel een douzijn broeders tot „ ketters wilden maaken; dat de Klasfcaale mannen hun, om „ 't verwerpen van de Canons, reeds hadden afgezet; dat ze „ hun formeele partijen waren, en zij dus niet langer onder „ hun stonden; dat die verklaring nergens anders toe werd „ begeerd, dan om hun in 't een of ander te agterhaalen, „ waar van men veele Exempelen had. Maar zo men eenig „ gegrond agterdenken wist in te brengen, dat zij, in een van „ die pointen, een kettersch gevoelen hadden, dan waren zij „ overbodig bereid, zig door een ronde belijdenis te verant- „ woorden; en dit niet hebbende, verzogten zij dat men hen „ in de vijf pointen wilde verdragen, of daar over tot eenig- „ heid brengen; dat zij dan ook gereed waren, op die poin- „ ten, ja op duizend anderen, verklaring te doen.” Voorts

ver-

verzogten zij, „ dat men hunne voorgemelde redenen zonde
 „ aantekenen, en indien men met het vonnis voortging, di
 „ daar nevens te stellen.” Maar al hun verzoek mogt niet
 baaten: men weigerde deeze hunne verklaring ter neder te
 stellen; doch hunne weigering, om zig volgens de begeerte
 der Klasfis te gedraagen, werd in de vonnissen gesteld, die
 getekend werden den 11 November van het Jaar 1619, en daar
 na door de Synode te *Couda* goedgekeurd. De twee gebroe-
 ders onderwierpen zig, zints dien tijd, aan alle de hardighe-
 den, welke de uitgevoerde en gebannene *Remonstranten* moes-
 ten ondergaan, en stonden, in de zwaarste tijden, de Gemeen-
 ten, die hun verzogten, ten dienst.

ARNOLDUS was, ter dier tijde, verloofd aan een jonge
 schoone maagd, treffelijk van tijdelijke middelen voorzien; hij
 schreef aan haar uit den *Brief*, dat zij zig aan hem verloofd
 had in een tijd van vrijheid, doch dat hij van zig niet kon-
 nende verkrijgen, haar, door zijn huwelijk, in ballingschap en
 ongelegenheden in te wikkelen; haar ontloef van haare gedaa-
 ne beloften. Zij nam dit aan, om reden dat zij haare moeder,
 die bedlegerig was, niet konde verlaaten, doch behield haare
 genegenheid voor hem, zo als naderhand bleek. Want agt Jaaren
 daar na, toen haare moeder overleden, en haar bruidegom,
 inmiddels, tot een eeuwigduurende gevangenis op *Loevestein*,
 om zijn prediken onder de *Remonstranten*, verweezen was,
 begaf zij zig derwaart, en besloot hem aldaar te trouwen, en
 haare dagen met hem in de gevangenis te slijten. Hij bewillig-
 de daar in, en het huwelijk werd voltrokken. Zijn broeder
 CORNELIUS raakte mede in groote zwaarigheid, als zijnde verdagt
 van deel gehad te hebben aan den beraamden moord van Prins
 MAURITS: waarom 'er, bij Publicatie van het Hof van *Hol-
 land*, vier duizend guldens op zijn lijf gesteld werden, op den
 9 Feb. van het Jaar 1623. Hij en VELSUS werden beschuldigt,
 op den laatsten maaktijd, bij SLATIUS, alwaar dit feit beraamd
 was, tegenwoordig geweest te zijn, en op den goeden uitslag
 te hebben gedronken. Ook werd van GEESTERANUS nog ge-
 zegd, dat hij bij het Kogelgieten, in het Agerhuis van SLA-
 TIUS, was tegenwoordig geweest. Zijne goederen werden te
Couda in beslag genoomen. Dan, na dat SLATIUS in hegtenis
 ge-

geraakt, en zijne
 werden zij weder
 handen gesteld. C
 Dan, na dat de
 de hij zig aan h
 quest, zijne onsch
 zijnde, bragt hij
 het Hof, daar o
 het rapport van
 het request gellei
 spiate ten laste
 aan voor onsch
 Julij van het J
 mooglijk dat hij
 na dat hij den
 van zijnen vo
 sterk ingezoge
 napp van de
 Maurits noemde

GEESTERANUS,
 den beginne van
 zijnen dienst gesch
 deren Predikant d
 waart, als geda
 men de zaak uit
 hij voor de Syno
 nons te onderreekt
 hebben ten aanzie
 de Canons niet te
 hij de Acte van
 zijn tijd te beg
 ook zijne Gemeen
 voorts een dag van
 XVII, DEEL.

geraakt, en zijne onschuld daar door bekend was geworden, werden zij wederom ontslagen, en aan zijn Huisvrouw in handen gesteld. CORNELIUS onthield zig inmiddels in *Holstein*. Dan, na dat de tijden wat meer bedaard waren, vervoegde hij zig aan het Hof van *Holland*, en verzogt bij Request, zijne onschuld te mogen vertoonen. Dit hem vergund zijnde, bragt hij zodanig bewijs daar van voor den dag, dat het Hof, daar op rijpelijk hebbende gelet, en ook gehoord het rapport van den Advocaat KINSCHOT, in wiens handen het request gesteld was, verklaarde, niets belangende de conspiratie ten laste van den beklagden te hebben, en hem daar aan voor onschuldig te houden. Dit geschiedde op den 23 Julij van het Jaar 1635. En in de daad, het was ook niet mooglijk dat hij daar aan deel kon hebben: want CORNELIUS, na dat hij den Predikdienst had verlaaten, had de denkbeelden van zijnen voorgemelden neef JOHANNES GEESTERANUS zo sterk ingezogen, dat hij alle verweering haatte, en ook het ampt van de Overheid afkeurde: waarom hem SLATIUS den *Mennist* noemde.

Zie BRANDT, *Historie der Reformatie*,
II, III en IV. Deel.

GEESTERANUS, (NANNIUS) Predikant in den *Briel*, liep, in den beginne van het Jaar 1619, mede groot gevaar van in zijnen dienst geschorst te worden. Doch den *Briel* geen anderen Predikant dan hem hebbende, dewijl THEOPHILUS RYKWAART, als gedaagde, op de *Dordsche* Synode was, stelde men de zaak uit. Doch toen nu de Acte gereed was, werd hij voor de Synode gedaagd, en gevraagd, om de Canons te onderteekenen. Hij verklaarde, geen zwaarigheid te hebben ten aanzien van de *Confesie* of *Catechismus*, maar de Canons niet te kunnen onderteekenen. Zo ook weigerde hij de Acte van stilstand; zeggende, dat het zwaar viel, zijn pond te begraven, en de Kerken te verlaaten; dat ook zijne Gemeente hem niet wilde ontsaan; verzoekende voorts een dag van beraad. Daags daar aan verzogt hij twee

zaaken: 1. dat men in zijn vonnis zoude roejeeren, dat hij namaals wederkeerende tot de Kerke, niet alleen in de vijf verschilpunten, maar ook in andere leerstukken, de Kerke zoude gehouden zijn te voldoen; hij was naamlijk verdagt gemaakt, nog andere dwaalingen, buiten de vijf punten, te voeden. Ten 2. dat hij wederom naar den Haag zou mogen vertrekken, en aan het Hof reekenschap geeven van zijne weigering van onderteekening. Het laatste werd hem toegestaan, doch het eerste geweigerd. Voor Gecommitteerde Raaden verschijnende, tekende hij, nevens anderen, de Acte van sijnstand, met belofte van zig daar naar te zullen reguleeren.

Doch met dit alles moest hij den Briel verlaten. Te Delft een Huis gehuurd hebbende, werd hem de inwooning verboden, en hij genoodzaakt, op een Dorp zijn verblijf te neemen.

Ibidem.

GEESTMER-AMBAGT, van ouds *Geestmanner-Ambagt*, 't welk, met de *Schager* en *Nieuwdorper-Kogge*, een gemeen Dijkgraaffschap over deszelfs aandeel in den *Westfrieschen Zeedijk* heeft. Het word gemeenlijk, in de verdeeling van *Westfriesland*, als het derde in rang aangemerkt.

Geestmer-Ambagt, in het gemeen genoomen, is omringd van de *Schager* en *Nieuwdorper-Kogge*, een gedeelte van de Vier *Noorder-Koggen*, den *Huigenwaard*, het Regtsgebied der Stad *Alkmaar*, den *Reskerdijk*, langs *Bergen* en *Schoorl*, als mede van een gedeelte van de *Zijpe*. In dit Ambagt zijn geleege, de Ambagtsheerlijkheden *Ouddorp*, *St. Pankras*, *Zuidfcharwoude*, *Noordfcharwoude*, *Koedijk*, *Broek*, *Ursheim* en *Oterleek*, behalven nog de *Waardgeersen*, benevens de Hooge of vrije Heerlijkheden *Haring-Karspel*, *Gud-Karspel*, *Veenhuizen* en *Warmenhuizen*; als ook het Regtegebied *Valkoog*. In het Kerklijke behooren alle Dorpen en vrije Heerlijkheden tot de Klasfis van *Alkmaar*.

GEFFEN, is een zeer aanzienlijk Dorp en Heerlijkheid in
Staats

Staats Brabant
's Hertogenbush
MEXIA DE GRO
LODHWYK CRAME
vgenbush. Het
onderhoud, in
heeft een vrij
ren. De Prefit
Nieuwland, als
behooren aan d
gebied staan 16
betrekkelijk is.
ter, staat ver

GEN, ONT
Nederkwartier
bekwame Hui
door de Holla
is een zeer f
door groote
Maar in den o
ARNOLD VAN
een getrokken,
gerd; zijnde te
kastelein daar op
een half uur b
vragen, of Af
had, en den p
nalenende op d
het Kasteel terh
vrouken werk
vrou van den
De bebogte-F
weinig wesen
Utrecht van Vr

Staats Brabant, omtrent 3 uren gaans Noordoostelijk van *'s Hertogenbosch*; behoorende de Heerlijkheid aan Vrouwe MEIDA DE GROULART, weduwe van wijlen den Heer JAN LODEWYK CRAMER, in leven Oud Schepen en Raad van *'s Hertogenbosch*. Het Kasteel is oud, doch, door een behoorlijk onderhoud, in een goeden bewoonbaaren staat. Het Dorp heeft een vrij groote Kerk, met een zwaaren strompen tooren. De Predikant aldaar bedient mede de Gemeente van *Nieuwland*, als te zamen gecombineerd. Behalven de Heide, behooren aan dit Dorp 672 morgen lands. Op deszelfs grondgebied staan 160 Huizen. Al wat tot de Regeering daar van betrekkelijk is, als Drossfaard, Schepenen, Secretaris en Vorster, staat ter begeevening van den Heer of Vrouw in der tijd.

BACHENE, bl. 673.

GEIN, GEIJN, of 'T GEIN, is een zeer oude Plaats, in het Nederkwartier van 't Stigt van *Utrecht*. Het had voortijds bekwame Huizen, Straaten en Herbergen; doch deeze zijn, door de *Hollanders*, vernield en verbrand. Het Huis *Gein* is een zeer sterke Burgt geweest, en verscheidene maalen door groote Legers aangetast, doch altijd te vergeefs. Maar in den oorlog van de *Hollanders* tegen het Stigt heeft ARNOUD VAN AMSTEL, Heer van *Ijsselstein*, zijn volk bij een getrokken, en dit Huis, in het Jaar 1356, rondom belegerd; zijnde toen, in naam van den Bischoep VAN ARKEL, Kastelein daar op. . . . SNOIJUS, die, na dat Heer AREND het Huis een half uur bestond had, een der zijnen uitzond om te vraagen, *of hij niet lang genoeg den Burgt eerlijk belegerd had, en den pligt van een goed soldaat betrapt?* Hij niet nalaatende op die zotte vraag ja te antwoorden, gaf SNOIJUS het Kasteel terstond aan hem over. Of dit niet een vooraf beslooken werk tuschen hun beiden ware, laten wij aan het oordeel van den lezer over.

De Ambags-Heerlijkheid en Ridderhoffstad 't *Gein* legt een weinig bewesten den *Vaartschen Rhijn* of Trekweg, die van *Utrecht* naar *Vreeswijk* loopt, ruim een half uren gaans van

de Stad *Ijsselstein* ten Oosten, en even zo veel ten Noorden van *Vianen*. Het oude *Gein* was, in het Jaar 1294, door JAN DEN II, Bischop van *Utrecht*, tot een Stad gemaakt, en met Stads voorregten beschonken; brengende in de Bede meer op dan *Amersfoort*. De Bischoppelijke Tol is naderhand van daar naar *Vreeswijk* overgebracht. De Kerk, reeds in het Jaar 1217 gestigt, in de XV Eeuw ten val neigende, werd, in het Jaar 1515, merklijk verbeterd, door de Priorinne van het Klooster *Nazareth*. Dit Klooster van Reguliere Kanunnikesfen was, kort na het Jaar 1423, door drie vrouwspersonen uit het verdronken Land van *Altena*, digt bij de Parochie-Kerk gestigt.

Met de verwoesting van het zelve, na het vlugten der Nonnen, in 't Jaar 1572, schijnt ook de Kerk, in vervolg van tijd, geheel vervallen en gesloopt te zijn. Maar het Huis of Kasteel 't *Gein* werd, in het begin van de voorgaande Eeuw, wederom opgebouwd, ten deele op de oude, ten deele op nieuwe grondvesten, door den Heer ADRIAAN FLOOS VAN AMSTEL, Heer van *Tienhoven* en *Gunterstein*. 't Is thans eerdig en vierkant gebouw, staande geheel bloot in een ruimen vijver, met een Ophaalbrug daar voor. Dit Huis en Heerlijkheid is leenroerig aan de Provincie van *Utrecht*, schoon het voorheen een Leen was, dat door Graaf WILLEM van *Henegouwen* en *Holland* was uitgegeeven. In het Jaar 1637 werd het, door Burgemeesteren, Schepenen en Ingezeetenen, afgeslaan aan gemelden Heere FLOOS VAN AMSTEL. Agt Jaaren te vooren hadden de Staaten van *Utrecht* hem het Ambagtsregt of Gerechte in 't *Gein* reeds gegund, mids hij, en zijne kinderen en erfgenaamen, ten behoeve van de Domeinen, jaarlijks betaalen zouden, de somma van honderd en vijftig ponden, tot veertig grooten vlaams. Hij droeg vervolgens het hooge en middelbaare regtsgebied van 't *Gein*, en van eenige andere Heerlijkheid, in de Provincie van *Utrecht*, op aan FREDRIK HENDRIK, Prins van *Oranje*, als Graave van *Buuren*; die dezelve wederom, als een onsterflijk Erfleen, op hem, zijne erven en nakomelingen verlijdde, op zodanigen voet, regten en voorregten, als de Proosten van *St. Jan*, te *Utrecht*, in de Heerlijkheid van *Mijdrecht* gewoon waren te genieten. Zo lang.

hang deene Heer de
deene Heerlijkheid
erleid werd. Doch
den de Staaten zig
drubbelijk eenigen
hooge en middelba
te erlangen.

De Koopprijs
Heer FLOOS VAN A
Deeze Ambagts
war mede, gelijk
Baron van *Wasfer*
Utrecht, is bele
staan ten huize

GELDENNAE
megeen, veelrij
zijne geleerdheid
Hij werd geboor
zijner letteroeffen
metroem eindigd
voevertrouwd. I
een deftig Rede
schrijver.

Omme, of d
Provincie van O
aan den Baron v

lang deeze Heer leefde, heeft hij het hooge Regtsgebied in deeze Heerlijkheid geoeffend, waar in hij ook door de Staaten erkend werd. Doch na zijnen dood, in het Jaar 1639, eigheden de Staaten zig de hooge Heerlijkheid toe, en verboden uitdrukkelijk eenigen anderen Heer, dan Hun Ed. Mog. in het hooge en middelbaare Regtsgebied van *Futphaas* en 't *Gein*, te erkennen.

De Koopprijs werd, egter, aan de erfgenamen van den Heer PLOOS VAN AMSTEL vergoed.

Deeze Ambagtsheerlijkheid beslaat thans 470 morgen Lands, waar mede, gelijk ook met het huis, Jonker WILLEM ANNE, Baron van *Wasenaar*, in het Jaar 1764, door de Staaten van *Utrecht*, is beleend geworden. In het Jaar 1748 telde men aldaar zes huizen.

CORTGEEN, *Stigts-Chronijk*, pag. 94. VOS-
SIUS, *Jaarboeken*, pag. 433. *Vaderl.*
Hift. II. Deel, bl. 289. *Historie van*
't Bisdom Utrecht, II. Deel, bl. 259.
Tegenwoordige Staat van Utrecht, II.
Deel, bl. 173, enz.

GELDENHAUER, (GERARD) naar zijne Geboorteplaats *Nijmegen*, veeltijds GERARDUS NEOMAGUS genaamd, heeft, door zijne geleerdheid, grooten lof onder de letterkundigen behaald. Hij werd gebooren in het Jaar 1482 of 1483. De eerste plaats zijner letteroeffeningen was *Deventer*, alwaar hij dezelve ook met roem eindigde. Te *Leuven* werd hem het onderwijs der Jeugd toevertrouwd. Hij overleed in het Jaar 1542; zijnde geweest een deftig Redenaar, sierlijk Digter en naauwkeurig Historie-schrijver.

Zie VAL AND. VOSSIUS, BAYLE, ARK-
STEE, en anderen.

GELDER, of *den Gelder*, ook *op Gelder*, een Havezate in de Provincie van *Overijsel*, nabij het Dorp *Wijhe*, behoorende aan den Baron VAN DEDEM.

GELDER, een Stad of Steedje in *Opper-Gelderland*, aan de *Niers*, welks water de Stadsgrachten vult. *Vento* en *Rijnberk* leggen ieder omtrent vier uren van daan. Vóór de elfde Eeuw was dit Steedje onbekend. Zekere OTTO bouwde, in het Jaar 1079, een sterkte, die hij den naam van *Gelder* gaf. Men weet den oorspronk van deezen naam niet; alleen is het zeker, dat de geheele Provintie 'er den naam van *Gelderland* van ontleend heeft. Sommige hebben dit verkeerdelijk voor het oude *Gelduba* gehouden; waar van PEUTINGER, in zijne *Reiskaart*, gewag maakt, en PLINIUS reeds van gesproken heeft; dan dit is niet anders dan *Gelb*, boven *Ordingen* gelegen.

Dit *Gelder* werd, in het Jaar 1585, door den *Schotschen* Kolonel PUTTON, die, in afzijn van den *Staatschen* Gouverneur MARTEN SCHENK, deeze plaats bewaarde, voor 30000 guldens aan den Heer VAN HAUTEPENNE overgeleverd. Vijftig Jaaren daar na werd het driemaal, te vergeefsch, op bevel der *Staaten*, belegerd. De *Brandenburgschen* namen het, in het Jaar 1702, in, na eene *Blokkade* van agttien maanden, en een bombardeering, die 15 agter een volgende dagen duurde; en egter hield de Stad het beleg nog twee maanden uit. Het springen van den *Gelderschen* Kruidtooren bragt *Gelder* merkelijke schade toe. De Stad *Gelder*, nevens het Land van *Kessel* en het Ampt van *Kruikenboek*, die 'er, door REINOUT DEN I, Hertog van *Gelder*, aangehegt waren, aan den Koning van *Pruisfen* afgestaan zijnde, stelde die Vorst 'er terstond een Raad in, die uit zeven Leden bestond, en magt kreeg om alle zaaken, die in *Pruisfisch Gelder* voorvielen, te beslifen.

PONTANUS, *Geldersche Gesch.* fol. 61. VAN DER HOUVE, *Handv. Chronijk*.

GELDER, (ARNOUT VAN) een beroemd Schilder, gebooren te *Dordrecht*, den 26 October van het Jaar 1645. Hij leefde nog in 't Jaar 1715. Zijn naam zal leven, zo lang zijn konst in wezen zijn zal.

HOUBRAKEN, III. Deel.

GEL.

nderland, aan de
 nto en Rijnberk
 or de elfde Eeuw
 wde, in het Jaar
 elder gaf. Men
 een is het zeker,
 nderland van ont-
 t voor het oude
 zijne Reiskaart,
 n heeft; dan dit
 gen.
 den Schotschen
 zischen Gouver-
 le, voor 36000
 rgeleverd. Vijf-
 eefsch, op bevel
 n namen het, in
 ien maanden, en
 e dagen duurde;
 anden uit. Het
 gt Gelder merk-
 t Land van Kes-
 r RAINOUT DEN
 den Koning van
 r verstond een
 : kreeg om alle
 beslifen.

h. fol. 61. VAN
 onijk-

er, gebooren te
 545. Hij leefde
 lang zijn konst

en, II. Deel.

Ges.

Zelderland, van de
ents en Rijnherk
sör de elfde Eeuw
zude, in het Jaar
Zelder gaf. Men
leen is het zeiter,
derland van onte
k voor het oude
zjne Reiskaart,
en heeft; dan dit
gen.

den Schosfchen
afches Gouver-
te, voort yfcon
ergeleverd. Vijf-
teefich, op bevel
en namen het, in
ien maanden, en
le dagen duurde;
anden uit. Het
gt Gelder merke
t Land van Kes-
r RINOUT DEN
den Koning van
r verfond een
t kreeg om alle
bessifen.

2. fol. 61. VAN
wijt

er, geboren to
145. Hij leefde
o lang zijn konst

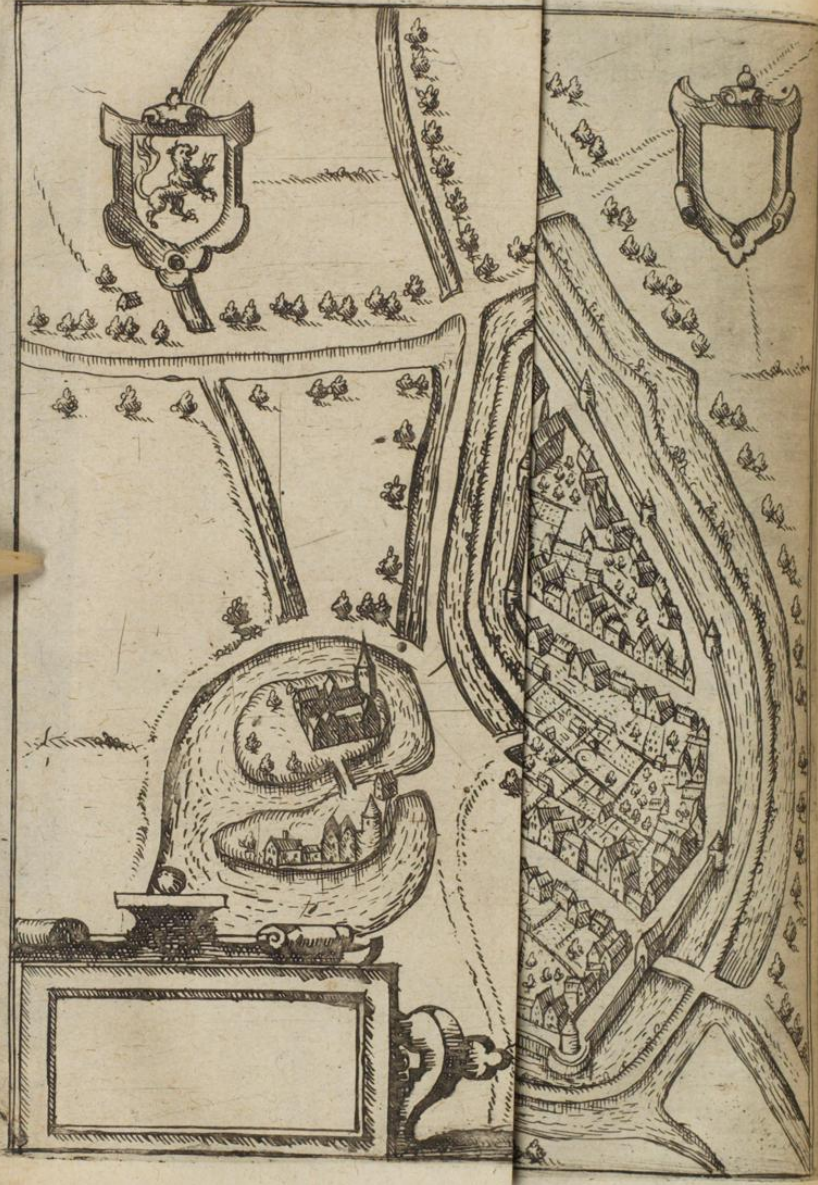
n, II. Deel

Gis

Getze
de Stad
Dronp
nigstet
Schroop
oder ver
lobben.
I
ten dām
niger xijē
of Gel,
stipen m
dat deen
begraede
De v
verlijg
Wint
Nuum
doem
beuren
den an
pistore
Men v
dat men
iserte
dat men
enigen
getheid
volge ge
nigman
willaw,
lij de on
die en t
keren gfe
verlijg
de den
a weerd
rang we
art die

GELDERLAND, GELRIA. T
 de Stad of het Stedje, die
 Dronnpt, dat noch groot
 uitgebreid over wijd uitgel
 Stadvoogden, en huine m
 onder verscheide voorwend
 hebben. Indien FORMERIUS
 hem dikmaals niet gebend
 negar zijde van de Stad Gel
 of Gel, zou men ligtelijk k
 zijnen naam van dit stroom
 dat deze Provincie, voort
 beginzelen haare opkomst
 De alleroudste verhaaler
 verdigzelen vermennd te
 Want noch de Schrijw
 Naamloze Schrijver, n
 danum, of van wele Een
 beurenisten, konnen nerg
 den aangenoomen, wannee
 geschreeven hebben, van d
 Men vind niet vroeger ge
 dat men voor egt kan ho
 laarboek, op het Jaar 10
 daar mee noostus, Voret v
 senigen zoon berooit, gep
 genheid en heiligheid des le
 volger gehad WIRENDUS;
 eisgenam of hem vreemd
 WITAM, Bischoep van Ut
 hij de onderhoorige Lande
 die aan zijnen schoonzoon
 kera gisbriet, (welken J
 wardig man, getuigt gezien
 ten den naam van Graaf v
 te verwonderen, dat hij zig
 rang van zijne voorouderen
 met dien tijel vercert in h

GELDERLAND, GELRIA. De naam *Gelder*, eerst eigen aan de Stad of het Steedje, hier boven vermeld, daar na aan het Drostamp, dat noch groot, noch aanzienlijk was, heeft zig uitgebreid over wijd uitgestrekte Landschappen, die de eerste Stadvoogden, en hunne navolgers, in verscheide tijden, en onder verscheide voorwendzels, nu en dan tot zig getrokken hebben. Indien FORMERIUS de waarheid gezegt had, 't welk hem dikmaals niet gebeurde, dat het Riviertje, het welk ter regter zijde van de Stad *Gelder* loopt, den naam heeft van *Gal* of *Gel*, zou men ligtelijk kunnen toestemmen, dat *Gelderland* zijnen naam van dit stroompje ontleende. Immers dit blijkt, dat deeze Provintie, voorheen een Vorstendom, van geringe beginzelen haare opkomst ontleend heeft.

De alleroudste verhaalen, die men duidelijk kan zien, met verdigtzelen vermengd te zijn, behelzen niets dan grollen. Want noch de Schrijver van de *Dag-Registers*, noch de *Naamlooze* Schrijver, noch de *Kronijkschrijvers* van jonger datum, of van veele Eeuwen laater, dan de voorgevallene gebeurtenissen, kunnen nergens als onwraakbare getuigen worden aangenoomen, wanneer zij, die in dien tijd geleefd en geschreeven hebben, van de zaken zwijgen.

Men vind niet vroeger gewag gemaakt van *Gelder* of *Gelria*, dat men voor egt kan houden, dan in het *Roomsche Martelaarsboek*, op het Jaar 1001, in het leven van ADELHEIDIS, daar MEGENGOSUS, Vorst van *Gelder* of *Gelria*, van zijnen eenigen zoon beroofd, gepreezen werd, wegens zijne ingetogenheid en heiligheid des levens. Deeze nu heeft tot zijn opvolger gehad WIKENDUS; doch onzeker, of hij zijn naaste erfgenaam of hem vreemd is geweest. Immers de vader van WILLEM, Bisshop van *Utrecht*, en van WICHARD, aan wien hij de onderhoorige Landen van *Gelder* heeft nagelaaten, gelijk die aan zijnen schoonzoon, OTTO VAN NASSAUW, die in zekeren giftbrief, (welken JAN ISAAC PONTANNS, een geloofwaardig man, getuigt gezien te hebben) in het Jaar 1064, word met den naam van Graaf van *Gelder* vereerd. En het is niet te verwonderen, dat hij zig Graaf genaamd heeft, wyl hij dien rang van zijne voorouderen bezat. *Gelder* is, egter, eerst met dien titel vereert in het Jaar 1079, op den Rijksdag te

Frankfort, van Keizer HENDRIK DEN IV, en zulks ter bede van dien zelve OTTO, die tot zijne tweede vrouw genomen had de dogter van den Graaf van *Zutphen*; waar door hij dat Graaffchap, vereenigd met *Gelder*, aan zijne nakomelingen, geene kinderen uit dat tweede huwelijk verwekt hebbende, heeft nagelaaten. HEDA geeft ons een lijst van de Vafallen of Leenmannen van de Kerk van *Utrecht*, die, naar het getuigenis van BUCHELIUS, al vrij oud is; waar in, onder Keizer HENDRIK DEN II, vermeld werd het Graaffchap *Gelder*, toen al met *Zutphen* vereenigd. Maar uit die zelve lijst is klaar te zien, dat het hoofd en de staart daar aan gefanst zijn, door een Broedertje der Liegende Orde; om door die loogentiaal de hoogheid van zijnen Bischof, van zeven Vorsten als zijne Leenmannen omringt, door eene verdichte oudheid, den Keizer gelijk te stellen.

Gelderland, weeten de oudheidkundigen, is zaamgesteld, uit verscheiden volken: als de *Gurgenen*, *Sicambers* genaamd eer zij over den *Rhijn* kwamen, de *Menapiers*, enz. De deelen daar van, onder de vereenigde *Nederlanden* behoozende, liggen aan deezen kant van den *Rhijn*, in het Land der *Batavieren*, zo wel binnen als buiten het Eiland, van het begin deezes Lands, tot daar de nieuwe *Maas* zig vereenigt met de *Waal*. Aan den anderen kant des *Rhijns* behooren dezelve langs de beide Oevers van de *Druziaansche Grift*, onder de *Friezen* en de *Broekters*; aan den eenen kant onder het Graaffchap *Zutphen*, en aan de andere zijde onder de *Veluwe*.

ALTING, *Not. Germ. Inf.* part. II. fol. 68. *Historia Gelria*, lib. IV, enz.

GELDERLAND, wanneer men 'er het Graaffchap *Zutphen* mede onder begrijpt, grebst ten Oosten aan *Kleefland*, *Westfaalen* en *Overijsel*, ten Noorden aan de *Zuiderzee*, ten Westen aan de Provintien *Holland* en *Utrecht*, en ten Zuiden aan *Staats Brabant*.

VOOF-

NA

Der stED
Kaart van
van dezelv
voorbeeld
ber, en de
hoogte en

Aalsmeer.
Alst.
Aalten.
Aanhoud.
Aart.
Aartfen.
Abeoude.
Achel.
Afferden.

Ahuis.
Alblas.
—ferwaart
Aldekerk.
Aldeknicht.
Aldenber.
Aldorp.
Almen.

Alphen.
Allen.
Alfede.
Amersfoort.

Altena. (Land
Ameiden.
Amerongen.
Amers.
— (groot)
Amsterdam.
Amstreeen.

N A A M - W Y Z E R

Der **STEDEN, DORPEN, RIVIEREN, enz.** op de Kaart van **GELDERLAND**, aantoonende in welke ruit van dezelve ieder Plaats te vinden zij. Men begeert, bij voorbeeld, te zoeken **ARNHEM**, men ziet op het Alphabet, en daarbij **D. i.** zijnde de Letters, die men in de hoogte en breedte aan den rand gesteld vindt.

Aalsmeer.	<i>B. b.</i>	Anderbeek.	<i>H. s.</i>
Aalst.	<i>E. e.</i>	Andries. (Fort St.)	<i>C. g.</i>
Aalten.	<i>D. n.</i>	Angen.	<i>K. o.</i>
Aanhold.	<i>E. n.</i>	Angerhuse.	<i>H. q.</i>
Aart.	<i>E. l.</i>	Angermunden.	<i>L. q.</i>
Aartsen.	<i>G. l.</i>	Anne. (St)	<i>F. r. s.</i>
Abcoude.	<i>B. c.</i>	Anrad.	<i>I. n.</i>
Achel.	<i>I. g.</i>	Anthonij. (St.)	<i>F. f.</i>
Afferden.	<i>E. h.</i>	Appeldoorn.	<i>B. i. k.</i>
<hr/>	<i>F. k.</i>	Arichem.	<i>E. f.</i>
Ahuis.	<i>D. z.</i>	Arkel.	<i>C. c. d.</i>
Alblas.	<i>E. b.</i>	Arler.	<i>B. g. h.</i>
— ferwaart	<i>E. b. c.</i>	Arnhem.	<i>D. i.</i>
Aldekerk.	<i>G. m. n.</i>	Asch.	<i>D. f.</i>
Aldeknecht.	<i>K. j.</i>	Aspel.	<i>F. l.</i>
Aldenbergh.	<i>A. t. u.</i>	Asperden.	<i>F. n.</i>
Aldorp.	<i>H. p.</i>	Asperen.	<i>D. f.</i>
Almen.	<i>A. o.</i>	Asfelt.	<i>H. i.</i>
<hr/>	<i>C. m.</i>	Asten.	<i>A. q.</i>
Alphen.	<i>E. g.</i>	Avendonk.	<i>N. c. d.</i>
Alfen.	<i>G. d.</i>	Averhaus.	<i>I. l.</i>
Alfede.	<i>C. p. z.</i>		
Amersfoort.	<i>C. f.</i>		
<hr/>	<i>E. d.</i>	<i>B.</i>	
Altena. (Land van)	<i>A. c. C. e</i>		
Ameiden.	<i>D. c.</i>		
Amerongen.	<i>D. g.</i>	Baak.	<i>A. m.</i>
Ammers.	<i>D. b.</i>	Baar.	<i>D. k.</i>
— (groot)	<i>D. b.</i>	Baarle.	<i>G. h. c.</i>
Amsteldam.	<i>B. b.</i>		<i>H. l.</i>
Amstelveen.	<i>B. b.</i>	Balgooijen.	<i>E. h.</i>
		*	<i>Bam.</i>

N A A M - W I J Z E R.

Bambrug.	B. c.	Blaricum.	B. e.
Baren.	B. f.	Blerik.	H. l.
Barlham.	D. l.	Bloemenau.	H. f.
Batenburg.	E. h.	Bodegrave.	C. a. b.
Bathen.	B. m.	Boechem.	I. p. q.
Bebber.	F. l.	Boekelt.	F. h.
Beek.	E. i.	Boekholt.	E. o.
—	E. l.	—	I. h.
—	G. g.	Boekkam.	H. s.
—	H. p.	Boer.	G. r. s.
—	K. h.	Boerdonk.	G. h.
Beekbergen.	C. i. k.	Boerdorp.	G. g. r.
Beer.	C. l.	Bokholt.	A. r.
Beers.	G. e. f.	Bolswing.	I. t.
Beest.	E. e.	Bommel.	E. f.
Beilerbosch.	C. h.	— lerwaard.	E. e. f.
Belfels.	N. l.	Boonenburg.	A. k.
Bellioen.	D. k.	Borbeek.	H. r.
Bemmel.	E. i. k.	Borcht.	I. l.
Benthem.	B. r. s.	Borg.	H. p.
Bentlage.	B. t.	Borkel.	H. g.
Benskoop.	D. c. d.	Borken.	E. q.
Berchum.	H. s.	Borkhorst.	C. t.
Berendorp.	H. p.	Borkulo.	C. u.
Bereswijk.	F. n.	Borne.	B. o. p.
Berg. (den)	B. d.	Bort.	G. n.
Berge.	I. m.	Boxmeer.	F. i.
Bergen.	F. k.	Boxtel (nieuw)	G. f.
Bergsland.	I. g. u.	Braband. (Oostenr.)	A. b. d.
Berkel.	D. p.	Braband. (Staats)	G. a. h.
Berkou.	D. a.	Brandlech.	A. r.
Berlicum.	F. g.	Bre.	K. h.
Befelen.	I. l.	Breda. (Baronie)	F. a. d.
Beterwerd.	G. l.	— (Stad)	G. b. c.
Betuwe.	D. f. i.	Bredevoort.	D. o.
Beufen.	E. p.	Breenhorst.	A. l. m.
Beuzichem.	D. f.	Brei.	K. h.
Biesbosch.	E. b. c.	Bremfit.	G. l.
Bilt. (de)	C. e.	Breugel.	I. g.
Blaarshem.	H. g.	—	I. m. n.
Blaauwkapel.	C. e.	Breukelen.	C. d.
Blankemeer.	A. o.	Brock.	A. c.
			Brock

N
 Brock.
 Broekhuizen.
 Broichaus.
 Bronkhorst.
 Brouck.
 Bruggen.
 Brummen.
 Brunkmollen.
 Brunsberg.
 Brij.
 Budel.
 Buikdoot.
 Buiferbeek.
 Baldeven.
 Banfchoten.
 Burg.
 —
 Burik.
 —
 Burle. (kle
 Busen.
 Buuren.
 Bijen.
 Bijland.
 C.
 Caan.
 Calcar.
 — (oud)
 Calligen.
 Camp.
 Cattenrai.
 Chaam.
 Cleverskerke.
 Cloirad.
 Cloué.
 Cluninggrave.
 Coesteld.
 Cotten.

N A A M - W I J Z E R .

Broek.	G. o. p.	Craaijveen.	G. m.
Broekhuizen.	G. l.	Crecting.	E. p.
Broichaus.	I. r.	Crevecoeur.	F. f.
Bronkhorst.	C. l. m.		
Brouck.	H. q.		
Bruggen.	I. l.	D.	
Brummen.	I. l.		
Brunkmollen.	C. s.		
Brunsborg.	C. m.	Dal.	C. l.
Brij.	H. k.	Dalem.	G. s.
Budel.	I. h.	Dalen.	E. a.
Buikflood.	A. c.	Dalhuizen.	H. t.
Buiferbeek.	C. q.	Dam.	K. m.
Buldeven.	E. t. y.	Darup.	E. s.
Bunfchoten.	E. t.	Darveld.	D. s.
Burg.	D. p.	Dathel.	B. r.
<hr/>	E. m.	Deel.	E. f.
Burik.	D. r.	Deelen.	C. i.
<hr/>	B. e.	Delden.	B. p.
Burle. (klein)	G. n.	Delheim.	K. l. m.
Busfen.	I. p.	Delwijnen.	E. e. f.
Buuren.	E. f.	Denecamp,	E. r.
Bijen.	E. k.	Deutecom.	D. m.
Bijland.	E. k.	Deventer.	B. l. m.
		Didam.	D. l.
		Dieden.	E. h.
C.		Diemen.	B. c. d.
		Diepenbroek.	E. o.
		Diepenheim.	B. n.
		Dieren.	D. k.
Caan.	H. m.	<hr/>	G. d.
Calcar.	F. m.		I. l.
<hr/> (oud)	F. m.	Dilborn.	G. h. t.
Callagen.	B. b.	Dinderen.	F. o. p.
Camp.	G. n.	Dingden.	G. q.
Caffenrai.	G. k.	Dingslake.	B. q.
Chaaam.	G. c. d.	Dinkel (de)	F. g.
Cleverskerke.	G. r. s.	Dinter.	F. q.
Cloirad.	I. n.	Doeringen.	D. l.
Cloufe.	O. n.	Doesburg.	H. g.
Cluttinggrave.	C. t. o.	Dommelen.	C. d.
Coesfeld.	E. r.	Dongen.	D. f.
Cotten.	E. o. p.	Doorn.	Doorn.
		* 2	

N A A M - W Y Z E R.

Doorn.	<i>G i.</i>	Eilerink.	<i>B r. s.</i>
Doornenburg.	<i>E k.</i>	Eindhoven.	<i>H. g.</i>
Doornspijk.	<i>A. i.</i>	Eindstokken.	<i>G. p.</i>
Doornweert.	<i>D. i.</i>	Einigen.	<i>H. p.</i>
Doorvorst.	<i>E. m.</i>	Einsdette.	<i>A. i.</i>
Dordrecht.	<i>E. b.</i>	Elburg.	<i>C. t.</i>
Dorst.	<i>B. n.</i>	Elden	<i>D. i.</i>
Dorsten.	<i>G. q. r.</i>	Elerik.	<i>G. g.</i>
Dortsmond. (klein)	<i>H. t. v.</i>	Ellekom.	<i>D. l.</i>
Drempt.	<i>D. l.</i>	Ellen.	<i>I. t.</i>
Dreuten.	<i>E. h.</i>	Elmpt.	<i>I. l.</i>
Dreven.	<i>H. p.</i>	Elst.	<i>B. i.</i>
Driebergen.	<i>D. f.</i>	Elspeet.	<i>C. u.</i>
Driel.	<i>F. f.</i>	Elte.	<i>E. i.</i>
Driesberg.	<i>F. k.</i>	Emikhoven.	<i>E. d.</i>
Drimmelen.	<i>E. g.</i>	Emmaus.	<i>B. h.</i>
Dubbeldam.	<i>E. b.</i>	Emmerik.	<i>E. l. m.</i>
Duinwerd.	<i>F. m.</i>	Empce.	<i>F. f.</i>
Duisberg.	<i>H. p. q.</i>	Empfe.	<i>E. s.</i>
Duiven.	<i>D. k.</i>	Engden.	<i>A. s.</i>
Duizel.	<i>H. f.</i>	Engeland.	<i>C. i. k.</i>
Dulken.	<i>I. m.</i>	Enghuizen.	<i>D. l.</i>
Dulmen.	<i>E. r. s.</i>	Enschede.	<i>C. p.</i>
Dunge.	<i>F. f.</i>	Enspijk.	<i>E. e.</i>
Dunhove.	<i>H. t. v.</i>	Enters.	<i>B. n. o.</i>
Durgerdam.	<i>A. c.</i>	Epe.	<i>C. r.</i>
Dusfen.	<i>F. c. d.</i>	Erkelens.	<i>L. m. n.</i>
		Ermelo.	<i>B. h.</i>
		Esch.	<i>G. f.</i>
		Esfen.	<i>C. h. i.</i>
		Etten.	<i>E. m.</i>
		Everdingen.	<i>A. e.</i>
		Ewijk.	<i>E. h.</i>
	<i>E. g.</i>	Eijk.	<i>H. o.</i>
	<i>D. h.</i>	Eijl.	<i>G: o.</i>
	<i>H. c.</i>		
	<i>B. f.</i>		
	<i>B. k.</i>		
	<i>I. g. h:</i>		<i>F.</i>
	<i>H. e.</i>		
	<i>C. i.</i>	Fluren.	<i>F. o.</i>
	<i>A. s.</i>	Fokking.	<i>C. n.</i>
	<i>C. o.</i>	Fonderen.	<i>G. g.</i>
			<i>Gal.</i>

E.

Echtelt.
Eede.
Eel
Eembrug.
Eepe.
Eerlicum.
Eerzel.
Eeskote.
Eibergen.
—— (oud)

N
G.
Galder.
Gameren.
Gander.
Gasteren.
Gardorp.
Galtrop.
Geefraad.
Geertruidenb.
Geeteren.
Gessen.
Glabach.
Gelder
—— (Opp
—— (Pro
—— (Oe
Geldermaal
Gelderfche
Geldorp.
Geldub.
Gellernar.
Glabeeck.
Glabeeck.
Gemeen.
Gemert
Gend.
Gendringen.
Gennip.
Gerwen.
Gelscher.
Geltel.
Giersbergen.
Giefenburg.
Giefendam.
Gilhuis.
Gilzen.
Ginkel.
Ginneke.
Gispen.
Goch.

N A A M - W Y Z E R.

G.

Galder.	G. b. c.	Goor.	B. o.
Gameren.	E. e.	Goorle.	G. d.
Gander.	E. m.	Gornichem.	E. c. d.
Garderen.	B. h. i.	Gorfel.	B. l.
Gardorp.	G. q.	Gouda.	D. A.
Gastrop.	H. i. w.	't Gooij.	B. e.
Geefraad.	H. n.	Gooijland.	A. f.
Geertruidenberg.	F. b. c.	's Gravenmoer.	F. c. d.
Geestereu.	O. n.	Grebbe.	H. l.
Geffen.	F. g.	Grensvoort.	D. h.
Geladbach.	I. n.	Griet.	F. m.
Gelder	H. m.	Griethuizen.	E. l.
— (Opper)	G. h. k.	Grimbergen.	G. s.
— (Pruifisch)	H. l. m.	Groesbeek.	F. k.
— (Oostentr.)	G. m.	Grol.	D. o.
Geldermalfen	E. f.	Gronouwe.	C. r.
Gelderschen Toren	C. k.	Gulikkerland.	I. k. l. o.
Geldorp.	G. h.		
Geldub.	I. p.	H.	
Gelferaar.	C. o.	Haag.	G. m.
Glabeek.	G. r.	Haaksbergen.	I. o. p.
Gladbeek.	K. g. h.	Haastrecht.	D. b.
Gemeen.	E. p. q.	Haen.	I. p. q.
Gemert	G. h.	Hage.	G. b.
Gend.	E. k.	Hakfort.	C. h.
Gendringen.	E. l.	—	C. l.
Gennip.	F. k.	—	C. q. r.
Gerwen.	G. g. h.	Hal.	C. h.
Gefcher.	D. p. q.	Halderen.	F. s.
Gestel.	H. f.	Hall.	K. m.
Giersbergen.	F. e.	Hallingen.	C. t.
Giefenburg.	E. b. c.	Ham.	F. s.
Giefendam.	E. c. d.	— (don)	A. n. o.
Gilhuis.	B. r.	—	G. p.
Gilzen.	G. c. d.	Hameren.	E. s.
Ginkel.	D. i.	Haps.	F. i.
Ginneke.	G. c.	Hardenberg.	I. s.
Gisteren.	G. k.	Hardenstein.	H. e. f.
Goch.	F. l.	Harderwijk.	B. h.
		* 3	Harne

N A A M - W Y Z E R.

Harne.	G. i.	Herwen.	E. f.
Hartem.	I. k.	Hestrup.	B. r. f.
Harteveld.	F. m.	Heteren.	D. i.
Hartskamp.	C. i.	Hetterscheid.	I. r.
Hafeldonk.	F. a.	Heumen.	E. i.
Hasfelt.	A. i.	Heusden.	F. d. e.
Haslent.	F. l.	Heusfen.	D. i.
Hatert	E. i.	Heuzénhout.	G. c.
Hattem.	A. k.	Hien en Dodenw.	E. h.
Heddinkfel.	E. t. u.	Hilden. (de)	G. k. l.
Hedel.	F. f.	Hilvarenbeek.	G. d. e.
Heek.	D. r.	Hilverfom.	B. e.
Heel.	B. g.	Hirten.	G. j.
Heemstede.	D. e.	Hochstelle.	K. f. g.
Heerde.	A. k.	Hoemen.	B. h.
s'Heerenberg.	E. m.	Hoest.	F. l. m.
Heesch.	E. i.	Hoewelaken.	C. g.
Heeswijk.	F. g.	Holt.	G. p.
Heeze.	H. g. h.	Holten.	B. m. n.
Heide. (ter)	F. b. c.	Holthuizen.	B. k. l.
Heiden.	F. r.	—	D. t. u.
Heikoop.	D. d. e.	Homberg.	I. q.
Heino.	A. m.	Homel.	E. q.
Heins.	G. r.	Homod.	D. z.
Heinsberg.	K. l.	Homoed.	D. i.
Heithuizen.	H. m.	Hoogloon.	H. f.
Heldorp.	H. q.	Hoogfauren.	B. i. k.
Hellendoorn.	A. n.	Hoogstraaten.	H. b.
Hellouw.	E. e.	Hoorn.	I. k.
Helmond.	G. h. i.	Hopkins.	D. f.
Helfum.	A. i.	Horl.	H. r.
—	F. l.	Hornberg.	D. j.
Helvoort.	F. e.	Horstmar	G. t. u.
Hemert.	E. e.	Horstwijk.	C. n. o.
Hengel.	D. m.	—	H. k.
—	D. q. r.	—	G. r. f.
Hengels.	D. p.	Hort.	G. t. u.
Herberad.	K. o.	Houten.	D. e.
Herlaar. (oud)	F. f. g.	Huizen.	B. e.
Herpt.	F. e.	Huls.	H. n.
Herrinck.	H. m.	Hulshorst.	B. i.
Hertogenbos.	F. e. f.	Hulzel.	H. e.

Hun-

Hunnenberg.
Hunnerschan
Husfunde.
Hijl.
Hijmen.

I.

jaarsveld.
Jenfa.
Jngen.
Jrniter. (R)
Jfabella. (S)
Jenword.
Jsfelburg.
Jsfenburg.
Jsfum.
Jurian. (S)
Jupphaas.

K

Kakesbeck.
Kamerijk.
Kannenber
Karst.
Kechede.
Kelderij.
Kellen.
Kemmen.
Kempen.
—
Kempog.

N A A M - W I J Z E R.

Hunnenberg.
Hunnerschaus.
Husfinde.
Hijl.
Hijmen.

I.

Jaarsveld.
Jensta.
Jngen.
Irnster. (Rivier)
Isabella. (Schans)
Isenvord.
Isfelburg.
Isfenburg.
Isfum.
Jurian. (St.)
Jutphaas.

K.

Kakesbeck.
Kamerijk.
Kannenberg.
Karst.
Kechede.
Kelderij.
Kellen.
Kemmen.
Kempen.
—————
Kentrop.

A. s. t. Keppel.
B. i. Kerkhoven.
E. t. Kervendonk.
I. k. Kesfel.
H. t. ———
—————
Kesteren.
Kestinge.
Kerwijk.
Keulen. (Bisdom)
Keulhorst.
Kevelaar.
D. c. Kimna.
A. k. Kinroo.
H. q. Klaarbeek.
D. m. Kleef.
F. f. Klembroich.
D. g. Knippenburg.
C. m. Koerstaag.
H. r. Kokinge.
G. m. Kooten.
B. h. Kortenburg.
D. d. Korlip.
Kortwijk.
Kraanenburg.
Kraanendonk.
Krachten.
Krevelt.
Kriekenbeek.
Krimpenerwaardt.
E. t. u. Kuik.
C. c. Kuilenberg.
B. i. k. Kukelink.

L.

H. n.
H. d. g. Laar.
D. t. u. ———

* 4

D. l.
K. m. n.
S. n.
E. g.
F. k.
G. k.
D. h.
I. k.
H. r.
H. i. n. p.
C. f.
G. m. n.
D. l.
K. i.
E. k.
K. q.
K. o.
G. r. f.
F. o.
C. c.
D. f.
D. i.
E. f.
C. h.
S. k. l.
H. h. i.
I. i. o.
I. n.
H. m.
D. a. b.
S. e. i.
D. e.
E. t. u.

C. h.
C. m.
Laar.

N A A M - W I J Z E R .

Laar.	<i>I. f.</i>	Lohe.	<i>G. f.</i>
Laaren.	<i>D. t.</i>	Lom.	<i>H. l.</i>
Langenberg.	<i>B. e.</i>	Lommel.	<i>I. e. f.</i>
Langenhorst.	<i>C. f.</i>	Loobrecht.	<i>H. m.</i>
Langeraar.	<i>C. a. b.</i>	Loon.	<i>K. g. h.</i>
Langerer.	<i>C. g.</i>	— op 't Zand.	<i>F. d.</i>
Lank.	<i>I. p.</i>	Loone.	<i>G. o.</i>
Lankfort.	<i>E. m.</i>	Loopick.	<i>D. c.</i>
Lathem.	<i>D. k.</i>	Loosdrecht.	<i>B. d.</i>
Lattemer.	<i>E. l.</i>	— (nieuwe)	<i>C. d.</i>
Leden.	<i>D. g.</i>	Losfer.	<i>B. q.</i>
Leerdam.	<i>D. d.</i>	Lothem.	<i>B. i.</i>
Leete.	<i>G. f.</i>	Lovenich.	<i>H. l.</i>
Leind.	<i>H. h.</i>	Ludin.	<i>F. t.</i>
Lek. (Riv.)	<i>D. d.</i>	Lunteren.	<i>C. h.</i>
Lenart. (P.)	<i>H. b.</i>	Luijk. (Bisdom)	<i>I. k. f. i.</i>
Lengel.	<i>E. l.</i>	Lijnden.	<i>A. g.</i>
Lette.	<i>E. r.</i>		
Leukum.	<i>E. h.</i>		
Leur.	<i>C. i.</i>		
Leusden.	<i>N. o.</i>	M.	
Leut.	<i>H. m.</i>		
Levroi.	<i>D. d.</i>		
Lexmond.	<i>I. i.</i>		
Lidberg.	<i>K. o.</i>	Maarfele.	<i>G. i. k.</i>
Lierop.	<i>H. h.</i>	Maarfen.	<i>C. c. d.</i>
Ligtenberg.	<i>E. n.</i>	Mariendaal.	<i>F. p.</i>
Ligtenvoorden.	<i>D. n.</i>	Marienvrede.	<i>F. o. p.</i>
Lilar.	<i>K. m.</i>	Maas. (de)	<i>F. f.</i>
Lill.	<i>I. g.</i>	— Bommel.	<i>E. g.</i>
Linne.	<i>H. o.</i>	— Bracht.	<i>I. k.</i>
Linschooten.	<i>C. c. d.</i>	— Eik.	<i>K. i.</i>
Lintinge.	<i>S. m. n.</i>	— Heeze.	<i>I. h.</i>
Lipp. (Rivier de)	<i>F. p.</i>	— Huis.	<i>G. k.</i>
Loborg.	<i>E. g.</i>	— Land.	<i>F. g.</i>
Lochem.	<i>O. m.</i>	— Waal.	<i>E. g.</i>
Lochorst.	<i>C. f. m.</i>	Makken.	<i>G. i. k.</i>
Loenen.	<i>B. c.</i>	Malden.	<i>E. i.</i>
—	<i>B. k.</i>	—	<i>C. p.</i>
—	<i>E. h.</i>	Mankelo.	<i>B. m. n.</i>
Loet.	<i>E. k.</i>	Mansberg.	<i>B. t.</i>
Loeveftein:	<i>E. d.</i>	Marhulzen.	<i>D. o.</i>
			Marken.

Marken.
 Marie.
 Martensdijk.
 Marveld.
 Maeren.
 Maarik.
 Mavelen.
 Medeler.
 Meer.
 Meerel.
 Meerem.
 Meerren.
 Meerkerk.
 Meersbaart.
 Meerfeld.
 Meerveld.
 Meerz.
 Megen.
 Melech.
 Merksplas.
 Mermeter.
 Mervelt.
 Mezen.
 Meulenkatte.
 Meurs.
 — (Gr.
 Meuwen.
 Meijrecht.
 Meijel.
 Michel. (A.
 Middagen.
 Middelseers.
 Mierde. (h.
 — (laar.
 Mierde.
 Mierin.
 Mil.
 Millen. (in
 Millendonk.
 Millingen.
 Minderhout.
 Molaven.

N A A M - W I J Z E R .

Marken.	A. d.	Moergestel.	G. e.
Marle.	F. r.	Monnikhave.	A. m.
Martensdijk.	C. e.	Monnikkendam.	A. c.
Marveld.	C. r.	Montfoort.	K. k. l.
Materen.	D. g.	—	D. c.
Maurik.	E. f.	Moordrecht.	A. a.
Mavelen.	D. o.	Muiden.	B. c. d.
Medeler.	C. n.	Mulheim.	S. i. k.
Meer.	G. b.	Mulhoven.	I. r.
Meerel.	G. c.	Munsberg.	B. t.
Meerem.	G. o.	Munsterland.	P. o.
Meeren.	C. d.		
Meerkerk.	D. c. d.		
Meersbaart.	H. o.	N.	
Meerfel.	G. b.		
Meerveld.	C. h. i.		
Meez.	I. p.	Naarden.	B. e.
Megén.	E. g.	Nede.	E. o.
Melech.	I. l.	Nederbosch.	E. i.
Merksplas.	H. b.	Nederlangenbroek	D. g.
Mermeter.	F. m.	Neer.	E. f.
Mervelt.	E. r.	Neerasfelt.	B. k.
Mesem.	B. g.	Neerlagen.	I. o.
Meulenkaten.	A. t.	Neerschen.	E. i.
Meurs.	I. o.	Neerst.	I. p.
— (Gr.)	H. o. p	Nibeek.	E. l.
Meuwen.	K. g.	Nichtevecht.	C. l.
Meijdrecht.	B. b.	Niel.	E. k.
Meijel.	H. k.	Nienburg.	C. r.
Michel. (A.)	H. l.	Nieuwbroek.	B. l.
Middagten.	D. k.	Nieuwkerk.	B. g.
Middelbeers.	G. e. f.	Nieuwkoop.	C. b.
Mierde. (hooge)	H. c. d.	Nieuwland.	A. d. e.
— (laage)	H. c. d	Nieuwpoort.	D. c.
Mierle.	G. k.	Nieuwveen.	C. a. b.
Mierlo.	G. h.	Niewaal.	E. e.
Mil.	F. i.	Niftrik.	E. h.
Millen. (inder)	C. k.	Nohlen.	E. f.
Millendonk.	I. o.	Nombusch.	K. m. n.
Mijllingen.	E. k.	Noordeloos.	D. c.
Minderhout.	G. b.	Noortwolde.	C. t. u.
Moddeven.	F. g.	Northoorn.	A. r.

N A A M - W I J Z E R .

Nunspeet.	A. i.	Oostzaanen.	A. c.
Nijland.	S. g.	Op Andel.	E. d.
Nijmegen.	E. e. i.	Op Hoven.	K. i.
		Op Heusden.	D. h.
		Op Itter.	K. h.
O.		Ordingen.	H. o.
		Orfoij.	G. o.
		Os.	F. g.
Obel.	I. l.	Osfenburg.	E. m.
Ochten.	E. g.	Otteland.	D. c.
Ochtrup.	C. s.	Ottenstein.	C. p. q.
Odekerchen.	K. o.	Otterloo.	C. i.
Odinck.	E. p.	Ouderkerk.	B. c.
Odijk.	D. f.	Oudewater.	D. b.
Oen.	B. k. l.	Overkamp.	F. n. o.
	B. s.	Overlaar.	C. n.
Oerle.	G. f.	Overpeil.	I. f. g.
Oerfchot.	G. f.	Overijsfel.	B. m. q.
Oershuis.	C. q.	Oij.	E. i.
Oeste.	H. q. r.	Oijen.	E. g.
Oestenrad.	I. v.		
Ojen.	G. k. l.		
Oldenbroek.	A. i.	P.	
Oldenmolen.	B. p.		
Oldenzaal.	B. p. q.		
Olland.	G. h.	Paife.	G. q.
Olphen.	F. t. y.	Panderen.	E. k.
Olst.	A. l.	Papenbril.	F. f.
Ommelen.	H. i.	Parbike.	H. o.
Oolde.	C. m.	Peel. (de)	G. i. k.
Oort.	A. r.	Peeland.	H. h. i.
Oortmarfum.	A. p.	Peir.	I. g.
Oosterbeek.	D. i.	Perfinger.	E. i. k.
Oosterend.	B. k.	Plantlume.	A. t.
Oosterfeld.	G. q.	Plekkenpoel.	E. p.
Oosterhoud.	F. b. c.	Pol.	A. l.
Oosterhuizen.	B. i. k.	Poldrongen.	C. e.
Oosterwolde.	A. i. k.	Polmolen.	A. l.
Oosterwijk.	D. d.	Polsbroek.	D. c.
	D. i.	Polfen.	G. s.
	G. e.	Popel.	G. h. d.
Oostmal.	H. b. c.	Putten.	B. h.
			Put-

N
Putten.
Puttenstein.
R
Rea.
Raalen.
Raamsdonk.
Raasveld.
Raay.
Raden.
Raen.
Raid.
Randwijp.
Ratinger.
Ravens.
Ravelstein.
Reck.
Reda.
Rees.
Reelen.
Rekkum.
Reklint.
Renkom.
Renoij.
Renswoude.
Reppe.
Reurt.
Reuzel.
Rhede.
Rhenen.
Rhijn.
Rhijnsbu.
Rhijn. (t.
Kinderen.
Rangbe.

N A A M - W Y Z E R.

Putten.
Puttenstein.

R

Raa.
Raalten.
Raamsdonk.
Raasveld.
Raay.

—
Raden.
Raen.
Raid.
Randwijk.
Ratingen.
Ravensberg.
Ravestein.
Reck.
Reda.
Rees.

—
Reefen.
Rekkum.
Reklinkhuizen.
Renkom.
Renoï
Renswoude.
Reppe.
Reurt.
Reuzel.
Rhede.
Rhenen.

—
Rhijnum.
Rhijnsburg.
Rhijn. (den)
Rinderen.
Ringenberg.

A. i. Roderlo.
A. k. Roer. (de)
Roerlo.
Roermond.
Roeroort.
Roffort.
Roohorst.
I. m. Roozendaal.
A. m. Rofou.
F. c. d. Rosfem.
F. q. Rott.
F. r. Ruïsfenburg.
G. m. Rijen.
H. o. Rijkvorsfel.
K. m. Rijsbergen.
H. q. Rijftein.
F. p. Rijsfen.
D. h.

I. r.
C. a. b.
F. h.
F. h.
E. p.
C. l.
F. n.
E. i.
F. r.
G. s. t.
D. h.
E. e.
D. g.
I. g.
H. n.
H. e.
D. k.
D. g.
B. i.
G. o.
G. o.
D. h.
E. k.
F. e. p.

S.

Saasveld.
Sambeek.
Saurik.
Schaapsdette.
Schaapshuizen.
Schaffelen.
Schalkwijk.
Schendorp.
Schenkenfchans.
Scheppe.
SchermbEEK.
Scherpenzeel
Schonauwen.
Schoonderbeek.
Schoonheten.
Schoonhoven.
Schoppinck.
Schotendorp.
Schuilenberg.
Schuttrop.

C. n.
H. t. v.
C. n.
I. l.
H. p.
H. l.
E. o.
D. i. k.
F. m.
E. f.
F. o. p.
G. t. u.
G. c. d.
H. b. c.
G. a.
B. k.
B. m.

A. p.
F. i. k.
G. t.
E. t. v.
H. n.
C. h.
D. e.
K. l.
E. k.
H. r.
F. q. r.
C. g.
E. d. e.
B. h.
A. m.
D. b.
C. s.
A. i.
A. n.
B. s.
Schuur.

N A A M - W I J Z E R.

Schuur. (ter)	I. g. h.	Suchtelen.	I. n.
Schijndel.	G. g.	Swaanenburg.	A. a.
Seiten.	F. t.	Swaaluwe. (hooge en	A. b.
Selem.	H. p.	laage)	
Seprad.	F. t.	Swalm.	I. l. f.
Sevender.	G. m.		
Slangenburgh.	D. n.		
Slooten	A. b.		
Slooterdijk.	A. b.	T.	
Slijdrecht.	E. b.	Teglen,	H. l.
Slijkwijk.	E. i.	Terwees.	H. t.
Spaarendam.	A. b.	Terwolde.	B. l.
Spankeren.	B. k.	Tetteringen.	F. e.
Speerenberg.	B. l.	Teunink.	F. p.
Spel.	G. o.	Thiel.	E. g.
Spelle.	A. t. v.	Thielerwaard.	E. e. f.
Spijk.	E. d.	Thorn.	I. k.
Staalhuis.	H. m.	Tienhoven.	I. d.
Stade.	I. q.	Tignagel.	C. o.
Stadloon.	D. q.	Tilburg.	G. d.
Staverden.	B. t.	Till.	F. l.
Stedrum.	I. q.	Tisbsek.	F. t.
Steenberg.	F. l. m.	Tolhuis.	E. l.
Steenderen.	C. l.	Tongeren.	B. i.
Steenfort.	I. t. v.	Tongerle.	G. h.
Steenhuis.	H. t.	Tongerloo.	D. o.
Steenkamer.	B. g.	Tongeloo.	K. h.
Steenzel.	H. g.	Tongelrai.	I. i.
Steil.	H. s.	Tonisbergen.	H. n.
Stevenswaard.	K. k.	Trowerhorst.	D. p.
Steijen.	G. n.	Tricht.	E. f.
Stiphoud.	G. g. h.	Tungelro.	E. q. r.
Stokhorst.	A. l.	Turnhoud.	H. c.
Stostendorp.	E. t. v.	Tuijl.	E. f.
	B. t.	Twello.	B. k. l.
	H. s.	Twijfede.	G. l.
Stripel.	H. s. t.		
Strippel.	G. m.		
Stralen.	H. s.	U.	
Stopenburg.	C. i.		
Stover.	C. i.		
Stroo.	C. i.		
Stijrum.	H. q.	Ubbergen.	A. p.
			Uden

Uden.
Uddel.
Udelermir.
Uitchoon.
Ulst.
Uperbege
Uperklaufen.
Utrecht.

V.

Vaasen.
Vare.
Vareveld.
Vechel.
Veen.
Veenendaz
Veefen.
Velden.
Velp.
Veluwe.
Vendo
Vennekelra
Vebroek.
Verwoldie.
Vianen.
Vierakker.
Vierlingsbe
Viersten.
Vichel.
Vultra.
Vleuten.
Vlieden.
Vliet (de
Vlimmen.
Vlooswijk.
Vogelsang.
Voorthuize
Vorst.

N A A M - W I J Z E R.

Uden.
Uddel.
Udelermeir.
Uithoorn.
Ulst.
Upberbegen
Upderklaufen.
Utrecht.

F. m. Vorden.
B. i. Vorgten.
B. h. Vrageren.
B. b. Vreeden.
E. m. Vreesen.
E. k. Vriezeveen.
E. r. Vucht.
E. e. Vuuren.
Vuurst.
Vijden.

C. m.
A. k. l.
D. o.
D. q.
A. l.
A. n. c.
F. f.
E. d.
C. e.
H. l.

V.

Vaasfen.
Varle.
Varfeveld.
Vechel.
Veen.
Veenendaal.
Veefen.
Velden.
Velp.
Veluwe.
Venlo
Vennekelraad.
Verbroek.
Verwolde.
Vianen.
Vierakker.
Vierlingsbeek.
Viersfen.
Vifchel.
Vlastrai.
Vleuten.
Vlieden.
Vliet (de)
Vlimmen.
Vlooswijk.
Vogelfang.
Voorthuizen.
Voorst.

B. k.
D. r.
D. n. Waal. (Riv. de)
F. g. h. Waalwijk.
F. m. n. Waarder. (de)
D. g. h. Wachtendonk.
H. f. Wadenoeije.
H. l. Wageningen.
D. k. Walbeek.
B. c. g. h. Wallak.
H. l. m. Walnm.
A. o. Walfum.
K. m. Walvoord.
B. c. m. n. Wankum.
D. d. e. Wanlo.
C. l. m. Wanfum.
G. i. k. Warden.
I. m. Warnem.
I. o. Warnsveld.
G. m. Wasfenberg.
C. d. Waveren.
G. i. Weede.
E. e. Weerd.
H. b. Wees.
C. e. f. Weesp.
G. t. Weetmar.
C. g. Weimfel.
C. l. Weldam.
G. l. Well.

W.

F. i.
F. d.
C. c.
H. m.
E. g.
D. h.
G. l.
G. n.
D. p.
G. p.
D. n.
H. m.
K. o.
G. k.
F. m. n.
F. n.
C. m.
K. m.
B. k.
H. c.
I. h.
F. l.
B. d.
H. s.
A. p.
B. o.
G. l.

Weiden.

N A A M - W I J Z E R .

Welden.	E. l. m	Wijlik.	E. k.
Werden.	I. a.		
Werken.	E. d.		
Werkhoven.	D. f.	Y.	
Wert.	D. l.		
	E. n.		
Wertel.	H. b.	Ypen.	E. f.
Wesfel.	G. o.	Ysfel. (den)	A. l.
Wesfem.	C. q.	Ysfeloort.	D. k.
	I. k.	Ysfelstein.	D. d.
	I. d.		
Westbroek.	G. f.		
Westerbeers.	H. g.	Z.	
Westerhoven.	D. k.		
Westervoord.	H. b.		
Westmaal.	B. t.	Zanten.	G. m.
Wettering.	B. m.	Zeddam.	D. l.
Wezepe.	E. i.	Zeeland. (op)	F. h.
Wichen.	I. o.	Zeist.	C. f.
Wiensch.	A. n.	Zelhem.	D. m.
Wierden.	K. o.	Zennewijne.	E. g.
Wikrad.	C. n.	Zetten.	E. h.
Wildenburg.	B. i. c.	Zevenhove.	C. b.
Willis.	B. l.	Zeventer.	D. k.
Wilp.	E. m.	Zevenum.	H. k.
Wilt.	D. e.	Zeurendonk.	I. k.
Wiltenburg.	I. t.	Zilvelde.	E. m.
Wingeren.	E. h.	Zoelen.	E. g.
Winfen.	H. f.	Zoest.	C. f.
Winterlee.	D. o.	Zoestdijk.	C. e.
Winterswijk.	B. i. k.	Zon.	G. g.
Wisfen.	F. n. e.	Zonsbeek.	G. m.
Wittenhorst.	G. i.	Zuiderzee.	A. b. d. h.
Woonzel.	C. b. c.	Zumclef.	I. s.
Weerden.	E. o.	Zurdijk.	K. o.
Wolt. (?)	E. d.	Zutphen.	C. l.
Workum.	C. f.	Zwaluwenburg.	A. i.
Woudenberg.	C. r.	Zwammerdam.	C. a. b.
Wullen.	A. l.	Zwanenburg.	A. k. l.
Wijhe.	D. f.	Zwarstein.	F. p.
Wijk bij Duurstede.	E. k.	Zijderveld.	D. e.
Wijler.			

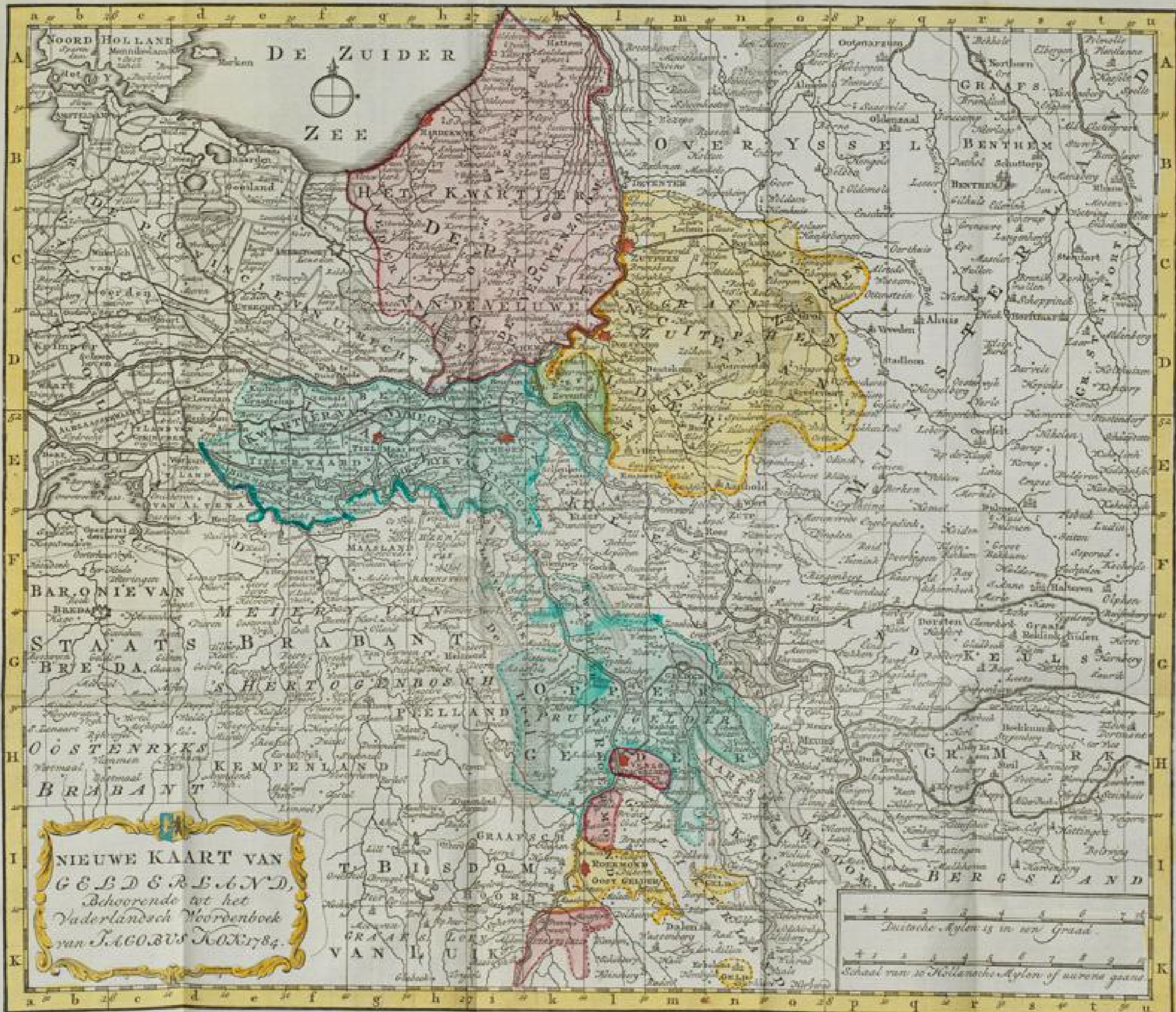

- R.
- E.k.
- E.f.
- A.l.
- D.k.
- D.d.
- G.m.
- D.l.
- F.h.
- C.f.
- D.m.
- E.g.
- E.n.
- C.b.
- D.k.
- H.k.
- I.k.
- E.m.
- E.g.
- C.f.
- C.e.
- G.g.
- G.m.
- A.b.d.k.
- I.s.
- K.o.
- C.l.
- A.i.
- C.a.b.
- A.k.l.
- E.p.
- D.e.

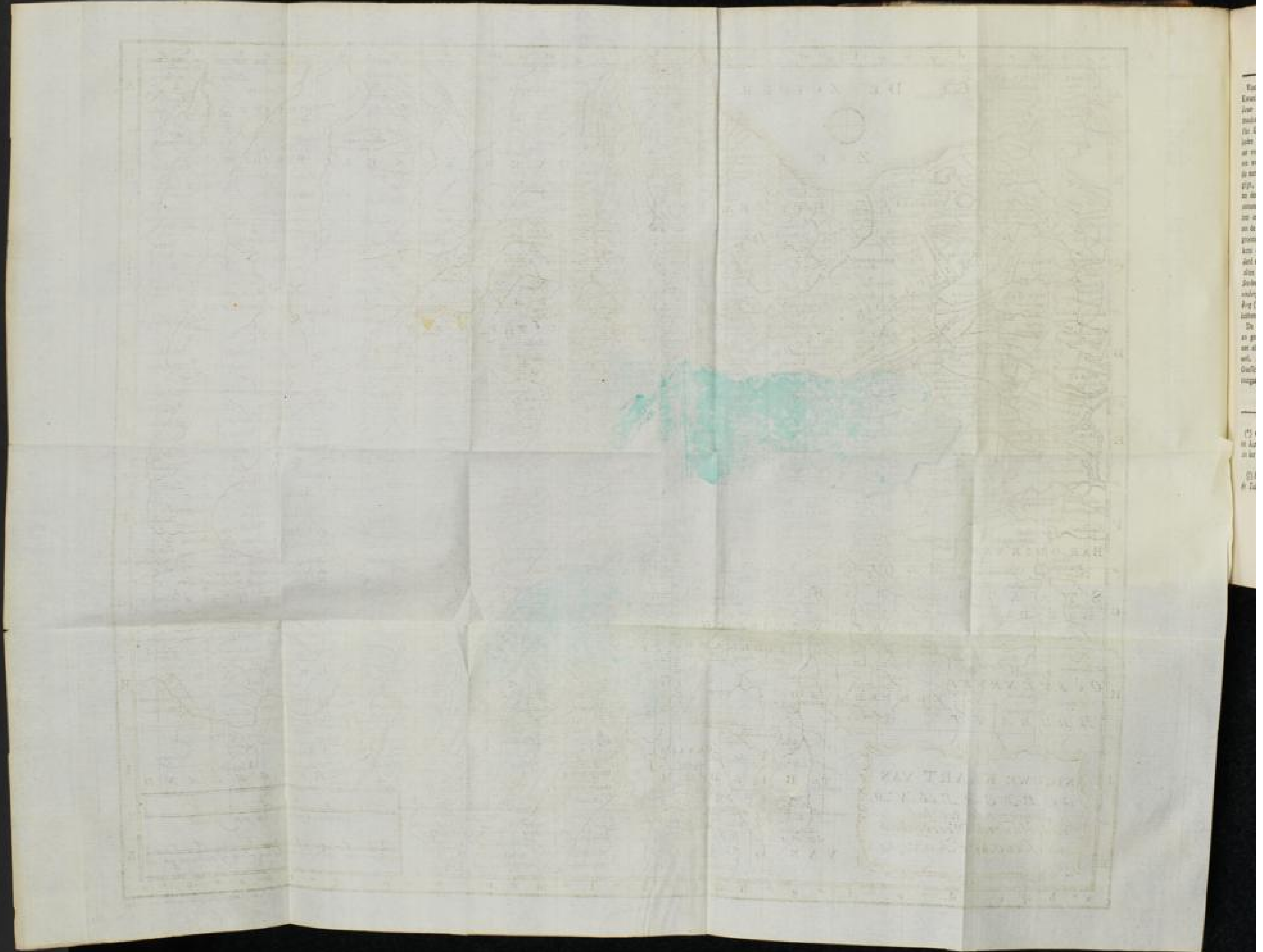
15 in een Graad.

de Mylen of uurens gaans.

As: Kromelt, sculpsit Amsterdam 1734.

40.17.18.19.20.21.22.23.24.25.26.27.28.29.30.31.32.33.34.35.36.37.38.39.40.

Fragment of text from an adjacent page, partially visible on the right edge. The text is mostly illegible due to being cut off and faint.

Voorheen werd Golt
 Kwartieren van Nijmegen
 larwe of Arnhem. Het
 maken tegenwoordig de
 Het Kwartier van Roer
 heden verdeeld. Het a
 der vereenigde Nederl
 ven worden. De bree
 die men tegenwoordig a
 gript, gerekend van 't
 an den Maastant, in
 omtrent agtien uren g
 zeer ongelijk. Zij kan
 aan de vierde grenzen
 grootst is, wel drieer
 kent den gantschen o
 derd en twintig uren
 allen stem in de
 Steden en Steedjes B
 renberg, Brudevoot,
 Borg (*). Het getal e
 hebben, behoort omtr
 De Lugt van Geld
 en gezond. Het Land
 van allerlei Graanen,
 oost. Hier en daar,
 Graafschap Zutphen,
 voorgaande Eeuwe (†)

(*) Of Buuren en K
 in het Graafschap Z
 en het geene wij'er

(†) Het eerste Plaka
 de Tabak, is den 16

Voorheen werd *Gelderland* in vier deelen verdeeld: de Kwartieren van *Nijmeegen*, *Roermonde*, *Zutphen* en de *Veluwe* of *Arnhem*. Het eerste en de twee laatste Kwartieren maaken tegenwoordig de Provincie uit, welke wij beschrijven, Het Kwartier van *Roermonde* is onder verscheiden' Mogendheden verdeeld. Het aandeel, dat 'er de Algemeene Staaten der vereenigde *Nederlanden* in hebben, zal nader beschreeven worden. De breedte van de drie overige Kwartieren, die men tegenwoordig alleen onder den naam *Gelderland* begrijpt, gerekend van 't Dorp *Oosterwolde* bij *Kampen*, tot aan den *Maaskant*, in 't Kwartier van *Nijmeegen*, mag op omtrent agtien uren gaans begroot worden. De lengte is zeer ongelijk. Zij kan, van *Gornichem* in *Holland* af, tot aan de uiterste grenzen van het Graaffchap *Zutphen*, daar zij grootst is, wel drieentwintig uren gaans haalen. Men rekent den gantschen omtrek der Provincie op meer dan honderd en twintig uren gaans. Zij vervat dertien Steden, die allen stem in de Staatsvergaderingen hebben; behalven de Steden en Steedjes *Buuren*, *Kuilenburg*, *Bronkhorst*, 's *Heerenberg*, *Bredevoort*, *Borkelo*, *Anholt*, *Ligtenvoorde* en *Ter Borg* (*). Het getal der Dorpen, die Kerken en Kloktorens hebben, beloopt omtrent twee honderd.

De Lugt van *Gelderland* is doorgaans gemaatigd, zuiver en gezond. Het Land is 'er vrugtbaar, in het voortbrengen van allerlei Graanen, Peulvrugten, Moeskruiden en Boomooft. Hier en daar, inzonderheid op de *Veluwe* en in 't Graaffschap *Zutphen*, word, omtrent zedert het midden der voorgaande Eeuwe (†), Tabak geplant. Men getuigt, dat de

(*) *Of Buuren en Kuilenburg tot Gelderland, en of Anholt tot het Graaffschap Zutphen behoore, is twijffelagtig. Men zie het geene wij 'er hier na van zeggen zullen.*

(†) *Het eerste Plakaat, ons bekend, over de Tienden van de Tabak, is den 16 Junij van het Jaar 1669 gedagte,*
 G 5 kend,

de *Geldersche* Tabak den *Amersfoortschen* in digtheid van bladeren en in kracht en vettigheid te boven gaat. Zeker is 't ondertuschen, dat zij veel minder geld, dan de *Amersfoortsche*, die ook geeler en grooter van blad is. Dit Kruid word hier, tegen den voortijd, gezaaid, in houten bakken, met aarde gevuld. Het word, even als de mostaard, van een klein zaadje allengskens een middelmatig plantje; dat zo dra geene nieuwe blaadjes begint te krijgen, of men verplant het in eenen nieuwen wel omgebouwd en gemesten Akker. De Akker is rondsom en van binnen met slaaken, dat 's digt rijswerk, bezet, om de plant dus voor den schraalen wind te bewaaren. Veel oppassens is 'er ondertuschen aan. De zuigers, dat zijn de bijwasfende spruiten, moeten 'er geduurig afgebrooken, en de plant voorts van alle ruigte gezuiverd en met aarde aangehoogd worden. In Oogstmaand worden de Tabaksbladen geplukt: men legt ze vervolgens op hoopen te zweeten, waar na zij, op Zolders of in Schuuren, aan Speeten te droogen gehangen worden. Gedroogd zijnde, worden ze in manden gepakt, en veel naar *Holland* verzonden. Op verscheiden' Plaatzten, en bijzonderlijk in de *Bezuwe* worden Slagtbeesten en Melkkoeien geweid, en Schaa-pen en Paarden aangefokt. De vrugbaarheid van *Gelderland* is egter zo algemeen niet, of men vind 'er ook eenige dorre streeken; voornaamlijk op de *Veluwe*, daar 't Land heij- en zandagtig is, en daar men Heuvels en Boschaadjen ontmoet. Langs de Oevers van den Rhijn en den Ijsfel, op *Veluwen-zoom* en in 't Graaffchap *Zutphen*, heeft men overal vette en ruime Weiden. De heij- en heuvelachtige streeken van de *Veluwe* geeven den *Gelderschen* Adel en Burgerije schoone gelegenheid tot de Jagt, die van half September tot den eersten Januarij vrij staat. Daar valt veelerlei gevogelte en over-

vloed

kend. Zie Geldersch Plakaatboek, II. Deel, Kol. 416. Doch uit dat Plakaat zelf blijkt, dat het Tabakplanten in Gelderland, al voor 't Jaar 1647, in gebruik was.

vloed van wild. Ook heeft 'er vele Papierma-schrijven der *Veluwe*, o Kwartier van *Zutphen* ingegigt; doch op de meeren, 't Land is door 't dan begagtig, en veel d *Nederlandsche* Provinciet egter ook, in 't Kwartier heuvels.

De voornaamste Riviebewateren, zijn de Rhij de Linge en de Berkel.

De Rhijn komt bij de deelt zig, twee vuren twee Armen (*). De strom een groot deel van sen, bij *Wijfeldoord*, in hij regt op *Arnhem* aan ten, naar *Wageningen*, gemaakt hebbende, keert loopt voor bij *Rheenen* op een klein rakje na, de Lek, die de Graaffchap Provincie *Utrecht* afschiet waar in hij zig beneder nam van de *Waal*, dat of diepte betekent. D

(*) Van ouds, en zo werd de Rhijn al bij Se. Dat zedert het graafschap een woerdje, is Leerau heeft 'er netter tot het behalven van S

vloed van wild. Ook worden 'er Schaapen geweid, en men heeft 'er veele Papiermakerijen, van welken wij, in 't beschrijven der *Veluwe*, omstandiger hoopen te spreken. 't Kwartier van *Zutphen* is, op sommige plaatzen, wat broekagtig; doch op de meesten van goed Weiland rijkelijk voorzien. 't Land is door gantsch *Gelderland* meer vlak en open dan bergagtig, en veel drooger dan de grond der meeste andere *Nederlandsche* Provintien. Behalven op de *Veluwe*, vind men egter ook, in 't Kwartier van *Zutphen*, eenige tamelijk hooge heuvels.

De voornaamste Rivieren, die *Gelderland* omzoomen en bewateren, zijn de *Rhijn*, de *Waal*, de *Maas*, de *Ijssel*, de *Linge* en de *Berkel*.

De *Rhijn* komt bij *Schenkenschans* in *Gelderland*, en verdeelt zig, twee uren beneden deeze vervallene Vesting, in twee Armen (*). De regter behoudt den naam van *Rhijn*, en stort een groot deel van zijn water, tuschen *Arnhem* en *Huisfen*, bij *Ijfeloord*, in den nieuwen *Ijssel*. Voorts stroomt hij regt op *Arnhem* aan, en keert van daar, met kleine bogten, naar *Wageningen*, agter welke Stad een nieuwen bogt gemaakt hebbende, keert hij zig een weinig Noordwestwaards, loopt voor bij *Rheenen* en verliest zig bij *Wijk te Duursede*, op een klein takje na, dat naar *Utrecht* afvloeid, geheel in de *Lek*, die de Graaffchappen *Buuren* en *Kuilenberg* van de Provintie *Utrecht* afscheid. De linker arm van den *Rhijn*, waar in hij zig beneden *Schenkenschans* verdeelt, draagt den naam van de *Waal*, dat, in 't oud *Nederlandsch*, eene kolk of diepte betekent. De *Waal* stroomt, met meer kracht dan

(*) *Van ouds, en zelfs nog in den aanvang deezer Eeuwe, werd de Rhijn al bij Schenkenschans in twee Armen verdeeld, Doch zedert het graaven van het Panderfche Gat, waar van terstond een woordje, is hier verandering in gekoomen. De Leezet heeft 'er netter berigt van te wagen, wanneer wij tot het beschrijven van Schenkenschans zullen gekoomen zijn.*

de *Rhijn*, nederwaards naar *Nijmegen*, alwaar men, in de maand Maart des Jaars 1608, eene vaart, door de *Betuwe*, tot in den *Rhijn*, bij *Arnhem*, gegraven heeft, langs welke men met Jaagschuiten van en naar *Arnhem* vaart. Deeze vaart is zomtjds onbruikbaar en nu en dan op sommige plaatzen 'eenemaal droog; zo dat men 'er te voet kan doorgaan. Ook is de Dijk hier in zeer slegten staat geweest. Doch de Regeering van *Arnhem*, te vergeefs bij die van *Nijmegen* om herstelling aangehouden hebbende, is, omtrend het einde des Jaars 1739, met den Koning van *Pruisen* overeen gekoomen, om de wegen van *Arnhem* naar *Kleef* en *Wezel*, op gemeene kosten, te verbeteren. Men heeft het, in den aanvang des Jaars 1740, reeds met veel moeite en kosten werkstellig gemaakt, en ten einde gebragt. Die van *Arnhem* moeten den weg, door *Westervoort* tot *Duiven*, onderhouden. Verder moet hij, door den Koning van *Pruisen*, vervolgd worden. De *Waal*, om tot den loop dier Riviere te keeren, schiet met kleine bogten voort tot aan *Thiel*, en van daar, Zuidwestwaards zwaaiende, loopt zij naar *Bommel*, maakt, met de *Maas*, *Bommelerwaard* tot een Eiland, en valt bij 't Huis te *Loevestein* in die Rivier. In den aanvang dezer Eeuwe, heeft men, om den *Rhijn* uit de *Waal* van meer water te voorzien, bij het Dorp *Pannerden* of *Panderen*, twee upren gaans beneden *Schenkenschans*, een gat of doorvaart uit de *Waal*, tot in den *Rhijn* gegraven. Door deeze vaart, loopt het water, met veel geweld, naar den *Rhijn* af. Doch men bevind, dat de naaste Landerijen hier door groot gevaar loopen van overstroomd te worden, 't welk den Buitendijkschen nu en dan te beurt gevallen is. De doorvaart bij *Panderen*, die men gemeenlijk het *Panderfche Gat* heet, is reeds, tot op eene merkelijke diepte en breedte, door de kragt van 't water uitgewoeld; zo dat de Ingeanden, door zwaarer bedijkingen, genoodzaakt zijn, voor eene onvoorziene doorbraak te waaken. De *Maas*, uit *Lutkerland* in *Gelderland* gekoomen, en *Roermonde* en *Venlo* voorbij gelooopen zijnde, stroomd langs de linker zijde van het Land tuschen *Maas* en *Waal*, nevens het overoud *Ba-*
zen.

tenburg, en vereenigt
Waal. De *Rhijn* of *O-*
faalst Gebegte, stroom
berg, in 't Herogdom *Ki-*
wendie, en naar *Rhij-*
rij, voorbij *Deutichem*,
bij *Doerburg* in den *R-*
guit van *Druaar*, die *R-*
bij *Rhijelovd*, tegen o
groven *Kil*, langs de *R-*
voortlat, tot in den *Ou-*
e *Alteuwe Rhijel*, dus v
om *Rhijel*, voorbij *Zar-*
stuk wegs ter linker zijde
beneden *Kampen*, in d
baar water, staat het,
gens de pellen te *Ar-*
een half voet hoog; in
meegen, *Thiel* en *Bom-*
Maas, volgens de pellen
een half voet, en in de
en te *Doerburg*, op drie
maat. De *Linge*, ook
klein stroompje, dat, in
gaans beneden de verniel
erden en *Doornenburg*
lunje eenige Buurten en
ers onrvangende, zo
loopt het langs het *Ste-*
Cornichem, met de *W-*
Westfaalen, en loopt v
pelen, in den *Rhijel*.
Werland voorzien van
wust, die niet alleen
toerengen; maar den *R-*
verboden. Doch die
bewoont, verzorgen z
Noordzee, van *Schelvij-*

tenburg, en vereenigd zig, bij *Bommelerwaard*, met de *Waal*. De *Ijssel* of *Oude Ijssel* ontspringt uit het *Westfaalsch* Gebergte, stroomd voorbij *Mariendaal* en *Ringelberg*, in 't Hertogdom *Kleef*, en van daar, zig Noordwaards wendende, en naar *Ijsselburg* en *Anholt* voortlopende, vliet zij, voorbij *Deutchem*, in 't Graaffchap *Zutphen*, en valt bij *Doesburg* in den *Nieuwen Ijssel*. Deeze is de aloude graft van *Druzus*, die haaren aanvang neemt uit den *Rhijn*, bij *Ijsseloord*, tegen over *Huisfen*, en met eenen tamelijke grooten Kil, langs de Bannerijen van *Baar* en *Lathem*, voortvliet, tot in den *Ouden Ijssel*, bij *Doesburg*. De *Oude* en *Nieuwe Ijssel*, dus vereenigd, stroomen, onder den naam van *Ijssel*, voorbij *Zutphen* en *Deyenter*; en *Hattem* een stuk wegs ter linker zijde van zig latende leggen, vallen zij, beneden *Kampen*, in de *Zuiderzee*. Bij gemeen of middelbaar water, staat het, in den *Rhijn*, op de ondiepten, volgens de peilen te *Arnhem* en aan het *Wielsche Veer*, vier en een half voet hoog; in de *Waal*, volgens de peilen van *Nijmeegen*, *Thiel* en *Bommel*, op vijf en een half voet; in de *Maas*, volgens de peilen te *Batenburg* en *Hedel*, op vier en een half voet; en in den *Ijssel*, naar de peilen te *Zutphen* en te *Doesburg*, op drie en een half voet, alles *Rhijnlandsche* maat. De *Linge*, ook het *Lange Water* genoemd, is een klein stroompje, dat, in de *Overbetuwe*, ruim twee uren gaans beneden de vernielde sterkte het *Tolhuis*, tusfchen *Pannerden* en *Doornenburg*, zijnen aanvang neemt. Het doorkruipt eenige Buurten en Vlekken; doch allengskens meer waters ontvangende, zo dat het kleine vaartuigen voeren kan, loopt het langs het Steedje *Buuren*, en vereenigd zig, bij *Gornichem*, met de *Waal* en *Maas*. De *Berkel* ontspringt in *Westfaalen*, en loopt voorbij *Borkelo* en *Lochem*, door *Zutphen*, in den *Ijssel*. Behalven de gemeide Rivieren, is *Gelderland* voorzien van verscheiden kleine stroompjes en binnenwaters, die niet alleen merkelyk gemak aan den Koophandel toebrengen; maar den Ingezeetenen ook veelerlei slag van visch verschaffen. Doch die de *Veluwe* en de Oevers der *Zuiderzee* bewoonen, verzorgen zig langs dat groot binnenwater, uit de *Noordzee*, van schelvisch, kabeljauw, en andere Zeevisch.

Omtrent *Harderwijk*, wordt, bijzonderlijk in de Lente, overvloed van haring gevangen, die, in die Stad, een weinig met zout besprengd zijnde, in den rook gehaugen, en door 't gantsche Land, onder den naam van *Harderwijker* bukking, verzonden en gegeeten word. De *Gelderschen* hebben dikwils met de Ingezeetenen der andere Provincien, en bijzonderlijk met de *Hollanders* overhoop geleege, over het regt, om in de *Zuiderzee* te mogen vischen. De *Hollanders* beweerden, dat zij overal, in dat binnenwater, vischen mogten. De *Gelderschen* hielden daarentegen staande, dat elke Provincie alleen langs haare eigene Kusten, en niet langs die van andere Provincien, de Netten mogt uitwerpen. Terwijl men hier over verschildte, is 't nu en dan gebeurd, dat eenige *Hollandsche* Schuiten en Netten, te na aan de *Geldersche* Kusten gekoomen, door die van *Harderwijk*, zijn weggehaald en verbeurd verklaard geworden.

De Ingezeetenen van *Gelderland*, van *Duitsche* afkomst zijnde, komen, in aart en gewoonten, veel met de *Duitschers* overeen. Van de dengden en gebreken deezes Land-aards zijn ze geenzints misdeeld. Zij zijn moedig, dapper, trouw en openhartig. Min op kiesheid en zinnelijkheid gesteld, dan de *Hollanders*; doch daar door wederom nader aan de sordigheid der *Hoogduitschen*. Uit den aart hellen de *Gelderschen* tot oorlog; waar in zij, van overoude tijden af, geoefend zijn geworden. *Gelderland* heeft ook, in de oorlogen door onzen Staat gevoerd, verscheiden' braave Veldoversten uitgeleverd. In Krijgskunde en dapperheid zweemen ze naar de oude *Duitsche* volkeren; zo wel als in overmaatige geneigdheid tot gastmaalen en drinken; hoe wel men getuigd, dat het onmaatig drinken, inzonderheid onder luiden van eenige opvoeding, langs hoe meer uit de gewoonte begint te gesaaken. Ijdele eezugt, korzelheid, en diergelijke gebreken van dappere luiden bespeurt men ook onder de *Gelderschen*. De oude *Geldersche* eenvoudigheid en deftigheid word thans, bij veelen, voor gierigheid en plompheid gerekend. De *Friesche* Veldoverste *LANGE PIER* heeft de *Gelderschen* al overlang beschreeven, als *spillend, doch schraal van winst en middel, als kloekmoedig, onbevreesd, gelukkig in den Krijg en*

rap

rap ter hand: 't w
komen met hunnen
men bij den zeldere
teken.

" H

" K

" E

" L

Men is 't tegenwo
Menopiers, Uaapeet
sche Krijgsogen
nu Gelderland hee
ren de paalen wort
woordig Gelderla
den, bij CEZAN,
schijnslijk van ou
Zuipen is. Ten
aan de Romeinen,
Rijns en aan de
langs den Rijn g
Riviere bellaagen,
gedoelte ten minst
ken moet. De U
simenveoged vern
Rijn en wel voor
gewoond. De Ba
keren, hebben, b
het tegenwoordig
overblijfsel van h
streek de Betawe
samenloop des R
ve, uitgestrekt v
land, welke nu m
Maan en Waal b
mergen, anderen d
ren, van welke Ta

rap ter hand: 't welk SLIGTENHORST getuigt bijna overeen te komen met hunnen aart, en met het oud spreekwoord, 't welk men bij den zelfden *Gelderfchen* Hiftorieschrijver vind aange-tekend.

„ Hoog van moed,
 „ Klein van goed,
 „ Een Zwaard in de hand,
 „ Is 't Wapen van Gelderland.

Men is 't tegenwoordig genoegzaam eens, dat de *Sicambren*, *Menapiers*, *Uzipteeten* en *Batavieren*, ten tijde der *Romeinſche* Krijgstogten tegen de *Duitſchers*, het Land, dat men nu *Gelderland* heet, bewoond hebben; hoe wel deeze volkeren de paalen hunner wooningen ook buiten die van het tegenwoordig *Gelderland* hebben uitgebreid. De *Sicambren* worden, bij CEZAR, digt aan den *Rhijn* geſteld, en hebben waarſchijnlijk van ouds gewoond, daar tegenwoordig het Landſchap *Zutphen* is. Ten tijde van AUGUSTUS onderwierpen ze zig aan de *Romeinen*, en werden langs den *Galliſchen* Oever des *Rhijns* en aan de *Waal* geplaatst. De *Menapiers* hebben ook langs den *Rhijn* gewoond, en de wederzijdſche Oevers dier Riviere beſlaagen, zo dat men hunne oude Landen, in een gedeelte ten minſten van het tegenwoordig *Gelderland*, zoeken moet. De *Uzipteeten*, die doorgaans met de *Tenkteren* ſamengevoegd vermeld worden, hebben inſgelyks omtrent den *Rhijn* en wel voor een gedeelte op de grenzen der *Sicambren* gewoond. De *Batavieren*, de dapperſten der *Duitſche* volkeren, hebben, buiten tegenspraak, een groot gedeelte van het tegenwoordig *Gelderland* bewoond. Men vind nog een overblijfzel van hunnen alouden naam in dien van de Landſtrek de *Betuwe*. En het *Bataviſch* Eiland, dat, van den ſamenloop des *Rhijns* en der *Waal*, tot aan den Zeekant toe, uitgeſtrekt was, beſloeg de gantsche ſtrek van *Gelderland*, welke nu met den naam van *Over- en Neder-Betuwe* en *Maas* en *Waal* bekend is. Ook willen ſommigen, dat *Nijmegen*, anderen dat *Datenburg* voor de Stad der *Batavieren*, van welke TACITUS gewaagt, te houden zij. Doch eenigen

ne, over-
 reinig met
 door 't
 bukking,
 dikwils
 onderlijk
 om in
 eerden,
 n. De
 rovincie
 andere
 ier over
 anſche
 gekoo-
 verbeurd.

afkomst
 de Duitſ
 es Land-
 dapper,
 geſteld,
 aan de
 Gelder-
 t, geoe-
 orlogen
 verſten
 ze naar
 ige ge-
 ruid,
 en eeni-
 er te ge-
 broelen
 rſchen.
 thans,
 e Frie-
 overlang
 midde-
 Krijg en
 rap

gen hebben aangewezen, dat men, bij TACITUS, niet *Oppidum*, Stad, maar *Oppida*, Steden, in de beste Handschriften, gelezen heeft:

De oude Inwooners van het tegenwoordig *Gelderland* zijn, voor 't grootste gedeelte, van de *Romeinen* overheerd geweest. De *Batavieren* zijn de eenigsten, van welken men gemeld vind, dat zij met de *Romeinen* in verbond getreden, en tot vrienden en broeders des *Roofschen* volks aangenoomen zijn. Zedert heeft een gedeelte van dit volk den *Roofschen* Keizeren, als Lijfwagten, ten dienst gestaan; een ander gedeelte is van de *Romeinen* in uitheemsche oorlogen gebruikt geworden; terwijl de overigen zig, binnen het Eiland des *Rhijns* en langs den *Gallischez* Oever dier Riviere, metter woon onthielden. De oorlogen, die deeze Landaart, onder 't beleid van CLAUDIUS CIVILIS, tegen de *Romeinen* gevoerd heeft, waren met een verdrag, dat, zo men den oudsten der *Hollandsche* Rijnchronijkchrijveren (*) gelooven mag, op eene brug over den nieuwen *Ijsel*, dien hij *Naauw Waale* noemt, getroffen werd, ten einde gelooopen. Men zag de *Batavieren* naderhand wederom onder de *Romeinsche* Legerbenden. De *Sicambers* woonden de Schouwspelen bij, die te *Rome* door Keizer TITUS VESPAZIAAN gegeven werden (†). Dit gebeurde in het tagtigste Jaar van de

(*) KLAAS KOLYN. Zie hier zijne woorden:

— Zo dat te male,
Op tie bruggé van die nau Wale,
Wurt * gedainget van den peijse.

In G. DUMBAR, *Analecta*, Tom. I. p. 250.

* *Gedadingd*, gehandeld.

(†) MARTIAL. *Spectacul. Epigr. III. vers 1.*

Quæ tam seposita est, quæ gens tam barbara, CÆSAR.

E. X.

de gemeene tijd
veele Jaaren lang
Rijk, onder de
zijn ondergang
en andere *Duitsche*
meester van de *La*
gelegen waren.
nooren der *Romei*
len der *Duitschers*
van de *Rijnmond*
streek alleen te be
werd. Ook kreeg
gelegen was, die
die zig omrent
Jaar 428, over
van welk Gew
benamen. De
ien, werden,
Franken, t'een

Ex qua spectat

Criuius in no

(*) Ouden *Boeke*

Dat al 't *L*

* *Wilen Ni*

MELIS STORÉ RI

* *Wl eer*.

(†) De *Liefhe*

ten, met *verlan*

over *Lands naa*

Oubelen, waar

teenaar der Hiflor

gearbeid heeft.

XVII. DEEL.

de gemeene tijdrekening. De *Römetsche* grootheid werd, veele Jaaren lang, van de *Duitschers* ontzien; tot dat het Rijk, onder de Regeering van *Valeriaan* en *Gallieen*, naar zijnen ondergang begon te hellen. De *Franken*, de *Saxen* en andere *Duitsche* volkeren maakten zig, onder anderen, meester van de Landen der *Romeinen*, die omtrent den *Rhijn* geleegeen waren. Men wil, dat de *Bataviers*, die als Bondgenooten der *Romeinen*, van tijd tot tijd, veel van de aanvallen der *Duitschers* te lijden hadden, toen gedrongen werden, van de *Rijnmonden* af, hooger op te wijken, en zig in die streek alleen te behelpen, welke zedert de *Betuwe* genoemd werd. Ook kreeg toen al het Laad, dat beneden *Nijmeegen* geleegeen was, den naam van *Nedersaxen* (*). De *Franken*, die zig omtrent den *Rhijn* gevestigd hadden, toogen, in 't Jaar 428, over die Rivier, en drongen tot diep in *Gallie*, van welk Gewest zij den *Romeinen* een merkelyk gedeelte benamen. De *Romeinen*, geweldiglyk geprangd van de *Franken*, werden, onder de Regeering van *KLOVIS*, Koning der *Franken*, t'eenemaal uit *Gallie* verdreeven (†). De Landen
aan

Ex qua spectator non fit in urbe tua?

Crinibus in nodum tortis venere SICAMBRI:

(*) *Ouden Boeken hoer te gewagen,
Dat al't Lant beneden Nijemagen
* Wilen Neaer-Zasfen hier.*

MELIS STOKER *Rijmchronijk, Inleid.*

* *Wel eer.*

(†) *De Liefhebbers der Vaderlandsche Oudheden verwa-
gen, met verlangen, deeze en andere deelen der oude Historie
onzer Lands nader opgehelderd te zien in de Domburgsche
Oudheden, waar aan de Heer HENRIK KANNREGIETER, Hoog-
leeraar der Historien te Arnhem, zedert eenen geruimen tijd
gearbeid heeft.*

XVII. DEEL.

H

aan den *Rhijn* en een goed deel van *Gelderland* vielen ook onder de magt van Koning *KLOVIS*, die nog voor 't einde der vijfde Eeuwe het Christen Geloof omhelsde (*), dat zedert, in deeze Landen meer en meer doorbrak. *Gelderland* was toen, en veele Jaaren daar na, een gedeelte van het Rijk van *Austrazie*. Doch omtrent den Jaare 680, vielen de *Saxen* in het Landschap *Zutphen*, dat den *Franken* ontweldigt werd. De *Friezen* maakten zig meester van de *Veluwe* en *Betuwe*, en bleeven veele Jaaren in het vreedig bezit deezer Gewesten. Keizer *KAREL DE GROOTE*, Koning van *Frankrijk*, beoorloogde, omtrent den Jaare 770, de *Saxen* en *Eriezen*, en stelde zig wederom in 't bezit van *Gelderland* en andere Gewesten, den *Franken* te vooren ontweldigd. Hij deed, in 't Jaar 777, de Burgt te *Nijmegen* op 't sierlijkst herbouwen, en hield zig zedert dikwils in die Stad op. De strooperijen der *Noormannen* noodzaakten Keizer *LODEWYK*, Opvolger van *KAREL DEN GROOTEN*, om van tijd tot tijd Landvoogden naar *Gelderland* af te zenden, om deeze woeste volkeren te wederstaan. Na hem bekwam zijn zoon *LOTHARIUS* 't gebied van *Austrazie*, die niet min dan zijn vader met de *Deenen* en *Noormannen* te kampen had. *LOTHARIUS* de tweede, de jongste zijner drie zoonen, volgde hem in dit Rijk van *Austrazie* op. Doch het werd zijnen erfgenaamen naderhand, door zijnen middelsten broeder, *KAREL DEN KAALEN*, ontweldigd, en viel,

(*) Hij werd van *REMIUS*, *Bischof van Reims*, gedoopt, die hem, bij die gelegenheid, dus aansprak: *Mitis depone colla, SICAMBER, adora quod incendisti, incende quod adorasti.* 't Welk men, naar den zin, dus zou kunnen verduitschen; „ Buig uwen hals, Gelderschman, om het Doopsel te ontvangen: aanbid 't geene gij plagt te verbranden, en verbrand „ 't geene gij gewoon waart te aanbidden.” Zie *GREGOR. TURON. Hist. Libr. II. Cap. 31. p. m. 44.* De Gelderschen rekenen 't zig tot eene eer, dat deeze tweede *KONSTANTIN* met den naam van *SICAMBER* benoemd word.

viel, zedert, b
beurt. Omtrent
maakt van Geer
welk van ROBBE
Gewinne van Zu
ten werd. Lon
hadden, om zig
nen Oom, Konin
middelfte, Londen
dat men toen O
KAALE, nu Keiz
behoudzoon tot
maatregelen op,
tijd, veel spels
zo een' magti
zientlijke Heer
ondernooige.
Voogdij van
gegeeven zijnd
Voogden, belift
Volgens 't ge
dien sommigen
het Gelagt die

(*) Pont is
kwartier van
land, van de li
Gelder en Straal
De strek van
Voogdije van
ex. Geldrie, I
van Pont v
ing en oud A
den titel van
schied. V. Deek

viel, zedert, bij verdeeling, zijnen oudsten, **LODEWYK**, te beurt. Omtrent deezen tijd, vind men de eerste melding gemaakt van Graaven van *Zutphen*, ter gelegenheid van een huwelijk van **ROBBERT**, eersten Heer van *Heusden* en **ADELHEID**, Gravinne van *Zutphen*, dat, omtrent den Jaare 870, voltrokken werd. **LODEWYK** liet drie zoonen na, die veel moeite hadden, om zig in 't bezit van hun Rijksaandeel, tegen hunnen Oom, Koning **KAREL DEN KAALEN**, te beschermen. De middelste, **LODEWYK** geheeten, kreeg *Austrazie* tot zijn deel, dat men toen *Oostfrankenland* begon te noemen. **KAREL DE KAALE**, nu Keizer geworden, stierf in 't Jaar 876; doch zijn behuudzoon **BOUDEWYN**, Graaf van *Vlaanderen*, volgde zijne maatregels op, en berokkende Koning **LODEWYK**, van tijd tot tijd, veel spels. Deeze, naatwlijks kans ziende, om zig tegen zo een' magtigen vijand te beschermen, gaf, om eenige aanzienlijke Heeren aan zig te verpligten, verscheidene van zijne onderhoorige Landen aan hun ter leen uit. Men wil, dat de Voogdij van *Gelder*, omtrent den Jaare 880, ook zo ter leen gegeven zijnde, door eenige Heeren, onder den naam van Voogden, bestierd geworden is.

Volgens 't gemeen gevoelen, is **WICHARD**, Zoon van **OTTO**, dien sommigen Graaf noemen, en broeder van **LUPOLD**, uit het Geslagt der Heeren van *Pont* (*), de eerste Voogd van *Gel.*

(*) *PONT* is een Dorp en Heerlijkheid, gelegen in het Kwartier van Roermonde, of het Overkwartier van Gelderland, aan de linkerzijde van het stroompje de *Niers*, tuschen *Gelder* en *Straalen*, onder 't gebied des Konings van *Pruisen*. De streek van *Pont* draagt nog tegenwoordig den naam van *Voogdije* van *Gelder*. Zie **J. KNIPPENBERG**, *Hist. Eccles. Ducat. Geldriae*, Libr. II. Cap. I. p. 53. Men wil, dat de Heeren van *Pont* van *Fransche* herkomst zijn. Immers men vind nog een oud *Adelijk Geslagt* in *Frankrijk*, dat dien naam en den titel van *Markgraaf* voert. **SLIGTENHORST**, *Geld. Geschied. V. Boek*, bl. 43. Aant. †

Gelder geweest. Anderen kennen in 't geheel geene Voogden; doch stellen MEGENGAUD of MENGOOS voor den eersten Graaf van *Gelder*, dien zij omteent hondert Jaeren laater dan WICHARD plaatzen. Men houd de gebroeders LUPOLD en WICHARD voor stigters van de Stad *Gelder*. Ook zouden zij 't geweest zijn, die een schrikdier hier te Lande versloegen. Men schrijft WICHARD eene bestiering van eenendertig Jaeren toe. In zijnen tijd, werd *Nijmegen*, door de *Noormannen*, verwoest. De *Deenen* voeren uit *Holland* den *Rhijn* op, zo sommigen willen, tot aan *Doesburg*, alwaar zij eene sterkte stigten. Doch KAREL DE DIKKE zond 'er Hertog HENRIK op af, die de *Deenen* noodzaakte, in den voortijd des Jaars 884, hunne vestingen te verbranden, en naar *Holland* te rug te keeren. Koning ZWENTIBOLD, neef van KAREL DEN DIKKE, zig, in den Jaare 890, te *Nijmegen* ophoudende, schonk verscheiden' Plaatzen, en onder anderen ook *Thiet* in *Gelderland*, aan de Kerke van *Utrecht*. WICHARD, in den Jaare 901 overleeden zijnde, werd door zijnen ZOON GEERLAK opgevolgd.

Men wil, dat GEERLAK eene dogter van den Graave van *Ruik* ter vrouwe hebbe gehad. Doch dit is geheel onzeker. In 't Jaar 922, ontstond 'er een krijg, tusfchen KAREL DEN EENVOUDIGEN, Koning van *Frankrijk*, en ROBERT VAN ANJOU, die door sommigen tot Koning was opgeworpen. GEERLAK sprong Koning KAREL trouwelijk bij, en hielp hem de overwinning bevegten. Niet lang hier na, werd 'er een Rijksdag te *Maagdenburg* beschreeven, op welken elk, dien de welstand van 't Rijk ter harte ging, zig vinden liet. Men be- raamde 'er middelen, tegen de aanhoudeude srooperijen der *Noordsche* volkeren, die *Duitschland* en *Frankrijk*, door geduurige invallen, ontrustten. Over elken kreits werd een Legerhoofd aangesteld. KOENRAAD, Pältsgraaf aan den *Rhijn*, stond over den *Rhijnschen* kreits, onder welken de Stiften van *Trier*, *Keulen* en *Luik* behoorden. *Gelderland* behoorde onder *Luik*. De togt tegen den woesten hoop liep gelukkiglijk af. Keizer HENDRIK DE VOGELAAR keerde, aan 't hoofd van zijn Leger, zegepraalende t'huiswaards. Hij gaf, na dien tijd, dikwils Steekspelen, op welke de voornaamste Heeren des Rijks,

Rijks, en
verschie
in 't Jaar
Governa
toe, met
land, verko
men wil, de
bund zij ge
en verwoes
naar Frankr
de banden z
laait berleg
Hannen, die
zebert waag
deel toe
BEFRID, h
gekweeten
een gedeel
van Frank
een deel d
stier gode
Jaar van zij
WICHARD
ben, volgd
dogter des
land tien Ja
soos of me
Voogd, maar
Voogdijde. I
tiel gegeve
Nomenkloos
maakt had.
1890, in d
voer. Men
gal der Ge
de *Noordsche*
den regenti
Dij zijnen tijd.

Rijks, en onder deezen REINOUd, Graave van *Zutphen*, verscheenen. GEEBLAK, tweede Voogd van *Gelder*, overleed in 't Jaar 937.

GODEFRID, zijn zoon, was zijn opvolger. Hij werd hier toe, met gemeene stemmen van alle de Leden van *Gelderland*, verkooren. Men roemt zijn verstand en zedigheid, en men wil, dat hij met eene dogter des Graaven van *Kleef* gehuwd zij geweest. Hij heeft zig ook tegen de *Hunnen* moeten verweeren, en trok, in 't Jaar 947, met Keizer OTTO, naar *Frankrijk*, om deszelfs broeder, Koning LOBEWYK, uit de handen zijner vijanden te helpen verlossen. Eenige Jaaren laater beriep de Keizer wederom eene heirvaart tegen de *Hunnen*, die bij *Augsburg* zo fel geslaagen werden, dat hun zedert kragt en moed ontbrak, om deeze Landen nieuw na-deel toe te brengen. WICHARD van *Gelder*, zoon van GODEFRID, had zig, onder anderen, in deezen strijd, dapperlijk gekweeten. Het *Oostfrankische* Rijk, waar van *Gelderland* een gedeelte was, werd, in den Jaare 956, door den Koning van *Frankrijk*, aan Keizer OTTO opgedraagen, en zedert als een deel des *Keizerrijks* aangemerkd. Omrent deezen tijd stierf GODEFRID, derde Voogd van *Gelder*, schoon het nette Jaar van zijnen dood onzeker is.

WICHARD, zijn zoon, van welken wij reeds gewaagd hebben, volgde hem op in de Voogdij. Hij was met eene dogter des Graaven van *Zutphen* gehuwd, bestierde *Gelderland* tien Jaaren, en stierf in 't Jaar 973. Zijn zoon MENSBOOS of MOGENGAUD, dien de *Keulsche* Jaarboeken niet Voogd, maar Graaf van *Gelder* noemen, bekwam na hem de Voogdij. De Geestelijken hebben hem mogelijk grooter titel gegeven, om dat hij zig, door het stigten van een Nonnenklooster, te *Villig*, bij *Bon*, onder hen bemind gemaakt had. Ook is hij, zo wel als zijne Huisvrouw GERBERG, in de Jaarboeken, voor Godvrugtig vermaard. Nog meer. Men heeft hem, met den titel van *Belijder*, onder 't getal der *Geldersche* Heiligen gesteld, en nog viert men, bij de *Roomschgezinde Gelderschen* van het Overkwartier, op den negentienden December, een Feest ter zijner gedagtenis. Bij zijnen tijd, werd het Vlek *Bommel*, door Keizer OTTO,

aan de *Utrechtsche Kerke* geschonken. Sommigen plaatsen zijnen dood op 't Jaar 1001. Wij stellen dien, met PONTANUS en SLIGTENHORST, op 't Jaar 1011 (*). Zijne Huisvrouw, GERBERG, was al voor hem overleeden. Hij liet verscheidene kinderen na, en onder deezee eene dogter, *ADELHEID* genaamd, die eerste Abdis wierd in 't Klooster te *Villich*.

WIKING of WITEKIND, zijns broeders zoon, werd, met algemeene stemmen, tot zijnen opvolger gekoooren. De *Gelderschen* waren, bij zijnen tijd, gemeugd in den oorlog, die tuschen de *Hollanders* en *Utrechtschen* ontstond, en sel werd voortgezet. Omrent dien tijd, werd 'er eene Kerkelijke vergadering te *Nijmeegen* gehouden, in welke men onder anderen besloot, dat het Lichaam des Heeren, gelijk men 't noemt, aan de linkere, en de beker aan de regtere hand des Priesters gesteld zou worden. Indien men staat maaken mag op eene oude Lijst der Leenmannen des Bischops van *Utrecht*, waren verscheidene deelen van *Gelderland* toen leenroerig aan den *Utrechtschen Zerel*. De Graaf van *Gelder* was zijn Jagermeester. *Zuiphen*, het Land van de *Betuwe*, dat boven aan den *Rhijn* is, *Tieler-* en *Bommelerwaard*, werden ook van hem ter leen gehouden, zo die Lijst wis gaat. Doch de zogenaamde Geestelijken zijn wel meer gewoon geweest, onder allerlei voorwendzels, 't gezag en 't goed van wereldlijken naar zig te palmen. WIKING stierf, in 't Jaar 1035, en liet drie zoonen na, die de Bischoppelijke waardigheid bekwamen. WILLEM werd Bischop van *Utrecht*, RICHARD, die anderen GEERLAK heeten, verkreeg het Bisdom van *Luik*, en MEINWERK bezat

(*) De Heer VAN LOON plaatst op dit Jaar den dood van GODEFRID, Voogd van Gelderland, dien hij eenen zoon geeft, WITTEKIND geheeten. Op wat grond deezee zijne verschillende meening steune, kunnen wij uit zijn werk niet opmaaken. Hij verhaalt (Aloude Holl. Hist. II. Deel, bl. 242, enz.) verscheidene dappere daaden van deezee GODEFRID, en eindelijk (bl. 251.) zijnen dood.

den Bischop
eene vter
van Gelder
Hij hielp
naar den
graaf van
hoog water.
Verscheidene
van Gelder,
wapenen op
Dordrecht,
ting onder,
van Gelder
beaalen te
kig toevan
AMT gel
de, nade
WICH
die, volg
anderen, e
Gelderland
men, in h
Voogdij
overleefde
SOPHIA van
bragt, 't w
werd. Ten
nigen zijn v
ADELHEID
schauwlijst

(*) Indie
in 't Leve
gevoegd van
van sommigen
over NELLE

den Bischoppelijken Stoel van *Paderborn*. WIKING had nog eenen vierden zoon, WICHARD geheeten, die na hem tot Voogd van *Gelderland* verkooren werd.

Hij hielp Keizer HENRIK DEN IV, in den oorlog tegen Graaf DIRK DEN IV van *Holland*, die toen slegts den titel van Markgraaf van *Vlaardingen* voerde. De Krijgstogt werd, om 't hoog water, gestaakt; doch tien Jaaren laater wederom hervat. Verscheidene *Duitsche* Vorsten, en onder deezzen WICHARD van *Gelder*, vielen FLORIS DEN I, Graaf van *Holland*, met de wapenen op 't lijf. Graaf FLORIS lokte zijne vijanden, bij *Dordrecht*, in eene hinderlaag, deed 'er eene geweldige slagting onder, en bekwam, onder andere gevangenen, WICHARD van *Gelder*, die twee duizend ponden zilvers van agten losgeld betaalen moest. Hij overleed weinige Jaaren na dit ongelukkig toeval. Sommigen willen, dat hij eenen zoon naliet, ROOFAART geheeten, die, in den Geestelijken staat opgebracht zijnde, naderhand Bisshop van *Paderborn* werd.

WICHARD had nog eene eenige dogter, ADELHEID genaamd, die, volgens sommigen, terstond na 's vaders dood, en volgens anderen, eerst in den Jaare 1070, na dat zij de Voogdij van *Gelderland* negen Jaaren, in eigener persoon, had waargenomen, in huwelijk trad met OTTO, Graaf van *Nassau*, hem de Voogdij van *Gelderland* ten bruidschat medebrennende. Hij overleefde zijne Eggenootte, en trouwde na haaren dood, met SOPHIA van *Zutphen*, die hem dat Graaffchap ten huwelijk bragt, 't welk, van dien tijd af, met *Gelderland* verknogt werd. Ten minsten dit is 't gemeen gevoelen. Eenige weinigen zijn van gedagten, dat OTTO, al voor zijn huwelijk met ADELHEID van *Gelder*, het Graaffchap *Zutphen*, met SOPHIA behuwlijkt heeft gehad (*). In 't Jaar 1079, werd *Gelderland*,
door

(*) Indien Graaf GEERLAK, van wiens dood bij MELIS STOKER (in 't *Leven van DIRK DEN V*, bl. 39.) op het Jaar 1077, gewaagd word, een Graaf van *Zutphen* geweest ware, gelijk van sommigen met verzekering gezegd word, (zie ALKEMADE over MELIS STOKER, op de aangehaalde plaats, en G. VAN

door Keizer HENRIK DEN IV, met den titel van Graaffchap bevestigd, of veel eer bevestigd in het voeren van dien naam; want men vind eene giftbrief van Graaf OTTO van den Jaare 1064, in welken hij zig Graaf van *Gelre* noemt; 't zij dat de Keizer *Gelderland* toen reeds tot een Graaffchap verheeven hadt, of dat men 'er dien naam aan gaf, om dat OTTO, uit hoofde van het Graaffchap *Nasau*, reeds den titel van Graaf voerde, dien men dan ook, met betrekking tot *Gelderland*, op hem begon te passen. Van dien tijd af kwam de naam van Voogd in onbruik, en OTTO word gewoonlijk voor den eersten Graaf van *Gelderland* gerekend. Het Wapen van *Gelderland*, bestaande te vooren in drie Mispelbloemen in een gouden Veld, werd toen in den zilveren *Nassauschen* Leeuw in een Hemelschblauw Veld veranderd. Men twijfelt, of Graaf OTTO de togten naar 't Heilig Land, die omtrent deezen tijd ondernomen werden, hebbe bijgewoond. Zeker is 't, dat hij 'er geld toe geschooten heeft, waar voor hem, door Hertog GODEFROI van *Bouillon*, de Landstreek de *Veluwe*, die deeze van den Hertog van *Brand*, als Leenman des Bischops van *Utrecht*, ter leen hield, tot een eeuwig Agterleen werd opgedragen. Hij stierf in den aanvang der twaalfde eeuw, en werd, nevens zijne Gemalin SOPHIA, in de Hoofdkerke te *Zutphen*, begraven.

GERARD, zijn zoon, dien hij, bij zijne Huisvrouw ADELHEID, gewonnen had, volgde hem op in de Graaffschappen van

LOON, Aloude *Hollandsche Hist. II. Deel, bl. 350.*) dan zou het klaar zijn, dat OTTO eerst na zijn huwelijk met ADELHEID aan het Graaffschap *Zutphen* kon geraakt zijn. Doch SCHRIEVERIUS heeft niet durven vaststellen, dat GEERLAK Graaf van *Zutphen* zou zijn geweest. Zie *Leeven der Graaven van Holland, bl. 105. des druks in Quarto.* Men kan bij PONTANUS (*Hist. Gel. Libr. V. p. 95.*) zien, hoe veel schijn van waarheid 'er ogter voor zij.

van *Gelderland*
 FLORIS DEN
 raad bij een
 gelegen is,
 Graaf van *G*
 schept, hielp
 den Graave v
 ge Jaaren, t
 agenis van
 uschen *Thi*
 huwelijk van
Holland, ve
 Huis, toen
 die met *FLORIS*
 ijke Kroon
 1131.

Zijn zoon
 Gelder en
 wro van *A*
 GARD, dogt
 Men prijst
 Hij trouwde
 die naderha
 Graaffschap
 voor eene
 leen ten hu
 knijgstogten,
 1159, door
 Stad, die te
 plonderd, te
 herstellbare
 't volgend
 Ook werd h
 tuschen de
 was. Hij hi
 gen bemagtig
 onder de vro
 werd hij gen

van *Gelder* en *Zutphen*. Hij was met HEDWIG, dogter van FLORIS DEN VETTEN, Graaf van *Holland*, gehuwd, op wiens raad hij eene Kerk te *Wasfenburg*, dat in 't Land van *Gulik* gelegen is, en zijn vrij eigen goed was, zetten deed. De Graaf van *Gelder*, dus met het *Hollandsch* Huis vermaagfchapt, hielp DIRK DEN V den dood van FLORIS DEN I aan den Graave van *Kuik* wreeken. De tweespalt werd, na eenige Jaaren, bijgelegd, mids dat de Graaf van *Kuik*, ter gedagtenis van Graaf FLORIS, een Klooster te *Marienweerd*, tusfchen *Thiel*, *Kuilenburg* en *Buuren*, ftigten deed. Het huwelijk van Graaf GERARD, met de dogter des Graaven van *Holland*, vermaagfchapte hem eerlang met het *Kerzerlijk* Huis, toen LOTHARIUS, broeder van PETRONELLE VAN SAXEN, die met FLORIS DEN VETTEN gehuwd was geweest, de *Keizerlijke* Kroon bekwam. Men stelt GERARDS dood op het Jaar 1131.

Zijn Zoon HENRIK volgde hem op, in de Graaffchappen van *Gelder* en *Zutphen*. Men twijffelt, of deeze HENRIK uit HEDWIG van *Holland* of uit eene andere VROUW van GERARD, ERMGARD, dogter des Graaven van *Namen*, gebooren zij geweest. Men prijst zijae zedigheit, welspreekenheit en Godsvrugt. Hij trouwde met eene dogter van GODEFROI VAN BOUILLON, die naderhand Koning van *Feruzalem* werd. Zij bragt hem 't Graaffchap van de *Veluwe*, dat zijn vader als een Agerleen, voor eene Jaarlijkfche erkentenis, bezeeten had, tot een Erfleen ten huwelijk. Graaf HENRIK woonde, onder andere Krijgstogten, de belegering van *Milaan* bij, welke, in 't Jaar 1159, door Keizer FREDRIK DEN I, ondernomen werd. De Stad, die tegen den Keizer was opgeftaan, werd deerlijk geplonderd, tot eene puin hoop gemaakt, en ten teken van onherftelbaare verdelging met zout bezaaid. HENRIK keerde, in 't volgend Jaar, overlaaden met lof, naar *Gelderland* te rug. Ook werd hij, niet lang hier na, in den twist betrokken, die tusfchen de *Groningers* en den Bifchop van *Utrecht* ontftaan was. Hij hield het met de eerften. De Bifchop had *Groningen* bemagtigd; doch op de aankomst van Graaf HENRIK, die, onder de vrolijke toejuiching der menigte, ter Poorte intrad, werd hij genoodzaakt de wijk naar *Holland* te neemen, en

zig eerlang met de *Groningers* te verdraagen. Vermoed van den krijg, begaf Graaf HENRIK zig tot het slijten van Godvrugtige Gebouwen. Hij bouwde en begiftigde, niet verre van *Deutchem*, het sierlijk Klooster, *Bethlehem* en naderhand *Bethlehem* geheeten, en voor Augustijner Monniken geschikt. 't Schijnt zeker genoeg, dat hij, niet lang hier na, overleeden zij, hoewel het nette Jaar van zijnen dood onbekend is. Hij liet verscheidene kinderen na, en onder anderen twee zoonen, die hem, de een na den anderen, opgevoigd zijn.

GERARD van *Nasfau*, oudste zoon van HENRIK, was, meent men, ook in den *Groninger* oorlog gemengd, die nog al smeulde; doch, van 's Keizers wegen, eerlang werd bij gelegd. Eenige Jaaren hier na, rees 'er geschil, tusfchen den Bifchop van *Utrecht* en den Graaf van *Holland*. De vraag was, of een vrij Rijks-Leenman, zijne goederen, door huwelijk of eed, den dienst des Rijks mogt onttrekken. Graaf GERARD hier, nevens anderen, over geraadpleegd zijnde, stemde, dat zulks geenzints gefchieden mogt. Omtrent deezen tijd, floopden de *Gelderschen* geduurig in de Landen van *Brabant*, waar tegen zig Hertog HENRIK DE I, door het slijten of verbeteren der Stad 's *Hertogenbosch*, befchermd. De *Utrechtsche* Bifchop deed den *Gelderschen*, in 't Jaar 1178, eenen zwaaren Krijg aan. De Hertog van *Brabant* had verzuimd hem tijdig verlij te verzoeken van het Leen der *Veluwe*, 't welk den Graaven van *Gelder* was opgedraagen. De Bifchop, den Hertog te magtig vindende, viel op de *Gelderschen* aan, en maakte zig gewapenderhand van een goed deel der *Veluwe* meester. Graaf GERARD trok alle zijne magt bijeen, en belegerde *Deventer*, dat onder 't gebied des Bifchops ftond. Hij fneed der Stad allen toevoer af, en zou haar tot het uiterfte gebragt hebben, indien Keizer FREDRIK DE I, in perfoon afgekomen zijnde, den twist niet had bijgelegd. De *Veluwe* werd toen wederom aan den Graave ingeruimd. In 't Jaar 1180, hielp hij Graaf FLORIS DEN III van *Holland* eenen inval in 't Land van *Waes* doen, en in 't volgend Jaar overleed hij, zonder kinderen na te laaten.

Orto n
meer dan z
gebied en a
mar half or
heel aan dat
Burggraafche
mer een deel
fonden hem
merklijke fo
voor zig en
Keizer tegen
koue. Een
nervin de
Veluwe ge
Deventer
bonden he
de Stad p
Eindelijk
't gefchil a
raad, in 't
gen, bij de
bellooven.
eenen rogt
vorften, en
werd bijgew
om in eenen
ingewikkeld.
de, eenige
Bifchop, te
Graaf, in
Tweathe en
vende. t
peltike Stad
de vervallen
Bifchop tro
het plene L
woent Graaf
fen, gef alle

OTTO DE II, zijn broeder, volgde hem op. Dees werd meer dan zijne voorzaaten van de begeerte geheerscht, om zijn gebied en aanzien te vergrooten. *Emmerik*, dat te vooien maar half onder *Gelderland* behoord had, werd door hem geheel aan dat Land'schap gehegt. De Keizer droeg hem het Burggraafschap van *Nijmegen* op. Ook werd hij erfelijk, met een deel des *Nijmeegschen* Tols, beleend. Deeze gunsten stonden hem nogthans duur genoeg. Hij had 'er den Keizer merkelijke sommen voor verstrekt, en moest nu den Rijke, voor zig en zijne erven, trouw zweeren. Ook hielp hij den Keizer tegen den Hertog van *Brunswijk*; dat geld en manschap kostte. Eerlang kreeg hij te huis de handen vol werks. *BOUDEWYN DE II*, Bischoep van *Utrecht*, was wederom in de *Veluwe* gevallen, had het Land afgeloopen, en den buit naar *Deventer* gevoerd. Graaf *OTTO*, zig met eenige Heeren verbonden hebbende, trok regt op de Stad aan. De Bischoep, de Stad poogende te ontzetten, raakte slaags met den Graaf. Eindelijk kwam de Keizer, die zig niet ver van daar ophield, 't geschil andermaal bijleggen. Graaf *OTTO* werd, bij voorraad, in 't gerust bezit van de *Veluwe* gesteld, tot dat deswegen, bij de Rijksvorsten in 't algemeen, anders zou worden beslooten. Keizer *FREDRIK DE I* ondernam, in 't Jaar 1189, eenen togt naar 't Hellig Land, die, door de meeste Rijksvorsten, en onder anderen door Graaf *OTTO* van *Gelder*, werd blygewoond. Na 's Graaven terugkomst, werd hij wederom in eenen twist, tuschen de *Utrechtschen* en *Groningers*, ingewikkeld. Hij ried tot verdrag, en leverde, ten dien einde, eenige Gijzelaars te *Deventer*. Doch deezen, van den Bischoep, tegen vermoeden, vastgehouden wordende, trok de Graaf, in arrénmoede, ter Stad uit, en bewoog die van *Tventhe* en *Drenthe* tot den afval, hen met geld en volk stijvende. 't Slot van *Koeverden* werd bemagtigd, de Bischoepelijke Stedehouder te *Groningen* in eenen oloop gedood, en de vervallene muuren der Stad, met allen spoed, hersteld. De Bischoep trok zijne magt, omtrent den *Ijsellroom*, samen; het platte Land van de *Veluwe* werd te vuur en zwaard verwoest. Graaf *OTTO* viel daarentegen in de Vrijheid van *Ommarsen*, gaf alle de Sigfche Vlekken aan zijn plonderziek Krijgsvolk

wolk ten beste, en trok toen voor *Deventer*, op welke Stad hij, elf dagen agter een, al de krugt van zijn stormtuig spilde. Hertog HENRIK van *Braband*, toen tusfchen beide treedende, bewerkte eenen stilstand van wapenen. De Bifchop trok zedert naar *Ments*, om zijn beklag bij den Keizer te doen, en overleed 'er van hartzeer en ouderdom. Het verkiezen van eenen nieuwen Bifchop van *Utrecht* was eene nieuwe oorzaak van onlust, tusfchen de Graaven van *Gelder* en van *Holland*. Elk van hun had eenen gunfteling, dien elk om 't zeerft den mijter poogde te bezorgen. De Keizer wees de twistende Kerkvoogden naar den Paus, en liet het wereldlijk beftier des Bisdoms midlerwijl den Graave van *Holland* bevolen. Dit verdroot Graaf OTTO, die, om den *Hollander* te dwarsboomen, de Bifchoppelijke Inkomsten uit *Overijsfel* naar zig ftreek, voorgeevende zijn verfchot, in den voorigen Krijg, aan die van *Twenthe* en *Drenthe* gedaan, daar uit te willeu vinden. DIRK DE VII, Graaf van *Holland*, was de man niet, om zulks met goede oogen aan te zien. Hij viel in de *Veluwe*, daar Graaf OTTO hem tegen trok. Men raakte flaags; de *Gelderfchen* moesten wijken, en Graaf OTTO ontkwam ter naauwer nood het gevaar van gevangen te worden. De dood der Mededingers naar het *Utrechtsch* Bifdom, die eenigen tijd hier na voorviel, gaf gelegenheid tot de verzoening der twee Graaven, die zo opregt was, dat Graaf DIRK eerlang zijne dogter ADELHEID aan HENRIK, zoon van Graaf OTTO, ten huwelijk gaf. Het jonge paar ftierf kort na den bruiloft, en werd te *Rhijnsburg* begraaven. De nieuwwerkoorene Bifchop van *Utrecht* trok, kort na zijne aanftelling, naar *Friesland*, van zints den Ingezeetenen van dat Landschap eene vrijwillige gifte af te troggelen, en daar door zijn Bifdom van fchulden te zuiveren. WILLEM, broeder des Graaven van *Holland*, en fchoonzoon van Graaf OTTO, gebood ten dien tijde over *Friesland*, en had zo dra de lugt niet van 's Bifchops oogmerk, of hij verzette 'er zig tegen. Egter zou hij te kort gefchooten hebben, waren hem zijn fchoonvader en broeder niet bijgefprongen. Beide vielen ze als Leeuwen op de Landen des Bifchops aan. Graaf DIRK floeg 't beleg voor *Utrecht*, Graaf OTTO viel in *Overijsfel*, en wierp bezetting in *Deventer*.

ter, waar
van *Braban*
moge van v
gemoet; doo
met list, en
genomen. T
op, en viel
geterkt, leve
't hun haast z
des Graaf die
den van *Gel*
Veluwe werd
na een kort
de gehoorz
werden, e
dat Graaf
fchen Bis
vrijheid o
Zeder: werd
een zoon en
ftek in 't ge
hij ontfange
zijn dood
fchijnbaar e
GERARD n
twee vrouwen
die MARGARE
SOPHIA gehee
van *Nasau*.
kerheid zegge
In 't begin
ftigten van G
nder werke
ted den *La*
Keizer OTTO
bijgegaan. M
De Stad zelf

ter, waar na hij zig 't gantsche Land onderwierp. De Hertog van *Brabant*, Bontgenoot des Bischops, rukte daar op, met magt van volk, naar *Gelderland*. Graaf OTTO trok hem te gemoet; doch werd, of met geweld, of zo anderen willen, met list, en terwijl hij ten *Keizerlijken* Hove trok, gevangen genomen. Toen brak Graaf DIRK 't beleg van voor *Utrecht* op, en viel in *Brabant*. De Hertog, met magt van volk gesterkt, leverde den *Hollanderen* slag bij *Heusden*, en maakte 't hun haast zo bang, dat zij te kort schooten. 't Ergst was, dat Graaf DIRK zelf hier gevangen bleef. Zedert lagen de Landen van *Gelderland* en *Holland* bloot voor den vijand. De *Veluwe* werd slomme afgeloopen en plat gebrand, *Zurphen*, na een kort beleg, ingenomen, en *Deventer* wederom onder de gehoorzaamheid des Bischops gebragt. De twee Graaven werden, egter, nog binnen 't Jaar gelost. Sommigen schrijven, dat Graaf OTTO kosteloos vrij raakte, door bestel des *Luik. fchen* Bischops. Doch anderen verzekeren, dat hem zijne vrijheid op drie duizend Marken *Keutsch* geld te staan kwam, Zedert werd 'er een huwelijc geslooten, tuschen GERARD zijnen zoon en eene dogter des Hertogs van *Brabant*. Men stelt in 't gemeen, dat Graaf OTTO, nog in 't zelfde Jaar, dat hij ontslaagen werd, overleeden zij. Doch anderen plaatsen zijnen dood ten minsten twee Jaaren laater: dat ons vrij was schijnbaarer dunkt.

GERARD DE III volgde zijnen vader OTTO op. Hij heeft twee vrouwen gehad, eene dogter des Hertogen van *Brabant*, die MARGAREET, MAGTELD, of dat het waarschijnlijkst is, SOPHIA geheeten was, en eene dogter van ROBBERT, Graaf van *Nassau*. Bij eene van beiden, zonder dat men met zekerheid zeggen kan bij welke, heeft hij twee zoonen geteeld. In 't begin zijner Regeering hield hij zig bezig met het stigten van Godvrugtige Gebouwen. Doch hij kreeg eerlang ander werk. De Hertog van *Brabant*, zijn schoonvader, deed den *Luikenaaren* den ootlog aan, om dat zij zig tegen Keizer OTTO verzet hadden, en werd daar in van Graaf GERARD bijgestaan. Men brandde en plonderde het Land van *Luik*. De Stad zelf werd, op eenen Hemelvaartsdag, bij verassing in-

in.

jungenbomen. De *Gelderschen* bedreeven 'er allerlei moedwil. Men spaarde gewijd noch ongewijd. Van doodslaan, vrouweschenen en andere baldadigheden waren de Kloosters zo weinig vrij, als de Burgerwooningen; Kruisfen en Kerkfierraadae werden gefchonden en vertreeden. De Bisfchop van *Luik* deed den Hertog van *Brabant* in den ban. Hij voegde de Weereldlijken bij de Geestelijke Wapenen, en joeg zijnen vijand, die geweeken was, na: doch zonder hem te agterhaalen. De tuitflag was, dat de Paus zig in 't spel flak, en den *Luikfchen* Bisfchop van de onderwerping aan den Keizer ontfloeg. Graaf GERARD verkreeg, omtrent deezen tijd, van zijnen broeder OTTO, die tot Bisfchop van *Utrecht* verheeven was, de *Veluwsche Tienden* ter leen, die te vooren aan de Kerk van *Utrecht* behoord hadden. Keizer FREDRIK DE II fchonk hem, eenige Jaaren laater, de Tol van *Arnhem* naar het Vlek *Lobek*, alwaar men nu nog de overblijfsels van het Tolhuis ziet. In 't Jaar 1323, ontstond 'er twist tusschen GERARD van *Gelder* en OTTO VAN DER LIP, Bisfchop van *Utrecht*, die 's Graaven broeder was opgevolgd, over 't invorderen der wederzijdsche Tollen: doch 's Pausfen Gezant trad tijdig tusschen beide, en bewerkte een onderling verdrag. De rust duurde maar weinige Jaaren. De Bisfchop van *Utrecht* zag zig genoodzaakt, het harnas wederom aan te fchieten tegen RUDOLF, zijnen Stedehouder in *Drenthe*, die tegen hem was opgestaan. Graaf GERARD, met den Bisfchop verbonden zijnde, moest hem nu bijstaan. Men trok op RUDOLF aan, die *Groningen* dreigde te overmeesteren. Doch op de aankomst van 't Bisfchoppelijk Leger, week hij, langs onbekende wegen, naaa *Koeverden*, alwaar hij stal hield. Men volgde hem op de hielen; doch onkundig van de gelegenheid des Lands, raakte het Leger des Bisfchops in den slijk bezet, alwaar het van RUDOLF overvallen, en met weinig moeite vernield werd. De Bisfchop zelf sneuvelde in 't gevegt. Graaf GERARD, zwaar gewond, werd, nevens andere Heeren van aanzien, gevangen genomen; doch kort daar na wederom op vrije voeten gesteld. Hij gaf zedert, om de verwoeste *Veluwe* wederom te bevolken, vrijheid aan alle vreemde.

delingen, o
deren, dat
van hun zo
afferven, de
den Graave
jaar 1239.

Zijn zoon
was zijn opre
met muuren
erd. Ook z
en waardigste
later werd
van Breeme
legeheid v
woord aan
noegd, en
een gefcht
den Offer
Dit ontfes
diglijk, we
kant hielp.
den Bisfcho
Inwooners
hielden den
mag te hu
van Gelder
lukkiglijk af
deentijd ver
gezegend, w
otto van m
lo of Graf
gevangen z
ten berg on
Ladevoort,
eigendom op
midwiltj to
nodig, om z
te verzebeu

delingen, om zig daar neder te zetten; belovende, onder anderen, dat hunne bastaarten zo wel als die der Inboorlingen van hun zouden kunnen erven, mids dat dezelve, bij hun afterven, de keurmeed, dat is, het beste stuk huisraads, aan den Graave overleverden. Graaf GERARD DE III stierf in 't Jaar 1229.

Zijn zoon OTTO DE III, bijgenaamd *met den Paardenvoet*, was zijn opvolger. Hij heeft verscheidene *Geldersche* Vlekken met muuren omringd, en in sommige Steden de vester verbeterd. Ook zijn verscheidene *Geldersche* Steden hunne oudste en waardigste voorregten aan hem verschuldigd. Eenige Jaaren laater werd hij betrokken in eenen krijg, dien de Bischoep van *Breemen* tegen die van *Stade* had aangevangen. De gelegenheid tot deezen onlust is te zonderling, om niet met een woord aangeteekend te worden. Een Priester te *Stade*, misnoegd, om dat hij van zekere aanzienlijke vrouwe te gering een geschenk ontvangen had, slak haar, op eenen Paaschdag, den Offerpenning, in plaats van het Misbrood, in den mond. Dit ontfelde en verbitterde haar en haaren Egtgenoot geweldiglijk, welke laatste zijnen slag waarnam, en den Priester van kant hielp. Men liet den daader ongestraft; maar dit werd van den Bischoep van *Breemen* zo euvel opgenoomen, dat alle de Inwooners in den ban werden gedaan. Zij, dus getergd, onthielden den Bischoep zijne inkomsten, die daar op man en maag te hulp riep, en op de *Stadingers* afkwam. De Graaf van *Gelder* was één zijner Bondgenooten. De strijd liep gelukkiglijk af voor den Bischoep; de arme *Stadingers* werden deerlijd vernield, en de Bondgenooten keerden, gekruist en gezegend, wederom naar huis. Niet lang hier na kocht Graaf OTTO van HENRIK VAN BORKELO het Vlek *Grunloe*, nu *Groenlo* of *Grol* geheeten. Men bedong, dat de misdaadigen niet gevangen zouden mogen worden, zo lang ze zig op den naasten berg onthielden. Eenige Jaaren laater werd het Slot van *Bredevoort*, door HERMAN VAN LOON, aan Graave OTTO in eigendom opgedraagen. Graaf WILLEM DE II van *Holland*, midterwijl tot *Roomsch* Koning verkooren zijnde, had geld nodig, om zig van 't Rijk tegen zijnen mededinger FREDRIK te verzekeren. Men wil, dat Graaf OTTO hem zestien duizend,

of zo anderen schrijven, zesentwintig duizend mark zilvers opschoot; waar voor de Koning de Stad *Nijmegen* aan den *Gelderschen* Graaf verpandde, hem daarenboven bevestigende in het bezit der *Lobeker* Tollen. Eenige Jaaren laater, werd hem; voor zijne diensten, vijf duizend mark zilvers toegelegd. waar voor *Nijmegen* op nieuws werd verpand; en van dien tijd af, wil men, dat hij de Regeering binnen die Stad besteld hebbe. Omtrent deezen tijdbetrok men hem in eenen binnenlandschen krijg, die in 't Bisdom *Munster* ontstaan was. Hij werd 'er gevangen genoomen, en gaf de streek van *Gooiland* tot *Losloon*, welke hij, voor zig en zijne nakomelingen, van den *Bischof*, als een erfelijk Leen, beloofde te zullen verheffen. Koning *WILLEM* overleeden zijnde, werd het Graaffchap van *Holland*, gedurende de minderjaargheid van *FLORIS DEN V*, door Voogden bestierd. Eerst werd 'er *FLORIS*, oom van den jongen Graaf, en toen Graaf *OTTO* van *Gelder* toe gekooren. De *Zeeuwen* kantten zig hier eger tegen, en noodzaakten Graaf *OTTO*, een Leger tegen hen op de been te brengen. Hij behaalde de overwinning, en stelde zig in 't bezit van zijn Voogdijfchap. Eenige Jaaren hier na, werd 'er een verdrag aangegaan, tusfchen de Graaven van *Gelder* en van *Kleef*, over de Tollen, Munt, *Visfcherij* en andere zaaken; waar in men te vooren oneens was geweest. In 't Jaar 1270, ontstond 'er een krijg, tusfchen *JAN DEN I*, Hertog van *Brabant*, en den Graaf van *Gelder*, over den eigendom der Stad *Thiel*, die, nu flapper dan sterker voortgezet, eerst onder *REINOU* DEN II een einde nam. Graaf *OTTO DE III* overleed, in hoogen ouderdom, den 10 Januarij des Jaars 1271. Sommige *Fransche* Schrijvers noemen hem den edelsten der *Duitsche* Vorften. Ook heeft hij de paalen zijns gebieds grootelijks uitgebreid. Aan Godvrugtige Gestigten zijn door hem merkelijke sommen verspild. Hij liet, bij eene nigte des Konings van *Frankrijk*, eenen zoon na, *REINOU* geheeten, die hem opvolgde.

REINOU, de *Strijdbaar*e gebijnaamd, had de bestiering van *Gelder* al eenige Jaaren in handen gehad, toen de *Munstersche* twist, van welken wij hier vooren gewaagden, bijgelegd werd: Naderhand kocht hij den Graave van *Kuilenburg* zijn Slot te *Kuilenburg* af, voor hondert *Hollandsche* ponden,

den, voor de
Leksmond en
verpandde. R
des Hertogs va
erffenis, ten de
zijn regt werd l
berwist. Deeze
op *Limburg* h
ind alle de ster
en was daarent
bonden. Men
in de wapenen.
ze, in het Lan
vegen voor,
getroffen. D
pen zijnde,
genden Jaar
nouw zelf
voor de *Brab
gen zien moes
en den Hertog
Toen ontzoonk
geefs van den
aan den *Witfla
werd 'er wede
ten einde liep,
aan den Graave
had hier zo dat
bij een. Men
tot eenen veld
volkomene ove
geelijking van**

(*) De *Brab
hemelzug. Zie*

XVII. DEEL.

den, voor de voldoening van welchen hij zijne goederen, bij *Leksmond* en *Lankmecer* geleege, onder den *Kuilenburger*, verpandde. *REINOUD* was gehuwd met eene dogter of zuster des Hertogs van *Limburg*, en dit Hertogdom was hem, bij erffenis, ten deel gevallen. Immers hij gaf zulks voor. Doch zijn regt werd hem, door *JAN DEN I.* Hertog van *Braband*, betwist. Deeze had het regt, dat *ADOLF*, Graaf van den *Berg*, op *Limburg* had, voor geld gekogt. *REINOUD* van *Gelder* had alle de sterke Plaatzten van het Hertogdom in zijn geweld, en was daarenboven met verscheidene aanzienlijke Heeren verbonden. Men bragt, van weerskanten, een goed getal volks in de wapenen. De Hertog van *Braband* trok, over de *Maaße*, in het Land van *Valkenburg*. Daar vielen eenige schutgevechten voor, en eerlang werd 'er een stilstand van wapenen getroffen. Doch deezen, met het Jaar 1285, ten einde geloopten zijnde, deden de *Gelderschen*, met den aanvang des volgende Jaars, eenen inval in de Landen des Hertogs. *REINOUD* zelf had ondertusfchen genoeg te doen, om *Arnhem* voor de *Brabanders* te beveiligen, terwijl hij met eigen ooggen zien moest, dat die van *Bommel* hun de Poorten openden, en den Hertog van *Braband* voor hinnen Heer aannamen. Toen ontzonk den *Gelderschen* de moed, en werden zij te vergeefs van den *Brabander* genoopt, om hun regt op *Limburg* aan den uitflag van een gevegt te wagen. In 't volgende Jaar werd 'er wederom eene wapenschorfing beraamd, en eer diē ten einde liep, verkogt Graaf *REINOUD* zijn regt op *Limburg* aan den Graave van *Luxemburg*. De Hertog van *Braband* had hier zo dra geene kennis van, of hij rukte alle zijne magt bij een. Men kwam omtrent *Woeringen*, in 't Stift *Keulen*, tot eenen veldslag, in welchen de Hertog van *Braband* eene volkomene overwinning behaalde, schoon zijne magt, in vergelijking van die der vijanden, zeer gering was (*). Graaf

REL.

(*) De *Brabandfche Schrijvers* verheffen deeze overwinning hemelhoog. Ziet hier, hoe 'er de oude *Rijmers* van zingen:

XVII. DEEL.

I

In

REINOUW werd hier, zwaarlijk gewond zijnde, gevangen genomen, en op 't Slot *Battersem* gebragt. Hij bekwam zijne vrijheid niet weder, voor dat hij al zijn regt op *Limburg* aan den Hertog van *Brabant* had afgestaan. Dit geschiedde in 't Jaar 1290. In Oogstnaand deszelfden Jaars, stelde Keizer RUDOLF Graaf REINOUW in 't opperbewind over *Oostfriesland*, van 't *Elte* tot aan de *Eems*. Zedert bouwde hij een Klooster te *Zutphen*, zo men wil, om zekere geweldige bloedstorting te boeten, door hem, kort te vooren, in 't Land van *Utrecht* gepleegd. Hij gaf naderhand verscheidene voorregten aan eenige *Gelderfche Steden*. Aan die van *Harderwijk* schold hij zekere vischregt kwijt, onder voorwaarde, dat zij den Graave, zo lang hij te veld lag, wekelijks, drie karren van zes paarden getrokken en met visch gelaaden, verschaffen zouden, als mede, alle zes weeken, een geregt van visch, wanneer hij zig te *Harderwijk* ophield. Eenigen tijd hier na, stigte hij een Gasthuis op de *Veluwe*, *Godswaard*, geheeten; alwaar hij beloofde, jaarlijks, omtrent Paasfchen, veertig arme mannen de voeten te zullen wasfchen, hen van onderhoud voor éenen dag te zullen verzorgen, en elk hunner eenen goudgulden vereeren. Hij verzelde zedert Keizer HENDRIK DEN VII, zijnen bloedverwant, op eenen togt naar *Italie*, dat, doot den tweespalt der *Guelfen* en *Gibellijnen*, in een geduurig bloedbad stond. De Keizer was hem gunstig, en had de *Gelderfchen* kort te vooren ontheeven van de verpligting, om

VOOR

*In 't jaer twelfhondert ende tachtentich acht
Heeft den iersten Hertoghe Jan van Brabant
Het heijr van seven Heeren omghebracht,
Al quamen sij thien tegen een ter handt,
Door Godts help ende zijne Brabanders vaillant
Heeft hij om Limborch deson Strijt aanveert,
Bij Woerok, enz.*

Zie P. SCHRIEVERIUS ad HENR. AQUILII *Chronicon Geltræ*,
P. 23.

voor 't
Graaf of
Dun
hebben;
in verlaan
Roerwede
jonge naar
te Steden.
briete toe
ringe ont
viel eerlang
en krank
anroude
ven, den
de Graaf
onmlager
in begre
Jaar 132
REINOU
tijel van G
in huwelij
Mechelen.
eenen Krijg
kreeg hij
want ADOL
spoedde hij
aan op de L
troffen, en t
verzoening

(*) Zie o
en Dommelen
necht Wij R
kondt een. in
Append. III.

voor 't Keizerlijk Hof te *Spiers* te regt te staan, zo lang de Graaf of deszelfs Rigters hun geen regt weigerden.

Dus lang scheen REINOUD de *Gelderschen* te vriend gehad te hebben; doch nu begonnen zig verscheidene Steden tegen hem te verklaren. Onder deezzen worden *Nijmegen*, *Zutphen*, *Roermonde*, *Emmerik* en *Doesburg* met naame gemeld. De jonge REINOUD, zoon van den Graaf, trok eene lijn met deezze Steden. Die van *Nijmegen* zonden den Graaf een seherp briefje toe, waar bij zij verklaarden, dat zij zig zijner bestieringe onttrokken, en hem van den eed ontsloegen. De Graaf viel eerlang zijnen zoon in handen, en werd als een kwistgoed en krankzinnige op 't Slot te *Montfoort* vastgezet. De jonge REINOUD trad in 's vaders Ampt, en voerde, in de opene brieven, den naam van zoon des Graafs van *Gelder* (*). De oude Graaf, eens, op voorspraak des Graaven van *Holland*, ontslagen, doch naderhand wederom vast gezet zijnde, bleef in hegtenis tot zijnen dood toe, die van sommigen op het Jaar 1326 gesteld word.

REINOUD DE II begon, terstond na zijns vaders dood, den titel van Graaf te voeren. Eenigen tijd te vooren had hij zig in huwelijk begeeven met SOPHIA, dogter des Heeren van *Mechelen*. Hij woonde zedert, als Leenman des Keizers, eenen Krijgstogt tegen de *Guelfen* bij. Nog in *Italie* zijnde, kreeg hij tijding, dat de *Luikenaars* tegen zijnen bloedverwant ADOLF, hunnen Bischof, opgestaan waren. Straks spoedde hij zig naar huis, trok alle zijne magt bij een, viel aan op de *Luikenaars*, die de *Gelderschen* verre in getal overtroffen, en behaalde 'er eene volkomene overwinning op. Tot verzoening voor de ijsfelijke slagting, in dit gevegt voorgeval-

(*) Zie onder anderen een *Handvest aan die van Tieleren Bommelerwaard*, gegeeven in den Jaare 1325, en beginnende *Wij Reynolt olfse Soone des Greven van Gelre maeken kondt enz. in 't Groot Geldersch Plakaatboek, II. Deel, 1 Append. Kol. 70.*

vallen, deed REINOUD een Klooster, *Monnikhuizen* geheeten, bij *Arnhem* stigten. De oude *Munstersche* geschillen begonnen, eenigen tijd hier na, wederom te herleven. De gefinoorde onlust scheen eindelijk tot eenen degelijken Krijg te zullen uitbarsten. REINOUD bemagtigde het Slot *Bredevoort* en het Steedje *Vreden*. In 't volgende Jaar werd, 'er egter, door bemiddeling des Bischops van *Utrecht*, een vedrag getroffen, volgens het welke het Slot *Bredevoort* alleen aan den Graaf van *Gelder* werd afgestaan, blijvende de *Munsterschen* in 't bezit van het Land van *Bredevoort*. Omtrent het Jaar 1332, is REINOUD in een tweede huwelijk getreden, met LEONOR, dogter van EDUARD DEN III, Koning van *Engeland*. Kort na dit huwelijk verkogt Graaf REINOUD het regt, dat hij op *Mechelen* had, aan den Graaf van *Vlaanderen*. Doch dit was oorzaak van nieuwen tweespalt. De Hertog van *Brabant*, JAN DE III, beweerde, dat het hem alleen toekwam, de Heerlijkheid van *Mechelen* ter leen uit te geeven. Men verbond zig wederzijds met verscheidene nabuurige Heeren, en deed geweldige invallen in elkanders Landen. De *Geldersche* en andere benden bemagtigden de Stad 's *Hertogenrade*, die zedert den Heeren van *Valkenburg* ten deel viel. REINOUD verrastte de Stad *Thiel*, die tot nog toe *Brabandsch* geweest was. Eerlang werd 'er, door bemiddeling des Konings van *Frankrijk*, een verdrag getroffen, volgens het welke *Mechelen* aan den Hertog van *Brabant* kwam, mids dat hij den Graave van *Vlaanderen* daar voor eene zekere somme betaalde. Ook floot men, in 't Jaar 1334, eene bijzondere overeenkomst, volgens welke *Thiel* aan *Gelderland* gehegt werd. De Hertog beloofde zijne jongste dogter, MARIA, aan 's Graaven zoon, REINOUD, ten huwelijk, onder beding dat de inkomsten des Graaffschaps *Zutphen* den Egtgenooten zouden worden afgestaan. Graaf REINOUD werd zedert in den oorlog ingewikkeld, die tusschen *Frankrijk* en *Engeland* ontstaan was. Ook had hij, omtrent dien tijd, merkelyk geschil met de *Friesen*, die op de *Gelderschen* gebeeten waren, om dat dezelve, uit het Slot te *Vollenhove*, dat hunnen Graave in pandschap was afgestaan, van tijd tot tijd, op den *Frieschen* bodem stroopten. Men kwam

kwam
In Le
LONER
Hemog
met die
gen aan
lijke Kro
gund, vi
Maarschal
stellen, s
onbet d
erbidene
haver ve
desalfis
vers, 1
Vorste
kosten
hadde
eindelij
zijn gebi
word ben
Hij is, o
of twaalf
overleede
REINOUD
van omtr
zijne mind
onderling,
te handhaa
1344, dog
geld. Hij

(*) Van
nimmet geb
omtr
vii Corpus

kwam tot een treffen, dat voor de *Friezen* ongelukkig afliep. In Lentemaand des Jaars 1339, werd *Gelderland*, door Keizer LODEWYK DEN V, op den Rijksdag te *Frankfort*, tot een Hertogdom, en REINOUD tot Hertog en *Rijksvorst* verheeven; met dit voorregt, dat hij den Keizer den wapenrok zou mogen aantrekken, en hem, bij deszelfs inbuldiging, de *Keizerlijke Kroon* op 't hoofd zetten (*). Voorts werd hem vergund, vier Vorstelijke Amptluiden, eenen Hofmester, eenen Maarschalk, eenen Kamerling en eenen Schenker, te mogen aanstellen, en geld met zijn beeltenis slaan. Alles nogthaus onder dit beding, dat hij den *Roomschen Rijke* altoos eerbiedenis en gehoorzaamheid bewijzen zou. Twee Jaaren laater verkreeg hij het gantsch gebied van *Frieslaud* met alle deszelfs inkomsten, tot aflossing van veertig duizend mark zilver, welke hij den Keizer verstrekt had. Zo mild waren de Vorsten van dien tijd dikwils met Eerampden, die hun niets kostten, en met Landen, over welke zij niets te zeggen hadden, of die zij niet behouden konden. Hertog REINOUD, eindelijk wat rust krijgende, versterkte sommige Steden van zijn gebied. Te *Harderwijk* stigte hij een Blokhuis. Ook word hem het bemuuren van *Grol* en *Lochem* toegeschreeven. Hij is, onder 't pleegen van den Godsdienst, op den elfden of twaalfden van Wijnmaand des Jaars 1343, zeer schielijk overleeden.

REINOUD DE III volgde zijnen vader op, in den ouderdom van omtrent elf Jaaren. De *Geldersche Steden*, geduurende zijne minderjaargheid, eenig onheil dugtende, verbonden zig onderling, om allen geweld te weeren, en 's Lands voorregten te handhaaven. De keuren van *Nijmeegen* werden, in 't Jaar 1344, door den jongen Hertog, op nieuws beëedigd en bezegeld. Hij raakte, in 't zelfde jaar, in eenen oorlog, tuschen

Bra-

(* *Van dit Voorregt hebben de Hertogen van Gelder egter nimmer gebruik mogen maaken. Ook heeft KAREL DE IV hier omtrent zedert andere schikking beraamd. Vide B. G. STRU. VII Corpus Hist. Germ. Tom. I. Per. IX, §. V. p. 612.*

Braband en *Luikerland*, ingewikkeld. Eenige Jaaren laater werd het huwelijk voltrokken, dat tufchen hem en *MARIA*, dogter van *Braband*, al voor lang geflooten was. Bij zijnen tijd was *Nederland* vrugtbaar in vinnige partijfchappen. In *Holland* waren de *Hoekfchen* en *Kabeljaauwfchen* tegen elkanderen geduuriglijk in de wapenen. In *Friesland* hoorde men niet dan van den tweefpalt tufchen de *Vetkoopers* en de *Schieringers*, en in *Gelderland* woelden die van *Hekeren* en *Bronkhorst* zo hevig, dat hunne tweedragt eenen volflagenen binnenlandschen oorlog verwekte. *Hekeren* en *Bronkhorst* waren twee van de aanzienlijkfte Huizen van *Gelderland*. Het Huis van *Heekeren* stond diep in 's Hertogs gunst, 't welk die van *Bronkhorst* met geene goede oogen fcheenen te kunnen aanzien. Zij gaven *EDUARD*, broeder des Hertogs, den fmaak van 't zoet der Regeeringe, hem poogende tegen zijnen broeder op te hitzen. Dit gelukte. De broeders kwamen tegen elkander in de wapenen. Elk had zijnen aanhang. Van weerskanten werden verfcheidene Steden en fterkten ingenomen en verwoest. Verraad, moord, trouwloosheid van vreemden en vrienden, branden en blaaken bragt het Land in de uiterfte verwarring en elende. Het woeden van Burgers tegen Burgers werd met den fchoonen naam van vrijheid verglimpt, en deeze droevige broedertwift *de vrije oorlog* geheeten. Veele Jaaren duurde deeze oneenigheid. Hevig was zij in 't Jaar 1354. De Hertog had een groot deel der Ingezeetenen van de *Veluwe* vrij van fchattingen verklaard, en daar door in zijne belangen overgehaald. Deeze waren daar op, tot in de vrijheid van *Arnhem* toe, aan 't moorden en blaaken geflaagen. Omtrent de Heerlijkheid *Loenen* trokken hun *EDUARDS* aanhangers, onder Heer *WILLEM VAN BRONKHORST* en den Heer *VAN BAAR*, tegen. Bloedig werd 'er gevogten, niet zonder merkkelijk verlies aan weerskanten, tot dat de eene en de andere partij zig gedrongen zag af te wijken. *EDUARDS* aanhang vermeerderde midlerwijl hand over hand, terwijl Hertog *REINOU*D zig genoodzaakt zag, verfcheidene *Geldersche* Heerlijkheden en Sloten aan nabuurige Vorften te verpanden. Daar *EDUARD* meester was, gaf hij openbaare Wetten uit, en gedroeg zig als Hertog. Men vind eene Wet van den Jaare 1357, door

door
van
van
de be
werd
plonden
moet of
stond w
den pas
van Blo
De He
genoom
bij Ar
venter
vange
vet
de
gebij
En
de Re
hangers
ke Hu
maakt
Gemalt
zijnde,
leed re
de Bomm
EDUARD
en verdr
wel haa
fche Ste
vrijheden
zijne T
Arnhem
waren.
TRANTSE
over, heb
Veluwfche

door hem aan die van *Doesburg* gegeven, het meeten van koolen, zout, zaad enz. betreffende. Omtrent het einde van 't Jaar 1358, werd 'er een verdrag, tusfchen de verdeelde broeders, getroffen, dat binnen 't Jaar wederom gebroken werd. Men viel wederzijds op nieuws aan 't ftroopen en plonderen. REINOUD bragt, in 't Jaar 1361, eene tamelijke magt op de been, van zins om *Thiel* te overmeesteren. Terflood was EDUARD ook in de wapenen, om zijnen broeder den pas af te fnijden. Daar viel, op den vijftwintigften van Bloefmaand, een hevig gevegt voor, niet verre van *Thiel*. De *Heekerens* werden geflaagen en REINOUD zelf gevangen genoomen. Men bragt hem eerst op het Huis te *Roozendaal* bij *Arnhem*, en van daar naar *Nieuwenbeek*, tusfchen *Deventer* en *Zutphen*, alwaar hij tien Jaaren in eene ligte gevangenis fleet. Men wil, dat hij, in dien tijd, zo overftallig vet werd, dat hij twee middelmaatige menfchen niet behoefde toe te geeven. Ook heeft men hem zedert *den Vetten* gebijnaamd.

EDUARD nam dan, terflood na zijns broeders gevangenis, de Regeering van *Gelderland* in handen. Verfcheidene aanhangers zijns broeders moesten het Land ruimen. De Adellijke Huizen, door hun bewoond, werden tot puinhoopen gemaakt of aan het Hertogdom vervallen verklaard. MARIA, Gemalin van den gevangen Hertog, naar *Braband* geweeken zijnde, bewoog haaren zwager Hertog WENZELAUUS, om haar leed te wreeken. Hij rukte eenig volk te hoop, en viel in de *Bommelerwaard*, van welke freek hij zig meester maakte. EDUARD, dus onzagt gewekt, trok op de *Brabanders* aan, en verdreef hen, na dat hij hun *Bommel* ontveldigt had, wel haast uit *Gelderland*. Hij moest zedert, om de *Geldersche* Steden aan zig verbonden te houden, haar verfcheidene vrijheden en voorregten toeftaan. In 't Jaar 1366 kreegen zijne Tollenaars, onder anderen, ftreng bevel, om die van *Arnhem* tolvrij langs den *Rhijn*, *Waal* en *Maas* te laaten vaaren. Twee Jaaren laater floot hij een huwelijk met KATHARYNE, dogter van Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN, waar over, behalven een goed getal van *Geldersche* Edelen, de *Velwufche* Steden als gettuigen ftonden. Hij was nog in *Hol-*

land, om zijne bruid af te haalen, toen hij, door zijnen schoonvader, Hertog WILLEM VAN GULIK, die met den Hertog van *Brabant* overhoop lag, te huis ontbooden werd. EDUARD vreesde voor den *Brabander*, die al voor heen getoond had, hoe gaarne hij den gevangen Hertog, in 't gebied van *Gelderland*, hersteld zag. Hij trok dan in allerijl naar huis, rukte zijne benden zamen, en viel de *Brabanders* zo onverhoeds op 't lijf, dat zij merkelyke schade leeden, en hun Hertog gevangen genomen werd. Doch EDUARD zelf verloor in dit gevegt het leeven, dat hem, volgens sommigen, door eenen geschutkogel, en volgens anderen, door eenen zijner eigene dienaaren, op eene verraderfche wijze, benomen werd. Dus stierf Hertog EDUARD nog voor het daadelyk voltrekken van zijn huwelyk. Terstond na zynen dood werd zijn broeder REINOUD, volgens goedvinden van 's Lands Staaten, uit deszelfs gevangenis geslaakt, en in 't gebied van *Gelderland* hersteld. Hij behield het egter geene volle vier maanden, en stierf, zonder wettige kinderen na te laaten. Met hem hield het gebied op, dat het Huis van *Nassau*, meer dan drie hondert Jaaren, over *Gelderland* gevoerd had.

De partijfchap der *Heekerens* en *Bronkhorsten*, die eenen tijd lang gesmoord was geweest, begon nu te herleeven. De *Heekerens* zogten MAGTELD of MARGAREET (want beide deeze naamen worden haar gegeven) in 't gebied van *Gelderland* in te dringen. Zij was de oudste zuster van REINOUD en EDUARD, en, op raad van de *Heekerens*, met JAN VAN CHATILLON, Graave van *Blois*, gehuwd: die zig terstond daar na Hertog van *Gelder* en Graaf van *Zutphen* begon te noemen. De *Bronkhorsten* droegen daarentegen WILLEM VAN GULIK, eenen zevenjaarigen Prins, gebooren uit MARIA, ook eene zuster van REINOUD en EDUARD, die met WILLEM DEN IV, Hertog van *Gulik*, gehuwd was. Hun aanhang dreef boven; de jonge WILLEM werd, door den Keizer, tot Hertog van *Gelder* en Graaf van *Zutphen* aangesteld, terwijl de Voogdij, geduurende zijne minderjaasigheid, aan zynen vader werd opgedraagen.

WILLEM van *Gulik* was wel tot Hertog benoemd, doch de aanhang zijner moeije daar mede geenzins beteugeld. De
Hee.

Heeke
geven
jonge
die na
zij, wa
kunne
die Hora
pen in la
van Utre
te stijven
ren, met
welke zij
heden de
die, nu
ryse v
lijk tra
Gelder
Keizer
van Za
te zullen
nog op v
op Paasc
de Stad
Hertog v
over zijne
op de Sta
gezeenen
Zedert trok
lei partijen
tegenegen
bond. De
geld en h
maal zink
en zijne m
Gelderlan
zijnde, trok
zelffchap der
om de op

Heckerens vermeesterden de eene sterkte na de andere, en gaven den ouden Hertog WILLEM de handen vol werks. De jonge Hertog werd wel in sommige Steden gehuldigd; doch die van *Zutphen* zwoeren zijner moeije getrouwheid, mids zij, waneer hij meerderjaarg zou geworden zijn, van hunnen eed zouden ontslaagen weezen. Vrouw MAGTELD, die *Harderwijk*, *Elburg*, *Hattem* en eenige *Veluwsche* Dorpen in haare magt had, verpandde dezelve aan den Bischof van *Utrecht*, alzo zij geld noodig had, om haaren aanhang te stijven. Zedert verbond zij zig, nauwer nog dan te voren, met de *Veluwsche* Steden, *Arnhem* uitgenoomen, aan welke zij verscheidene heilzame Keuren gaf. De Hoofdsteden des Landschaps hielden ondertusfchen WILLEMS partij, die, nu in zijn veertiende Jaar getreden zijnde, met KATHARINE van *Holland*, bruid van Hertog EDUARD, in 't huwelijk trad. Ter zelfder tijd, ontving hij het Hertogdom van *Gelder* en 't Graaffschap *Zutphen* op nieuws ter leen van Keizer KAREL DEN IV. In 't volgende Jaar deed hij dien van *Zutphen* belofte, hunne Stad met geene Blokhuzen te zullen bezwaaren. De *Geldersche* onlusten waren egter nog op verre na niet gestild. Te *Thiel*, raakte de Burgerij, op Paaschdag, tegen elkanderen in de wapenen, waar door de Stad tot een deerlijk bloedbad gemaakt werd. De oude Hertog van *Gulik* ontfloeg zig eerlang van de Voogdijfchap over zijnen zoon, die, plegtiglijk Ridder geslaagen zijnde, op de Stad *Thiel* aantrok, dezelve vermeesterde, en den Ingezeeten den eed van getrouwheid aan zig deed afleggen. Zedert trok hij 't gantsche Land door, en bewees de beiderlei partijen, *Heckerens* zo wel als *Bronkhorsten*, zo veele toegenegenheid, dat hij 'er veelen aan zijne belangen verbond. De Graaf van *Blois* en Vrouw MAGTELD, zig van geld en hulp ontbloot vindende, lieten den moed t'eene-maal zinken. WILLEM werd alomme voor Hertog erkend, en zijne moei overleed te *Huysen*, omtrent het Jaar 1380.

Gelderland dus, na veel woelens, eindelijk in rust geraakt zijnde, trok Hertog WILLEM, in 't Jaar 1383, onder 't gezelschap der *Duitsche* Ridderen, naar *Lijfland* en *Pruisfen*, om de ongeloovige Ingezeeten dier Landen, door de wapen-

nen, tot de belijdenis van den Christelijken Godsdienst te dwingen, 't welk toen *bekeeren* genoemd werd. Terwijl hij hier vertoefde, kreeg hij berigt, dat de *Brabanders* eenen inval in 't Rijk van *Nijmegen* gedaan hadden; waar op hij spoedig naar huis keerde, om zijn Land, tegen diergelijke strooperijen, te beschermen. Hij deed meer; hij wierp bezetting in *Graave*, dat te voren aan Hertog EDUARD ter leen was opgedraagen geweest, en dreigde JOANNA, Hertoginne van *Braband*, met eenen zwaaren krijg. Door bemiddeling van Hertog ALBREGT VAN BEIJEREN, WILLEMS schoonvader, werd 'er, egter, eene foort van vergelijk getroffen, volgens het welk *Graave* aan *Braband* blijven moest. Doch dit verdrag werd haast verbroken. WILLEM maakte zig wederom meester van *Graave*, dat hij maar pas geruimd had. Hij verbond zig zedert met *Engeland* tegen *Frankrijk*, en werd zelfs een Leenman des *Engelschen* Konings, hoe zeer zulks zijnen vader tegen de boist was, die plegtiglijk beloofd had, zig nimmer tegen *Frankrijk* te zullen reppen. Met den aanvang des Jaars 1388 bragten de *Brabanders* en *Gelderschen* alle hunne magt tegen elkanderen op de been. De *Brabanders* niet verre van *Graave* over de *Muaze* gekoomen zijnde, raakte men slaags; de *Gelderschen* behaalden merkelijke voordeelen in dit gevegt, en bekwamen een groot deel gevangenen. Zij trokken zedert in *Kempensland*, alwaar zij verscheidene fraaije Dorpen in de asche leiden. De Hertogin van *Braband* zocht toen hulp bij den Koning van *Frankrijk*, die, met een magtig Leger, naar *Gulikerland* afzakende, den schrik dermaate onder de *Gelderschen* bragt, dat Hertog WILLEM den moed vallen liet, en bijkwam. Hij moest het verbond met *Engeland* vaaren laaten, en men bedong, dat de bezitters van *Graave* die Stad van *Braband* ter leen zouden houden.

Na 't eindigen van den *Brabandschen* krijg toog Hertog WILLEM wederom naar *Pruisen*. In 't te rug trekken, werd hij van den Hertog van *Pomeren* vastgehouden, alzo hij, zonder vrijgeleide, ondernomen had, zijne reis, in Pelgrins gewaad, te voet voort te zetten. Zes maanden sleet hij in de gevangenis. Toen, op vrije voeten gesteld zijnde, keerde hij

Wij
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

hij thuiswaards. Omtrent deelen tijd verdroeg zig Hertog WILLEM met zijne Raaden, Ridderfchap en Steden, over 't fluk der munte, en 't slaan van eenige gouden en zilveren penningen. In 't Jaar 1393 kwam hij, door het overlijden zijns vaders, in 't bezit van het Hertogdom *Gulik*, en in 't volgende Jaar flond MARIA van *Gelder*, zijne moeder, alle haare bijzondere bezittingen aan hem af. De *Keulsche* onlusten over 't invorderen der Tollen, die wat laater voorvielen, werden fpoedig beflist. Doch de *Brabandsche* begonnen eerlang wederom op te borrelen. Het overloopen van eenen *Brabandschen* Edelman tot de *Gelderschen*, en het onthalzen van eenen *Gelderschen* binnen 's *Hertogenbosch* gaf 'er gelegenheid toe. Men viel wederzijds in elkanders Landen, en deed elkanderen met branden en plonderen merkelyke fchade. De Hertogin van *Brabant* verbond zig met de *Luikenaars*, die met magt van volk eenen inval in *Gelderland* dedden; doch eerlang, bij gebrek aan leeftogt, genoodzaakt werden naar huis te keeren. Zij verdroegen zig zedert met de *Gelderschen*. Ook werd 'er een flitftand van wapenen, of, zo sommigen willen, een eeuwige vrede, tufchen de *Brabanders* en *Gelderschen*, getroffen. De Hertog van *Gelder* ging naderhand een verbond aan met Hertog LODEWYK van *Orleans*, die met zijne oomen, de Hertogen van *Bourgonje* en *Bourges*, oneenig was. WILLEM van *Gelder* verfcheen, niet verre van *Parijs*, in 't slagveld, aan de zijde van LODEWYK, met vijf hondert ruiters. De Legers der twee Hertogen flonden 'er infgelyks gefchaard. Doch men kwam tot geenem veldflag. Hertog WILLEM, wederom naar huis gekeerd zijnde, viel in eene kwijnende ziekte, waar aan hij, in den aanvang des Jaars 1402, overleed.

REINOUD DE IV, broeder van Hertog WILLEM, volgde hem op in 't gebied van *Gulik* en *Gelderland*. Bij zijne inhuldiging, bezwoer hij de voorregten der Steden, in welke hij aangenomen werd. In 't Jaar 1405 begaf hij zig in 't huwelyk; doch over den naam en 't geflagt zijner Gemalinne is bij de Schrijvers verfchil. ANTONI, zoon van FILIPS DEN STOUTEN, Hertog van *Bourgonje*, tot Hertog van *Brabant* zijnde ingehuldigd, verzuimde Hertog REINOUD het
Leen

Leen van *Graave en Kuik* voor hem te komen verheffen. Dit gaf tot oorzaak nieuwe oneenigheid. De Hertog van *Brabant* trok met zijn Leger op *Gelderland* aan, en noodzaakte *REINOUD*, het gemelde Leen voor hem, met eenige duizenden kroonen, te komen verheergewaaden. Dit geschiedde in 't Dorp *Empel*, bij 's *Hertogenbosch*, in 't gezigt van eene talrijke meenigte volks. Hertog *REINOUD* was, ter zelfder tijd, gemengd in den twist, die, tusfchen zijnen zwaager, Heer *JAN van Arkel*, en Hertog *WILLEM van Beijeren*, Graaf van *Holland*, ontftaan was. Terwijl Heer *JAN* naar *Gelderland* getoogen was, om den Hertog van den staat zijner zaaken verflag te doen, had zijn zoon *WILLEM* de koenheid van de hand aan 's Lands Regeeringe te slaan, en te *Gornichem* en elders de Wet te veranderen. Heer *JAN*, t'huiswaards keerende, vond de Poorten alomme geflooten. Die van *Gornichem* zonden zedert Booden aan den Graave van *Holland*, zijne hulp tegen de beide Heeren van *Arkel* verzoekende. Ook kwam hij terftond met zijn volk naar 't Land van *Arkel* af, en werd in verfcheidene Steden tot Heere aangenoomen. Vader en zoon zig dus van hunne Heerlijkheden verfteken ziende, floegen de handen wederom famen. De zoon overmeesterde *Gornichen* met hulp der *Geldersche* wapenen. Die Stad werd naderhand wederom van de *Hollanders* belegerd; doch toen trok 'er Hertog *REINOUD* met het *Geldersch* Krijgsvolk op af, en het beleg werd zedert opgebrooken. De Heeren van *Arkel*, zig onmagtig vindende om hunne Landen te befchermen, droegen al hun regt over dezelve op aan Hertog *REINOUD*. En dit was de grond van eene geweldige verbittering, tusfchen de *Gelderschen* en *Hollanders*. Men trof eerlang een bestand voor drie Jaaren, die zo dra niet waren verftreeken, of de *Hollanders* zonden eenige Schepen in de *Zuiderzee*, en beftonden daarenboven te Lande door de *Veluwe* te ftroopen, waar toe hun, door die van *Amersfoort*, de weg gebaad was. De *Amersfoorters* moesten dit eerlang ontgelden; en fchoon 'er, tusfchen hen en de *Gelderschen*, een verdrag was gemaakt, ontzagen deezen zig niet de Voorftad van *Amersfoort* te overmeesteren, en wel twintig huizen aan brand te fteeken. De onlusten, die, in deezen tijd, tusfcheu

schien
ftonder
gen tij
van H
nien 20
jahr Sch
Heerlijcke
Hertog n
worden,
Hertog k
gerek te
trekken,
als Inzo
ftroopen
door K
befchree
Geestel
gewees
Gravinne
ontftaan
uit de R
ling ver
bij aifjvi
laaten, g
meeste ste

(*) De
over het
Ende want
in der G
de gewoen
Steden der
derfchen en
verkers fijn
Deel, 1. b. p.

fchen den Hertog van *Gelder* en den Graave van *Kleef*, ontstonden, werden door een minzaam vergelijk beslist. Eenigen tijd hier na, kwam Hertog REINOUD met Graaf WILLEM van *Holland* overeen, dat de Graaf het Land van *Arkel* bezitten zou, mids hij den Hertoge hondert duizend *Franfche* Schilden uitkeerde. Van dien tijd af is de aloude Heerlijkheid van *Arkel* met *Holland* vereenigd geworden. Hertog REINOUD en Graaf WILLEM, nu goede vrienden geworden, kwamen elkanderen over en weder bezoeken. De Hertog kreeg zedert bevel van 't *Keizerlijk Hof*, zig gereed te houden, om ten allen tijde derwaards te konnen trekken, en de misbruiken, die, zo wel in 't weereldlijk, als Inzonderheid in het Kerkelijk bestier zijner Landen ingesloopen waren, te konnen aanwijzen. Ook werd hij eerlang, door Keizer SIGISMUND, op de Kerkvergadering te *Konstans* beschreeven, alwaar zig onder anderen ook *Doesburgfche* Geestelijken bevonden hebben. De *Gelderschen* zijn gemengd geweest in de hevige onlusten, die tusfchen *Vrouw JACOBA*, Gravinne van *Holland*, en derzelver oom, *JAN van Beijeren*, ontstaan waren. Verscheidene *Geldersche* Steden en eenigen uit de *Ridderschap* slooten, omtrent deezen tijd, een onderling verbond van vereeniging (*), malkanderen beloovende, bij aifjvigheid des Hertogs zonder wettige kinderen na te laaten, geen Heer of Hertog aan te neemen, dan met de meeste stemmen van *Ridderschap* en *Steden*. Hertog REINOUD,

ze

(*) *De Ridderfchap en Steden klaagden bij dit verbond over het fchenden haarer voorregten, met deeze woorden: Ende want die Ridderfchap in den Lande van Geldere ende in der Greeffchap van Zutphen in oeren Landtrechten ende gewoenten ende die Burgeren ende Ingefetenen in den Steden der Lande ende der Graeffchap voirsz. in oire Stederechten ende Privilegien ende gewoenten in voirtijden seer verkort fijn, enz. Zie Groot Geldersch Plakaatboek, II. Deel, I. App. Kol. 176.*

zedert een verbond met JAN van *Beijeren* getroffen hebben, de, waar bij deeze beloofde, *Amersfoort* en *Gelderland* te zullen begien, indien hij meester dier Stad werd, haalde zig daar door den haer des Bischops van *Utrechts* op den hals. Hij bereidde zig ten strijde, en viel, terwijl de Bischop zig gereed maakte om *Leiden* te ontzetten, met zijn volk in 't Stigt. Gaarne had hij *Amersfoort* overmeesterd; doch verneemende, dat de Stad van volk en voorraad wel voorzien, en dat de Bischop zelf, op 't gerugt van onraad, van *Utrecht* veltrokken, daar haaren gehoomen was, staakte hij zijn voornemen; en trok onverrigter zaake naarde *Veluwe* te rug. De *Utrechtschen*, de geleedene schade den *Gelderschen* betaald willende zetten, lieten niet na in de *Veluwe* alomme te plonderen en te branden. Omrent deezen tijd werd de Kruisvaart tegen de *Hussiten*, die in *Boheemen* de hervorming predikten, en zig niet ontzagen de waarheid met de wapen te verdedigen, ook in *Gelderland* afgekondigt, alwaar zig veel volks op de Moutterrolle liet aantekenen. 't Jaar 1422 bragt in 't eerst niet dan wederzijdsche strooperijen van *Gelderschen* en *Utrechtschen* voort. De Bischop verrastte de Stad *Wingeningen* in eenen donkeren nacht, na dat hij, om zijn oogmerk beter te ontveinzen, 'savonds te vooren, den Kerkendienst te *Utrecht* nog waargenoomen had. Voor 't einde van 't Jaar, werd ter eger een verdrag getroffen. De Bischop beloofden daar bij eene merkelijke somme gelds aan den Hertog te zullen tellen. Doch *REINOU*d beleefde de volbrenging deezer voorwaarde niet. Hij overleed in 't Jaar 1423, zonder wettige kinderen na te laaten.

ARNOUD, Zoon van *JAN*, Heer van *Egmond*, en agterneef van de Hertogen *WILLEM* en *REINOU*d (*), werd, door 's Lands

(*) *JOANNA* van *Gelder*, zuster van *WILLEM* en *REINOU*d, was met Heer *JAN* van *ARKEL* gehuwd geweest. Uit dit huwelijk was, behalven eenen zoon, *WILLEM* geheeten, eene dogter gesprooten, die *MARIA* genaamd, en met Heer *JAN* van

's Lands
ve van
tien Jaar
her goot
Vogelijc
bedrog de
en, die d
leeden had
Hertog ANN
van Kleef.
stousvund
ekend. D
geloopen,
also hij a
voor Her
schen be
ARNOUD
Mijter,
Beide had
Gelderschen
Bischoppel
moest, ver
sing, meest
DUBOLF, v
mer den v
joke Hof z
in 't bezit
belang voor
Gulik, doot
ARNOUD was
van Bourgon

van Egmond
Jaar 1410,
de H. WILLELM

's Lands Staaten, tot Hertog van *Gelder en Gulik* en tot Graave van *Zutphen* ingehuldigd. Hij had den ouderdom van veertien Jaaren nog niet bereikt, waarom 's Lands Staaten, immers het grootste gedeelte derzelven, Heere JAN van *Egmond* de Voogdije over zijnen mlnderjaarigen zoon opdroegen. Men bedong de bezweering der aloude en eenige nieuwe voortregten, die door het gezag der voorige Vorsten al vrij wat geleeden hadden. Voor 't einde van 't Jaar 1423 trouwde Hertog ARNOUD met KATHARYNE, dogter van ADOLF, Hertog van *Kleef*. En in 't volgende Jaar werd hij, door Keizer SIGISMUND, voor wettigen opvolger van Hertog REINOUDE erkend. Doch 't Jaar 1525 was nauwlijks half ten einde geloopen, of de Keizer scheen hier van berouw te hebben, alzo hij ADOLF, Graaf van *den Berge*, bij opene brieven, voor Hertog van *Gelder en Gulik* verklaarde. De *Gelderschen* bekreunden zig des egter luttel, en bleeven Hertog ARNOUD aanhangen. Te *Utrecht* dougen 'er twee naar den Mijster, ZWEDER van *Kuilenburg* en RUDOLF van *Diephout*. Beide hadden ze hunne Voorstanders. ZWEDER werd van de *Gelderschen* gedraagen: doch RUDOLF was met geweld ten Bischoppelijken Zetel ingedrongen. ZWEDER, die wijken moest, verzogt *Geldersche* hulp, en maakte zig, bij verrassing, meester van *Amersfoort*; doch werd 'er eerlang, door RUDOLF, wederom uitgedreeven. Hertog ARNOUD, begaan met den verjaagden Bischop, wiens verkiezing bij 't *Roomsche* Hof zelf goedgekeurd was, ijverde zo sterck, om hem in 't bezit van deszelfs Bisdom te stellen, dar hij zija eigen belang voorbij zag, en gedoogde, dat hem het Hertogdom *Gulik*, door Graaf ADOLF van *den Berg*, ontweldigt werd. ARNOUD was in verbond met FILIPS DEN GOEDEN, Hertog van *Bourgonje*, en stak zig diep in schulden, om hem, tegen

van *Egmond* in 't huwelijk getreeden was, wien zij, in 't Jaar 1410, deezen ARNOUD van *Egmond* gebaard had. *Vi. de H. AQUILII Chronicon Geltræ, p. 36.*

die

den aanhang van VROUW JAKOBA, Gravinne van *Holland*, met geld te ondersteunen. Eene vergeeffsche belegering van *Amersfoort* had den *Gelderschen* ook veel volks gekost. *Rudolf* van *Diephout* liet niet na geduurige invallen in *Gelderland* te doen, en 't Land van de *Veluwe* in 't bijzonder alomte plat te branden. Kortom, daar kwam haast zulk een verloop in de *Geldersche* zaaken, dat 's Lands Staaten naar vrede begonnen te haaken. Terwijl men op middelen dacht, deed *Diephout* den *Gelderschen* allen leed dat hij kon, poogende *Thiel* te verrassen, en toen hem dit mislukte, zijnen moed op de naaste Dorpen koelende. Men trof eindelijk een bestand voor den tijd van eene maand, dat eerlang in een altoosduurende vrede verwisseld werd. Ook werd 'er, door bemiddeling van den Graave van *Meurs*, een vierjaarg bestand bereamd, tusschen den Hertog van *Gelder* en *Robert van den Berg*, die, nevens zijnen vader *Adolf*, het Hertogdom *Gulik* bemagtigd had. Doch dit bestand werd binnen den tijd gebrooken. *Adolf*, want *Robert* was overleeden, zig met *Willem*, Vrijheer van *Buuren*, verbonden hebbende, zeide Hertog *Arnoud* den oorlog aan. Deeze, die nu 't geduld verloor had, bereide zig ten strijde. Het Steedje *Buuren* leed den eersten aanval, en werd wel haast genoodzaakt zig aan Hertog *Reinoud* over te geeven. Zijn broeder, die Heer van *Ijsselstein* was, werd, door hem, met goedvinden der Staaten van *Gelderland*, in 't bezit der Heerlijkheid *Buuren* gesteld. *Adolf van den Berg* verworf zedert brieven van den Keizer, waar bij Hertog *Arnoud* gedagvaard werd, om zijn regt op het Vorstendom *Gelder* te bewijzen. Dit deed hij beide met woorden en wapenen, gaande *Adolf* op de grenzen van *Gulikkerland* te keer. Deeze, hier door nog meer verbitterd, verkreeg eindelijk van Keizer *Sigismund*, dat Hertog *Arnoud* in den Rijksban gedaan, en in 't openbaar vogelvrij verklaard werd. Toen beweerde Hertog *Arnoud*, in openbaaren geschrifte, zijn regt op het Hertogdom *Gelder*, verklaarende rondelijk, dat dit Hertogdom, na den dood van *Reinoud den IV*, geenzins aan 't *Roomsche* Rijk vervallen kon; maar op den naasten mannelijken erfgenaam overgaan moest. Hij vergde naderhand 's Lands Staaten eenen eed van getrouwheid

heid af;
veldslag
docht te
zien liet
wederom
sieden bij
tegehoort
en volk,
gen, bij d
zij van ho
eene Lar
maakt, ster
In Lente
jaeren ge
BERG. V
zag, do
voegeno
en verfi
dert ove
de inkom

(*) Ond
hande Lan
gaden die
den, verho
of handig
Ritterfchap
ontfangen
bejegels he
kichegelyk
vior Hoiff
na vere ga
dat int soe
de baiften R
Plakaarboek
XVII, De

heid af, en daagde ADOLF VAN DEN BERG opentlijk tot eenet veldslag uit. De *Gelderschen* bragten hun volk in de wapenen; doch toen ADOLF, met *Keulsche* magt gesterkt, hun de tanden zien liet, droopen ze af. Eenigen tijd hier na viel *Buuren* wederom af. Doch Hertog ARNOUD, van eenige *Geldersche* Steden bijgestaan, bragt de Burgerij haast andermaal onder zijne gehoorzaamheid. De *Gelderschen*, die den Hertog, met geld en volk, in deezen tijd, merkelyken dienst deden, bedongen, bij deeze gelegenheid, meest allen tolvrijheid, tot dat zij van hunne kosten zouden voldaan zijn. Ook werden, op eenen Landdag te *Nijmegen*, verscheidene vaststellingen gemaakt, strekkende tot staaving van 't gezag der Staaten (*). In Lentemaand des Jaars 1436 werd 'er een bestand van vier Jaaren getroffen, tusschen Hertog ARNOUD en ADOLF VAN DEN BERG. FILIPS DE GOEDE, Hertog van *Bourgonje*, wiens gezag, door het aanwinnen van verscheidene Landen, merkelyk toegenomen was, tot scheidsmā, tusschen Hertog ARNOUD en verscheidene andere Heeren, verkooren zijnde, deed zedert over eenige geschillen uitspraak. Ondertusschen waren de inkomsten van Hertog ARNOUD zo zeer verminderd, dat hij

(*). *Onder anderen moest Hertog ARNOUD belooven, geenre hande Landen, Sloeten, Steden, renten, guederen, noch gueden die hij had off verkregen heeft, te versetten, verpanden, verkopen, ewegh geven, nog anders in geenreleijs wijs af handigh te maecken buiten raede, weten ende wille sijner Ritterschap en Hoifsteden, gelijk sijne G. in sijne ijrster ontfanginge ende huldinge den Lande dat hoich gelaest ende besegelt hebben. Voirt soe onse G. Heer in sijne hullinge hoichgelick gelaest heeft, dat hij mit sijner Ritterschap en vier Hoifsteden eens werden sal, eenre munte daer in hij na oere guetduncken sal doen slaen golt ende silveren gelt, dat dat soe geschiede, ende dat dat oick niet gelicht en warde buiten hoere weten en guetduncken. Zie Groot Geldersch Plakaatboek, II. Deel, 1 Append. Kol. 183.*

hij zig genoodzaakt zag schier alle zijne Sloten en Heerlijkheden te verpanden. De Ridderfchap en Steden bedienden zig van zijne fchaarsheid, om nieuw gezag te bekoomen, of om 't gezag, dat zij onder de voorige Vorften verlooren hadden, wederom in te palmen. Hertog ARNOUD werd zedert, door Keizer FREDRIK DEN III, want SIGISMUND was overleeden, op den Rijksdag te *Frankfort* befchreeven, om over den vrede der Kerke, die in dien tijd verre te zoeken was, te handelen. Of hij 'er verfcheenen zij, is mij niet gebleeken; maar wel, dat hij, in den twist der Pauzen, zig eerst voor EUGEN verklaard hebbende, naderhand FELIX toeviel, wiens dogter hij gaarne voor zijnen zoon ADOLF tot eene vrouwe gehad had. *Gelderland* werd, omtrent deezen tijd, van alle kanten benaauwd. GERARD VAN DEN BERG, neef van ADOLF, die overleeden was, dreigde den Hertog op 't lijf te zullen koomen. De Krijgsknegten van FILIPS DEN GOEDEN, geduurig door 't Land trekkende, fchooren den fchamelen Landman kaal, en verdorven de Akkers en Veldvrugten. De *Utrechtsche* Bifchop gebruikte meer dan wettig gezag over de *Gelderschen*. Hertog ARNOUD was derhalven op middelen bedagt, om verdere onheilen te voorkomen. Voorraad van braave manfchap was 't eerst dat 'er vereifcht werd. Maar hier toe moest geld zijn. De Ridderfchap en de drie Hoofsteden, door den Hertog hier op befchreeven, willigden terfcond eenenveertig duizend goudguldens in. Het *Nijmeegsch* Kwartier zou hier in zeventien duizend goudguldens draagen, het *Zutphensch* vier duizend, en het *Arahemsch* agt duizend. Het Kwartier van *Roermonde* zou ook zijn aandeel opbrengen, en het overige, door den Hertog, uit de Tollen, 'en zijne verdere inkomften vervuld worden. De Hertog zag zig toen wederom genoodzaakt, merkelyke fommen ter leen op te neemen. Meer dan twee duizend Ruiters bij een gebragt hebbende, viel hij daar mede, in Slagtmaand des Jaars 1444, in *Gulikerland*, plonderende en verbrandende eene menigte van Dorpen. Die van *Gulik* hunnen flag waarneemende, vielen de *Gelderschen* zo onzagt op 't lijf, dat zij hen, met merkelyk verlies, te rug fchreeven. Verfcheidene *Geldersche* Heeren werden gevangen, om welken te losfen, Hertog ARNOUD zig wederom in nieuwe fchul-

Schuld
geficht
eenige
magt,
vrijge
ren werd
te Arnh
en Nijme
ten. Oo
Nijmeeg
door alle
Jaar 1448
raden es
den die
en het
ten Th
bij n
flood g
Hertog,
gaf, en
derman
wyl de
Gezant
Hertoglij
1452, we
ADOLF
zugtig uit
van Reg
vrij wat
aan, in e
Dourgon
Bifchop
walf Ja
wolen. Z
ftoude St
zijn nab
'er, don
gen regen

schulden steeken moest. Eenige Jaaren geleeden was 'er ook geschil ontstaan, tuschen den Hertog en die van *Driel*, over eenige Dijkregten en Tollen. *Nijmegen* was hier ook in gemengd, en zo zeer tegen den Hertog gekant, dat 'er eene vinnige vijandschap, tuschen hem en deeze Stad, uit gebooren werd. De Hertog deed, in 't Jaar 1447, de Ridderfchap te *Arnhem* beschrijven. Hij wilde het geschil, tuschen hem en *Nijmegen*, door de Ridderfchap en Steden, beslegten laaten. Ook deed hij eenig uitbod van vergelijk, daar die van *Nijmegen* niet mede te vrede waren. Hertog ARNOUD werd, door alle deeze onlusten, zijner zinnen schier bijster. In 't Jaar 1448 was hij genoodzaakt, een groot deel zijner huisftraaden en kleinoodjen te verpanden. Die van *Nijmegen* hadden zig midterwijl meester gemaakt van de Tollen te *Lobek*, en het Slot te *Buuren* met de wapenen gedwongen. Zij zогten *Thiel* en *Bommel* over te haalen, terwijl Hertog ARNOUD, bij FILIPS DEN GOEDEN, om raad en hulp aanhield. Alles stond gefchapen in de uiterste verwarring te geraaken, toen de Hertog, gedwongen, bijkwam, dien van *Nijmegen* alles toegaf, en een verdrag met hun sloot. Eenigen tijd hier na ondernam Hertog ARNOUD eene reis naar *Italie*, latende midterwijl de Regeering zijner Landen der Ridderfchap en Steden-Gezanten aanbevolen, terwijl zijne Gemalin KATHARYNE de Hertoglijke Hoogheid bewaaren zou. Hij keerde, in 't Jaar 1452, wederom te rug.

ADOLF VAN EGMOND, zoon van Hertog ARNOUD, heerschezugtig uit den aart, begon zig allengskens dieper in de zaaken van Regeeringe te steeken. Ook had hij 'er, zo 't scheen, vrij war bekwaamheid toe. Immers die van *Deventer* booden aan, in eenen twist over 't *Utrechtsch* Bisdom, DAVID van *Bourgonje*, natuurlijken zoon van FILIPS DEN GOEDEN, tot Bisdhop te willen aanneemen, mids dat de Voogdijfchap, twaalf Jaaren lang, door ADOLF VAN EGMOND, bekleed zou worden. Zo verre ging zijne heerschezugt, dat hij, met de verftoorde Steden ééne lijn trekende, eerlang ook klagten tegen zijnen vader begon in te brengen. In 't Jaar 1458 werden 'er, door die van *Nijmegen*, wederom hevige befeuldigingen tegen Hertog ARNOUD gedaan. Hij had, zei men, me-

nigte van Sloten en Heerlijkheden vervreemd, zig zelf diep in schulden gefteken, den Lande zwaare fchattingen afgeperst, en den uitheemfchen Koophandel onderdrukt. Kortom, de Staaten waren zo wars van ARNOUDS Regeering, dat men, op eenen Landdag, befloot, zijnen Zoon ADOLF het beftier op te draagen. Men fchikte ADOLF naar *Venlo*, uit welke Stad hij het platte Land des *Roermondschen* Kwartiers, dat het met zijnen vader hield, door geduurige ftrooperijen, onveilig maakte. Hertog ARNOUD floeg zijne Krijgsmagt voor *Venlo*, en maakte 't zijnen zoon daar binnen zo bang, dat hij 't opgaf, zig met zijnen vader verzoende, en beloofde nimmer de wapenen tegen hem te zullen opvatten. Die van *Nijmeegen* vielen zedert in de ongenade des Keizers, en werden in den Rijksban gedaan. ADOLF trok, omtrent deezen tijd, naar *Jeruzalem*, waarfchijnlijk om zijn hartenleed, over 't mislukken zijner verre ziende aanslagen, een weinig te verzetten. Zedert werden aan Hertogin KATHARYNE, die ook met haaren man Hertog ARNOUD oneenig geweest was, de *Lobeker* Tollen, tot een onderpand van zeventien duizend goudguldens, afgeftaan. Men wil, dat zij haaren zoon, na dat hij van zijne *Jeruzalemsche* reize te rug gekeerd was, tot nieuwe buitenspoortigheden aanzette. ADOLF ondernam zedert eene tweede reis naar *Jeruzalem*, en floot, te rug gekoomen, eene huwelijksverbintenis met KATHARYNE, dogter van KAREL van *Bourbon*. Hij en zijne moeder verzoenden zig, daar na, op nieuws, met Hertog ARNOUD: doch de vrede was van korten duur. KATHARYNE en ADOLF, van zins om, 't ging hoe 't wilde, den Hertog den voet te liggen, verbonden zig op nieuws met eenige Heeren en de meeste *Geldersche* Steden. Die van *Roermonde* alleen bleeven den Hertog onverzettelijk aankleeven. Men kwam overeen, dat men, met hulp van de Hertoginne en ADOLF, den Hertog gevangen neemen, en voor al zijn leven, op 't een of 't ander Slot, bewaaren moest: moeder en zoon lieten zig ligtelijk beweegen, om de hand tot dit gruweltuk te leenen. De Hertog onthield zig op het Slot te *Graave*, werwaards zig de Hertogin, omtrent Kerftijd des Jaars 1464, begaf, wordende minzaamlijk van haaren Egtgenoot ontvangen.

ADOLF

ADOLF
gender
dage
stiek
igen
't Slot
zins aan
fiet, alwa
maken.
't schelm
doorgebr
len bezig
nog in z
gewogen
wekt w
hebben
kort d
Zoon,
aarden
de vader
zo zijn,
't hart
eene vie
geperst.
dat hij e
gelaaen i
Voorts he
peerde, n
den volge
hij meer

(1) Die
ze tragt
zeggen, i
(Alonit, &

ADOLF volgde haar, op den zesden van Louwmaand des volgenden Jaars, en werd, zonder dat men hem eenigzints verdagt hield, binnen gelaaten. Het vroom, in dien tijd, zo sterk, dat de Graften en Rivieren, dicht en vast, met ijs bezet lagen. Hertog ARNOUD beval, uit voorzorg, het ijs rondsom 't Slot te breeken. Doch ADOLF, vreezende voor 't mislukken zijns aanslags, verwierf, dat men een plek van de Graft dicht liet, alwaar hij voorgaf zig met de Jufferschap te willen vermaaken. De tiende van Louwmaand, dag tot uitvoering van 't schelmstuk bestemd, werd op 't Slot, in volle vreugde, doorgebracht. ADOLF hield zig, tot laat in den nacht, met speelen bezig. De Hertog was wat vroeger te bedde gegaan, en nog in zijne eerste rust, toen hij van eenige vermoonden, die gewapend ter slaapkamer kwamen instuiven, onzagt gewekt werd. Bedugt, dat de vijand 't Slot overmand mogt hebben, vroeg hij terstond naar zijnen zoon; maar toen deeze, kort daar op, binnen tradt, zag hij haast wat 'er gaans was. Zoon, zeide hij toen, zig met weenende oogen naar den ont-aerden ADOLF wendende, *Heve zoon, wat begint gij? Beminde vader,* was het antwoord, *geef u gevangen, het moet nu zo zijn.* Hem, dien de naam van zoon en 's vaders tranen 't hart hadden moeten breeken, werd nauwlijks zo veel als eene vleiende uitspraak van het wreedste vonnis ten halze uitgeperst. Men liet den rampzaligen vader zo veel tijds pas, dat hij een onderkleed aanschoot, en leidde hem over 't hegelgelaaten ijs, dat zijnen vijanden eene brug versprekt had. Voorts hem over de *Maaze* gebracht hebbende, werd hij, te paarde, naar 't Huis te *Lobek*, of het Tolhuis, en van daar, den volgenden nacht, naar 't Slot te *Buuren* gevoerd, alwaar hij meer dan zes Jaaren gevangen gezeeten heeft (*).

FUGC

(*) *Die der Latijnsche taale magtig, en belust zijn, deeze treurige Geschiedenis, met alle de sieraaden van welzeggende, beschreeven te zien, kunnen bij JUSTUS LIPSIUS (Monit. & Exempl. Politic. Cap. V. inter Violentia, Num 9.)*

rugt der euveldaad, dat in 't eerst alle de nabuurige Landen doorklonk, verdween allengskens. ADOLF nam de Regeering in handen en werd alomme, behalven te *Roermunde*, ingehuldigd.

WILLEM VAN EGMOND, broeder van Hertog ARNOUD, was egter zo zeer tegen zijnen neef ADOLF verbitterd, dat hij hem de vriendschap opzeide. Hij verbond zig met Hertog JAN van *Kleef*, broeder van de Hertogin KATHARYNE; en deeze begon terstond vijandlijkheden, in 't Kwartier van *Nijmegen* te plegen. ADOLF zat niet stil, maar deed den Ingezeetenen des Lands van *Kleeve*, door geduurige invallen, geene kleine schade. Ook viel hij in de Heerlijkheid van *Kuilenburg*, welker Heer, GERARD geheeten, zig met den Hertog van *Kleef* verbonden had. Hij was, waarschijnlijk om het gevangen neemen zijns vaders, of om eenige Kerk-schenderij, in den Pauselijken ban geraakt; doch wist, nog voor 't einde van 't Jaar 1466, brieven van ontheffing te bekomen. Voorts liet hij zijnen oom in 't Land van *Kleef* geene rust; maar plonderde de Voorsteden van *Kalker* en *Kraanenburg*; voor welke laatste Plaats hij verscheidene braave Edellieden verloor. Daar werd wel een stilstand van wapenen, voor weinige maanden, getroffen; doch deezen verlopen zijnde, ging het plonderen en verwoesten op nieuws zijnen gang. ADOLF, den vierden man uit *Nijmegen*

ze regt raaken. HEIMRICIUS verhaalt, (*Sophiol. Libr. I. Cap. 3.*) dat Hertog ARNOUD, naderhand uit zijne langdurige gevangenis verlost, en gevraagd zijnde, wat hem, in al dien tijd, 't ondraaglijkst gevallen was? dit merkwaardig antwoord gaf: „'t Schelmstuk van mijnen eigen zoon. Anderszints ontving ik allen leed en smaad als uit de hand der Hemelsche Voorzienigheid, en met een onverschrokken geest, wel bewust, dat de grootste Vorsten de grootste wederwaardigheden onderworpen zijn.” Zie W. TRSCHEMACHER *Annales*, P. II. §. 3. p. 321.

gen ten strijde opontbooden hebbende, sloeg zig voor *Arnhem* neder, dat door WILLEM van *Egmond* overmeesterd was. Hij versleet 'er twee weeken zonder vrugt, en moest toen de belegering opbreken. De Hertog van *Kleef* maakte zig zedert, door verrassing, meester van *Doesburg*; doch moest het binnen drie maanden wederom ruimen, alzo 'er eene soort van verdrag, tusschen hem en ADOLF, getroffen werd. Dit verdrag was egter van korten duur. Hertog JAN en ADOLF bragten, niet lang hier na, hunne benden wederom in de wapenen, en deden nieuwe invallen in elkanders Landen. In 't volgende Jaar viel 'er een veldslag voor bij *Straalen*, tusschen ADOLF en den Hertog van *Kleef*. Voor 't aangaan van den strijd, deed ADOLF eene belofte, dat hij zijnen vader op vrije voeten zou stellen, indien hij de overwinning bekwam. 't Gebeurde: ADOLF behaalde veel voordeels op den *Kleevenaar*; 't welk gelegenheid gaf tot het sluiten van een nieuw vredensverdrag, waar in Heer WILLEM VAN EGMOND ook begreepen was. ADOLF, scherpe brieven van den Paus, over 't mishandelen zijns vaders, ontvangen hebbende, dagt aan de beloften bij *Straalen* gedaan, en begon met die van *Nijmegen* van 't ontslaan des ouden Hertogs te spreken. Zij, te zeer op Hertog ARNOUD gebeeten, verklaarden 'er zig rondeltijk tegen. ADOLF, die van zelf genoeg helde, om zijnen vader klein te houden, stelde de volbrenging zijner belofte nog eenigen tijd uit.

Ondertusschen vielen de Hertog van *Kleef* en de Heer van *Egmond* klagtig over ADOLF bij Hertog KAREL DEN STOUTEN, die zijnen vader FILIPS DEN GOEDEN opgevolgd was. Deeze, borg zijnde voor de geslootene verbonden, ontbood ADOLF bij zig, en hield toen zo lang bij hem aan, met bibben en dringen, dat ADOLF schriftelijken last gaf, om zijnen vader te ontslaan. Deeze werd daar op, over *Thiel* en 's*Hertogenbosch*, naar *Hesdin* gebragt, alwaar Hertog KAREL zig ophield. Vader en zoon beide verantwoordden zig meermaalen, in tegenwoordigheid van Hertog KAREL en deszelfs Hofgezin. Deeze deed zijn best, om hen te bevredigen; dat niet gelukte. ADOLF, bedugt voor zijn lijf, pakte zig heimelijk weg. Te *Namen* werd hij ontdekt, op bevel van

Hertog KAREL vastgehouden, eerlang naar *Vilvoorden* en van daar na *Kortrijk* gevoerd, alwaar hij, tot aan 's Hertogen dood toe, gevangen gezeeten heeft. Hertog ARNOUD trok vervolgens naar *Graave*, werd minzaamlijk in de Stad ontvangen, doch van het Slot niet dan met geweld meester. Die van *Roermonde* en *Gelder* namen hem ook terstond aan. Doch de andere *Geldersche* Steden hielden 't nog met ADOLF, en verkooren VINCENT, Graaf van *Meurs*, tot Ruwaard over de Landen (*). Hertog ARNOUD vermaande ondertusschen die van *Arnhem* en *Zutphen*, dat ze zig onder zijnen eed begeeven moesten, en de Paus schreef, tot dat zelfde einde, aan die van *Nijmeegen*, hen ontslaande van den eed, dien zij aan ADOLF gadaan hadden. Al dit hielp weinig: de Graaf van *Meurs* liet niet na het Land, omtrent *Roermonde* en *Graave*, geduuriglijk af te loopen. Hertog ARNOUD zat ook niet stil. Eindelijk sloot men een bestand voor eenige weken, dat van tijd tot tijd verlengd werd.

Hef.

(*) *De drie Kwartieren van Gelderland, dat van Nijmeegen, Zutphen en Arnhem, slooten, in den Zomer des Jaars 1471, een verbond, waar bij zij elkanderen bescherming beloofden. Voorts verklaarden ze de een den anderen gelijkerhandt daar toe te zullen helpen dat eenen jegelijck in sijnen Lande seijne verscheininge segele en de brieve van onsen genedigen Heere gehalden moegen worden, ind, vervolgen ze, onsen genedigen Heere en sal geen Schattinge boeren ofte laten boeren, dan na der alder gewoonten. Ende off hijer in tot eenigen tijd gebreek viel, dat Godt verhuede ind sijner Genade dat terstont uit onsen gevolch niet aff en dede stellen, soe sijn wij voirt met malkanderen averkommen, dat wij als dan sijner genaden in geenen diensten, Schattingen, beden, off andere saken sijner genaden aangaende te wille wesen en sullen, sijner Genaden en hadden dat ijerst affgeschact. Zie Groot Geldersch Placaatboek, 1de Deel, 1. App. Kol. 193.*

Hertog ARNOUD zat zo diep in schulden, en had zo weinig in koomen, dat hij eindelijk besloot, alle zijne Landen aan Hertog KABEL DEN STOUTEN, voor tweennegentig duizend *Rhijnsche* goudguldens, te verpanden, mids dat hij, gedurende zijn leven, de inkomsten derzelven trekken, en 't bewind over dezelve behouden zou. 't Verdrag werd, te *Sr. Omer*, omtrent het einde des Jaars 1472, geslooten. Doch nauwelijks was Hertog ARNOUD te *Graave* wederom gekeerd, of hij overleed 'er, zeer schiekelijk, op den drieëntwintigsten van Sprokkelmaand des volgenden Jaars.

Hertog KAREL DE STOUTE poogde zig, terstond na Hertog ARNOUDS dood, in 't bezit van *Gelderland* te stellen. Brieven hielpen niet: hij trok dan zijne magt bij een, en maakte zig schiekelijk meester van schier alle de Plaatzen des *Roermondschen* Kwartiers. *Thiel*, *Bommel* en *Buuren* vielen ook in zijne handen. Eerlang trok hij voor *Nijmegen*, daar men zig, onder 't beleid van REINIER VAN BROEKHUIZEN, in staat van tegenweer gesteld had. Doch de Hertog zette de belegering zo fel voort, dat men de Stad eindelijk opgaf. Toen hij zegepraalende door de Stad reed, baden hem mans en vrouwen op de knieën om genade. De plondering der Stad werd voor tagtig duizend goudguldens afgekogt, en het uitheemsch Krijgsvolk moest zonder geweer vertrekken. Na 't overgaan deezer aanzienlijke Stad werd KAREL hier niet alleen, maar door 't gantsche Land tot Hertog van *Gelder* en Graaf van *Zutphen* ingehuldigt. Zedert ging hij deeze Landen, als Leënman des *Keizerrijs*, van Keizer FREDRIK DEN III verheffen. Heer WILLEM VAN EGMOND, door hem tot Stadhouder over dezelve aangesteld, moest al terstond volk in *Gelderland* werven, om Hertog KAREL in eenen *Keulschen* krijg behulpzaam te zijn. In *Gelderland* viel ondertuschen niets bijzonders voor, tot op den dood van Hertog KAREL, die, weinige Jaaren hier na, in den slag voor *Nancij*, sneuvelde. Toen beslooten de *Gelderschen* ADOLF VAN EGMOND, die nog te *Kortrijk* gevangen zat, voor hunnen wettigen Hertog te verklaaren, gelijk geschiedde. Midlerwijl werd het bestier der Landen, bij voorraad, aan zijne zuster KATHARINE opgedraa-

draagen. MARIA, dogter van Hertog KAREL en erfgenaame zijner Staaten, was nog ongehuwd, 't welk gelegenheid tot merkelijke onlusten gaf. Veelen hadden haar den DOLFYN van *Frankrijk* ten bruidegom toegeschikt; daar anderen zig gantschelijk tegen verklaarden. De *Gentenaars*, die onder de laatste behoorden, vreezende voor de magt der *Franschen*, die met hun Leger op de grenzen lagen, rukten hunne benden te hoop, en gaven het bevel over dezelve aan ADOLF VAN EGMOND, na dat ze hem, met toestemming van MARIA, uit de gevangenis ontslagen hadden. 't Eerst dat hij ondernam, was een' aanval op *Doornik*, welke Stad *Fransche* bezetting ingenomen had. Doch hier werd hij eerst op de vlugt gedreeven, kort daar op uit den Zadel geworpen, en voorts afgemaakt.

KAREL, zoon van ADOLF, die nu omtrent tien Jaaren bereikte, doch nog aan 't Hof van *Bourgonje*, alwaar hij met zijnen vader gekoomen was, in hegtenis werd gehouden, werd, terstond na 's vaders dood, tot zijnen opvolger verklaard, terwijl 't bewind der zaaken in handen van zijne moeije KATHARYNE bleef. Niet lang hier na werd het huwelijk van MAXIMILIAAN, Aartshertog van *Oostenrijk*, en MARIA van *Bourgonje* voltrokken. Ook slooten de *Gelderschen* een verbond met den Bischoep van *Luik*, bloedvriend des Konings van *Frankrijk*, waar door zij deezen Vorst naauwer aan hunne belangen verbonden, 't welk hun naderhand bijzonder wel te stede gekoomen is. KATHARYNE van *Gelder* schreef aan Hertog MAXIMILIAAN en aan eenige *Nederlandsche* Steden, om de vrijlaating van haaren neef KAREL en deszelfs zuster FILIPPE te verwerven; doch haare poogingen waren vrugteloo. In 't volgende Jaar ontstond 'er merkelijke opschudding te *Arnhem*, verwekt door den aanhang van WILLEM VAN EGMOND, die oordeelde, dat hem de Voogdij over ADOLFs kinderen toekwam. Men kwam naderhand tot plonderen en rooven, en gantsch *Gelderland* liep gevaar van in de ongelegenheden te vervallen, waar uit het zo onlangs gered was. EGMOND had zig meester van *Arnhem* gemaakt, welke Stad door die van *Nijmegen* belegerd werd. De Hertog van *Kleef* be-

werk-

werkte een bestand; 't beleg van *Arnhem* werd opgebrooken; waar op hij, die wat anders dan de rust van *Gelderland* beoogde, zijnen zoon binnen die Stad trekken, en tot Hertog inhuldigen liet. Toen werd de twist feller. De *Gelderschen* wierven volk, en droegen het opperbevel over het zelve aan *FREDRIK*, Hertog van *Brunswijk*, op. De Hertog van *Kleef* verwoestte 't platte Land alomme, terwijl de *Bourgonjers* zig meester van *Graave* maakten. Zedert werd de Voogdij over de onmondigen aan *HENRIK* van *Zwartzenberg*, Bisfchop van *Munster*, opgedraagen, die reeds zestig duizend *Rhijnsche* goudguldens op het Graaffchap *Zutphen* gefchooten had, alzo de Hertog van *Brunswijk* krankzinnig geworden en naar huis gebragt was. De *Hollanders*, die 't met *MAXIMILIAAN* hielden, raakten ook met de *Gelderschen* in oorlog. Men deed malkanderen op de *Zuiderzee* allen mogelijken afbreuk. Ook viel *Leerdam* den *Gelderschen* in handen. *KATHARYNE* maakte zedert een verdrag met *MAXILIAAN*, volgens het welke haar de Stad en Voogdij van *Gelder*, voor haar leven, werd afgeftaan. Ook kwamen eenige *Geldersche* Steden met hem overeen; welken hij daar op, door *ADOLF* van *Nassau*, den eed deed afneemen. De jonge Vorst van *Kleef* en *JAN* van *EGMOND*, zoon van *WILLEM*, bemagtigden *Wageningen*; terwijl die van *Zutphen* *Elburg*, dat zig voor *MAXIMILIAAN* verklaard had, veroverden. In 't Jaar 1481 werd 'er een stilstand van wapenen tusschen hem en de *Gelderschen* in 't algemeen getroffen. Deezen geeindigt zijnde, trok hij voor *Bommel*, alwaar hij egter 't hoofd ftiet. Toen maakte hij zig vaardig, om eenen geweldigen inval in *Gelderland* te doen, dien de Staaten niet beter wisten af te keeren, dan met hem Gemagtigden te zenden, die hem voor Landsheer beloofden te zullen ontvangen: gelijk zedert, door de meeste Steden, gefchiedde. De oude Hertog van *Kleef* ftierf, niet lang hier na. Zijn zoon, ook *JAN* geheeten, bleef nog meester van *Arnhem*, en liet niet na, onder voorgeeven van veel van *Gelderland* te goed te hebben, het platte Land geduuriglijk st te loopen.

MAXIMILIAAN, die zijnen tegenftaanders in *Vlaanderen* en

el-

elders gelukkiglijk de vleugelen gekort had, werd, in 't Jaar 1484, door de Staaten van *Gelderland*, op nieuws tot Hertog ingehuldigd. Zedert liet hij wat meer vrijheid aan KAREL VAN EGMOND, die, nu den ouderdom van zestien Jaaren bereikt hebbende, het Leger begon te volgen, zig onder de braafste Veldoversten van dien tijd, in de Krijgskunde, oefenende (*). *Gelderland* begon toen een weinig adem te scheppen. Doch de zaaken van MAXIMILIAAN verliepen eerlang zo geweldig, dat hij door de *Gentenaars* gevangen genomen werd. Ook beloofde de Koning van *Frankrijk*, bij een plegtig verbond, KAREL VAN EGMOND, in 't bezit van *Gelderland* te zullen stellen. Deeze was, in eenen veldslag, door de *Franschen* gevangen genomen, en werd toen te *Abbeville* in *Frankrijk* bewaard. De *Gelderschen*, door zwaare schattingen, van de *Oostenrijksche* Regeeringe wars geworden, wendden alle hunne poogingen aan, om hem te verlossen. MAXIMILIAAN, zedert door zijnen vader, Keizer FREDRIK DEN III, op vrije voeten gesteld, schreef scherpe brieven aan de *Gelderschen*, om hen tegen den afval te vermaanen. Weinig hielp dit. Men liet niet na, gedunrig op middelen bedagt te zijn, om KAREL te doen ontslaan. Men bood den *Franschen* Koning eene goede somme voor zijn losgeld aan. Deeze liet zig eindelijk beweegen. Men ontloeg den jongen Vorst, die, in Lentemaand des Jaars 1492, behouden in *Gelderland* aankwam.

Men deed Hertog KAREL terstond alomme met blijdschap den eed van getrouwheid, daar MAXIMILIAAN geene kleine

stoor-

(*) Ook vind ik dat hij, in Januarij des Jaars 1485, bij de verkiezing van MAXIMILIAAN tot Roomsche Koning, op den Rijksdag te Frankfort is tegenwoordig geweest. 't Verdient zijne opmerking, dat hij onder de Rijksvorsten geteld, en Hertog van Gelder genoemd word. Vide Marq. Freheri German. Rerum Scriptores, Tom. III. p. 17. D.

floornis over blijken liet. Ook was 'er Keizer FREDRIK dermaaten over gemaakt, dat hij, in 't volgende Jaar, met een magtig Leger op *Gelderland* afkwam. Hertog KAREL, die midterwijl niet stil zat, maakte zig meestet van *Buuren*. Ook verdreef hij de vijandelijke stroopers, en deed eenen geweldigen inval in *Braband*. MAXIMILIAAN werd, in dit Jaar, na 's vaders dood, tot Keizer verheeven. KAREL verbond zig, in 't volgende, met verscheidene Heeren, en zocht zig aan alle kanten sterk te maaken. Hij verbleef toen 't geschil, dat hij met den Keizer over 't Hertogdom *Gelder* had, aan de vier Keurvorsten, die in zijn nadeel uitspraak deden. De Staaten van *Gelderland* lieten zig met dit vonnis geenzints genoegen; maar betuigden goed en bloed voor Hertog KAREL te willen opzetten. De Keizer bragt daar op een geweldig Leger op de been, dat hij, *Roermonde* bemagtigd hebbende, voor *Nijmegen* nederfloeg. Doch die van binnen deden uitval op uitval, en noodzaakten den Keizer eerlang 't beleg op te breeken. Hij trok zedert naar *Duitschland*, na dat zijn zoon FILIPS, als Erfheer der *Nederlanden*, alomme, behalven in *Gelderland*, was ingehuldigd. Tusschen FILIPS en KAREL werd, in 't volgende Jaar, een stilstand van wapenen getroffen. En in 't Jaar 1496 verscheenen de *Gelderschen* op den Rijksdag te *Worms*, waarschijnlijk om het Regt van Hertog KAREL te verdedigen. Het bestand lang ten einde gelooopen zijnde, ging het wederzijds plonderen en branden wederom zijnen gang. De streek tusschen *Maas* en *Waal* werd, bij dag en bij nacht, deerlijk geplaagd. Hertog ALBREGT van *Saxen*, Veldoverste des Keizers, maakte zig meester van de vesting *Batenburg*. Voor 't einde van 't Jaar 1497 werd 'er een nieuw bestand voor zes maanden getroffen. Men dankte een gedeelte van 't Keizerlijk Leger af, 't welk zig omtrent *Deventer* nederfloeg; waar over, de Bischop van *Utrecht* te onvrede, zijne benden, nevens die der *Gelderschen*, onder 't opperbevel van Hertog KAREL, op de *Keizerschen* afzond, en hen verstuiven deed. 't Bestand was nog naauwlijks geëindigd, of de Keizer, sel op de *Gelderschen* gebeeten, verbond zig met de Hertogen van *Kleef* en *Gulik*, die aannamen, Hertoge KAREL alle mogelijke afbreuk te doen. Deeze, van 's Lands

Staa-

Staaten ondersteund, deed door 't gantsche Land de trom roeren, en poogde zig allezins in staat van tegenweer te stellen. De Keizer kwam midlerwijl zelf aan 't hoofd van zijn Leger, en bemagtigde *Nieuwstad* en *Straalen*. Hertog KAREL werd, niet lang hier na, door *Fransche* hulpbenden merkelijk ondersteund. Toen viel men in 't Land van *Kleef*, en noodzaakte den Hertog, die *Deutichem* beslooten hield, van zijn voorneemen af te zien. De Koning van *Frankrijk* bragt eerlang te weeg, dat 'er te *Aken*, tusfchen Hertog KAREL en de Vorften van *Culck*, *Kleef*, *Saxen* en *Beijeren*, een verdrag geflooten werd, volgens het welke men beloofde, de wapenen, een Jaar lang, neder te leggen, en de onderlinge gefchillen aan 's Konings uitspraak te verblijven. Het vreemd Krijgsvolk zakte allengskens uit *Gelderland* naar *Friesland* af, alwaar het nieuw werk vond. Na 't eindigen van 't bestand ontftonden 'er wederom nieuwe onlusten, tusfchen de Hertogen van *Gelder* en *Kleef*, die, in 't Jaar 1501, door een verdrag geeindigd werden. Doch alzo de Koning van *Frankrijk* het zelve niet tijdig genoeg bevestigden, werden de afgelegde wapenen wederom opgenomen. De Hertog van *Kleef* kwam met eenige vaartuigen den *Rhijn* afzakken, deed eene landing bij *Huisfen*, en verftrooide de benden van Hertog KAREL, die hem tegen getrokken waren. Hij behaalde nog eenige andere voordeelen op de *Gelderschen*, 't welk hem den moed niet weinig deed rijzen. In 't Jaar 1503 ontftond 'er merkelijke onlust, tusfchen Hertog KAREL en FREDRIK VAN BADEN, Bifchop van *Utrecht*, die tot fcheidsmen in een gefchil, tusfchen den Aartshertog FILIPS en den Hertog van *Gelder*, verkooren was. De wederzijdsche Landen leeden merkelijken last; doch alzo de Burgerij van *Utrecht* zig niet in den twist mengde, werd dezelve eerlang gefmoord. FILIPS, uit *Spanje* wederom in de *Nederlanden* gekoomen zijnde, verbod, op 't strengst, allen handel met de *Gelderschen*. Hij rustte zig ook toe ten ftrijde, zond een Leger over de *Maaze*; doch rigtte dit Jaar weinig uit. De Hertog van *Kleef* hield het Land insgelijks in eene geduurige onrust: terwijl Hertog KAREL eenige Schepen in de *Zuiderzee* zond, die de *Hollandfche* Kusten onveilig maakten, en den Scheepvaart belemmerden. De Graaf van *Anhalt*

kwam

kwam
het b
BEL,
Dutch
den fch
Dordrec
LRS me
hem, v
Toen v
zijn ge
door g
fchou,
LRS, e
Spreek
de za
daar
kwa
bove
eenig
den h
terte
LRS e
derdon
Gelder
uit Fr
alle zij
zien. F
ze met
den Ge
landere
afhand
weder
Muiden
verdrag,
Harden
fchou v
geween
gegevan

kwam met eenige *Keizerlijke* benden in *Gelderland*, en sloeg het beleg voor *Bommel*. In 't Jaar 1505 deed Hertog KAREL, terwijl FILIPS, nu Koning van *Spanje* geworden, naar *Duitschland* gereisd was, eenen inval in *Gooiland*, en bragt den schrik onder de *Hollanderen*, die hij zelfs, tot onder *Dordrecht*, bestookten kwam. Naderhand kwam Koning FILIPS met een magtig Leger in *Gelderland*, bestormde *Arnhem*, van welke aanzienlijke Stad hij eerlang meester werd. Toen vielen hem nog eenige andere Steden toe, waar door zijn gezag in *Gelderland* merkkelijk aanwies. KAREL hier door geheel moedeloos geworden, lei het hoofd in den schoot, sloot een bestand van twee Jaaren met Koning FILIPS, en beloofde het geschil over *Gelderland* aan de uitspraak van aangestelde Regters te zullen verblijven. Hij volgde zedert den Koning naar *Brabant*, doeh dughtende dat hem daar laagen gelegd mogten worden, trok hij heimelijk weg, kwam in *Gelderland*, en maakte zig terstond, boven bestand boven al, van eenige vestingen meester. Ook vielen hem eenige Edelen toe, die te vooren den Koning hulde geboden hadden. Ondertuschen was 't gantsche Land in de uiterste verwarring, en Steden en Leden verdeeld. Koning FILIPS overleed in *Spanje*, in 't agtentwintigste Jaar zijns ouderdoms, en deeze dood schein eenige verandering in de *Geldersche* zaaken te zullen brengen. Hertog KAREL, die nu uit *Frankrijk* onderstand van volk bekoomen had, wendde alle zijne poogingen aan, om den vijand eenen kans af te zien. Hij viel in *Brabant* en *Holland*, en hield de *Zuiderzee* met zijne Schepen onveilig. Doch, in 't Jaar 1508, werd den *Gelderschen* het Slot *Pouderoijen*, waar uit zij de *Hollanders* geduuriglijk bestookten, door den Graave van *Anhalt* afhandig gemaakt. KAREL, om dit verlies te verzetten, viel wederom in *Gooiland*, en maakte zig vervolgens meester van *Muiden* en *Weesp*, welke Steedjes, egter, kort daar na, bij verdrag, wederom ontruimd werden. In 't Jaar 1510 vielen *Harderwijk* en *Bommel* Hertoge KAREL in handen. De Bisschop van *Utrecht*, die, eerst met de *Gelderschen* oneenig geweest zijnde, in dit zelfde Jaar, een verbond met hen aangegaan had, hielp hen *Ijsselslein* belegeren, voor welke Stad zij

zij, egter, 't hoofd stieten. MARGAREET van *Oostenrijk*, zuster van Keizer MAXIMILIAAN, de Landvoogdij over de *Nederlanden*, voor haaren neeve KAREL, Zoon van FILIPS, waarneemende, besloot, niet lang hier na, de *Gelderschen*, met magt van volk, op 't lijf te koomen. Ook zond zij een Leger af, dat, eenige vestingen bemand hebbende, zig voor *Venlo* nederfloeg; doch daar zo dapperen tegenstand vond, dat men eerlang genoodzaakt was, de belegering op te breeken. Hertog KAREL, dien deeze ongelukkige uitflag van 's vijands poogingen nieuwen moed gaf, trok over de *Maa-se*, nam een goed deel Burgers van 's *Hertogenbosch*, die tegen hem aankwamen, gevangen, en behaalde verscheidene andere voordeelen in *Gelderland* en *Holland*. Hij kwam zelfs tot voor *Amsterdam*, alwaar hij eenige Schepen in de haven deed in de lugt springen, en merkelyken buit bekwam. *Arnhem* bleef nog van het overig gedeelte van *Gelderland* afgezonderd, en stond, nevens een kleine streek Lands, onder 't bevel van FLORIS, Heer van *Ijsselstein*, uit den naam en van wegen KAREL van *Oostenrijk*, Zoon van FILIPS. De Hertog van *Gelder* besloot dan deeze Stad, het kostte wat het wilde, te bemagtigen. Onverhoeds kwam hij 'er in de Lente des Jaars 1514 binnen, en kreeg terstond zo veel toeloops van Ingezeetenen, dat men de *Bourgonjers* ter Stad uitdreef. Zedert ging hij wederom op de *Hollanders* af, en deed hun in de *Abblasferwaard* merkelyke schade. Weenige dagen hier na werd 'er een vierjaarg bestand tusschen hem en MARGREET van *Oostenrijk* getroffen.

Hertog KAREL, die in den oorlog leefde, kon, geduurende dit bestand, niet rusten. EDZARD, Vorst van *Oostfriesland*, dien men in *Groningerland* 't hoog bewind had opgedraagen, geweldiglyk geplaagd wordende van den Hertog van *Saxen*, die hem 't gebied poogde te ontweldigen, zocht hulp bij de *Gelderschen*, en vond Hertog KAREL terstond gereed. Deeze deed beloften van bijstand, en zond eenig volk naar *Groningerland* af: minst, egter, om EDZARD te helpen, meest om den Keizer te krenken, en zijn eigen gezag in *Groningerland* te vestigen. Wel haast gelukte hem dit laatste. Men zag hem eerlang tot Leenheer van Graaf EDZARD, ten

op.

bijzigt van *Groningerland*, erkennen; welk Land hij wederom van den *Franschen* Koning, wiens hulp men ook nodig had, ter leen beloofde te houden. Zedert vielen de *Gelderschen* in *Friesland*, overmeesterden verscheidene Steden, en verdreeven den Hertog van *Saxen* uit dat Landschap. Hertog KAREL vernieuwde, in 't Jaar 1515, het verbond met die van *Groningen*, welke Stad den *Gelderschen*, door Graave EDZARD, was ingeruimd. De Hertog van *Saxen*, ziende dat hij *Friesland* en *Groningen* niet houden kon, besloot het Regt, dat hij op die Landen had, aan Koning KAREL, van wiens vader FILIPS, zijn vader Hertog ALBREGT dezelve in pandschap ontvangen had, wederom op te draagen. Ondertuschen kwam 'er een Gezantschap uit *Groningerland* in *Gelderland*, klaagende dat Hertog KAREL de *Friezen* begon te vergeeten. Hij paaide de Gezanten met goede woorden. Meer was 'er egter noodig, alzo FLORIS van *Ijsselstein*, op bevel van Koning KAREL, naar *Friesland* getrokken was. Ook begonnen de *Gelderschen* toen op tegenweer te denken: Men versterkte *Groningen* en belegerde *Leeuwaarden*. Ondertuschen waren de *Friezen* en *Groningers* met het *Geldersch* gebied weinig gediend. Graaf EDZARD zelf maakte de mijnen, om zig met Koning KAREL te willen verdraagen. Heer FLORIS ontweidde den *Gelderschen* verscheidene *Friesche* vestingen. Men zond, in 't Jaar 1517, Gemagtigden naar *Parijs*, om wegens 't geschil over *Friesland* te handelen. Doch FRANCOIS DE I, Koning van *Frankrijk*, die tot Middelaar benoemd was, verschoof de uitspraak, alzo hij beide, zijnen ouden vriend, den Hertog van *Gelder*, en zijnen toekomenden schoonzoon, Koning KAREL, vreesde te mishaaen. Het belegeren en inneemen van verscheidene *Friesche* vestingen ging midlerwijl zijnen gang, daar LANGE PIER, een boeren zoon, doch de berugte Legeroverste van dien tijd, met *Geldersche* magt gesterkt, voor anderen de hand in had. Meest maakte hij zig, egter, vermaard, doof hef schuimen langs de *Zuiderzee*. In 't volgende Jaar handelde Hertog KAREL op nieuws met die van *Groningen*. Hij had zig gaarne, op vaster voet, tot Erf heer des Lands aangenomen gezien; doch men wilde hem slegts voor *Ruwaard* erkennen. Hef over viel eenige twist, die van merkelijke verwij-

dering der gemoederen gevolgd werd. In den Herft deezer Jaars ging Hertog KAREL eene huwelijksverbintenis aan met ELIZABET, dogter des Hertogs van *Brunfwijk-Lunenburg*. En in 't volgende Jaar werd Koning KAREL, na den dood van zijnen grootvader MAXIMILIAAN, tot Keizer verheeven, zijnde hij den vijfden van dien naam. De Hertog van *Gelder*, fchoon hij veele partijen onder de *Friezen* en *Groningers* had, zag zig, egter, in 't Jaar 1520, tot Erfheer der *Omme-landen* verklaaren. Al voor eenigen tijd was 'er merkelyke twist, tusfchen de Steden *Kampen* en *Zwol*, over 't invorderen der Tollen, ontftaan. Elk trok zijnen ftreng; maar die van *Zwol*, om hunne banden vaster te leggen, namen Hertog KAREL, onder zekere voorwaarden, tot hunnen Overheer aan, en ontfloegen zig, in zo verre, van hunne onderwerping aan den Bifchop van *Utrecht*. Straks daar op volgde een krijg, tusfchen de *Overijfelfche* Edelen en Steden en den Hertog van *Gelder*. Hij belegerde *Hasfelt* en verfterkte *Geelmuiden*. De *Overijfelfchen* vielen daarentegen in de *Veluwe*, en vervulden 't gantsche Land met den fchrik voor brand en plondering. Wel haast werden ze, egter, door de *Gelderschen* geflaagen en verjaagd. De Bifchop van *Utrecht*, niet van zins om zig *Overijfelfel* zo gemakkelijc te laaten ontweldigen, kwam met geworven krijgsvolk, van *Hoorn* over de *Zuiderzee*, te *Kampen* aan, en ging terftond op de *Gelderschen* los; doch regte weinig uit. *Groningerland* werd, met den aanvang des Jaars 1522, ernstig van Keizer KAREL gedreigd; doch de Hertog van *Gelder* fchikte 'er op nieuws volk naar toe, 't welk den Landzaaten moed gaf. De Bifchop van *Utrecht*, zig te zwak bevindende om den *Gelderschen* 't hoofd te bieden, zocht hulp bij Keizer KAREL, die hem eenig volk toefchikte, waar mede men den *Gelderschen* in *Overijfelfel* eenige afbreuk deed. Zij daarentegen verlostten *Geelmuiden*, vermeesterden *Koeverden*, en behaalden verfeidene andere voordeelen in *Overijfelfel* en *Drenthe*. In *Friesland* werden hun midlerwijl verfeidene fterkten ontweldigd. Die van *Overijfelfel*, des vegtens moede, flooten een verdrag met Hertog KAREL, waar bij zij zig verbonden, na 's Bifchops afsterven, geenen Heer aan te

nee;

neemen, dan die belooven zou met de *Gelderschen* in vrede te leeven. Maar in *Friesland* stond het nog slegt geschapen. 't Jaar 1523 begon met wervingen van 's Keizers en 's Hertogs zijde. *Workum* werd door de *Keizerschen* ingenomen; en naderhand *Dokkum* en *Bolswaard*. De *Gelderschen*, wier zaaken in *Friesland* langs hoe meer verliepen, bestonden daarentegen tot in 't hart van *Holland* te plonderen en te rooven. Ook maakten zij zig meester van *Steenwijk*; doch moesten die vesting, nevens *Slooten* en de *Lemmer*, eerlang aan de *Keizerschen* overgeeven. Zedert verlieten zij *Friesland*, dat den Keizer getrouwheid zwoer. In *Groningerland* waren zij nog meester; doch de voorspoed des Keizers deed de Ingezeetenen om verandering denken. Hertog KAREL, om erger te voorkomen, sloot toen een jaargestand met den Keizer. Te *Zwol* werd, omtrent deezen tijd, de *Geldersche* bezetting ter Stad uitgedreeven, en de Hertog zelf daar buiten gehouden. De nieuwlings verkoorene Bischoep van *Utrecht* maakte zig gereed, om de *Gelderschen* geheel uit *Overijsel* te verdrijven. Doch de toebereidzelen duurden te lang, om veel vrugts te doen.

De Geloofshervorming, door LUTHER in *Saxen* aangevangen, begon nu tot in de *Nederlanden* door te dringen. Doch gelijk zij eenen merklijken Voorstander had aan Graaf EDZARD, zo leed zij veel van Hertog KAREL. Immers hij schreef brieven aan den Paus, waar in hij, onbezuïsd genoeg, beloofde, de minste ketterij met den dood te zullen straffen. 't Jaar 1525 werd besleed om de gereezene geschillen tusschen de *Groningers* en 's Hertogs Stadhouder te bemiddelen, 't Gestand, tusschen den Keizer en den Hertog nog voor een Jaar te verlengen, en eenen vrede met de *Utrechtschen* te sluiten. Keizer KAREL deed, geduurende het Gestand, de *Groningers* ondertasten, of ze zig, gelijk de *Friezen* gedaan hadden, onder zijne gehoorzaamheid wilden begeeven. Doch MERWYK, Stadhouder van Hertog KAREL, ijverde te zeer voor 't gezag zijns meesters, zo dat 's Keizers poogingen, voor als nog, weinig vrugt deden. Tusschen Hertog KAREL en die van *Zwol* was merkelyke oneenigheid gereezen, waer over te *Appeldoorn*, tusschen de *Gelderschen* en *Utrechtschen*,

schen, gehandeld werd. De Hertog zocht den Bischof tegen de *Zwolschen* op te hitzen, om dus in drabbig water te vischen, alzo hij 't oog had op de heerschappij over 't Benedenen Boven-Stigt, dat is, *Utrecht* en *Overijsel*. Ook waren de Staaten van *Utrecht* met den Bischof oneens: 't welk zo hoog liep, dat men den Bischof de Poort van *Utrechts* voor 't hoofd geslooten hield; waar op hij, eenige benden bijeen gerukt hebbende, de Stad met geweld poogde te overmeesteren. De verlegene Burgerij schikte toen om hulp naar Hertog KAREL. Men liet *Geldersch* Krijgsvolk binnen. De Bischof maakte zig midlerwijl meester van de *Vaart*, van waar hij der Stad den toever kon affnijden. De *Gelderschen* hielden zig niet slegts op met het platte Land af te loopen; maar overweldigden zelfs, bij verrassing, de Stad *Hasfelt*. De Bischof, die zig voor *Utrecht* gelegerd hadt, werd, door eenen krijgslist, genoopt, de Stad te verlaten. Nog voor 't einde van 't Jaar 1527 werd 'er eene handeling over een verdrag aangevangen, die vrugtelooz afliep. De Bischof van *Utrecht* werd eerlang door de *Gelderschen* van alle kanten zo geweldig benaauwd, dat hij, geenens kans ziende om zijne vervallene zaaken te redden, het weereldlijk gebied van *Utrecht* en *Overijsel* aan Keizer KAREL opdroeg.

De voorspoed der *Gelderschen* was met het Jaar 1527 ten einde geloopen. Het volgende bragt hun, behalven de gelukkige *Haagsche* togt, naauwlijks iets dan rampen aan. Die van *Overijsel* verbonden zig met den Keizer, beloovende Hertog KAREL te zullen beoorlogen, zo lang hij nog iets in *Overijsel* bezat. De *Gelderschen* ondernamen *Schoonhoven* te verrassen, doch hun aanslag liep te loor. Te *Dordrecht* werd beslooten, de *Gelderschen* met alle magt te keer te gaan; 't welk den schrik bragt onder de dappersten. MARTEN VAN ROSSEM, Veldmaarschalk van 't *Geldersch* Leger, dien 't minst aan moed ontbrak, spoorde, egter, zijne overmeesterende benden aan tot eenen togt naar *Holland*. Hij had het op den *Haage* gemunt. De Plaats werd overvallen, en deerlijk geplonderd: waar na zig de onbezuisde hoop, rijkelijk met buit beladen, wederom naar *Utrecht* begaf. Hier werd eerlang, door bevel van Hertog KAREL, een nieuw-

nieuw
gens
breuk
der va
scheide
sijk en
rampen,
jonge
Burgers
de Gel
mand
stomd
duggen
van U
ten g
zes
het
te z
erige
den i
den v
zig v
de l
geen
der
na, g
den e
spoedij
De G
toen d
eische
door
ruimd,
ing ge
de v
het b
zoenit
eenige

nieuwe Bisfchop gekooren, die, buiten de Stad, schier nergens erkend werd. De *Gelderschen* leeden midterwijl veel afbreuks van JURIAAN SCHENK, dien Keizer KAREL tot Stadhouder van *Friesland* en *Overijsfel* had aangefield, en van verſcheidene anderen. Zij verlooren *Hattem*, *Elburg*, *Harderwijk* en eenige andere Plaatzen. En tot eene overmaat van rampen, werden ze eerlang uit *Utrecht* verdreeven. De verjaagde Bisfchop, de Stad, door geheim verftand met eenige Burgers, ingekreegen hebbende, viel met veel hevigheid op de *Geldersche* bezetting aan, die na eenigen tegenftand overmand werd. *Thiel* werd zedert ook van de *Keizerschen* beftormd; doch niet bemagtigd. *Wageningen*, voor erger dugtende, beflorot brieven van vrijwaaring van den Bisfchop van *Utrecht* te verzoeken. Hertog KAREL, zig van alle kanten geprangd vindende, was genoodzaakt, in Herftmaand deezes Jaars, een verdrag met Keizer KAREL te maaken, volgens het welke hij zijne Landen beloofde van den Keizer ter leen te zullen houden, zullende dezelve, indien hij zonder wettige erfgenaamen overleed, op den Keizer vervallen. Men hield den inhoud van dit verdrag zeer geheim. De *Geldersche* Steden werden den Hertog wederom ingernuid, en alles ſcheen zig tot rust te zullen ſchikken. De bloedige Plakaaten tegen de Ketters, omtrent deezen tijd, door Hertog KAREL, uitgegeeven, verwekten alleenlijk eenige nieuwe opſchuddingen onder 't volk. Ook was de Hertog, omtrent twee Jaaren hier na, gemengd in eenen twist, tuſſchen Graaf ENNO van *Embden* en eenen Heer uit den Huize van *Oldenburg*, die wel ſpoedig werd bijgelegd; doch daar na wederom ontvlamde. De *Gelderschen*, die den *Oldenburger* bijftonden, behaalden toen de overwinning in een gevegt tegen Graaf ENNO. Zedert eifchten zij *Embden* op, en belegerden het Slot *Greet*, dat, door laf hartigheid van den Bevelhebber, aan hun werd ingernuid. Graaf ENNO begon toen tot vrede te neigen, die eerlang getroffen werd.

De vrede, met Keizer KAREL gemaakt, was niet magtig, het hart van den *Gelderschen* Hertog, dat met eenen onverzoenlijken haat tegen 't Huis van *Oostenrijk* vervuld was, eenigzins te veranderen. Des droeg hij, in Wijumaand des

Jaars 1534, alle zijne Landen, en zelfs *Groningen*, aan den Koning van *Frankrijk* op. Verstoord op de *Groningers*, die hem, in den jongsten oorlog tegen den Graave van *Embden*, hulp geweigerd hadden, ondernam hij zedert, een verbond met den Koning van *Deenemarken* gemaakt hebbende, hen, op den naam der *Deenen*, te beoorlogen. Doch zij, al lang wars van de *Geldersche* Regeering, onderwierpen zig eindelijk geheel aan Keizer *KAREL*. Dus bevorderde de *Geldersche* Hertog, die zijne eigene verheffing zocht, zijns ondanks de grootheid van den Huize van *Oostenrijk*, dat hij gaarne op 't laagst vernederd gezien had. Zijne heerschzucht was oorzaak, dat het ééne Land voor het ander na den Keizer in handen viel. De *Keizerschen* benamen den *Gelderschen* verscheidene Plaatzes, welke zij in *Groningerland* bezet hielden. Hertog *KAREL* was blijde, dat hij den vrede, jongst met den Keizer geslooten, wederom vernieuwen mogt; 't welk binnen *Graave*, in Wintermaand des Jaars 1536, geschiedde. Ondertusschen bleef hij nog al geduurig op zijne luimen leggen, poogende nu *Enkhuizen*, dan *Gornichém*, en eindelijk *Dordrecht* te verrassen: doch alles liep hem tegen. In Wijnmaand des Jaars 1537, 's Lands Staaten bij een geroepen hebbende, zocht hij hen te beweegen, om zig, na zijn overlijden, onder de *Fransche* heerschappij te begeeven. Doch niemand was 'er, die hier ooren naar had, also *Frankrijk* te verre van de hand lag, om *Gelderland* te beschermen. Men vatte zelfs, uit 's Hertogen voorslag, zo groot een misnoegen tegen hem op, dat men, in verscheidene Steden, zijne Blokhuizen, bij verrassing, innam, en tot den grond toe slegten deed. Hevige beschuldigingen werden 'er daarenboven tegen hem ingebragt. In Louwmaand des Jaars 1538 besloot men, *WILLEM*, zoon des Hertog van *Gulik* en *Kleef*, tot opvolger van Hertog *KAREL* te verklaren, indien hij zonder kinderen overleed. Doch men draalde zo lang niet met hem in te huldigen; 't welk, in de volgende maand, binnen de voornaamste Steden, geschiedde. Al dit en nog meer trof Hertog *KAREL* zo diep, dat hij van spijt in 't ziekbed storte, en, op den laaften van Zomermaand des Jaars 1538, binnen *Arnhem*, overleed.

WIL-

W
Kleef
KAREL
schen
door
nog ee
geboore
Staaten
zijn.
als de
spreekt
Gelders
rijk,
en zie
ausfc
Nar
huw
Her
vaar
Keizer
was
sum
gen
een
Luit
niet
dersel
ze te
lang;
liep h
terde
reuvé
gevoe
och
vo, w
Kont
maakt
hier

WILLEM DE II, oudfte zoon des Hertogs van *Gulik* en *Kleef*, een jongeling van omtrent twintig Jaaren, werd, na *KARELS* dood, op nieuws tot Hertog aangenomen. Ondertusfchen liet Keizer *KAREL* niet na, zijn regt op *Gelderland*, door brieven, aan de Staaten gerigt, te beweeran. Hij had nog eenen Mededinger, *ANTONI*, Hertog van *Lotharingen*, gebooren uit *FILIPPE*, zuster van Hertog *KAREL*. Doch de Staaten fcheenen in 't algemeen meer tot *WILLEM* gezind te zijn. Deeze ondertusfchen, bedugt voor zo magtigen vijand als de Keizer was, ging hem, in 't Jaar 1540, te *Brusfel* fpreeken, en poogde, met zijne bewilliging, in 't bezit van *Gelderland* te blijven. *FRANCOIS DE I*, Koning van *Frankrijk*, zocht zedert met Hertog *WILLEM* een verbond te fluiten, en zig van hem tegen den Keizer te bedienen. Ook werd 'er, tusfchen hem en *JOANNA*, dogter van *HENRIK*, Koning van *Navarre*, en van eene zuster des *Franschen* Konings, eene huwelijksverbintenis aangegaan. De Keizer had ondertusfchen Hertog *WILLEM*, op den Rijksdag te *Regensburg*, gedagvaard, alwaar de *Geldersche* Gemagtigden verfcheenen, en den Keizer zijn regt op *Gelderland* hoorden verdedigen. *WILLEM* was zedert op zijne hoede, en deed, door *MARTEN VAN ROSSEM*, een goed getal knegten werven, die, zo 't heette, tegen den *Turk* gebruikt zouden worden. *VAN ROSSEM*, met een deel volks over de *Maaze* gekoomen, verzocht aan die van *Luik* den vrijen doortogt naar *Frankrijk*; doch dit werd hem niet flegts geweigerd, maar die van *Antwerpen* vielen de *Gelderschen* onverhoeds op 't lijf, en dwongen hen over de *Maaze* te rug te keeren. *VAN ROSSEM* vertoefde hier niet lang; maar zijn volk wederom over de Rivier gezer hebbende, liep hij 't platte Land van *Brabant* wijd en zijd af, vermeerderde 't Slot *Hoogftraaten*, en floeg een Legertje, dat door *RENÉ VAN CHALONS*, Prins van *Oranje*, tegen hem werd aangevoerd. Naderhand durfde hij zelfs *Antwerpen* opeifchen; doch weigerend antwoord bekoomende, toog hij voor *Leuven*, welke Stad hij infgelijks, op den naam des *Franschen* Konings, opeifchte. Ook werd 'er een verdrag met hem gemaakt, dat naderhand wederom verbroken werd; zo dat hij hier niets uitregtte. Hij trok zedert naar huis, wordende zijn

Leger door den Koning van *Frankrijk* af betaald (*). In 't volgende Jaar werd de Hertog van *Aarschot* tegen de *Gelderschen* te velde gezonden, doch, na een scherp gevegt, op de vlugt gedreeven. De Keizer kwam zedert met een Leger langs den *Rhijn* in *Gulikkerland*, en belegerde de Stad *Duurèn*, die zo geweldig van hem werd beformd, dat hij 'er eerlang meester van werd. Ook bemagtigde hij *Culik* en *Roermonde*. WILLEM, door zo veel ramps gedwee geworden, zocht voorspraak bij den Keizer, kwam eerlang zelf in 't Leger, en bad zo ootmoediglich om vergiffenis, dat hem zijne misdaad werd kwijtscholden, mids hij voor altoos van *Gelderland* afstand deed. Dit geschiedde vervolgens, op eene plegtige wijze. 's Lands Staaten werden van den gedaanen eed ontslaagen, en op den twaalfden van *Herftmaand* des Jaars 1543 het vermaard verdrag van *Venlo* geslooten, bij het welke Keizer KAREL voor wettigen Hertog van *Gelderland* en Graaf van *Zutphen* erkend werd. In 't volgende Jaar werd dit verdrag, op den *Rijksdag* te *Spiers*, bevestigd, en daar benevens beloofd, dat *Gelderland* nimmer vervreemd of van een gescheiden zou worden (*).

Dus zijn deeze Landschappen, de laatsten van alle de *Nederlanden*, eindelijk den Huize van *Oostenrijk* in den schoot ge-

(*) JOANNES SERVILIUS heeft deezen togt van MARTEN VAN ROSSEM, in een afzonderlijk Werkje, beschreeven met den naam van *Geldro-Gallica Conjuratio in totius Belgiae clarissimam Civitatem Antverpiam. Extat in Tomo III. Scriptorum German. a M. FREHERO editorum p. 263.*

(*) Wij hebben ons, in het samenstellen van dit *Kort Begrip der Geldersche Historie*, doorgaans van PONTANUS en SLIGTENHORST bediend. 't Was niet nodig deeze Schrijvers geduurigtijk aan te haalen, om dat de bijzondere ge-

gevallen. Zedert hebben wij doorgaans eenerlei lot met de andere *Nederlanden* gehad. Men weet, hoe deeze allen aan *FILIPS*, zoon van den Keizer, overgedraagen zijnde, in eenen bloedigen oorlog, met zijne *Spanjaards* zijn ingewikkeld geworden. *Gelderland* was één van de Landschappen, die, in 't Jaar 1579, een naauw verbond van verseniging met malkanderen slooten. Ook kwamen de *Gelderschen*, niet zonder eenige aarzeling, in 't Jaar 1581, tot het afzweeren van *FILIPS*, Koning van *Spanje* (*). Van dien tijd af is de oppermagt bij de Staaten des Landfchaps geweest. Doch alle deeze zaaken en veele anderen, *Gelderland* niet in 't bijzonder betreffende, staan ons in dit Kort Begrip niet te verhaalen.

De oppermagt over *Gelderland*, zo wel als over de andere vereenigde Provincien, is bij de Staaten des Lands (†), die hier

vallen, elk op zijn Jaar, ligtelijk bij hun te vinden zijn. Wanneer wij van andere Schrijvers gebruik hebben gemaakt, hebben wij zorg gedraagen, om zulks overal aan te wijzen.

(*) Men kwam, eerst in Junij des Jaars 1581, in *Gelderland* tot besluit, om den Koninklijken naam te verlaaten, en zijne Zegels te veranderen; schoon men niet kon goedvinden, hem voor vijand 's Lands te verklaaren; gelijk ik ook niet weet, dat door de andere Provincien geschied is. Zie Groot Geldersch Plakaatboek, I. Deel, Prilim. Kol. 112. *Ondertusfchen* ontbrak het, in *Gelderland*, zo weinig dan haat tegen de *Spanjaards*, dat men, al op eenen Landdag, in den Jaare 1577 gehouden, durfde verklaaren, dat de *Spangiaerden* waren barbarische bloetgierige bloethonden, Landd. Recesfen 3 Januarij 1577.

(†) De naam van Staaten betekent eigenlijk zo veel als een orde of rang van menschen, en past dus voegzaam op de verschillende rangen van Edelen, Steden enz. welken de

hier uit twee Leden bestaan, de Ridderfchap en Steden. Alle de Riddermaatigen worden, na dat zij in de Kwartieren aangenomen zijn, op de Lands- en Kwartiersdagen befhreeven. Doch de Steden zenden alleenlijk Afgevaardigden derwaards, om 'er de Opper-Regeering, van haarentwege, te helpen waarneemen. Het eerste verbond, tusfchen de Ridderfchap en

Algemeene Landschaps-vergaderingen uitm'aaken. Hij is niet zeer vroeg, noch algemeen, zo't schijnt, gegeeven aan de Algemeene Landschaps-vergaderingen, bestaande uit Afgevaardigden van de bijzondere Leden van den Staat, noch ook aan derzelve Afvaardigers. Bij de Laujnfsche Schrijvers der middeleeuwe worden de Algemeene Staatsvergaderingen doorgaans Generalia Placita genoemd. Vide DU CANGE VOCE PLACITUM, Tom. V. p. m. 517. In Engeland hebben de Staatsvergaderingen al van ouds Parlamenten geheeten. Id. voce Parlamentum, Tom. V. p. 192. Eene plaats vind ik bij DU CANGE (VOCE STATUS, Tom. VI. p. 721.) uit welke blijkt, dat de naam van Staaten, ook in de middeleeuwe, aan de Algemeene Landsvergaderingen, in Frankrijk, gegeeven werd. In Holland werd nog, in den Jaare 1587, de Dagvaart der Staaten de Hooge Raad des Lands geheeten. Zie H. DE GROOT in de Holl. Conf. en Adv. III. Deel, Conf. CCCXXVI. §. 14. p. 619, Welke naam zelfs, zo wel als die van Staaten, aan de Vergaderingen der Leden eener bijzondere Heerlijkheid, gelijk die van Voorne was, gegeeven werd. Zie ALKEMADE en VAN IER SCHELLING, Beschrijving van den Briel en Voorne, I. Deel, Cap. IV. bl. 8. Men is thans zo gewoon, deezen naam alleen aan die Vergaderingen te geeven, dat men vreemd op zou hooren, als iemand nu van Staaten van bijzondere Steden rept. Voor twee honderd Jaaren sprak men, egter, nog van de Staaten van Haarlem, Leiden, en der Gouwe. Zie Regist. der Dagv. van Holland, door MR. AERT VAN DER BOES, bl. 27.

en Steden, van 't welk men melding gemaakt vind, werd, op den 3 Maj des Jaars 1418, bezegeld. Tot het opregten van dit verbond schijnt het verkorten van 's volks voorregten, door de heerschzugt der Vorsten, gelegenheid te hebben gegeven. Men beloofde onderling, onscheidbaar met elkanderen vereenigd te willen blijven, en elkanderen aan regt te helpen, zelfs dan, wanneer 't van den Vorst geweigerd werd. Ondertusfchen verbond men zig ook, om 's Vorsten voorregten, naar vermogen, te helpen voorstaan. Een goed getal van Ridderen en Knaapen, benevens de Gemagtigden der Steden *Nijmegen*, *Thiel*, *Salt-Bommel*, *Graave*, *Maas-Bommel* en *Gend* tekenden dit verbond. In 't Jaar 1436 werd 'er een diergelijk verbond van eenigheid, tusfchen eene veel grooter menigte van Ridderen en Knaapen en de gemelde Steden, benevens de Stad *Leerdam* en het Schependom van *Schoonerwoerd*, gemaakt en bezegeld. De Hertog en veele Ridders en Steden bleeven nog eenen geruimen tijd buiten dit verbond; doch, na dat hij 'er zig, in 't Jaar 1441, in begeeven had, werd zijn voorbeeld door de meesten gevolgd. Een nader verbondbrief is 'er nog voorhanden, gemaakt tusfchen de Gemagtigden der drie Kwartieren, *Nijmegen*, *Zutphen* en *Arnhem*, in den Jaare 1471: en in 't Jaar 1491 werd 'er een diergelijk verbond getroffen, in 't welk het Kwartier van *Roermonde* ook begreepen was. Deeze verbonden schijnen de grondslagen van vereeniging tusfchen de bijzondere deelen van *Gelderland* geweest te zijn, en de eerste gelegenheid tot de Landschaps-vergaderingen, of bijeenkomsten van Ridderfchap en Steden, gegeven te hebben.

Voor de tijden der *Nederlandsche* beroerten werd *Gelderland* geregeerd, behalven door den Vorst of Hertog, door Bannerheeren, Ridderfchap en Steden. De Bannerheeren, die allen in 't Gaaaffchap *Zutphen* woonden, waren vier in getal: te weeten, die van *Bronkhorst*, 's *Heerenberg*, *Baar* en *Wisch*. Zij maakten 't eerste Lid van den Staat uit, en hadden alleen zo veel gezags in 't bestier des Lands, als de gantfche Ridderfchap, die uit een onbepaald getal van Edelen bestond. Doch in den *Spaanschen* oorlog vielen zij den vijand toe, en werden zedert geheelijk buiten de Regeering gehouden.

den. Men besloor, op den 23 Februarij des Jaars 1595, geene Bannerheeren, in dadelijken dienst van den vijand geweest zijnde, gedurende de beroerten, op Land- noch Kwartiers-dagen te verschrijven. De Bannerheer van *Bronkhorst* alleen werd, volgens besluit van den 22 Majj des Jaars 1603, op de Kwartiersdagen des Graaffschaps *Zutphen* toegelaaten; doch, in 't Jaar 1629, verzogten HERMAN OTTO en GEORGE ERNST, Graaven van *Limburg* en *Bronkhorst*, te vergeefs, om als Bannerheeren op de Landdagen te mogen verschijnen. 't Werd hun volstrektelijk geweigerd. Zedert bestaat de Regeering van *Gelderland* alleen uit Ridderfchap en Steden. De Ridderfchap word tegenwoordig uitgemaakt, door een getal van omtrent zestig Heeren in de drie Kwartieren der Provintie. Zij hebben in 't algemeen, in navolginge der *Duitschers*, den naam van Baronnen aangenomen; welke naam hun ook door veele bijzondere perfoonen gegeven word. Sommigen, die door den Keizer tot den Graavenstand verheeven zijn, voeren, in de *Duitsche* Rijksvergaderingen en onder bijzondere perfoonen, den titel van Graaf: doch in hunne ampten en in openbaare brieven worden zij allen, zonder onderscheid, alleenlijk Jonkers, Riddermaatigen en Heeren genoemd. Ook word hun geen hoogere titel of rang, op de Landschaps-vergaderingen, gegeven. Vorsten, Graaven en Bannerheeren, welker Heerlijkheden binnen de Provintie leggen, mogen, volgens 's Lands Wetten, Akten onder hun eigen Zegel pasfeeren. In de drie Kwartieren van *Gelderland* worden onderscheidene zaaken vereischt, om in de Ridderfchap te kunnen verschreeven worden. In 't algemeen kan men zeggen, dat 'er doorgaans toe vereischt word, dat iemand van den Hervormden Godsdienst en uit een Geslagt gesprooten zij, 't welk al overlang, in zijn Kwartier, in verschrijvinge geweest is; dat hij het vereischt getal van Jaaren hebbe, en genoegzaame Landgoederen, Adelijken of anderen, in het Ampt, waar uit hij in verschrijving komt. Ook moesten de Riddermaatigen weleer hunne vaste woonplaats ten platten Lande hebben; doch men heeft naderhand geene zwaarigheid gemaakt, om zulken, die in Steden woonden, om meer dan ééne reden, hun regt tot de

de ve
zig in
herba
dagen
den in
schotting
vinge
werden
laaten,
zondere
Ridders
nederze
belchre
Ridder
len.
len
Kw
en
bevi
schite
Gedep
gen t
na 't
schrij
beurd
hoedan
de L
Kwart
laating
weest
of op
fchap
in de
bleeve
in ge
wilt

de verschrijvinge te laten behouden. Riddermaatigen, die zig in den Krijgsdienst begeeven hebben, mogen, volgens herhaalde Landschapsbesluiten, op Land- noch Kwartiersdagen beschreeven worden; zelfs niet, al voerden ze den titel van Graaven. Zulken ook, die onder brand-schatting van den vijand zitten, zijn van 't regt der verschrijvinge versteken. Ongehuwde zoonen van Riddermaatigen werden eertijds op de Land- en Kwartiersdagen niet toegelaten, ten ware ze op zig zelven woonden, of zig in bijzonderen dienst en eed van 't Land of 't Kwartier bevonden. Riddermaatigen van andere Provincien, zig in *Gelderland* nederzettende, en in de *Gelderjche* Ridderfchap begeerende beschreeven te worden, moesten de bewijzen voor hunne Riddermaatige hoedanigheden in handen van 't Kwartier stellen. Ook zijn ze gehouden te toonen, dat *Gelderfche* Edelen tot hunnent in de Ridderfchap worden toegelaten. 't Kwartier benoemt daar op Gemagtigen uit de Ridderfchap en Steden, die de bewijzen onderzoeken, en van derzelver bevindtenis aan 't Kwartier verslag doen. In de *Veluwe* geschied dit onderzoek, door de gewoone en buitengewoone Gedeputeerde Staaten. Eertijds stelden vreemde Riddermaatigen hunne bewijzen eerst in handen van 't Hof waar na 't Kwartier hen wel voor Riddermaatigen, doch de verschrijving nog in beraad hield. Meermaalen is 't gebeurd, dat zulken, die, zonder de vereischte Riddermaatige hoedanigheden te hebben, ten Landdage verscheenen, uit de Landschapsvergaderingen gezet geworden zijn. Ieder Kwartier heeft zijne eigen Reglementen op 't stuk van de toelatinge in de Ridderfchap; die, egter, niet altijd dezelfde geweest zijn. Ten platten Lande geschiedde de amptszetting of opstelling der amptslasten voorheen alleen bij de Ridderfchap en treffelijke Geërfden; doch naderhand is dezelve, in de meeste ampten, aan Jonkeren en Stedengezanten verbleeven. In de beschrijving der bijzondere Kwartieren zullen wij gelegenheid hebben, om van derzelver Ridderfchap een weinig bijzonderer te spreken.

De

De drie Kwartieren van *Gelderland*, *Nijmegen*, *Zutphen* en *Arnhem* of de *Veluwe*, bevatten met malkanderen dertien Steden, welker Overheden het tweede Lid der Staaten uitmaken. In het Kwartier van *Nijmegen* heeft men de Steden *Nijmegen*, *Thiel* en *Bommel*. In dat van *Zutphen*, de Steden *Zutphen*, *Doesburg*, *Deutichem*, *Lochem* en *Groenlo* of *Grol*. En in dat van de *Veluwe*, de Steden *Arnhem*, *Harderwijk*, *Wageningen*, *Hattem* en *Elburg*. Na de opregting van 't Gemeenebest der vereenigde *Nederlanden* hebben de kleine Steden meer gezags in de Landsiegeeringe gekreegen, dan zij te vooren hadden: zelfs zijn dezelve toen ook altoos op de Landchaps- en Kwartiersvergaderingen beschreeven geworden, behalven wanneer zij onder brandſchating des vijands zaten.

De gewoonlijke Landdagen der Staaten van *Gelderland* worden, tweemaal des Jaars, in de Lente en in den Herfst, beurtelings in de drie Hoofdsteden, gehouden. Behalven deeze, worden 'er, bij gewigtige voorvallende gelegenheden, ook buitengewoone Landdagen gehouden. In oude tijden hebben de Graaven en Hertogen van *Gelder* een groot deel van het gezag, dat nu bij 's Lands Staaten is, aan zig getrokken gehad. Zij bestierden de meeste zaken, nevens den bijzonderen Raad, welken zij zig verkooren hadden; zeer zelden werden 'er Landdagen van Ridderſchap en Steden beschreeven. 't Schijnt dat dezelve eerst omtrent het Jaar 1441, of wat vroeger, hebben begonnen gehouden te worden. Ten tijde der *Oostenrijfsche* Regeering zijn 'er zomtijds Landdagen, door Gouverneur en Raaden, beschreeven geweest; doch 't schijnt niet, dat men gewoonlijke Landdagen gehouden heeft, dan na het afzweeren des laatſten Hertogs, in den Jaare 1581. De gewoone en buitengewoone Landdagen worden tegenwoordig, door het Hof, dat is, door Stadhouder en Raaden des Vorstendoms *Gelder* en Graafschaps *Zutphen*, beschreeven. Gemeenlijk geeft het kennis der aanstaande gewoonlijke Landdags-beschrijvinge aan de Afgevaardigden der Provincie ter Generaliteit, schoon het daar toe niet gehouden is. Tot het houden van eenen buitengewoonen Landdag word het Hof som-

zomtijds door één der drie Kwartieren verzogt. Zomtijds worden ook de stukken, over welke men, op eenen buitengewoon Landdag, handelen moet, door de Afgevaardigden der Provincie ter Generaliteit aan het Hof toegezonden. De stukken, welke men op de gewoonlijke Landdagen overweegen moet, ontvangt het Hof, van tijd tot tijd, zo van de Afgevaardigden ter Generaliteit, als van andere Provincien Tegen den tijd eener gewoone of buitengewoone Landschapsvergaderinge zend het Hof de brieven van verschrijvinge af aan alle de Riddermaatigen der Provincie, die 't regt van verschrijvinge hebben, en aan alle de Stemmende Steden. Ieder Stad verkiest haare Gecommitteerden op den Landdag, die wel, gedurende de Landschapsvergadering, met de Leden van hun Kwartier afzonderlijke onderhandelingen hebben; doch na 't scheiden van den Landdag, van 't geene 'er voorgevallen is, verslag doen, niet aan 't Kwartier, maar aan hunne bijzondere Stad. Geene Afgevaardigden der Steden worden in de Landschapsvergadering toegelaaten, dan na 't vertoonen van hunnen Lastbrief, behalven de Leden van de Regeeringe der Stad, in welke de Landdag gehouden word. Met het openen en houden der Landdagen gaat het op deeze wijze toe. De Leden bij een gekoomen zijnde, plaatst zig de Stadhouder, indien hij tegenwoordig is, gelijk jongst in den Jaare 1736, binnen *Arnhem*, gebeurde, of anders de oudste Raadsheer van het Hof, 't zij hij gewoon of buitengewoon Raadsheer zij, in des Voorzitters Stoel, verzeld van de tegenwoordig zijnde Leden des Hof's en Corps, of in vollen getale, indien de Landdag te *Arnhem* gehouden word; of ten getale van twee, behalven den Griffier, wanneer de Landschap te *Nijmeegen* of te *Zutphen* vergadert. Vervolgens word 'er een Predikant van de Stad, alwaar de Landschap vergadert, binnen geroepen, om 't gebed te doen. De Stadhouder of oudste Raadsheer, de tegenwoordige Leden voor hunne tijdige verschijninge bedankt hebbende, doet dan verslag van de redenen, om welke de Vergadering samengeropen is. Eer dit verslag nog gedaan is, word de oppermagt des Lands, door de gemelde Leden van het Hof, verbeeld; voor welchen ook, in 't gaan naar de

Ver.

Vergadering, de wagt uitkomt, de trom geroerd, en met vaandel en piek, naar krijgs gebruik, gegroet word. De Leden van het Hof verrekken hier op terstond, of zo ze Leden der Landschaps-vergadering zijn, gelijk dikwils gebeurt, nemen ze onder dezelve plaats. Vóór 't aanvangen der Raadpleegingen seld ieder Kwartier uit de zijnen eene Directeur en zes Gecommitteerden *ad Causas* of Gemagtigden ter zaaken aan, drie uit de Ridderfchap en drie uit de Steden, te samen een getal van agttien uitmaakende. Zie hier voor het Art. GECOMMITTEERDEN.

Op den gewoonlijken Landdag in 't voorjaar scheiden 's Lands Staaten doorgaans op Reces, dat is, met vaststelling van eenen dag, om de begonnen raadpleegingen te hervatten; doch wanneer een gewoone of buitengewoone Landdag finaal en zonder Reces scheiden zal, worden alle ingekomene zaaken vooraf, zo veel mogelijk is, tot een besluit gebragt, en de Resolutien wederom opgenoomen of geresumeerd. De Gecommitteerden *ad Causas* vervolgens opgestaan zijnde, plaatsen zig de drie Directeurs wederom, op gelijke wijze als in den aanvang der Vergaderinge, aan 's Landschaps Tafel. De Secretaris der Stad Is gehouden, als dan, het geheel Reces, of ten minsten eenige voornaame Resolutien uit het zelve, voor de drie Directeurs te leezen; welke, dezelve overeenkomstig met de genomene besluiten vindende, de Leden der Vergaderinge voor hunne moeite bedanken; waar mede de Landschap volkomenlijk scheid.

De drie Kwartieren van *Gelderland* hebben elk hunne bijzondere huishouding, Regten en Gewoonten; en zijn, ten dien opzigte en vooral in 't stuk der geldmiddelen, onafhankelijk van elkanderen, en zelfs van het Hof Provinciaal en de Vergadering der Afgevaardigde Staaten. Hierom houd elk Kwartier zijne bijzondere Kwartiersdagen, op welken alles verhandeld word, wat de geldmiddelen van elk Kwartier betreft. De drie Hoofdsteden hebben regt om eenen Kwartiersdag te beschrijven, zo dikwils zij zulks goedvinden, op welken de Ridderfchap en Stedengezanten des Kwartiers verschijnen. De Kwartiersdagen worden alleen in de Hoofdsteden ge-

how

houden. Van 't geene we, hier na, in de deelt lijk forenen.

De Afgevaardigden van Staaten der bijzonreiven, in ieder Kwartierfchap en drie uit dnoemd worden. Als komen, worden zij hezitten gewoonlijk binne de de Landschapsvergaderaar de Landdag is. vergaderen, houden n elk Kwartier. Hunne tingen van de gemeeezij de ontvangs d worden. Voorts z de middele des KDe Regtsaenting, o de Steden, ook wel, Staaten verbleeuen. Iken, of eene zaak dja, gelast, dezelve a zelf regt daar in te eien Ordonnantien tot op de Ontvangers. I mindere Officieten m Staaten komen stheggtijds langer, somtijds zulks gemeenlijk onder

De lasten, welke behoeve der gemeene ten volgenden voer tischen de drie Kwart uik posten, ten la eem eene somme van drie botten agenderij

XVII. 222.

houden. Van 't geene dezelve bijzonders hebben, zullen we, hier na, in de beschrijving van ieder Kwartier, afzonderlijk spreken.

De Afgevaardigden op de Kwartiersdagen voeren den naam van Staaten der bijzondere Kwartieren. Men verkiest, uit dezelven, in ieder Kwartier, zes perfoonen, drie uit de Ridderschap en drie uit de Steden, die Gedeputeerde Staaten genoemd worden. Als zij over zaaken van de Provincie bijeenkomen, worden zij het Gecombineerd Collegie genoemd, en zitten gewoonlijk binnen *Arnhem*; behalven als zij geduurende de Landschapsvergadering bijeenkomen, wanneer zij zitten, daar de Landdag is. Doch als zij over Kwartier zaaken vergaderen, houden zij hunne zittingen in de Hoofdstad van elk Kwartier. Hunne bezigheid bestaat in het doen der verpaffingen van de gemeene middelen des Kwartiers. Ook bezorgen zij de ontvangst der middelen, welke ingezameld moeten worden. Voorts zijn zij Regters over alle verkortingen van de middelen des Kwartiers, ten platten Lande voorvallende. De Regtsoefening, over zaaken van geldmiddelen, word, door de Steden, ook wel, voor zekeren tijd, aan de Gedeputeerde Staaten verbleeven. Het Hof is gemagtigd ont te onderzoeken, of eene zaak de geldmiddelen betreft of niet, en indien ja, gelast, dezelve aan Gedeputeerden te wijzen; indien neen, zelf regt daar in te doen. Ook geeven de Gedeputeerde Staaten Ordonnantien tot betaalinge der Wedden, Jaargelden, enz. op de Ontvangers. De Kapiteins te paarde en te voet en de mindere Officieren moeten den eed voor de Gedeputeerde Staaten komen afleggen. De Gedeputeerde Staaten zijn somtijds langer, somtijds korter in deeze Commissie, wordende zulks gemeenlijk onderling en bij overeenkomst geregeld.

De lasten, welke door de Provincie van *Gelderland*, ten behoeve der gemeene zaak, worden gedraagen, worden op den volgenden voer verdeeld. Volgens eene overeenkomst tuschen de drie Kwartieren, gemaakt in den Jaare 1700, word uit de posten, ten laste van *Gelderland* staande, getrokken eerst eene somme van viermaal hondert eenenvijftig duizend drie hondert agtendertig guldens. In deeze somme draagt het

KWARTIER VAN NYMERGEN.	f 206127. 10. -
't KWARTIER VAN ZUTPHEN.	- 109000. - -
't KWARTIER VAN VELUWE.	- 136210. 10. -
	f 451338. - -

Voorts moeten de Kwartieren van *Zutphen* en de *Veluwe*, volgens de overeenkomst, gemaakt in den Jaare 1720, tot betaalinge der Generaliteits- en gemeene Provinciaale lasten, opbrengen, ieder nog zeven duizend vijf hondert guldens, en dus samen nog

f 15000. —

f 466338. —

En wanneer deeze Generaliteits- en Provinciaale lasten, in een Jaar, voor *Gelderland* alleen, meer dan negen maal hondert duizend guldens bedraagen, moeten de Kwartieren van *Zutphen* en de *Veluwe*, voor ieder hondert duizend guldens, die de gemelde lasten boven de negenmaal hondert duizend guldens bedraagen, de gemelde vijftien duizend guldens vermeerderen met agt duizend guldens; in minder dan hondert duizend boven de negen hondert duizend guldens, draagen zij ook minder naar evenredigheid. De gemelde somme van viermaal hondert zesenzestig duizend drie hondert agtendertig guldens, of, bij hoogere lasten, dezelve somme, met min of meer agt duizenden guldens vermeerdert, van de gemeene Generaliteits- en Provinciaale lasten afgetrokken zijnde, word de overige somme, in de tweede plaats, tusschen de drie Kwartieren verdeeld, op den volgenden voet, in 't hondert:

't KWARTIER VAN NYMEEGEN.	f 46. 19. 5.
't KWARTIER VAN ZUTPHEN.	- 21. 18. 1 $\frac{1}{2}$
't KWARTIER VAN VELUWE.	- 31. 2' 5 $\frac{1}{2}$
	f 100. — —

De Staaten van *Gelderland* voeren den titel van Edele Mogende Heeren; welke titel, volgens besluit van den 4 Decem-
 ber

ber des Jaars 1696
 ven word.

De Staaten van G
 op hunnen gewoont
 en toen eenen Sta
 aan te stellen. Men
 WILLEM DEN III,
 ven. Doch nu oore
 van de Provincie h
 tischen. Men trad
 de verkiezinge van
 HAREL BENDRIJ van
 vertrouwen dat hij
 anderen in volgend
 zijn gewigtig am
 bereikte toen de
 vastgesteld werd.
 Instructie of Be
 werd, zou reken
 ber des Jaars 1723
 tusschen was deeze
 lijk ongenoen in
 Holland, te verw
 eenige Gemagtigde
 mogelijk, de voor
 het aantellen van
 deeren, te Arnhen
 men met de zaak
 rug zonder gehoor
 eenen brief naar C
 des Jaars 1722, w
 „ aantellen van ee
 „ zo wel voor d
 „ med in 't bijz
 „ lanche, andere
 „ wegsaan blijven
 „ eenen Stadhouder
 „ de Provincie op ee

ber des Jaars 1696, ook aan hunne Gecommitteerden gegeven word.

De Staaten van *Gelderland*, in November des Jaars 1722, op hunnen gewoonlijken Landdag, vergaderd zijnde, beslooten toen eenen Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal aan te stellen. Men had dit ampt, zedert het overlijden van WILLEM DEN III, Koning van *Groot-Brittanje*, niet begeeven. Doch nu oordeelde men, dat de veiligheid en welstand van de Provintie het aanstellen van eenen Stadhouder vereischten. Men trad dan, op den tweeden November, tot de verkiezinge van zijne Vorstelijke Doorlugtigheid, WILLEM KAREL HENDRIK FRIZO, Prins van *Oranje en Nassau*, in vertrouwen dat hij, de roemrugtige voetslappen zijner voorouderen navolgende, den Vaderlande, in 't waarneemen van zijn gewigtig ampt, allen mogelijken dienst zou doen. Hij bereikte toen den ouderdom van elf Jaaren, weshalven 'er vastgesteld werd, dat hij eerst met zijne agtien Jaaren zijne Instructie of Berigtschrift, dat, ten zelfden dage, vastgesteld werd, zou tekenen en beëedigen. Ook heeft hij, in October des Jaars 1729, zijn ampt plegtiglijk aanvaard. Ondertuschen was deeze verkiezing niet toegegaan, zonder merklijk ongenoegen in de andere Provintien, en bijzonderlijk in *Holland*, te verwekken. De Staaten van *Holland* beslooten eenige Gemagtigden naar *Arnhem* te zenden, om, ware 't mogelijk, de voornaamste Leden der *Geldersche* Regeering het aanstellen van eenen Stadhouder te ontraaden. Doch deezen, te *Arnhem* gekoomen zijnde, en verneemende, dat men met de zaak reeds te verre gevorderd was, keerden terug zonder gehoor te hebben verzogt. Men schreef daar op eenen brief naar *Gelderland*, gedagtekend den 16 October des Jaars 1722, waar in vertoond werd, „ dat 'er, uit het „ aanstellen van eenen Stadhouder, tweespalt en oneenigheid „ zo wel voor den Staat in 't algemeen, als voor *Gelderland* „ land in 't bijzonder, te verwagten was; also veelen de „ Staatse, anderen de Stadhouderlijke Regeering zouden „ toegedaan blijven. Dat de *Geldersche* onlusten, zonder „ eenen Stadhouder, gestild geworden, en de middelen van „ de Provintie op eene goeden voet gebragt waren. Dat alle

„ Regeeringen onvolmaakt waren , en dat de ondervinding
 „ van voorgaande tijden niet geleerd had , dat de zaaken , on-
 „ der eene Stadhouderlijke Regeering , beter bestierd waren
 „ geworden. Dat 'er geen gevaar in 't uitstellen was , enz.”
 De brief werd beslooten met eene aanbieding , om over dit
 stuk met *Gelderland* in onderhandeling te willen treden. De
 Gecommitteerde Raaden van *Holland* hadden , al te vooren op
 den 7 September over het zelfde onderwerp , aan de Raaden 'sHofs
 van *Gelderland* geschreeven. Beide deeze brieven werden te gelij-
 k , op den 19 October , door de Staaten van *Gelderland* beant-
 woord. Zij weezen de aangeboden onderhandeling van de hand ,
 alzo de verkiezing reeds beslooten was. Ook verklaarden ze geen-
 zins voor oneenigheden bedugt te zijn ; alzo zij den Stadhou-
 der geen deel aan de oppermagt , gelijk men zig in *Holland*
 scheen te verbeelden , maar een bepaald gezag hadden opge-
 draagen. Midlerwijl zat men in *Holland* niet stil. De Staaten
 deeden eene bezending naar *Zeeland* , en eene andere naar
Utrecht en *Overijsel* , om die Provincien niet alleen te ver-
 maanen tot het handhaaven der tegenwoordige Regeeringe ,
 maar om *Utrecht* ook , ware 't mogelijk , te beweegen , om
 Gemagtigden , nevens die van *Holland* , naar *Gelderland* te
 zenden. De Staaten van *Utrecht* beslooten hier op , den 20
 October , onveranderlijk te zullen blijven bij de vastgestelde
 Regeering , volgens de eenpaarige Staatsbesluiten van de Jaaren
 1651 en 1702 ; doch van eene bezending naar *Gelderland* be-
 sloofden ze zig geene de minste vrugt , alzo zij verzekerd wa-
 ren , dat de verkiezing reeds vastgesteld was. De Staaten van
Overijsel verklaarden zig , op den 3 November , even rond
 voor de handhaaving der tegenwoordige Regeering. Zij be-
 tuigden geenen wil altoos te hebben , om af te wijken van het
 Reglement , dat bij hen deswegen , op den 4 April des Jaars
 1705 , gemaakt was , en dat van elk nieuw Lid der Regeering
 moest beëdigd worden. In *Zeeland* had men , al op den 30
 October , dergelijke betuigingen gedaan. Men verklaarde zelfs
 gezind te zijn , om Gemagtigden naar den *Haage* te schikken ,
 en met de Staaten van *Holland* middelen te beraamen , om de
 nadeelige gevolgen , die men van de verkiezing eens Stadhoud-
 ers vreesde , te voorkomen. Zie daar vier Provincien even
 zeer

zeer ingenomen re-
 tuschen was de v
erland voorgestaan
 gewoondheid , in
 houder , Kapitein en
 Men kan een be-
 rigtschrift , waar va
 De Stadhouder moe
 en dien , zo als hij t
 en 1679 vastgesteld
 van het Sinode is hi
 mog zig geen gene
 Souvereiniteit van
 aan zig willen bij
 zeggen hebben , i
 misten , in het
 schap , of in ha
 moet het *Utrecht*
Vrijheden , Voor
 en de Hoogheid de
 Hij mag , te *Arnh*
 vinciaal , als Prefi
 tingen , brieven e
 van Stadhouder e
 schillen , tuschen
 schap en Steden vo
 bij minzaam verge
 Kapitein en Admi
 vinie , is hij verp

(*) De Plakaat
 van Geschriften
 beëdigd worde
 Wij Stadhouder en

zeer ingenomen tegen de Stadhoudelijke Regeering. Onder tusschen was de verkiezing van den Prins van *Oranje in Gelderland* voortgegaan. Zijne Doerlugtigheid bekleed nog tegenwoordigheid, in die Provintie, de waardigheid van Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal.

Men kan een begrip van zijne ampten krijgen uit zijn berigtschrift, waar van wij hier den kotten inhoud volgen laten. De Stadhouder moet van den Hervormden Godsdienst zijn, en dien, zo als hij bij het *Dordsche* Sinode van de Jaaren 1618 en 1619 vastgesteld is, helpen handhaaven. De Kerkenorde van het Sinode is hier egter van uitgezonderd. De Stadhouder mag zig geen gezag altoos aanmatigen over de oppermagt of Souverainiteit van de Provintie, welke de Staaten voltrekkelijk aan zig willen blijven behouden. De Stadhouder zal niets te zeggen hebben, in het begeeven van politieke ampten of commissien, in het ontvangen van eenige Leden in de Ridderfchap, of in het bestellen der Wethouders in de Steden. Hij moet het *Urechtsch* verbond van het Jaar 1579 nakoomen, de Vrijheden, Voorregten en Wetten van Ridderfchap en Steden en de Hoogheid der Provintie helpen handhaven en voorstaan. Hij mag, te *Arnhem* zijnde, in den Raad van den Hove Provinciaal, als President, zitting neemen, en zullen alle handelingen, brieven en afvaardigingen van het Hof, op den naam van Stadhouder en Raaden uitgegeeven worden (*). De geschillen, tusschen de drie Kwartieren, of tusschen de Ridderfchap en Steden voorvallende, worden, door den Stadhouder, bij minzaam vergelijk of beslissende uitspraak, afgedaan. Als Kapitein en Admiraal-Generaal over het Krijgsvolk der Provintie, is hij verplicht, goede Krijgstugt onder het zelve te

be-

(*) *De Plakaaten, Oitroijen, Reglementen en andere openbaare Geschriften, die van der Staaten wege, door het Hof, afgekondigd worden, beginnen gemeenlijk op deeze wijze: Wij Stadhouder en Rade, in name van die Edels Mogende*

bewaaren. De Stadhouder en Kapitein-Generaal mag geene verandering maaken, in het geene, bij de gezamentlijke Provincien, in den Jaare 1651, is beflouten, aangaande het geeven van Patenten, het bewaaren der Sleutelen en het geeven van het woord, binnen de stemmende Steden. Ook mag hij geene bezettingen in de Steden verleggen of veranderen. Het geeven van Patenten en het verleggen of veranderen van bezettingen word verbleeven aan de bijzondere Kwartieren of derzelve gewoonlyke Afgevaardigden, en het bewaaren der Sleutelen en het geeven van het woord aan de Overheden der stemmende Steden. De Stadhouder en Kapitein-Generaal mag geene Gouverneurs, Kommandeurs of Majoors, in de Steden of sterkten van de Provincie, aanstellen. De Stadhouder en Kapitein-Generaal heeft geene magt, om eenige openvallende Krijgsampten te begeeven, behalven wanneer hij, in tijden van oorlog, in persoon te velde is. Als dan zal de begeevening der openvallende Krijgsampten aan hem staan, zo lang de veldtocht duurt, en langer niet. De Stadhouder en Kapitein-Generaal zal een Regiment voetvolk hebben, uit de Regimenten, ter repartitie van *Gelderland* staande. De Krijgsampten, in het zelve openvallende, zullen door hem begeeven mogen worden (*); mids dat hij daar toe verkieze perfoonen van meer dan veertien Jaaren, en inboorlingen boven uitheemschen. De Commissien tot deeze ampten, zullen, volgens gewoonte, door de Geheimschrijvers

der

Heeren Staaten des Furstendoms *Gelre* en Graaffschaps *Zutphen*, doen te weten, enz. Zie Groot Geldersch Plakaatboek, III. Deel, Kol. 537, 594, enz.

(*) De aanstelling der hooge Officieren, als Kolonel-Kommandant, Luitenant-Kolonel en Majoor, in het Regiment van Oranje-Gelderland, door den Stadhouder, geschied zijnde, word, door de Staaten van Gelderland, goedgekeurd.

der Kwartieren, in
Kapitein en Admi
der Provincie, gem
negen honderd gul
paald is, behalven
ling en afvaardig
der zal geene vera
zoeken, bij de Pr
den van dezelve in
uitdrukkelijk aan zij
duidelijk is afgeha
egenwoordige gef
wegzaam alles aa
worpen is

Van de bescheit
over tot die van
neer hij zig te
word. Her wen
in 't vierde Art
KARL DEN V, in
eenen Kantzeler e

(*) De Stadhou
meeste Geldersch
ieder Leen. Van
hij vier guldens
naadboek, II. Di
meer dan zes of
De Stadhouder
daer onlangs he
Kolonel van het
van honderd og
Kapitein van de
derd guldens, wo
zeven guldens.

der Kwartieren, moeten worden afgevaardigd. De Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal zal, uit de heerlijke goederen der Provintie, genieten eene Jaarlijksche Wedde van vijf duizend negen honderd guldens, welke somme daar toe van ouds bepaald is, behalven de voordeelen, welken hem, uit de verheffing en afvaardiging der Leenen, toekomen (*). De Stadhouder zal geene verandering van dit zijn berigtschrift mogen verzoeken, bij de Provintie in 't algemeen, noch bij eenige Leeden van dezelve in 't bijzonder: behoudende de Staaten wel uitdrukkelijk aan zig al het geene, door hun, bij deezen, niet duidelijk is afgegaan. Men vergelijke dit berigtschrift bij de tegenwoordige gesteldheid van *Gelderland*, alwaar thans genoegzaam alles aan eene Stadhoudersche overheersching onderworpen is

Van de beschrijving van het ampt van Stadhouder gaan wij over tot die van het Hof, in 't welk hij voorzitten kan, wanneer hij zig te *Arnhem* bevind, alwaar het Hof gehouden word. Het werd, in den Jaare 1547, volgens belofte, gedaan in 't vierde Artikel van 't Tractaat van *Venlo*, door Keizer KAREL DEN V, ingesteld, en bestond toen uit den Stadhouder, eenen Kantzeler en zeven Raaden, drie uit de Ridderfchap en vier

(*) De Stadhouder geniet van het verheergewaaden der meeste Geldersche Leenen twee guldens en twee stuivers van ieder Leen. Van de Zadel- of Mannen-Leenen alleen trekt hij vier guldens en vier stuivers. Zie Groot Geldersch Plakkaatboek, II. Deel, Kol. 574. Men wil, dat hier van niet meer dan zes of zeven honderd guldens 's Jaars komen zou. De Stadhouder liet het voorheen den Leen-Griffier genieten; doch onlangs heeft hij 't wederom aan zig gehouden. Als Kolonel van het Regiment voetvolk, geniet hij twee duizend twee honderd agtveertig guldens en zestien stuivers, en als Kapitein van de Lijf Kompagnie in dat Regiment, negen honderd guldens, wordende het overschot bij den Kapitein-Luitenant genooten. Uit medegedeelde Berigten.

vier Regtsgeleerden; behalven eene Momber of Fiskaal, eene Substituit-Momber en een Griffier. Na de verandering der Regeering hier te Lande, was het Hof, tot op vier Raaden en den Kantzeler, verminderd. In 't Jaar 1590, besloot men, bij de vier ouden, twee nieuwe Raaden te voegen. En eenige Jaaren laater werden hier nog drie buitengewoone Raaden bijgevoegd. Naderhand vind men, dat het Hof, uit omtrent twaalf Raaden, behalven den Stadhouder en Kantzeler, bestaan heeft, onder welken, buiten twijffel, de buitengewoone Raaden zullen zijn begreepen geweest. Zij werden toen, door Stadhouder en Raaden, gekoooren uit een dubbel getal, door de bijzondere Kwartieren benoemd. Doch in en na den Jaare 1675, gedurende het Stadhouderschap van WILLEM DEN III, geschiedde de aantelling door den Stadhouder alleen. Tegenwoordig is 'er geen Kantzeler; maar alleenlijk negen gewoone en drie buitengewoone Raaden, op welk getal de Leden van het Hof, in den Jaare 1675, gebragt werden.

Van de gewoone Raaden worden 'er drie, en van de buitengewoone één uit ieder Kwartier aangesteld. Ieder Kwartier benoemt tegenwoordig zijne Raaden uit de Ridderschap en Steden, en doet daar van opening ter Landschapsvergaderinge, door welke de Raaden vervolgens worden aangesteld. In afwezigheid van den Stadhouder, heeft de oudste gewoone Raad het regt van voorzitting. Doch indien een buitengewoone Raad de oudste in verkiezing is, en de vergaderingen des Hofs goetvind bij te woenen, waar toe hij, en de twee andere buitengewoone Raaden altoos regt hebben, mag hij voorzitten, en den voorslag ten Landdage doen, zonder egter de Commissiegelden, daar toe staande, te mogen genieten. Ook moeten alle handelingen van Leen dan voor hem, als Stadhouder van de Leenen, verlijd worden. De vergaderingen des Hofs worden gehouden, volgens de jongste sehikking, in April des Jaars 1739 gemaakt, het gantsche Jaar door, van negen tot elf en van elf tot een uren, zijnde deeze twee bijzondere zittingen; behalven des Maandags en op de Zondagen, Feesttijden en Vacantien.

Het

Het Hof is al voo
te Lande van veel
rad, in afwezigheid
ling der Lands Regeer
der Rekenkamer, 's
Korram het verbeeld
de Landsturlelijke O
zigheid des Hofs is
De Raaden 's Hofs z
gerechtigheid te helpe
nige vrijkoopng of v
Zij zijn ook gehou
staan, en alle niet
weeten. De Reces
Landschap worden
De Algevaardighe
briewisteling met
voorvalt. Als de
beantwoord het Ho
men. Wij hebben
door het Hof, besle
het Hof, in zaak
men niet nodig oor
het gevoelen der b
luitien aan het Ho
een landlijk besluit
Justitie en meer at
Hof af, en ontvang
Hof hield de Werh
welk eenijds ook
plantzen in de Prov
her Hof, op verze
ving van het Provi
sijde gemeentlijk
Jan 't Sinode w
welke vergaderinge
maaijgen en bestiere
Hof den misdadigen

Het Hof is al vroeg na de verandering der Regeeringe hier te Lande van veel aanzien in *Gelderland* geweest. Het had, in afwezigheid van den Stadhouder, de gantsche bestelling der Lands Regeeringe. Zelfs werden, vóór de opregting der Rekenkamer, 's Lands geldmiddelen door 't Hof bestierd. Kortom het verbeelde, gelijk men toen sprak, allenthalven de Landfurstelijke Overigheid. Doch in 't gezag en de bezigheid des Hof's is nu en dan eenige verandering gekoomen. De Raaden 's Hof's zijn thans verplicht, 's Lands hoogheid en gerechtigheid te helpen voorstaan, en onbevoegd, om tot eenige vrijkoop of verandering van Leenen verlof te geeven. Zij zijn ook gehouden den Hervormden Godsdienst voorstaan, en alle nieuwigheden en *Roofsche* Amptenaars te weeren. De Recessen of Besluiten en de Plakaaten van de Landfchap worden, door het Hof, ter uitvoeringe gebracht. De Afgevaardigden der Provincie ter Generaliteit houden briefwisseling met het Hof, over 't geene ter Generaliteit voorvalt. Als de Landfchap niet vergaderd is, opent en beantwoordt het Hof alle brieven, die aan de Landfchap koomen. Wij hebben reeds aangemerkt, dat de Landdagen, door het Hof, beschreeven en geopend worden. Ook neemt het Hof, in zaaken, die spoed vereischen, en over welken men niet nodig oordeelt de Landfchap te beschrijven, dikwils het gevoelen der bijzondere Kwartieren in, die hunne Resolutien aan het Hof verzenden, 't welk dan, uit dezelve, een landlijk besluit opmaakt. Alle hooge Officiers van de Justitie en meer andere Amptenaars leggen den eed voor 't Hof af, en ontvangen van het zelve hunne Lastbrieven. Het Hof stelt de Wethoudersfchap te *Groenlo* of *Grol* aan; 't welk eertijds ook te *Thiel*, en mooglijk op meer andere plaatsen in de Provincie, plagt te geschieden. Ook beraamt het Hof, op verzoek van de *Deputati Sijnodi*, de uitschrijving van het Provinciaal Sinode, en zendt twee Gemagtigden, zijnde gemeenlijk twee Raaden uit het Kwartier, alwaar dat Jaar het Sinode word gehouden, op het zelve, die de Kerkelijke vergaderingen bijwoonen, en derzelve handelingen maatigen en bestieren, tot rust en eenigheid der Kerke. 't Hof doet misdadigen, binnen *Arnhem*, bij voorkooming,

vatten en straffen. Doch over 't Regtsgebied van 't Hof bin-
nen die Stad is meermaalen verschil met de Wethouderfchap
geweest (*). Het Hof befliert ook verscheidene zaaken te ge-
hijk met de Rekenkamer, van welke wij, hierna, nader ver-
flag zullen doen. In alle de gemelde en meer andere opzig-
ten, kan het Hof als een Hof van Regeeringe of Politie aan-
gemerkt worden. Doch het is te gelijk een Geregthof, of
Hof van Justitie. Het erkent of spreekt regt tusschen Leden
van den Staat; doch niet dan na dat het daar toe door de
Landfchap-gemagtigd is. Dikwils heeft het Hof erkend tusschen
Jonkers en Geërfden, Schepens en Geërfden, Wethouderfchap
en Burgerije, Heer en Predikant, Leenheer en Leenpligtigen,
Tiendheer en Tiendpligtigen, enz. Als het dagelijks Geregthof
in gebreke blijft, of van de ééne partij verdagt gesteld is, word
de zaak ook voor 't Hof gebragt. Zaaken van bezwaar en
roof, zaaken van huwelijk en huwelijksgoed, wettigheid en
anderen komen insgelijks voor 't Hof. Kerkelijke gunsten,
door de Staaten uitgegeeven, staan ook ter kennis van den
Hove. Doch over bijzondere Geestelijke goederen, komt het
petitoir ten Land- en Stadregten, staande het posfesfoir ter
Keure van den Aanlegger. Alle andere posfesfoire zaaken koo-
men voor den gewoonlijken Regter, alwaar zij, in 't plenair
posfesfoir en petitoir, moeten dienen. Het Hof doet egter
nog regt over de posfesfie of 't gebruik van Leengoederen,
en over Heeren en andere dienstfchuldige goederen der Pro-
vintie. Men is ook veeltijds gewoon, in contracten en andere
handelingen, de gefchillen, die 'er over mogten vallen, in 't
bijzonder, aan 't Hof te onderwerpen, wanneer het zelve ins-
gelijks daar over erkent. Voorts erkent het Hof over alle
Regten, tot 's Lands Domeinen betrekkelijk, tusschen Heeren,
Steden, Ampten of Dorpen onder een verschillend Regtsgebied
be-

(*) Zie J. SCHRASSERT, Codex, Tit. Arnhem, §. II. bl. 47.
en een Reglement deswegen bij Landd. Recesfen 15 Febr.
1708.

behoorende; als me
Amptlieden en Olf
ver ampt. Doch weg
aangedan, mogen z
voor het Hof betrok
Sadhouder en Raade
te regt voor het Ho
Het Hof mag geene
fter aanleg, ten Lan
noch de uitvoering v
het moet daarom, e
gend gefchil, nifpra
naamen deeze voor
heen tot kennis v
'teenemaal ontrok
ning betreffende,
voorgebragen w
ken, worden, e
diezels gevoelen
nifpraak te doen.
de Raaden des Ho
dienden en Onder
welke laaften d
zijn, benevens de
huis te Arnhem.
wel in burgerlijke
Regtsgebied van
greepen, worden
voor het zelve te
geva in het Land
het Regteramt v
chem, en in eenig
dat de Informatie
en en Magiftrate
nial. Daarenbove
rigen in de Pro
fchoude zaaken,
trekkelij, ten her

behoorende; als mede over Drosfaarden, Schouten en andere Amptlieden en Officiëren, aangaande de bediening van derzelver ampt. Doch wegens schade door hun, boven regt, iemand aangedaan, mogen zij zo wel voor Land- en Stadgerigten als voor het Hof betrokken worden. De huisgezinnen van den Stadhouder en Raaden staan, wegens verdragen en misdaden, te regt voor het Hof of elders, ter keure van den Aanlegger. Het Hof mag geene zaaken aan zig trekken, welken, ter eers- ter aanleg, ten Land-, Stad-Leen of Dijkgerigten behooren, noch de uitvoering van de vonnissen dier Geregten strekken: het moet daarom, op het ontwijkend verzet en dat van hangend geschil, uitspraak doen, eer men over de zaak ten voor- naamen deele voortpleit. Zaaken van geldmiddelen, die voort- heen tot kennis van den Hove behoorden, zijn nu der zelve t'eenemaal onttrokken. De meeste zaaken, die Gerechtsoef- ning betreffende, en aan de Landschap, bij verzoekschrift, voorgedraagen wordende, behalven verscheidene andere za- ken, worden, door dezelve, aan het Hof gesteld, of om deszelfs gevoelen vooraf daar over te hooren, of om daar over uitspraak te doen. Onder 't Regtsgebied van 't Hof, behooren de Raaden des Hofs, de Raaden en Rekenmeesters, de Be- dienden en Onderhoorigen van deeze twee Kollegien, onder welke laatste de ingeschreevene Advocaaten ook vervat zijn, benevens den Kastelein van 't Provinciaal Beter- en Tugt- huis te *Arnhem*. De Inwooners van *Schenkschans* staan, zo wel in burgerlijke als strafbaare zaaken, onmiddelijk onder het Regtsgebied van 't Hof. Alle misdadigen, op de *Veluwe* ge- greepen, worden in de gevangenis van 't Hof gebragt, en voor het zelve te regt gesteld. Ook worden de misdadigen, gevat in het Landdrostamt en Schoutamt van *Zutphen*, in het Registeramt van *Doesburg*, in het Schoutamt van *Lo- chem*, en in eenige Steden van het Graaffschap *Zutphen*, na dat de Informatien en Confessien, door de bijzondere Officië- ren en Magistraaten, zijn overgezonden, door het Hof gevon- nisd. Daarenboven zijn 'er nog verscheidene Plaatzten en Ge- rigten in de Provintie, welke de vonnissen, door hun, in strafbaare zaaken, geweest, met de stukken, daar toe be- trekkelijk, aan het Hof moesten verzenden, om aldaar, na
on.

onderzoek van zaaken, te worden goedgekeurd of hervormd. In gewigtige gevallen heeft het Hof zig nu en dan, eenige Regtsgeleerden, tot bijgevoegde Regters, verkooren.

Behalven de zaaken en perfoonen, die, ter eerster aanleg, voor 't Hof gebragt en te regt gesteld worden, oordeelt het ook van alle burgerlijke zaaken, die bij beroep voor het zelve worden gebragt. Men plagt zig voor deezen, van de vonnissen, in de Hoofdsteden, en bij verscheidene Regtbanken ten platten Lande geweest, niet op het Hof te kunnen beroepen. Van vonnissen in de *Veluwe* geveld, over zaaken van twee honderd daalders en daar onder, viel, bij voorbeeld, beroep aan 't *Engelanderholt* (*), omtrent drie uren ten Noorden van *Arnhem*. Eertijds werden de Appellen hier, onder den blooten Hemel (†), afgedaan. Doch in den Jaare 1620, werd vastgesteld, dat men, om het ongerijf, dat hier uit rees, de plaats van *Engelanderholt* zou mogen verleggen ter naasten en bekwaamster plaatze; terwijl ondertuschen de benaaming van Appellen of Klaaringen aan *Engelanderholt*.

(*) Zo genaamd naar de Hertogin ELEONOOR, Gemalin van Hertog REINOUD DEN II, dogter van EDUARD DEN II, en zuster van EDUARD DEN III, twee Koningen van Engeland. Zie PONTANUS, *Libr. VII. p. 266.*

(†) De gewoonte van Staats- en Regtzaaken in een Woud, onder den blooten Hemel, te verhandelen, is van de Afgodische Inwooners deezzer Landen herkomstig. Men hield het daar voor, dat de Goden de Boschen bewoonden, en dat men, in dezewen, hunnen gunstigen invloed, onder de Raadpleegingen, te wagten had. Wat TACITUS (*Hist. Libr. IV. Cap. 14.*) van het Heilig Woud, alwaar CIVILIS eene samenkomst beriep, verhaale, is bij elk bekend. Meer van diergelijke Wouden en ook een woord van het *Engelanderholt* is te vinden bij L. SMIDS, *Schatk. der Nederl. Oudh. op 't woord BOOMEN, bl. 37. des druks van 1711.*

landerholt behoude
Overdettwe geveld,
klaard. Nog andere
Thiel, van ruscien
Zutphen; op alle w
werden gezonden. I
middelijc ten Hove.
rud, vasgesfeld (*
Landgerigten als bij
vallen op het Hof
vonnissen de Jagt, e
delen betreffende: al
zij van ouds beho
ven. De Dijkgerigt
insgelijks van 't
Voorts werden 'et
welke men, in
geene hogere R
voorbeeld, geen b
de vijf honderd guld
Zutphen en Arnhem
honderd guldens, g
onder gerekend het
ge Gerigten van he
ge Banken van Bon
niet van vonnissen,
andere Sieden, en
nussen, te Nijmeege
den, onder borgto

(*) Deze provi
Juni 1638, op e
don 't Lands Sta
nader bevestigd.
Deel, bl. 30, enz.

landerholt behouden zou worden. Van vonnissen in de *Overbetuwe* geveld, werd ook voorheen op de Praast geklaard. Nog andere Appellations-Gerigten waren 'er, als te *Thiel*, van tusfchen *Maas* en *Waal*, en van 't Graaffchap *Zutphen*; op alle welken, door het Hof, Kommisfarisfen werden gezonden. Doch alle deeze Appellen komen nu onmiddelijk ten Hove. Ook werd, in het Jaar 1675, bij voorraad, vastgesteld (*), dat van alle vonnissen, zo wel bij de Landgerigten als bij de Steden geweest, beroep zal mogen vallen op het Hof Provinciaal, uitgenoomen alleen van de vonnissen de Jagt, en de zaaken van Regeering en geldmiddelen betreffende: alle welken het Regtsgebied, waar onder zij van ouds behoorden, zouden moeten onderworpen blijven. De Dijkgerigten in 't Kwartier van *Nijmeegen* werden insgelijks van 't beroep aan 't Hof ontlagen verklaard. Voorts werden 'er ook eenige bepalingen gemaakt, volgens welke men, in zekere bijzondere omftandigheden, zig op geene hoogere Regtbank beroepen mag. Zo valt 'er, bij voorbeeld, geen beroep op het Hof van vonnissen, beneden de vijf honderd guldens, geweest bij de Steden *Nijmeegen*, *Zutphen* en *Arnhem*; noch van vonnissen beneden de drie honderd guldens, geweest bij de Adellijke Gerigten, daar onder gerekend het Drost- en Schout-Ampt en de andere hooge Gerigten van het Graaffchap *Zutphen*, als mede de hooge Banken van *Bommel*, *Thieler*- en *Bommelerwaard*. Ook niet van vonnissen, beneden de twee honderd guldens, in de andere Steden, en in het Landgerigt van *Borkelo*. De vonnissen, te *Nijmeegen*, *Zutphen* en *Arnhem* geweest, worden, onder borgtocht, ter uitvoeringe gebragt, wanneer zij

(*) Deze provifioneele vastftelling werd, in Maart des Jaars 1688, op eene gewoontijke Landschapsvergadering, door 's Lands Staaten, op den raad des Erffladhouders, nader bevestigd. Zie Groot Geldersch Plakaatboek, II. Deel, Kol. 560, enz.

de fomme van duizend guldens niet te boven gaan. Die van de Hoog-Adelijke en andere hooge Gerigten van het Graaffchap *Zurphen* en de hooge Banken van *Thieler- en Bommelerwaard* insgelijks, indien zij de fomme van zes honderd guldens niet overtreffen. De vonnissen der andere Steden moeten niet meer dan vier honderd, en die der andere mindere Gerigten niet meer dan twee honderd guldens betreffen, om onder borgtocht te mogen ter uitvoeringe gebracht worden. Zedert werd, op den 25 April des Jaars 1722, beslooten, dat, gelijk de Gedeputeerde Staaten beslissend vonnis wijzen, over alle Pagterszaaken en zaaken van geldmiddelen, de bijzondere Kwartieren betreffende; zo ook van de vonnissen der bijzondere Steden, over zulke zaaken, de Steden aangaande, geen hooger beroep zou worden toegelaten. Die zig bij een vonnis van een Land- of Stadgerigt bezwaard vindende, gezind is te appelleeren, moet zulks, binnen tien dagen na 't wijzen van 't vonnis, voor 't Gerigt verklaaren. Binnen veertien dagen daar na, moet het Appel ten Gerigtsprotocolle worden ingebracht; en binnen dien zelfden tijd, moet 'er den Geappel, leerden kennis van worden gegeven. Binnen zes weeken na de instelling van 't Appel, moet de Appellant voor de kosten borg stellen; 't welk de Geappelleerde, binnen zes weeken daar na, insgelijks doen moet. De stukken van 't Pleit, welker afschriften bij 't Gerigt *a quo* verblijven, moeten, op kosten van den Appellant, aan 't Hof worden geleverd. De boete van een kwaad Appel is, in zaaken van drie honderd guldens en daar boven, vijftig, en in mindere zaaken dertig guldens. Indien de Gerigten, om zekere redenen, geen Appel willen toelaaten, en de Appellant oordeelt, dat het Appel, als niet uitdrukkelijk verboden zijnde, behoort te worden aangenomen, word daar over of door het Hof, of door negen Gemagtigden uit de Landschapsvergadering, drie uit ieder Kwartier, geoordeeld. 't Geens, bij zulk eene gelegenheid, door Appellant en Geappelleerden, moet waargenomen worden, is, bij een Landschapsbesluit van den 1 Maj des Jaars 1700, bepaald. Na 't opstellen der Ordonnantie op de Appellen, waren 'er verscheidene Gerigten, die, van tijd tot tijd, weigerden, dat men zig, van hunne vonnissen, op het Hof beriep.

Nij-

Nijmegen en Zutphen van hunne vonnissen van de Nidderrijnse beed, ontrent den meegen en de Veluwe melden jaars, dat die die geen Appel wil een vonnis tot hun niet op het Hof zom nisten des Hofis in Gemagtigden, uit z vergadering mogen behoorde toegelaten detschap werd, op Landtijke Reclou dat Zurphen, A sen, bij provisie 1712, am 't Ap volde dit voorbe bedong, dat het e van Nijmegen wen pensbank van Aken Provinciaal te bere stukken, en volgen doen: 't welk, op Landtchap werd toe Appellen, gezeid b den, dat men zig, Gelderland, niet or een tuschengestelde De vonnissen bij val van Appel gew tens of meer, of nu zig lieepen, Dants, en zelfs was te Revitie bi jaars 1679, werd maakt, die, in der

Nijmegen en *Zutphen* waren de eersten, die geen beroep van hunne vonnissen op 't Hof wilden toelaaten. 't Gerigt van de *Nederbetuwe* en de Stad *Arnhem* volgden hun voorbeeld, omtrent den Jaare 1710. De Ridderfchap van *Nijmegen* en de *Veluwe* besloot hier op, den 11 April des gemelden Jaars, dat de Ingezeetenen der Steden en des Ampts, die geen Appel wilden toelaaten, voor andere Regtbanken een vonnis tot hun nadeel krijgende, zig ook van het zelve niet op het Hof zouden mogen beroepen; noeh ook de vonnissen des Hofs in Revisie trekken: ja zouden zelfs geene Gemagtigden, uit zulk eene Stad of Ampt, ter Landfchapsvergadering mogen zitten, over 't onderzoek, of een Appel behoorde toegelaaten te worden of niet. Dit besluit der Ridderfchap werd, op den 5 October des Jaars 1711, in eene Landlijke Resolutie veranderd, en bragt zo veel te weeg, dat *Zutphen*, *Arnhem* en de *Nederbetuwe* hunne vonnissen, bij provisie en tot herroepens toe, in April des Jaars 1712, aan 't Appel op 't Hof onderwierpen. *Nijmegen* volgde dit voorbeeld eerst in de Lente des Jaars 1721; doch bedong, dat het eik, die een Regtsgeding voor Scheepenen van *Nijmegen* verloor, vrij zou staan, zig of op de Scheepensbank van *Aken*, gelijk van ouds, of wel op het Hof Provinciaal te beroepen; in welk geval 't Hof, uit dezelfde stukken, en volgens de Stads gewoonten, regt zou moeten doen: 't welk, op den 1 April des gemelden Jaars, bij de Landfchap werd toestaan. Bij het geene wij hier, wegens de Appellen, gezeid hebben, moet alleenlijk nog gevoegd worden, dat men zig, van verscheidene mindere Regtbanken in *Gelderland*, niet onmiddelijk op het Hof, maar vooraf nog op een tuschengeftelden Regtbank beroept.

De vonnissen bij 't Hof of ter eerster instantie, of in geval van Appel gewezen, over zaaken van drie duizend guldens of meer, of die eenige merkelyke fchande of nadeel naar zig fleepen, zijn Revisie of Herziening onderworpen. Eertijds, en zelfs nog in 't midden der voorgaande eeuw, was de Revisie buiten gebruik in *Gelderland*; doch, in 't Jaar 1679, werd 'er eene Ordonnantie op de Revisien gemaakt, die, in den Jaare 1688, herzien en veranderd werd.

le.

Iemand, die oordeelt, dat 'er, in een vonnis, waar in Revisie plaats heeft, een misflag begaan is, heeft regt, om, binnen zes maanden, herziening van 't zelve te verzoeken; 't welk hem egter niet word toegestaan, dan na dat hij den Griffier des Hofs eene somme van honderd en twintig guldens ter hand gesteld heeft, tot eene boete, in geval 'er naderhand verklaard word, dat 'er geen misflag in 't vonnis is begaan. Die Revisie verzoekt, moet, binnen zes weken, na dat ze hem toegestaan is, zijne partij voor 't Hof dagvaarden. De wederzijdsche stukken den Hove overgeleverd zijnde, worden 'er, bij de Landschapsvergadering, of zo de zelve niet zit, bij het Hof, *Afjunden* of toegevoegde Regters verzogt. Deeze worden door 't Hof, of ook wel door de bijzondere Kwartieren benoemd, en zijn zes Leden der Landfchap, of zo veel Regtsgeleerden uit de Provintie, of uit de nabuurige Geregthoven, die, bij de partijen niet verdragt gehouden wordende, nevens drie Raaden 's Hofs, welken te vooren over 't vonnis gezeeten hebben, de zaak op nieuws in overweeginge neemen. Indien 'er onder de Raaden over 't vonnis geschil is geweest, moet 'er één onder de drie zijn, die tegen 't vonnis geweest is. Eer de toegevoegde Regters nog ten Hove worden ontbooden, moet de verzoeker van Revisie de kosten, die 'er op vallen zullen, volgens de schatting van het Hof, den Griffier in handen stellen. Wijders word 'er geen Revisie van een Revisie toegestaan. Ook stremt de Revisie de uitvoering van het vonnis niet.

De Raaden des Hofs van *Gelderland* worden beëdigd, op gelijken voet, als de Raaden der Geregthoven in *Holland*. Zij moeten inboorlingen, en in *Gelderland* wel gegoed zijn. Ook zijn ze verplicht hun vast verblijf te *Arnhem* te houden. Volgens de jongste Landschaps-Resolutie van den 18 October des Jaars 1739, moeten de Raaden, buitengewoon zo wel als gewoonen, den ouderdom van vierentwintig Jaaren bereikt hebben. Zij mögen niet in dienst van uitheemsche Heeren zijn, noch wedde of jaargeld van dezelve trekken. Voorts moeten zij belijdenis van den Hervormden Godsdienst doen: de Riddermaatige Raaden moeten goede kennis der Lands-

ge-

gewoonten hebben
veerde Doctoren in
den toegelaten, pa
geeven in zaaken,
van des Lande bet
persoon, in zaaken
vroom niet, op een
Hof reeds gebracht
den. De Raaden m
hunne zoonen als Ad
men met goede re
meerderheid. Als
gens de Appellen
hebben, moeten z
naaten. De extra
regt, om, zo we
zaaken, te help
één der dingelij
vonnis te ziten;
over gewigtige za
bleeven is, geschie
men zig naar de C
In den Jaare 1622
lijk vermeendert;
Staaten gemaakt o
Leenregt, Stadregt
regt of goede ou
bevonden worden,
Regen. De Stads
goedgekeurd zijn,
ware de Steden z
bedden, gelijk Ni
Den 24 April de
in verkortinge de
plein voor den
gelijk gedraagen
kelen.

XVII. 201.

gewoonten hebben, en die uit de Steden moeten gepromoveerde Doctoren in de Regten zijn. Doch het is geen Raaden toegelaaten, partijen te bedienen, of schriftelijken raad te geeven in zaaken, de hoogheid, geregtigheid en domeinen van den Lande betreffende; ook zelfs niet, mündelijk of in persoon, in zaaken voor eenige laagere Regtbanken hangende; vooral niet, op eenigerhande wijze, in zaaken, die voor 't Hof reeds gebragt zijn, of waarschijnlijk gebragt zullen worden. De Raaden mogen niet stemmen in zaaken, in welken hunne zoonen als Advocaaten dienen. Zij moeten hunne stemmen met goede redenen bekleeden: doch men besluit met de meerderheid. Als 'er, op de Landschapsvergadering, iets wegens de Appellen voorkomt, terwijl zij 'er als Leden zitting hebben, moeten ze zig zelven kennen en de Vergadering verlaaten. De extraordinaris of buitengewoone Raaden hebben regt, om, zo wel over zaaken van Regeeringe als over Regtszaaken, te helpen raadpleegen; en moeten, op verzoek van één der dingpligtigen, verschreeven worden, om over een vonnis te zitten; met dien verstande egter, dat zulks niet dan over gewigtige zaaken, waar over het oordeel aan 't Hof verbleeven is, geschieden mag. In 't vonnisen ten Hove schikt men zig naar de Canceledij-Ordering, door 's Lands Staaten, in den Jaare 1622, uitgegeeven, en in den Jaare 1651 merkelyk vermeerdert; voorts naar de Plakaaten en Wetten, bij de Staaten gemaakt of goedgekeurd, en daar geen Landregt, Leenregt, Stadregt, Dijkregt, Waterregt, Laatregt, Thinsregt of goede oude kenbaare costumen of gewoonten van bevonden worden, volgt het Hof de gemeene beschreevene Regten. De Stads Keuren, die niet door den Vorst of Staaten goedgekeurd zijn, worden door het Hof niet gevolgd, ten ware de Steden zulks bijzonderlyk verkreegen of bedongen hadden, gelijk *Nijmeegen* en andere Steden gedaan hebben. Den 24 April des Jaars 1735, is 'er ook een Reglement op de verkortinge der Regtsgedingen en de verdere wijze van pleiten voor den Hove gemaakt, waar naar men zig thans insgelijks gedraagen moet. Het vervat zevenenzestig Artikelen.

De voornaamste Amptenaars van het Hof zijn een Griffier, wien een Substituut Griffier is toegevoegd, weke, volgens Landfchapsbesluit van den 4 Maj des Jaars 1740, bij openvatting van 't Griffiersampt, in het zelve opvolgt. Ook is 'er nog een Leen-Griffier. Zij worden alle drie door de Staaten der Provintie aangesteld en ontvangen hunne Lastbrieven van 't Hof.

De ontworpen Instructie voor den Griffier is, al voor veele Jaaren, in handen van den Stadhouders gesteld geweest, en het Reglement zijner *Jura* [Regten] naderhand aan bijzondere Gemagtigden overgelaaten; doch of omtrent het een en 't ander eenige vaststelling gemaakt zij, is mij onbekend. Over de Instructien voor de Raaden, den Mombler en 't geheele Hof is ook dikwils door bijzondere Gemagtigden gehandeld; zonder dat dezelve immer tot volkomenheid gebragt zijn. In 't Jaar 1709 werd de Wedde van den Leen-Griffier verhoogd, mids dat hij zig verbonden rekende, om, des gevorderd zijnde, ten Landdage te verschijnen. De mindere bedienden van het Hof zijn een Deurwaarder, vier Klerken, negen Boden en een Cipier.

Wij komen tot de Rekenkamer van *Gelderland*, die ook te *Arnhem* gehouden word, en eenige zaaken in 't gemeen met het Hof bestiert. Wanneer de Rekenkamer ingesteld zij, hebben wij niet kunnen opspooren. In 't Kwartiersreces der *Verhuwe* van den 17 December des Jaars 1600 word gezegd, dat de Rekenkamer, van den Jaare 1481 tot den Jaare 1600 toe, het bestier over de Geestelijke goederen gehad heeft; waar uit blijkt, dat dezelve, al voor den Jaare 1481, moet zijn ingesteld geweest. *FILIPS DE II*, Koning van *Spanje*, heeft, op den 9 Februarij des Jaars 1558, eene Instructie voor de Rekenkamer beraamd, welke, in den Jaare 1593, op last der Staaten van *Gelderland*, in verscheidene opzigten, veranderd en vermindert geworden is. In Maart des Jaars 1603 was 'er eene nadere Instructie, door Gemagtigden der Staaten, ontworpen; doch zij werd, in Maijmaand daar aan volgende, in bedenken gehouden. Op den 27 Maart des Jaars 1622 werden 'er wederom eenige Heeren gemagtigd, om die ontworpen Instructie nader te onderzoeken; doch 't verslag, 't welk

welk zij daar van den doen, werd op 'er wederom last ge Instructie, 't welk, in hand meermaalen ge 1699 deden de Get functien, en onder 't welk zig de Staaten de, dat die Instructie overgelevert zonden schiedene aantekening ons is niet gebleeet ook niet die voort worden. De ontw veeleoprigen geve Schoon 't ons g zien, deelen wij ont dat zij, onz De Rekenkamer h van de overige drie bestaan, en bestaan gemeenlijke Raaden diteur, tot het opr toegevoegd is. B dezelve, volgens L 1740, door den S zels voor weinige men, om 't getal hults is tot nog toe

Men heeft
't bij wandere gun der Loo te moge 13 Maart 1622. bij Tit. Archief, I. p

welk zij daar van, op den 19 December des Jaars 1622, wilden doen, werd opgehouden. In Junij des Jaars 1651 werd 'er wederom last gegeven, tot het nader onderzoeken der Instructie, 't welk, in de Jaaren 1686, 1690, 1691 en naderhand meermaalen geschied is. Op den 13 Junij des Jaars 1699 deeden de Gemagtigden verflag van verscheidene Instructien, en onder anderen van die voor de Rekenkamer, 't welk zig de Staaten lieten welgevallen, te gelijk bevel geveende, dat die Instructien in 't net gesteld en den Erftladhouder overgeleverd zouden worden. Ondertusfchen werden 'er verscheidene aantekeningen, over en weder, tegen gemaakt, en ons is niet gebleeken, dat eenigen van die Instructien, en dus ook niet die voor de Rekenkamer, immer zijn vastgesteld geworden. De ontworpen Instructie van den Jaare 1603, die in veele opzigten gevolgd word, is vervat in eenentagtig Artikelen. Schoon 't ons gebeurd is, een affchrift van die Instructie te zien, deelen wij 'er den korten inhoud egter niet van mede, om dat zij, onzes weetens, nimmer vastgesteld geweest is. De Rekenkamer heeft, na dat het Kwartier van *Roermonde* van de overige drie Kwartieren gefcheiden geweest is, altoos bestaan, en bestaat nog tegenwoordig uit drie Rekenmeesters, gemeenlijk Raaden en Rekenmeesters genoemd, wien een Auditeur, tot het opneemen der Rekeningen (*) en een Secretaris, toegevoegd is. Bij openvalling der Auditeursplaats, moet dezelve, volgens Landfchapsbesluit van den 4 Maj des Jaars 1740, door den Secretaris vervuld worden. Meermalen en zelfs voor weinige Jaaren heeft men in overweeging genoomen, om 't getal der Rekenmeesteren te vermeerderen; doch zulks is tot nog toe agter gebleeven.

De

(*) Men heeft den Auditeur van de Rekenkamer somtijds, bij bijzondere gunst, toegestaan in alle voorvallende zaaken der Kamer te mogen raadgeeven en stemmen. *Landd. Reses*, 13 Maart 1623. bij SCHRASSERT Codex Gelro-Zutphanicus, Tit. Auditeur §. I. p. 57.

De Rekenmeesters moeten inboorlingen en wel geërfd zijn. Zij mogen elkanderen niet nader dan in den derden graad bestaan, en zijn gehouden onpartijdig te stemmen. Ieder Kwartier benoemt eenen Rekenmeester, uit de Ridderfchap of Steden bij beurte, die vervolgens, door de Landschap, aangesteld worden. Volgens 't Kwartiers-Reces der *Veluwe* van den 19 Februarij des Jaars 1593, kan iemand, die geen Lid van dat Kwartier is, niet tot Rekenmeester van het zelve verkooren worden. Het Ampt van Rekenmeester bestaat in opzigt te hebben over 'sLands Domeinen en Tollen, welker Ontvangers rekening van dezelve aan Rekenmeesteren doen moeten. Zij mogen de inkomsten der Domeinen niet anders dan in 't openbaer, en niet langer dan voor zes Jaaren verpagten. De Landrentmeesters der Domeinen in de bijzondere Kwartieren doen hun ook rekening: als mede de Hoofdofficieren, wegens de breuken of boeten, van welken de Rekenkamer een derde geniet. Twee Rekenmeesters moeten 'er ten minsten bij het doen deezer rekeninge tegenwoordig zijn. De Landrentmeester Generaal der Provintie, die dikwils eenen Verwalter-Landrentmeester in zijne plaats stelt, doet jaarlijks rekening voor twee Gemagtigden uit ieder Kwartier, één uit de Ridderfchap en één uit de Steden, die door de Rekenmeesters verschreeven worden; welken ook bij het doen deezer rekening tegenwoordig zijn.

De Rekenkamer betaalt, onder anderen, de kosten, valtende op de uitvoering der lijfstraffelijke vonnissen des Hofe. Geene Ordonnantien mogen 'er, door de Rekenkamer, gegeven worden, dan die, ten minsten door twee Rekenmeesters, getekend zijn. Ook moeten alle Aften der Rekenkamer, voor dat men ze uitgeeft, door den oudsten aanwezenden Rekenmeester geparaphreerd worden. De Rekenmeesters, Landrentmeester Generaal en Mombler hadden eertijds vrijen toegang in de Raadsvergaderingen des Hofe; doch de twee laatstgemelden verschijnen 'er thans zelden, en nooit anders dan geroepen. De Rekenmeesters worden egter nog al dikwils, over eenige zaaken, in 't Hof verzogt, en stemmen dan als een Raad. Die aan de Rekenkamer comptabel zijn, moeten den eed voor het Hof en voor de Rekenmees-

eren afleggen. Oogen bij Raade van fende, worden door 't bijzonder word d'gepend. Zelfs zijn miteit, volgens het 35 December des Jaar verpligt, met het F de muntzaaken, ter in geene besluiten, goedgevinden van de en de Rekenmeester uit de Kwartieren v hem, vrij van pe Roedraagers of a de Rekenkamer der Kollegien g nuaiten, Exploit den van 't Hof kenneester, en in De Leden, Bediende zijn vrij van vogt wanneer ze Burge Ook zijn ze allen De mindere Bedi warter en twee van beide de Kollen een Substitut Landschapsbesluit v bet moet opvolgen der Regeeringe hier 1580, aangesteld, omber des Jaars kuit van de Rekk Hij is gehouden op de hoopheid en ger die 'er tege inbrant

keren afleggen. Ook vergeeft het Hof eenige laage bedieningen bij Raade van de Rekenkamer. Zaaken, de munt betreffende, werden door het Hof en de Rekenkamer bestierd: in 't bijzonder word de Muntbusse door deeze twee Kollegien geopend. Zelfs zijn de *Gelderfche* Afgevaardigden ter Generaliteit, volgens herhaalde besluiten der Landfchap van den 15 December des Jaars 1701 en den 21 Julij des Jaars 1702, verplicht, met het Hof en de Rekenkamer te handelen, over de muntzaaken, ter Generaliteit voorvallende; en mogen zij, in geene besluiten, deswegen, bewilligen, dan bij raad en goedvinden van deeze twee Kollegien. De Raaden 's Hof's en de Rekenmeesters genieten verscheidene voorregten. Die uit de Kwartieren van *Nijmegen* en *Zutphen* zijn, te *Arnhem*, vrij van personeele Kwartierslasten en paardgeld. De Roedraagers of andere dienaars der Stad, alwaar het Hof en de Rekenkamer zitten, mogen aan de huizen van de Leden dier Kollegien geene geregtelijke daaden van Arresten, Insignuatiën, Exploïten, Visitatiën enz. doen, dan op goedvinden van 't Hof of den oudsten aanwezenden Raad of Rekenmeester, en in 't bijzijn van den Deurwaarder des Hof's. De Leden, Bedienden en Onderhooorigen der beide Kollegien zijn vrij van togten, wagten en ijzen of bijten, behaiven wanneer ze Burgerneering doen, of in Stads dienst zijn. Ook zijn ze allen vrij van personeele Stads omslagen.

De mindere Bedienden van de Rekenkamer zijn een Deurwaarder en twee Boden. Doch een voornaam Amptenaar van beide de Kollegien is de Momber of Advocaat Fiscaal, wien een Substituut-Momber toegevoegd is, die, volgens Landschapsbesluit van den 4 Maj des Jaars 1740, den Momber moet opvolgen. De eerste Momber, na de verandering der Regeeringe hier te Lande, werd, in den Jaare 1579 of 1580, aangesteld, en de eerste Substituut, op den 22 December des Jaars 1606. De Momber ontvangt zijn berigtschrift van de Rekenkamer; doch zijnen Lastbrief van 't Hof. Hij is gehouden opzigt op 's Lands Domeinen te hebben, en de hoogheid en geregtigheid der Provintie voor te staan, elk, die 'er eenige inbreuk op poogt te doen, na bekoomen last,

zo voor 't Hof als voor andere Banken, in regten betrek- kende. Hij had weleer stem ten Hove in zaaken, die 's Lands regten en hoogheid niet betroffen, doch zulks is nu buiten gebruik. Hij mag niemand aantasten, noch tegen iemand geregteijk onderzoek doen, dan op bevel of met toestemming van 't Hof. Het Hof heeft, op den 9 April des Jaars 1625, geoordeeld, dat de Momber, boven andere schuldeischers, niet bevoorregt is. Lijdende zaaken, de Landschap betreffen- de, worden, tegen den Momber, ingerigt. De Momber, in zijne hoedanigheid pleitende, betaalt slegts enkele Regten [*Jura*]. De Momber heeft twee Dienaars, die bij 't Hof en de Rekenkamer aangesteld en Mombers-Dienaars genoemd worden.

Veelerlei slag van bijzondere Regtbanken zijn 'er in *Gelder- land*, die veelzins, op eene bijzondere wijze, gespannen worden. Doorgaans, eger, word de Bank, door den Officier van 's Heeren wegen gespannen. Hij zit 'er in voor; doch hij heeft 'er geene stem, noch kennis van pleitzaaken. De Regtbanken in de Steden, de vijf Banken van *Thieler- en Bommelerwaard*, de Banken van *Beest* en *Renoï*, en die der meeste Heerlijkheden bestaan uit een zeker getal van Scheepen, die, op sommige plaatzen, al hun leven dienen, en op anderen Jaarlijks veranderd worden. De Banken van *Wichen* en *Boeningen* in 't Rijk van *Nijmeegen*, en eenige anderen worden bekleed door Ridderfchap en Geërfden: doch in die van *Elst* en *Bommel* in *Overbetuwe*, en in die van *Kesteren* en *Zoelen* in de *Nederbetuwe*, zit de Ridderfchap alleen, zo wel als in de twee Banken tusschen *Maas* en *Waal*, te *Borcharen* en te *Wamel*. In de tien Banken der *Veluwe* worden de Amptjonkers, door den Landdrost, beroepen, benevens twee Burgemeesters uit de Hoofdstad *Arnhem*, en één uit ieder der vier kleine Steden. In de drie Banken van *Veluwezoom* geschied het zelfde, op verschrijvinge van den Rigter: doch van ouds plagten hier ook de voornaamste Geërfden in de Regtbanken zitting te hebben. De Banken in het Graafschap *Zutphen* worden bekleed, door de Stadholders of Regters en twee Keurnooten, behalven dat, in de bijzondere

Fleer-

Heerlijkheden, so
De Keurnooten na
regt der zaak, en
bij den Reger en
voldongen zijnde,
mond, dien hij ver
onpartijlijke Regtsge
uitpraak over, we
dien men den Ori
word gebragt; alwa
heid van beide de p
Reglement, op de
is eger vastgesteld,
sen, gelijk zulker
bekend zijn, en
advijs van Reg
welk geval een
vijfzeventig g
Iende zaaken, en
naamen niet raak
partijlige Regtsel
op den eersten ve
flooien stukken.
Verscheidene R
graaven en Heem
tusschen *Maas* en
an den kant van
dijken zijn. In ie
Heemraaden, een
het opzigt over a
gen, en beslaan z
houden, in boete
Dijkregten, enz.
ten. Men kan z
get van Heemr
dat langgerigten
vormde verma

Heerlijkheden, somtijds vier Scheepens bij 't Gerigt zitten. De Keurnooten neemen geene kennis altoos van 't regt of onregt der zaake, en zijn slegts bloote getuigen van 't geene 'er, bij den Rigter en Dingplichtigen, word verhandeld. Het pleit voldongen zijnde, word door den Rigter, verzegeld, aan iemand, dien hij verkiest, behandigd, om het aan één of meer onpartijdige Regtsgeleerden over te leveren. Deezen doen 'er uitspraak over, welke beslooten, door den zelfden persoon, dien men den Ordeldraager noemt, wederom aan 't Geregt word gebracht; alwaar het geopend, en in de tegenwoordigheid van beide de partijen uitgesproken word. Bij een nieuw Reglement, op de Regtsoeffening in 't Graaffchap *Zutphen*, is egter vastgesteld, dat zaaken, die duidelijke schulden betreffen, gelijk zulken, die bij Schuldbrieven of Pagterscedullen bekend zijn, en duizend guldens of minder bedraagen, bij advijs van Regtsgeleerden, zullen uitgeweezen worden: in welk geval eene Ordeldraager benoemd word. Doch al wat vijfenzeventig guldens en minder betreft, en alle tusschenvalende zaaken, en zaaken van uitzondering, de zaak ten voor-naamen niet raakende, worden, met bijvoeging van twee onpartijdige Regtsgeleerden, gewezen, of terstond of uiterlijk op den eersten volgenden Regtdag; zonder afzending van beslooten stukken.

Verscheidene Regtbanken zijn 'er in *Gelderland* van Dijkgraaven en Heemraaden, als in de *Over- en Nederbetuwe*, tusschen *Maas* en *Waal*, in *Thieler- en Bommelerwaard*, aan den kant van de *Veluwe* en elders, daar *Zee- en Rivierdijken* zijn. In ieder Dijkshouwe zijn een Dijkgraaf, vijf Heemraaden, een Dijkfchrijver en een Dijkbode. Zij hebben het opzigt over alle Dijken Dammen, Sluizen en Uitwateringen, en beslaan zulken, die verzuimen dezelve in staat te houden, in boete. De geschillen, over het invorderen der Dijkregten, enz. ontstaande, worden insgelijks voor hen afgedaan. Men kan zig egter van hunne vonnissen op een meerder getal van Heemraaden beroepen. Wijders heeft men hier en daar *Leengerigten*, in welken de Leenheer of zijn Regter de vonnissen vermaant, welken, door de Leenmannen, nitge-

sprooken worden (*). Ook zijn 'er Hofgerigten in *Gelderland*, welker gewijsden bij den Heer van den Lande worden gehandhaafd en van welken hem een derde der breuken, na aftrek der kosten, toekomt.

Gelijk alle de *Nederlandsche* Provintien, zo heeft *Gelderland*, ja ieder Kwartier, Stad en Ampt dier Provintie, ook zijne bijzondere Regten, Landsgebruiken en oude gewoonten, naar welken men zig, in de Regtspleeingen, schikt. De bijzondersten zijn de volgende. 1. Niemand kan te gelijk zijn lijf en zijne goederen verbeuren, behalven in gevallen van verraad, gekwetste hoogheid, vadermoord en geweldige ontschaakinge. 2. Broeders en zusters kinderen mogen met malkanderen geen huwelijk aangaan, dan met bijzondere bewilliging van de Landschap of 't Hof. 3. Men mag over roerende en onroerende goederen geene uiterste wilen maaken, dan onder zekere bepalingen bij Land- en Stadregten bekend, en over Leengoederen niet, dan met believen van den Leenheer. In 't *Nijmeegsch* Kwartier, en bijzonderlijk te *Thiel* en te *Bommel*, heeft men, in 't maaken van uiterste wilen, wel de meeste vrijheid, alzo deeze twee Steden, eertijds onder *Braband* of *Utrecht* behoord hebbende, de *Brabandsche* en *Stigtsche* gewoonten volgen. 4. De gewoonte van Boedel-aftand te doen, is in *Gelderland* nimmer in gebruik gebragt geweest. 5. Het regt van Naasting, waar van in *Holland* zo veel werks gemaakt word, heeft in *Gelderland* geene plaats. Alleenlijk hebben zig eenige Boschen en Gemeenten dit regt, in hunne districten, aangematigd.

Ook

(*) *Welke Regten men bij 't verheergewaaden van een Leen in Gelderland te betaalen hebbe, zie in 't Groot Geldersch Plakaatboek, II. Deel, Kol. 574. Het doen van Leengeden, bij 't verheergewaaden, is op den 16 Oktober des Jaars 1736, in Gelderland afgeschafft. Kort te vooren was zulks ook in Holland geschied.*

Ook vind men
sche Landrege-
Huisvrouw, ge-
Thier- en Boma
zo 't, bij de
gemaakt is, gem
weljigsgeve werd
meest altijd gebr
en Stadregten,
zonder zig met
te mogen behelp
waarde bedongen
de, op sommige
waars onderreker
worden. 8.
van aenschiere
eenig waer
belaadn wag
waer rijden

(*) Het ber-
de bevaaring
geschied op zu
verdient te wor
wil, moet 'er
voor den besken
van geven.
Land van den
de voegenome
Officier gedaag
bepannen met
im geleid, ge
waine Land
wijn bij zig,
maai hi houde

Ook vind men eenige navolging van dit regt, in de *Veluwe*-sche Landregten. 6. Een man kan, buiten toestemming zijner Huisvrouw, geene vaste goederen vervreemden, behalven in *Thieler-* en *Bommelerwaard*. 7. Tusschen man en vrouw is, zo 'er, bij de Huwelijksvoorwaarden, geen ander beding gemaakt is, gemeenschap van goederen. Het regt van Huwelijks-gave werd in *Gelderland* voorheen zelden, doch nu meest altijd gebruikt. De vrouw is, volgens verscheide Land- en Stadregten, aan alle de schulden van den man gehouden, zonder zig met het verzet van het *Vellejaansch* Raadsbesluit te mogen behelpen, ten ware het tegendeel bij huwelijksvoorwaarde bedongen ware: in welk geval de Huwelijksvoorwaarde, op sommige plaatzen geregistreerd, of door eene Secretaris ondertekend, op anderen, openlijk afgekondigt moet worden. 8. Het regt van aanwas strekt zig, ten opzigt van aanschietsende brokken, tusschen welken en het vast Land eenig water vloeit of staat, zo ver uit als men met zijnen beladen wagen, van zijn Land af over 't tusschenlopend water rijden kan (*), mids dat men de aangewasene plaats

ter-

(*) *Het berijden, of gelijk men in Gelderland spreekt, de bevaaring van een aangewasene streek of hoek Lands geschied op zulk eene bijzondere wijze, dat ze kortelijk verdient te worden aangetekend. Die eene bevaaring doen wil, moet 'er voor af den Schout, en ook, veertien dagen voor den bestemden tijd, de belanghebbende partijen kennis van geeven. Ten bestemden dage word de hank op het Land van den bevaarder gespannen, en elk, die iets tegen de voorgenomene bevaaring in te brengen heeft, door den Officier gedaagd. Vervolgens word 'er een wagen met mist, gespannen met vier of zes paarden, die door twee voerlieden geleid, gedreeven of gereeden worden, naar het aangewasene Land gevoerd. De voerlieden hebben brood en wijn bij zig, en moeten, op bevel van den Officier, drie-maal stil houden, en t'elken reize eeten en drinken. Op*

terflood met rijst of geboomte bezette. Een aanwas, zonder zulk water, behoort hem toe, aan wiens Land het grenst. 9. Een vonnis word, in *Gelderland*, na verloop van Jaar en dag, dat is na een Jaar zes weeken en drie dagen, voor verjaard gehouden, en heeft geene kragt meer, ten zij 'er eene nieuwe verklaring des Regters bij kome. De Sententien van het Hof Provinciaal, die eerst na verloop van een derde van een eeuw verjaaren, zijn hier egter van uitgezonderd. 10. Men heeft in *Gelderland* nog onvrije huisluiden, die in *hofhoorige*, *eigenhoorige*, *keurmoedige*, *schotbaare* en *vol-schuldige vrije luiden* onderscheiden zijn. Zij mogen hunne Landerijen verbeteren, mids dat het den Landheer vrij sta, na hunnen dood, de erfenis, gelijk men 't noemt, te bescheeren, of het beste pand uit den huize weg te haalen. Doch men kan dit regt bij tijds afkooopen, gelijk dikwils geschied. Voorts zijn de onvrijen nog tot meer diensten

ver.

het nieuw Land gekoomen zijnde, moeten ze de paarden uitspannen en te rug brengen; doch de wagen word met vier paalen vastgezet, en moet zo zes weeken staan blijven: waar na de Officier den bevaarder in het nieuw Land moet zetten, heeren en weeren, tot dat hij met beter regt daar uit gezet worde naar Landregten. Zie Waterregt van Gelderland. Art. VII-XI. De middelzanden, of opkomend Land in 't midden der stroomen komen den Heer, dat is, der gemeene schatkist toe; doch moeten ook bevaaren worden, eer de Heer ze zig kan toeligenen. De bevaaring, veertien dagen te vooren in de Kerken afgekondigd zijnde, geschied met eene gemeene markschuit, die een last koorns voeren kan, en bij middelbaar water. In de schuit moeten twaalf volwasene menschen zitten, en men moet 'er mede rondsom het middelzand kunnen vaaren, zonder ergens grond te raaken. Waterregt, enz. Art. XVI-XXIII. Zie ook Groot Geldersch Plakaatboek, III. Deel, Kol. 278. en bregder ons Eerfte Deel, op 't Art. AANWAS.

verplicht, over
is (*)

In de drie b
men verschillend
gewas gemaakt
meegh Kwartie
gedeele van G
phen heeft me
ouder den naar
des Graafschaps
RILARS DEY II,
bij een vergader
zonden, om d
'et, uit hoofd
werd. Nadert
gadering te
stemmende S
naar dit Lan
Regt, dat ol
verre het bij
bijzondere Regt
ze Stadregten
Graafschap Za
Kwartier van d
ten bekend o
Voluutenzaan.
den Jaare 160
vestigd geworde

(*) Zie v.
Prelim. Cap.
en J. SCHRAAS
Bl. 249. Tit.
eek van DER
Bijvoegsel. 61.

verplicht, over welken, bij anderen, uitvoerig gehandeld is (*).

In de drie bijzondere Kwartieren van *Gelderland*, heeft men verschillende Regten en gewoonten. Wij hebben reeds gewag gemaakt van eenige gewoonten, waar in het *Nijmeegsch* Kwartier, of een gedeelte deszelfs, van het overig gedeelte van *Gelderland* verschilt. In 't Graaffchap *Zutphen* heeft men tweederlei Regten. Eenigen zijn bekend onder den naam van Landregten, gebruiken en gewoonteden des Graaffschaps *Zutphen*. Deezen werden, ten tijde van *FILIPS DEN II*, door de Edelen en Steden des Graaffschaps, bij een vergaderd, en aan de Landvoogdes *MARGAREET* gezonden, om daar op derzelver goedkeuring te erlangen: die 'er, uit hoofde der gereezene beroerten, niet op gegeeven werd. Naderhand werden dezelve, op eene Landfchapsvergadering te *Arnhem*, in den Jaare 1604, bevestigd. De stemmende Steden des Graaffschaps zijn niet gehouden zig naar dit Landregt te gedraagen. Zij hebben hun bijzonder Regt, dat of het Stadregt van de Stad *Zutphen* is, in zo verre het bij de andere Steden aangenoomen is, of zekere bijzondere Regten, elke Stad in 't bijzonder eigen. En deeze Stadregten zijn het tweede foort van Regt, dat in het Graaffchap *Zutphen* plaats heeft. Voorts zijn 'er, in 't Kwartier van de *Veluwe*, ook bijzondere Regten en gewoonten bekend onder den naam van Landregt van *Veluwe* en *Veluwenzoon*. Deeze Regten zijn, op eenen Landdag, in den Jaare 1604, te *Arnhem* gehouden, nagezien en bevestigd geworden.

In

(*) Zie *F. A. SANDE* de *Consuetud. feudal. Gelriae. Tract. Prelim. Cap. I. N. 28, 36. p. 6. Sc. en Cap. II. p. 9.* en *J. SCHRASSERT* *Codex. Gelro-Zutphanicus Tit. Hofhorige bl. 249. Tit. Keur en Keurmoedige, bl. 296 en 299.* Zie ook *VAN DER SCHELLING*, *Hollandsch Tiendregt, II. Deel, Bijvoegzels. bl. 353.*

In den aanvang deezer eeuw, zijn 'er merklijke opschuddingen in *Gelderland*, en daar door merklijke veranderingen, in de Regeering der *Geldersche Steden*, voorgevallen. Wij hadden voor, om 'er onzen Leezers een omstandig verflag van te doen; 't welk om redenen moet agter blijven. Wij moeten alleenlijk zeggen, dat 's Lands Staaten, kort na de dood van WILLEM DEN III, Koning van *Groot-Brittanje*, beslooten hebbende, dat de bestelling der Regeeringe in de Steden voortaan blijven zou aan de bijzondere Magistraaten derzelven, met leedweezen zien moesten, dat dit besluit alomme, in de Steden merklijke opschuddingen verwekte. De Gemeensluiden oordeelden, dat hun, gelijk van ouds, deel in de Regeeringsbestelling toekwam. Veelen uit de Burgerij stemden met hun sam. De Regeering in de meeste Steden werd veranderd, dat, op veele plaatzen, niet zonder geweld, op sommigen niet zonder bloedstorting toeging. Na verloop van eenigen tijd geraakten de oude Heeren, hier en daar, wederom op 't kusen. Op anderen bleeven de nieuwen 't verkreegen gezag behouden. In 't Jaar 1706, werd, bij de meeste Steden, beraamd, dat de Regeering, om de drie Jaaren, los zijn en veranderd worden zou. Deeze driejarige Regeering duurde tot in 't Jaar 1717. Op den 21 October des gemelden Jaars, werd dezelve afgeschaft, en beslooten, dat de Regenten der Steden voortaan hunne ampten voor hun leven zouden blijven behouden. Deeze Regeeringsvorm houd nog, in de *Geldersche Steden*, stand. De openvallende Regentsplaatzen worden vervuld door de Regenten zelve, uit een dubbel getal, door de Burgerije en Gilden, Gemeensluiden of Gecommitteerden, naar de gewoonte van elke Stad, benoemd. Het gezag der Gemeensluiden, dat, zedert den aanvang der gemelde beroerten, merklijk toegenoomen was, is, na het affchaffen der driejarige Regeering, wederom vrij wat vernindert. Omtrent de Regeering der bijzondere Steden, zal op derzelver Art. tot op deezen tijd van beroering vermeld worden.

Wij komen tot de Kerkelijke Regeering in *Gelderland*. De Kerkenorde van het Sinode van *Dordrecht*, in de Jaaren 1618 en 1619 gehouden, is, op den 21 Julij des Jaars 1620, door

door 's Lands
eeger alleen bij
menlijke Donag
andere schikking
reeds aangezeete
Schrift, niet ge
handhaven. De
den 15 Februar
den middag, de
Het Sinode van
Augustus ouden
in de Steden Ni
zo nochtans de
tweede derde
staat uit nege
maal in 't Ja
in Augustus
dinsdag en
bij eenen in
dikanten. De
zijn, op den 2
De Klasie van
maandag en d
in Augustus v
en dinsdag in
komen deeze
Onder de Klas
kanten. De
Predikanten he
derden maande
laasten dingsda
maandag en d
den Bedelag
maar eens 's J
ken, of age
dag word uitge
dagen vóór het
Onder de Klas

door 's Lands Staaten, met eenige verandering, aangenoomen; eger alleen bij voorraad, en tot dat daar in, bij de gezamenlijke Bondgenooten of bij *Gelderland* in 't bijzonder, andere schikking zou worden gemaakt. Wij hebben te vooren reeds aangeteekend, dat de Stadhouder, volgens zijn berigtschrift, niet gehouden is, de Kerkenorde van het Sinode te handhaaven. De Predikanten zijn, volgens een Plakaat van den 25 Februarij des Jaars 1622, verpligt, des Zondags na den middag, den *Heidelbergsehen* Katechismus te prediken. Het Sinode van *Gelderland* dat Jaarlijks, in 't begin van Augustus ouden stijl, gehouden word, gaat alle Jaaren rond in de Steden *Nijmeegen*, *Zutphen*, *Arnhem* en *Harderwijk*; zo nothans dat het eerste derde Jaar te *Arnhem*, en het tweede derde Jaar te *Harderwijk* word gehouden. Het bestaat uit negen Klasfis. Het Klasfis van *Nijmeegen* zit driemaal in 't Jaar, op beloocken Paasfchen, den eersten maandag in Augustus vóór het Sinode, en den eersten maandag, dinsdag en woensdag in September, of agt dagen laater, bij eenen inkomenden Bededag. Het heeft vijftienvijftig Predikanten. De Predikanten en Kerkenraad van *Stevenswaard* zijn, op den 25 Julij des Jaars 1726, in die Klasfis ingelijft. De Klasfis van *Thiel* zit driemaal 's Jaars, op den tweeden maandag en dinsdag na Paasfchen, op den eersten maandag in Augustus vóór het Sinode, en op den tweeden maandag en dinsdag in September. Bij eenen invallenden Bededag, komen deeze bepaalde tijden een week vroeger of laater. Onder de Klasfis van *Thiel* behooren, maar zeventien Predikanten. De Klasfis van *Zalt-Bommel*, die tweeëndertig Predikanten heeft, zit insgelijks driemaal 's Jaars, op den derden maandag en dinsdag na de Paaschweek, op den laatsten dinsdag in Julij vóór het Sinode, en op den derden maandag en dinsdag in September; doch bij eenen invallenden Bededag agt dagen laater. De Klasfis van *Zutphen* zit maar eens 's Jaars, den eersten dinsdag na beloocken Paasfchen, of agt dagen laater, zo 'er tegen dien tijd een Bededag word uitgeschreeven. Doch zij houd, agt of veertien dagen vóór het Sinode, een zogenaamd *Klasfis Contracta*. Onder de Klasfis van *Zutphen* behooren zeseuveertig Predi.

dikanten. De Klasfis van *Over-Veluwe*, die eenendertig Predikanten heeft, begint haare Jaarlijkſche zitting den derden dingsdag na Paasſchen, of, zo 'er tuſſchen beide een Bededag invalt, agt dagen laater. De Klasfis van *Neder-Veluwe* zit ook maar eens 's Jaars, agt dagen na de Klasfis van *Over-Veluwe*. Zij heeft zesentwintig Predikanten. De Klasſen van 's *Hertogenboſch*, *Peel* en *Kempenland* en *Maaſtrigt* behooren ook onder het Sinode van *Gelderland*. De Klasfis van 's *Hertogenboſch* heeft negenentwintig Predikanten, die van *Peel* en *Kempenland* heeft 'er eenendertig, en die van *Maaſtrigt* negentien. Wij hebben te vooren al aangeteekend, wanneer deeze drie Klasſen zitten. Het getal van alle de Predikanten, welken onder het Sinode van *Gelderland* behooren, belooft twee honderd zesentwintig.

Op het vervullen van den Predikdienst en het beroepen van Predikanten ten platten Lande, alwaar geene Collatien of Kerkenraaden zijn, heeft men, van tijd tot tijd, verſcheidene Reglementen gemaakt. In de *Veluwe* moeten de Gedeputeerden van de Klasfis, den Predikdienst in de open plaatzen verſtand, door Predikanten of Proponenten, laaten waarneemen. Op verzoek van Amptsjonkeren predikt wel een Predikant of Proponent, die niet op de liſt der Gedeputeerden ſtaat. De Gedeputeerden, die de beſchrijving der vacante Kerke of het beroep doen, trekken geene Vacatien; doch zij genieten met malkanderen honderd en vijftien guldens in 't Jaar. In het beroepen van Predikanten, ten platten Lande der *Veluwe*, moet men agting hebben voor de genegenheid der Amptsjonkeren van den Hervormden Godsdienst, die ook bij 't beroep mogen tegenwoordig zijn. In het Kwartier van *Nijmegen*, moet het beroep van plaatzen, alwaar geene Collatie of Kerkenraad is, geſchieden in drie maanden als 'er geen, en in negen, als 'er immers een Jaar van gratie betaald word. Het beroep word gedaan, door de Klasfis of derzelver Gedeputeerden, naar de meefte ſtemmen der Ledemaaten. Vooraft worden 'er de Gereformeerde Amptsjonkeren, die Ledemaaten der vacante Kerke zijn, over gehoord; als mede de Hoofdofficieren; welke laafden ook bij 't beroep mogen tegenwoordig zijn. De Landſchap heeft, op den 12 November des Jaets

1720, gelde, in
 worden in 1720, ge
 vintje, de booge a
 van de andere Provin
 den Hare Prins van O
 roel is men hier, in
 1669 en 1664, wanne
 ren d in Holland lage
 en eenmaal van verre
 He Hof heeft, op
 Oukamerie gemaakt op
 derland. Volgens de
 minne of andere Sa
 gen te geen Bijſcho
 ters moeten die ve
 voor het verzoeken
 zogen worden. Oo
 eenheid der Oor
 zonder zij zij verp
 Hoofde gevelde en
 geene ſpekdagen op
 ten, dan Pausſche kin
 of diegenige ding
 derland, dat veer
 Prinaes, tegen de
 Ook worden ze 'er d
 gevonden. Bij zek
 eger veltan, dat P
 mogen verkooren wo

Zie 31

 Staat OPPEER-GEL
 Heren van Reermon

1722, gelast, dat men, in alle de Kerken der Provincie, voortaan zal bidden, eerst voor de Heeren Staaten der Provincie, de hooge en wettige Overheid, daar na voor de Staaten der andere Provincien, en wijders voor zijne Hoogheid den Heere Prins van *Oranje en Nassau*, als Stadhouder. Zo veel is men hier, in dit opzigt, veranderd, zedert de Jaaren 1663 en 1664, wanneer men diergelijk eene wijze van bidden, toen al in *Holland* ingevoerd, hier hield voor een *nieuwigheid en eene zaak van verre uitzigt*.

Het Hof heeft, op den 3 Junij des Jaars 1681, ook eene Ordonnantie gemaakt op de bestiering der Schoolen, in *Gelderland*. Volgens dezelve, mogen 'er geene *Paapsche, Mennoniste* of andere *Sektarische* Schoolmeesters zijn. Ook mogen 'er geene Bisschoulen gehouden worden. De Schoolmeesters moeten alle van den *Gereformeerden* Godsdienst zijn, en voor het aanvaarden van hun beroep, door de Klasfis, onderzocht worden. Ook moeten zij, vooraf, de Formulieren van eenigheid der *Gereformeerde* Kerken ondertekenen. In 't bijzonder zij verpligt te waaken tegen het inkruipen van *Paapsche* gevoelens en gebruiken. Zij mogen den kinderen geene speeldagen op *Roomsche* Feesten geeven, noch toelaaften, dat *Paapsche* kinderen Roozekranzen, Beeldjes, Kruisfen of diergelijke dingen ter Schoole brengen. Men heeft in *Gelderland*, daar veele *Roomschgezinden* zijn, door verscheidene Plakaaten, tegen de voortplantinge hunner Leerlingen gewaakt. Ook worden ze 'er doorgaans tot geene voornaame ampten gevorderd. Bij zekere bijzondere gelegenheden, heeft men egter verstaan, dat *Roomsche* Edelluiden, in de Regtbanken, mogten verkooren worden.

Zie SLIGTENHORST, *Geldersch Gesch. van den SANDE, TESCHMACHER, SCHRASSERT, Geldersch Plakaatboek*, enz.

STAATS OPPER-GELDERLAND, vervat dat gedeelte van het Kwartier van *Roermonde* of het Overkwartier van *Gelderland*,

't welk den Algemeenen Staaten, bij het Barriere-TRACTAAT des Jaars 1715, in volkomene eigendom; afgeftaan is. Het Landschap *Gelderland*, daar men het oud Graaffchap *Zutphen* ook onder begrijpt; werd eertijds in vier deelen verdeeld; naamlijk, in de Kwartieren van *Nijmegen*, *Roermonde*, *Zutphen* en de *Veluwe*. Het eerste en de twee laatste Kwartieren maaken tegenwoordig de Provincie *Gelderland* uit. Het tweede of *Roermondsche* Kwartier is, voor deezzen, onder den naam van *Spaansch Gelderland* bekend geweest, en in den oorlog met *Spanje*, of geheel of ten grooten deele, onder deszelfs magt gebleeven. De Staaten hebben wel hunne poogingen aangewend, om dit afgerukt Kwartier van *Gelderland* wederom met de overige drie te vereenigen: doch dezelve zijn vrugteloos geweest. In den jongsten oorlog om de *Spaansche* Kroon, waren de Staaten eenige Plaatzten van het Overkwartier van *Gelderland* in handen gevallen; van welken zij, te gelijk met eenige anderen van minder belang, den volkomen eigendom zedert bedongen. Deeze Plaatzten zijn niet met de Provincie *Gelderland* vereenigd geworden; maar hangen onmiddellijk van de Algemeene Staaten af.

Het Kwartier van *Roermonde* is van de drie andere Kwartieren t'eenemaal afgescheiden, en legt beslooten tusschen *Kleefland*, 't Graaffchap *Meurs*, 't Keurvorstendom *Keulen*, *Gulikerland*, *Luikerland* en *Staatsch Braband*. De voornaamste Steden van dit Kwartier zijn *Roermonde*, *Venlo* en *Gelder*, de drie Hoofdsteden der drie gedeelten van het zelve, welken door den Keizer, de Algemeene Staaten en den Koning van *Pruisfen* bezeeten worden. Het Steedje en Ampt van *Erkelens*, ook in het Overkwartier van *Gelderland* geleegeen, is, door den Keizer, in den Jaare 1719, aan den Keurvorst van de *Paltz* afgeftaan, en door deezzen, in den Jaare 1727, aan den Baron *FRANCQUEN* verpand: zo dat deeze kleine Landtreek tegenwoordig tusschen vier Mogendheden verdeeld is. De Koning van *Pruisfen* bezit 'er verre het grootst gedeelte van. De Algemeene Staaten hebben het grootst der drie overige deelen in bezit, en de twee kleinften staan onder den Keizer en den Keurvorst van de *Paltz*.

Wij

Wij moeten dus zien
ten spijtel.

Volgde het regne-
dijde e Somer, in
land en het Regne-
en de Middel en het
nomen twee Dorpen,
en van het Ampt afge-
ter om sig behouden z
nog onder het fluis van
zig, in Regneren, tot
ijf in gemelde regne-
tag, om een Oerreg-
ter plaats, dat tij
in 't Jan 1717, te
moeten 'er eenig te
Bekinting van Sp

Het Hof van Pa-
of Flakel, en die
niet geer groter we-
den ind van veelen
de Weindes van
Mansfort, in Borge-
ge van bezitting, v
En indet 40 der pa-
ruud vind, that het
reden. Ten dien ein-
velk hem zijn verzo-
velken. Tervolgens
van welken hij bijgevo-
minde in geen moete
dat de bijvoegde P
en nieuw smeekfch
zoning des gedings,
te bezitting loopen z
loop waten moet, v
eene verzoeg vergade-
ers, bedi waten, en
1717. 222.

Wij moeten thans alleen van het gedeelte der Algemeene Staaten spreken.

Volgens het agttiende Artikel van het Barriere-Tractaat, bezitten de Staaten, in het Overkwartier van *Gelderland*, de Stad en het Regtsgebied van *Venlo*, de Forten *Stevenswaard* en *St. Michiel* en het geheele Ampt van *Montfoort*, uitgenoomen twee Dorpen, *Zwalmt* en *Elmt*, die, al lang te voren van het Ampt afgescheiden geweest zijnde, door den Keizer aan zig behouden zijn geworden. Toen deeze Plaatzten nog onder het Huis van *Oostenrijk* stonden, verwoegde men zig, in Regtzaaken, tot het Gerechtshof te *Roermonde*; doch bij het gemelde agttiende Artikel kreegen de Algemeene Staaten regt, om een Gerechtshof over hun deel van het Overkwartier, ter plaatse, daar zij goedvonden, op te regten. Zedert is 'er, in 't Jaar 1717, te *Venlo*, een Gerechtshof aangesteld. Wij moeten 'er eenig berigt van geeven, eer wij tot de bijzondere Beschrijving van Staatsch *Opper-Gelderland* overgaan.

Het Hof van *Venlo* bestaat uit vijf Raaden, één Momboir of Fiskaal, en één Griffier. Die onder de Raaden voorzigt, trekt geene grooter wedde dan de anderen, en voert alleenlijk den titel van eersten presideeerenden Raad. De vonnissen, door de Wethouders van *Venlo* enz., of door de Banken van *Montfoort*, in Burgerlijke zaaken geweest, konnen, bij wege van herziening, vóór het Hof van *Venlo* gebragt worden. En indien één der partijen zig bij de uitspraak des Hof's bezwaard vind, staat het hem vrij een groote herziening te verzoeken. Ten dien einde verwoegt hij zig bij het Hof zelf, 't welk hem zijn verzoek doorgaans, onder het Groot-Zegel, toeltaat. Vervolgens keert hij zig tot de Algemeene Staaten, van welken hij bijgevoegde Regters verzoekt, die één of twee minder in getal moeten zijn dan de Leden van den Raad. Nadat de bijgevoegde Regters benoemd zijn, bied hij den Hove een nieuw smeekschrift aan, verzoekende dat de tijd van den aanvang des gedings, en de onkosten, welken op deeze groote herziening loopen zullen, bepaald mogen worden. Het be- loop derzelven moet, vóór den aanvang van 't Regtsgeding, in eene vereenigde vergadering van het Hof en de bijgevoegde Regters, beslist worden, en is dan geen hooger beroep of herziening

meer onderworpen. Tot het verzoeken van deeze groote herziening, heeft men, na het uitspreken van het vonnis, een jaar en een dag tijd. 't Vonnis word egter midlerwijl onderborgtogt ter uitvoeringe gebracht. De zwaare kosten, welken op de groote herziening loopen, zijn ondertusfchen oorzaak, dat dezelve zeer zelden verzogt word.

Het Hof van *Venlo* heeft magt, om uit den naam van Hunne Hoog Mogenden, brieven van kwijtschelding, wettiging, *Veniam Aetatis*, enz. te verleenen. Het vonnist ook over zaaken, de Domeinen van den Staat betreffende, over de geschillen tusfchen gemeenschappen, over het regt van bezitting, over de geschillen wegens uiterste willen, over zaaken de bedienden des Hof's aangaande, over misdadaen van gekwetste hoogheid, landverraad, munterij, valsche munterij en verscheidene andere gevallen, breeder in de instructie voor het Hof uitgedrukt. Wijders is het ook een Leenhof, oordeelende in de hoogste plaats, over alle zaaken van Leenen, welken, in Staatsch *Gelderland* geleegen zijnde, van Hunne Hoog Mogenden afhangen.

De Raad-Fiscaal heeft kleiner wedde dan de andere Raaden. Hij kan geene Fiskaalsche zaak onderneemen, zonder verlof van het Hof bekoomen te hebben, 't welk hij schriftelijk verzoeken moet. In alle zulke zaaken heeft hij ook alleenlijk raadgeevende, geene besluitende stem: doch in Burgerlijke zaaken heeft hij zo wel eene besluitende stem als de andere Raaden. Hij heeft regt, om alle misdadaen te doen vatten, en kan zulken, die de bevelen van Hunne Hoog Mogenden overtreeden, en zelfs de mindere Regeerings-Bedienden, welke hunnen pligt te buiten gaan, in regten betrekken.

Aan de Leden van deezen Raad en zelfs de Deurwaarder en de twee Boden zijn vrij van de gewoonlijke belastingen, en van het huisvesten van 't Krijgsvolk; welk laatste ook niet, door de drie oudste Advocaaten en Procureurs voor het Hof, behoeft te geschieden. Ondertusfchen moeten, volgens het Barriere-Tractaat, alle Ampten van Regeering in Staatsch *Op- per-Gelderland* aan *Roomschgezinden* begeeven worden. Het Hof van *Venlo* bestaat derhalven tegenwoordig, op één Lid na, geheel uit luiden van den *Roomschen* Godsdienst.

De

De agaveze Ap-
warpomen door me-
of Saver en een
han een, door an
Hij is gewon deete A
verzoegen.

De Drosiaard heeft
te gelbooven, welke
beloopen. De mindere
tus, gheeld. Hij hee
ganclic Landfchap.
re nu Marfport, en
in die de Regheer

De Stofius heeft
heeft van de ghele
gelden beloopn,
de Regheerken,
eenig voordeel va
hoopen worden. A

der Schepenen, beh
welken waren bijpo
hij de wonstien de
zonder, in eenig
gen.

De Landfchijver
vontien der bijzonde
getheid en geuekend

Stewful, die naare
hier eque van nige
wijders wrekening
ring des Lands, we
de Landag ghebeeter
ont brume bijzonde
gen en voornam

Yk worden de ge
ken, toe den Lan
regten va 'er de st
optrage won. De

De algemeene Regeering van het Ampt *Montfoort* word waargenomen door eenen Drosfaard, door eenen Scholtus of Schout en eenen Landschrijver; welken alle drie, voor hun leven, door den Heer van *Montfoort* aangesteld worden. Hij is gewoon deeze Ampten aan de meestbiedenden te laten verkoopen.

De Drosfaard heeft geene vaste wedde; doch hij trekt alle de geldboeten, welken boven de drie *Brabandsche* guldens beloopn. De minderen worden, tusfchen hem en den Scholtus, gedeeld. Hij heeft daarenboven de vrije Jagt door het ganfche Landschap. Hij verbeeld den perfoon van den Heere van *Montfoort*, en stelt, uit zijnen naam, de Schepenen in alle de Regtbanken aan.

De Scholtus heeft ook geene vaste wedde; hij geniet de helft van de geldboeten, die minder dan drie *Brabandsche* guldens beloopn, gelijk wij reeds gezeid hebben. Hij roept de Regtbanken, op den gewoonlijken tijd, famen, en trekt eenig voordeel van Gerigtsdagen, welken voor dezelve gehouden worden. In alle de Regtbanken zit hij aan 't hoofd der Schepenen, behalven in die van *Nieuwftad* en *Egt*, welken haaren bijzonderen Scholtus hebben. Wijders doet hij de vonnifen der Regtbanken ter uitvoeringe brengen; zonder, in eenigerleef opzigt, van den Drosfaard af te hangen.

De Landschrijver of Griffier houd aantekening van de vonnifen der bijzondere Regtbanken, die door hem ook opgesteld en getekend worden. De Regtbanken van *Egt* en *Nieuwftad*, die haaren bijzonderen Secretaris hebben, moeten hier egter van uitgezonderd worden. De Landschrijver houd wijders aantekening van de besluiten der algemeene vergadering des Lands, welke door den Drosfaard beschreeven, en de Landdag geheeten word. De Dorpen en Gehugten hebben ook hunne bijzondere vergaderingen, op welken de Schepens en voornaamfte eigenaars der Landerijen verschijnen. Hier worden de gemeentelijke rekeningen opgenomen, welken, door den Landschrijver, onderteekend worden. Ook regelt men 'er de fommen, die elk tot de gemeene lasten opbrengen moet. De Landen der vier Mogendheden, onder

welke het Overkwartier van *Gelderland* verdeeld is, draagen hun aandeel in de gemeene lasten, in de volgende evenredigheid.

<i>Oostenriiks Opper-Gelderland.</i>	f. 87	-	15
<i>Pruisisch Opper-Gelderland.</i>	710	2	6
STAATSCH OPPER-GELDERLAND.	171	2	11
De Stad en 't Gebied van <i>Erkelens.</i>	31	14	-
	f. 1000	-	-

In gantsch Staatsch *Opper-Gelderland* zijn niet meer dan twee *Gerreformeerde* Kerken, te *Venlo* en te *Stevenswaard*. De vier Predikanten, die deeze Kerken bedienen, behooren onder de *Klassis* van *Nijmegen*, de eerste van het *Sinode* van *Gelderland*. Alle de *Roomsche* Kerken staan onder het *Geestelijk Regtsgebied* van den *Bischof* van *Roermonde*.

De *Algemeene Staaten* houden te *Venlo* eenen *Ontvanger* der *verpondingen* en *imposten*. Het *Kollegie* ter *Admiraliteit* op de *Maaße* heeft 'er eenen *Ontvanger* der *inkomende* en *uitgaande* *Regten*, twee *Kontrarolleurs* en vijf *Kommizen* ter *Recherche*. Te *Stevenswaard*, *Vlodorp* en *Roosteren* zijn ook *Admiraliteits-Komptoiren*, die onder het *Komptoir* van *Venlo* staan. Te *Stevenswaard* is een *Ontvanger* en een *Kommis* ter *Recherche*, en in ieder der twee andere *Plaatzten* een *Kommis-Kollekteur*.

Alle de *Papieren*, die tot het *Overkwartier* van *Gelderland* behooren, moeten, volgens het *Barriere-Tractaat*, te *Roermonde* bewaard worden. Doch daar is bedongen, dat de *Algemeene Staaten*, zo wel als de *Koning* van *Pruisfen*, eene *algemeenen lijst* van die *Papieren* zullen hebben, en *vrijen roegang* tot dezelve, wanneer zij 'er *gebruik* van *begeeren* te *maaken*.

De *Koning* van *Pruisfen* bezit, in *Opper-Gelderland*, de *Stad* en het *Regtsgebied* van *Gelder*, met al deszelfs *onderhoorigheden*, bijzonderlijk de *Steden*, *Baliuwschappen* en *Heerlijkheden* van *Straalen*, *Wagtendonk*, *Middelaar*, *Walbeek*, *Aarsen*, *Aferden* en *Weel*, als mede *Racij*, *Klein Keylaar*, het *Ampt* van *Kriekenbeek* en het *Land* van *Kesfel*.

met

van of wat 'er
Tien is bedongen
den in die gesche
enke wijze als te
opgeven. 2. Dat
haren oorwegen zulle
den in Gouverneur
Jans-Katholijken
noch 4 Keizer noch
verongrepen, in het
Maaße, zullen wogen
in Pruisch Gelder
per 1. Coliar, 2.
en 5. Keilaar.

Geat, of geat
de, was de 200
Stad Tholen, wie
1577 gesommiteer
Gat, te Stad Tholen
Dece, waar van wij
Jan 1621. Schoon h
zoar 't luge, om a
kort voor zijnen do
Eij overhad den 23
van hem een blide dig
Lof. Oef wil men dan
top, dan hier van is g

GELDER, (ARAND
Ottar van 't Jaar
hebben men onderw
gat in de naar Abu
BRAND a. v. d. a. w.

met al wat 'er onder behoort. Dog bij het *Utrechtsche* Tractaat is bedongen: 1. Dat de *Roomsch-Katholieke* Godsdienst, in dit gantsche gedeelte van *Oppergelderland*, op dezelfde wijze als te vooren en onverhinderd zal worden toegelaaten. 2. Dat 's Lands Staaten en Onderdaanen alle hunne voorregten zullen blijven behouden. 3. Dat alle Overheden en Gouverneurs van Steden en Plaatzten van den *Roomsch-Katholijken* Godsdienst zullen moeten zijn. 4. Dat noch de Keizer noch de Koning van *Pruisen* geene nieuwe vestingwerken, in het Overkwartier van *Gelder*, langs de *Maaze*, zullen mogen maaken.

In *Pruisfisch Gelder*, leggen de volgende Steden en Dorpen: 1. *Gelder*, 2. *Wagtendonk*, 3. *Straalen*, 4. *Veirfen* en 5. *Kevelaar*.

GELRI, of GELRE (PIETER VAN) een vermaard Regtsgeleerde, was de zoon van PIETER VAN GELRE, Secretaris der Stad *Thoolen*, wiens vader, JACOB VAN GELRE, in het Jaar 1577 gecommiteerd werd, om, volgens de Pacificatie van *Gend*, de Stad *Thoolen* aan WILLEM DEN I over te geeven. Deeze, waar van wij hier spreken, werd gebooren in het Jaar 1622. Schoon hij Lid der Regeering was, begaf hij zig naar 's *Hage*, om aldaar de practijk te oeffenen, en werd, kort voor zijnen dood, Fiskaal van den Hoogen Krijgsraad. Hij overleed den 23 Februarij in het Jaar 1668. Men heeft van hem een klein digtwerkje, ten tijtel voerende: *Vrouwen Lof*. Ook wil men dat 'er eenige Psalmen door hem berijmd zijn; dan hier van is geene zekerheid.

P. DE LA REU, *Celletterd Zeeland*, bl.
447.

GELDER, (AREND DE) gebooren te *Dordregt*, op den 26 October van 't Jaar 1645. Na zig in de Schilderkonst te hebben doen onderwijzen, door s. VAN HOOGSTRAATEN, begaf hij zig naar *Amsteldam*, om zig in den trant van REMBRAND te oeffenen, waar in hij bij uitmuntenheid wel slaagde.

de. Hij volhardde daar in tot aan zijnen dood. Hij had zig meest bepaald tot het schilderen van Bijbelsche Historien,

Zie HOUBRAKEN, III. Deel.

GELDERMALSEM, zegt zo veel als *Gelders-Malssem*, ter onderscheidinge van *Buur* of *Buurens-Malssem*, dat daar tegen over, in 't Graaffschap *Buuren* legt. Dit *Geldermalssem* is een vermaaklijk Dorp, in de *Thielerwaard*, alwaar een voor-naam Veer is over de *Linge*, zijnde de gemeene overtocht van alle die geenen, die tusschen den *Bosch* en *Utrecht* heen en weder reizen. Dit Dorp behoort aan het Aloud en Adelijk *Zeeuwsch* Geslacht VAN BORSSELEN. Het Heerenhuis, dat, niet verre van de *Linge*, buiten het Dorp staat, is deftig, en omringd met fraaie plantaadjen en wandeldreeven. In het Choor der Kerke is een fraaie Tombe van opgemelde Familie. Men heeft 'er een vermaarde Brouwerij.

BACHIENE, A. bl. 325.

GELDERSOORT, eene nieuwe Schans, in de Banner-Heerlijkheid van 's *Heerenberg*, tegen over *Huisen*, aangelegt door den Directeur ROY; dezelve dient inzonderheid om door opstopping van 't water eener beek, die aldaar in den *Rhijn* valt, door behulp van Sluizen, het *Ommeland* onder water te zetten, ter beveiliging der grenzen; en op dat, in tijd van nood, daar door 't Land van *Zeventer*, (anders de *Lijmers* genaamd, behoorende aan 't Hertogdom *Kleef*) te gelijk zoude overstroomden. Bij den aanleg veroorzaakte dit eenig verschil, tusschen den Staat en de Regeering van *Kleef*; welk, eger, spoedig werd bij geleid. Deeze Schans, beginnende te verzwakken, is, in de Jaaren 1769 en 1770, weder verbeterd. Ook word zij, door eenig Krijgsvolk, dat uit de bezetting van *Arnhem* derwaard gezonden word, onder bevel van een Majoor, bewaard.

Ibid. bl. 343.

GEL.

GELDERSCHE FRIEZEN. De Zeefchuimerijen van deeze zullen vermeld worden op het Art. van den berugten GROOTE PIER, *Friesch* Overste.

GELDERSCHE TOREN, een Adelijk Huis, na bij *Spankeren*, in het Regteramt van de *Veluwezoom*.

GELDORP OF GELDROP, eene Hooge Heerlijkheid in *Peeland*, aan het Riviertje de *Kleine Dommel*, twee uren gaans ten Zuidwesten van *Helmond*; een weinig minder ten Zuid-oosten van *Eindhoven*. De naam deezer Heerlijkheid wil bij verkorting zo veel zeggen als *Geldersdorp*, als zijnde van ouds leenroerig geweest, (en ook nog) aan *Gelderland*: en daarom ook niet onderhoorig aan den Kwartier Schout van *Peelland*. Daar dit Dorp aan *Gelderland* onderhoorig was, verdient het eenige verwondering, dat de *Gelderschen*, in het Jaar 1512, konden goedvinden, dit eertijds zo aanzienlijk pragtig Dorp, met Kerk en al, aftebranden. De Kerk is daar na uit de puinhoopen opgehaald. Dezelve pronkt met een zwaaren en hoogen gemetzelden tooren, welke, in in het Jaar 1627, door het onweder, vernield zijnde, weder hersteld is. Van deeze Heerlijkheid heeft een oud Adelijk *Brabandsch* Geslagt zijnen naam ontvangen. Naderhand heeft ze behoord aan den Graave VAN HOORN, en is, door koop, de eigendom geworden van den Heer PAULUS ERRINGA.

Het Kasteel, dat in een groot vierkant zwaar gebouw bestaat, is een tijd lang vervallen en onbewoonbaar geweest. ERRINGA heeft het zelve merklijk doen verbeteren, en op het voorplein een nieuw gebouw sifigten. Het is met grachten omgeeven, en staat een weinig van 't Dorp afgezonderd. In het Dorp zelve zijn verscheidene aanzienlijke gebouwen, die merktekenen van oudheid draagen. De *Gerreformeerde* Predikant neemt den dienst mede waar in de Kapelle te *Riel*. De Heer van *Geldorp* bezit aldaar groote voorregten: onder anderen de aanstelling van een Drost en zeven Schepenen, een Secretaris en den Vorster. Bij deeze Leeden berust de Regeering deezer plaats, die hoog, laag en middelbaar Regtsgebied oeffent. Behalven de gemeene Hei-

de, heeft deeze Heerlijkheid 144 morgens bruikbaar bouw- en weiland, en 183 huizen. De Landbouw en Vee fokkerij maaken het bestaan der Ingezeetenen uit, schoon de wolleweverijen aldaar mede zeer aanzienlijk zijn.

GELDORP, (...) een Schilder, die niet zo zeer om zijne konst, als om zijnen ijver verdient geroemd te worden. Hij verstond wel het bereiden der verwe, maar genoegzaam niets van de Tekenkonst, en bediende zig dus van de voorwerpen van anderen; hij nam daar uit het geen hij van noden had, en plaatste dat in zijne stukken, waar mede hij veel geld won.

PHILIPS, *Leven der Schilders.*

GELDUBA, een Legerplaats der Romeinen. PLINIUS noemt het een *Kasteel op den Rhijn*. Dan in de Reistafelen van ANTONYN word het geplaatst tusfchen *Neus* en *Kalenhusen*. Sommigen hebben daar door willen verstaan het aloude *Gelder*; dan dit met de standplaats niet overeenkomende, is het waarschijnlijker dat men 'er *Gelb* of *Gelout* door verstaan moet. Na dat CIVILIS de Romeinen, te *Ascburgium*, overvallen en geflagen had, overviel hij VOKULA te *Gelduba*. De Ruitery der Romeinen daar op uitgeborsten zijnde, werd van CIVILIS zodanig ontvangen, dat zij haast te rug keerde: waar na het doodflaan binnen de Legerplaats algemeen werd. De hulpbenden der *Nervien* verlieten, uit vreeze of ontrouw, de zijde der Romeinen, en stelden het op een vlugten. Eerlang verlooren ook de Keurbenden haare Krijgstekenen, en werden bij meenigte binnen den wal afgemaakt. Onvoorzien keerde de kans, door de aankomst der *Vaskonsche* hulpbenden. De dapperste der *Bataven* werden toen ter neder geveld; doch de Ruitery ontkwam met Krijgstekenen het gevaar. Na dat CIVILIS zig van de koornhaalders der Romeinen had meester gemaakt, ligt VOKULA duizend Keurbendingen uit *Vetera*; waar door CIVILIS gelegenheid kreeg om die Legerplaats te omringen. VOKULA naar *Novesium* geweeken zijnde, maakte CIVILIS zig meester van *Gelduba*.

Zie TACITUS, *Hiftoerien*, IV. Boek.

Gg.

GELEEN, (DE) een Rivier in *Staatsch Limburg*, die niet verre van *Herle* haaren oorsprong neemt; loopende van daar door 't Hertogdom *Gulik* naar *Stevenswaard*, daar ze zig met de *Maas* vereenigt.

BACHIENE, B. bl. 989.

GELEKINGEN, (GELICONDARUM CASTRUM). Menco, Abt van *Wierum*, maakt gewag van een Slot in *Lenerdawinkel*, alwaar, in den Jaare 1242, de *Geliconiden* de toevlugt genomen hadden. Deeze plaats is hedendaags onbekend. Men kan, egter, niet twijffelen, of zij lag in het Land van *Drenthe*: eensdeels, om de verbintenis, die de *Geliconiden* met de *Drenthenaars* hadden; anderdeels, om dat zij geleegeen is geweest tuschen *Groningen* en *Eelde*. Wie de *Geliconiden* waren, leert ons de Abt EMO, als hij zegt, dat het eenige oproerige *Groninger* Burgers waren, die, in het Jaar 1226, eene verbintenis gemaakt hebben met de *Drenthenaars*, te faamgespannen zijnde tegen OTTO, den tweeden Bischof van *Utrecht*, en tegen EGBERT DEN JONGEN, Stadhouder van *Groningen*. Het Perkamentenboek van *Utrecht* noemt ze GELEKINGEN, en zegt dat het geweest zijn rijke en magtige Burgers van *Groningen*, die een zwaar geschil gehad hebben met den Stadvoogd EGBERT, en de *Groenebergers*, 't welk kort daar na in een oorlog veranderd is, waar in men zelfs binnen de vesten gevogten heeft, terwijl Bischof OTTO te vergeefs arbeidde, om den vrede te maaken; en eindelijk na dat hij verstaan had, dat de *Gelekingsers* door die van *Koeverden* en de *Drenthenaars* werden geholpen, zig openlijk bij de *Groenebergers* voegde. Hier uit is ontstaan een zwaare oorlog, die voor den Bischof zelfs nadeelig en verderflijk, en naauwlijks ten einde te brengen was (dewijl beide partijen, door de nabuuren versterkt, daaglijks magtiger wierden) voor dat 'er een verdeeltheid tuschen de *Schieringers* en *Vetkoozers* ontstond. In de eerste vijftien Jaaren van deezen twist leed *Groningen* de grootste raamp, wijl de Stad tweemaal geplonderd en verbrand werd. Doch na het Jaar 1251 keerde de kans, en was het overige van den oorlog in haar voordeel.

Dus meld het v. EMMIUS, welke ook de *Gelekingen* tot het hoofd van de partijſchap maakt, alhoewel men, in den geheelen oorlog, niemands eigen naam gevoegd vind bij dien van het Geflagt; ja, dat 'er zelfs in de Jaarboeken geen gewag gemaakt word van iemand der *Gelekingen*. En, egter, is het onbetwistbaar, dat het Geflagt van dien naam bestond, en zelfs een Huis of Slot in de Stad gehad heeft, gelijk de meeste grooten, welker Huizen men toen *Steenhuizen* noemde, waar van de naaste ſtraaten haaren naam ontleenden. Hier komt nog bij, dat SUFFRIDUS GELEKINGA, hoewel hij was uit *Hunſingo*, ondertekend heeft een brief, waar in het Regtsgebied van *Selwerd*, in het Jaar 1283, aan de *Groenenburgers* word toegeſtaan. Ook doet EMO ons vermoeden, dat het *Gelekingers* waren, die men in de Registers ziet, en om den anderen, nu eens den voornaam van WIGBOLD, dan dien van EVERHARD gehad hebben, hoe wel de Geflagtnaam verzwegen word. Hij verhaalt, naamlijk dat die van *Hunſingo*, die van de *Groenenbergsche* partij waren, in het Jaar 1232, *Wibaldeswerf* hebben in brand geſtooken, zonder iets verder te onderneemen, dewijl het hem genoeg ſcheen, het geleden ongelijk gewroken te hebben, aan het hoofd der vijanden, met zijn Slot te verbranden. En Menco verhaalt, op het Jaar 1241, dat WIGBOLD WIGGERSZOOM, op *Gelekingsberg*, van de *Gronenbergers* dood geſlaagen is.

GELENTE OF GELENTHE, een Polder onder *Ooltjesplaat*, waar van het oude Land, in het Jaar 1483, bedijkt, en in het Jaar 1612 verkogt is, aan FRANCOIS VAN AARSEN, voor 60000 kroonen. Deeze Polder is, in het Jaar 1524, ter grootte van 1400 gemeten, ingedijkt.

VAN DER HOUVE, *Handv. Kron. I. Deel,*
fol. 117.

GELEYNSEN OF LEYNSE, (CORNELIS) van *Vliſingen*, was Schout bij Nacht, op der Staaten Vloot, die onder den Admiral

raal

taal Joke 181 v
welke net de leg
Admiral van de
die een vuitig
met jaars Jaar
1599, het Spanje
en bij meer een
m de groote ſterke
aan mede uit het
geen en, en bragt
vele pynogen, in
bouda binne de v

Cassius, een L
oude de Bronnie
de Lek, en zij
meer-Gerveland, g
In het Jar 1732 m
heeft te geen Ker
meente en Gros-A
littim over Schoon
nu, dat wel een
plag te veezen; m
200 ghes. zijn. N
in de Nierlandſc
het zeve in het Ja
laasſchen beest,
knochten afgebe
goud. Het ve
grom en ronden
den vintend. Bij
7,44 won er mee

taal Jonker JAN VAN DUIVENVOORDE, Heer van *Warmont*, welke met de *Engelsche* Vloot, onder bevel van den Opper-Admiraal CHARLES HAWARD, *Calis Malis* overmeesterde. In die zelfde waardigheid werd hij, onder bevel van den Luitenant Admiraal Jonker PIETER VAN DER DOES, in het Jaar 1599, tegen *Spanje*, naar de *Westindien* gezonden: een togt, waar bij meer eer dan voordeel bebaald werd, ter oorzaake van de groote sterfte op de Vloot, die den Admiraal VAN DER DOES mede uit het leven rukte. GELEYNSEN nam het opper-gezag aan, en bragt de Vloot, met een tamelijken buit en veele gevangenen, in de maand Februarij van het Jaar 1600, behouden binnen de havenen van het Vaderland.

Zie VAN METEREN, fol. 367, 435.
Leven van MAURITS, bl. 129. *Le-*
ven der Zeehelden, bl. 466. *No-*
tulen van Zeeland, 1600, p. 238.

GELKENIS, een Dorp en Ambagt in de *Alblasferwaard*, onder de Baronnie van *Liesveld* behoorende gelegen aan de *Lek*. en zig uittrekkende, tot aan het Ambagt van *Ammers-Graveland*, groot 307 Morgens en 405 Roeden Lands. In het Jaar 1732 werden te *Gelkenes* geteld 76 Huizen. Men heeft 'er geen Kerk; de Opgezeetenen behooren tot de Gemeente van *Groot-Ammers*. Nog kort na het Jaar 1740 stond schuins over *Schoonhoven* het Slot of Kasteel van *Gelkenes*, dat wel eer een der grootste en sterkste in *Holland* plagt te weezen; men meent, dat het reeds in het Jaar 1042 zou gestigt zijn. Na dat Hertog ERYK VAN BRUNSWYK, die, in de *Nederlandsche Beroerten*, de zijde van *Spanje* hield, het zelve, in het Jaar 1572, verlaaten had, werd het door de *Staatfchen* bezet, doch door die van *Dordrecht*, *Gouda* en *Schoonhoven* afgebrand, maar naderhand ten deele weder opgebouwd. Het vertoonde zig nog lang met deszelfs sterke muren en ronden Toren, en diende tot eene woning van den Drosfaard. Bij den gedugten watersnood in het Jaar 1741 werden 'er meer dan 150 personen in gehuisvest. Na dien

dien tijd het grootste gedeelte afgebroken zijnde, werd de puin tot zinksteenen aan de Dijken gebruikt. Ten dienste van den Drosfaard, en der vergadering van de Hooge Vierschaar, is, in het Jaar 1745, in plaats van het oude Slot van *Liesveld*, een nieuw gebouw aangelegd. Het Geregte van *Gelkenes* in civiele zaaken, dat des Dingsdags zit, bestaat in den Schout, een Waardsman en vier Schepenen. De Waardsman is tevens President Scheepen, zo in dit als in de volgende Geregten van *Liesveld*, die ook alle hunnen bijzonderen Bode en Secretaris hebben.

Staat der Nederlanden, VII. Deel, bl. 435.
enz.

GELLEKUN, een Dorp en Heerlijkheid, gelegen aan de *Linge*, bij *Asperen*, waar van Heer is de Baron TENGNAGEL. De Predikant aldaar bedient ook de Gemeente van *Renoi*. Digt bij de Kerk staat een fraai steenen Slot, in een diepe Graft, dat ten deele geheel vernieuwd is.

GELICUM, (CORNELIS VAN) was te *Heusden*, indien niet gebooren, ten minsten van der jeugd af aan opgevoed, en werd 'er een van de vermaardste Geneesheeren.

OUDEHOVEN, *Beschrijving van Heusden*,
bl. 188.

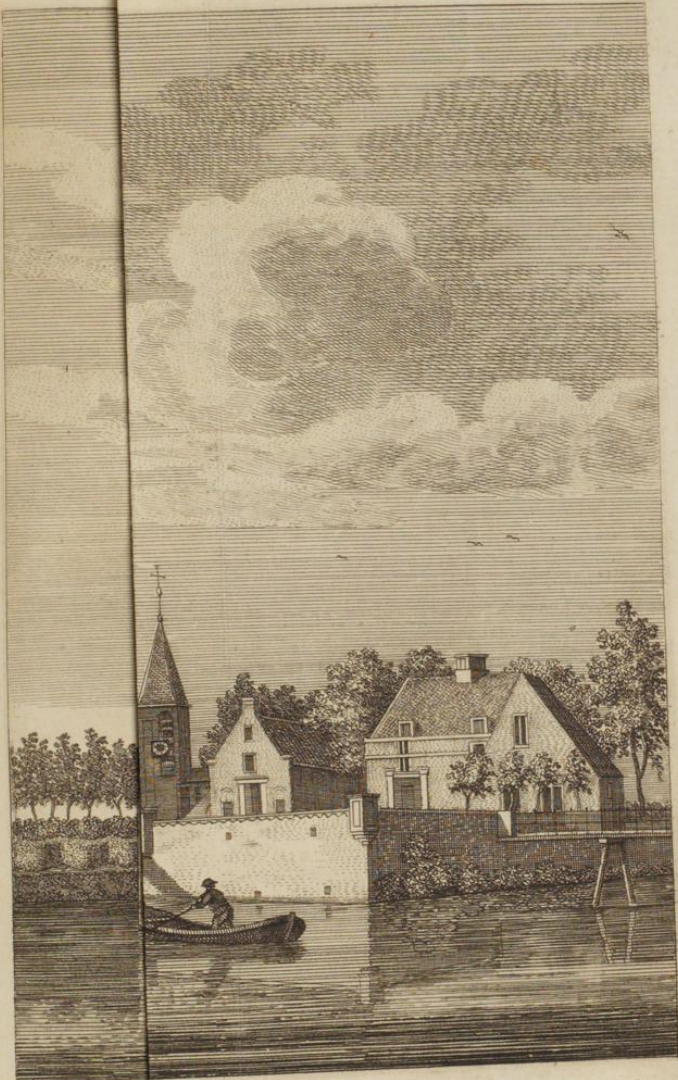
GELOOFSONDERZOEK; zie INQUISITIE.

GEOLOFSVREDE. Na dat de Hervormden, in de *Roomsche Nederlanden*, zig meer en meer vrijheid hadden aangematigd, namen ze, in het Jaar 1578, het besluit, om vrije Godsdienst-oeffening te verzoeken; doch hun verzoek was van geen vrugt. Eenige dagen daar na leverden ze een tweede sineek-schrift in. De Aartsbhartog en de Raad van Staaten, die beide verzoekschriften ontvangen hebbende, maakten een *ontwerp*

ee.

VEJL

N. Schouten fecit.

G E L L I C U M.

wert
ienste
Vier.
van
t in
ds-
ide
de

de
eel.
Digr
dar

niet
en

nie
d,
st-
een
een-
eide
verp
es.

KASTEEL en DORP GELLICUM.

oken zijde, west
 bruikt. Ten dienste
 van de Hooge Vier-
 het oude Slot van
 Het Geregt van
 lags zit, bestaat in
 enen. De Waarde-
 als in de volgende
 bijzonderen Bode

I. Deel, bl. 435.

, geleegen aan de
 Baron ten Oost-
 re van Renai. Digt
 en diepe Gragt, dat

anden, inliden niet
 aan opgevoed, en
 en.

ig van Heuden,

in de Roomfide
 den van gemidd,
 vrije Guldennat-
 te nu van goen
 en vrede smee-
 kanten, die beide
 en een ontwerp
 ee.

over Reijde, d'hojforen, wa
 de Landen propen worden u
 Het Oetep en van den volp
 Copé en d'overp, s'iken geln
 in 1775

De Reijde

pp. 11

de 11

„ Alomte vā hāde verhoep,
 „ Poitice van Gant, ende de
 „ der een geroep, die te de
 „ verdrāde, verdrāden ende
 „ landen kōten kōten (pacten)
 „ allidelen woorde ende wōden
 „ vree (oock in d'ijede vāde
 „ den kōten geroep, en alle
 „ s'amentlijk oide kōte, ende de
 „ werpen te kōten te kōten en
 „ kōndelinge van oopmāchig
 „ vree, d'ijede wōden, vōde
 „ polidien (der iere s' amēde
 „ prouincie u geroep) wōden
 „ in de vōde Poitice van G
 „ wōden vāde Spaengardē vō
 „ de kōte wōden, ende de
 „ kōten van dien bij wōde vōde
 „ wōde vōde vōde vōde gē
 „ ende ende wōden vōde
 „ Reonice en geroep vōde
 „ begoot wōden te vōde vōde
 „ nige vōde ende vōde vōde
 „ in te vōden, de vōde
 „ in de vōde vōde vōde vōde
 „ vōde, vōde, ende vōde vōde
 „ vōde vōde vōde vōde vōde

ener Religie, alhoewel
de Landtscapen moegen
Het Onverp nu van
Cone van Anwerpen, ald
in 1579

„Almoen wel halde v
„Pacifice van Gued
„deer naer ghevolgt, z
„verhanden, wedschict
„landen houden hebben
„alsulcken accorde en
„vrede (ooch in selst
„den hebben gheweest
„samentlijk dese lande
„werpen te brengen in
„handelinghe van coop
„vaert, discipline militair
„policien (daer inne sij
„provincien is geweest) z
„dat de voorst. Pacificatie
„toesien vande Spaengnaer
„de heure verhanghenen, e
„ken van dien bij eenigh
„westche puncten ghebro
„dient ende waeromw
„Roonliche en ghereform
„begoft wederom te rijzen
„miche steden ende vield
„in te vermeerderen, dat
„in het deure gesclapen w
„temp, duille, ende men
„sonder post bloedt te verg

eener Religions, of Geloofsrede, waar in zij meenden dat alle de Landfchappen genoegten zouden neemen.

Het Ontwerp was van den volgende inhoud, volgens de Copie van *Antwerpen*, aldaar gedrukt bij PLANTYN, in het Jaar 1579.

De Religions-vrede geaccordeert en gepubliceert binnen Antwerpen den 12 Junij MDLXXIX.

„ Alsoomen wel hadde verhoep, dat deur middele van de
 „ Pacificatie van Ghendt, ende de Vnien van de Prouincien
 „ daer naer ghevolgt, alle de lanckduerighe troublen, mis-
 „ verstanden, tweedrachten ende diffidentien in dese Neder-
 „ landen fouden hebben gheceffeert, ende door middelen van
 „ alfulcken accoorde ende ouerdrach de ghemeyne ruste ende
 „ vrede (oock in respecte vande Religie) fouden onderhou-
 „ den hebben gheweest, om alsoo eendrachtelijk ende eent-
 „ famentlijk dese landen, ende befundere de stad van Ant-
 „ werpen te brengen in heuren ouden fleur van negociatie,
 „ handelinghe van coopmanschappen, manufacturen, zee-
 „ vaert, discipline militaire, ende andere goede deuchdelijcke
 „ policien (daer inne sy eertijden meer dan eenige andere
 „ prouincien is geweest) nochtans wantme beuonden heeft
 „ dat de voorz. Pacificatie van Ghendt ierst door expres
 „ toedoen vande Spaengnaerden vyanden van dese landen en-
 „ de heure aenhangheren, ende daer naer oock door oorfaec-
 „ ken van dien bij eenighe andere is geuioleert, ende in di-
 „ uersche punten ghebroken gheweest, waer doore de diffi-
 „ dentie ende waentrouwe tusschen die vande Catholijcke
 „ Roomsche en ghereformeerde religie met eenighe andere
 „ begoft wederom te rijfene ende opte staene, ende in som-
 „ mige steden ende vleckten vandt ghevnierde prouincien
 „ soo te vermeerderen, dat apparentelijck ende onghetwijf-
 „ felt daer deure geschapen waere op te staene groote verbit-
 „ teringe, diuiflie, ende meerdere scandalen, die naemaels
 „ fondere groot bloedt te vergbieten niet en soude zijn reme-
 „ ,, dia

„ diabel, Soo hadde, omme al selue te verhoeden, ende de
 „ voorf. tweedrachten, diuifien, diffidentien ende wantrouwen
 „ wte wegen te nemene, ende alle bloetfotinge te verhoeden,
 „ sijne Hoocheyt ende Excellentie bij aduifse vanden
 „ Rade van Staten neffens heur wefende, doen concipieren
 „ sekere Ordonnancien inhoudende diuersche poincten dienende
 „ totten Religionsvrede ende onderhoudt vande policie.

„ Alle welcke poincten alsoo gheaduifeert ende ghesloten,
 „ oock by brieuen van sijnder Hoocheyt vanden 14 Julij lef-
 „ leden, zijn ghesonden aen alle ghevnieerde Prouincien,
 „ om op die admiffie ende onderhoudt van dien te hebben
 „ heur aduoy en constet.

„ Ende dien volghende zijn de selue poincten en artijelen
 „ van Religionsvrede oock ghesonden aende wethouders deser
 „ stad van Antwerpen: de welcke, om daer inne pertinentelijck
 „ te besoiingneren, ghelijckmen in alfulcke ghe-
 „ wichtighe saken behoort ende schuldich is te doene, hebben
 „ tot dien eynde doen vergaderen alle de leden der sel-
 „ uer stad, ende den seluen ghecommunicceert de voorf.
 „ brieuen ende intentie, mitfgaders ghedaen lecture ende vifse
 „ vande voorf. artijelen van Religionsvrede, ende is nae rij-
 „ pe ende langhe deliberatie daer op oock ghehadt d'aduifse
 „ van de Colonnellen, Dekens vande gulden, ende Capitey-
 „ nen deser stad eyntelijck gheresolucert ende ghesloten,
 „ datmen binnen deser stad soude publiceren de voorf. Reli-
 „ gionsvrede, en den selue wel strickelijck onderhouden,
 „ welcken achttervolghende wordt van s'Heeren ende de Stadt
 „ weggen beuolen ende gheordonneert, dat eenyghelijck van
 „ de inghesetene deser stad hun voortane reguleren sal vol-
 „ ghende de voorf. Religionsvrede op den voet ende vuc-
 „ ghen na bescreuen.

„ Ierst alsoo egheen religie met ghewelt oft wapenen en
 „ can oft en mach onderhouden noch ingedruckt worden,
 „ maer dat de selue als een sunderlinge gaue van Godt al-
 „ machtich moet verwacht worden, ende dat het betaemt dat
 „ alle Christelijcke menschen van wat religie die zijn, onder-
 „ linghe leuen eendrachtelijck en peyfelijck, hun regulerende

„ nae

„ nae de hofstede
 „ heyt, die ij g
 „ die vande Capitey-
 „ s'Heeren van hwarde
 „ s'Heeren, maer elc
 „ veracvorden.
 „ Item dat ver leet
 „ gien, d'ien dij an
 „ leen noch lefel d
 „ schoden, die andere e
 „ ver anwaren, ey
 „ die gheleigende ghe
 „ vande manieren, m
 „ de vrede te luten
 „ belinen, behoude
 „ ende ter tijt, dat
 „ ten minste met e
 „ den vrijelijck ghe
 „ ghevermeert zal v
 „ staft te worden aen
 „ geseque rube, soude
 „ Ende omme bin
 „ die te stallene on
 „ made tot verkerthe
 „ goudmeert dat elc
 „ die sy igeuwordelij
 „ hoden, Ten waere
 „ vande gereformeerde
 „ respectue te cleyn
 „ der hult heulieden
 „ eenighe andere ker
 „ sulle aldert openba
 „ gien: En nopende
 „ in elcke religie
 „ verhouen daer zy
 „ volgende hunne e
 „ cleynheit, distand

nae de loffelijcke politicque ordonnaucie van heure Oner-
 heyt, *Soo ist goet gheuonden dat die vande voors. Catho-
 lijcke Roomsche, ende ghereformeerde religie, misgaders
 die vande Confessie moghen blijuen, soo sy voor Godt tot
 salicheyt van heurder sielen sullen willen ende in meynin-
 ghen zijn, naer elcks verstant ten vuytersten daghe te
 verantwoorden.*

Item dat ter faecken vande diuersiteyt vande voors. reli-
 gien, *d'een den anderen niet en sal mogen stooren, hin-
 deren noch letsel doen in sijne ceremonien, predicatien,
 scholen, oft andere exercitie ende oeffeninge, oft andersins
 yet attentereu, tzy binnen oft buyten de ghewoonlijcke
 oft gedefigneerde plaetsen van heurder religie, in egheender-
 hande manieren, maer eenyeghelijck int sijne met ruste en-
 de vrede te laten, ende oock alle heure goeden te laten
 besitten, behouden ende ghebruycken, emmers soo langhe
 ende ter tijt, dat met aduijse vande Staten generaal, oft
 ten minsten met een Nationnael consilium (eenyeghelijc-
 ken vrijelijck ghehoort) anders deshaluen ghesloten ende
 ghetermineert zal wesen, op pene van exemplaerlijck ge-
 straft te worden aen lijf ende goet, als perturbateurs vade
 gemeyne ruste, sonder verdrach.*

Ende omme binnen middelen tijde goede politicque or-
 dre te stellene onder bequame ende lijdelijcke conditie die-
 nede tot verfekerheyt ende ruste van een yegelijck, Is
 geordonneert *dat elck vande voors. religien metten kercken
 die sy iegenwoordelijck zijn besittende, hem sal te vreden
 houden, Ten waere dat de kercke der twee, te wetene
 vande gereformeerde religie en vande Aufborgsche confessie
 respectiue te cleyn vielen, dat aldan byde Magistraten des-
 ser stadt henlieden sal bewesen ende ghedefigneert worden
 eenighe andere kercken oft plaetsen tot hunnen gerieue, en
 sulle aldaer openbaerlijck en liberlijck exerceren heure reli-
 gien: En nopende de begraeffenissen, sullen de Supposten
 van elcke religie daertoe ghebruycken de kercken ende
 kerckhousen daer zy hunne religie exerceren, ende dat elck
 volghende hunne ceremonien, behaluen soo verre deur
 cleynicheyt, distantie, noot, oft andersins yemant vande*

voors.

voorf religien begheerden te ghebruycken d'een des anders kerckhof, dat fy respectiue t'selue selen moghen doen, nochtas sonder eenige vermaninge daer te doene, oft te singen oft ander ceremonien te gebruycken.

Ende omme te schouwene de inconuenientie die meest deur petulantie en broodronckenschap gheschieden bij eerlose, seditieuse ende twisfighe gheesten, anders niet faeckende dan alle goede ordonnantien onder de voete te brenghen. Is gheordonneert dat elck hem aenlineere ende verdraghe te comen oft hem te vinden ter plaetsen daermen andere religie dan de sijne, is exercerende, Ten waere hy hem reguleerde naerde ghewoonte ende exercitie van alfulcke kercken oft tempelen daer hy hem inne vindt, op pene als vooren.

Inghelijcks om alle irritatien, bitterheden ende questien te schouwen ende te cohiberen, de licentien die deur eenighe worden voortghefelt contrarie diuersche gheboden te meer reysen ghedaen ende gepubliceert: Soe verbiedtmen te maacken, singhen, printen, vercoopen oft int openbaere te brenghen eenighe schampere afdraghende oft iniurieuse liedekens, balladen, refereynen, pasquillen, gheschriften, figuren oft schilderijen daerdoore d'een oft d'andere religie, oft oock yemant int particulier ende generael soude worden ghediffameert ende gheschandaliseert, op pene ende correctie als vooren.

Voorts dat die vande voorf. religien ghelouden sullen zija heure Predicanten ende Ministers te presenteren In persoone aende Schoutet en den Wethouders deser stad, om sijnen name opghereeckent zijnde met voorgaende deliberatien byden voorf. Schoutet ende Wethouders geadmitteert ende ontfangen te wordene, ende daerna te doene eedt van getrouwicheyt ende onderdanicheyt in alle politicque saecken, sonder andersins oft voorder te vsurperen oft te doene eenighe acte van iurisdictione oft hun nopende d'authoriteyt vande Magistraet te moghen moeyen directelijck oft indirectelijck, in wat manieren t'selue soude moghen wesen.

Verbiedende de voorf. Predicanten ende Ministers inder manieren als voor ghepresenteert ende gheadmitteert zijnde, ende

„ ende allen anderen int openbaer oft int heymelijck te spre-
 „ ken oft preken, oft anderslins te gebruycken proposten oft
 „ woorden dienende tot tweedracht, oproer ende seditie,
 „ maer hen te leeren, instrueren ende spreken tot ruste, liefde
 „ ende eendrachticheyt vande ghemeynthe.

„ Dat niemant en sal moghen draghen eenighe mercken oft
 „ teecken daer door zy elck anderen souden irriteren oft ver-
 „ wecken tot diuisie, tweedracht ende questie.

„ *Dat de Supposten van elck der voors. religien by protis-*
 „ *sien ende tot dat daer naerder oft anderslins byde gheviteer-*
 „ *de prouincien in sal wesen versien, sullen moghen houwe-*
 „ *lijcke contracteren elck op den voet van sijne religie: ende*
 „ *sulle de kinderen alsoo gheprocreert staen tot successie,*
 „ *oock op goeden verstoruen achter persoonen van een ander*
 „ *religie.*

„ Inde om ouer al te houden equaliteyt, soo en sal ter
 „ oorsaken vande diuersiteyt vande voors. religien egheen re-
 „ gard ghenomen worden int ontfanghen van eenighe scho-
 „ liers, siecken oft armen in eenige Schole, Gasthuysen,
 „ Godshuysen, hospitalen oft Sieckhuysen: Dat oock alle
 „ aelmoessen ende gratien vanden goeden lieden sullen verga-
 „ dert, ghecolligeert ende gedistribueert worden nae den voet
 „ alreede daer inne ghenomen ende teghenwoordich daer inne
 „ ghebruyckt.

„ Iem dat *eenyghelijck sal ghehouden zijn t'onderhouden*
 „ *de ghewoonlijcke feestelijcke daghen* hier nae ghespecificceert,
 „ te weten den Soendach, Kersdach, Aposteldagen, Onser
 „ lieuer vrouwen bootschap, Hemelvaert en Lichmissie: en
 „ en sullen opde selue daghen niet moghen openbaerlijck
 „ wercken, befoingneren, vercoopt, noch winckels op
 „ doen.

„ Dat oock *op alsulcke dagen als van outs verboden is*
 „ *vleesch te vercoopen ende te eten, alle vleeschhuysen sullen*
 „ *gesloten bliuen, ende sal hem elck draghen politicquelijck,*
 „ *nae d'ordonnancie deser stadi.*

„ Voorts dat *int confereren van eenighe officien Magistras-*
 „ *ten, ende andere politijcke lasten egheen regard en sal*
 „ *ghenomen worden op eenighe religien: maer men sal eenye-*

„ ghelijck ghequalificeert daer toe noemen, kiezen ende doen
 „ bedienen alfulcke officie daer toe hy sal bequaem gheoor-
 „ den worden: dies sal alfulcke genomineerde ende ghecofene
 „ schuldich zijn te doen den eedt van oudts tot sijnen dienste
 „ staende, ende daer en bouen sweeren wel solemneijck t'on-
 „ derhouden desen Religions-vrede, sonder andere ceremonien
 „ daer toe te gebruyckene. Ende soo verre in eenighe eeden
 „ tzy van Magistraten, oft andere publicque diensten ende offi-
 „ cien eenighe clausulen begrepen zijn, astringerende tot obser-
 „ uantie oft conseruatiën van eenighe sekere religie, sullen de
 „ selue ghecommitteert worden.

„ Sal voorts eenyghelijck gehouden zijn d'Ouerheyte ende
 „ Magistraet van deser stadt alle behoerlijcke reuerentie ende
 „ obediëntie te draghen, de selue alleffins te affisterene int
 „ vanghen ende straffen van alderhande oproerighe, seditieuse,
 „ ende sunderlinghe vande ouertreders van deser Ordonnan-
 „ cie.

„ Ende oft gevele (d'welck Godt verhoede) datter yemant
 „ waere die contrarie van dese Ordonnancie dede, of der sel-
 „ ner int gheheele oft deele teghen quame, oft yemanden
 „ eenighe stoornisse, quellingshe oft schandale aen dede, soo
 „ is gheordonneert van wegen als voore, datmen van stonden
 „ aene sal procederen tot apprehensie vanden ouertredene naer
 „ ouder ghewoonte: Ende op dat d'examinatie ende informa-
 „ tie sonder achterdencken ofte wantrouwe geschiede, so selen
 „ die vande voors. religie respectiue moghen committeren twee
 „ notable verstandighe mannen, liefhebbers vande ghemeyne
 „ ruste, om in hennen presencie de voors. Informatie byde
 „ heere ende byde Weth ghenomen te worden: Om tselue
 „ ghedaen voorts gheprocedeert ende geordonneert te worden
 „ naer behooren,

„ Onder stontd gheschreuen:

„ Dese Ordonnancie inde Raedcamere der Wethouderen der
 „ stadt van Antwerpen gelesen zijnde, is bij den seluen
 „ gheordonneert datmen die sal publiceren. Actum 12 Ju-
 „ nij, anno 1574.

„ me presente.

Martiny.

Poinc.

*Poincten ende artien by sijn Hoocheyt,
ende by sijn Excellencie, ende by
die leden der stad van Antwerpen
gestoten, tot ghemejn weluaren en-
de ruste der seluer stad. Ghepubli-
ceert den 12 dach Junij, MDLXXIX.*

„ Alsoo seker misverstant ende inconuenient binne der stad
„ van Antwerpen den 28 Meye laetstlede opgestaen is ge-
„ weest, daer vuyt meer swarichede fouden mogen rijfen tot
„ verachteringhe vande voirsf. stad ende ghemejne landen,
„ ten grooten voordeele vande ghemejne vyanden, Soo
„ EEST dat nae diuersche communicatien, om rust, vrede
„ ende eendracht te maken en onderhouden onder die ghe-
„ meyne borgeren ende ingesetene vande voirsf. stad, en te
„ remedieren de voirsf. swaricheden ende inconuenientien,
„ voor soo veele in desen tijt moghelijk is: Heeft syne
„ Hoocheyt met aduijs van syne Excellentie ende Rade van
„ State, ende nae voirgaende communicatie ende aduijs van
„ Borghemeesteren, Schepenen, oude Schepenen, Wijckmees-
„ ters, ende Dekenen vande ambachten, mitgaders vande
„ adioincten vande voirsf. Schepenen vanden Colonnellen, De-
„ kens vande gilden ende Capiteynen deser stad, niet alleen-
„ lijk by vorme van vergaderinghe vanden breedenraedt,
„ maer oock vande voirsf. particuliere Leden ende collegien
„ geresolueert de poincten ende artien hier nae volghende.

„ Ierst houdt sijne Hoocheyt voor vergeten ende geboe-
„ lieert al tghene dat voor date van desen daghe ghebueft
„ is, sonder dat yemant deshaluen sal moghen gerechercheert
„ oft begrepen worden, maer ter contrarien by de voirsf.
„ verghetenisse leen yeghelijk sal hem gheuen tot eendracht,
„ liefde ende accoord met malcanderen te houde, sonder
„ deen den anderen te verwijten, te iniurieren oft achter-
„ dencken te draghen, Om alsoo het weluaren vander stad

„ bat te voorderen, ende den gemeynen vyant eensamentlijck
 „ te wederstaan.

I I.

„ Dat men sal publiceren d'Vnie op den voet soo die t'V-
 „ recht gemaect is, referuerende die moderatie vande punc-
 „ ten, wesende differential tusschen het concept by sijne
 „ Hoocheyt den Staten ouergegeuen ende de voorf. Vnie,
 „ Om by de Staten generael vande ghevnieerde ende noch te
 „ revnieren prouincien ende steden ghedecideert te worden in
 „ heure eerste vergaderinghe.

I I I.

„ Item te publiceren een *Religionf-vrede voor eeuwelijck*
 „ ende *irreuocable*, soo die by de Leden deser stadt goet
 „ gheuonden ende geapprobeert is geweest, Behoudelijck de
 „ moderatie en restrictie, als d'articklen van dese ordonpancien
 „ zijn inhoudende.

I V.

„ Item dat de Roomsche catholijcke sullen wederomme co-
 „ men inde possessie en gebruycke vande kercken van Onser
 „ vrouwen, Sint Jacops, en ter Borch, aldaer sy sullen moge
 „ vryelijck heur exercitie doen, volgende den voet vande
 „ Religionf-vrede: ende tot dien eynde sulle mogen in deser
 „ stadt wedercommen de weerlijcke Priesters ende gebenifi-
 „ cieerde vuytgesundert de ghene die ghespecificeert staen in
 „ seker billet, op heden geteekent, ouerbracht; die om rede-
 „ nen wille ende tot meerdere ruste vande stadt noch ter tijt
 „ sullen vuytblijuen.

V.

„ Welverstaende, dat die gheestelijcke perfoonen niet en
 „ sullen hebben eenige iurisdicctie op de werelicheyt, noch en
 „ sullen hun oock niet moeyen mette politijcke saken, maer
 „ sullen, dien aengaende, subiect zijn den Magistraet, ende
 „ daerenbouen sullen mede dragen accijsen, imposten, thien-
 „ den,

„ dien, en bontel
 „ sonder oock te gien
 „ diee haken

„ Zoet om te schoot
 „ voeruen niet moge
 „ toe der exercitie van
 „ en sullen eerste ghepre
 „ manne te hiesen, to
 „ ordonnancie, inde ge

„ Item om alle in
 „ wen, sullen die
 „ exercitie doen in
 „ presfien sullen m

„ Sullen ook her
 „ oft gheslanc, ma

„ Soo vele die bid
 „ ter tijt meuen Doeg
 „ Die van sinte N
 „ neccomen, ende di
 „ ghen doen, mi
 „ gheen andere mogh
 „ die t'heure lste ge
 „ de ordonnanacie.

„ den, en hondertsten penninck, ende borgherlijke lasten,
 „ sonder oock te ghenieten den vrijdomme van papen oft an-
 „ dere kelders.

V I.

„ Ende om te schouwen alle oproer ende seditiën, en sullen
 „ voortaan niet mogen ontfangen worden eenige Predicanten
 „ tot het exercitie van predicke, van wat religie die zijn, sy
 „ en sullen eerst ghepresenteert zijn den Magistrate ende negen
 „ mannen te kiesën, tot onderhoudt vande ieghenwoordighe
 „ ordonnancie, ende gedaen hebben den behoorlijcken eedt.

V I I.

„ Item om alle inconuenientien ende schandalen te schou-
 „ wen, sullen die vande voornoemde Roomsche religie heur
 „ exercitie doen in heure kercken alleen; *sonder dat sy hun*
 „ *processien sullen moghen doen int openbaer.*

V I I I.

„ Sullen oock heur Sacramenten draghen sonder pompe
 „ oft gheclanck, maer int bedeckt.

I X.

„ Soo veele die biddende ordenen aengaet, sullen die noch
 „ ter tijt metten Boegaerde vuyt blijen.

„ Die van sinte Michiels en Peeter Pots sullen moghen in-
 „ necommen, ende die begheeren vuyt te blijen sullenent mo-
 „ ghen doen, mits redelijcke alimentatie, ende en sullen
 „ gheen andere moghen innemen, sonder aduoy vande ghene
 „ die t'heure laste genomen sullen hebben die sauegarde van
 „ dese ordonnancie.

„ Ende aengaende die vrouwen cloosters, sullen die moghen
 „ blijuen in heure oude possessie ende ghebruyck van heure
 „ cloosteren, goeden, ende religie.

X I.

„ Sullen oock alle die voorf. gheestelijke personen re-
 „ nunciëren alle alliantien die sy moghen ghemaect hebben
 „ apaert, t'zy onderlinghe, oft met andere van andere prouin-
 „ cien oft vremdelinghen onder wat decxzal datter zy. Ende
 „ sullen belouen egheen meer te maeken, ende niet te doen
 „ teghen dese ordonnantie.

X I I.

„ Ende tot versekerheyt van eenen yghelijcken (bouen den
 „ eedt van wederzijden te doene) sullen die Magistraten ende
 „ andere vande leden deser stad, mitgaders die Colonnellen,
 „ Dekens, Hoofden, Capiteynen ende Officiers den eedt
 „ doen, dat sy mids onderhoudende t'ghene des voorf. is nes-
 „ sens sijne Hoocheyt ende Excellentie, het gheheel lichaem
 „ vander stad ende alle borgheren ende inghesetene der sel-
 „ uer, soo wel Catholicke, ghereformeerde, als vande Con-
 „ fessie van Aufbourg, nemen in heure protectie ende sauue-
 „ garde teghens alle verdruckinge ende ouerlast: ende tot
 „ meerder versekerheyt, ende alle diffidentie wech te nemen,
 „ ende vrientschap te houden; sullen vuyt eick vande voorf.
 „ drye religien twintich vande trefselijste personen, die sy
 „ sullen respectiue nomineren, den eedt doen van mede goede
 „ toeficht te draghen, Om te onderhouden ende te doen on-
 „ derhouden (so vele in hen is) dese ordonnantie ende gene-
 „ rale ruste vander stad.

X I I I.

„ Ende tot beter volcomminghe van t'ghene voorf. is, sul-
 „ len die vande religien kiesjen drye personen vuyten Catho-
 „ lic.

„ lieten, end te
 „ Die der eer
 „ Die wele regie
 „ te exerce en
 „ Soo ver der inne
 „ die te sebeteggen
 „ daert oppoert de
 „ ende Dekens vande
 „ gheordonneert te
 „ gheschickelijc sijne H
 „ ten. Aldus ghescreuen
 „ daerom.

Matthias.

„ Ghehoden ende v
 „ Onderfchoueth
 „ MDLXIII

„ Altoo by den
 „ zaele van sijne H
 „ te publiceren d'Ve
 „ meecht is, referuen
 „ de differentiaal, te
 „ gheuen ende de v
 „ vande ghevnleede
 „ heden gheerdeer
 „ ghe.

„ Soo eed datmer
 „ ken dar borgher
 „ solutie vande le
 „ vorf. is, mer de
 „ ghesuit opten 13
 „ Dat in oetwerp v
 „ bijzonderen waten ove

„ licken, ende de Catholicken dry vuyt die vande Religie.
 „ Die daer naer r'same kiezen sullen drye vander Confesse.
 „ Die welcke neghen perfoonen sullen hiet besorg hebben van
 „ de executie ende onderhoudt van dese ordonnantie. Ende
 „ soo verre daer inne onderlinghe eenighe swaricheyt rijft,
 „ die te nederleggen, ingheualle zy kunnen; oft andersins
 „ daer af rappoert doen aende voorf. Magistraet, Colonnellen
 „ ende Dekens vander gulden van deser stadt: Om daer op
 „ gheordonneert te worden als behooren sal. Die welke re-
 „ spectiuelijck sijne Hoocheyt daertoe auctoriseert midts de-
 „ sen. Aldus ghedaen den elfsten dach Junij XV. neghenen-
 „ tseuentich.

„ Onderstondt geschreuen:

Matthias.

Guillem de Nassau.

„ Gheboden ende vuytgheroepen by Cornelis van Mansdate,
 „ Onderfchouteth van Antwerpen, op den 12 dach Junij,
 „ MDLXXIX.

„ Alsoo by den tweeden article vande voorgaende ordon-
 „ nantie van sijne Hoocheyt ende Excellence is gheordonneert
 „ te publiceren d'Vnie opden voet soo die tot Vtrecht ghe-
 „ maect is, referuerende de moderatie vande poincten wesen-
 „ de differentiael, tusschen het concept den Staten ouerghe-
 „ gheuen ende de voorf. Vnie, omme by de Staten generael
 „ vande ghevniceerde, ende noch te vnieren prouincien ende
 „ steden ghedecideert te worden in heure ierste vergaderin-
 „ ghe.

„ Soo eest datmen cundicht ende laet weten een yeghelijc-
 „ ken dat Borghemeesteren ende Schepenen, volghende de
 „ resolutie vande leden deser stadt, hen conformeren, als
 „ voorf. is, met de voorf. Vnie tot Vtrecht ghesloten ende
 „ ghemaect opten 13 dach Januarij leffleden.

Doch dit ontwerp van Geloofsvrede, den Gemagtigden der
 bijzondere Staaten overhandigd en in elk Gewest bekend ge-

worden zijnde, smaakte *Roomschen* noch *Onroomschen*. In *Helegouwen*, daar men weinige *Onroomschen* en thans veel gevlugte *Geastelijken* had, werd de *Geloofsvrede* verfoeid, als een *Proefftuk van Gadloosheid*. Te *Antwerpen* drong men 'er ten sterksten op aan. De *Staaten van Utrecht* verwierpen dezelve mede. Doch door de *Groningers* en *Ommelanders*, en ook te *Leeuwarden*, werd ze aangenoomen. Maar zij was van korten duur.

Zie *BOR*, XII. Boek.

GELZELAAR, een Heeren Huis in *Gelderland*, nabij het Dorp *Nede*, in de Heerlijkheid *Borkulo*.

GERMACHI, was een gedeelte van de *Gift*, door *OTTO* geschonken aan *Graaf DIRK DEN II*, in het Jaar 985. De gedagten zijn zeer verschillende, welke plaats men daar door te verstaan hebbe. De meeste en beste *Uitleggers* verstaan daar door het Eiland *Marken* in de *Zuiderzee*.

GEMBLEURS, een kleine Stad, mét een *Abdij*, in *Brabant*. Voorheen was het een *Graaffchap*, hebbende den *Abt* van *Gembloours* stem en zitting in de *Staaten van Brabant*. Niet verre van deeze Stad behaalden de *Spanjaarden*, onder *Don JAN* van *Oostenrijk* en *Parma*, eene volkomene overwinning op het *Leger der Staaten*; welk verlies grootendeels werd toegeschreeven aan de vlugt der *Staatsche Ruitelij*, die het *voetvolk* verplette.

STRADA, *Nederlandsche Oorlogen*, fol. 374.

GEMERT, eene vrije Heerlijkheid in *Staats Brabant*, op den bodem van *Peelland*: grenzende ten Oosten aan het Land van *Kuik*, ten Noorden aan het gebied van *Ravestein*. Het is een goed en wel bebouwd Dorp, dat met zijne *Omlanden*, als een vrije Heerlijkheid, behoort aan de *Duitsche Ridderorde*, zijnde onderhoorig aan de *Land-Commanderij*

van

van *Alkoven*, of *Duik*
 fierd door een *hijp*
Commancar *verp*
 be, voor *omnes* *sp*
mentij *rebuert* *is*
mandij *gensand* *wer*
Omiddelij *na* *de*
naar *inhoud* *van* *'s*
 1648, rees *missien* *A*
sche *Ridders* *ver* *and*
 zeer *over* *'s* *hoog* *en*
Heerlijkheid, *'s* *welk*
 is *wel* *over* *'s* *Be*
bid *over* *deze*,
 als *wate* *het* *vee*
 als *een* *Lid* *des* *Dr*
Herzogdom *Braban*
het *strod* *onder* *'s*
Gemert *deze* *ver*
geschil *was* *voor* *de*
ewij, *ingvalle* *de*
Algemeene *Soceten*
 zij, *met* *haare* *oode*
Regt *van* *Confin*
onderworpen *worde*
ingedeeten *op* *der* *St*
 De *Algemeene* *St*
 ver *traving* *hunner*
 zij, *zeldt* *de* *ove*
 voorige *Herogen* *va*
 te *betogen*, *du* *G*
 van *'s* *Dorp* *Rakel* *g*
 het *zelve*, *een* *Kerk*
opgenoemen *Dorps*
huurlijkheid *van* *He*
riek *zaken*, *ten* *al*
 van *'s* *brusef* *hunn*
gewer, *wijnde* *zu*

van *Alden*, of *Ouden Biesen*. Deze Heerlijkheid word beftierd door een bijzonderen Commandeur, door den Lands-Commandeur aangefield, die hier zijne wooning heeft, welke, voor omtrent 50 Jaaren, naar den hedendaagfchen fmaak merklijk verbeterd is geworden, en om die reden de Com-manderij genaamd word.

Onmiddelijk na de inruiming der *Majorie* aan den Staat, naar inhoud van 't vredensverdrag van *Munfter*, in het Jaar 1648, rees tufchen II. H. Mog. aan de eene, en de *Duitfche* Ridders ter andere zijde, een groot verfchil; niet zo zeer over 't hoog en laag Regtsgebied, ten aanzien deezer Heerlijkheid, 't welk den Ridders niet betwift kon worden, als wel over 't Regt van Souverainiteit, of 't opperfte gebied over dezelve, dat de Ridders zig wilden aanmatigen, als ware het eene volftrekte onafhanklijke heerschappij, en als een Lid des *Duitfchen* Rijks aan te merken, dat met het Hertogdom *Braband* geen andere betrekking had, dan dat het ftond onder 's Hertogs befcherming, ingevalle die van *Gemert* dezelve van hem als Schutsheer nodig hadden. Dit gefchil was voor de Ridders van des te meer aangelegenheid, dewijl, ingevalle de opperheerschappij over dezelve aan de Algemeene Staaten toebehoorde, deeze geheele Commande-rij, met haare onderhoorige goederen, zeer gereedelijk aan 'c Regt van Confiscatie (Beflagneeming) zou hebben kunnen onderworpen worden, even gelijk de andere Kerken en Kloos-tergoederen op der Staaten bodem.

De Algemeene Staaten hadden alle mooglijke bewijzen, ter ftaaving hunner Souverainiteit, op hunne zijde, naardien zij, zedert de overgave der *Majorie*, in de Regten der voorige Hertogen van *Braband* getreden waren. Zij wiften te betoogen, dat *Gemert* voorheen een gehugt of uithoek van 't Dorp *Rakel* geweest was; en wanneer daar na, binnen het zelve, een Kerk gefligt werd, deeze een filiale Kerk des opgenoemden Dorps was geworden; dat de Kommandeurs, in hoedanigheid van Heeren van *Gemert*, in crimineele en ci-viele zaaken, ten allen tijde, aan den Raad van *Braband*, toen te *Brusfel* hunnen Zetel hebbende, waren onderworpen geweest; blijkende zulks uit twee brieven, namelijk van de

Jaaren 1434 en 1451; dat de Inwoonderen van *Gemert* altijd gestaan hadden onder het Regt van *Ingebod* der Stad 's *Herzogenbosch*, die eene der vier Hoofdsteden van *Braband* was; dat *FILIPS DE II*, als Hertog van *Braband*, deeze plaats, ten aanzien van 't Geestelijk Regtsgebied, onder het Bisdom van den *Bosch* gesteld had, zonder dat die van *Gemert* zig daar tegen verzet hadden; het welke niet zou geschied zijn, ten ware hem, als Hertog over die Commanderij, eenig Regt toekwam. Ook waren de maaten en gewigten altoos te *Helmond* geijkt, en de *Gemertsche* Munt, door de *Herzogen*, op en afgesteld.

Hier komt bij, dat *FILIPS DE GOEDE*, Hertog van *Bourgondië*, als Hertog van *Braband*, de Heide rondom *Gemert* (ten bewijze dat die zijn eigendom was geweest) den 6 Julij in het Jaar 1450, aan de Inwoonderen van *Gemert* verkogt had, met behoud van een Jaarlijksche Cijns van 50 Grooten *Tournois*, in erkentnisse van 's Hertogs Souvereiniteit over deeze Heerlijkheid. Hier bij kwam nog, dat alles voldingt, dat de Hertog van *Braband* dit *Gemert* ter leen heeft uitgegeeven, voor de eene helft aan de *Duitsche* Ridderorde, en de andere helft, aan Jonker *DIRK VAN GEMERT*. Doch de nakomelingen van dien *DIRK VAN GEMERT* hebben, den 21 Junij van het Jaar 1366, ter oorzaake van eene den Ridders aangedaane mishandeling, hunne helft aan de Orde moeten afstaan, die daar door de geheele Heerlijkheid alleen bekwam. Niets is, egter, klaarder, dan dat een Heer geene goederen ter leen kan of mag uitgegeeven, dan die deelen des Lands, over welke hij het Souverein oppergebied heeft; en, dat dus *Gemert* een gedeelte van *Braband* zal hebben uitgemaakt. Ook doet het niets ten bewijze, dat de overgave van de helft, door de nazaaten van *DIRK VAN GEMERT*, aan de Ridderorde volstrekt heeft konnen komen, wijl de Ridderorde niet meer kon aantrekken dan de Hertog aan *DIRK* had uitgegeeven, schoon zij beweerde dat haar de eerste helft reeds te vooren was afgegaan.

Na lang twistens over en weder, is eindelijk die zaak in het Jaar 1662, door een accoord, vereffend; op deeze wijze: dat *H. H. Mog.* afftonden van het Regt der opperheerschap-

Schepij over de
de *Duitsche* Klok-
mer, teke ten
Stad 's *Dorp* herwa-
anden anderig bij
dat in 't vervele
en mogen voorgee
an *H. H. Mog.* vo
(juist) een derde
De *Conc* Meester der
zouden alij de open
Coblers, binnen de
en zelfs eene Klop-
dienstovering bezorg
voor den Predik
Schoolmeester; doch
ning zou zijn toe-
heeft de *Land-Con*
van *Parocouatichap*
welke bij, binnen de
Klois van *Perl* en
Gemert geene *Conc*
Kerklijk doet, gew
Mog. Daarentegen
ters van geordende
lenen

De Kerk deezer *C*
van het *Dorp*. Zij
een groot gebouw,
op tien *Pilaars*. De
staa milde op het
sterfsien vrede schijp
in bezit genomen,
gaan verdrag, in
kandgezinden lang
den in 't openba
Luisje School, te
meester, de waer

schappij over deeze Heerlijkheid, en die geheel overlieten aan de *Duitsche* Ridderorde; behoudens, egter, dat die van *Gemert*, belde ten aanzien van 't Appél en Ingebod, aan de Stad 's *Bosch* derwijze als van ouds gebruikelijk was geweest, zouden onderhevig blijven, zonder dat de Algemeene Staaten daar uit in 't vervolg eenig Regt van opperheerschappij zouden mogen voorgeeven te bezitten; en dat de Ridderorde aan H. H. Mog. voor deezen afstand, in drie Termijnen (Jaarlyks een derde deel) betaalen zoude 40,000 guldens. De Groot Meester der Orde en de Commandeur van *Gemert* zouden altijd de openbaare oeffening van den Hervormden Godsdienst, binnen deeze Heerlijkheid, overhinderd toelaaten, en zelfs eene Kapelle of andere bekwaame plaats ter Godsdienstviering bezorgen; als mede een huis ter bewooning voor den Predikant, en een ander voor den Kostier en Schoolmeester; doch het onderhoud van des Predikants wooning zou zijn ten laste der Algemeene Staaten. Daarvoor heeft de Land-Commandeur van de *Ouden Biezen* het Regt van Patroonaatschap, of benoeming van den Predikant, welke hij, binnen twee maanden na de openvaling, aan de Klasfis van *Peel* en *Kempeland* voorstelt, die (vermits in *Gemert* geene *Gereformeerde* Kerkenraad is) het beroep Kerklijk doet, gevolgd door de Approbatie Hunner Hoog Mog. Daarentegen mag de Ridderorde aldaar geene Kloosters van geordeude Monniken noch andere Geestelijken toelaaten.

De Kerk deezer Commanderij is te gelijk de Parochiekerk van het Dorp. Zij staat niet verre van het Kasteel, en is een groot gebouw, zeer in de lengte uitgestrekt, rustende op tien Pilaaren. De Tooren, in welchen de Klokken hangen, staat midden op het dak der Kerk. Onmiddelijk na den *Munsterschen* vrede schijnt dezelve door de *Gereformeerden* te zijn in bezit gewoomen, en door hun gebruikt. Zedert het aangegaan verdrag, in het Jaar 1662, is zij wederom aan de *Roomschgezinden* ingeruimd, die in dezelve hunnen Godsdienst in 't openbaar verrigten. Ook is aldaar een *Roomsche Latijnsche* School, ten nutte van de jeugd, welke door drie meesters, alle waerelds Heeren, word bediend. De Hervorm-

vormden bestaan aldaar uit weinige huisgezinnen, hebbende een onderscheiden Kerk, welke voorheen behoorde aan de Dominikaanen of Predikheeren, welken, na de verovering van 's Hertogenbosch, in het Jaar 1629, door Prins FREDRIK HENDRIK, deeze plaats hebben moeten verlaten. De Predikant en Schoolmeester worden, de eerste met een Jaarwedde van 600, en de andere van 200 guldens, uit het Comptoir der Geestelijke goederen der Majorij betaald.

De Kardinaal DAMIAAN HUGO, Grave van Schanborn, Bischof van Spiers, is een tijd lang Commandeur van Gemert geweest, en werd, in het Jaar 1743, door den Baron VAN DER NOOT, broeder van den toenmaligen Bischof van Antwerpen, opgevolgd; na wiens overlijden deeze Commanderij, eenige Jaaren, is open gebleeven, ten einde uit derzelver inkomsten de schulden te voldoen, welke de Land-Commanderij van den Ouden Biezen, gedurende den laatsten oorlog in Duitschland, heeft moeten maaken, door haare Contingenten aan het Rijk te leveren. In den aanvang van 't Jaar 1603 werd der Staaten Ruitery door GROBBENDONK geslaagen,

Vaderlandsche Hist. XII. Deel, bl. 26.

BACHENE, B. bl. 685. VAN HEURN,
Beschrijving van 's Hertogenbosch,
III. Deel, bl. 13, 121, 124. II.
Deel, bl. 260.

GEMMA FRISIUS, anders RAINERUS GEMM, een Fries, te Dokkum gebooren, in het Jaar 1508, en wel op den 8 December. Hij was een zeer vermaard Genees- en Wiskundige, daar zijne uitgegeevene boeken getuigen van zijn. Hij overleed te Leuven, den 25 Maj des Jaars 1555. Zijn zoon CORNELIUS oeffende te gelijk de beide wetenschappen.

BRANDT, *Dagwijzer der Geschiedenisfen.*

GEMOND of **GEMONDE**, een Dorp in de Meijerij van 's *Her- togenbosch*; zie **GESTEL**.

GENA, **GENE**; dus was de naam van de Gemalin van **DIRK DEN I**, Graaf van *Holland*. **MELIS** noemt haar **GHEVE**; en zegt, dat zij, met haaren man, dien zij **DIDERIK DEN II** gebaarde heeft, te *Egmond* begraven legt. Onzeker is het, wie haar vader geweest is. Sommigen houden daar voor **PEPYN**, Koning van *Italië*; doch deeze was reeds honderd Jaaren voor dien tijd overleeden.

MELIS STOKER, fol. II en 12. **VOSSIUS**,
Jaarb. pag. 43.

GENDER (DE) een Rivier in *Staats Brabant*, bij *Eindhoven*, die haaren uitloop in den *Dommel* heeft.

GENDEREN, een Dorp in het Land van *Heusden*, en in het Kerklijke gecombineerd met *Doveren*, doch heeft eenen bijzonderen Ambagtsheer.

GENDERINGEN, eene der bijzondere Heerlijkheden, in 't Graaffchap 's *Heerenberg*, een groot en schoon Dorp, voorzien met eene fraaije Kerk, omtrent een half uur gaans beoosten 's *Heerenberg*. Door de Heerlijkheid loopt een gemeene weg voor de Hesenkarren, Postwagens, enz. de *Voorsterstraaze* genaamd; om welke te verbeeteren, op gemeene kosten der buurschap, in het Jaar 1735, door de Landschap, verlof gegeven werd. In de maand April van het Jaar 1738 verzocht de Drosfaard van *Gendringen* en *Elten*, dat de gemeene wegen voortaan allen op gemeene kosten der Ampts-Ingezeetenen mogten onderhouden worden; dan daar toe werd niet beslooten. De Aartsbisshoppen van *Keulen* hebben de Heeren van **DEN BERG** wel eer begunstigd gehad met het voorregt om Bisshoppelijke Munte te mogen slaan; en deeze hebben dit Regt aan hunne Heerlijkheden van *Gendringen* en *Elten* gefchonken.

ken. Men vind nog eenige zilveren Munten, die te *Genderin* gen geslagen zijn.

Zie *Staat der Nederl.* III. Deel, bl.

403.

GENEMUIDEN, doorgaans verkeerdelyk genaamd *Geelmuijen*, in *Overtijsfel*, onder het Landdrostamt van *Salland*, zeer nabij de plaats, daar de *Vegt*, of 't eigenlijk genoemde *Zwarte Water*, in het *Zwolsche Diep* zig ontlast. Deze gelegenheid aan den mond der Rivier word, door de laatste lettergreepen deezes naams, duidelyk te verstaan gegeven, wyl *Mude* zo veel zegt als *Munde* of *Mond*. Dan, waarom die plaats *Genemuide* toegenaamd word, daar de Rivier, die daar bij uitwatert, voorheen met geen anderen naam dan de *Vegt* (in 't *Latijn Vidrus*,) is bekend geweest, zal men bezwaarlyk kunnen verklarren. Dit *Genemuiden* is een Steedje of Vlek, met Stadsgeretigheid begiftigd, en wel door JAN VAN NASSAU, in het Jaar 1272; die, ter zelve tijd, de Parochiekerk aan st. NICOLAAS toegewijd, benevens het Regt van Patronaatschap aan 't Kapittel van *Deventer* heeft opgedraagen. De Regeering is, gelijk in alle de *Overtijsfelse* Steden, aldaar in twee Kollegien onderscheiden: namelyk, de Magistraat, saamgesteld uit VIII Leden, waar van 4 Schepenen en 4 Raden zijn, benevens den Secretaris; en een Gezworenen Gemeente, die insgelijks uit agt Leden bestaat.

Keizer KAREL had aldaar, ter bescherming van den ingang van 't *Zwarte Water*, een Slot doen stigten; door de *Spaanschen* werd dit, in het Jaar 1580, in brand gestookt. De Inwoonders hebben grootendeels hun bestaan van het maaken van allerlei soorten van sijne en grove Matten, als zijnde aldaar de grootste voorraad van biezen. Dit is ook oorzaak dat men aldaar zeer zorgvuldig voor brand is: te meer, dewyl men het gevaar daar van 'er eenmaal ondervonden heeft.

Gz.

GENERALITEIT
buiten onze grenzen
of andere vorderen
blijft aanboring op
van Generaliteit
met de zelve het Rege
Deze Landen won
de Provincien: zij
ingenomde (1) X P
vree, in het jaar 164
ten, van de andere a
hangelyk Gemeenbest
des Konings van Spa
keeren.

Deze Landen zij
onzen Staat, gevoel
elkander gevolgd
naamlyk, vrede
binnen de grenzen
het jaar 1621, het
genoomen had, haren
de grenzen geboegen
gevolg, dat dertien
verwonen, en on

(1) Wij zeggen,
zij in vroegere tij
wees: naamlyk, i
wen: Namen: Luzer
Gelderland: Mechelen
laatsgenomde, da
we; konnen ze in
ruim worden: wel
de Engelschen, naar
metten naam van Va

GENERALITEITS LANDEN, zijn die Landschappen, welke buiten onze grenzen leggen, en doordien ze niet aan de eene, of andere bijzondere Provincië, maar aan de geheele Republiek onderhoorig zijn, daarom onder den gemeene naam van *Generaliteits Landen* begreepen worden. Ook noemt men dezelve *het Resfort van de Generaliteit*.

Deeze Landen worden aangetroffen ten Zuiden der vereenigde Provinciën: zij hebben eertijds behoord tot die andere zogenoemde (*) X Provinciën, die, uit kracht der *Munstersche vrede*, in het Jaar 1648, (waar bij de VII vereenigde Provinciën, van de andere afgescheiden, en voor een vrij en onafhankelijk Gemeenebest verklaard werden,) tot de heerschappij des Konings van *Spanje*, FILIPS DEN IV, moesten te rug keeren.

Deeze Landen zijn de vrugten der zegenrijke wapenen van onzen Staat, gedurende 't Stadhouderlijk bewind der twee na elkander gevolgte Prinzen, eerst MAURITS, en daar na, voornaamlijk, FREDRIK HENDRIK van *Oranje*; die, na dat alles binnen de grenzen van vijanden gezuiverd was, zo dra, in het Jaar 1621, het twaalfjarig bestand met *Spanje*, een einde ganoomen had, hunne gantsche Krijgsmagt naar deeze buiten de grenzen geleegen Gewesten wendden; met dat gelukkig gevolg, dat derzelver voornaamste vooraanliggende sterkten verwonnen, en onder het Staaten gebied gebracht werden.

Men

(*) Wij zeggen, voorbedagtelijk: de zogenoemde dewijl zij in vroegere tijden tot een tiental zijn bepaald geweest: naamlijk, Brabant: Vlaanderen: Artois: Henegouwen: Namen: Luxemburg: Limburg: 't Overkwartier van Gelderland: Mechelen: en Antwerpen. Dan, dewijl de twee laatstgenoemde, daar na, der Provincië Brabant ingelijft zijn; konnen ze thans niet meer dan VIII Provinciën gerekend worden: welke alle, bij de Uitlanders, inzonderheid de Engelschen, naar de grootste en magtigste, onder den gemeenen naam van Vlaanderen bekend zijn.

Men agte dit zeer noodzakelijk; ten einde, door de vermeer-
tering deezer Steden, met derzelver Ommelanden, welke die-
nen zouden tot een voormuur, de grenzen van 't Gemeene-
best des te meer in veiligheid te stellen. En, in de uitvoering
deezer onderneeming, werden de Staaten niet weinig onder-
steund, door LOBEWYK DEN XIII, die 's tijds Koning van *Frank-
rijk*; die, ingevolge 't met hem aangegaan verdrag, in het
Jaar 1627, en daar na, in het Jaar 1634, eene afwending
(diversie) maakte, in *Artois, Vlaanderen* en andere naast
aan zijne grenzen paalende Provincien, waar door de magt der
Spaanschen verdeeld, en zij des te meer buiten staat gesteld
werden, om, aan de onderneemingen der Staaten, tegenstand
te bieden.

Gemeide *Generaliteits Landen* van onzen Staat werden,
eerst, en onmiddelijk na den *Munsterschen* vrede, bepaalde-
lijk aangetroffen, in niet meer dan drie der *Spaansche* Provin-
zien: naamlijk in *Vlaanderen, Brabant, en Limburg*. Eeni-
gen tijd te vooren, naamlijk, in den Jaare 1632, was ook
het geheel Overkwartier van *Gelderland*, met de daar in lig-
gende Steden, *Roermonde, Venlo, enz.* door PRINS FREDERIK
HENDRIK bemagtigd; dan, in het Jaar 1637, werden deeze
plaatzen, door de *Spaanschen* herwonnen, en geduurende de
volgende Jaaren, bewaard: en ter deezer oorzaake, kon van
deeze Provincie, bij den gemelden vrede, aan de *Nederland-
sche* Republiek, voor als nog niets afgestaan worden: 't
welk daar na, door 't *Barriere-TRACTAAT* des Jaars 1715, eerst
gevolgd is.

Men kan niet ontdekken, dat der Staaten toeleg ooit gewaest
zij, om hunne heerschappij, in de *Spaansche* Nederlanden,
zeer verre uit te breiden. Met het bezit van zulke sterke Ste-
den, als *Bergen op den Zoom, Breda, 's Bosch* en *Maastrigt*,
benevens sommige sterkten in *Vlaanderen*, wilden zij, (in
gevalle dezelve door den vrede aan hen bevestigd mogten wor-
den) zig gaarne vergenoegen: dewijl de *Spaanschen*, daar
door, verre genoeg van de grenzen verwijderd waren,
om, bij eene opkomende vredebreuk geen onverhoedschen
overval te moeten duchten. Menschlijker wijze gesproken,
zouden de Algemeene Staaten veel meer hebben kunnen gewin-
nen.

ten. Nummer was
lig, als in de 3
gehoort werd: die
eene drijve Krijg-
saken, in agendeel
ten oventl zagen ag
rede medewerke,
Fransche wapenen in
hun Rijk paalende
waar door 't zig in
bleeven voortaan, en
de, met gulljen ene
deijk alles verheer
dreeven zouden we
doot de *Franschen*
middelrijk gepaald
gevaarlijk zijn vo
den, ten zwaagel,
den ten nabour te
dat de onderneeming
laatste Jaaren van d
rige Staatsbunde, co
meeste Staaten, du
Spanje niet alles in
vriend; neem, ma
Brabant, Henegou
muur, tuschen het
kunnen dienen.
En dit oogmerk
Munsterschen vrede
Koning van *Spanje*
getroffen, dadelijk
der gemelde vrede
te zogenoemd uit
, in elk der twee
, en ongelooft be
, van 't *Slaatsen* d
, meermalen vaders,
XVII, etc.

nen. Nimmer was hun de gelegenheid daar toe zo voordeelg. als in de 3 of 4 laatste Jaaren, eer de vrede te *Munster* gesloten werd: dewijl Prins FREDRIK HENDRIK, telkens, met éene talrijke Krijgsmagt in 't veld verscheen; daar de *Spaanschen*, in tegendeel, van volk en geld uitgeput, hunne zaken overal zagen agter uitgaan. En, wat wel meest tot den vrede medewerkte, was de veel te groote voorspoed, die de *Fransche* wapenen in *Artois*, *Vlaanderen*, en de andere aan hun Rijk paalende Provintien, die's zelven tijds verzelde; waar door 't zig liet aanzien, dat wanneer de zaken dus bleeven voortgaan, en de Krijgsbedrijven van der Staaten zijde, met gelijken ernst waren voortgezet, de *Spaanschen* eindelijk alles verliezen, en geheel uit de *Nederlanden* verdreeven zouden worden. In zodanigen gevalle, zouden de door de *Franschen* overheerde Landschappen aan de onze onmiddelijk gepaald hebben: en dit kon niet dan ten uiterste gevaarlijk zijn voor onzen Staat; die 't altijd heeft gehouden, ten zetregel, dat 't beter ware, *Frankrijk* ten vriend, dan ten nabuur te hebben. Om deeze reden, meend men, dat de onderneemingen van Prins FREDRIK HENDRIK, in de laatste Jaaren van den gemelden oorlog, door eene voorzigtige Staatkunde, overeenstemmende met 't doelwit der Algemeene Staaten, dus bestierd werden, dat den Koning van *Spanje* niet alles in deeze *Nederlanden* mogt worden ontvreemd; neen, maar een goed gedeelte van *Vlaanderen*, *Brabant*, *Henegouwen*, enz. ten allen dage, ten scheidsmuur, tusfchen het *Fransch* en het *Staatsch* gebied, zou kunnen dienen.

En dit oogmerk is, aan de zijde der Staaten, door den *Munsterschen* vrede, in 't Jaar 1648, tusfchen hen en den Koning van *Spanje*, met uitsluiting van 't *Fransche* Hof, getroffen, dadelijk bereikt. Immers, werd in het III. Artikel der gemelde vrede, als ééne der wezenlijkste voorwaarden, het zogenoemd *uti possidetis* bepaald, 't welk zeggen wil; „ dat elk der twee Mogenheden zou blijven in het daadlijk „ en ongestoord bezit der Landen, Steden enz., welke zij, „ voor 't sluiten deezer vrede, door hunne wapenen ver- „ meesterd hadden.” En dit Artikel strekte ten grondslag,

waar op de *Spaanschen* hun aandeel in die Provincien (behalven, wat door de *Franschen* hun ontnomen was,) bleven behouden: terwijl de Algemeene Staaten, in 't bezit der door hen gemaakte Wingewesten, in *Vlaanderen*, *Brabant* en *Limburg*, bevestigd werden.

Zo dra, derhalven, de wederzijdsche Ratificatie van 't gemeld verdrag, den 15 Majj deszelven Jaars, tusfchen die twee wederzijdsche Mogenheden, was uitgewisfeld, hebben de Staaten, uit kragt van dit III Artikel, de hun aanbedeelde Steden en Landen, der drie genoemde Provincien, in bezit genomen: op derzelver Regeering goede order gesteld: en gezorgt dat de inkomsten, welke de Koningen van *Spanje* van dezelve eertijds plagten te trekken, voortaan, in hunne schatkist gebragt wierden.

Desgelijks gingen de zaaken van den Godsdienst hun niet min ter harte.

Hier voor hadden Hunne Hoog Mogende, gedurende de vredehandeling te *Munster*, ernstiglijk gezorgt. Doch, die zaak leed, in den beginne, bij de *Spaansche* Afgezanten, veel tegenstand; die, aan den Staat, eeniglijk wilden hebben toegestaan, de Souverainiteit over het temporeel, en niet het spiritueel: 't welk zo veel wil zeggen, als dat de Staat eeniglijk de waereldlijke Regeering zig zou toeëigenen, over deeze Landen, met uitsluiting van het Geestelijk Regtsgebied, in zaaken, die den Godsdienst betroffen. Zij gaven voor, dat dit laatsgenoemde niet van de willekeur des Konings van *Spanje*, maar van den Paus van *Rome*, afhing. Zij wilden, daarom, ten aanzien van den Godsdienst, een Separaat-Artikel hebben vastgesteld; uit kragt van welk, de temporeele Souverainiteit, over de Majorie van 's *Bosch*, de Baronie van *Breda*, en elders, aan den Staat zou blijven: maar dat ook, den *Roomschgezinden*, vrijheid van conscientie zou worden vergund: eene vrijheid, waar van zij de beteekenisfe zo verre konden uitrekken, dat eene volkome onbelemmerde oeffening van hunnen Godsdienst in 't openbaar, met al haar toebehooren, daar onder mede begreepen mogte worden. Immers, was 'zonder zodanige voorbehouding, (*reservatie*,) die wiedrukking in dat Artikel onnodig geweest: dewijl ze

zeer

zeer wel wisten, en daarom bij aanzien van eenige der negen den zult dreeft ontloope. Bij iperale de Koning idgen, (geelijk me en dan Staat niet Landen, hij die al VII Vereenigde Prov sje Gerontagiede Schoud, dan als met oogmerk, om dertonnen van den daar van, bij voo dienen: 't welk aanleiding te gee deeze beide Moge ren, zangande de nat Artikel te wilt verdrag, detalve Sch Staat de Guarnie aanzien van dit Art Zeer wamchtijnt Bergalge, Artzide Nisfchop van 's Bos volmgngeden tot de de voornaamste een tigheden, op 't de vrijheden, die gezind, in de St 't belang van welke bij wel meent fcti nu, over deeze t tja tot den Mar gram, hebben de des, bij bestanding, om geen vrede mer

zeer wel wisten, dat bij geene Protestantsche Mogenheden, en allerminst bij onzen Staat, eene conscientiedwang, ten aanzien van eenige Geloofsgezindheid, plaats grijpt, als iets, dat tegen den aart van den Hervormden Godsdienst regtstreeks aanloopt. Behalven dat men zeer wel begreep, dat, ingevalle de Koning van *Spanje*, ten einde den Paus niet te belgen, (gelijk men voorgaf,) de spiritueele Souverainiteit aan den Staat niet mogte overlaten, in de *Generaliteits Landen*, bij dit al zo min hadde mogen doen, binnen de VII Vereenigde Provintien. Gemelde verklaring der *Spaansche* Gevolmagtigden werd, derhalven, niet anders beschouwd, dan als een bedrieglijk voorwendzel, verzonnen, met oogmerk, om, in zaken van den Godsdienst, op de onderdaanen van den Staat, een zeker Regt te behouden; en daar van, bij voorkomende gelegenheden, zig te kunnen bedienen: 't welk niet zou' kunnen nalaaten, ten allen dage, aanleiding te geeven tot verdrietelijke verschillen, tusſchen deeze beide Mogenheden. En, belangende de verklaring, van, aangaande de beſtelling van den Godsdienst, een ſeparaat Artikel te willen maaken, buiten het algemeen vredesverdrag: dezelve ſcheen niet anders ingerigt, dan om onzen Staat de Garantie der andere Mogenheden van Europa, ten aanzien van dit Artikel, te doen miſſen.

Zeer waarschijnlijk konit mij voor, dat die JOSEPH van *Bergaigne*, Aartsbischop van *Kamerijk*, maar bevoorens Bischop van 's *Bosch* geweest, die één der *Spaansche* Gevolmagtigden tot de vredehandelingen te *Munſter* was, wel de voornaamſte aanlegger zal geweest zijn van alle die zwartigheden, op 't ſtuk van Godsdienst: des te meer, dewijl de vrijheden, die men eischte, inzonderheid den *Roomsche* gezinden, in de Stad en Majorie van 's *Bosch* betroffen: voor 't belang van welke, als zijne gewezen Stifſonderhoorigen, hij wel meest ſcheen te mogen en moeten zorgen. Na dat dan, over deeze zaak, tusſchen de wederzijdsche Gevolmagtigden tot den *Munſterſchen* vrede, een tijd lang was getwist geweest, hebben de *Algemeene* Staaten hunne Gevolmagtigden, bij herhaaling, en meer uitdruklijk in laſt gegeeven, om geene vrede met *Spanje* te ſluiten, 't en zij daar bij met

duidelijke bewoordingen zou bepaald worden, de volstrekte Souverainiteit, zo in 't spiritueel als temporeel.

Daarom hebben Hun Hoog Mogende, onmiddellijk na den geslooten vrede, de zaaken van den Godsdienst naar hun welbehaagen geregeld: zig meester maakende van alle de Kerken, Kloosters en andere zogenoemde Godshuizen; de eerstgenoemde, na dat zij van Altaaren, beelden en andere versierfelen gezuiverd waren, ter oeffening van den Hervormden Godsdienst doende inruimen: gelijk mede, ter zelve tijd, alomme, over de Gemeenten, Leeraaren werden aangesteld. In de Majorie van 's *Bosch*, werd deeze zaak, egter niet zonder veel tegenkating, van de zijde der *Roomsche* Geestelijken, uitgevoerd: vermits de Priesters en Monniken, onmiddellijk na de teekening der *Munstersche* vrede, in hoope, (zo 't schijnt,) van door den Koning van *Spanje* daar in te zullen gehandhaafd worden, hunne Kerken en Kloosters behouden wilden: weshalven zij bevel ontvingen, om ze, binnen den tijd van agt dagen, te verlaten; waar door de rust, dies tijds, ten eenemaal hersteld werd.

De bezittinge deezer *Generaliteits Landen* heeft, middelerwijle, voor en na, geene kleine moedelijckheid veroorzaakt aan ons Gemeenebest, dat altijd zeer veel belang selde in derzelve behoudenisfe. Alle de oorlogen, waar in de Republiek, zedert den *Munsterschen* vrede, telkens werd ingewikkeld, hadden niet anders ten doelwit, dan, om deeze haare voormuuren, tegen de onderneemingen van 't Hof van *Frankrijk*, te beschermen. Alreeds, voor meer dan anderhalve eeuw, hadden de *Fransche* Staatsdienaaren, de Kardinaalen *RICHELIEU* en *MAZARYN*, getragt, de gezaamlijke *Spaansche*, nu *Oostenrijksche Nederlanden* aan *Frankrijks* Kroon te hegten: en lieten geene middelen onbeproeft, ter bereiking van deezen toelag; welke, zo wel aan *Groot-Brittanje*, als aan den Staat, zeer gevaarlijk zou geweest zijn: reden genoeg, waarom deeze beide Zeemogeheden, meesttijds, gelijkerwijze, die zaak zig hebben aangetrokken, en met vereenigde kragten, tegen de listige en geweldige aanslagen van 't gemeld Hof, zig hebben aangekant.

Naauw-

Nauwlijks zal
 worden aan
 dan in deze
 zelve oorlog, z
 omre, als in de
 de Staten onder
 land naar de niet
 ten einde ze niet ge
 elandert liggende v
 Landtrek des te bi
 veele versingen moe
 tij met behoren ve
 eer men eenig Land
 gebied kan loorenge
 met om 't en o
 Provincien, waar
 voeden en gebro
 streke vlieten, o
 Daar bij kan het o
 zeer gemakkelijk, doo
 op- en afgevoerd w
 Landtrek, van Sta
 straatweegen; wa
 de andere weegen
 ten einde Krijgsver
 Dewijl 't van gro
 noonen, de gesteld
 meene Staten niet
 aggen wij 't dat m
 en voorgang, kon
 dier tijden.
 In den tijd, toer
 log, tegen de Ko
 in het Jaar 1635 l
 den *Nederlanden*
 hege Provincien, z
 't thans bijkomend
 (*Leijde*), van de 2

Naauwlijks zal men, daarom, eenig Land op den gantschen Aardbodem aantreffen, waar in meer menschenbloed gestort is, dan in deeze nabuurige Gewesten. Nergens vind men, ter zelve oorzaak, zo veele vestingen, binnen een zo kleinen omtrek, als in deeze Landen: vermits de Mogenheden, die de Steden onder haare magt gekreegen hadden, dezelve ter stond naar de nieuwste Krijgsbouwkunde deden versterken, ten einde ze niet gereedelijk te verliezen. Die zelve zo na bij elkander liggende vestingen maaken de oorlogen binnen deeze Landstreek des te bloediger en langwijlijer: dewijl men hief veele vestingen moet winnen; (welker beleegering, bijaldien zij naar behooren verdedigt worden, veel volk en tijd kost,) eer men eenig Land van merkelijke uitgestrektbeid onder zijn gebied kan brengen. Ter andere zijde, is al dit Land bekwaamer om 'er den oorlog te voeren, dan binnen de Vereenigde Provintien, waar de grond, aan de meeste plaatzen, doorsneeden en gebrooken is. Hier heeft men veele wijd uitgestrekte vlakten, op welken de Heiren zig konnen neerslaan. Daar bij kan het oorlogstuig en allerlei andere oorlogsvorraad, zeer gemakkelijk, door de Rivieren de *Maas* en de *Schelde*, op- en afgevoerd worden. En eindelijk ziet men, in deeze Landstreek, van Stad tot Stad, meenigte van steenen bevloerde straatweegen; waar van 't Krijgsvolk in 't voorjaar, wanneer de andere weegen nog onbruikbaar zijn, zig bedienen kan, ten einde Krijgsverrigtingen vroegtijdig aan te vangen.

Dewijl 't van groote aangelegenheid is, voor onze Landgenooten, de gesteldheid deezer Provintien, waar in de Algemeene Staaten mede hun aandeel hebben, wel te verstaan, agten wij 't der moeite waardig, deeze zaak, in haar begin en voortgang, kortelijk aan te wijzen, uit de gedenkschriften dier tijden.

In den tijd, toen de *Nederlandsche* Republiek nog in oorlog, tegen de Koningen van *Spanje*, zig bevond, naamlijk, in het Jaar 1635, hadden de *Franschen* reeds begonnen, in deeze *Nederlanden*, en wel in de naast bij hunne grenzen gelegen Provintien, zodanig een vuur te ontfleeken, wel onder 't schoonschijnend voorwendzel van door eene afwending, (*diverse*,) aan de *Nederlandsche* Republiek eenige lugt te

geeven; doch in waarheid, om al wat de *Spaanschen* dus lang in de *Nederlanden* behouden hadden, onder hun eigen geweld te brengen.

Deeze toeleg heeft nimmer zo klaar zig ontdekt, als in de Jaaren 1646 en 1647, toen de onderhandelingen tusfchen de *Spaansche* en *Staatsche* Gevolmagtigden, te *Munster*, reeds begonnen waren, welken de *Franschen* telkens poogden te overdwarschen: gelijk dit ook de reden was, waarom de vrede, van der Staaten zijde, des te meer verhaast, en in het Jaar 1648, tot stand gebragt werd.

Koning *LODEWYK DE XIII* zou, ter zelve tijd, ook wel met *Spanje* den vrede hebben willen sluiten: doch onder geene andere voorwaarde, dan van eene voorgeslagen verwisseling zijner gemaakte *Wingewesten* op den *Spaanschen* bodem, (naamlijk het Graaffchap *Rouffillon*, en verscheiden plaatsen in *Katalonie*,) tegen deeze *Spaansche* *Nederlanden*: en dit doelwit misfende, werd de oorlog, door de *Franschen*, tegen *Spanje*, noch elf Jaaren, na den vrede van *Munster* voortgezet: naamlijk tot het Jaar 1659, toen dezelve, door den *Pijreenefschen* vrede, eindigde; waar bij de meeste, door de *Franschen* gemaakte *Wingewesten*, in deeze Landen, plegtiglijk aan dezelve werden afgeslaan.

De bezittingen, door de *Fransche* Kroon, bij den gemelden vrede aangewonnen, waren zeer aanzienlijk; bestaande in de geheele *Provintie Artois*; alleenlijk uitgezondert de Steden *Air* en *St. Omer*: in *Vlaanderen*, de Steden *Grevelingen*, *l'Ecluse*, benevens de kleine sterkten, *Filips*, *Harnuin* en *Bourburg*: in *Henegouwen*, *Quesnot*, *Landrecij*, *Avesnes*, *Filippeville* en *Marienburg*: en eindelijk, in *Luxenburg*, *Diedenhoven*, *Ijvoix*, *Damvilliers*, *Mantmedij*, enz.

Gaarne hadden de *Zeemogenheden*, inzonderheid de *Staaten* van *Neerlands* Gemeenebest, gezien, dat *Frankrijks* gebied, binnen de paalen, door dien *Pijreenefschen* vrede daar aan gesteld, bij vervolg altijd hadden mogen blijven: maar, dit Hof ruste niet, voor en al eer ook het overige in die *Provintien* zou vermeersterd zijn: en, terwijl geweld van wapenen alleen niet genoegzaam vermogt werd men van hunne zijde bedagt, om ook allerlei listige wegen in te slaan. Daar

toe strekte, in 't bijzonder, eene looze kunstgreep, door den Kardinaal MAZARYN, in 't werk gesteld, die bij dien *Pijre- neeschen* vrede des Jaars 1659 bedongen had, dat de *Spaansche* Infante, DONNA MARIA THERESIA, dogter van FILIPS DE IV, aan zijnen Koning, LODEWYK DEN XIV, zoude worden uitgehuwelijkt: gelijk, in den volgende Jaare 1660, daadelyk geschiedde. Niet alleen werden, uit kragt van dit huwelyk, de in de *Spaansche Nederlanden* gemaakte overwinningen, aan Koning LODEWYK, ten bruidschat medegeeven; maar dit zelve huwelyk zou ook, in 't vervolg, ten grondslag dienen, om daar op te kunnen bouwen, een eisch tot alle de gezamenlyke *Spaansche* bezittingen, in deeze Landen; niettegenstaande gemelde Prinfesse, voor 't aangegaane huwelyk, plegtiglyk afstand gedaan hadde van alle aansprake op *Spanje*, niet alleen, maar ook op alle de andere deezer Kroon onderhoorige Erflanden. Deeze eisch steunde op iets, 't welk de Regtsgeleerden, *jus Devolutionis*, dat is, het Regt van afwenteling, noemen: in zig behelzende: dat, *al wat een vader, die aan meer dan ééne vrouw is gehuwd geweest, gedurende zijn eerste huwelyk aanwint, alleentlyk door het kind, of de kinderen, uit dit eerste huwelyk voortgesproten, moge geërft worden: gelijk, wat aangewonnen word, staande het tweede huwelyk, ook bij erfensise overgaat, tot die kinderen, bepaaldelyk, die uit dit tweede huwelyk zijn verwekt.* Van deeze wet, welke in *Braband*, en in de andere *Spaansche* Provintien, stand grijpt, meenden de *Franschen* zig te mogen bedienen, tot hun voordeel. De *Nederlanden* werden naamlyk bij hen aangemerkt, als een nieuw conquest, of aangewonnen erfgoed. Zij waren tog, aan de *Spaansche* Infante, KLARA ISABELLA EUGENIA, de zuster des Konings FILIPS DEN III, in den Jaare 1599, ter gelegenheid van haar huwelyk met den Aarts Hertog van ALBERT van *Oostenryk*, Gouverneur deezer *Nederlanden*, in vollen eigendom opgedraagen; onder beding, egter, dat, in gevalle zij geene kinderen zou verwekken, die zelve Landen weder aan de *Spaansche* Kroon gehegt zouden worden. Elk weet, dat het *Spaansch* Hof deeze Staatkundige streek had uitgedagt, tot een geheel ander oogmerk, om de *Nederlanderen*, als zij aan eene andere,

en kwanswijze, van de *Spaansche* Monarchie onderscheiden Mogenheid, behooren zouden, door dien weg, des te gemaklijker, met der tijd, weer onder de gehoorzaamheid des Konings van *Spanje* te mogen brengen. Vermits nu gemelde Vorstinne, in het Jaar 1633, zonder kinderen was overleeden, zo werden deeze Landen, onder de Regeering van FILIPS DEN IV, in den boezem der *Spaansche* Monarchie weder ingelijft. Wijders was deeze inlijvinge gefchied, bij 't leven der eerste Gemalinne des Konings FILIPS DEN IV; namelijk ISABELLA, de dogter des Konings HENDRIK DEN IV, van *Frankrijk*, die gestorven is in den Jaare 1644. En, dewijl de Infante MARIA THERESIA, die aan LODEWYK DEN XIV ten huwelijk gegeven wierd, uit dit eerste huwelijk voortgesprooten, en zij, na den dood van haaren broeder BALTHASAR, in het Jaar 1646, de eenige afstammeling uit dit huwelijk was, zo wilde men deeze MARIA THERESIA doen doorgaan, voor de eenige Erfgenaame der *Nederlanden* (*):

Zo dra daarom FILIPS DE IV, den 17 September des Jaars 1665, overleeden was, deed LODEWYK DEN XIV, in den volgenden Jaare 1665, zijne aanspraak op de *Nederlanden*, we-

(*) *De Schrijvers der Algemeene Hedendaagsche Historie* (Boek I. Hoofdst. I. bladz. 745.) hebben die zaak, 't jus devolutionis betreffende, eenigermaate anders voorgesteld: naamlijk, dat de kinderen van 't eerste huwelijk, 't zij manlijke, 't zij vrouwelijke nakomelingen, elk anders Erfgenamen zijn, bij preferentie, boven de kinderen van het tweede huwelijk: naar welke verklaring, dit voorgewend Regt van MARIA THERESIA, tot de *Nederlanden*, haar zou toebehooren, als Erfgenaame van haaren broeder, DOU BALTHASAR, die, beneven haar, van het eerste bedde was, boven Koning KAREL DEN II, van *Spanje*, en deszelfs zuster MARGARETHA THERESIA, welken beiden van het tweede bedde waren. Doch, die zaak zal op één en 't zelve uitkoomen.

On

wegens zijne Gemalinne, gelden, bij de Koninginne weduwe
van

*Ondertusfchen zal de onderstaande Geflagtkaart, aan dit
gezegde, 't nodig ligt kunnen geeven.*

FILIPS II.

Koning van Sparje † 1598.

FILIPS III.

Koning van Spanje † 1621.

<p><i>ISABELLA KLARA EUGENIA,</i>
<i>getrouwd met ALBERT,</i>
<i>Aarts-Hertog van Oosten-</i>
<i>rijk. † zonder kinderen in</i>
<i>'t Jaar 1633.</i></p> | <p><i>FILIPS DEN IV, Koning van</i>
<i>Spanje, eerst getrouwd met</i>
<i>ISABELLA, dogter van HEN-</i>
<i>DRIC DEN IV, Koning van</i>
<i>Frankrijk : daar na met</i>
<i>MARIA ANNA, dogter van</i>
<i>Keizer FERDINAND DEN III,</i>
<i>† in 't Jaar 1665.</i></p> |
|--|---|

Uit 't eerste huwelijk.

uit 't tweede huwelijk.

<p><i>BALTHASAR † - MARIA THERE-</i>
<i>1646, zoon- STA, Gemalinne</i>
<i>der kinde. van LODEWYK</i>
<i>ren. DEN XIV, Ko-</i>
<i>ning van Fran-</i>
<i>krijk,</i></p> | <p><i>KAREL DE II, MARGARETHA</i>
<i>Koning van THERESIA, ge.</i>
<i>Spanje, met trouwd met</i>
<i>wiende Oos. Keizer LEO-</i>
<i>tenr. Karo. POLD, vanden</i>
<i>lijnsche tak Duitschentak</i>
<i>in Spanje, van 't Oos-</i>
<i>in het Jaar tenr. Huis.</i>
<i>1700, is uit-</i>
<i>gestorven.</i></p> |
|---|---|

van *Spanje*, die gedurende de minderjaarigheid van haaren zoon, KAREL DEN II, als Regentesse, 't roer der Regeering in handen had. En, vermits een weigerend antwoord volgde, van de zijde der *Spaanschen*, die zig beriepen, op den plegtigen afsland, door MARIA THERESIA, bij 't aangaan van 't huwelijk gedaan, nam de *Fransche* Koning terstond zijn toevlucht tot de wapenen: vallende met een ontzaglijk heir, onder anderen, in deeze *Spaansche* Provintien, die onder het bewind des Gouverneurs, Markgrave van *Cassel Rodrigo*, in een zoberen, en genoegzaam weerloozen toestand, zig bevonden: zo verre, dat de *Franschen* in éénen veldtocht meer wónnen, dan in verscheiden Jaaren, gedurende den laatst voorigen oorlog; maakende, daar beneven, in den volgenden winter, zo door verraad, als door geweld, zig meester van 't Graaffchap *Bourgonje*, ook *Franche Comté* genoemd. Weshalven de Algemeene Staaten, begrijpende dat *Spanje* alleen niet magtig ware, het overschot deezer *Nederlanden* te beschermen, en des te vreezen scheen, dat, bijaldien men den *Franschen* dus liet geworden, binnen kort alles onder hun geweld zou moeten bukken, eindelijk te raade werden, in het Jaar 1668, om met *Groot-Brittanje* en *Zweeden*, dat vermaard drievoudig verbond, (*Triple allentie*) aan te gaan, 't welk ten doelwit had, om met alle magt te verhinderen, dat *Frankrijk* van alle de *Spaansche* Provintien meester zoude worden. Dit verbond had ten gevolg, dat *Frankrijk* zig genoodzaakt vond, in denzelven Jaare 1668, met *Spanje* den vrede te sluiten; die den 2 Meij deszelven Jaars, te *Aken* geteekend werd: waar bij *LODEWYK DEN XIV* wel *Franche-Comté* weder aan *Spanje* heeft te rug gegeven, maar, van de in de *Nederlanden* veroverde Steden, zeer veel, beneven haare onderhoorigheden, behield: als het geheel Graaffschap *Artois*: in *Vlaanderen*, *Douai*, met 't *Fort Escaerpe*, *Armentieres*, *Doornik*, *Kortrijk*, *Oudenaarde* en *Veurne*: In *Henegouwen*, de Steden *Bergen*, *Binch* en *Aath*: in de Provintie *Namen*, de streekte *Charleroijs*. Zo dra waren deeze Steden niet in *Fransche* handen, of Koning *LODEWYK* spilde veel schatten, om dezelve, door zijnen vermaarden vestingbouwer, den Generaal *DE VAUBAN*, zo veel de konst

konst daar toe vermag-
len; ten bewij, die hij
weder aan *Spanje* in te
den noot dit Congres van
van dit verdrag, die ve
kijp van eilanden in de
Frankrijc op de algem
re deeden in te nemen,
„ behielden, en op de
„ we van den Koning van
Miltewij heeft die d
prodeer der Staaten, wa
ne de grondoorzaak me
val der *Franschen*, op
vereenigd *Nederland*,
ne XIV, door deeze
zijn oogenit, om n
in te loeken, zig ve
middelen, om zig op
ken: en dit niet wel de
verbond, 't welk, in d
Spanje, viervoudig ge
eerste werk, om Kon
van af te trekken; die z
mer *Frankrijk* aan te
deze Republiek; in ee
verdragt juremetijk ge
Het verdrag, tusche
in zig, dat *LODEWYK*
blijsc besprijngen zou:
gevalle zij den Konink
in slaan, door *Brabant*
slechts bodem, zou he
haben nageleaten, een
sion om de *Spanj*
bij Koning *LODEWYK*,
Aanbidder van *Kent*
een vrede yllustren; in

konst daar toe vermogt, in eenen onverwinbaaren staat te stellen; ten bewijs, dat hij nimmer voorneemens was, dezelve weder aan *Spanje* in te ruimen. De *Spaansche* Gevolmagtigden tot dit Congres van *Aken* gebruikten, egter, bij 't sluiten van dit verdrag, die voorzigtigheid, dat zij, ten einde allen schijn van erkenenisse van eenig Regt der Koninginne van *Frankrijk* op de afgestaane plaatzen te vermijden, in 't zelve deeden invloeien: „ Dat zij, om den vrede in *Europa* te „ herstellen, en op de tusschenpraake van den Paus, dezelve „ ve aan den Koning van *Frankrijk* hadden afgestaan.”

Midterwijl heeft dit drievoudig verbond, dewijl het, door roedoen der Staaten, wel meest was tot stand gebragt, daar na de grondoorzaak moeten worden van dien verderflijken aanval der *Franschen*, op de voor aanliggende Gewesten van 't vereenigd *Nederland*, in den Jaare 1672. Koning *LODEWYK DE XIV*, door deezen stap der Staaten, in de bereiking van zijn oogmerk, om naamlijk alle de *Spaansche Nederlanden* in te slokken, zig verrijdeld ziende, was bedagt op allerlei middelen, om zig op de *Nederlandsche* Republiek te wreken: en dit niet wel doenlijk agtende, zo lang het drievoudig verbond, ('t welk, in het Jaar 1659, door het bijkoomen van *Spanje*, viervoudig geworden was,) in stand bleef, was zijn eerste werk, om Koning *KAREL DEN II* van *Engeland* daar van afstrekken; die zelfs kon goedvinden, in het Jaar 1672, met *Frankrijk* aan te spannen, in de oorlogsverklaring tegen deeze Republiek; in eenen tijd, als dezelve door onderlinge tweedragt jammerlijk gescheurd was.

Het verdrag, tusschen de beide Vorsten aangegaan, behelste in zig, dat *LODEWYK* te Land, en *KAREL* ter Zee, de Republiek bespringen zou: en, vermits de *Fransche* Krijgsmagt, in gevalle zij den kusten weg naar onze grenzen hadde willen inslaan, door *Brabant* en *Vlaanderen*, dus over den *Spaanschen* bodem, zou hebben moeten trekken; 't welk niet zou hebben nagelaaten, een argwaan te goeven, als of 't den *Franschen* om de *Spaansche Nederlanden* mede te doen ware; zo had Koning *LODEWYK*, alreeds in 't voorig Jaar, met den Aartsbischop van *Keulen*, en met den Bischop van *Munster*, een verdrag geslooten; waar bij aan de *Fransche* troupen, den

vrije

vrije doortogt door hunne Landen werd toegestaan: gelijk ook deeze beide Geestelijke Vorsten hunne Krijgsmagt bij die der *Franschen* voegden; ten einde deeze Republiek des te zekender te mogen te onder brengen. De *Franschen* trokken, gedeeltelijk langs de *Maas*, en gedeeltelijk langs den *Rhijn*, derwaard: en 't gelukte hun, in éénen zomer, de Provintien *Gelderland*, *Overijsel* en *Utrecht* te overweldigen: gelijk zij ook niet zouden hebben nagelaten, tot in het hart van *Holland* door te dringen, ten ware niet het water, 't welk men, door 't openen der Sluizen, de Binnenlanden had doen invloeden, den verderen voortgang hunner wapenen gestremd hadden.

De verheffing van Prins WILLEM DEN III, tot Stadhouder over deeze, immers de meeste en magtigste Provintien, mogt, in deezen dringenden nood, het middel zijn, om *Nederlands* Gemeenebest nit het gevaar van haaren gantschelijken ondergang te redden. Deeze Vorst stelde terstond order, om de vervallen zaaken van 't Krijgsweezen te herstellen: terwijl de Algemeene Staaten, met Keizer LEOPOLD DEN I, een verdrag aangingen: waar van de vrugt was, dat deeze met der haast een talrijk heir naar den *Rhijn* zond, 't welk met eenige *Spaansche* en *Staatsche* troupen zig vereenigde. Deeze, de Keurvorstelijke Residentiestad *Bon*, benevens andere Plaatzen in 't *Keusch* gebied, vermeersterende, werd daar door den *Franschen*, in de vereenigde *Nederlanden*, de toevoer van levensmiddelen afgesneden: 't welk hen noodzaakte, in het Jaar 1673, de door hen verwonnen Provintien met zo veel spoed te verlaten, als zij, in den voorigen Jaare, dezelve overweldigt hadden.

Vermits, daar beneven, *Spanje*, den 15 October deszelven Jaars, aan *Frankrijk* den oorlog verklaarde, en den 9 Februarij van het Jaar 1674, de vrede tuschen *Groot Brittanje* en den Staat hersteld werd; zo bekwam men gelegenheid, om den oorlog, tegen Koning LODEWYK, buiten onze grenzen, in de *Spaansche Nederlanden*, voort te zetten. In deezen oorlog zijn de veldslagen bij *Senef*, in het Jaar 1674, en bij *Mont-Casfel*, in het Jaar 1677, voorgevallen: beiden onder de aanvoering van Prins WILLEM DEN III van *Oranje*; in welker

eer-

eersten de verwin-
aan de zijde der *Franschen*
Franschen zeer ge-
gellente Steed; die
gingen; welter meere-
Jaar 1674, aan dezelve
heten vrede, die met
van den Staat, gellou-
welke merklijk vergr-
dunne voorteen getma
Witnabergten, *Casfel*,
meuwen, *Coud*, *Valle*
Munkelge, benevens d
Namen, de vesting
moosten wedergeve-
ven meer andere St
veroverde Plaatzen,
den en *Kerrijk*. *W*
den viel, het geheel
Compé genoemd.

De Koning van *Span*
aanneemen, werden de
Spaansche Nederlanden
ernst, als te voeren;
Staaten, die, beneven
poogingen aanwenden-
de, eger, niet anders
een bestand voor zo ja

Doch als naaal de
16 Februarij van het Ja
de Hertog van *Ljork*,
thron beliom, begon
ontog zig op te doet
sijn Godsdienst ope-
nuiden van geweld it
dienst, en te gelijke ee-
ken in n voeren: ter
lij door *Frankrijk* onde

eerften de verwinninge twijfelagtig, dan, in den laaften, aan de zijde der *Franschen*, was overhellende. Ook waren de *Franschen* zeer gelukkig, in de veelvuldige belegeringen der gesterkte Steden; die veele, de ééne na de andere, verlooren gingen: welker meesten, bij den *Nijmeegschen* vrede, in het Jaar 1678, aan dezelve plegtiglijk werden afgeftaan. Door deezen vrede, die met te veel verhaasting, en tegen den zin van den Staat, geflooten was; wêrd het gebied der *Franschen*, weder merkelyk vergroot. In *Vlaanderen* verkreegen zij, bij hunne voorheen gemaakte wingewesten, ook *Duinkerke*, *Wijnoxbergen*, *Casfel*, *Ijperen*, *Meeenen* en *Rijsfel*: in *Henegouwen*, *Condé*, *Valencienne*, *Bouchain*, *Quesnoi*, *Bauvaij*, *Mauheuge*, beneven de Stad en 't ditricht van *Kamerik*: in *Namen*, de vesting *Charlemont*, waar tegen zij *Charleroi* moesten wedergeeven: in *Luxemburg*, *Diedenhoven*, beneven meer andere Steden. Van de in voorige oorlogen veroverde Plaatzen, behielden zij alles, behalven *Oudenaarden* en *Kortrijk*. Waar bij eindelijk andermaal in hunne handen viel, het geheel Graaffchap *Bourgonje*, anders *Franche Compté* genoemd.

De Koning van *Spanje*, deeze vrede niet hebbende willen aanneemen, werden de vijandelijkheden der *Franschen* in de *Spaansche Nederlanden* voortgezet: hoe wel niet met dien ernst, als te vooren; en wel door toedoen der Algemeene Staaten, die, beneven den Koning van *Groot-Brittanje*, alle poogingen aanwendden, om den vrede te herstellen: konden de, egter, niet anders uitwerken, dan dat, in het Jaar 1684, een bestand voor 20 Jaaren getroffen werd.

Doch als *KAREL DE II*, Koning van *Groot-Brittanje*, den 16 Februarij van het Jaar 1685 overleed, en deszelfs broeder, de Hertog van *Ijork*, met den naam van *JACOB DEN II*, den thron beklom, begonnen alle voortekenen van eenen nieuwen oorlog zig op te doen; voornaamlyk, zedert hij den *Roomschen* Godsdienst openlyk aangenoomen hebbende, allerlei middelen van geweld in 't werk stelde, om dien zelven Godsdienst, en te gelyk een onbepaald gezag, in zijne Koningrijken in te voeren: ter volbrenging van welke onderneeming hij door *Frankrijk* ondersteund werd. Weshalven 't Parlement van

van *Groot-Brittanje*, den Prins WILLEM DEN III van *Oranje*, die met Prinsesse MARIA, JACOBS oudste dogter, getrouwd was, te hulpe riep; dien de Staaten eene aanzienlijke vloot, bemand met 15000 Krijgsknegten, bijzetterden met welke hij naar *Engeland* overstak; aldaar belandende, den 19 November in het Jaar 1689. Koning JAKOB vervolgens zijne Rijken verlatende, en onder de bescherming van LODEWYK DEN XIV zig begeeven hebbende; draalden de Leden van 't Parlement niet lang met den Prins en Prinsesse van *Oranje*, den 21 April van het Jaar 1689, tot Koning en Koningin van *Groot-Brittanje* en *Ierland* uit te roepen. Om deeze reden verlaarde LODEWYK DE XIV, in het Jaar 1690, den oorlog, niet alleen aan Koning WILLEM DEN III, maar ook aan onzen Staat, door wiens hulpe hij tot den throno bevorderd was geworden. Die zelve oorlog gold weder voornaamlijk de *Spaansche Nederlanden*: alwaar 't *Fransch* heir geboden werd, door den Hertog van *Luxemburg*; dien 't gelukte, in drie veldslagen, den eersten bij *Fleurij*, in het Jaar 1690, den tweeden bij *Steenkerke*, in het Jaar 1692, en den derden tusfchen *Landen* en *Neerwinden*, in het Jaar 1693, het veld te behouden. Ook werd, gedurende deezen oorlog, onder meer andere Steden, *Namen*, in het Jaar 1692, door de *Franschen* gewonnen: doch ook, door Koning WILLEM DEN III, herwonnen, in het Jaar 1695: waar na, in het Jaar 1697, de vrede te *Rijswijk* geslooten werd, en daar bij bepaald, dat, ten aanzien der wederzijdsche bezittingen, alles op den ouden voet hersteld zou worden.

't Hof van *Frankrijk*, deezer wijze, in zijne onderneemingen, ter verkrijging van alle de *Spaansche Nederlanden*, met geweld van wapenen, door de andere Mogenheden, telkens verhinderd wordende, verloor daarom den toeleg, om het den éénen of andere tijd daar toe te brengen, geenzints uit 't oog; doch beproefde, of 'er geene mogelijkheid ware, om het zelve door een anderen weg te mogen uitwerken een verdeling deezer Landen voorslaande met onzen Staat, welke door den Koning van *Groot-Brittanje* zou gegarandeerd worden.

Aan een Compagnie on
Jaare 1695, toen de Rep
Spanje zig bevond: alle
lijke de landen van in é
en verdeling dezer IV
Staten, die 'rijks klein
beheerszig voegmerk
homen, door, in het
ene afzonderlijke vrede
meik. Daarom werd, in
van verdeling door LOU
Groot-Brittanje en den
ambod, ten einde daer
voor zig zelven te bev
omhelsten deeze sabbie
kellijk kwam, dan als ee
er voorkoming van een
moet zag, zo óch Koni
zwakke toestand geen
tijde.

Die tijdschip was niet
1700 vervuld, of Ko
sprak van veel verder in
Spaansche Nederlanden
nament, 't zij door Kon
't zij op deszelfs naam
Kleinzoon FURZ, Hertog
pluis, ten eenigen Erf
archie verhand werd.
bende deeze Nederlanden
bij, met MARQUILLAN,
Gouverneur dier gemet
geslooten, om deeze L
van de *Fransche* troupe
heil lagen, in te min
Spanni Krijgsvolk, 't
verheft zig, door de
den Hertog van Lignon; we

Aan een voortgelijk ontwerp was al rede gearbeid, in den Jaare 1635, toen de Republiek nog in vollen oorlog tegen *Spanje* zig bevond: willende de *Franschen*, dat men gezaamlijk de handen zou in één slaan, ter volkomen overheering en verdeeling deezer *Nederlanden*. Doch de Algemeene Staaten, die 's tijds klaar ontdekkende, waar op *Frankrijks* heerschzugtig oogmerk doelde, waren toen 't zelve voorgekoomen, door, in het Jaar 1648, met *Spanje*, te *Murster* eene afzonderlijke vrede te sluiten: gelijk hier voor is aangemerkt. Daarom werd, in het Jaar 1700, een ander verdrag van verdeeling door *LODEWYK DEN XIV* voorgesteld; die aan *Groot-Brittanje* en den Staat een gedeelte der *Nederlanden* aanbood, ten einde daar door de verkrijging van het overige, voor zig zelven te bevorderen. De beide *Zee-Mogenheden* omhelsden deeze aanbieding; hoe wel meer als een noodzakelijk kwaad, dan als een verkiesbaar beding: en dat alleen, ter voorkoming van een nieuwen oorlog, dien men te gemoet zag, zo dfa Koning *KAREL DE II* van *Spanje*; wiens zwakke toestand geen lang leven voorspelde, zou overleeden zijn.

Dit tijdstip was niet den 1 November deszelven Jaars 1700 vervuld, of Koning *LODEWYK* vormde een aanspraak van veel verder uitzigt, dan, eeniglijk, betreffende de *Spaansche Nederlanden*: brengende ten voorschijn een Testament, 't zij door Koning *KAREL DEN II* waarlijk gemaakt, 't zij op deszelfs naam bedyeglijk ontworpen; waar bij zijne kleinzoon *FELIJS*, Hertog van *Anjou*, tweede zoon des *Dauphins*, ten eenigen Erfgenaam der geheele *Spaansche Monarchie* verklaard werd. En ten einde zijn oogmerk, betreffende deeze *Nederlanden*, des te zekerder te bereiken, had hij, met *MAXIMILIAAN*, Keurvorst van *Beijeren*, *Spaanschen Gouverneur* dier gemelde *Provincien*, een heimelijk verdrag geslooten, om deeze Landen, onmiddellijk na *KARELS* dood, aan de *Fransche* troupen, die daaromstreeks reeds in gereedheid lagen, in te ruimen: gelijk dadelijk geschiedde. Het *Spaansch* Krijgsvolk, 't welk de gesterkte Steden bewaarde, verklaarde zig, door de bestelling deszelven Keurvorst, voor den Hertog van *Anjou*; wordende, ten zijnen dienste, in den eed

ge;

genoomen. Dat meer is: zedert den *Rijswijfschen* vrede, waren eenige vestingen, als Barriereplaatzen, aan *Staatsche* troupen ter bewaaring toevertrouwd: deeze werden, ten getale van 14000, door de *Franschen*, in éenen nagt, naamlijk van den 12 Februarij in het Jaar 1703, in die plaatzen overvallen, en zo veel als Krijgsgevangen gemaakt: welke ook niet ontlagen werden, dan na dat de Algemeene Staaten den Hertog van *Anjou* voor Koning van *Spanje* verklaard hadden.

Gemelde Staaten zouden ongetwijfeld aan deeze verklaring zig gehouden, en ter vermindering van verdere onlusten, die reeds zo lang geduurd, en 's Lands Schatkisten genoegzaam uitgeput hadden, allerlei voorwaarden hebben aangenomen: eischende eeniglijk, voor zig zelve, genoegzaame verzekering; welke verzekering voornaamlijk zou hebben bestaan, in het terugroepen der *Fransche* troupen uit de *Nederlanden*: doch deeze eisch volstrektelijk wordende afgehaagen, deed de Republiek dien stap, welke aan 't *Fransche* Hof zo onverwagt voorkwam, en aldaar zo grooté verbittering tegen dezelve verwekte: naamlijk, die verbintenis, met Keizer LEOPOLD en WILLEM DEN III, als Koning van *Groot-Brittanje*, welke ten oogmerk had, om den Aartshertog KAREL van *Oostenrijk*, Keizer LEOPOLDS jongsten zoon, zo 't doenlijk ware, op den *Spaanschen* thron te stellen (*):

ge.

(*) Deeze Aartshertog KAREL van den *Duitschen* tak van 't *Oostenrijksche* Huis, toen een *Prins* van 17 Jaaren, gebooren den 1 October van het Jaar 1685, is dezelve, die daar na, in het Jaar 1711, na 't overlijden zijns broeders, JOSEPH, met den naam van KAREL DEN VI, den Keizerschen thron beklommen, en tot het Jaar 1741 bezeeten heeft: zijnde de vader der beroemde Keizerinne MARIA THERESIA. Gemelde Aartshertog werd, om meer dan éene reden, geagt, de naaste Erfgenaam tot de *Spaansche* Monarchie, en dus mede tot de *Spaansche* bezittingen,

gevoigt van eenen coning
Majj des Jaars 1701.

Koning KONERT in
Kroon van Spanje, 1 w

gen, in de *Nederlanden*:

Tetmont, door Koning
ontworpen; die, ten eide

Franciüs kromen op te
jongste dogter MARGARET

POLD in houwelijk trad,
narchie verklaard had:

afstand zijner oufste dog
Jaar 1666 trouwde, in

DEN XIV, na der bekrag
geoordeeld, dat de wif

Monarchie, naefden de
van Koning KAREL DEN II

der welke nakomelingen,
de Keurprins van Beije

Keurvorst MAXIMILIAN
hertogin MARIA ANTONIA

POLDS eerste houwelijk, 1
MARGARETHA THERESIA

zonen van Keizer LEOP
derde houwelijk, met de

Palz-Neuburg waren ve
prins, wat in het Jaar

sen: des nu de Aartsh
jou, de enige Mededi

heden greepende word
zijn grootmoeder, MAR

IV, Ining van Spanje,
ger, van oek het Tradit
rijfsche in Huizen van

XVII DUL

gevolgt van eene oorlogsverklaring tegen *Frankrijk*, den 15
 Maj des Jaars 1702.

Koning *LODEWYK DE XIV*, ten bewijze, dat hij naast de
 kroon van *Spanje*, 't weder voornaamlijk gemunt had, op
 dee-

gen, in de Nederlanden: uit kragt, naamlijk, van een vroeger
 Testament, door Koning *KARELS vader*, *FILIPS DEN IV*,
 ontworpen; die, ten einde te verhoeden, dat Spanjes en
 Frankrijks kroonen op één hoofd gezet zouden worden, zijne
 jongste dogter *MARGARETHA THERESIA*, die met Keizer *LEO-*
POLD in huwelijk trad, tot Erfgenaame der Spaansche *Mo-*
narchie verklaard had: welk Testament, door den gedaanen
 afstand zijner oudste dogter, *MARIA THERESIA*, als zij in het
 Jaar 1666 trouwde, met den Franschen Koning *LODEWYK*
DEN XIV, nader bekrachtigd was geworden. Ten minsten werd
 geoordeeld, dat de wijduitgestrekte Landen der Spaansche
 Monarchie, tuschen de afstammelingen dier beiden zusters
 van Koning *KAREL DEN II*, behoorden verdeeld te worden: on-
 der welke nakomelingen, als de eerste, in aanmerking kwam,
 de Keurprins van Beijeren, *JOSEPH FERDINAND*, de zoon van
 Keurvorst *MAXIMILIAAN* van Beijeren, verwekt bij de Aarts-
 hertogin *MARIA ANTONIA*, de eenige dogter, uit Keizer *LEO-*
POLDS eerste huwelijk, met voornoemde Spaansche Infante,
MARGARETHA THERESIA voortgesprooten: terwijl de beide
 zoonen van Keizer *LEOPOLD*, *JOSEPH* en *KAREL*, uit deszelfs
 derde huwelijk, met *ELEONORA MAGDALENA*, van 't Huis
 Paltz-Neuburg waren voortgesprooten: dan deeze jonge Keur-
 prins, was in het Jaar 1699, in zijn zevende Jaar, gestor-
 ven: des nu de Aartshertog *KAREL* en de Hertog van An-
 jou, de eenige Mededingers tot deeze rijke nalaatenschap
 konden gerekend worden: de laatste, inzonderheid, wegens
 zijne grootmoeder, *MARIA ANNA*, de zuster van *FILIPS DEN*
IV, Koning van Spanje. Ten aanzien deezer twee Meded-
 ingers, was ook het Tractaat van verdeeling, in 't Jaar 1700,
 tuschen de Huizen van Oostenrijk en Bourbon werkelijk ge-
 XVII. DEEL. R maakt,

deezee *Nederlanden* wendde, naar ouder gewoonte, zijn mees-
te magt derwaard. Om die reden was 't voor *Groot-Brittanje*,
zo wel als voor onzen Staat, van 't nitterst belang, om al-
daar den oorlog te ontginnen: dewijl zij, al wat de Koningen

VAN

maakt, en door de *guarantie der beide Zee-Mogeheden be-
krachtigd: welk Traaëat, door LODEWYK DEN XIV, onder
voorwendzel van het gemelde Testament zijns schoonbroeders,
Koning KAREL DEN II van Spanje, terfoud na deszelfs over-
lijden, verworpen werd. Uit de onderstaande Geslagtlijst
zal deezee zaak best worden opgehelderd.*

FILIP S IV.

Koning van Spanje † 1665.

MARIA THERESIA
getrouwd met LO-
DEWYK DEN XIV. | KAREL DE II,
Koning van Spanje,
† in 't Jaar 1700.
zonder kinderen. | MARGAR. THERES.
getrouwd met
Keizer LEOP. |
|--|--|---|

† in 't Jaar 1712.

LODEWYK DAUPHIN,
† in 't Jaar 1711. |
|--|

MARIA ANTONIA,
getrouwd met
MAXIMILIAAN,
Keurvorst. |
|--|

LODEWYK DAUPHIN,
zonder kinderen. | FILIPS, Hertog,
na Koning van
Spanje. | JOSEPH FERDIN.
Keurprins, ge-
booren in het
Jaar 1692,
gestorven in 't
Jaar 1699. |
|--------------------------------------|---|--|

LODEWYK DE XIV
en XV, laat over-
leedene Koningen
van Frankrijk. |
|---|

(*) Daar toe moge
de Hertog van Marlbor-
ghen Schrijver, in 't
Amsterdam bij woola-
ven des gemelden Her-
Deelen: als mede 't L
door dien zoven Schrijf
gedrukt te Amsterdam
page. De laatste
kennis, niet alleen v
ge waken; waar door
't bij vliegelingen, 't
verrijpen, door zijne
lees een wilar lige heeft

van Spanje in deeze Nederlanden bezeeten hadden, aan den Aartshertog KAREL hadden toegelegd. Koning WILLEM DE III, alrede den 19 Maj des Jaars 1702, in zijn 52 Jaar, te Londen overleeden, heeft deezen oorlog dus niet beleeft: dan, deszelfs opvolgster, Koninginne ANNA, de jongere zus- ter zijner Gemalinne MARIA, in die zelve maatregelen tredende, zond haare troupen derwaard, onder bevel des Graven, naderhand Hertog van Marlborough; met welke de *Nederlandsche* Krijgsbenden, onder Graave MAURITS van *Nassau Oudwerkerk*, zig vereenigden; die nog in denzelven Jaare 1702, van *Venlo*, *Roermonde*, *Stevenswaard* en *Luik*, dus genoegzaam van de geheele *Maas*, tot *Namen* toe, zig meestert maakten. Wat 't verder beloop van deezen zo zeer bekenden oorlog, wegens de *Spaansche* throonopvolging, die niet voor den Jaare 1713, door den vrede te *Utrecht* eindigde, in deeze *Nederlanden* geweest zij; ook voornaamlijk, na dat de *Keizerlijke* troupen, onder bevel van den waereldsvermaarden Prins EUGEN, zig daar bij vervoegt hadden, is door verscheiden *Geschiedschrijveren* naauwkeurig aangetekend. (*) Kortelijk zij genoeg gezegt, dat dezelve in zijn begin en voortgang, ten

(*) Daar toe mogen we bijzonder aanprijzen, 't *Leven des Hertogs van Marlborough*, van eenen ongenoemden Engelschen Schrijver; in 't *Nederduisch* vertaald, en gedrukt te Amsterdam bij NICOLAAS TEN HOORN; en uitvoeriger, 't *Leven des gemelden Hertogs*, door ABRAHAM DE VRYER, in *IV. Deelen*: als mede 't *Leven van Prins EUGEN van Savojien*, door dien zelven Schrijver, in *III. Deelen*, beiden in *Octavo*; gedrukt te Amsterdam, bij J. LOVERINGH en J. ROMAN de jonge. De laatstgenoemde Schrijver bezat eene zonderlinge kennisse, niet alleen van *Staats-* maar ook van *Krijgskundige* zaaken; waar door hij aan de gevallen van den oorlog, 't zij beleegeringen, 't zij veldslagen, 't zij andere *Krijgsverrigtingen*, door zijne oordeelkundige aanmerkingen, telkens een helder licht heeft bijgezet.

aanzien der drie Bondgenooten, ongemeen voorspoedig was: in alle de veldslagen, die in het Jaar 1703 bij *Ekeren*, in het Jaar 1706 bij *Ramillies*, in 1708 bij *Oudenaarden*, als ook in denzelfden Jaare bij *Wijnendaal*, en in het Jaar 1709 bij *Malplaquet* voorvielen, behaalden zij op de *Franschen* de overwinninge: daar bij waren de meeste en voornaamste vestingen, in *Brabant*, *Vlaanderen*, *Henegouwen*, en zelfs sommige in *Artois*, door de Bondgenooten vermeersterd. 'Er was, tuschen alle deeze vestingen, een genoegzaam breede weg gebaad, tot aan de grenzen van *Frankrijk*. *Landrechies* was de eenige Stad, die nog moest bemagtigd worden, om tot in 't hart van dit Rijk te kunnen dringen: maar, terwijl Prins *EUGEN*, in het Jaar 1712, met de belegering deezer sterkte bezig was, kwam, door de konstgreepen van 't *Fransche* Hof, zeer onverwagt eene groote verandering in 't *Engelsch* Staatsbestier; die ten gevolge had, dat dit drievoudig snoer ongelukkig moest verbroken worden.

De Hertog van *Ormond*, die naar de *Nederlanden* gezonden werd, om *MARLBOROUGH* in 't bevel over het *Engelsch* Leger te vervangen, verkondigde terstond eene wapenschorzing, ten aanzien der *Franschen*: en zonderde zig af van 't heir der Bondgenooten. Hier na werd de Graave van *Albemarle*, in zijne legerplaats, bij *Denain* aan de *Schelde*, door den *Franschen* Marchal de *VILLARS*, verrast en geslagen; waar door al de leeftogt naar 't Leger voor *Landrechies* was afgesneeden. De belegering werd terstond gestaakt: en, terwijl het vereenigd heir met groote moeite den terugtred naar *Mons* nam, gingen de Steden *Quesnoij*, *Bouchain*, *Douai*, *Marchienne*, *St. Amand*, beneven 't Fort *Mortaigne*, in dat zelve Jaar verlooren: terwijl binnen de eerstgenoemde vesting, ook de geheele *Nederlandsche* Artillerie, in 's vijands handen kwam.

Terwijl dit alles geschiedde, waren de Gevolmagtigde Ministers der meeste Europische Mogenheden, te *Utrecht*, reeds in onderhandeling, om den vrede te herstellen; die ook in den volgende Jaare 1713, voor zo verre, immers *Frankrijk* en de Algemeene Staaten, beneven *Groot-Brittanje* aanbe-

belange, deeltijk gebr
Nige voorwerpen, die
tegenvoeten, enge
ning van Frankrijk eene
planten, te rugge,
Dit was, in Artois: i
hare onderhoorigheden
Gode, Valenciennes e
oorlog, door de Bond
andere tijde stond bij
rin, Nieuw, Doornik
meest Samen wel in v
lijk, onder verbodenis
aan 't Huis van Oosten
overeengekomen zijn,
lang genoemde Spaans
tenrijfche Nederland
tot eene Barriere en
herroepelijk en voor
woord, het Huis van
beint deezer Landen, t
bezeeten had, of had be
Rijnrijfchen vrede,
den Koning van Pruis
Land, in volten eigen
beneven Straalen en W
tu de overzijde der Ma
In den volgende Ja
vrede, tuschen den
ve Rastat geslooten:
Honne Hoog Mogend
Spanje: en na dien t
tuschen deezen Staat
Nederlanden, op een va
tu stand gebragt werd
ten, in den 15 Nove
pen ghesloten werd:
Grondwet, als ee

belange, dadelijk geslooten werd: dan op geene zo voordeelige voorwaarden, als men, zonder deeze tusschenkomende tegenspoeden, ongetwijfeld zou bedongen hebben. De Koning van *Frankrijk* eischte, behalven de door hem herwonnen plaatzen, te rugge, de Steden *Air*, *St. Venant* en *Bethune*, in *Artois*: in *Vlaanderen*, de Stad *Rijsel*, met haare onderhoorigheden. Ook behield hij, in *Henegouwen*, *Conde*, *Valenchiennes* en *Maubeuge*; die in den voorigen oorlog, door de Bondgenooten niet waren aangeroerd. Ter andere zijde stond hij af van zijn Regt op *Veurne*, *Ieperen*, *Meeenen*, *Doornik* en *Namen*; welke Steden de Algemeene Staaten wel in voorraad zouden bezetten: dan, te gelijk, onder verbintenis, van dezelve te zullen overgeeven, aan 't Huis van *Oostenrijk*, zo dra zij met dat Huis zouden overeengekomen zijn, aangaande de manier, hoe deeze, dus lang genoemde *Spaansche*, maar nu voortaan te noemen *Oostenrijksche Nederlanden*, voor de Republiek zouden dienen tot eene Barriere en zekerheid: welk Huis dezelve dan onherroepelijk en voor altoos zou blijven bezitten. Met één woord, het Huis van *Oostenrijk* zou nu treden in het volle bezit deezer Landen, zo als Koning *KAREL DE II* dezelve bezeten had, of had behooren te bezitten, uit kragt van den *Rijswijkschen* vrede, des Jaars 1697. Alleenlijk werd aan den Koning van *Pruisfen*, van het Overkwartier van *Gelderland*, in vollen eigendom overgegeeven, de Stad *Gelder*, beneven *Straalen* en *Wagtendonk*, en het Land van *Kesfel*, aan de overzijde der *Maas* geleegen.

In den volgenden Jaare 1714, werd den 5 Maart, ook de vrede, tusschen den Keizer en den Koning van *Frankrijk*, te *Rastat* geslooten: gelijk den 26 Junij, de vrede tusschen Hunne Hoog Mogende en Koning *FILIPS DEN V* van *Spanje*: en na dien tijd, heeft men begonnen, de zaaken tusschen deezen Staat en Keizer *KAREL DEN VI*, in de *Nederlanden*, op een vasten voet te brengen: 't welk daadelijk tot stand gebragt werd, door het zogenoemde Barriere-Tractaat, dat den 15 November van het Jaar 1715, te *Antwerpen* geslooten werd: waar in Koning *GEORGE DE I* van *Groot-Brittanje*, als een derde, mede deel nam. In het II.

Artikel van dit verdrag werd vastgesteld, dat zijne Keizerlijke Majesteit en Hunne Hoog Mogende, tot hunne wederzijdsche beveiliging, elk op zijne eigen kosten, zouden onderhouden, gezaamlijk 30,000 tot 35,000 man: waar van de Keizer drie, en de Staat twee vijfde deelen moest opbrengen. De Staatsche troupen zouden bewaaren, de Stad en Kasteel van *Namen*: beneven de Steden *Doornik*, *Mee-nen*, *Ijperen*, met 't Fort *Knocque* en *Veurne*: en eindelijk, ook *Dendermonde*, voor de helft; zijnde daar de Krijgsbezetting, half *Oostenrijksch* en half *Staatsch*. Terwijl de Keizerlijke troupen zouden gelegd worden, in *Luxemburg*, *Charle-roijs*, *Mons*, *St. Guistain*, *Brusfel*, *Gent* en andere plaatzen naar welgevallen.

Ter voldoening der kosten, door den Staat te besteeden, zo aan 't onderhoud der vestingwerken der gemelde Steden, als der daar in geplaatste Krijgsbezettingen, verbond zig de Keizer, ingevolge Art. XIX. van dit Tractaat, Jaarlijks aan den Staat te zullen betaaten, 550,000 gulden.

Bij dit zelve Barriere-Tractaat, (Art. XVIII.) werden mede tot eenige vergoeding der zwaare kosten, door den Staat, gedurende den oorlog, ten behoeve van het Huis van *Oostenrijk* gespild, aan de Republiek, in vollen eigendom, in het Overkwartier van *Gelderland* afgestaan, de Stad *Venlo*, beneven de Schans *St. Michiel*, de Schans *Stevenswaard*, en het Ampt *Montfoort*, met zijne onderhoorige Dorpen. Dit gedeelte kon, bij 't sluiten van den *Munsterschen* vrede, aan den Staat nog niet worden overgelaaten: dewijl die geheele Provincie in dien tijd onder de magt van *Spanje* was. In het Jaar 1668 hadden egter de Algemeene Staaten een zeker Regt daar toe verkreegen, door het opschieten van twee millioenen gulden, aan *KAREL DEN II*, Koning van *Spanje*: waar voor gemelde plaatzen in dit Overkwartier, dies tijds waren verpand geweest.

In deeze gesteldheid bleven de zaaken in de *Nederlanden*, tot den Jaare 1740; toen, onmiddelijk na den dood van Keizer *KAREL DEN VI*, die den 20 October voorviel, een nieuwe zwaare oorlog ontstond, wegens de Pragmaticke Sanctie, betreffende de opvolging in de *Oostenrijksche* Erflan-

landen, door zijne
 TERREIN. (*) Deze o
 reas begaaten: mit
 toe de Oostenrijksche
 in het jaar 1731 de v
 oordelen zig verpligt
 bij te springen. En v
 ding daar toe, door
 van, de onzijdigheid
 jaar 1744, kunne hulp
 van *Waldik*, bij de Kei

(*) Deze Pragmat
 1713 door Keizer K
 lijke lijferven hebbe
 den van 't Huis van
 hebben. Mitsdien was
 ging in de vrouwelijke
 sterferven aan: en wel
 Eerst op de dogter
 sja, en *MARIA ANNA*.
 Daar na op de dog
 pha en *MARIA AMELIA*.
 Vervolgens op de dog
 twee gemelde Keizers
ELISABETH, *MARIA AN*
 Vermits deeze erfj
 om het Huis van *O*
 doen strekken, tegen
 aanwasfende magt v
 ruden, waarom verlic
 van belang seiden,
 Sade: daar onder o
 in het jaar 1731, en
 gen, die in 't Jaar 17

landen, door zijne oudste dochter, de Aarts Hertoginne MARIA THERESIA. (*) Deze oorlog was in *Duitschland* en in *Italië*, reeds begonnen: maar sloeg, in het Jaar 1744, mede over tot de *Oostenrijksche Nederlanden*. De Algemeene Staaten, in het Jaar 1731 dit verdrag mede onderteekend hebbende, oordeelden zig verplicht. gemelde Vorstin, als Bondgenooten, bij te springen. En vermits zij, ongelet al den sterken aandrang daar toe, door 't Hof van *Frankrijk*, ongenegen waren, de onzijdigheid te omhelzen, en daar tegen, in 't Jaar 1744, hunne hulptroupen, onder bevel van den Vorst van *Waldek*, bij de *Keizerlijke* en *Groot-Brittannische* vereeniging-

(*) Deze *Pragmatique Sanctie* was alreeds in 't Jaar 1713 door Keizer KAREL DEN VI gemaakt, die geene manlijke lijferven hebbende, door dit ontwerp, alle de Erflanden van 't Huis van Oostenrijk onverdeeld wilde gehouden hebben. Mitsdien was daar in vastgesteld, dat de erfvolging in de vrouwelijke lijn, naar 't Regt der eerstgeboorte, verslerven zou: en wel,

Eerst op de dochters des gemelden Keizers, MARIA THERESIA, en MARIA ANNA.

Daar na op de dochters van Keizer JOSEPH, MARIA JOSEPHA en MARIA AMELIA.

Vervolgens op de dochters des Keizers LEOPOLD, vader der twee gemelde Keizers: naamlijk, MARIA ANTONIA, MARIA ELISABETH, MARIA ANNA enz.

Vermits deze erfvolging voornaamlijk ten oogmerk had, om het Huis van Oostenrijk ten genoegzaamen evenwigt te doen strekken, tegen de toenmaals dagelijks meer en meer aanwasfende magt van 't Huis van Bourbon, was dit de reden, waarom verscheiden andere Mogenheden van Europa veel belang stelden, in de bewaaring deezer *Pragmatique Sanctie*: daar onder ook de Koning van Groot-Brittanje, die in het Jaar 1731, en de Staaten der Vereenigde Nederlanden, die in 't Jaar 1732, mede daar in getreden waren.

nigde Krijgsmagt voegden, werden de *Nederlandsche* Barriere-plaatzen in *Vlaanderen*, door den *Franschen* Generaal Veld-marchal, Graave MAURITS van *Saxen*, terstond aangetast; die, dewijl ze onvoorzien waren van genoegzaame Krijgsbezettingen, zonder veel bloed vergieten, binnen korten tijd overgingen: eerst *Meenen*: daar na *Ijperen*, 't Fort *Knocque* en *Veurne*. In het Jaar 1745 volgden *Doornik*, en alle andere Steden in *Oostenrijks Vlaanderen*. In het Jaar 1746, de Steden *Antwerpen*, *Mons*, *St. Guislain*, *Charleroi* en *Namen*. Zelfs ontzagen zig de *Franschen* niet, in het Jaar 1747, alhoewel in geenem oorlog zijnde tegen de Republiek, in *Staats Vlaanderen* te vallen: alwaar de Generaal Graave van *Lowendaal*, zonder veel tegenstand, alle de sterkten vermeersterde: naamlijk, *Sluis*, *Filippine*, *Sas van Gend*, *Hulst*, beneven de Schansen aan de *Schelde*; overal de Krijgsbezettingen, ten getale van bijna 3000 man, krijgsgevangen maakende: en eindelijk *Bergen op den Zoom*; 't welk, na een beleg van twee maanden, in den nacht van den 16 September overrompeld werd: waar door den *Franschen* de weg gebaad schein, om de Provintie *Zeeland* te bemagtigen. Niet min ongelukkig was der Bondgenooten heir in alle de veldslagen, welke die zelve oorlog heeft uitgeleverd: als, die bij *Fontenoij*, den 11 Maj van het Jaar 1745, bij *Rocoux*, den 11 October van het Jaar 1746: en bij *Lavelde*, den 2 Julij van het Jaar 1747. In 't midden van April des Jaars 1748, werd ook *Maastrigt* belegerd. En deeze Stad was de laatste, die eenig vijandelijk geweld heeft moeten uitstaan: want gedurende dit beleg werden de Preliminaire Vredes-Artikelen tuschen de wederzijdse *Fransche* Gevoetmagtigden en die der andere Mogenheden, te *Aken* geteekend: waar bij te gelijk een stilstand van wapenen tuschen de beide heiren beraamd was: dan dewijl de *Franschen* deezen stilstand niet wilden uitgestrekt hebben tot *Maastrigt*, vond men goed, de Stad bij verdrag in handen der belegeraars te stellen tot den dag der wederinruiming, na dat de vrede volstrektelijk zou gestooten zijn.

Al wie naar de groote overwinningen, door Koning *LODEWYK DEN XV*, toen behaald, eenige gistingen maakte aan-

gaan-

GEER
gande den uitlog van
dan dat hij de p
Nederlands van uitge
LOUWIS DE XIV
gen. Tot eils verwo
de planca, zo in de
Landen van onzen St
gegeven.

't Schijnt dat de an
dat mede zig bemoeid
genheden, onbetiing, die
voornam middel ter be
blik te wezen, ook in
bragt hebbe, om haer
neraliteits Landen, d
strekten: gelijk men n
zaak, waarom 't Hui
looren Landen en Ste
deeze gezantslike X P
ken, om ze aan de
gumen: 't welk oogee
hebben, ten ware de an
tigden in de vredeba
waren, zig niet daar n

Onder alle schouwje
ten der Vereenigde N
ling ten allen tijde ge
Landen tuschen versch
in aanmerking neemend
natuurlijk zouden te
kroon van *Frankrijk*
ondernemingen den e
begrijp in *Engeland*
viek de groote magt
welken, bij alden de
zen nite: en in gera
verma en vermeersterd
studen ten van den mo

gaande den uitflag van deezen vrede, kon niet anders vermoeden, dan dat hij de paalen zijns gebieds, ongelijk verder in deeze *Nederlanden* zou uitgezet hebben, als zijn overgrootvader *LODEWYK DE XIV* ooit gedaan had in alle de voorgige oorlogen. Tot elks verwondering heeft hij egter alle de veroverde plaatzen, zo in de *Oosteurijfsche* als in de *Generaliteits Landen* van onzen Staat, bij den gemelden vrede te ruggegeeven.

't Schijnt dat de andere nabuurige Mogenheden zeer sterk daar mede zig bemoeid hebben: en dat de afgunst der Mogenheden, onderling, die men al voor lang gezegt heeft, een voornaam middel ter behoudenisfe der *Nederlandsche* Republiek te wezen, ook in dit geval in 't middelijke veel toegebragt hebbe, om haar in 't bezit te doen blijven deezer *Generaliteits Landen*, die ten voormuur haarer veiligheid verstrekken: gelijk men mede hier aan mag toefchrijven, de oorzaak, waarom 't Huis van *Oostenrijk* in 't bezit zijner verlooren Landen en Steden ter zelve tijd hersteld werd: want deeze gezaamlijke X Provintien een al te vetten brok uitmaaken, om ze aan éene Mogenheid alleenlijk te mogen gunnen: 't welk oogenschijnlijk aan *Frankrijk* zou gelukt hebben, ten ware de andere Mogenheden, welker Gevolmagtigden in de vredehandeling te *Aken* mede tegenwoordig waren, zig niet daar tegen aangekant hadden.

Onder alle nabuurige Mogenheden is 'er, behalven de Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, geen één, die zo veel belang ten allen tijde gesteld heeft in de verdeeling deezer Landen tuschen verscheiden bezitteren, als *Groot-Brittanje*, in aanmerking neemende, de noodlottige gevolgen, die zeer natuurlijk zouden te vreezen zijn, bij aldien daar tegen de kroon van *Frankrijk* dit altijd zo zeer geliefd doelwit haarer onderneemingen den eene of anderen tijd bereiken mogt. Men begrijpt in *Engeland* zeer wel dat de *Nederlandsche* Republiek de groote magt van *Frankrijk* niet lang zou konnen weêrstaan, bij aldien deszelfs grondgebied tot aan haare grenzen reikte: en in gevalle deeze Republiek door *Frankrijk* verrast en vermeesterd wierd, zou *Groot-Brittanje* zig versterken zien van den magtigsten en getrouwsten haarer *Prote-*

stantsche Bondgenooten. Daar beneven zou de Koning van *Frankrijk* meester zijn van alle die voortreffelijke Zeehavens in *Vlaanderen*, uit welke de gantsche Scheepvaart der *Engelschen* op de *Noordzee*, in tijden van oorlog, ontrust en gestremd zou kunnen worden.

Bijaldien tog de eenige haven van *Duinkerken*, altijd, voor en na, zo veele bekommring in *Engeland* gebaad heeft, wat zou te wagten zijn, wanneer alle de havens in der *Franschen* handen waren? Hier bij komt dat men in *Engeland* niets gevaarlijker agt voor hunnen Koophandel, dan dat *Antwerpen* door de *Franschen* bezeeten, en van daar de Zeevaart door de *Schelde* zou geopend worden: want *Londen* is zo wel als *Amsterdam* haaren Koophandel en de daar door verkreegen schatten aan 't verval van *Antwerpen* verschuldigt: en even zo gereedlijk zou de neering van beiden vervallen moeten, zo dra *Antwerpen* in handen kwam van een zo naarstig, vernuftig en spaarzaam volk, als de *Franschen* bij de geheele waereld bekend staan.

Al wie deeze dingen weet en gadeslaat, zal zig niet verwonderen, dat noch voorheen de Koningen van *Spanje*, noch daar na de Keizers uit 't Huis van *Oostenrijk* zelve veele kosten en moeiten hebben aangelegd, om deeze *Nederlanden* tegen de aanvallen der *Franschen* te beschermen: maar dat zij dezelve in tijden van oorlog somwijlen genoegzaam geheel ontbloor, en de verdediging deezer Landen aan de zorge der beide Zeemogenheden overgelaaten hebben; wel verzekerd, dat 't eigen belang deezer Mogenheden van zelf medebrengt om deeze Landen tegen *Frankrijk* te verdedigen (*).

Alle

(*) Die zelve zaak is zeer oordeelkundig betoogt, door een ongenoemden Engelschen Schrijver, in een werkje, uit 't Engelsch in 't Nederduitsch vertaald, en uitgegeeven te Amsterdam in 't Jaar 1738: tot titel hebbende: Aanmerkingen over het gevaar, dat de Oostenrijfsche Nederlanden in handen van Frankrijk vervallen zullen.

Alle deze gemeen-
tuschen vier Mogeheden
Oostenrijk, den Koning
sen, en de Republiek de
verdeling in drie inge-
genheden, bijaldien in
geheele Provincie Ar-
beintende: maar allen
die meest bij hunne gren-
Het vandel, 't welk
is ongelyk groter dan
Mogeheden: behandelde
om die drie andere
't midden, en strekt z
zonder Artivi: naam
gouwen, Namen, Lan-
der van Gelderland.
Door dit Oostenrijk
dat der Nederlanden
den, dat 't nergens die
Oostenrijks Huis bezit-
riete of Voornam ter
einde bij onverwagte
lijk vertrat te komen
te meer te voldoen, A
Thierritelen in Vlaand
Namen, die met een g
bezet te wezen; waar
wegens de Pragmatique
koomen is: waar van i
derlanden als van die
Onderdanen van onzen
sanziën van den wet
wederlei Landen ple
sagende de tollën en
ren, te over en weder
handeln de zijde deezer

Alle deeze gezamenlijke Landen zijn en blijven derhalven nu tusfchen vier Mogenheden verdeeld: naamlijk het Huis van *Oostenrijk*, den Koning van *Frankrijk*, den Koning van *Pruisfen*, en de Republiek der vereenigde *Nederlanden*. En deeze verdeeling is dus ingerigt, dat geen ééne dier gemeelde Mogenheden, bijaldien men *Frankrijk* uitzonderd, waar aan de geheele Provintie *Artois* behoort, eene geheele Provintie is bezittende: maar allen zekere gedeelten van die Provintien, die naast bij hunne grenzen liggen.

Het aandeel, 't welk 't *Oostenrijfsche* Huis daar in bezit, is ongelijk grooter dan dat van ééne der andere genoemde Mogenheden: beftaande vermoedelijk weinig minder gronds, dan die der drie andere Mogenheden gezaamlijk. Het legt in 't midden, en ftrekt zig uit door alle de Provintien, uitzonderd *Artois*: naamlijk door *Vlaanderen*, *Brabant*, *Henegouwen*, *Namen*, *Luxemburg*, *Limburg*, en het Overkwartier van *Gelderland*.

Door dit *Oostenrijks* aandeel word het *Fransche* gebied van dat der *Nederlandsche* Republiek ten eenemaal afgefcheiden, dat 't nergens daar aan paalt: weshalven men al wat 't *Oostenrijks* Huis bezit, ten regte mag aanmerken als de Barriere of Voormuur ter onzer beveiliging tegen *Frankrijk*; ten einde bij onverwagte vredebreuk, door 't zelve niet gereedelijk verrast te kunnen worden. En om aan dit oogmerk des te meer te voldoen, ftrekten in 't bijzonder de zogendemde Barrierefteden in *Vlaanderen*: als mede de Stad en Kasteel van *Namen*, die met een goed getal *Neerlands* Krijgsvolk plagten bezet te wezen; waar in egter, zedert den laaften oorlog, wegens de Pragmatique Sanctie eene merkelijke verandering gekoomen is: waar van hier na. Met deeze *Oostenrijfsche Nederlanden* als aan die zijde onze naaste gebuuren, hebben de Onderdaanen van onzen Staat meest te doen. Daarom zijn ten aanzien van den wederzijdfchen Koophandel, tusfchen die tweederlei Landen plegtige Tractaaten geflooten: bijzonder, aangaande de tolln en in- en uitgaande regten der Koopgoederen, die over en weder verzonden worden: hoewel die Koophandel van de zijde deezer nabuuren ons thans zeer befnoeid word.

Deeze

Deeze Landen staan onder de bestiering van een Gouverneur Generaal, die te *Brusfel* zijnen Zetel heeft. Thans word die waardigheid bekleed door Prins ALBERT van *Saxen-Tesfen*, gehuwd met eene zuster des Regeerenden Keizers JOZEF DEN II. De Gouverneurs der bijzondere Provintien zijn daar aan onderhoorig.

De Koning van *Frankrijk* heeft de Provintie *Artois* geheel, en zijn aandeel in de Provintien *Vlaanderen* en *Henegouwen*, waar toe mede gerekend word de Stad *Kamerijk* met haar onderhoorig Regtsgebied, voorts in *Namen* en in *Luxemburg*: welke Landen in verscheiden Gouvernemenen onderscheiden zijn.

De Koning van *Pruisfen* bezit zijn aandeel in niet meer dan ééne Provintie, die naast zijn Hertogdom *Kleef* en aan zijn Vorstendom *Meurs* paalt: naamlijk het Overkwartier van *Gelderland*, en wel het grootste gedeelte daar van.

Eindelijk aan de Algemeene Staaten der vereenigde *Nederlanden* behooren eenige distrieten in de Provintien *Vlaanderen* en *Braband*, waar onder ook de Stad *Maastrigt*, benevens het Graaffchap *Vroenhoven* begreepen worden, een gedeelte der Provintie *Limburg*, of liever der drie Landen van *Over-Maas*, en eindelijk in het Overkwartier van *Gelderland*.

Het Graaffchap *Artois* is dus de eenige Provintie, welke aan éénen Heer, naamlijk den Koning van *Frankrijk*, toebehoord. Alle de andere zijn, 't zij twee- 't zij drieheerig. Tot 't eerste foort brengt men vijf Provintien: van welke drie gedeeld zijn tusschen het Huis van *Oostenrijk* en *Frankrijk*; naamlijk *Henegouwen*, *Namen* en *Luxemburg*: en twee, naamlijk *Braband* en *Limburg*, tusschen het Huis van *Oostenrijk* en onzen Staat. De Drieheerige Provintien zijn, *Vlaanderen* en *Opper-Gelderland*, welker eerstgenoemde gedeeld is, tusschen het Huis van *Oostenrijk*, *Frankrijk* en onzen Staat, en de laatste, tusschen 't Huis van *Oostenrijk*, *Pruisfen* en onzen Staat. En ter oorzaake deezer veelere verdeelinge, is men bij de aanwijzing der bijzondere plaatzen in deeze *Nederlanden* gewoon, niet alleen de Provintie te noemen, maar ook het onder-

deelsheid en grootheid met te zeggen, en *Brabant*, in *Oostenrijk*. Men de *Oostenrijksche Landen* hebben we die eiglijk bepaalen tot hi en der vereenigde N alles samen met den beelden daar, waar toe behooren, zekere afgeeren, en in de Hertogde *Gelderland*.

De Inwooneren de wel als die der VII zugt veelteil verdro Hervormde Leere o men werd, hadden *Spaanfche* Inquifitie, wel 's Lands Staaten van de *Spaanfche* h Zelfs fcheen de weg de *Gené*, in het jaar 17 wintien, door toedoe

(*) In de Kaarten word die verdeeling na den *Vtrechtifchen* v *Bijk* na het *Barriere-T* ligt gebragt, als die eerste door *Joachim* *Joua* OTTENS, te *Am* *ren*, te *Parifjs*, enz. w gen, als zij van de de *Maas* te aan de *Rijn* en *aleuten* worden afge

derscheid en grondgebied, in welke dezelve geleegeen zijn, met te zeggen, ten voorbeelde, in *Oostenrijks- of Staats-Braband*, in *Oostenrijks- of Fransch-Henegouwen*, enz. (*)

Met de *Oostenrijksche*, *Fransche* en *Pruissische Nederlanden* hebben we ditmaal niet te doen: terwijl wij ons eeniglijk bepaalen tot het aandeel, 't welk de Algemeene Staaten der vereenigde *Nederlanden* in dezelve bezitten, 't welk alles samen met den naam van het Resfort der Generaliteit bekend staat, waar toe, (gelijk meermaalen reeds gezegd is) behooren, zekere afgestaane deelen in 't Graaffschap *Vlaanderen*, en in de Hertogdommen *Braband*, *Limburg* en *Oppergelderland*.

De Inwooneren deezer genoemde Provintien hadden zo wel als die der VII Vereenigde, van de *Spaansche* heerschzugt veelerlei verdrukkingen ondergaan, en naar maate de Hervormde Leere ook in deeze Landen bij veelen aangenomen werd, hadden zij mede beproefd de bitterheden der *Spaansche* Inquisitie. Ook bevonden zig de meesten, zo wel 's Lands Staaten als de Gemeenten, wel geneegen om van de *Spaansche* heerschappij verlost te mogen worden. Zelfs schein de weg daar toe gebaad door de Pacificatie van *Gend*, in het Jaar 1576, ter algemeene bevreediging der Provintien, door toedoen voornaamlijk van Prins WILLEM DEN

I

(*) In de Kaarten deezer Provintien van vroegeren tijd word die verdeeling niet aangetroffen, maar wel die, welke na den *Utrechtschen vrede van het Jaar 1713*, en voornaamlijk na het *Barriere-Tractaat van het Jaar 1715*, zijn voor 't ligt gebragt, als die der X, en die der XVII Provintien, de eerste door JOACHIM OTTENS, en de andere door REINIER en JOSUA OTTENS, te Amsterdam, ook in de Kaart van N. DE FER, te Parijs, enz. waar in de wederzijdsche grenscheidingen, zo als zij van de Noordzee beginnende, voortgaan over de Maas tot aan de Rivier de Moezel, met bijzondere stippen en koleuren worden afgetekend.

I van *Oranje* aangegaan; dan de verschillen ter oorzaake van den Godsdienst, tusfchen *Roomfchen* en *Onroomfchen* ontflaan, maakten dit verbond met der haast kragteloos.

Hier bij kwam dat *ALEXANDER FARNESE*, Hertog van *Parma*, die Don *JAN* van *Oostenrijk* in 't *Spaansch* Gouvernement was opgevolgt, alle listige aanslagen werkftellig maakte om eene fchenring tusfchen de verbonden Staaten te verwekken; 't welk hem in zo verre gelukte, dat zes Provincien, naamlijk *Waalſch Vlaanderen*, *Artois*, *Henegouwen*, *Namen*, *Luxenburg* en *Limburg* van dit verbond afvielen, en onder den naam van *Malkontenten* (*Misnoegden*) aan den Koning van *Spanje* zig weder onderwierpen: weshalven Prins *WILLEM*, bedugt dat alle de andere Provincien dien zelve weg mogten inftaan, in den Jaare 1579, tusfchen de Provincien, die dus lang aan de Pacificatie van *Gend* zig gehouden hadden, te *Utrecht* een nieuw en vaster verbond floot, naamlijk die vermaarde Unie of vereenigingsverbond, waar in de grondflagen tot *Nederlands* Gemeenebest geleid werden.

Dewijl dan die andere Provincien ten dien tijde (en wel ten aanzien van 't meerder deel, door haar eigen toedoen,) door de vijanden overheerd waren, konden zij in dit vereenigingsverbond niet mede begreepen worden: 't welk de reden is waarom deeze *Generaliteits Landen* geen deel aan 's Lands Regeering hebben. Wel is waar, dat de Steden *Venlo*, 's *Bosch* en *Breda* de eerste den 11 April, de tweede den 1 Julij, en de derde den 15 September van het Jaar 1579, de *Utrechtsche* Unie mede onderteekend hadden; dan dewijl zij daar na weder in 's vijands handen vielen, waren zij daar door van dit verbond vervreemd geworden, en zijn, alhoewel door de *Staatsche* wapenen herwonnen, egter, nimmer weer tot het zelve verbond aangenoomen. De *Baanderheeren*, *Edelen* en *Steden* van *Staats Brabant* inzonderheid, hebben, toen de oorlog tegen *Spanje* nog duurde, naamlijk in het Jaar 1632 en 1633, veele poogingen aangewend, om als *Leden* van Staat, en dus hun Land als eene *Vilfte* Provincie te mogen erkend worden: en zo dra de *Munstersche* vrede in het Jaar 1648 geteekend was, vernieuwden zij dit zelve verzoek; 't welk, in gevalle 't hun hadde mogen gelukken, ontwijffelaarlijk door

door die der andere
geween. Dan die
van de hand geween
Land door de wapen
ni der vijanden gewe
onrechtlijk zou zijn,
reels die magt om te
nen, in handen geve
Middelertijl heeft
den Staat der vereenigd
verine Landſchappen
hebben konnen verme
meerderdierte. Da
denſchijheid gemacht
van andere overheerd
als een Hertogdom
megtigden den voor
hebben konnen word
dit oordeel, dat des
zal hebben toegehoort
Oranje, die reeds in 2
re en *Vliſſinge*, groe
Provincie was, geen
den toegevoegt, als
de *Graave* en *Lande*
van *Rozendaal*, *Stree*
lijsheden: te meer,
van aanspraak op 't
had.

Als in den Jaare
's *Hage* gehouden we
Bergen op den Zoom
hunne *Gedeponeerden*,
ing, 't welk hun des
vaniglijk werd aan
deze vergadering ſchri
gehoort, verzoekend
erkend, want op derg

door die der andere *Generaliteits Landen* zou nagevolgt zijn geweest. Dan dit aanzoek werd door de Algemeene Staaten van de hand gewezen; tot reden gevende, dat, dewijl dit Land door de wapenen van den Staat met veel goed en bloed uit der vijanden geweld had moeten herwonnen worden, 't onreedelijk zou zijn, dat men hun een gelijk gezag met en zelfs de magt om tegen hunne overwinnaaren te kunnen stemmen, in handen geeven zou.

Middelerwijl heeft men aangemerkt dat de Bestierders van den Staat der vereenigde *Nederlanden*, die reeds uit VII Souveraine Landschappen bestond, derzelver getal niet zouden hebben kunnen vermeerderen, dat hun gezag daar door vermeerderd wierde. Daar bij heeft men vermoedelijk meer bedenkelijkheid gemaakt, ten aanzien van *Staats Braband*, dan van andere overheerde Landschappen, dewijl deeze Provintie, als een Hertogdom den eersten rang hebbende, haare Gemagtigden den voorrang boven die der andere Provintien zou hebben kunnen vorderen. Misfchien, immers zijn veelen van dit oordeel, dat desgelijks niet weinig tot deeze weigering zal hebben toegebracht, dat aan Prins WILLEM DEN II van *Oranje*, die reeds in *Zeeland*, wegens 't Marquisaat van *Veerre* en *Vlissinge*, grootendeels meester van de stemmen dier Provintie was, geen minder gezag wegens *Braband* zou worden toegevoegt, als Baron van *Breda*, van *Kranendonk*, van de Graave en Lande van *Kuik*, als Vrijheer van *Eindhoven*, van *Rozendaal*, *Steenbergen*, *Princentland*, en andere Heerlijkheden: te meer, dewijl gemelde Prins ook een regt van aanspraak op 't Marquisaat van *Bergen op den Zoom* had.

Als in den Jaare 1651 de bekende groote vergadering in 's *Hage* gehouden werd, zonden de Steden 's *Bosch*, *Breda*, *Bergen op den Zoom*, *Grave*, *Willemstad* en *Steenbergen*, hunne Gedeputeerden, verzoekende gehoor bij deeze vergadering, 't welk hun desgelijks geweigerd word.

Eeniglijk werd aan dezelve vergund, hunne belangen aan deeze vergadering schriftelijk voor te draagen; gelijk werkelijk geschiedde, verzoekende nu, niet zo zeer als Leden van Staat erkend, maar op dergelijken voet als 't Landschap *Drenthe*,
dat

dat is, als een geassocieerd of aan de Republiek verknogt Landschap erkend, en dus ontflagen te mogen worden van de afhankelijkheid van het gebied der Algemeene Staaten, de bestelling hunner eigen Regeering, en aanstelling hunner Amptenaaren te hebben, hunne eigen geldmiddelen te bestieren; zonder dat hun eenige belastingen, dan mer hunne volkomen toestemming, mogten worden opgelegd: ook dat de Raad van *Brabant* geen Zetel hebben mogt buiten de Provincie, enz. beklappende hunne vertogen met verscheiden redenen. Dan deeze redenen werden in het daar op genomen besluit der Algemeene Staaten opgelost, en hunne voorslag van de hand geweezen; zonder dat daar na door de *Brabanders*, zo min als door die der andere Provincien, eenige verder aanzoek daar toe gedaan is.

Alle deeze gezaamenlijke *Generaliteits Landen* staan derhalven, als door de wapenen overheerde en door verscheiden Tractaaten aan de Republiek afgestaane wingewesten, onmiddelijk onder het gebied Hunner Hoog Mogende, de Algemeene Staaten der vereenigde *Nederlanden*, uit de Afgevaardigden der Staaten der bijzondere Provincien saamgesteld, welke de Souverainiteit of Regt van oppermagt over dezelve oeffenen. Zij geeven mitsdien, naar voorkomende omstandigheden aldaar, hunne bevelen door Plakaaten, die door Staatenboden overgebracht, en in 't openbaar in de Steden en Dorpen moeten afgekondigd worden; zij stellen daar de Overheden der Steden door hunne Gedeputeerden, die ten tijde, wanneer de Regeering zal verzet worden, in persoon derwaard overkoomen. Ook stellen zij aan de Gouverneurs in de gesterkte plaatzen; gelijk mede de aanzienlijkste Ampten, als die van Drosfaart of Baljuw, Schout, Secretaris, enz. ter hunner begeevening staan.

De heffing en bestiering der geldmiddelen in deeze Landen, is in 't bijzonder aan de Edel Mogende Heeren Raaden van Staaten toevertrouwd. Deeze bepaalen de hoeveelheid der belastingen op de levensmiddelen, bezaaide Landen, enz. welke als de gereedelijkste wijze van inzameling, gemeenlijk, aan de meestbiedende verpagt worden; zijnde de pagters verplicht hunne pagtgelden aan de Ontfangers der bijzondere di-

Wiltzien, die door de
op te brengen. Zij stel-
dingen, Conventio-
ner, die van hunnen
Generaliteit mogt
den van Staaten het
velinden en Magazijn
Steden dezer Lande
Wiltzien mee hunner
zeve Heeren hebben o
het bevoind over de be-
steel worden.

Doch de regten op
zo te water als te
Gedeputeerden ter Ad-
ten platten Lande hun
miezen hebben.

De Republiek hee-
neus der bijzondere
den, die, beneven den
mar wel Gouverneurs,
de bijzondere geteue
den over het Krijgwe-
Landen eenen Gouver-
Oostenrijcke Neder-
raliteits Landen van
de als de Gouverneurs
len, die zo wel de P
Prins WILLEM DE

(*) Hier bij zijt de
Ome te de regte
Willemburg afflaam
LUDWIG, WILLEM DE
XVII. 1722.

distrieten, die door den Raad van Staaten worden aangesteld, op te brengen. Zij stellen ook aan de Ontfangers der Verpondingen, Contributien, Geestelijke goederen, en meer anderen, die van hunnen ontfang en uitgave aan den Ontfanger Generaal rekening moeten doen. Desgelijks hebben de Raaden van Staaten het opzigt over de Vestingwerken, Ammonitietuizen en Magazijnen, en over de Krijgsbezettingen der Steden deezer Landen, waar toe Jaarlijks naar de bijzondere distrieten twee hunner Afgevaardigden gezonden worden. Die zelve Heeren hebben ook, beneven den Thesaurier Generaal, het bewind over de betaaling der onkosten, die daar toe besteed worden.

Doch de regten op de in- en uitgaande Koopmansgoederen, zo te water als te land, worden geheeven door de Heeren Gedeputeerden ter Admiraliteit, die daar toe in de Steden en ten platten Lande hunne Ontfangers, Contrarolleurs en Commiszen hebben.

De Republiek heeft hier geene Landvoogden en Gouverneurs der bijzondere Provincien, gelijk de andere Mogenheden, die, beneven hen, de Medebezitters deezer Landen zijn, maar wel Gouverneurs, Commandanten en Groot Majors, in de bijzondere gesterkte Steden, die egter geen verder bewind dan over het Krijgswezen hebben. Niet te min hebben deeze Landen eenen Gouverneur Generaal, op de zelve wijze als de *Oostenrijksche Nederlanden*, die over de gezamenlijke *Generaliteits Landen* van den Staat een even gelijk gezag voerde als de Gouverneurs der bijzondere Provincien, over zaken, die zo wel de Politie, als 't Krijgswezen aangaan.

Prins WILLEM DE IV van *Oranje* was de eerste (*),
on-

(* Hier bij zij aangemerkt dat de voorige Prinsen van *Oranje in de regte lijn uit Prins WILLEM DEN I van Nassau-Dillenburg aflammende, naamlijk MAURITS, FREDRIK HENDRIK, WILLEM DE II en WILLEM DE III, het Erfflad-*
XVII. DEEL. S hou-

onder alle *Neêrlands* Stadhouders, dien deeze hooge waardigheid over gemelde Landen opgedraagen werd in het Jaar 1748, waar toe aan deezen Vorst tweederlei Diploma overhandigd werd door Heeren Gedeputeerden ter vergadering Hunner Hoog Mogende, wegens elke Provincie; eerst als Erf-Kapitein en Admiraal-Generaal der Unie, den 2 Augustus, en daar na als Erf-Gouverneur Kapitein en Admiraal-Generaal van *Staats Brabant*, beneven de Landen van *Over-Maas, Vlaanderen* en het Overkwartier van *Gelderland*, den 13 December deszelven Jaars. En deeze waardigheid word thans bekleed door zijne tegenwoordige Doorl. Hoogheid, Prins WILLEM DEN V.

Alhoewel de Hervormde Godsdienst in deeze Landen de predomineerende Godsdienst is, in zo verre de hooge en laage Regeeringspersoonen deezen Godsdienst toegedaan zijn, omhelzen tog verre de meeste Inwoneren overal, zo wel in de Steden als ten platten Lande den *Roomschen* Godsdienst, waar van in het middelijke de oorzaak is, dat deeze Landen te lang gebleeven zijn onder de heerschappij

houderschap der Unie niet welvoegzaam verkrijgen konden, dewijl geen één derzelver Stadhouder was geweest over alle de gezaamlijke vereenigde Provincien, alzo het Stadhouder-schap van Friesland altoos, en dat van Groningen en Ommelanden meesttijds aan een anderen sak van dit Vorstelijk Huis, naamlijk Nassau-Diets behoorende, van dat der vijf andere Provincien, Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht en Overijsel afgezonderd gebleeven was. Dan Prins WILLEM DE IV de eerste zijnde geweest, dien deeze waardigheid over alle de Provincien is opgedraagen, kon deeze daar door de eerste benoemd worden tot Stadhouder of Erfstadhouder der Unie, en dus te gelijk der Generaliteits Landen, die niet aan deeze of geene bijzondere Provincien, maar der geheele Unie onderworpen zijn.

pij der Koningen van
zo kragtig en zo alleg
de VII vereenigde. Het
Jaar 1577 zig reeds dat
toen de Landen der
rede des Jaars 1648,
wa die eerste ijver ver
gbleeten, en daarom
in deeze Landen genoe
zij zig bevonden, toen
gegeven en doeltijl
hooge magten, door de
der Leeraaren, die 't
hoortijke middelen ter
bij deeze hunne nieuw
zaam hebben in 't we
schijnt zelfs in sommige
bijzelden, behalven de
meesters en andere Ker
luggere Ampoensaren in
niste moesten doen van
die plaatsen zelve moeste
het getal der Hervorm
zo niet geheel vermind
zijn na te gaan.

(*) De voorname
Nogende vastgesteld, ter
dienst in deeze Landen
betrekkelijk is, niet men
bidrijft, in het Jaar
naut, ten tijdel hebbende
formie in de Meijestij van
niet van gelijke natuur, con

pij der Koningen van *Spanje*, om aldaar de Reformatie zo kragtig en zo algemeen te doen doorbreeken, gelijk in de VII vereenigde Gewesten, die zedert de Unie van het Jaar 1579 zig reeds dit juk onttrokken hadden. In den tijd, toen de Landen der *Generaliteit* door den *Munsterschen* vrede des Jaars 1648, aan onzen Staat verzekerd werden, was die eerste ijver ter verandering van Godsdienst merkelijk gesleeten, en daarom bleven de zaaken van den Godsdienst in deeze Landen genoegzaam in die zelve gedaante, waar in zij zig bevonden, toen zij aan onze Republiek werden overgegeeven en dadelijk ingeruimd; niettegenstaande 's Lands hooge magten, door de overgaave der Kerken en aanstelling der Leeraaren, die 't Euangelie zuiver verkondigen, de behoorlijke middelen ter voortplanting der Hervormde Leere, bij deeze hunne nieuwlings verkreegen onderdaanen, genoegzaam hebben in 't werk gesteld. (*) 't Getal der Hervormden schijnt zelfs in sommige oorden eer af- als toe te neemen. En bijaldien, behalven de Predikanten, Voorzangers, Schoolmeesters en andere Kerkebedienden, ook alle de hoogere en laagere Amptenaaren in de Steden en Dorpen, geene belijdenisse moesten doen van den Hervormden Godsdienst, noch in die plaatzen zelve moesten woonen, zo 't ware te dugten, dat het getal der Hervormden veel merklijker zou verminderen, zo niet geheel verfmelten; waar van de oorzaken zeer wel zijn na te gaan.

Den

(*) De voornaamste Staatsbestuiten door Hunne Hoog Mogende vastgesteld, ter zaake van den openbaaren Godsdienst in deeze Landen, en wat daar toe eenigzints betrekkelijk is, ziet men bij een verzameld in een bijzonder geschrift, in het Jaar 1661, door den druk gemeen gemaakt, ten tijtel hebbende: Reglement op de Politieke Reformatie in de Meijerij van 's Hertogenbosch en andere Quartieren van gelijke natuur, onder de Generaliteit behoorende.

Den *Roomschgezinden* is wel, onder eene Regeering, bij welke geen gewetensdwang plaats grijpt, overal waar zij hunne voorheen bezeten Kerken aan die van den Hervormden Godsdienst hebben moeten afstaan (*), bij oogluiking vergund, om zekere gebouwen ter oeffening van hunnen Godsdienst te gebruiken, doch deeze mogen geen uitwendig aanzien van Kerken hebben. Desgelijks mogen zij hunne Pastoren, en daar hunne Gemeenten zeer talrijk zijn, Kapellaanen op hunne eigen kosten onderhouden, die binnen hunne zogenoemde Kerkhuizen, alle die plegtigheden, welke deeze Godsdienst medebrengt, onverhindert kunnen verrigten. Doch zeer zorgvuldig hebben zij zig te ontzien van eenigen der gemelde plegtigheden in het openbaar te doen, ten einde geen voedzel te geeven tot meer verbittering, noch aanleiding tot eenige feitelijkheden tusschen lieden der tweederlei Godsdiensten, die daar uit gereedelijk zouden ontstaan. (†) Zij worden dus in zaken, die hunnen Godsdienst betreffen, zeer betengeld, uit kragt van verscheiden Plakaaten, door Hunne Hoog Mogende, van tijd tot tijd gemeen gemaakt, die, in gevallen, waar in de *Roomschgezinden* de paalen, hun gebied,

(*) *Deeze afstand der Roomsche Kerken is niet algemeen geweest, immers niet in de drie Landen van Over-Maas, in de nabuurschap van Maastrigt, daar zij overal hunne Kerken behouden hebben, en zelfs in sommige plaatsen, waar geene Gereformeerden zijn, dezelve ook nog alleenlijk gebruiken; doch in de andere, gemeenzaamlijk, beneven de Gereformeerden.*

(†) *Hier van egter zijn uitgezonderd alle plaatsen, welke Hunne Hoog Mogende in het Overkwartier van Gelderland bezitten, dewijl deeze later, naamlijk in het Jaar 1715 aan hen overgegaan zijn, zijnde onder andere voorwaarden, in 't XVIII Artikel van 't Barriere-Tractaat, vast*

steld, somwijlen te buiten gingen, dikwerf vernieuwd zijn, als in de Jaaren 1721 en 1744, waar bij den *Roomschgezinden* onder andere verboden word, hunne Kerkhuizen te vergrooten of te vernieuwen, zonder uitdrukkelijke vergunning van *Hunne Hoog Mogende*. Bij nadere Resolucie van den 20 Januarij van het Jaar 1753, zijn de voorige Resolutien derwijze nader verklaard, dat onder die hun verboden vernieuwingen mede begreepen zijn, de timmeragien en melioratien, die binnen hunne voorsz. Kerkhuizen zouden worden gedaan, en te gelijk vastgesteld, dat dit verbod zig niet tot *Staatsch Braband* alleen bepaalde, maar zig mede uitstreckte over *Staats Vlaanderen*, en den Lande van *Kuik*; zo wel in de Steden als ten platten Lande. Voor de uitvoering deezer Staatsbesluiten, en wel zonder eenige oogluiking of versooning, zijn de Drosfaarten, Schouten en andere bedienden der Justitie verplicht, met alle zorgvuldigheid te waaken.

Gelijk hier voor van de Baanderheeren, Edelen en Steden in *Braband* is aangemerkt, die dat gedeelte hunner Provincie, 't welk aan den Staat geraakt is, gaarne als eene afgezonderde en van de Republiek onafhankelijke, doch te gelijk daar mede verknogte Provincie wilden hebben erkend, dit zelve heeft men in den aanvang mede getragt, ten aanzien van het Kerkbestuur, in te voeren. Men leefde daar in hope, dat, als de vrede zou hersteld zijn, alle de *Gereformeerde Gemeenten* onder het Resfört der *Generaliteit*, in verscheiden Klassen verdeeld, samen tot eene afzonderlijke Sijnode, die de *Brabandsche* zou genoemd geweest zijn, mogten vereenigd

vastgesteld: dat de Roomschgezinden aldaar, niet alleen hunne Kerken en Kloosters, benevens de onderhoorige goederen behouden mogten; maar ook hunnen Godsdiens met alle plegtigheden in 't openbaar oefenen; op de zelve wijze, als zij geduurende de Spaansche Regeerting gewoon waren.

nigd worden. Doch de onderneemingen daar toe zijn van geen gevolg geweest: en hebben Hunne Hoog Mogende beter geoordeeld, deeze Kerken, (immers de meesten) wel te brengen tot bijzondere Klasfen; maar te gelijk ze saam te voegen met de Sijnoden der Provintien, waar bij zij naast geleegen zijn.

De bijzonderheden, raakende deeze Kerkelijke verdeeling, als mede het Kerkelijk bestuur, die in deeze en geene der Provintien, eenigzints van elkander verschillen, zullen gevoeglijker worden aangewezen, in de Beschrijving van elke Provintie, in het bijzonder.

Vermits daar benevens, deeze *Generaliteits Landen* eene zo merklijke verschillenheid hebben in Gronds- en Lugtgeftelensise, gelijk mede in aart en levenswijze der Inwooneren, zullen de deswege te maaken aanmerkingen bij die bijzondere beschrijving zig best laaten voegen.

GENENARETH OF GENEZARET, door verbastering *Gennaart*, *Genauwerd* genoemd, was voorheen een Vrouwenklooster in *Friesland*, in de Grietenij *Ferwerderadeel*, doch in de *Spaansche* tijden om verre gehaald.

GENT, (*SAS VAN*) een klein sterk Steedje of Dorp, in *Vlaanderen*, omtrent $2\frac{1}{2}$ mijl van de Stad *Gend*, in *Vlaanderen*; zie *SAS VAN GEND*.

GENT OF GEND, de Hoofdstad van het Graaffchap *Vlaanderen*, legt aan de *Schelde*, ter plaatze daar die Rivier de *Lijze* ontvangt. De Stad word, behalven van deeze twee Rivieren, van de Riviertjes de *Lieve* en de *Moere* doorsneeden. Ook loopen 'er verscheide Graften door, die de Stad in zesentwintig kleine Eilandjes verdeelen. Ze legt in 't midden van vier voornaame Steden. *Antwerpen* legt Noordoostelijk, *Mechelen* Oostelijk, *Brusfel* Zuidwestelijk en *Middelburg* in *Zeeland* Noordwestelijk van *Gend* af; elk op eenen afstand van omtrent elf uren, uitgenoomen dat *Mechelen* een weinig verder legt. Men wil dat *Gend* drie *Duitsche* mijlen in den omtrek groot zij;

zij; zo dat deze Sal voor
ja moet gebouwd worden
breede Graven en groede
deelen der Grond te groot
Piaas te konnen gehouden
der Koning WILLIAM van
reel beter voor de Don
oorlog, te bewaaren, dan
Wanneer deze Stad geef
aan te wijpen. Het omle
Gordanus bewoond, dat
Bondgenooten der Nervi
voor den eersten Grond
Anderen willen dat de
ten minsten verbeterd
Wanda of Wenda van
veranderd is. Men schie
volk te vinden, in den
een overoud Slot binnen
eeuw werd de Stad in
Laud Pagi Gendens g
naam Ganda in Gendav
eeuwen af in gebruik ge
Gend is dikwils ingeh
eeuw, toen de Stad no
tegenwoordig behouden
Hutzen in geteld. Mary
boeken, dat men binnen
vijftien tot zestig Jaaren
De Inwooners van
Zijden Stoffen. Ook wo
groote handel in Graane
in, in den Jare 1613,
en van Vlaanderen, een
twee twee Steden gemeen
loopen 'er eene vaart van
Jare 1578 begonnen, en in

zij; zo dat deeze Stad voor een der grootste Steden van *Euro-
pa* moet gehouden worden. Zij is met groote Buitenwerken,
breede Graften en goede Vesten versterkt. Sommigen oor-
deelen dat *Gend* te groot van omtrek zij, om voor eene sterke
Plaats te konnen gehouden worden. Ondertusschen wil men
dat Koning WILLEM van *Engeland* plagt te zeggen, dat het
veel beter voor de Bondgenooten was, *Gend*, in tijden van
oorlog, te bewaaren, dan *Brusfel*.

Wanneer deeze Stad gestigt zij, is met geene volle zekerheid
aan te wijzen. Het omleggende Land werd oudtijds door de
Gorduinen bewoond, daar CÆZAR van gewaagt, en die hij
Bondgenooten der *Nerviën* noemt. Sommigen hebben hem
voor den eersten Grondlegger van *Gend* willen doen doorgaan.
Anderen willen dat de Stad van de *Wandaalen* aangelegd, of
ten minsten verbeterd zij. Deezen zouden 'er den naam van
Wanda of *Wenda* aan gegeven hebben, die zedert in *Gend*
veranderd is. Men schijnt nog eenig overblijfsel van dit oude
volk te vinden, in den naam van *Wandelaars Kasteel*, die aan
een overoud Slot binnen *Gend* gegeven word. In de zevende
eeuw werd de Stad in 't *Latijn Ganda*, en het omleggende
Land *Pagus Gandensis* geheeten. Naderhand veranderde de
naam *Ganda* in *Gandavum*, die van de dertiende en twaalfde
eeuwen af in gebruik geweest is.

Gend is dikwils uitgelegt, en op het einde van de zestiende
eeuw, toen de Stad nog meer van haaren ouden luister dan
tegenwoordig behouden had, werden 'er vijferdertig duizend
Huizen in geteld. MEIJEBA verhaalt in zijne *Vlaamsche Jaar-
boeken*, dat men binnen *Gend* tagtig duizend Burgers, van
vijftien tot zestig Jaaren oud, geteld heeft.

De Inwooners van *Gend* handelen veel in Wollen en
Zijden Stoffen. Ook worden 'er veele Lijwaaten gemaakt, en
groote handel in Graanen gedreeven. Van *Gend* naar *Brugge*
is, in den Jaare 1613, en vervolgens, op bevel van de Staa-
ten van *Vlaanderen*, eene schoone vaart gegraven; waar door
deeze twee Steden gemeenschap met malkanderen hebben. Ook
loopt 'er eene vaart van *Gend* naar *Sas van Gend*, die in 't
Jaar 1554 begonnen, en in 't Jaar 1561 voltrokken werd.

oe zijn van
vloegende be-
ten) wel te
ze saam te
lij zij naast

verdeeling,
geene der
zullen ge-
g van elke

nden eene
en Lugtge-
t Inwoone-
bij die bij

Gennaart,
zwenklooster
doch in de

of Dorp, in
in Vlaande-

op Vlaande-
vies de Lij-
ee Rivieren,
eeden. Ook
in zeesenwin-
idden van vier
lijk, *Mechelen*
rg in *Zeeleand*
nd van omtrent
ig verder leg-
omtrek grou-
Hj

De Stad is op verre na zo aanzienlijk niet, als zij voor twee of drie eeuwen geweest is. De helft van den grond binnen de muuren is onbebouwd, en bestaat uit Weiden en Tuinen. Evenwel pronkt *Gend* met verscheide ruime Markten en eenige deffige Gebouwen. De zogenaamde Vrijdagsmarkt overtreft de anderen niet alleen in grootte; maar is daarenboven met een koperen Standbeeld van **KAREL DEN V** versierd, die in deeze Stad gebooren zijnde, op 't midden van de Markt, in zijn *Keizerlijk Gewaad*, afgebeeld is.

Het Stadhuis van *Gend* is een Gebouw met twee Voorgevels. De oudste werd, in 't Jaar 1481, begonnen. Men begon aan den nieuwsten, in 't Jaar 1600, te arbeiden, en hij werd, twintig Jaaren daar na, eerst voltrokken.

Digt bij het Stadhuis staat de Toren van *Belfort*, daar men langs meer dan drie honderd trappen opklimt. Deeze Toren is van een goed Urwerk voorzien, en van eene geweldig grooten Klok, die elf duizend ponden zwaar is, en *Roeland* genoemd word. Rondsom den rand van dien Klok leest men dit versje:

Rolant, Rolant, als ick kleppe dan is 't brant,
Als ick luije, dan is 't Oorloge in Vlaenderlant.

Het Prinsen-Hof is een zeer oud Gebouw. **LODEWYK VAN MALE** kocht het, in 't Jaar 1368, en veelen van zijne opvolgers hebben 'er hun Hof gehouden. Keizer **KAREL DE V** is, op den 24 Februarij des Jaars 1500, in dit Huis ter waereld gekoomen.

Het Kasteel van Keizer **KAREL** is regelmaatig gebouwd. Die Vorst leidde 'er zelf den eersten steen aan, in 't Jaar 1540. In 't Jaar 1572, werd het, door de *Nederlanders*, om verre gehaald, en elf Jaaren daar na, op bevel van den Hertog van **PARMA**, Gouverneur Generaal der *Nederlanden*, wederom oppereggt.

De *Gentenaars* houden **ST. AMAND** en **ST. BAAF** of **BAVQ** voor hunne Beschermers. De eerste was Bischop van *Tongeren*, en

en de andere een rijk
de zevende eeuw, te
prelaten *Amand* ligte
de goederen van zijn
omten het jaar 650.
negentijf. In den jaar
nus IV, tot eene Bis
lus *Jansonus* werd tot
tom van *Gend* haar ont
gebied, in 't Geestelike
gen. *Wast, Hult, De*
en *Thist*; en hondert
door eenen Aartspr
De Hoofkerk van
is groot, schoon en
947, door *TRANSMA*
Men ziet 'er eene fra
Oosteinde van de Kerk
Hooft en drie *Alange*
heenen zien. Men sch
gegeeven worde.
Behalven de Hoofk
ken, en een groot ge
De *St. Pieters* Mids
die van *Drogen* even
eerste is eene van de r
heeft waereldlijk Reg
De Kerk dezer Ab
1718.
Men heeft binnen
gereld. Op eene van
daar men gewoon is
Standbeelden, verroome
hoofd willende *William*
waard, terwijl hij zijne
van 't Geval 1200, in
word nu verlichte Sch

en de andere een rijk Edelman. Men wil, dat zij beide, in de zevende eeuw, het Euangelie aan de *Gentnaars* kwamen prediken. AMAND stigte verscheide Kerken en Kloosters, uit de goederen van zijnen rijken Medgezel. Deeze stierf te *Gend* omtrent het Jaar 630. De voornaamste Kerk der Stad is hem toegewijd. In den Jaare 1559, werd zij, door Paus PAULUS DEN IV, tot eene Bischooppelijke Kerk verheeven. KORNELIUS JANSENIUS werd tot eersten Bischoep benoemd. Het Bisdome van *Gend* staat onder het Aartsbisdome van *Mechelen*, en gebied, in 't Geestelijke, over zeven Dekenschappen; *Evergem*, *Waas*, *Hulst*, *Dendermonde*, *Oudenaarden*, *Deinze* en *Thielt*; en honderd drieëntagtig Kerspels. De Stad word door eenen Aartspriester bediend.

De Hoofdkerk van s. BAAF, die in 't midden der Stad staat, is groot, schoon en zeer oud. Men vind, dat zij, in 't Jaar 941, door TRANSMARIUS, Bischoep van *Doornik*, is ingewijd. Men ziet 'er eene franse Grot of onderaardsche Kerk. Aan 't Oosteinde van de Kerk staat een wit marmere Beeld, met één Hoofd en drie Aangezichten, die elk eenen bijzonderen weg heenen zien. Men schrikt te zeggen, wat 'er door te kennen gegeven worde.

Behalven de Hoofdkerk, heeft men te *Gend* zes Kerspelkerken, en een groot getal van Mannen- en Vrouwenkloosters. De *St. Pieters* Abdij en de Abdij van *Bandelo* binnen, en die van *Drongen* even buiten de Stad, zijn zeer vermaard. De eerste is eene van de rijkste Abdijen van *Nederland*. De Abt heeft waereldlijk Regtsgebied over een groot gedeelte der Stad. De Kerk deezer Abdij is pragtig herbouwd, in 't Jaar 1718.

Men heeft binnen *Gend* meer dan drie honderd Bruggen geteld. Op eenen van de zelve, de *Hoofdbrug* genannd, daar men gewoon is halsregt te doen, staan twee metaalen Standbeelden, vertoonende eenen zoon, die zijnen vader het hoofd willende afslaan, daar in belet werd, doordien het zwaard, terwijl hij zijnen arm ophief, onverhoeds aan tweeën brak. 't Geval zou, in 't Jaar 1371, gebeurd zijn: doch het word van verscheide Schrijvers met zulke verschillende omstandig-

digheden verhaald, dat daar door de geloofwaardigheid der vertelling merkelyk verzwakt word. Ondertusfchen is dit voorval ook in eene Schilderij op het Stadhuis afgebeeld.

In den Regeeringsvorm van *Gend* is dikwils verandering voorgevallen. Omtrent den Jaare 1200, werd de Stad door dertien, en fomtijds niet meer dan agt Raadsheeren of Schepens, bestierd. Zo dra 'er een stierf, werd 'er, door de overigen, een ander in zijne plaats, gekoozen. Graaf FERDINAND beval, in 't Jaar 1212, dat de dertien Raadsheeren voortaan alle Jaaren veranderd moesten worden. Zestien Jaaren daar na stelde hij eenen Raad van negenendertig Perfoonen aan. Graavin MARGAREET en GUY, haar zoon, schaften naderhand deezen Raad wederom af, en stelden dertig Opziemers van het Gemeenebest, in deszelfs plaats, nevens dertien Scheepenen, dertien Raadsheeren en vier Penningmeesters. Het Negenendertig-manschap verzette de zig tegen deeze nieuwigheid, en beriep zig op het Hof van *Parijs*: 't welk beval, dat het Negenendertig-manschap stand grijpen en de nieuwe Regeering afgeschafft zou worden. FILIPS DE SCHOONE, Koning van *Frankrijk*, in 't Jaar 1301, voor Opperheer van *Vlaanderen* erkend geworden zijnde, maakte wederom verandering in de Regeering. Hij beval, dat de Burgers, alle Jaaren, 'sdaags voor *Maria Hemelvaart*, bij een komen moesten; wanneer de Graaf of zijne Gevolmagtigden vier Perfoonen uit hun verkiezen zouden. Zij moesten 'er, van hunne zijde, ook vier benoemen, en deeze agt moesten zesentwintig agtbaare en bekwaame Mannen verkiezen, die van den Graaf of zijne Gevolmagtigden in dertien Scheepenen en even zo veele Raaden verdeeld zouden worden. Omtrent het Jaar 1340, werd het gantsche Lichaam der Ingezeetenen in drie Leden verdeeld; Burgers, Ambagtsniden en Wevers; en men stelde vast, dat de zesentwintig Raadsheeren alleenlijk uit deeze drie Leden verkooren zouden worden. Drie Jaaren laater werden de Dekens van de drie gemelde Leden der Inwooneren tot algemeene Hoofden hunner Gildebroeders aangesteld. De Deken der Burgers was de eerste Raadsheer der Stad, en had het gebied

bied over alle de Ingezeetenen van hunne inventie leed die der naam van *Artsen*. Dekens van verkieste *H* Wevers had het bevel c die ieder hunne bijzoort gezag van deeze Hoofd de Stad ontbond, tro hoofd van de *Gilden* groone *Nob* *Roeland*, m dat de *Vandels* van er onder den eersten *Kand* der, onder den *Artsen* zoudt wamen uitmaaken der Dekens af, die, voerd; doch eindelijk, roos vernietigd. Tege niet meer dan de *Sch* houde. Geen *Ambag* Scheepenen, die *Jaarlij* yan worden, bij een ko zijn drie *Edelheden* ve hun leven aangesteld w bevestigd of veranderd aanzien, en den voorra gebied van *Gend* en de *Binnen- en Buiten-Singel* *gareeten-Graaf* uit. *D* *Gend* dat zelfde *Regt*, zij door haaren *Auwa* dienden onder zig heel nederzeten, zijn, even ten, gemeenlijk *Pointin* ten alleenlijk *Sads* *Exci* *De Landtreet* van *G* *dem*. *Ten tijde* van *z* *van* *hing* *Gend* *van* *van* *deze* *twee* *Kie*

bied over alle de Burgers, die geen handwerk oeffenden, en van hunne inkomsten leefden. De Deken der Ambagtsluiden, die den naam van Aartsdeken droeg, had tweenvijftig andere Dekens van verscheide Handwerken onder zig. De Deken der Wevers had het bevel over zevenentwintig Genootschappen, die ieder hunne bijzondere Vaandels hadden. Groot was het gezag van deeze Hoofddekens. Zo dra 'er eenige beroerte in de Stad ontstond, trokken zij, om die te stillen, aan het hoofd van de Gilden der Werkliiden, op het luiden van de groote Klok *Roeland*, naar de Markt, in zo groot een getal, dat de Vaandels van *ST. JORIS*, van *Vlaanderen* en van *Gend*, onder den eersten Raadsheer, en de tweenezestig Gildevaandels, onder den Aartsdeken, somtijds een getal van dertig duizend mannen uitmaakten. *FILIPS DE GOEDE* schafte deeze magt der Dekens af, die, egter, naderhand wederom werd ingevoerd; doch eindelijk, door Keizer *KAREL DEN V*, voor altoos vernietigd. Tegenwoordig hebben de Dekens der Gilden niet meer dan de schaduw van hun voorgaande gezag behouden. Geen Ambagts-gild mag, zonder toestemming van Scheepenen, die Jaarlijks ten getale van tweentwintig verkoo- ren worden, bij een koomen. De Verkiezers der Scheepenen zijn drie Edelluiden van het Land, die door den Graave voor hun leven aangeesteld worden, en een vierde, die Jaarlijks of bevestigd of veranderd word. Deeze vierde heeft het meeste aanzien, en den voorrang boven de drie anderen. Het Regts- gebied van *Gend* en *het Vrije* strekt zig niet alleen over de Binnen- en Buiten-Singels der Stad, maar ook tot aan *St. Margareeten-Graft* uit. Binnen dat gebied heeft de Overheid van *Gend* dat zelfde Regt, als binnen de vesten der Stad, het welk zij door haaren *Anman* laat handhaaven, die verscheide Bedienden onder zig heeft. Allen, die zig binnen dit Gebied nederzetten, zijn, even als de Burgers, vrij van alle Landlasten, gemeenlijk Pointingen en Zettingen geheeren. Zij betalen alleenlijk Stads Excijs en Tol.

De Landstreek van *Gend* behoorde oudtijds niet tot *Vlaanderen*. Ten tijde van *KAREL DEN GROOTEN* en *LODEWYK DEN VROOMEN* hing *Gend* van *Brabant* af. Dit blijkt uit de brieven van deeze twee Keizers, in welken van *Gend*, in het
Brach

Brachbants Land, Ganda in Pago Braghando of *Brachbantens*, gewaagd word. *Gend* werd, door KAREL DEN KAALEN, aan zijnen schoonzoon BOUDEWYN, eersten Graave van *Vlaanderen*, gefchonken. De *Gentenaars* werden zedert op de wijze van eenen vrijen Staat bestierd, en gehoorzaamden den Graave van *Vlaanderen* niet, dan wanneer zij 't goedvonden. In 't Jaar 1539 stonden zij tegen Keizer KAREL DEN V op. Zij gaven voor, dat men hen te zeer met schattingen bezwaard, en verzogten FRANÇOIS DEN I, Koning van *Frankrijk*, om bijstand. Deeze wees hen af. De Keizer kwam uit *Spanje*, door *Frankrijk*, naar *Gend*, en oeffende strenge straf over de wederspannige *Gentenaars*. Hij deed zesentwintig van de voornaamste Burgers, door Beuls handen, ombrengen, zond een veel grooter getal in ballingschap, verklaarde alle hunne goederen verbeurd, en beroofde hen van hunne wapenen en voorregten. De Stad werd in eene boete van twaalf honderd duizend kroonen beslaagen, en de Leden der Regeering veroordeeld, om de openbaare ommegangen, met den strop om den hals, te verzellen. De Keizer liet toen, om zig voor het toekomende van de Stad te verzekeren, het Kasteel openregten, daar wij te vooren van gesproken hebben. Ondertuschen bragt zijne strengheid niet weinig toe, tot het verval van den handel, binnen deeze voornaame Stad. In 't Jaar 1576, werd te *Gend* het vermaarde verdrag, tusschen alle de *Nederlandsche* Provintien, uitgenomen *Luxemburg* en *Namen*, geslooten, dat gemeenlijk de Pacificatie van *Gend* of *Gendsche* vrede genoemd word. Het bestond in vijftentwintig Artikelen, en behelsde voornaamlijk, dat de vreemde Troepen uit het Land zouden gezonden worden; dat de Provintien *Holland* en *Zeeland* met de overige vereenigd zouden blijven, en dat de *Roomsch-Katholijke* Godsdienst en de oude voorregten des Lands gehandhaafd zouden worden. Dit verdrag werd, door de voornaamste Geestelijken, Edelen en Afgevaardigden der Steden, ondertekend. De Koning van *Spanje*, FILIPS DE II, zelf bevestigde het. Kort daar na deed de Hertog VAN AARSCHOT, als Gouverneur van *Vlaanderen*, te *Gend* zijne intrede. Drie dagen laater liep de gantsche Burgerij, door de Heeren IMBIZE, RYHOOVE en anderen opge-

ruid,

HET ABLIEZEN

HET AFLEEZEN DER PACIFICATIE VAN GENT.

achden
 AALEN,
 Vlaan-
 op de
 in den
 inden,
 op,
 waar.
 rijk,
 Span-
 over
 an de
 zond
 vanne
 en en
 onderd
 g ver-
 pp om
 voor
 l op-
 trus-
 l van
 1576,
 Neuler-
 n, re-
 nische
 tritke-
 en uit
 n Hol-
 lijven,
 e voort-
 verding
 n Alge-
 spanje,
 eed de
 en, te
 de Bu-
 n oger-
 tuid,

ruid, schielijk te hoop, ten zou wedergeren, die Die med gewaigen; en da Henog, van de Nidchopp eenige andere Heeren, die den Vervolgens dedden den Prins van ORANJE, Utrecht, en sielden in 1584 onderwierpen zij a Spanje; in 1585 werd alge Jaar 1585 in 't openbaar Koning van Frankrijk, na belegering van tien dagen hij houd haar, bij de N wederom van Spanje af. Jaar 1705, werd zij van nomen, en op den 5 J door de Franschen; die Meesters van bleven. 'er, op het einde van h glog, bij verdrag, van hui Graaf DE LA MORTTE, die gehad had, trok, nevens was, op den 2 Januarij d Een groot deel der on die Landtreet, welke me woordig, in 't bijzonder, roemen. Deze Landtreet constant het midden van Keizerrijk onderworpen, Poonen der Sud Graaf. Z ten tijde van NOORWIC v rijk, die een verbond m in beide deze Vorsten, heing van Zugelheim, bij graaf des Keizers tegen leide beveligen, deed, in werpen, van de Geestenen

ruid, schielijk te hoop, roepende dat men hun de voorregten zou wedergeeven, die Keizer KAREL hun benomen had. Dit werd geweigerd; en daar op verzekerden zij zig van den Hertog, van de Bischoppen van *Brugge* en *Ijperen* en van eenige andere Heeren, die zij geruimen tijd gevangen hielden. Vervolgens deden zij den eed van getrouwheid aan den Prins van ORANJE, onderschreeven de vereeniging van *Utrecht*, en stelden IMBIZE tot Voorfchepen aan. In 't Jaar 1584 onderwierpen zij zig wederom aan den Koning van *Spanje*; IMBIZE werd afgezet, en den 4 Augustus van het Jaar 1585 in 't openbaar outhoofd. LODEWYK DE XIV, Koning van *Frankrijk*, maakte zig, in 't Jaar 1678, na eene belegering van tien dagen, meester van de Stad *Gend*; doch hij stond haar, bij de *Nijmeegsche* vrede, in 't zelfde Jaar, wederom aan *Spanje* af. Na den slag bij *Ramillies*, in 't Jaar 1706, werd zij van de Bondgenooten des Keizers ingenomen, en op den 5 Julij van het Jaar 1708 bij verrassing door de *Franschen*; die 'er, egter, maar weinige maanden Meesters van bleeven. MARLBOROUGH en EUGENIUS kwamen 'er, op het einde van het zelfde Jaar, voor, en de Stad ging, bij verdrag, aan hun over, op den 30 December. De Graaf DE LA MOTTE, die 'er van *Frankrijks* wegen het bevel gehad had, trok, nevens de bezetting, die 14000 man sterk was, op den 2 Januarij des Jaars 1709, ter Stad uit.

Een groot deel der onderhoorigheden van *Gend* legt in die Landstreek, welke men, vóór deezen meer dan tegenwoordig, in 't bijzonder, het *Keizerlijk Vlaanderen* plagt te noemen. Deze Landstreek werd, door OTTO DEN GROOTEN, omtrent het midden van de tiende eeuw, aan het *Duitsche Keizerrijk* onderworpen, en strekte zig toen uit tot aan de Poorten der Stad *Gend*. Zij werd aan Keizer OTTO afgeslaan, ten tijde van LODEWYK VAN OVERZEE, Koning van *Frankrijk*, die een verbond met den Keizer maakte. Men vindt dat beide deezes Vorsten, in 't Jaar 948, op de Kerkvergadering van *Ingelheim*, bij *Ments*, geweest zijn. OTTO, de grenzen des Keizers tegen den Graave van *Vlaanderen* willende beveiligen, deed, in den Jaare 949, eene sterke opwerpen, om de *Centenaars* in bedwang te houden. Zij werd

werd het Nieuwe Kasteel genoemd, en de Stad is 'er veele Jaaren agter een zeer van gekweld geweest. De Keizers stelden 'er Bevelhebbers in, die den naam van Graaven voerden, en 'er, tot het het Jaar 1000 toe, meester van bleeven. BOUDEWYN MET DEN BAARD, Graaf van *Vlaanderen*, maakte zig toen meester van *Gend* en van dit Kasteel. Hij verdreef de *Keizerschen*, en stelde eenen Kastelein of Burggraaf te *Gend* aan, die LAMBERT genaamd was, en wiens nakomelingen Erfgenaamen en Eigenaars van dit Burggraaffschap geweest zijn. Keizer s. HENRIK deed *Vlaanderen* den oorlog aan, ter verdediging van de grenzen des *Keizerrijks*, en nam het Kasteel wederom in. Eenigen tijd daar na kwam het andermaal onder de gehoorzaamheid van *Vlaanderen* en van den Kastelein. VOLKAART, zoon van LAMBERT, bekwam eindelijk den eigendom van dit Burggraaffschap. Hij liet eenen zoon na, LAMBERT geheeten, die verscheiden kinderen had. VENMAR, Burggraaf van *Gend*, was de vader van ARNOUT, Graave van *Guines*. BOUDEWYN, oudste zoon van ARNOUT, volgde hem op, in het Graaffschap van *Guines*. SIGER, een van ARNOUTS jonger zoonen, werd Burggraaf van *Gend*. De mannelijke nakomelingen van deezen SIGER zijn in 't bezit van dit Burggraaffschap gebleeven, tot op HUGO, die eene dogter, MARIA geheeten, tot zijne Erfgenaame had, welke, in 't Jaar 1280, met GERARD, Heere van *Sotenghien*, trouwde. Uit dit huwelijk is HUGO van *Sotenghien* gesprooten, die geene kinderen kreeg, en zijne zuster, MARIA VAN SOTENGHIE, tot Erfgenaame had. Deeze trouwde met HUGO, Heere van *Anthoing* en *Espinoi*, wien zij eene dogter baarde, ISABELLE geheeten, die aan JAN, Burggraave van *Melun* en Kamerling van *Frankrijk*, trouwde, wien zij het Burggraaffschap van *Gend* mede ten huwelijk bragt. Dus kwam dit Burggraaffschap in het Huis van *Melun d'Espinoi*.

De Kasteelrij van *Gend* heeft nog tegenwoordig verscheide Onderhoorigheden en Heeren-Regten. Zij is onderscheiden van de Kasteelrij van den ouden Burgt van *Gend*, daar zesentwintig Dorpen, die over de *Schelde* en de Vaarten gelegen zijn, onder behooren. *Somerghem* is het grootste van deeze Dor-

Dorpen. De gantche Landt
hoord, van de tijden van
den dood van MAX, Graaf
1174, voorviel, maar in
Vlaanderen, zig meester v
er vereenigde die Landt
Deze Graaf en zijne Op
redert ter leen van de Kon
tijden van HAREL DEN V.

GENT, (OTTO VAN) Hee
den Staat binnen Emmerik,
den Staat groote dienften be
getuigde verovering van
besch door FREDRIK HENDR
op de *Veluwe* was; waer o
in den aanlag bevoond, n
eerd.

Zie
n.

GENT, (WILLEM JOHANN)
en Edel Gellagr, waar uit
en meer anderen zijn voort
't Collegie ter Admiraliteit
eerste bende Marine: een t
oorlog, in alle gevallen, t
in het Jaar 1667, wannee
toen Luitenant-Admiraal, m
nevens eenige Branders, uit
op te loopen, voerde hij
lig uit, veroverde het For
Rivier te *Chattam*, beroof
verboonde al wat moest ag
bij ten beroemde Schip, v
Engelsch Fregat op; hij dee
vervalten en verbranden. Een

Dorpen. De gantsche Landstreek heeft den Keizeren toebehoord, van de tijden van OTTO DEN GROOTEN af; maar na den dood van DIRK, Graave van *Aalst*, die, in 't Jaar 1174, voorviel, maakte FILIPS VAN DER ELZAS, Graaf van *Vlaanderen*, zig meester van den ouden Burgt van *Gend*, en vereenigde die Landstreek met het Regisgebied der Stad. Deeze Graaf en zijne Opvolgers hielden 't een en 't ander zedert ter leen van de Koningen van *Frankrijk*, tot op de tijden van KAREL DEN V.

GENT, (OTTO VAN) Heer van *Dieden*, Gouverneur van den Staat binnen *Emmerik*, was een dapper Krijgsman, die den Staat groote diensten bewezen heeft, inzonderheid in de gelukkige verovering van *Wezel*, ten tijde dat 's *Hertogenbosch* door FREDRIK HENDRIK belegerd, en Graaf HENDRIK op de *Veluwe* was; waar over hij, wegens zijn goed beleid, in den aanslag betoond, met het Gouvernement werd vereerd.

Zie COMMELIN, *Leven van FREDRIK HENDRIK*.

GENT, (WILLEM JOSEPH VAN) gesprooten uit een zeer oud en Edel Geslagt, waar uit ook de bovengemelde Heer OTTO en meer anderen zijn voortgekomen. Hij was Admiraal van 't Collegie ter Admiraliteit te *Amsteldam* en hoofd van de eerste bende Marine: een man, die zig, in den *Engelschen* oorlog, in alle gevallen, zeer kloekmoedig heeft gedraagen. In het Jaar 1667, wanneer de Admiraal DE RUITER, hem, toen Luitenant-Admiraal, met 17 der lichtste Oorlogschepen, nevens eenige Branders, uitzond, om de Rivier van *London* op te loopen, voerde hij die stoutmoedige daad zeer gelukkig uit, veroverde het Fort *Charnesse*, op den mond der Rivier te *Chattam*, beroofde het *Engelsche* Magazijn, en verbrandde al wat moest agter gelaaten worden. Ook bragt hij het beroemde Schip, *the Roijal Charles*, en nog een *Engelsch* Fregat op; hij deed daarenboven nog drie anderen vernielen en verbranden. Een bedrijf, dat *London* en gantsch

Er-

Engeland den uitersten schrik aanjaagde, en Koning *KAREL* zeer spoedig deed neigen tot vrede, die in dat zelve Jaar gesloten, doch in het Jaar 1672, op de schandelijkste wijze, weder gebrooken werd.

In den eersten Zeeslag van dien oorlog tegen de *Engelsen*, trof deezen braaven Held het ongelukkig lot der allerdappersten in 't gevegt; een vijandelijke kogel benam hem het leven.

Ter zijner eere werd, in de *Domkerk* te *Utrecht*, een prachtige Tombe opgereg. Het bovenwerk, rustende op een zwaaren lijst van wit marmersteen, bestaat in een hooge Pijramide van zwarten gepolijsten toetsteen, weerszijds verfierd met *Scheeps* Vlaggen en Wimpels, zeer zwaar en levendig nit wit marmer gehouwen. Al het bovenwerk is mede van dergelijke stoffe; desgelijks de *Scheeps*- of *Stevenkroon*, die op het toppunt van dergelijke Pijramide staat, en het *Comportement*, behelzende de woorden *Quo fas & fata vocantur*; daar onder, als dienende tot een *Pedestal* of *Voetstuk*, ziet men twee *Dolphijnen*, en wederzijds een gevleugeld kind, dat ter *Regherhand* houdt het *Wapen* der zeven *Provincien*, en ter *Slinkerhand* het *Wapen* van *Utrecht*. Aan de zelve *Regher* en *Linkerzijde* ziet men, op het lijstwerk, een gepluimden helm en belauwerd doodshoofd. Beneden, regt onder de gedagte Pijramide, een *Tafreel* van zwart marmer, en daar in, met vergulde letteren, het volgende *graffchrift* uitgehouwen.

Ter eere van den allergeodsten en allergrootsten Godt.
Hier legt Willem Joseph Baron van Gendt, gesprooten uit een zeer oud en Edel Geslagt in Gelderland, Admiraal van 't Edel Mog. Collegie ter Admiraliteit van Amsterdam: hoofd van de eerste bende Marine, een voorbeeld van de Erfdeugd zijner voorouderen, waar onder hij teld den Oorlogs Blixem Maarten van Rossem desgelijks Walraven en Otto Baronnen van Gent, zijnen oomen, naamen vermaart in de Oorlogen tegen de drie *Filippen*. Een dapper, voorzigtig en onverwinnelijk man, der vijanden schrik en schroom te Water en te Lande, doorlugtig door geheep Europa, wegens den vermaarden inval en intogt op de *Teemis* de

de rege lijp der Zeeover
de *Ratieren* overlij m
verboor heeft. Des dop
mattig en genouwelij
9 Junij 1672, in den oor
Vlooten, door een Kat
zijn kloekmoedige ziel,
geeven. Van wel wan
het Doorlugtig Collegie n
ben in gedentkeken t' z
regen."

Wederzijds van dit Tafreel
in marmer uitgehouwen.

van twee Leeuwen vastgeht
Diestenis, geheel in 't Flan
hand, en de linker gefluge
het Hoofd en Voeteneinde
Tombe wederzijds, ziet m
afgebeeld den Zeeslag. Re
schiliden: *Gent*, *Arnhem*,
Bommel Raarvelt, en Mer

L. v

H

88

I

M

Gent of end, (BART
Meinervijde, werd, in he
gedeputeerd tot de vrede
tis een der afhangeligen v

Gent, (JOHAN VAN) E
lun, welke met den Heer
1571, van den Rijkslag te
de geengheid der Rijkver
XVII. ont.

de rechte klip der Zeeroveren, die hij, toen ze de Zee voor de *Batavieren* onveilig maakten, verbrooit, genoomen en verbrant heeft. Dees dapperen Heldt, zulke groote dingen manhaftig en getrouwelijk hebbende uirgevoert, en op den 9 Junij 1672, in den oorlog tegen de Engelsche en Fransche Vlooten, door een Kanonkogel dood geschooten, heeft zijn kloekmoedige ziel, aan Godt zijnen Schepper wedergegeeven. Vaar wel wandelaar! De Ed. Mog. Heeren van het Doorlugtig Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam, hebben dit gedenkteken t' zijner eere en gedagtenisfè doen opregten."

Wederzijds van dit Tafreel verthoont zig allerlei Oorlogstuig, in marmere uitgehouwen. Vervolgens ziet men zijn Wapen, van twee Leeuwen vastgehouden, en daar onder zijn leggende Beeltenis, geheel in 't Harnas, met een Regiments stok in de hand, en de linker geslagen aan 't gevest van zijn degen. Aan het Hoofd en Voeteneinde, ook in het onderste gedeelte der Tombe wederzijds, ziet men in wit marmere uitgehouwen en afgebeeld den Zeeslag. Rondom staan zijn Heertlijke Wapenschilden: *Gent*, *Arnhem*, *Bommel*, *Wachtendonk*, *Stepraadt*, *Bommel Raasvelt*, en *Meroode van Slaatsburg*.

L. VAN AITZEMA, VI. Deel, fol. 128,
Holl. Mercurius, XVIII. Deel, pag.
 88. SYLVIVS, vervolg op AITZEMA,
 I Deel I Stuk, fol. 248. BISSORT,
Med. Hist. pag. 27 en 28.

GENT of OEND, (BARTHOLD VAN) Heer van *Loenen* en *Meinerswijk*, werd, in het Jaar 1646, wegens *Gelderland*, gedeputeerd tot de vredehandeling te *Munster*, en gekend als een der afhangelingen van den Stadhouder.

GENT, (JOHAN VAN) Heer van *Ooije*, was een van hun, welke met den Heer van *St. Aldegonde*, in het Jaar 1578, naar den Rijksdag te *Worms* werden afgezonden, om de genegenheid der Rijksvorsten te winnen. Wegens *Gelderland*,
 XVII. DEEL. T

land, werd hij met den Kanselier E. LEONINUS, afgezonden naar Frankrijk, om de opdracht der heerschappij aan den Koning te doen. Elders hebben we reeds van de bezendingen berigt gegeven.

GENT, (JOHAN VAN) Heer van Oosterweide, die, van wegens Gelderland, nog tot middernagt van zondag den 6 November van het Jaar 1650, (den dag, waar op Prins WILLEM DE II overleeden was,) moest voorzitten in de Staatsvergadering, deed de Algemeene Staaten terstond bij een koomen, aan welken hij de onverwagte verandering, die door deezen dood, in den staat van 's Lands Regeeringe gekoomen was, op eene beweeglijke wijze voordroeg, en te gelijk afvraagde, wat best tot 's Lands dienst, in deezen toestand van zaaken, behoorde gedaan te worden?

In het Jaar 1660 was hij een der buitengewoone Afgezanten na Frankrijk. Na dat, in het Jaar 1666, de Prins van Oranje, door de Staaten van Holland, als kind van Staat was aangenoomen, werd de Heer JOHAN VAN GENT als deszelfs Gouverneur aangesteld, op eene wedde van vijf duizend guldens Jaars. Terwijl Koning LODEWYK DE XIV zig in de Nederlanden onthield, werd eene bezending aan zijn Majesteit afgevaardigd, om met dezelve in onderhandeling te treden; dit Gezantschap werd bekleed door JAN VAN GEND, WILLEM VAN NASSAU, Heer van Odijk, en PIETER DE GROOT. Deeze Heeren namen hunnen weg door Rheenen, dat geheel van Ingezeetenen ontbloot, en door het Staatse Krijgsvolk leeg geplonderd was; zij kwamen, den 21 van de maand Junij, op het Huis te Keppel, daar tafel, bed, noch spijs te bekoomen was. Aldaar kwamen de Heeren POMPONE en DE LOUVOIS, daags daar aan, hen uit naam des Koning afvraagden, of zij last hadden, om met zijn Majesteit te handelen? Hun antwoord was, dat zij van den Koning begeerden te hooren, op welken voet hij met de Staaten zou willen overeenkoomen. De Fransche Gemagtigden hernamen, „ dat zij volmagt hebben moesten, zo men in onderhandeling zou treden, dat „ al wat de Koning gewonnen had, het zijne was, en we „ derom zou moeten vrij gekogt worden; dat men hem, „ daaren.

„ daarenover, te onkosten
„ doen, en eindelijk sijn. B
Ook vragen zij „ of men
„ den Koning niet eenige
„ overwinnene Gewesen,
wegge hier bij „ dat me
„ handeling, zo men het
Den Amsterdam tot de hand
de bezending te niet.

Vaderl. Hiflor

GENT, (KORNELIS VAN)
was een der Gemagtigden
stand met Spanje, in het J

GENT, (Walraven, Bar
van Nieuport, in het J
dair van Ipoedig. Hij be
sten, onder anderen, in 'e
het Graffschap Mark afge
van Onna, Kaam, Zoet

Vade

GENTMAN, (CORNELIUS)
Jan 1628, uit eene Fam
dat dezelve den Gereform
had moeten vertaalen. Zij
een Koopman in zijne S
mens hem tot den Koop
geaardheid en bekwaamhe
van befluit veranderen, en
ne behoortestad leerde hij
te Utrecht; onder den ver
1640 werd hij Predikant te
te Huis, in het Jaar 164

„daarenboven, de onkosten van den oorlog zou moeten vol-
 „doen, en eindelijk zijne Bondgenooten genoeg geven.“
 Ook vraagden zij, „of men om de Regeering te behouden,
 „den Koning niet eenige andere plaatzen, in stede der
 „overwonnene Gewesten, zou kunnen afitaan?“ POMPONE
 voegde hier bij, „dat men spoedig besluiten moest tot de
 „handeling, zo men het uitterste bederf ontgaan wilde.“
 Dan *Amsterdam* tot de handeling niet willende verstaan, liep
 de bezending te niet.

Vaderl. Historie, XII, XIII en XIV. Deel.

GENT, (KORNELIS VAN) Heer van *Loenen* en *Meinerswijk*,
 was een der Gemagtigden wegens *Gelderland*, tot het be-
 stand met *Spanje*, in het Jaar 1608.

GENT, (*Walraven*, Baron van) werd, in den berugten slag
 van *Nieuport*, in het Jaar 1600, gewond, doch herstelde
 daar van spoedig. Hij bewees den Staat aanmerkelijke dien-
 sten, onder anderen, in 't Jaar 1625; in welk Jaar hij, naar
 het Graaffchap *Mark* afgezonden zijnde, zig meester maakte
 van *Onna*, *Kaam*, *Zoest* en andere plaatzen.

Vaderlandsche Hist. IX en XI. Deel.

GENTMAN, (CORNELIUS) was gebooren te *Goes*, in het
 Jaar 1628, uit eene Familie, die ten tijde van *PARMA*, om
 dat dezelve den *Gereformeerden* was toegedaan, *Vlaanderen*
 had moeten verlaten. Zijn vader was te *Goes*, in *Zeeland*,
 een Koopman in Zijde Stoffen. Deeze was eerst voorne-
 mens hem tot den Koophandel bekwaam te maaken; dan de
 geartheid en bekwaamheid van den jongeling deeden hem
 van besluit veranderen, en hem zijne neiging volgen. In zij-
 ne Geboortestad leerde hij de taalen, en de Godgeleerdheid
 te *Utrecht*; onder den vermaarden G. VORTIUS. In het Jaar
 1640 werd hij Predikant te *Heininkszand*, in het Jaar 1649
 te *Hulst*, in het Jaar 1654 te *Utrecht*, alwaar hij, in het

Jaar 1696, den 25 Januarij, overleed. In het Jaar 1640 was hij getrouwd met **MAGTELINA VAN DRIEWEGEN**; uit welk huwelijk zijn voortgekoomen 2 zoonen en 3 dogters. Zijne schriften zijn genoeg bekend.

LA RUE, *Geletterd Zeeland*, bl. 399, enz.

GENUM en **LIGTAARD**, twee kleine Dorpen, in de Grietenij *Ferwerderadeel*; welke beide Combinatiën zijn van *Reidsum*, het eene Oost-, en 't ander Westwaard, die elk slegts agt stemmen hebben.

GEORG WILHELM, Keurvorst van *Brandenburg*, werd den 3 November des Jaars 1595 gebooren, en in den Jaare 1611 van zijn vader, Keurvorst **JOHAN SIGISMUND**, op de universiteit te *Frankfort aan den Oder* gezonden. Maar in 't volgende Jaar ging hij naar *Frankfort aan den Main*, om de verkiezing van den Keizer **MATTHIAS** bij te woonen. Wanneer in den Jaare 1613 de Markgraaf **ERNST**, gewezen Gouverneur van 't *Gulikerland*, gestorven was, begaf hij zig op vaderlijk bevel derwaards, en nam de Regeering van dat Land op zig. In den Jaare 1619 gaf hem zijn vader, weinig tijds voor zijn dood, ook de Keurvorstelijke Regeering over, die om de elendige tijden in geen voordeelligen stand was: want hij moest gedoogen, dat zijn ongelukkige zwager **FREDERIK DE V**, van den Throon van *Boheemen* gestooten, verder naar *Holland* moest vlugten; ook erkende hem de Hertog **MAXIMILIAAN** van *Beijeren* niet eer voor in den Jaare 1627. Daarenboven werd hem van de *Spanjaarden*, die zig met den Paltsgraave van *Nieuburg* hadden verbonden, de oorlog aangedaan over 't Erfregt van de *Guliksche Landen*; en schoon hij de *Hollanders* te hulpe had, wierd nogthans de vesting *Gulik* met het Graafschap *Mark* en *Ravestein*, mitsgaders een groot gedeelte van 't Hertogdom *Kleef*, aan den Paltsgraaf van *Nieuburg* toegedeelt. In den Jaare 1622 nam Hertog **CHRISTIAAN** van *Brunswijk Lipsbad*, en eenige plaatzen in de *Mark*, van de *Spanjaarden*, maar hield in *Soest* en elders zeer slegt huis. In het

vol.

volgende Jaar nam de Keizerige van de Graafschapen *Mark* wel de *Hollanders* in 't Jaar voort wederom te veroveren. *soest*, onder den Graave van de *Deenen* te vervolgen. ge vestingen, en bezetten. *st* dus verre zig onzijdig. *soest* in 't Jaar 1627 naar *oorders* te stellen, en zig te *den Poolschen en Zweedschen* dat *Land* reeds door de wind de partijen bedorven werd. *derom* adem, inzonderheid *betand*, waar bij hij nogt benevens de voornamste *harre* 1635 in *Zweedsche* hand de Keurvorst ook in een p van *Palts-Nieuburg*, dien *ngdom Kleef of Berg* voor. *Hollanders* diezen nabuur in en reeds in den Jaar *Wenen* wroongen hadden, brachten *gende* Jaar een verandering *de* naastkomende 25 Jaaren *en 't Graafschap Mark*, en *Berg*, te gelijk met de *Graaf* *soest*, bezitten zouden, *ling* onverdeeld geregeerd *was* *Jaar* 1649, uit hoofde van *Keurvorst* de *Bisddommen* *Br* *mitsgaders* vele bijzondere *zonger* *overaar* *ADOLF*, *Ke* *ouwen* met ernst ter harte *men* verder onzijdig te *hijve* *den* *reik* in den Jaare 1650 *Keizer* *ten* ook door zijne *afg* *komst* bij *Brandenburg*, al

volgende Jaar namen de *Keizerlijken Sparenberg*, en het overige van de Graaffchappen *Mark* en *Ravenstein* weer in, hoe wel de *Hollanders* in 't Jaar 1628 *Sparenberg* voor den Keurvorst wederom veroverden. In den Jaare 1626 vielen de *Ketzerfchen*, onder den Graave VAN MANSFELD, onder voorwendzel van de *Deenen* te vervolgen, in zijn Land, bemagtigden eenige vestingen, en bezetten zelfs *Berlijn*, schoon de Keurvorst tot dus verre zig onzijdig gedraagen had. Hij trok ondertusfchen in 't Jaar 1627 naar *Pruisfen*, genoodzaakt zijnde daar orders te stellen, en zig te hoeden voor de onheilen, die uit den *Poolschen* en *Zweedschen* oorlog ontstaan konden, vermits dat Land reeds door de winterlegeringen van beide de strijdende partijen bedorven werd. In den Jaare 1629 fchepte hij wederom adem, inzonderheid door eene bemiddeling of zesjaartig beftand, waar bij hij nogthans de *Marienburgfche* Werder, benevens de voornaame havens *Memel* en *Pillau*, tot den Jaare 1635 in *Zweedsche* handen laaten moest. In dat Jaar trad de Keurvorst ook in een provifioneel verdrag met den Graave van *Palts-Nieuburg*, dien de keuze gegeeven werd, het Hertogdom *Kleef* of *Berg* voor zig te verkiezen; maar vermits de *Hollanders* deezen nabuur in 't *Kleeffche* niet hebben wilden, en reeds in dat Jaar *Wezel* uit der *Spanjaarden* handen ontwongen hadden, bragten zij het zo verre, dat 'er in 't volgende Jaar een verandering in gemaakt werd, volgens welke de naastkomende 25 Jaaren de Keurvorst het Hertogdom *Kleef* en 't Graaffchap *Mark*, en *Nieuburg* het Hertogdom *Gulik* en *Berg*, te gelijk met de Graaffchappen *Ravenstein* en *Breskefant*, bezitten zouden, en 't Graaffchap *Ravensberg* zo lang onverdeeld geregeerd worden. Men vorderde in dat zelve Jaar 1629, uit hoofde van de Herftellingsplakaaten, van den Keurvorst de Bifdommen *Brandenburg*, *Havelberg* en *Lebus*, mitsgaders veele bijzondere Kloosters: maar hij bewoog zijnen zwager GUSTAAF ADOLF, Koning van *Zweeden*, de *Duitsche* onlusten met ernst ter harte te neemen; was ook van voorneemen verder onzijdig te blijven, schoon de Koning van *Zweeden* reeds in den Jaare 1630 in *Pomeren* gevallen was. De Keizer kon ook door zijne Afgezanten op de *Leipzigzer* bijeenkomst bij *Brandenburg*, al zo weinig als bij de andere Pro-

zestanden, in den Jaare 1631 het zo verre brengen, dat men zig openlijk voor zijne partij verklaarde, maar men was vergenoegd, vermits men onder de zegenrijke Wapenen van den Koning van *Zweeden* zig in goeden tegenweer tegen den Keizer zetten kon, dat men uitlandsche hulpe niet nodig had, en zig zelf wel verdedigen kon. Ondertuschen maakte de Koning GUSTAAF niet lang werk in *Pomeren*; want na dat hij dat gantsche Land overmeesterd had, trok hij ook in de *Mark*, en joeg de *Keizerschen* uit *Lokenitz*, *Prenslow*, *Nieuw-Brandenburg*, *Clempenau*, *Treptou* en *Loitz*. TILLY wilde de Stad *Demmin* te hulp komen, maar kwam te laat, en regtte tegen den Koning verder niet uit, dan dat hij de bezetting van *Nieuw-Brandenburg* voor een groot gedeelte neder hieuw. Na dat zig dezelve te rug en naar *Maagdenburg* gewend had, ging de Koning verder, veroverde *Frankfort aan den Oder* stormenderhand, en *Landsberg aan de Warthe* bij verdrag; waar op hij verder voortrukte, slaande zijn Leger neder, niet verre van *Berlijn*, en bragt den Keurvorst zo verre, dat hij *Zweedsche* bezetting in *Spandau* innam, die hij wederom wegneemen zou, zo haast de Koning van *Zweeden* TILLY voor het belegerde *Maagdenburg* had doen opbreeken. Maar toen deeze Stad voor de aankomst van de *Zweedsche* hulp door storm overgegaan was, werd *Spandau* weder door den Keurvorst bezet, hoe wel de Koning hem naderhand genoegzaam dwong, die plaats weder in zijne magt te laten. De Keurvorst ontschuldigde zig bij den Keizer hier over, die egter geloofde, dat het een bestooken werk was, en dat de Keurvorst zig slegts had laten dwingen. De *Zweeden* sloegen zig hier op langs de *Havel* neder, en maakten, daar dezelve, in de *Elve* valt, een sterke schans, die de volgende tien Jaaren, dan eens in de *Zweedsche*, dan eens in der *Saxen* handen geweest is, tot dat Keurvorst FREDRIK WILLEM dezelve in den Jaare 1641 liet slegten. Vermits nu TILLY met al zijne magt op den Koning los ging, en hem wederom tot een veldslag uitnodigde, of dwingen wilde over de *Elve* te rug te trekken, moest de *Oude Mark* daar door veel uitstaan; tot dat TILLY na vergeeffche moeite, en bij *Wolmerstad* drie Regimenten te paard verlooren te hebben, uit gebrek van voorraad weder

naaf

naaf het *Maagdenburgsche* eenige lugt scheep. Het was de *Saxen* met den Koning verbond trad ook onze *Keizer Daken* in persoon bij, en den *ing van Leipzig* zijn serul *ASWINIM* tegen de *Saxen*; daar egter weinig uitsluitend verstand, dat de *Saxen* zou gehouden hebben, toebragt men op 't uipst, dat de *Protestanten* zou verkiezen. PRINCE FREDRIK WILLEM was toen; maar wijl in den Jaare 1631 de Koning inooverde, wien begeleide, liepen alle de Jaaren 1633 en 1634 kreeg gedeelte van de *Westphalen* de Keurvorst weinig voordien. Het was de zelve daar weder verbond in *Lijpstad*. In het jaer 1635 zerkten *Frankfort* en *Landsberg* de volgende Jaar weder ontrent ook *Spandau* wederom bezet. De *Norwinger* lag daar van 1635 in de alzonderlijke vrede, in de *Keur-Saxen* te *Pirna* gesloegten een gevoegelijke wijze wien hem in zijn *Erffregt* niet wijl des Jaars 1630, werd en den Hertog *BOGISLAV* van *Brandenburg* als handhave *Pomeren* zo lang in bezit te hebben bedongen was, dat *Pomeren* des onlogs te helpen bezet dan van den Keizer eischte. Het was van wapenen rustende

naar het *Maagdenburgsche* moest wijken; waar door de Mark eenige lugt schepte. Het wegneemen van *Leipzig* noodzaakte de *Saxen* met den Koning een verbond aan te gaan. In dit verbond trad ook onze Keurvorst; woonde den Krijgs-Raad te *Duben* in perfoon bij, en liet na de gelukkige uitkomst van den slag van *Leipzig* zijne troupen onder den *Saxischen* Generaal *ARNHEIM* tegen de *Keizerschen* in *Boheemen* en *Silese* djenen; daar egter weinig uitgereg't werd: 't welk aan een heimelijk verstand, dat de gemelde Generaal met de *Keizerschen* zou gehouden hebben, toegeschreeven wierd. Ondertusschen bragt men op 't tapijt, dat men deezen Vorst tot beschermer der *Protestanten* zou verkiezen. Ten dien einde zou zijn zoon Prins *FREDRIK WILLEM* met de Kroonprinsesse *CHRISTINA* trouwen; maar wijl in den Jaare 1631 in den slag bij *Lutzen*, de Koning sneuvelde, wiens lijk de Keurvorst tot aan *Wolgast* begeleidde, liepen alle deeze voorneemens te niet. In de Jaaren 1633 en 1634 kreegen de *Zweeden* en *Hesfen* een groot gedeelte van de *Westphaalsche* Landen in hun geweld, daar de Keurvorst weinig voordeel bij ontving: want de *Keizerschen* joegen de zelve daar weder uit, en behielden 't tot aan het vredesverbond in *Lipstad*. In den Jaare 1633 namen de *Keizerschen* *Frankfort* en *Landsberg* weder in, 't geen hen in 't volgende Jaar weder ontruikt werd: in welk Jaar de Keurvorst ook *Spandau* wederom bezette, vermits de *Zweeden* na den *Nortlinger* slag daar van afstaan moesten. Ook bewilligde hij in de afzonderlijke vrede, in 't Jaar 1635, tusschen den Keizer en *Keur-Saxen* te *Pirna* geslooten, waar door de *Zweeden* op een gevoegelijke wijze weder uit *Silese* verhuizen moesten, en hem in zijn Eifregt niet hinderen konden. Op den 10 Junij des Jaars 1630, werd tusschen den Koning van *Zweeden* en den Hertog *BOGISLAUS* een vergelijk gemaakt, daar *Keur-Brandenburg* als handhaver over gesteld werd, dat de *Zweeden* *Pomeren* zo lang in bezit zouden houden, tot dat bij de vrede bedongen was, dat *Pomeren* vrij zou zijn van de onkosten des oorlogs te helpen betaalen, 't welk de Koning van *Zweeden* van den Keizer eischte. In dit Jaar werd de loopende stillstand van wapenen tusschen de *Zweeden* en *Poolen*, inzonder-

heid door zijne bemiddeling, tot 26 Jaaren verlengt, waar door de *Poolen* alles wat de *Zweeden* in *Pruisfen* bezaten, en de Keurvorst zo lang in bewaaring gehad hadde, te rug bekwamen, en hij weder meester werd van *Memel* en *Pillau*. Hij had wegens deeze Landen, in den Jaare 1632, zijne Gezanten op den verkiezingsdag te *Warschouw* gezonden, dien egter geen stemming in de zelve door de *Poolen* vergund werd, schoon zij zulks eischten: maar zij woonden egter, in den Jaare 1633, de kroning van den Koning *ULADISLAUS* bij, en gingen in de processie met den oudsten Koninklijken Prins. In den Jaare 1635 zag het wederom zeer slegt in de *Mark* uit, doordien de *Zweeden* en *Saxen* malkander in de zelve wakker najaagden. De laatste namen *Havelberg*, de *Werberschans*, *Radenau* en *Brandenburg* in, maar werden, in den Jaare 1636, bij *Witstok* van de *Zweeden* geslaagen, dewelke toen zeer stordig huis hielden, rovende en plonderende, en evenwel hunne winterkwartieren in dat verwoestte Land betrokken. Wanneer ook in den Jaare 1637 de laatste Hertog van *Pomeren* *BOGISLAUS* DE XIV zonder erven uit deeze wereld scheidde, werd de Keurvorst door de *Zweeden*, om de voorverhaalde redenen, in het bezitneemen van die Landen verhindert, weshalve hij in weerwil van zijne verbondene onzijdigheid de wapenen wederom aangreep: maar met slegt voordeel, vermits de *Mark* wederom tot in den grond verwoest werd; zo dat 'er plaatzen waren, daar men in eenige mijlen verre geen menschen aantreffen kon: hoewel de boeren nogthans de *Zweeden*, inzonderheid in den zogenaamden *Tremmeling*, grooten afbreuk deden. In 't Jaar 1638 namen zij de plaatzen langs de *Havel* in, dwongen de *Keizerschen* uit de *Mark*, en bij *Werben* over de *Elve* te wijken. In 't Jaar 1639 veroverden de *Zweeden* *Gardeleben*, *Driesen*, *Landsberg* en *Frankfort*. De Keurvorst liet nogthans het vervallen *Oderburg* weder herstellen; reisde daar op naar *Pruisfen*, en liet daar eenige manschap trekken over den *Duna*, en in *Lijfland* vallen, stroopende tot onder *Riga*, maar genoot 'er weinig voordeel van. De Keurvorst stierf onder alle deeze onlusten te *Koningsbargen*, den 1 November des

Jaars

Jaars 1640, *Scriptores*
Historie van Zweeden.
 HELM *Edr. Brand. titit*

Georg, Hertog van
 17 Februarij des Jaars
 WILHELM, Hertog van
 TILAN DEN II, Koni
 1591 werd hij naar de
 bezaag hier op vercheid
 Jaar 1601 kwam hij in
 daer in de *Spaansche*,
 hij, begaf zig hier op
 tel, die hem in den
 droeg. In 't Jaar 16
 Frankrijk, weder naar
 hij deeze reize volbra
 CHRISTIAAN DEN IV,
 den Jaare 1611 Overste
 meester, en gedtoeg z
 wel, daar hij tweemaal
 vertiel bij deezen dien
 zig in den Jaare 1616
 en bragt het zo verre
 en zijnen broeder van
 gettam worden. In de
 slag te *Brunswijk* tot K
 angeheid, maar stond
 en ging in het volgend
 laubstans, in *Keizersrij*
 een weezin in krieg,
 1628, trad in het Jaar
 kroos naderhand de zij
Zweeden, van wien hi
Saxijschen kreis ontfer
 Generaal *AEE* niet we
 die elders, en gaf hem
 op van hij *Peine* en

Jaars 1640. *Scriptores Brandenb. Puffend. Inleiding tot de Historie van Zweeden. Item de rebus gestis FRED. WILHELM Elef. Brand. initio.*

GEORG, Hertog van *Brunswijk* en *Luneburg*, werd den 17 Februarij des Jaars 1582 gebooren. Zijne ouders waren WILHELM, Hertog van *Zel*, en DOROTHEA, dogter van CHRISTIAAN DEN II, Koning van *Denemarken*. In den Jaare 1591 werd hij naar de Univerfiteit van *Jena* gezonden, en bezag hier op verfcheide Hoven van *Duitschland*. In het Jaar 1604 kwam hij in de Vereenigde *Nederlanden*, en van daar in de *Spaansche*, woonde de belegering van *Rhijnberg* bij, begaf zig hier op bij den Aarts Hertog ALBERT te *Brusfel*, die hem in den Jaare 1607 een Regiment te voet opdroeg. In 't Jaar 1608 begaf hij zig naar *Engeland* en *Frankrijk*, verder naar *Sicilie* en 't Eiland *Malta*. Na dat hij deeze reize volbragt had, ging hij in Krijgsdienst van CHRISTIAAN DEN IV, Koning van *Denemarken*, en werd in den Jaare 1611 Overfte te voet; kort hier op Generaal-Wagmeester, en gedroeg zig in de belegering voor *Colmar* zeer wel, daar hij tweemaal gewond werd. In den Jaare 1612 verliet hij deezen dienst, kwam weder in *Duitschland*, begaf zig in den Jaare 1616 bij den Keizer MATTHIAS naar *Praag*, en bragt het zo verre, dat de *Grubenhagifche* Landen hem en zijnen broeder van de *Wolfenbuttelfche* linie moesten afgestaan worden. In den Jaare 1619 werd hij op den kreitsdag te *Brunswijk* tot Kreitsoverfte der *Neder-Saxifche* kreits aangefield, maar ftond dit wederom af in den Jaare 1624, en ging in het volgende Jaar 1625, onder den Generaal WALLENSTEIN, in *Keizerlijken* dienst. Maar vermits hij hier ook een weerzin in kreeg, verliet hij denzelven in den Jaare 1628, trad in het Jaar 1631 in het *Leipzigiger* verbond, en koos naderhand de zijde van GUSTAAF ADOLPH, Koning van *Zweeden*, van wien hij het Generaalfchap van den *Neder-Saxifchen* kreits ontving. Vermits hij met den *Zweedschen* Generaal AKE niet wel overweg kon, zond de Koning dien elders, en gaf hem den Generaal BAUDIS bij hem. Hier op nam hij *Peine* en *Steinbruk* in, belegerde *Kalenberg*,

maar moest deeze plaats op 't annaderen van den Keizerlijken Generaal PAPHENHEIM verlaten. Hij rukte daar op naar *Eischveld*, veroverde *Duderstadt*, en belegerde *Wolfenbittel*, maar vrugteloos. Hier op verenigde hij zijne benden met die van den Keurvorst van *Saxen*, bij *Torgau*, kort voor den slag bij *Lutzen*, en behield na de dood van den Zweedschen Rijkskanselier het Generaatschap in den *Neder-Saxischen* en *Westphaalschen* kreits; sloeg hier op den Keizerlijken Generaal MERODE, bij *Ollendorp*, den 28 Junij des Jaars 1633, en veroverde *Hameln*, *Osnabrugge* en *Petershagen*. In den Jaare 1634 werd hij op nieuw tot Generaal in den *Neder-Saxischen* kreits benoemd, en hem de Zweedsche Generaal Veldmaarschalk bijgevoegd. Hij belegerde hier op *Hildesheim*, voegde zig bij den *Hessischen* Generaal MELANDER, nam verscheide plaatzen in *Westphalen* weg, sloeg de Keizerschen bij *Hoxter*, veroverde in de Jaaren 1634 en 1635 *Bukkeburg* en *Nieuwstadt*, als mede door zijnen Luitenant Generaal USLER, *Hildesheim*. In het Jaar 1635 hielp hij, na de dood van FREDRIK ULRICH, Hertog van *Brunswijk*, de Erfstaataten te regt brengen, en bewam voor zijn aandeel *Hanover*. In dat Jaar nam hij het *Praagsche* vredeverbond aan, en deed aan den Keurvorst van *Saxen*, JOHAN GEORG, eenige Regimenten tegen de *Zweeden* over. In den Jaare 1636 nam hij de Regeering aan, en bragt den 17 September des Jaars 1637 de Stad *Luneburg*, benevens den *Kalkberg*, die de Zweedsche Overste STAMMER opgaf, in zijn geweld. In den Jaare 1639 nam hij de onzijdigheid met de *Zweeden* aan; maar wanneer de Keizer het Stigt *Hildesheim*, 't geen de Hertog of zijne Familie meer dan honderd Jaaren bezeten had, zig aanmatigde, voegde hij zig weder bij de *Zweeden*, en belegerde *Wolfenbittel*; viel hier op in eene ziekte, en stierf den 2 April des Jaars 1641 te *Hildesheim*. Zijne Gemalin was ANNA ELEONORA, dogter van LODEWYK, Landgraave van *Hessen-Darmstadt*, bij wie hij in 't Jaar 1618 teelde MAGDALENA, die kort daar na stierf; CHRISTIAAN LODEWYK, GEORG WILHELM, JOHAN FREDRIK, SOPHIA AMALIA, Gemaalinne van FREDRIK DEN III, Koning van *Denemarken*, ERNST AUGUSTUS en DOROTHEA MAGDALE-

NA.

NA. Hij had voor zijne
na zijn overlijden twee
regeeren zonden, name-
LODEWYK te Zel, en
berg, en dat, bijaldien
derde, en vervolgens
volgen. Dus maakte hi
pien, eene te Zel, en
ouste tijld de keuze
wie P. II. p. 462. W
der Hertog van Br
rel. Sac. A.

GEORG CHRISTIAAN
van ULRICH, Graave v
van LODEWYK, Landg
6 Februartij des Jaars
zijns vaders zijn oud
den Vorstenland vert
bij met zijn jonger bro
der 't opzigt van hu
caanou, in den beginn
andere Provincien, ver
bevoord zig bij de afg
LIAAN HENRIK van Kap
den Keizer LEOPOLD, v
meer zijn gemelde oud
April zonder mannelijke
de hij den zelven, d
landsche Regeering; e
nietchreef, seiden hem
dat hij eerst de bezw
honne toetemming de
Hij geraakte in den b
1610, met eenige Lan
twijk, en een gedeel
in een hevigen twist;
op de Overste AILVA

NA. Hij had voór zijnen dood deeze schikking gemaakt, dat na zijn overlijden twee van zijne zoonen in het *Lunenburgsche* regeeren zouden, namentlijk de eerstgeboorne CHRISTIAAN LODEWYK te *Zel*, en de andere GEORG WILHELM te *Kalenberg*, en dat, bijaldien deeze oudste broederen stierven, de derde, en vervolgens de vierde, in de Regeering zouden volgen. Dus maakte hij hier van twee bijzondere Heerschappijen, eene te *Zel*, en de andere te *Kalenberg*, waar van de oudste altijd de keuze hebben zou. *Bunting Chron. Brunswic. P. II. p. 462. WINKELMAN, Stam- en Regentenboom der Hertogen van Brunswijk. PUFFENDORF, comment. de reb. Succ. A.*

GEORG CHRISTIAAN DE II, *Vorst van Oost-Friesland*, zoon van *ULRICH*, Graave van *Oost-Friesland*, en *JULIANA*, dogter van *LODEWYK*, Landgraave van *Hesfen-Darmsbad*, werd den 6 Februarij des Jaars 1634 gebooren. Wanneer na de dood zijns vaders zijn oudste broeder *ENNO LODEWYK*, reeds tot den Vorstenstand verheeven, de Regeering aanvaardde, werd hij met zijn jonger broeder, Graaf *FERDINAND EDZARD*, onder 't opzigt van hunnen Hofmeester *JOHAN FILIPS VAN CRANNE*, in den beginne van het Jaar 1651 naar *Braband* en andere Provintien, vervolgens naar *Frankrijk* gezonden. Hij bevond zig bij de afgezondenen van den Keurvorst *MAXIMILIAAN HENRIK van Keulen*, bij de verkiezing en kroning van den Keizer *LEOPOLD*, te *Frankfort aan den Main*; en wanneer zijn gemelde oudste broeder in den Jaare 1660, den 4 April zonder mannelijke erven deezer waereld overleed, volgde hij den zelven, doch maar als Graaf, in de *Oost-Frieslandsche* Regeering; en vermits hij aanstonds een Landdag uitschreef, stelden hem daar de Landsgevolmagtigden voor, dat hij eerst de bezwaarnissen afdoen moest, eer hij met hunne toestemming des Lands Regeering aanneemen mogt. Hij geraakte in den beginne van het betier, in den Jaare 1660, met eenige Landstanden van de *Steden Norden* en *Aurich*, en een gedeelte van de *Ridderschap* en *Boerenstand* in een hevigen twist; de *Boeren* in *Renderland* gaven op den Overste *AILVA* en zijne Krijgsbenden vuur, wanneer zij

Gez. 17. op naar 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

zij te *Wener* des Graaven bevelen wilde uitvoeren: zo dat deze onlusten aan de Staaten der Vereenigde *Nederlanden* gebragt werden, dewelke den 23 November des Jaars 1660 een zeker decreet afzonden; en alſchoon de Staaten-Generaal den 31 Maj des Jaars 1661 eene uitspraak deden wegens het geſchil, werd egter daar door de twist niet weg genoomen, maar ontſlak in den Jaare 1662 veel heviger: zo dat beide de partijen andermaal hunne zwaarigheden voordroegen. De Staaten ſoegen voor om een nieuwen Landdag te *Emden* te houden, die egter naar *Hinten* uitgeſchreeven werd, en zijn ſchoonvader, de Hertog van *Wurtemberg*, zond D. FORSTNER in den *Haag*, om de zaak voor zijnen behuwdzoon te bevoordeelen. Gedagte Landdag werd ook door bemiddeling van gemelde Staaten naar *Emden* verplaatst, daar hij in perſoon verſcheen, en de zaak wegens het uitsluiten van eenige perſoonen uit de Ridderſchap onderzocht en bemiddeld werd, zo dat de Stad *Emden* aannam 72,000, en de overige Landſtanden 30,000 guldens in drie Jaaren te betaalen. Hij vergeleek zig ook met de weduwe van zijnen oudſten broeder (wiens testament hij in twijffel getrokken had) en met de twee nagelaatene dogters, beloovende, dat hij aan de laaſten tot den ouderdom van 10 Jaaren 1200, en tot haar 16 Jaar 1600 gulden zou uitkeeren. Met zijn jonger broeder, Graaf EDZARD FERDINAND, geraakte hij wegens het moederlijk erfgoed mede overhoop; maar dit werd door bemiddeling van CHRISTIAAN LODEWYK, Hertog van *Brunswijk en Luneburg*, bijgelegd. Wanneer Vorst HERMAN van *Ligtenſlein* aan het *Keizerlijke Hof*, door uitspraak van het gerigte, een grooten eisch gewonnen had, van wegens zijne moeder, die de ſtiefzuster van den Vorst van *Oost-Friesland* geweest was, en de uitvoering daar van aan CHRISTOFFEL BERNHARD, Biſchop van *Munſter*, toevertrouwd was, kwam hij te *Hummerling* met den Biſchop in geſprek, en verzocht, dat hij den Vorst beweegen wilde met den aſtand van *Reiderland* zig te vergenoegen; maar het werd door de afgezondenen van de Staaten der Vereenigde *Nederlanden*, die zig hier in mengden, te *Aurich* vergeleeken, dat in plaats van de Heerlijkheden *Eſſens*, *Witmund* en *Stedesdorp*, die de Vorst van *Ligtenſlein* hem afvorderde, hij op *St. Michielsdag* des Jaars

1663.

1663, wegens de inrechten ſomme, zijde 200000. Ten zoude: doch vernits voor verbond zijn Vorſte daar tegen, en vernits e der detelre verloopen w nags tuſſchen den 8 en 10 ſerſchans in; was op 1 nige *Nederlanden*, Vor eenige Regimenten daar 25 Maj des Jaars 1664. Mer des Jaars 1665, e FRIEDHARD van *Wurtemken*, op deeze wijze, ken zou bepalen, daa termijnen afdoen, en 10 kapitaal genoemd werd. THONY GUSTAV van tember des Jaars 1664, *huizen*, *Friedeburg*, A weinig tijds voor zijne tuſſchen de Staaten-Gen uitborst, en de eerſte *Stikhuizen* heten wi ſtanden, dat zij die pl zien, en de bemiddigde ge geweigerd. Hij trouwde CHRISTINA CHARLOTTA, *Wurtemberg en Teck*, tijd in den Vorſtenſtand zanten zond in 't volgen burg. Hij ſierf den 6 uren. Zijne Gemalin dood den opvolger van 2 ven 't zelve Jaar. Deze moeder, die den 14 Ma den 14dag van *Brunswijk*

1663, wegens de intresfen 135 000 rijksdaalders, en de hoofdsomme, zijnde 300,000 rijksdaalders, in vier Jaaren betaalen zoude: doch vermits de Vorst van *Oost-Friesland* daar voor verbond zijn Vorstendom, protesteerden de Landstanden daar tegen, en vermits de eerste termijn van de betaaling zonder dezelve verlopen was, nam de Bischoep van *Munster* des nagts tuschen den 8 en 9 December des Jaars 1663 de *Deiterschans* in; waar op tot herneeming van dezelve de Vereenigde *Nederlanden*, Vorst WILLEM FREDRIK van *Nassau* met eenige Regimenten daar voor liet rukken, die ook zulks den 25 Maj des Jaars 1664 volvoerde. Eindelijk werd den 25 Maart des Jaars 1665, door tuschenkomst van den Hertog EVERHARD van *Wurtemberg*, deeze zaak te *Weenen* vergeleeken, op deeze wijze, dat hij 285,000 rijksdaalders in 8 weeken zou betaalen, daarenboven 45,000 in tien Jaaren bij termijnen afdoen, en 165,000 rijksdaalders, dat het *Berunsche* Kapitaal genoemd werd, zouden blijven staan. Met Graave ANTHONY GUNTHER van *Oldenburg*, vergeleek hij zig in September des Jaars 1664, wegens de grenscheidingen van *Stikhuisen*, *Friedeburg*, *Aperen* en *Nieuwburg*. Wanneer het weinig tijds voor zijne dood tot een opentlijken oorlog, tuschen de Staaten-Generaal en den Bischoep van *Munster*, uitborst, en de eerstgemelde het *Oost-Friesche* sterke Slot *Stikhuisen* bezetten wilden, zo verzocht hij van zijne Landstanden, dat zij die plaats zelf met bezetting wilden voorzien, en de benodigde gelden opbrengen; maar het werd hem geweigerd. Hij trouwde den 14 Maj des Jaars 1662, met CHRISTINA CHARLOTTA, dogter van EVERHARD, Hertog van *Wurtemberg* en *Teck*, en de Keizer verbief hem ter zelve tijd in den Vorstenstand, in welke hoedanigheid hij ook Gezanten zond in 't volgende Jaar naar den Rijksdag te *Regensburg*. Hij stierf den 6 Junij des Jaars 1665, 'savonds ten 9 uuren. Zijne Gemalin was zwanger, en baarde na zijnen dood den opvolger van zijne Vorstendommen, den 6 October van 't zelve Jaar. Dezelve werd onder de Voogdij van zijne moeder, die den 14 Maj des Jaars 1699 gestorven is, en den Hertog van *Brunswijk* GEORG WILHELM, opgevoed, was

ge-

land.

zo dat
land
60 een
tal den
et ge-
maar
par-
naten
den,
nve-
den
elen-
hde
een,
it de
Stad
2,000
k met
n hij
rens,
n ro
eren.
eraak-
at dit
hertog
: hee-
praak
egens
Frie-
offel.
kwam
ezog,
Reier-
dezen
ier in
Heet-
st van
3 Jaars
1661).

genaamd CHRISTIAAN EVERHARD, en is den 14 October des Jaars 1700 overleeden.

GEORG EBERHARD, Graaf van Solms, was te Hogen-Solms, den 30 Julij des Jaars 1563 gebooren. Zijn vader was Graaf ERNST van Solms, in 't Jaar 1590 gestorven, en zijne moeder MARGARETHA, dogter van FILIPS, Graave van Solms Braunveld. Hij trouwde den 4 Maart des Jaars 1594 met SABINA, dogter van den onthoofden Graave van EGMOND, bij wie hij eger geen kinderen gehad heeft. Hij begaf zig in den dienst der *Hollanders*, en werd Gouverneur van *Hulst*, toen deeze Stad in 't Jaar 1591 veroverd was. Ook heeft hij de zelve vesting in den Jaare 1596 dapper verdedigd tegen den Aartshertog ALBERT, tot dat hij gedwongen werd dezelve bij verdrag over te geeven. In 't Jaar 1597 woonde hij den slag van *Turnhout* bij, werd daar na tot Generaal over den *Opper-Rhijnschen* kreits benoemd, maar bleef in den dienst der *Nederlanden*, in welken hij des Jaars 1600 de *Albregtschans* voer *Oostende* van de *Spanjaarden* nam, ook in dat zelve Jaar den slag van *Nieuwpoort* bijwoonde, waar in hij de *Middenhoede* aanvoerde, en zeer veel tot de overwinning toebragt. In den Jaare 1602 de *Staten* der *Vereenigde Nederlanden* voorgenoomen hebbende een nieuwe werving te doen in *Duitschland*, werd hem zulks aanvertrouwd. Hij reisde ten dien einde in *Westphaalen*, maar werd te *Arensberg* krank, en stierf den 2 Februarij van 't zelve Jaar in den ouderdom van 36 Jaaren. *Bilge Solmsch Stamregister; van Meteren; Bizot Medall. Hist. van Holland* p. 87.

GEORGE DE I, Keurvorst van *Hanover*, werd te *London*, terstond na den dood van Koninginne ANNA, die op den 12 Augustus van het Jaar 1714 overleeden was, voor Koning van *Groot-Brittanje* uitgeroepen. Hij was daar toe geregtigd, om dat zijne moeder, de Keurvorstinne SOFIA, die in de maand *Maij* van dat zelve Jaar in hoogen ouderdom overleeden was, eene kleindogter was geweest van Koning JACOB

DEN

DEN I. Volgens eenen
tuschen de *Staten* en den
zig verbonden, den Keu-
pen te leveren, om hem
na den dood van ANNA
nog dien zelve dag, en
fig. De *Staten*, aan
terhond kennis van die
beteikden zig om den 1
de maand *September* te
alwaar hij ook door de *F*
groet werd. Hij ging, ve
te *scheep* in de *Oranie*.
Engelsche en *Staatse*
land, alwaar hij behou
groote veranderingen o
had, leidde hij zig ijve
slagting van *Duinkerken*
den vrede van *Ulrecht*
had. De *Staten*, zo w
rekenen van het grootte
en de haven gedempt w
voornamte vestingwerke
niet gedempt; ook wa
wezen. Daarenboven arb
een alreue vaar te *A*
Duinkerken. De *Koning*
an het *Fransche* Hof; di
behalven voldoende; het
verdrag, waar in men
Suizen en *Dijken* van
mogen worden hermaak
beoogt, den *Koning* de
ven en *Suizen*, op de
van de oude, aan te leg
den in, der men die oog
an *Fransche* Hof zig ten

DEN I. Volgens eene schikkinge, in voorige Jaaren tusfchen de Staaten en den Keurvorst beraamd, hadden deeze zig verbonden, den Keurvorst een bepaald getal Scheepen te leveren, om hem tot het bezit der Kroon te helpen, na den dood van ANNA. 't Parlement erkende den Keurvorst nog dien zelven dag, en zond hem tijding van zijne verheffing. De Staaten, aan welken de Regeering van Engeland terftond kennis van die gewigtige verandering gegeven had, bereidden zig om den Koning te ontvangen. Hij kwam in de maand September te *Utrecht*, en van daar in den *Haage*, alwaar hij ook door de *Fransche* en *Spaansche* Gezanten begroet werd. Hij ging, vergezeld van den Prins zijnen zoon, te fcheep in de *Oranje Polder*, en werd door een Esquader *Engelfche* en *Staatsche* Oorlogfchepen begeleid naar *Engeland*, alwaar hij behouden aanlandde. Na dat de Koning groote veranderingen onder de hooge Amptenaars gemaakt had, leidde hij zig ijverig toe op de bevordering van de flegting van *Duinkerken*, waar toe LODEWYK DE XIV, bij den vrede van *Utrecht* met *Groot-Brittanje*, zig verbonden had. De Staaten, zo wel als de Koning en het Parlement, rekenden van het grootfte aanbelang, dat *Duinkerken* geflegt en de haven gedempt werd. Het *Fransche* Hof had wel de voornaamfte vestingwerken doen flegten, maar de haven was niet gedempt; ook waren de Dijken langs de vaart nog in wezen. Daarenboven arbeidde men, zints eenigen tijd, aan een nieuwe vaart te *Mardijk*, een groot uur gaans van *Duinkerken*. De Koning liet niet na, hier over te klaagen aan het *Fransche* Hof; doch het antwoord van daar was alles behalven voldoende; het hield zig ftipt aan de letter van het verdrag, waar in men las, *dat de Vestingwerken, Haven, Sluizen en Dijken van Duinkerken, nooit wederom zouden mogen worden hermaakt*. Doch men had gewisfelijk niet beoogt, den Koning de vrijheid te laaten om dergelijke Haven en Sluizen, op de zelfde kust, en flegts een uur gaans van de oude, aan te leggen. De misflag bestond alleenlijk daar in, dat men dit oogmerk niet had uitgedrukt; waar van het *Fransche* Hof zig ten voordeele bediende. *Er verliepen

nog wel bijna twee Jaaren, eer zig de gelegenheid opdeed om de werken van *Mardijk* geslegt te krijgen.

Terwijl men daar aan arbeidde, werd, in het volgende Jaar, ten behoeve van den *Pretendent*, een opstand in *Engeland* en *Schotland* verwekt. Het Parlement verzuumde niet, de *Staatfche* Ambassadeurs 'er terstond kennisse van te geeven, die het naar den *Haag* overfchreeven: waar op de Staaten den Koning de plegtigste verzekering deden geeven van het na-koomen van hunne gemaakte verbindtenissen, ter handhaaving van den *Protestantschen* Godsdienst. Ze zonden terstond bevel naar *Oostende*, om de weinige *Engelsche* troepen, die nog te *Nieuwpoort* en in 't Kasteel van *Gend* lagen, ten spoedigste in te scheepen; verder gaven zij last aan de *Schotten* in Staatdienst, zig tot de reize gereed te houden. In *Zeeland* waren twee Fregatten uitgerust, zo 't heette, naar de *Spaansche* Westindien; doch te laat ontdekte men, dat het was ten dienste van den *Pretendent*. Op de *Maaze* werden verscheide Schepen, met buskruid naar *Ierland* gemaaden, aangehouden; aan de Admiraliteiten werd geschreeven, dat zij naauwkeurig hadden toe te zien, dat geenerleie oorlogsbehoeften werden uitgevoerd naar verdagte plaatsen, en alle voorzorge te werk gesteld om de oogmerken van den *Pretendent* te verijdelen. Na dat men de stoutheid had gehad om den *Pretendent*, in *Schotland* en aan verscheiden Oorden in *Engeland*, voor Koning te verklaaren, vonden de Staaten raadzaam, aan de verzoeken des Konings te voldoen, en hem, volgens de Tractaaten, met 6000 man te ondersteunen, mids zijne Majesteit dezelve betaalde, en de Staaten, in plaats derzelve, voorzag van *Hanoversche* manschap. Ook werden, tegen betaaling, aan hun toegestaan, 1200 snaphaanen met bajonetten, die te *Amsterdam* geleverd werden. Men stelde zelfs order, om de wederspannelingen, hier te Lande komende, aan te houden.

De Patenten voor de hulptroepen middlerwijl gereed gemaakt, en de nodige mondbehoeften bij een gebragt zijnde, werden zij te *Oostende* ingescheept. Zij stonden onder bevel van den Majoor Generaal VAN DER BEEK, landden op de

Teems,

Teems, te Harwich, G
van Sagwand, en uit
 Hier werden zij, voor
 legd om uit te reizen.
 groot geul weerspant
 THOMAS FORSTER, in
 General CARPENTER, g
 en ongenade over te ge
 Terwijl deeze en and
 de de *Pretendent* briève
 waar bij hij aan dezelve
 men van zijn Rijk. D
 reeds den 18 van Octo
 Secretaris moegons aan
 Heer vots, Ambasade
 een brief ontvingen; d
 aan eene zijde gelegr
 zijnde, werd 'er zo w
 Staatfche hulptroepen
 gegaan te zijn, en te
 land spoedig gedempt
 keer naar zijne Duitfche
 Gelouwende dit Ja
 weet, over een verc
 Groot-Brittannie en de
 gehouden. De overree
 Oostenrijfche Nederlan
 oorzaak der handellin
 fchen Groot-Brittannie
 Staaten ook wilde doe
 ren in *Engeland*, de l
 en VAN NORSSELAN, hi
 rij van het jaar 1716,
 tjanje, waar bij de verc
 1688, 1674, 1675, 1
 vespigt werden. Ook
 gen en rebonden mader
 wederzijfche behoortijk bel
 XVII. aan.

Teems, te *Harwich*, *Greenwich* en elders, tegen het einde van Slagtmaand, en trokken, in twee hoopen, naar *Schotland*. Hier werden zij, voor eenen korten tijd, in *Edenburg* gelegd om uit te rusten. Kort voor hunne aankomst was een groot getal weerspannelingen, welke zig, onder beleid van *THOMAS FORSTER*, in *Pariston* geworpen hadden, door den Generaal *CARPENTER* genoodzaakt geworden, zig op genade en ongenade over te geeven.

Terwijl deeze en andere zaken aldaar voorvielen, vaardigde de *Pretendent* brieven af aan verscheiden Mogendheden, waar bij hij aan dezelve kennisfe gaf, dat hij bezit ging nemen van zijn Rijk. De Staaten ontvingen een' brief, die reeds den 18 van October te *Bar* geteekend, en door deszelfs Secretaris *HIGGONS* aan den Griffier *FAGEL* gezonden was. De Heer *BUIS*, Ambassadeur aan 't Hof van *Frankrijk*, had mede een brief ontvangen; doch dezelve werd met verontwaardiging aan eene zijde gelegd. De *Pretendent*, in *Schotland* geland zijnde, werd 'er zo wel ontvangen, door de *Engelsche* en de *Staatsche* hulpoproepen, dat hij blijde was, wederom sloop gegaan te zijn, en te *Grevelingen* te landen; waar na de opstand spoedig gedempt werd: zo dat de Koning gerustelijk een keer naar zijne *Duitsche* Staaten deed.

Geduurende dit Jaar was men in onderhandeling geweest, over een verdedigend verbond, tuschen *Frankrijk*, *Groot-Brittanje* en de Staaten; dan dezelve werd slepende gehouden. De overeenkomst, wegens de onzijdigheid der *Oostenrijksche Nederlanden*, bleef agterwegen, inzonderheid ter oorzaake der handelingen over een verdedigend verbond tuschen *Groot-Brittanje* en 't *Weener Hof*, waar in men de Staaten ook wilde doen deel neemen. Der Staaten Afgezanten in *Engeland*, de Heeren van *WASSENAAR DUIVENVOORDE* en *VAN BORSSELEN*, hadden eindelijk, op den 17 van Februarij van het Jaar 1716, een verbond geteekend met *Groot-Brittanje*, waar bij de verdragen en verbonden van de Jaaren 1667, 1668, 1674, 1675, 1678, 1689 en 1713 vernieuwd en bevestigd werden. Ook werden sommige punten deezer verdragen en verbonden naderhand breeder verklaard en uitgelegt, en wederzijds behoorlijk bekrachtigd.

Den 15 Majj van dat zelve Jaar werd te *Westmunster* een verdedigend verbond gesloten, tuschen den Keizer en *Groot-Brittanje*, waar in men de Staaten mede wilde doen treden; aan dezelve was reeds in de maand Maart daar van een afschrift ter hand gesteld. *Frankrijk*, hier van onderrigt, wendde alles aan om de Staaten daar van te rug te houden, doende zelfs voorstellen tot een Plan van onzijdigheid voor de *Oostenrijksche Nederlanden*, en kort daar op tot een verbond, tuschen dat Hof en den Staat, ter handhaving van de *Utrechtsche vrede*. De Keizerlijken verzuimden niet, daar tegen te arbeiden. Zij dreeven, dat *Frankrijk* alleen de *Utrechtsche* verdragen zocht te handhaven, en derhalven den Keizer te verstaan van allen regt op *Spanje* en op *Sicilie*; dat men de Staaten ook zocht te verplichten, om den Hertog van *Savoijen* te erkennen voor Koning van *Sardinie*, 't geen zij tot hier toe zorgvuldig vermijdd hadden: al het welk hen, dagt men, behoorde te beweegen, om het verbond met *Frankrijk* van de hand te wijzen, en zig te verbinden met den Keizer en *Groot-Brittanje*. Maar de Staaten, van elk op het zeerst gedrongen, bleeven besluiteloos; te meer, dewijl eenige van de voornaamste Staatsmannen 't geheim van *GEORGE DEN I* meenden ontdekt te hebben.

Terwijl men in de Gewesten ijverde, om de Eendragt en goede order in den Staat te bewaaren, door het beschrijven eener buitengewoone vergaderinge, waren eenigen, 't zij in of buiten de Regeering, van verstand dat men deeze heilzaam einden beter bereiken kon, door het aanstellen van een Stadhouder; iets, waar aan niemand, zedert eenige Jaaren, ernstig gedacht had. Men vind dat de Staaten, in 't Jaar 1713 en zedert, in overleg hadden genoomen, om de inkomende en uitgaande Regten in *Admodiatie* te geeven, gelijk voor hen wel geschied was. Daar, zo wel als dit agter bleef, waren ook de meeste Regenten der onderscheidene Gewesten en Steden geheel afkeerig van een Stadhouderlijk bestier, hoe wel anderen daar toe geneigd waren. Men ontving zelfs, zo als sommigen verhaalen, ten deeze tijde, geheime berigten uit *Engeland*, dat de Koning, op zijne reize naar *Hanover*, tot herstelling der Eendragt onder de Gewesten, den Staaten de aanstel-

stelling van eenen Stadhouder tot die vruchtbaarheid, zijn van *Onderrigt*, zoo trad met de Prinsesse *Wijnges Eerstelouder* van voornemen des Koning.

De voornaamste Hof en *Engeland* te bewegen tuschen die beide Gewesten, men bevestigde. De *Abt* van de Hertog van *ORLEANS*, *faat*, verreeg een geheel te bekwaamheid te weeten een verbond met *Frankrijk* en *Hanover*, de keerde daar op in de ruimen tijd in *Stille* mannen handelde, bij *Randfontein* en *Stille* onderhandelingen, of den deeden al wat zij dat, tigte men hem 't openbaar, onder de van *Frankrijk*. De 17 Januarij van 't Jaar 1714, tuschen *Frankrijk*, *G* werd.

Na dat, in het daar log aan *Spanje* had magt naar *Spanje* zo *ALBAZON* ten behoeve worden, menselijke om te groeven. De Hertog van *Oorlog* Schepen, en Proprietar *Krijgsvolk*, waeren. De Hertog van

stelling van eenen Stadhouder wilde voortgaan, en dat hij hun, tot die waardigheid, zijnen broeder ERNST AUGUSTUS, Bischop van *Osnabrugge*, zou aanprijzen, mids dezelve in den Egt trad met de Prinsesse Weduwe VAN NASSAU, moeder van den jongen Erfstadhouders van *Friesland*. Dan, 'er waren, die dit voorneemen des Konings wisten te keeren.

De voornaamste Hoven arbeidden inmiddels, om *Frankrijk* en *Engeland* te beweegen tot het aangaan eener onderhandeling tusschen die beide Hoven en de Staaten der Vereenigde Gewesten; men bediende zig daar toe van de reize des Konings. De Abt DU BOIS, de grootste vertrouweling van den Hertog VAN ORLEANS, ontmoette den Koning te *Maaslandhuis*, verkreeg een geheim gehoor bij hem, en stelde alle zijne bekwaaamheid te werk, om den Koning over te haalen tot een verbond met *Frankrijk*. Hoewel de zaak thans niet geklonken wierd, kreeg hij verlot om zijne Majesteit te volgen tot *Hanover*, daar men het haast eens werd. De Abt keerde daar op in den *Haag* te rug, alwaar hij zig een geruimen tijd in stilte onthield, en met de voornaamste Staatsmannen handelde, bij nacht en ontijde, in 't bijzonder met den Raadpensionaris HEINSIUS. Niet lang, egter, duurden deeze onderhandelingen, of de *Keizerlijken* kreegen 'er de luyt van, en deden al wat zij konden om ze te breeken. In plaats van dat, ligte men het masker af. De Abt DU BOIS verscheen in 't openbaar, onder den tijtel van buitengewoon Ambassadeur van *Frankrijk*. De zaak werd zo verre gebragt dat op den 4 Januarij van 't Jaar 1717, in 's *Hage*, het drievoudig verbond, tusschen *Frankrijk*, *Groot-Brittanje* en den Staat, geteekend werd.

Na dat, in het daar op volgende Jaar, *Frankrijk* den oorlog aan *Spanje* had verklaard, en in het Jaar 1719 met zijne magt naar *Spanje* zond, was de toeleg van den Kardinaal ALBERONI ten behoeve van den *Pretendent* mede openbaar geworden, namelijk om andermaal een landing in *Schotland* te beproeven. De Hertog VAN ORMOND voerde het bevel over twee Oorlogschepen, gereed gemaakt om nevens anderen, gepropt met Krijgsvolk, den *Pretendent* naar *Engeland* over te voeren. De Hertog VAN ORLEANS had Koning GEORGE in tijds

daar van verwittigd; dus was men daar op zijn hoede. De Staaten voldeeden aan het verzoek van 't Parlement, met de levering van den bepaalden onderstand. Te *Amseldam* werden, omtrent deezee tijd, eenige Krijgsbehoefsten en volk van oorloge ingescheept, welke men vermoedde te zullen strekken tot ondersteuning van den *Pretendent*; dan 'er werd zorge gedraagen dat dezelve niet uitliepen. De *Spaansche* Vloot werd van zó een geweldigen storm belooopen, dat dezelve geheel versmoot raakte. 't *Admiraalschip* verloor zijne masten, en keerde, gelijk meest alle de overige, geheel reddeloos te rug naar de *Spaansche* Kust. Twee *Fregatten*, die met eenige manschap en wapenen uit *Pasage* in Zee gestookten en de Vloot mis gezeild waren, kwamen tegen 't einde van *Grasmaand*, te *Kintail* in *Schotland* aan. De *Spanjaards* zig eerlang gevoegd hebbende bij een kleinen hoop *Schotsche Hooglanders*, maakten zig meester van *Donan Castle*. Doch de plaats werd kort daar na herwonnen, door den Kapitein *BOYLE*, die 'er zig met eenige Oorlogschepen voor vertoonde. De *Generaal WIGTMAN*, omtrent het einde van *Zomermaand*, van *Inverness* zijnde opgetrokken, tegen de wederspannelingen en *Spanjaards*, versloeg ze ligtelijk in de engte van *Glenshill*, welke zij ondernoomen hadden te verdedigen. De *Staatsche* manschap deed hier ook merklijken dienst. De meeste *Spanjaards* werden gedood of gevangen. En hier mede liep die aanslag te nier.

Terwijl, in het Jaar 1721, de bijeenkomst te *Kamerijk* van tijd tot tijd verschooven werd, handelde de *Koning* van *Groot-Brittanje*, aan 't Hof van *Madrid*, over eene bijzondere vrede, die eindelijk, op den 13 van de maand *Juni* van dat Jaar, geteekend werd. Ook zorgde de *Koning* onophoudelijk om door andere verdragen zig meer en meer te versterken. Het gelukte hem, in het Jaar 1725, het verdrag van *Hanover*, waar in de *Koning* van *Pruisfen* mede begrepen was, tot stand te brengen. Nogthans was de vreeze voor andere verdragen, zo van 't *Weener Hof* als van andere *Duitsche* Hoven en in 't Noorden, daar mede niet weg gennomen. Om de uitwerkzels daar van voor te koomen, werd, in de Lente van het volgende Jaar, een aanzienlijke

Vloot

Vloot in Zee gebracht, dezelve was met de *Wijtsche* *Koopruijvloten*, *Galvoenen*, die zig in *o* *passen*, met oogmerk o *Hof van Rusland*, in *oudfik* *oorloge* *den* *I* *studen*, een *Esquader* *te* *koomen* *dat* *van* *d* *dent* *kon* *verrig* *word* *een* *verdrag* *met* *de* *P* *daar* *in* *niet* *voorkwam* *ben* *van* *het* *tot* *hand* *v* *In* *den* *aanvang* *van* *de* *Boondgenooten* *reeds* *in* *'t* *voorgaan* *te* *zerten*, *Gezoo* *g* *geroepen* *hebbende*, *gen* *tot* *het* *verleenen* *daar* *op*, *met* *een* *w* *hevige* *debat*, *dreef* *bereidzelen* *tot* *dien* *o* *ren* *werden* *voorgez* *nieuw* *ontwerp* *ten* *v* *Brittanje* *en* *de* *Staat* *de* *Kardinaal* *de* *Floru* *ken*, *dat* *de* *voorige* *beroemden* *Staatsman* *ge* *op* *schorting* *van* *de* *n* *in* *Holland* *verklaard*. *land* *met* *even* *zo* *ve* *dat* *Rijk* *in* *ronwe* *ge* *uit* *Duitschland* *bekw* *zijne* *Koninglijke* *Maje* *so* *veel* *deel* *had* *aan* *t* *nu* *daags* *na* *het* *teken* *van* *Holland* *scheep* *ge* *zoeken*. *Op* *den* *19* *J*

Vloot in Zee gebragt, verdeeld in drie Esquaders. Een van dezelve was naar de West-Indien geschikt, om op de *Spaanfche* Koopvaardijvloot, die in de *Havana* lag, en op de Galioenen, die zig in de haven van *Porto Bello* onthielden, te pasfen, met oogmerk om *Spanje* daar door te benadeelen. 't Hof van *Rusland*, in het *Weener* verdrag getreden zijnde, ontfak *GEORGE DEN I* tot wraak daar over, en deed hem befluiten, een Esquader naar de Oostzee te zenden, om voor te koomen dat van daar niets ten voordeele van den *Pretendent* kon verrigt worden. Bovendien werkte de Koning aan een verdrag met de *Porte*, om te verhoeden dat *Rusland* hem daar in niet voorkwam; zonder, egter, het oogmerk te hebben van het tot stand te brengen.

In den aanvang van het Jaar 1727 begonnen de *Hanoverfche* Bondgenooten de toebereidzelen tot den oorlog, die reeds in 't voorgaande Jaar waren aangevangen, ernstig voort te zetten. *GEORGE DE I*, het Parlement in Januarij bij een geroepen hebbende, zocht het Huis der Gemeenten te beweegen tot het verleenen van den vereifchten onderftand, en drong daar op, met een wel doorwrogte aanspraak, ernstig aan. Na hevige debatten, dreef de Hof-Partij boven: waar op de toebereidzelen tot dien oorlog met nog meerder ernst dan te voren werden voortgezet. Het Hof van *Weenen* bragt wel een nieuw ontwerp ten voorschijn; doch het werd door *Groot-Brittanje* en de Staaten van de hand geweezen. Evenwel wist de Kardinaal *DE FLEURY* daar in zo veel verandering te bewerken, dat de voorafgaande punten van het ontwerp, door den beroemden Staatsman gefineed, te *Parijs* geteekend werden. De opfchorting van de maatschappij van *Oostende* werd openlijk in *Holland* verklaard. Toen men de tijding daar van in *Engeland* met even zo veel vreugde als in *Holland* ontving, werd dat Rijk in rouwe gedompeld, door de tijding, die men daar uit *Duitschland* bekwam, van het onverwagt overlijden van zijne Koninglijke Majesteit *GEORGE DEN I*. Deeze Vorst, die zo veel deel had aan het leggen van den grondslag der vrede, was daags na het tekenen der voorafgaande punten te *Weenen*, naar *Holland* fcheep gegaan, om zijne *Duitsche* Staaten te bezoeken. Op den 19 Junij vervorderde zijne Majesteit zijne

reize over *Utrecht*, en kwam den volgenden nacht, zo het schein, in goeden welstand te *Delden in Twente*. Hij deed hier een hertig Avondmaal, at veele miljoenen, en dronk daar op eenige glazen koud water. 's Nagts wel gerust hebbende, reed hij 's morgens om 4 uren af, met oogmerk om 's middags te *Lingen* te eeten. Onderweeg kreeg hij een zoort van beroerte, waar van de Vorst, na gedaane aderlaating, in zo verre kwam dat hij kon beveelen, hem naar *Osnabrug* bij zijnen broeder te brengen. Hij kwam 'er met 'er daad, doch overleed 'er ook, op den 22 Junij, in den ouderdom van agtenzestig Jaaren. Zijn lijk werd te *Hanover* ter aarde gebragt, en hij opgevolgd door zijnen zoon GEORGE DE II, zo als wij in het volgende Artikel zullen zien.

GEORGE DE II. Zo ras de tijding van den dood van Koning GEORGE DEN I, over *Holland*, naar *Engeland* was overgebragt, gaf 'er de Ridder ROBERT WALPOLE den Prins en Prinsesse VAN WALLESS kennis van; vooraf had hij de Stad *London* met dubbele wagt doen bezetten. Hunne Koninglijke Hoogheden, die zig te *Richemond* bevonden, kwamen nog dien zelven avond te *London*. De Prins werd terstond, van de Leden des Geheimen Raads, die in de Stad waren, voor Koning erkend, en des anderen daags uitgeroepen, onder den naam van GEORGE DEN II. De Staaten verzuimden niet om zijne Majesteit, in de Lente van 't Jaar 1728, wegens zijne komste tot den throno geluk te wenschen, door een buitengewoon gezantschap, 't welke door de Heeren BERNARD, Graave van *Welderen*, en KORNELIS SILVIUS, Burgemeester en Raad der Stad *Haarlem*, bekleed werd. Deeze Gezanten slooten, op den 27 Majj, een verdrag met den Koning, waar bij de voorrige verdragen, en bijzonder die van de Jaaren 1716 en 1726, vernieuwd en bekrachtigd werden.

De dood der Keizerinne van *Rusland*, en die van den Koning van *Groot-Brittanie*, indien ze eerder voorgevallen waren, zouden, naar alle waarschijnlijkheid, grooten invloed gehad hebben op den staat der zaaken in Europa. Maar nu vervolgde men de handelingen, die te *Weenen* en te *Parijs* waren aangevangen. De bekrachtiging der voorafgaande pun-

ten 3

ten, die ook op zijn
op den 29 van Juli, in
Brittanie en de *Scoche*
Bijzke maatschappij door
De *Duifvrijke* ontla
Jaar, de Staaten onse
schieen vrugteloo te z
brieven, die derwaer
de Koningen van *Gro*
konne vermogens med
eindigen. Ten laatste
weping.

De Staatkunde der
Jaar 1731, dat ieder v
evenwigt te doen bet
van *Bourbon* geen t
beletten, handelde o
het *Weener* Hof; zij
een voorwaarde van
deze handhaving
weezen.

Vermits het voort de
ontloopen was, zo
van 't *Duitzche* Rijk
voegde hij zig, ten
Staaten der Vereenigd
tuur hoofde der verdrage
deze begreepen het
zoeken van de hand.

rijk een overeenkom
rijzke *Naderlanden*
nog voor een Jaar ve

De Staaten zuimde
welstand daar van kenn
vulkan schein. Een
ning voor, om met h
gou het gerezene ont
aanvullen, liet be weeg

ten, die ook op zijn tijd in den *Haag* geschied was, werd op den 29 van Julij, tuschen den Keizer, *Frankrijk*, *Groot-Brittanje* en de Staaten te *Parijs* uitgewisfeld, en de *Oostenrijksche* maatschappij daar mede opgeschort.

De *Oostfriesche* onlusten verschaften, in dit en het volgende Jaar, de Staaten oneindigen arbeid. Al wat men aanvang, scheen vrugteloos te zijn, dezelve weg te neemen. Buiten de brieven, die derwaard gezonden werden, zогten de Staaten de Koningen van *Groot-Brittanje* en *Pruisfen* te beweegen, hunne vermogens mede te werk te stellen, om dezelve te doen eindigen. Ten laatste bewoog men die van *Emden* tot onderwerping.

De Staatkunde der Vorsten van Europa vorderde, in het Jaar 1731, dat ieder van hun een waakend oog hield, om het evenwigt te doen bewaaren; en wel voornamelijk dat het Huis van *Bourbon* geen te groote magt in *Italie* kreeg. Om dit te beletten, handelde GEORGE DE II heimelijk, met de Staaten, aan het *Weener Hof*; zij bewilligden om de Pragmatike Sanctie tot een voorwaarde van het aanstaande verdrag te maaken. Doch deeze handhaaving werd door *Frankrijk* van de hand ge-weezen.

Vermits het vuur des oorlogs in *Duitschland* en *Italie* reeds ontfooken was, zo verzuimde de Keizer niet, bij de Leden van 't *Duitsche* Rijk om onderstand aan te houden. Ook verwoegde hij zig, ten zelve einde, in 't Jaar 1733, bij de Staaten der Vereenigde Gewesten, die, zo als de Keizer dagt, uit hoofde der verdragen, verpligt waren, hem bij te staan; dan deeze begreepen het gantsch anders, en weezen dus die aanzoecken van de hand. Zij maakten, ten dien tijde, met *Frankrijk* een overeenkomst, wegens de onzijdigheid der *Oostenrijksche Nederlanden*; welke overeenkomst, in het Jaar 1735, nog voor een Jaar verlengd werd.

De Staaten zuimden niet, den Koning van *Groot-Brittanje* terstond daar van kennis te geeven, welke daar mede niet zeer voldaan scheen. Een weinig laater sloegen de Staaten den Koning voor, om met hen te arbeiden tot bemiddeling en bijlegging der gereezene onlusten; waar toe de Koning zig, na lang aanhouden, liet beweegen.

Sommigen hebben vermoed, dat GEORGE DE II niet wel te vrede was, over het bedingen van de onzijdigheid voor de *Oostenrijksche Nederlanden*, doordien de Staaten zig hier door hielden buiten den oorlog, welken hij, indien zij 'er in gemengd geweest waren, zou hebben aangezien, als een dienstig middel ter bevordering van de verheffing van den Prins VAN ORANJS, die tot hier toe alleenlijk Stadhouder was van drie Gewesten, en nog wel op een bepaalden lastbrief. Na dat het huwelijk van den Prins met de dogter des Konings (1734) voltrokken was, gaf 'er de Koning den Staaten, bij eenen brief, kennis van, die ook door de Staaten beantwoord werd. Bij dit antwoord gaven zij ten duidelijkste te kennen, dat men nog niet gezint was, eenige de minste verandering in den vorm van Regeering te gedoogen. De twisten, die daar na ontstonden, over de vernietiging van 't Markgraafschap van *Veere* en *Vlissingen*, zijn te bekend om 'er hier breedvoerig gewag van te maaken. Nogthans konnen wij niet voorbij, hier te melden, dat de Koning van *Groot-Brittanje*, in den zomer van het Jaar 1736, een keer naar *Hanover* gedaan hebbende, eenen brief zond, inhoudende een verzoek aan de Algemeene Staaten, om de Staaten van *Zeeland* te beweegen, om het Leen van *Vlissingen* en *Veere* niet te vernietigen, schoon het zelve reeds vier Jaaren te vooren geschied was. Hij hield zig daar van onkundig, met oogmerk zeker, om de Staaten van *Zeeland* daar door gelegenheid te geeven tot eene gevoeglijke herstelling van 't geene zij te vooren, ten nadeele des Prinzen van *Oranje*, 's Konings schoonzoon, beslooten hadden.

Op den 30 van de maand *October* van 't Jaar 1739, verklaarde de Koning van *Groot-Brittanje* aan den Koning van *Spanje* den oorlog, daar van voor reden geevende, „ dat de „ *Spaansche* Kustbewaarders, veele Jaaren herwaards, groote „ geweldenaarig gepleegd hadden tegen zijne onderdaanen, hunne „ Schepen neemende, tegen het regt der volken en der „ geslootene verbonden; dat hij onlangs vergeefs om ver- „ goeding aangehouden had; dat men eindelijk, in Louw- „ maand laatstleden, eene overeenkomst getroffen had, waar „ bij de Koning van *Spanje* zig verplicht had, tot de betaaling

„ van

„ van zekere somme.
 „ lang verstreken wa-
 „ gen onvangen had
 „ zondere reden bij zij
 „ leen, „ dat hij de on-
 „ bij dezelfde verzoek
 „ bij de jongste oor-
 „ kon, en hierom al
 „ voer van *Zeegeve*
 „ „ dwangs verbod.”

De Staaten der vere-
 bende, hadden besloote
 genaden, zig volks
 Frankrijk niet, de
 ook de aanzoeven, d
 daar door te beleten
 lijk ook om het delat

In *Engeland* had
 Zee roegerust, dat
 klaar was, of men
 te kunnen beginnen,
 Indien, die *Spanje* i
 uithouden, en daar m
 voordel te konnen
 de onderneemingen
 mislukten, uit hoofde
 hebbers te Land en see

Maar niets veroorza-
 den in Europa, dan
 der de Vorsten, die
 Sanctie te handhaven
 's Keizers natienliche
 een felle agitaatie o
 beijverden zig voorn
 zonglijk, in haar gebee
 geel om de Koning
 te behaven.

„ van zekere somme, binnen een bepaalden tijd, die reeds „ lang verstreken was, zonder dat men de beloofde pennin- „ gen ontvangen had.” De Koning van *Spanje* gaf geene bij- „ zondere reden bij zijne oorlogsverklaring. Hij betuigde al- „ leen, „ dat hij de ongeregelde eischen van *Groot-Brittanje*, „ bij deszelfs verbreeking van verscheidene verdragen, en zelfs „ bij de jongste oorlogsverklaring, niet langer verdraagen „ kon, en hierom allen handel met de *Engelschen*, en den in- „ voer van *Engelsche* Waaren, Gewasfen en Stoffen, op het „ strengst verbood.”

De Staaten der vereenigde Gewesten, dit wel voorzien heb- „ bende, hadden beslooten, in dit geval, tusschen die beide Mo- „ genheden, zig volkoomen onzijdig te houden, vooral indien *Frankrijk* „ naliet, de zijde van *Spanje* te kiezen. Zij wezen „ ook de aanzoeken, door *Engeland* gedaan, van de hand, om „ daar door te beletten dat de oorlog algemeen werd, voorname- „ lijk ook om het belang van den Koophandel.

In *Engeland* had men zig, zedert eenigen tijd, zo sterk ter „ Zee toegerust, dat de oorlog tegen *Spanje* zo dra niet ver- „ klaard was, of men vond zig in staat om de vijandelijkheden „ te kunnen beginnen, aan verscheiden Oorden, en vooral in de „ *Indiën*, die *Spanje* in staat stelden om den oorlog te kunnen „ uithouden, en daar men meende Koning *FILIPS* met het meeste „ voordeel te kunnen aantasten: zo als ook gedaan werd; doch „ de onderneemingen der *Engelschen* op *Carthagena* en *Cuba* „ mislukten, uit hoofde van het misverstand, tusschen de Bevel- „ hebbers te Land en ter Zee.

Maar niets veroorzaakte grooter veranderingen en verdeeldhe- „ den in Europa, dan de dood van Keizer *KAREL DEN VI*, on- „ der de Vorsten, die zig verbonden hadden om de Pragmatike „ Sanctie te handhaven, en anderen, die eene verdeling in „ 's Keizers nalaatschap wilden bewerken. Hier uit ontstond „ een felle agtjarige oorlog. *Groot-Brittanje* en de Staaten „ beijverden zig voornamelijk om die nalaatschap, zo veel „ mogelijk, in haar geheel te houden. *Groot-Brittanje* was het eerst „ gereed om de Koninginne van *Hongarijen* in haar wettig regt „ te handhaven.

Maar het was belemmerd met den oorlog met *Spanje*, en vreesde een vredebreuk met *Frankrijk*. De Staaten, die insgelijks de gevolgen van een openbaaren oorlog schroomden, waren bedagt om de gereezene geschillen, door minlijk verdrag, bij te leggen; waar toe de Koning van *Engeland* mede de hand bood. Dan dit alles, zo als bekend is, was vrugteloos. Terwijl de Koning van *Pruisen* in *Silefen* gevallen was, deden zig andere Vorsten op, die aanspraak op een en ander gedeelte van 's Keizers nalaatenerschap maakten. GEORGE DE II, als Keurvorst van *Hanover*, floot, in het Jaar 1741, met *Frankrijk* een verdrag van onzijdigheid. Wat aanbelaagt den krijg tusschen *Engeland* en *Spanje*, dezelve werd van wederzijde met veel ijvers voortgezet; men ontnam elkander veele Koopvaardijfchepen. Van de zijde van *Engeland*, en ook van die van *Spanje*, werd de *Nederlandsche* Scheepvaart ten sterksten benadeeld. Van *Spanje* kreeg men eenige voldoening; doch aan het Hof van *Engeland* waren alle klagen te vergeefs. Te meer reden had men om daar over onvergenoegd te zijn, dewijl men met dat Rijk op het naauwste verbonden was, en in het Jaar 1674 het bekende verdrag van Zeevaart geslooten had. De Koning verklaarde wel, in het Jaar 1744, dat men zig, ten opzichte der Ingezeetenen van dezen Staat, zou hebben te gedraagen naar het opgemelde verdrag; dan de schending daar van hield stand, zo lang de oorlog duurde; tot groot nadeel van veele Ingezeetenen.

De Koningin van *Hongarijen*, die langs hoe meer in de engte gebragt werd, liet onophoudelijk bij den Staat aandringen om haar te ondersteunen. *Frankrijk* stelde alle mogelijke middelen te werk, om den Staat de onzijdigheid, in weerwil van de gemaakte verbonden, te doen aanneemen. Koning GEORGE DE II, die tot hier toe met den Staat had gearbeid aan minlijk vergelijk, zond, in de maand April des Jaars 1742, den Graaf VAN STAIRS, als buitengewoon Ambassadeur, naar den *Haag*, met last om de Staaten over te haalen tot het verleenen van kragtddadigen onderstand aan de Koningin, en hun te ontraaden het sluiten van een verdrag van onzijdigheid. Anderen zогten den Staaten een wantrouwen tegen *Groot-Brittanje* in te boezemen. In de Provintien en Steden was men
bet

het op verre na niet
of men namelijk de
met macht. Zij,
Engelsche Hof beken
voorzende, dat zulke
van verandering in d
gevolgd worden. Va
dat alle de sinaren
Prins van *Oranje* t
vorderen. Terwijl m
Holland, nog onleef
aan de gemaakte Tra
log te blijven, welke
rik en *Engeland*,
vloed het *Engelsche*
tegenstaande alle de
betoonde misnoegen
volgens de gemaakte
duizend man. Spoe
zonden, en kwamen
1743 te *Frankfort*; d
rijfsche *Nederlande*
de gemelde maand
een verdrag met d
maakte overaankoms
bevestigd werd. In
den, als oordeelende
Koninginne, zig in
dat zij reeds, door
vadden, aan de voor
Met het einde van
onrust, door een b
zoon des *Prinsenden*
om zijne Majesteit
verdrag, te onderske
des Jaars 1744 behou
ten omte des *Prate*
maand Maart door 2

het op verre na niet eens, wat besluit men moest neemen: of men namelijk de Koningin zou ondersteunen met geld, of met manschap. Zij, wien het geheime oogmerk van het *Engelsche* Hof bekend was, drongen op het laatste, als wel voorziende, dat zulks zoude uitloopen op den oorlog, die van verandering in de gesteldheid der Regeering zou moeten gevolgd worden. Van agteren is ten duidlijksten gebleeken, dat alle de snaaren dus moesten gespannen worden, om den *Prins van Oranje* tot de Stadhoudelijke waardigheid te bevorderen. Terwijl men in de *Nederlanden*, en bijzonder in *Holland*, nog onledig was met beraamen der middelen, om aan de gemaakte Tractaaten te voldoen, en buiten den oorlog te blijven, werden de toerustingten ten oorlog, in *Frankrijk* en *Engeland*, met alle magt doorgezet. Door den invloed der *Engelschgezinde* Cabaal werd hier te Lande, niet tegenstaande alle de aanbiedingen van *Frankrijk*, ja zelfs het betoonde misnoegen van dat Hof, beslooten, de Koningin, volgens de gemaakte Tractaaten, te ondersteunen met twintig duizend man. Spoedig werden dezelve naar *Duitschland* gezonden, en kwamen in de maand September van het Jaar 1743 te *Frankfort*; doch zij keerden eerlang naar de *Oostenrijksche Nederlanden* terug. GEORGE DE II, die zig, in de gemelde maand September, te *Worms* bevond, sloot daar een verdrag met den Koning van *Sardinie*, waar bij de gemaakte overeenkomst van den 1 Februarij des vorigen Jaars bevestigd werd. In dit verdrag weigerden de Staaten te treden, als oordeelende het ondienstig, ten behoeve van de Koninginne, zig in nog andere verbonden in te laten, na dat zij reeds, door het verleenen van hulptroepen, getoond hadden, aan de voorheen gemaakte te willen voldoen.

Met het einde van dit Jaar werd *Groot-Brittanje* weder ontrust, door een beraamden aanslag, ten voordeele van den zoon des *Pretendents*. De Staaten draalden geen oogenblik om zijne Majesteit wederom met 6000 man, op de eerste aanvraag, te ondersteunen; welke manschap in de maand April des Jaars 1744 behouden in *Engeland* aanlandde. De Vloot, ten dienste des *Pretendents*, in Zee gestooken, werd in de maand Maart door zo een geweldigen storm baloopen, dat

de

de gesmeede aanslag te niere liep. *Frankrijk*, om niet langer bedekt te handelen, verklaarde, op den 30 van de maand *Maart*, openlijk den oorlog aan *Groot-Brittanie*, het welk, weinige dagen daar na, in *Engeland* mede tegen *Frankrijk* geschiedde. Hier door moest de oorlog meer algemeen worden. Van dat oogenblik af aan, zag men in de *Nederlandsche* Gewesten meer en meer aandringen op de bevordering van den Prins van *Oranje*. Hoewel men het als nog geen tijd oordeelde om openlijk voor den dag te koomen, sloegen, egter, vier van de zeven Gewesten voor, om den Prins aan te stellen tot Generaal van 't voetvolk van den Staat. De Koning van *Engeland*, om den Staat al dieper in den oorlog in te wikkelen, stond 'er op, dat dezelve openlijk met *Frankrijk* zou breeken; doch beide oogmerken mislukten thans. Evenwel volbragt men aan *Groot-Brittanie* dat geene, waar toe men volgens de Tractaaten verplicht was. *Frankrijk*, niet vergenoegd met *Groot-Brittanie* den oorlog aangekondigd te hebben, deed zulks ook aan de Koningin van *Hongarijen*, waar van zijne Majesteit de Staaten deed kennis geeven. Het groote oogmerk van dien oorlog was, met voegzaamheid de wapenen van *Frankrijk* in de *Oostenrijksche Nederlanden* te kunnen overbrengen. Hier van ontdekte men ras de gevolgen: want, zonder dat 'er eenige agt geslaagen werd op de voorstellen, door een buitengewoon gezantschap aan het *Fransche* Hof gedaan, openden de *Franschen* den veldtogt in *Vlaanderen*, en namen alles weg, waar zij voor kwamen. De Staaten, nu te verre in het gevaar gesleept zijnde, ondersteunden de Koningin met nog 20,000 man, terwijl *Engeland* zorge droeg dat de gemoederen hier te Lande tegen *Frankrijk* te zeer verhit werden, om aan eenige voorstellen tot onzijdigheid gehoor te willen geeven.

In dat zelve Jaar 1744 deed de Koning van *Groot-Brittanie*, als Hertog van *Brunswijk Lunenburg*, op den Rijksdag te *Frankfort* beweeren, „ dat hij, uit hoofde van een „ verdrag van Erf-Broederschap, tusschen zijnen voorzaat „ ERNST AUGUSTUS EN CHRISTIAAN EVERHARD, Vorst van „ *Oost-Friesland*, in het Jaar 1691, en dus vóór het verdrag, tusschen Keizer LEOPOLD en het Huis van *Brandenburg*

„ burg geslozen, „ Vorstendom Oost-Fri- „ zijnen name, verzo- „ niet gereekend mog- „ „ lang het geschied, „ „ niet bestin was. „ een geschrift uit, „ werd.

Op den 8 van de te *Warschau* het *Groot-Brittanie*, de vorst van *Saxen* en de *Sints* *Frankrijk* en *Klaardraden*, viel 'er als het neemen van t Jaar 1745 begraafte te scheep, met oogte te vreedn, en zij stelden. Het Hof van gen hebbende, belot ieder, die hem in h De Staaten van nieuw de gewoone hulp toe VILLE gaf zij veel Hij beweerde dat e Steden der *Nederlanden* waren overgegaan, h den, tot den eersten tegen *Frankrijk* of Doch also LOEWYX dat hij den zoon d hield, antwoordde me sche troepen, naar E diij zonden overgaan, gebruikt worden. W nieuw vertoog van de bevestigingen zig verplig diens te zullen doen

„burg geslooten, vóór alle anderen geregtigd was tot het „Vorstendom *Oost-Friesland*.” Ten zelven tijde werd, uit zijnen naame, verzogt, „dat de stem van *Oost-Friesland* „niet gerekend mogt worden op de Rijksvergaderingen, zo „lang het geschil, over het regt van dit Vorstendom, nog „niet beslist was.” Doch het Hof van *Berlijn* gaf eerlang een geschrift uit, waar in de zaak gantsch anders beweerd werd.

Op den 8 van de maand Januarij van het Jaar 1745 werd te *Warschouw* het bekende viervoudig verbond, tussehen *Groot-Brittanje*, de Koningin van *Hongarijen*, den Keurvorst van *Saxen* en de Staaten geslooten.

Sints *Frankrijk* en *Groot-Brittanje* elkander den oorlog verklaard hadden, viel 'er, in geruimen tijd, niets vijandelijks voor, als het neemen van eenige Koopvaardijfchepen. Dan, in dit Jaar 1745 begaf zig de zoon des *Pretendents* in *Frankrijk* te scheep, met oogmerk om heimelijk in *Schotland* aan Land te treden, en zig aldaar aan het hoofd der oproerigen te stellen. Het Hof van *Londen*, berigt van zijn vertrek gekreegen hebbende, beloofde 30,000 ponden sterlings, aan eenen ieder, die hem in handen van het Geregt wist te leveren. De Staaten van nieuws om onderstand verzogt zijnde, werden de gewoone hulptroepen terstond toegestaan. De Abt DE LA VILLE gaf zig veel moeite om het inscheepen te beletten. Hij beweerde dat deeze troepen, in *Doornik* en in andere Steden der *Nederlanden*, welke in dit Jaar aan *Frankrijk* waren overgegaan, hebbende geleegen, zig verbonden hadden, tot den eersten van Louwmaand des Jaars 1747, niet tegen *Frankrijk* of deszelfs Bondgenooten te zullen dienen. Doch alzo LODEWYK DE XV nog niet openlijk verklaard had, dat hij den zoon des *Pretendents* voor zijnen Bondgenoot hield, antwoordde men den Abt DE LA VILLE, dat de *Staatfche* troepen, naar *Engeland* geschickt, in geene vreemde soldij zouden overgaan, en alleen tegen de wederfpannelingen gebruikt worden. Wat laater, eger, besloot men, op een nieuw vertoog van den Abt, waar bij hij beweerde, dat de bezettingen zig verplicht hadden, om geen den minsten Krijgsdienst te zullen doen, den Koning van *Frankrijk* genoeg

te

om niet lat
van de maand
ik, het welk,
en *Frankrijk*
gemeen wer
Nederland
bevoordring
in nog geen
in, liegen,
Prins van
Staat. De
den oorlog
met *Frank*
stien, was
geene, van
Frankrijk, die
aangeroepen
in *Hongarij*,
terais geva
wegevaarlijk
Nederlanden
en na te ge
agen, werd op
aankomst van he
den veldtoeg in
voor twaalen
op zijnde, en
terwijl *Engel*
e Land tegen
eige voortlagen

van *Groot-Brit*
op den *Rijks*
behoefde in een
zijner voortzet
aan, eerst van
óóter het ver
van *Branden*
„ 487

te geeven, en geene troepen te zenden, die, volgens de verdragen, in zekeren tijd niet mogten dienen tegen *Frankrijk*. De *Staatſche* hulptroepen, ſtaande onder bevel van Graave MAURITS VAN NASSAU, midlerwijl in *Engeland* zijnde aangekoomen, floegen zig neder te *Newcastle*, daar zij geland waren. De oudſte zoon des *Pretendents*, KAREL EDUARD, was, intuſſchen, aan 't hoofd van een hoop *Bergſchotten*, getrokken naar *Edenburg*, daar men hem terſond de Poorten geopend, en zijnen vader voor Koning had uitgeroepen. Onderſweg had hij zig van verſcheiden opene Steden meester gemaakt. De Generaal JOAN COPE, die over eenige Koninglijke manſchap gebod, den wederspanningen te gemoet getrokken zijnde, werd door hen aangetast, en op de vlugt gedreeven. De *Pretendent* ontving eerlang eenige manſchap en Krijgsbehoefſten tot onderſtand, die te *Duinkerken* waren ingeſcheept. Doch 's Konings Leger, dat uit vijf duizend man beſtond, naar *Schotland* opgetrokken zijnde, verſtrooide den hoop der weerspanningen, en doodde 'er veelen. *Edenburg* onderwierp zig wederom aan den Koning. De oudſte zoon des *Pretendents*, naar *Wallis* wijkende, werd bij *Clifton* aangetast en geheel verſlagen; doch hij redde zig door middel van de vlugt. En hier mede werd de opſtand gedempt.

Met reden zou men hebben mogen verwagten, dat *Engeland*, den dienst, door de *Nederlanders* aan dat Rijk beweezen, zou erkend hebben. Integendeel gingen de *Engelſchen* voort, door hunne Kapers, onder allerlei voorwenzels, onze Koopvaardijſchepen te doen aanhouden, en de goederen en Schepen verbeurd verklaren. Ook belemmerden de *Spaanſche* Kustbewaarders den handel op de *Westindien* geweldiglijk. De ſchade, door de *Spaanſchen* en *Engelſchen*, gedurende deeze onluſten, den *Hollanderen* ter Zee toegebracht, werd, door die van *Haarlem* en *Amſterdam*, die het meest geleeden hadden, op tien millioenen guldens begroot. De *Engelſchen* inmiddels voortgaande, om *Frankrijk* in *Noord-America* allen mooglijken nadeel toe te brengen, veroverden in dit Jaar *Kaap-Breton*, 't welk gerekend werd, de nadeelen, door de Koningin van *Hongarijen*

en

en dertelvet Bondgenoo
Landen geleeden, rijkt
Daarheen veroverd
Nederlanden, de een
door de Staat langs ho
wens, die moest, vol
den, om den Prins van
de waardigheden, het
gezinde Cabal roegen
beluif van dezelfs on
ge vrugen laudt. Mer
men eenre bijeenkomst.

Staatſche Gerolmagtig
den, also de *Engel*
het gemaakt ontwerp
werd dan ook weder
deelfig als de voorga
men, intuſſchen, uit
Petersburg en *Wern*
gen daar van ook zee

De onderhandelingen
zo even zeiden, vru
de *Engelſchen* getre
volmagtigden van de
de worden toegelaat
leden, was het onzen
lijke handeling met
de *Frantſchen* voort
Radzand, in het no
mag voemen het twe
heid.

Zeer liſtig wiſten
Huis van *Oranje* te be
heid, breeder zullen
bijland van *Ruſland*,
met tu Hof, op de
gehooren had; doch
niet, dan men den

en derzelver Bondgenooten, in deezen veldtogt in de *Nederlanden* geleeden, rijklijk te vergoeden.

Daarentegen veroverden de *Franschen* in de *Oostenrijksche Nederlanden*, de eene Stad voor en de andere na; waar door de Staat langs hoe meer in gevaar gebragt werd. Trouwens, dit moest, volgens het Plan van *Engeland*, geschieden, om den Prins van *Oranje* te doen bevorderd worden tot de waardigheden, hem door *Engeland* en de Inlandsche Prinsgezinde Cabaal toegedagt, waar van *Neerland* 1, onder het bestier van deszelfs ontaarten zoon, thans de bittere en wrange vrugten smaakt. Met den aanvang van het Jaar 1746 hield men eene bijeenkomst tusschen de *Fransche*, *Engelsche* en *Staatsche* Gevolmagtigden; dan deeze moest vrugtelooz scheiden, alzo de *Engelschen* duideljk toonden (in gevolge van het gemaakt ontwerp) den vrede niet te begeeren. Hierom werd dan ook wederom de veldtogt geopend, doch even na-deelig als de voorgaande voortgezet. Groote hoope schiep men, intusschen, uit het verbond, tusschen de Hoven van *Petersburg* en *Weenen*; doch het is bekend, dat de gevolgen daar van ook zeer weinig vrugt aanbragten.

De onderhandelingen te *Breda*, die, volgens 't geen wij zo even zeiden, vrugtelooz moesten afloopen, werden door de *Engelschen* gestremd, doordien zij begeerden dat de Gevolmagtigden van de Hoven van *Weenen* en *Turin* daar bij zouden worden toegelaaten. Van wegen de verdeeldheid der Staatsleden, was het onzen Staat ondoenlijk, zig in eene afzonderlijke handeling met *Frankrijk* in te laten. Hierom gingen de *Franschen* voort met den gedreigden inval in 't Land van *Kadzand*, in het noodlottig Jaar 1747, 't welk men te regt mag noemen het tweede Moordjaar der *Nederlandsche* vrijheid.

Zeer listig wisten van dien inval zig de slaaven van het Huis van *Oranje* te bedienen, zo als wij, bij nader gelegenheid, breeder zullen melden. Nog al hoopte men op den bijstand van *Rusland*, in 't bijzonder na dat *Groot-Brittanje* met dat Hof, op den 12 van de maand Junij, een verdrag geslooten had; doch de hulpe, daar bij beloofd, verscheeu niet, dan toen men dezelve niet meer nodig had.

Na

Na het afbreken der onderhandelingen te *Breda*, werd, op den 8 Januarij van het Jaar 1748, tusschen de Keizerin, *Groot-Brittanje*, den Koning van *Sardinie* en de Staaten, eene overeenkomst geslooten, waar bij die Mogendheden zig onderling verbonden om twee honderd tweeënegentig duizend man in het veld te brengen in de *Nederlanden*. De Keizerin Koningin beloofde daar toe 60,000, de Koning van *Engeland* en de Staaten ieder 60,000 man te zullen leveren; de 37500 man *Russische* troepen, die tegen de Lente verwacht wierden, doch met loode schoenen aan marcheerden, zouden daar onder begreepen zijn. Doch na dat het oogmerk van *Engeland* en der Prinsgezinde partij genoegzaam volvoerd was, werd de vredehandeling te *Aaken* aangevangen, en enkel om den schijnt de veldtogt geopend.

Na het sluiten van den *Akenschen* vrede werd een overeenkomst getroffen, tusschen de Koningen van *Spanje* en *Groot-Brittanje*, waar bij het Hof van *Madrid* afstond van 't *Asientio verdrag*. GEORGE DE II en de Staaten handelden daarenboven met de Hoven van *Dresden* en *Munchen*, over verdragen van onderstand, strekkende om deeze Hoven nader aan hun belang te verbinden, dan zij gedurende den jongsten oorlog geweest waren. Diergelijk een verdrag werd geslooten met den Koning van *Poolen* en den Keurvorst van *Saxen*.

In het nabuurig *Engeland* had men, reeds in 't Jaar 1749, een ontwerp gemaakt tot het oprigten van eene nieuwe Maatschappij van Haringvaart, die, zo als sommigen vreesden, geschikt was om de Haringvischerij deezer Landen merkelijke afbreuk te doen. Het Parlement had zedert aan zulk eene Maatschappij, de Maatschappij der vrije *Britsche* vischerij genoemd, en welker hoofdfom op vijfmaal honderd duizend ponden sterlings begroot werd, Octrooi verleend, in het Jaar 1751, voor den tijd van eenentwintig Jaaren; en dit Octrooi was door den Koning bekrachtigd. Dan hier te Lande werden middelen beraamd, ter voorkominge dat de Haringvaart daar door geen nadeel leed.

De Heer D'AVROLLES, sints eenigen tijd, met de zaaken van het *Britsche* Hof bij deezen Staat belast, doch in de maand Januarij van het Jaar 1752, van den Koning zijnen meester, be-

bevel ontvingen hebbe
dat Hof want te nee
Memorien aan de S
eerste hertijde die M
van des Koning zime
javio geoffend was,
vooren, den vreedet
sche Schepen, die e
en met paspoorten v
zien waren, gepleegd
hij afscheid van H. H.
van der zelve jaar de
nen Meerlands Nieve
vaststellen; in 's Konit
door den Ridder jonk
Op bevel van H. H.
Jaars 1753, door de
den Staat te *Londen*
Majesteits eerste Seere
Hollandsche Schepen,
en de Justit. Eleonora
Jaar, op den Orienlan
21 Augustus aldaar in
daar van naar *Hollan*
den Kommandeur H.
Schepen, zo veel m
gelegd, in hope van
sanne terugkomst in
bevel gegeven was
pen, om de gemelde
doch dat de Eigenars
de, dat die Schepen
den door personen,
ten zig aan H. H. M.
an een iegelijk mogt
de Schepen en derzelve
de zoldigen, die daan
de Samen Generaal dien
rinde herbonde doez lijk
XVII. DEEL.

bevel ontvangen hebbende, om te *Brusfel* de belangen van dat Hof waar te neemen, had, vóór zijn vertrek, twee Memorien aan de Staaten Generaal overgeleverd. In de eerste betuigde die Minister aan H. H. Mog. het genoegen van den Koning zijnen meester, over de straffe, die te *Batavia* geoeffend was, aan de geenen, welke, twee Jaaren te vooren, den wreeden moord aan het volk van twee *Chineefche* Schepen, die op de kust van *Sumatra* handel dreeven en met paspoorten van den Gouverneur van *Bengale* voorzien waren, gepleegd hadden. In de tweede Memorie nam hij afscheid van H. H. Mog. Op den 5 van de maand Junij van dat zelve Jaar deed de Koning den jongen Stadhouder, toen *Neerlands* lieveling, als Ridder van den *Kousfeband* aanstellen; in 's Konings naam werd deeze plegtigheid verrigt door den Riddet *JORKE*.

Op bevel van H. H. Mog. werd, in de maand Maart des Jaars 1753, door den Heer *HOP*, Extraordinaris Envoyé van den Staat te *Londen*, eene Memorie overhandigt aan zijner Majesteits eerste Secretarissen van Staat, inhoudende, dat drie *Hollandsche* Schepen, genaamd *Groenlandia*, de *Bruinvisch*, en de *Juffr. Eleonora*, in den beginne van het voorgaande Jaar, op den *Groenlandschen* Walvischvangst uitgezonden, den 21 Augustus aldaar in 't ijs vast geraakt zijnde, de manschap daar van naar *Holland* was te rug gekeerd, in het Schip van den Kommandeur *HARMSE*, na dat alvorens de drie gemelde Schepen, zo veel mogelijk, aan hunne ankers waren vastgelegd, in hope van dezelve weder te zullen vinden, bij hunne terugkomst in *Groenland* in deezen Jaare; dat thans bevel gegeven was tot het uitrusten van drie andere Schepen, om de gemelde agtergelaatene Schepen op te zoeken; doch dat de Eigenaars en Reeders van dezelve, bedugt zijnde, dat die Schepen genoomen en weggevoerd zouden worden door perfoonen, die daar op geen regt hebben, dierhalven zig aan H. H. Mog. hadden vervoegd, met verzoek dat aan een iegelijk mogt worden verboden, zig met de gemelde Schepen en derzelve ladingen te bemoeien, uitgezondert de zodanigen, die daar toe gemagtigd zouden worden; Dat de Staaten Generaal diensvolgens de nodige bevelen ten dien einde hebbende doen uitvaardigen, thans door hunnen Extraor-

XVII. DEEL. X di-

dinaris Envoié op 't ernstigst verzogten, dat ook dergelijke orders mogten worden gegeven, met betrekking tot de Onderdaanen van zijne *Groot-Brittannische* Majesteit. Deeze Memorie, in eene groote vergadering te *St. James*, den 7 Maart, aan den Koning overhandigd en in overweeging genomen zijnde, beval de Koning, op het Advís van deszelfs Geheimen Raad, dat niemand zijner Onderdaanen zig met gemelde Schepen op eenigerhande wijze zou mogen bemoeien, buiten toestemming van de Eigenaaren, of van die geenen, die daar toe gemagtigd zouden zijn.

Kort na dat de vrede, in den Jaare 1748, te *Aken* tuschen de oorlogende Mogendheden, en dus ook tuschen *Frankrijk* en *Groot-Brittanje*, geslooten was, reezen 'er wederom nieuwe geschillen, over derzelver wederzijdse bezittingen in *Noord-America*, die, van tijd tot tijd heviger geworden zijnde, in het begin des Jaars 1756 tot eenen openbaaren oorlog dreigden uit te bersten. Bij die gelegenheid werden, zo wel van de zijde van *Frankrijk*, als van die van *Groot-Brittanje* bij de Staaten Generaal aanzoeken gedaan wierden, van welke wij hier kortlijk verflag moeten doen. Van de zijde des Konings van *Frankrijk* werden, door den Graaf *D'AFRY*, buitengewoon Gezant van dat Hof, als ook door den *Marquis DE BONAC*, gewoon Ambassadeur, met *H. H. Mog.* verscheidene Conferentien gehouden, en onder anderen op den 9 van de maand Februarij; waar in de eerstgenoemde Staatsman, uit naam van den Koning zijnen meester, tragte te onderstaan, welke partij *H. H. Mog.* zouden kiezen, in gevalle de geschillen, tuschen de twee bovengemelde Mogendheden, tot eenen openbaaren oorlog mogten koomen. De Staaten gaven daar op tot antwoord, „ dat zij met veel smerte „ de oneenigheden, tuschen *Frankrijk* en *Engeland* ont- „ staan, bemerkten, en wenschten dat dezelve in der minne „ mogten bijgelegd worden. Dat het zeer verre van hun „ was, zig in den oorlog te willen begeeven, wegens eene „ zaak, die hun in 't minst niet aan ging, en tot welke zij „ gantsch geen verbintenis hebben. Alzo zij de waarde der „ vriendschap en genegenheid van zijne Allerchristelijkste „ Majesteit jegens *H. H. kenden*, zo wenschten zij met de „ uiterste poogingen, op allerlei wijze, derzelver aankhouding „ te

te zoeken, in zo
„ publiek rullis mar
„ deezer verlaarings
„ zo wel der Vereen
„ welke lasten bin
„ gingen en aanvallen
„ der, dat zijne M
„ geeven, en den
„ niet zonde overbr
„ zin, die de Repu
„ ken.”

Den 13 van die zeld
van den Koning, woor
een Memorie over,
van 6000 man, die
aan *Engeland* te le
ve naar dat Rijk zo
kwamen. Dan, eer
dien elsch iets te be
d'art eene Memo
van dien bijstand den
een eene nader ver
zen zouden. Nog
joraz aan de Vro
om voor het tegens
Staaten tot her leve
binnen kort, de Sch
die haven vertrekken
dit gedrag; en, tot
Majesteit hadden, g
van het antwoord,

Inmiddels groeide
genheden. In die
dat aan de zijde van
an *Frankrijk*, toe
openlijk verlaard v
geschiede dit aan
van antwaaar het

„ te zoeken, in zo verre de onafhanglijkheid en eere der Re-
 „ publiek zulks maar eenigzints kon toelaaten. En in gevolge
 „ deezer verklaringe vleiden zig H. H. Mog., dat het gebied
 „ zo wel der Vereenigde als der *Oostenrijksche Nederlanden*,
 „ welke laafsten hun tot een Barriere dienen, van alle drei-
 „ gingen en aanvallen bevrijd mogen blijven. Zij hoopten ver-
 „ der, dat zijne Majesteit hun daar van verzekering zoude
 „ geeven, en den oorlog in het Rijk van *Groot-Brittanje*
 „ niet zoude overbrengen, alzo dit een omstandigheid zoude
 „ zijn, die de Republiek in verscheidene opzigten zoude ra-
 „ ken.”

Den 13 van die zelve maand gaf de Ridder JORKE, Afgezant van den Koning GEORGE DEN II, in 's *Hage*, aan H. H. Mog. een Memorie over, in welker slot hij verzogt om den bijstand van 6000 man, die de Staat, in zekere gevallen, verplicht was aan *Engeland* te leveren, en waar toe de Schepen, die dezelve naar dat Rijk zouden overvoeren, wel haast in *Helvoetsluis* kwamen. Dan, eer H. H. Mog. zig in staat bevonden om op dien eisch iets te besluiten, leverde, daags daar aan, de Graaf D'AFRY eene Memorie over, waar bij dezelve het verleenen van dien bijstand den Staaten ten sterksten ontraaden; en met een eene nader verklaring eischte, wat partij de Staaten kiezen zouden. Nog in die zelfde maand gaf de Ambassadeur JORKE aan de Vrouwe Gouvernante te kennen, last te hebben om voor het tegenwoordige geen naderen eisch te doen bij de Staaten tot het leveren der zes duizend man. Ook zag men binnen kort, de Schepen, die te *Helvoet* gelegen hadden, uit die haven vertrekken. De Staaten bedankten den Koning voor dit gedrag; en, tot een blijk van de agting, die zij voor zijne Majesteit hadden, gaven zij aan deszelfs Ambassadeur Copie van het antwoord, aan den Graaf D'AFRY ter hand gesteld.

Inmiddels groeiden de onlusten tusschen de twistende Mogendheden. In de maand Maij reezen dezelve tot die hoogte, dat aan de zijde van *Groot-Brittanjen*, op den 17 dier maand, aan *Frankrijk*, met de gewoone plegtigheden, de oorlog openlijk verklaard werd; op den 16 van de volgende maand geschiedde dit aan de zijde van *Frankrijk*. Onder het Art. van AMSTERDAM hebben wij reeds doen zien, hoe meesterlijk

de Staaten der Vereenigde *Nederlanden* in dien twist de onzijdigheid hebben weten te bewaaren; als mede, hoe schandelijk de *Nederlandsche Zeevaart*, door de *Engelsche Rovers*, bena-deeld wierd; wijders, van hoe weinig vrugt alle de vertoogen der Kooplieden aan de Vrouwe Gouvernante waren, die op niets anders drong, dan op de vermeerdering der Landmagt, waar toe de Staaten, om gewigtige redenen, niet konden of wilden besluiten.

In de maand Augustus deed de Ridder JORKE, uit naam van zijnen meester, een naderen eisch, op onderstand in Land- en Zeemagt, volgens het Tractaat van het Jaar 1678.

De Steden *Oostende* en *Nieuwpoort*, in het laatst van de maand Julij 1757, met *Fransche* troepen bezet zijnde, in gevolge van een overkomst tusschen de Hoven van *Weenen* en *Versailles*, gaf de Ambassadeur van den Koning van *Engeland*, op den 28 van de maand November, aan H. H. Mog. eene Memorie over, waar in zijne Majesteit deszelfs bezwaaren daar over aan den dag leide. Dan de handelwijze der *Engelschen* was te schreeuwende ten nadeele van den Koophandel, dan dat men hun iets ten wille konde zijn. Volgens Resolutie van H. H. Mog. werd aan zijne Majesteit, op den 13 van de maand Januarij van het Jaar 1759, per Misfive kennis gegeeven en gecondoleerd, wegens het overlijden van haare Koninglijke Hoogheid, dogter des Konings, en dezelve aangesteld tot een der toeiende Voogden over de nagelaaten kinderen, WILLEM EN CAROLINA.

De onderhandelingen Hunner H. Mog. met den Ridder JORKE, nopens het berooven, opbrengen en verbeurd verklaren der *Nederlandsche* Schepen, waar omtrent gemelde Ambassadeur meermaal Memorien had ingeleverd, en allerhande projecten waren beraamd, tot hier toe van geen nut geweest zijnde, werd door denzelven, in de maand Februarij van dit Jaar. een nadere Memorie en Contra-Project overhandigd, 't welk van even weinig gevolg was. Op het gemelde Art. van *AMSTERDAM* hebben wij gezien, wat door de Kooplieden daar tegen werd ingebracht; als ook, van hoe weinig vrugt het buitengewoon Gezantschap derwaarts was. Het ontbrak den *Engelschen* niet aan gezogte bezwaaren, zo over het verzenden van oorlogsbehoef-

hoeten van Frankrij-
le. Op gelijken voet
des Konings, die voer
werd opgevoeld door
van welken wij, voor
den, onder het meer
sonder betrekkelijk
geprooken hebben,
AMSTERDAMSCHER JAAR
rug wijzen.

GEORGIUS VAN EGM

GERDEN. Deeze
RANDUS, een bijoor
Eeuw hebben zij z
sonnie of Hongarije

GERARD, Graaf v

GERARD of GER
VAN)

GERARDUS, een
toestemming van de
nen aanwag maekte

GERBRANDA, een
Friesche Dorp Oost
deel.

GERBRANDA, (EDO)
lapp in Friesland, w
DOUR GERBRANDA,
den dater EDO de 200
die gene kinderen m

hoeften aan *Frankrijk*, als over het voorgevallene in *Bengale*. Op gelijken voet stonden de zaaken, tot aan den dood des Konings, die voorviel in het Jaar 1761. Zijne Majesteit werd opgevolgd door deszelfs kleinzoon, GEORGE DEN III, van welken wij, voor zo veel aangaat de zaaken der *Nederlanden*, onder het meergemelde Art. van AMSTERDAM, en bijzonder betrekkelijk tot den oorlog met denzelven, omstandig gesproken hebben, gelijk ook in het Derde Deel van onze AMSTERDAMSCH E JAARBOEKEN, waar heen wij den Leezer terug wijzen.

GEORGIUS VAN EGMOND; zie EGMOND. (GEORG VAN)

GEPIDEN. Deze waren, volgens het getuigen is van JORNANDUS, een bijzonder foort van *Gothen*. In de V of VI Eeuw hebben zij zig in *Dacte* of *Zevenbergen* en in *Pannonie* of *Hongarijen* neder geslagen.

GERARD, Graaf van *Gelder*; zie NASSAU. (GEEARD VAN)

GEERARD of GERARD VAN VELZEN; zie VELZEN. (GERARD VAN)

GERARDUS, een Leeraar onder de Hervormden; die, met toestemming van den Graave van *Kuilenburg*, allereerst eenen aanvang maakte met openlijk te prediken.

Zie BRANDT, *Hist. der Reformatie*.

GERBRANDA, een der Hoffleden, in den omtrek van het *Friesche Dorp Oosterwierum*, in de Grietenij *Baarderadeel*.

GERBRANDA. (EDO) Hij was afkomstig uit een Adelijk Geslacht in *Friesland*, waar van, in het Jaar 1496, leefde eene DOUWE GERBRANDA, Heerschip te *Harlingen*. Men meent dat deeze EDO de zoon was van eenen DOUWE. Deze EDO, die geene kinderen naliet bij zijn Huisvrouw JETS of ERTS

DOUMA, was een van die geene, welke door ALBA werden ingedaagd om zig te *Antwerpen* ter verantwoording te stellen. Dan hij geen lust hebbende om zijn leeven en vrijheid in handen van dien tiran te stellen, vlugtte buitenlands, en stierf in ballingschap. Zijne Weduwe hertrouwde daar na met SYDS MECKEMA.

Te WATER, *Verbondschrift der Edelen*,
bl. 412.

GEREFORMEERDEN; een naam, welken onze voorvaderen, die zig, ten koste van goed en leeven, tegen de dwaalingen der *Roomfche Kerke* verzetteden, hebben aangenomen. Zij maakten zig openbaar bekend in het Jaar 1565, wanneer zij, bestempeld met den bijnaam van *Kalvinisten*, het waagden, hunne Geloofsbelijdenisse openlijk in het ligt te geeven. Zij werd verzeld van een brief aan den Koning, waar in zij verklaarden, dat zij wel honderd duizend sterk zijnde, zig, eger, stil hielden en 's Lands lasten nevens anderen droegen; 't welk, zeiden zij, toonde, dat zij geen oproer in den zin hadden. Doch het begrooten van dit getal werd hun tot misdaad aangeduid, en als eene bedreiging beschouwd. Ten Hove, niettegenstaande de verzekering, die ORANJE en EGMOND daar van gaven, werd aan de meenigte van hun geen geloof geslaagen. Toen zij, in het volgende Jaar, met bidden en smeeken niets konden verwinnen, en gestaag in hunne Godsdienst-oeffening gestoord werden, beslooten zij dezelve gewapend bij te wonen. Allereerst geschiedde dit buiten *Antwerpen*, en daar na in *Holland*, zo als wij, op bijzondere Artikelen, en bijzonder dat op van AMSTERDAM, reeds gezien hebben. Zij, die de Leere van LUTHER en KALVYN volgden, verzogten; in dat zelve Jaar, schriftelijk den bijstand der zaamverbondene Edelen. Het ging tamelijk wel, zo lang ORANJE zig in *Antwerpen* bevond; doch hij was niet vertrokken, of de beroerten ontstonden op nieuw. De *Gereformeerden* hadden aldaar een verzoek overgeleverd aan den Graave VAN HOOGSTRAATEN, aan den Koning gerigt, waar bij zij aanboden dertig tonnen gouds, indien men hun vrijheid van Godsdienst wilde

voelstan. Dit verzo-
Janen geevend, t
derzelver voorpres
tas men ter onder de
en Gemeenen, onder
Heer van Hifweegen.
SIMILIAAN VAN BL
troonen. Uit de S
timede voor een ho
bekend, dat naar m
aanwas grooter werd
geul in *Amsterdam* o
ge van de bewooner
sten, in vergelijking
geweest, dat de Li
men hadden konne
Leeraars der *Cerfif*
niets toegeeven. G
ter, hoe groot oot
geen reden brengen.
den toe in de *Room*
vrijheid van Goddi
Zij waren in een on
daad der beeldform
aangevoond. Op bi
zen, is reeds van d
omstandig gefproken.
1582, den Hertog v
Roomfcheginziden v
niettegenstaande de
derlanden reeds de
leeden zij door de e
1572, had plaats ge
merden en *Luthery*
Romyfranzen noem
med worden. Om,
ruigt te zijn, doen
Amstribit, en den w
inbond.

voestaan. Dit verzoekschrift was in veele Steden in de *Nederlanden* geteekend, en aan de Wethouders overgeleverd, om derzelve voorpraak daar op ten Hove te verzoeken. Zelfs las men 'er onder de naamen van veele *Onroomschen*, Edelen en Gemeenen, onder anderen van JOSUA VAN ALVERINGEN, Heer van *Hofweegen*, voor vijf honderd kroonen, en van MAXIMILIAAN VAN BLOIS, gezegd DE KOK, voor vier honderd kroonen. Uit de Sententien van ALBA blijkt, hoe dit aanbod almede voor een hoofdmisdaad gerekend wierd. Ook is het bekend, dat naar maate de vervolging strenger woedde, de aanwas grooter werd. Reeds in het volgende Jaar werd hun getal in *Amsteldam* op meer dan 1000 begroot, en naar gelang van de bewooners dier Stad waren zij hier nog verre de minsten, in vergelijking van andere Steden. Wenschelijk ware het geweest, dat de *Lutherschen* en *Gereformeerden* zig te zaamen hadden konnen of willen vereenigen; doch drie of vier *Leeraars* der *Gereformeerden*, aan welke de zaak hing, wilden niets toegeeven. Geweldig speet dit WILLEM DEN I; en, egter, hoe groot ook zijn gezag ware, kon hij die mannen tot geen reden brengen. Allereerst nam het getal der *Gereformeerden* toe in de *Roomsche Nederlanden*; doch hun verzoek om vrijheid van Godsdienstoeffening aldaar was mede vrugteloos. Zij waren in een onverzoenlijken haat geraakt, door de schendaad der beeldforming, zo als wij op 't Art. daar van hebben aangetoond. Op bijzondere Artikelen van perfoonen en plaatsen, is reeds van de vervolging, die zij verduuren moesten, omstandig gesproken. Vergeefsch boden zij zig, in het Jaar 1582, den Hertog VAN ANJOU te *Antwerpen* aan, alwaar de *Roomschgezinden* verre den voorrang hadden en behielden, niettegenstaande de Godsdienst der *Gereformeerden* in de *Nederlanden* reeds de heerschende was. Geen kleinen afbreuk leeden zij door de omwenteling, die in *Frankrijk*, in 't Jaar 1572, had plaats gehad. De twisten, tuschen de *Gereformeerden* en *Lutherschen*, en de zulke, die zig naderhand *Remonstranten* noemden, zullen op die beide Artikelen vermeld worden. Om, egter, van hunne waare gevoelens overtuigd te zijn, doen wij hier volgen een afschrift van hunnen smeekbrief, aan den wreeden FILIPS gezonden, zijnde van deezen inhoud.

*Sendbrief in Forme van Supplicatie,
aen de Conincklijke Majesteit van
Spaengien: van wegen des Prin-
cen van Oraengien, der Staten
van Hollandt ende Zeelandt,
midtsgaders alle andere zijne ge-
trouwe Onderfaten van dese Ne-
derlanden, die haer van des Her-
toghen van Alba, ende der Spaeg-
niaerden tyrannie ende ghewelt,
teghen alle recht, verdrucket en-
de vervolghet vinden. Aenwijfen-
de den rechten oorspronck van alle
teghenwoordige beroerten in dese
Landen, om daer inne by zijne
Conincklijke Majesteit voorfien te
moghen werden, zaamgesteld door
Franciscus Balduines.*

Ghenadichste Heere.

Uwe onderdanighe ende bedruckte Onderfaten deser Neder-
landen, soo menichmael als zy by haer selven overteyt ende
bedacht hebben, die aengheboore goedertierenheydt, ende
goede Vaderlicke ghenegentheydt, die uwe Majesteit tot dese
hare Erff-landen ende alle Inwoonders der selven, vanden tijt
aen dat uwe Majesteit die heerschappie ende regeringe der sel-
ver van God Almachtich ontfinck, altijts ende geduerichlick
heeft bewesen. Also menichmael hebben zy eene vaste ende
gewisse hopeninge, ende ongetwijfelt vertrouwen gehad, als
dat uwe Ma. soo wt hare dagclixsche claghen ende karmen,
als wt het medelijdsche aengheven ende verthoonen van som-
nige Vorsten ende Potentaten inde Christenheydt, soude haer
hebben genadichlick laten onderrichten van onse jammerlicke
ende cativige onderdruckinghe, daer wy, overmidts de groote
ende overdragelicke geweld en, moetwil, ende Godtloose rege-
ringe des Hertoghen van Alba, in gecomen zijn. Ende mede
met

met een barmhertich
die erbarmlicke ve-
uwe Eriselcanden.
Voorvaders, altijts
wesen hebben, door
licke wreetheyt ende
Niet onwijfelende,
dronen hebben, dat
Religie voor te sta-
hem aldus verwoerd
Lants (die uwe Ma-
gheduchzenisse, beswo-
met roeten te verve-
faten in lijf ende go-
niet anders dan of
uwe Ma. ende uw-
ven.

Ende derhalven
langen gewacht, da-
doogen, soude mer-
fien, tot bewaren
uwe arme bedruckte
gen den schuldigen
machtich, den gro-
fende, tot een St-
Harder ende Vader
dat sive van alle o-
ende te beschutten,
faldige getrouwe Ma-
Onderfaten t'allen
die uwe Majesteit,
ticheyt bewesen heb-
Maer alsoo zy n-
mercken, dat alle
wint gellagen zijn,
Pomtaten verrooch-
ofte ten eenige ver-
ana in hre conscien-

met een barmhertich ende Vaderlicke ooge hebben aengesien, die erbarmelicke verwoestinge ende verderffenisse, daer dese uwe Erfnederlanden, die uwe Majestejt, ende uwe Majestejts Voorvaderen, altijts soo groote ende ghetrouwe diensten bewefen hebben, door desselven Hertogen van Alba onmenschelike wreetheyt ende verwoede tyrannie, in gevallen zijn.

Niet twijfelende, of het soude uwe Ma. grootelicx verdrotten hebben, dat hy onder het dexfel van de Roomsche Religie voor te staen, ende onder den Naem van uwe Ma. hem aldus vervoordert alle de Rechten ende Privilegien des Lants (die uwe Ma. ende zijne Voorfaten, hoochloflicker ghedachtenisse, besworen hebben) te niet te maken, ende als met voeten te vertreden: Vervolgende uwe getrouwe Onderfaten in lijf ende goet, ende verwoestende het gantsche Lant, niet anders dan of hij hem voor een openbaer vyant van uwe Ma. ende uwer Majestejts Onderfaten hadde weggegeven.

Ende derhalven hebben sy altijts met een hertgrondelic verlangen gewacht, dat uwe Ma. fulcx willende niet langer ghe-doogen, soude met goede bequame middelen hebben voorsien, tot bewarenisse vanden Landen, ende verlossinge van uwe arme bedruete Onderfaten. Nemende daerinne voor oogen den schuldigen plicht eenes Coninx, die van Godt Almachtich, den grooten Coninck aller Coningen ghefelt wesende, tot een Stadthouder zijner gerechticheyt, ende een Harder ende Vader des volcx, twelcke hen onderworpen is, dat selve van alle onrecht ende ghewelt behoort te bevrijden ende te beschutten, ende mede indachtig wesende der menichfuldige getrouwe diensten, die uwe voornoemde Landen ende Onderfaten t'allen tijden den Voorfaten uwer Majestejdt, ende uwe Majestejt, selve met alle gewillicheyt ende trouhericheyt bewefen hebben.

Maer alsoo zy nu tot haer wterste verdriet genoeg be-mercken, dat alle haer voorgaende Supplicatien als in den wint geslagen zijn, ende dat oock der ander Vorsten ende Potentaten vertooch, geen vrucht en heeft connen schaffen, ofte hen eenige vertroostinghe by brenghen, ende zij nochtans in hare consciencien vast versiekert, dat uwe Ma. gheene

Supplicatien
Majestejt van
den Prin-
der Staten
Zeelandt,
zine ge-
nise Me.
in de Her-
der Spang-
te ghewelt,
cracht en
derwijzer-
ch van alle
ten in dese
one by sijne
te voorsien te
mogelijk door
dieser Neber-
overheyt ende
mheydt, ende
estejt toe dese
, vanden zij-
ringe der sal-
gedueticheyt
ene valle ende
en ghedult, als
ende karmen,
onen van son-
gt, sijn haer
de jammerlicke
ende de groote
plichtige rege-
Ende mede
int

redelicke oorfaecke en heeft, om door ongunst ende ongenade, hen selven van haer arme ende bedruckte Onderfaten also af te keeren, ende te vervreemden, soo vermoeden sy genoegh alfulcx ontwijfelic te gheschieden, door den argheleest ende het quade aengeven van sommighe, die gheen acht nemende op den dienst van uwe Ma. maer alleenlick op haer eygen lusten ende begeerlickheden altijs ghearbeyt hebben, om dese uwe Landen in uwer Majesteys oughenade te brengen.

Het welcke zy van menighen tijt herwaerts ghenoech o pentlick ende ongheweysdelick hebben gepoocht ende ghearbeyt, niet alleen beletende dat onse oormoedighe Supplication ende ghetrouwe waerschouwingen tot uwer Majesteys ooren niet en souden moghen comen, maer oock de selve met al tghene in deze uwe Landen conde geschieden, ten archsten duydende, ende by uwe Majesteit verkeerdelic aenbrengende, om also den standt vanden Lande in oneenicheyt, ende tot beroerte gebracht hebbende, de selve onder uwe name met geweld te mogen overvallen, ende alsdan met uwer Onderfaten goet ende bloet haren moet te moghen coelen, ende haer begeerlicheyt ende giericheyt te versaden.

Dit is, O aldergenadichste Coninck, het ghene dat uwe voorgenoemde Onderfaten met grooten rechte gheacht ende ghehouden hebben (alsoo zy noch doen) voor den aldergrootsten ende wtersten jammer ende ellende die hen soude connen wedervaren, als dat zy mercken dat hen ooc den wech des clagens tot hare wettelike ende natuerlicke Overicheyt, die sy tot eenen toevlucht in haren wtersten noot van Got ontfangen hadden, als namelick, uwe Majesteit, overmits de groote onbillicheyt haerder vyanden ende misgunners alsoo besloten was, dat selve oock het ghene datmen den onredelicken beesten ende wilden dieren ghenoech pleecht te gunnen, als namelick, haren noot ende kommer te beclagen, hen met verscheide boose practijcken, ende met eenen onmenschelike wreetheydt werde verboden ende gantschelicken ontnomen.

Daerom hoe wel zy eenen tijt lanck by haer selven beslozen ende gheresolveert hadden, met ghedult ende lanckmoedicheit

chicheyt den dach te verselven soude haer oogen te sien ende te hooren moender misgunners bit hooren, vermindert wer lasten, dat hare verdru de onverdragelicker wo de ende verderf is reyt lenden die voorijts in tot eenen wtersten ven en connen zy niet min die zy totter doot toe lande te betooghen, uwe Ma. te verwillig te volheten inde recht uwer Ma. biddende van de desolatie zijt comende is, wil ver aengeborene goedertier waerschighen Coninck uwe Landen van dat lossen.

Al vooren versoecht dachlich te wesen, den, wesende eenrijts maels by Huwelicke vande also by recht vander onder een hooft des hende daer naer oock hoochhoffelicken buyse metten grootmachtigher lieert.

Doch altijs by wgedat de selve Landen, wiven ende onderiond Rechten ende Vrijheden men wien: Sonder dat voortvoren eenich recht

dicheyte den dach te verwachten, dat uwe Majesteydt eenmael selve soude haer oogen ende ooren ophgedaen hebben, om te sien ende te hooren, 't ghene zy door haerder voorghe- noemder misgunners bitteren haet ende nijdt te sien ende te hooren, verhindert werde. Nochtans aenmerckende nu ten laetsten, dat hare verdruckinghe hoe langher hoe swaerder ende onverdragelicker wort, ende niet alleenlick tot heure scha- de ende verderf is reyckende, maer ooc uwe Majesteyts Erf- landen die voortijts in alle voorspoedicheyt waren florerende, tot eenen wtersten verderf ende onderganck brenghet: Soo en connen zy niet nalaten van weghen der ghetrouwicheyt, die zy totter doot toe begheeren uwe Ma. ende haren Vader- lande te betooghen, wederom op een nieuws, mer dit Schrift uwe Ma. te verwillighen als dat hare eenighe begheerte is, te volherden inde rechte ghehoorsaemheyt ende dienst van van uwer Ma. biddende dat uwe Ma. die waersachtighe oorfake van de desolatie zijner Landen, by wien ende hoe dit toe- comende is, wil verstaen: Ende also, achtervolghende uwe aengeborene goedertierenheyt, ende doende t'officie van eenen waerachtighen Coninck, die gherechtigheyt voorsien, ende uwe Landen van dusdanich ghewelt ende oppressie ver- lossen.

Al vooren verfoecken wy seer ootmoedelic uwe Ma. in- dachtich te wesen, ende te considereren dat dese uwe Lan- den, wesende eertijts onder verscheyden Landsheren, nae- maels by Huwelicke voorwaerden ende onderlinge tractaten, ende also by recht van wettelicke successie ende conventien onder een hoofd des huys van Boergoengien ghecomen zijn, ende daer naer oock by middel van Huwelicken metten hoochloffelicken huys van Oostenrijcke ende ten laetsten metten grootmachtighen Coninckrijk van Spaegnen gheal- liert.

Doch altijts by wtghedruckte bespreke ende voorwaerde, dat de selve Landen, ende elke Provintie bysonder, soude blijven ende onderhouden werden, in zijn eygen Politien, Rechten ende Vrijheden, daer in zy van allen ouden herco- men waren: Sonder dat den eenen Lande oft Rijke soude toecomen eenich recht van heerschappie over het ander, om

t'fel.

t'felve eenichfins afhandich te maken van zijn Rechten ende Vryheden, maer fouden onder elkanderen verbonden zijn in eendrachticheyt ende gelijcken gaet, onder eenen Prince ende hoof, als vele kinderen eenen Vader hebben, om alfoo ghefaemelick de hoocheyt van haren Prince, ende het welvaren vanden Lande, teghen den vreemdefinghen ende wterlijcke ghewelt, voorgheftaen ende beschut te werden.

Ghelijckerwijs oock de Prince vanden Lande, om als een Vader zijn liefde ende affectie te bewijfen teghen een yeder ghelijckelick, hem te zijner aencoemite ende inhuldinghe met eenen folemnelen Eedt verplicht, ende beloofc elck Landt byfonder, dat hy dat regheren ende bewaren fal, in hare Rechten ende Vrijheden, fonder te ghedooghen dat die eenichfins inghebroken oft vermindert fullen werden: ofte dat die eene Provincie over die andere eenighe heerschappie ofte dominatie fal moghen voeren, gheswijghe dat fy al te famen eenigher vreemden regeringe ende gherechtfhandelinghe fouden onderworpen moghen worden: ende wort op die conditie aenghenomen ende bekent als Over-Heer vanden Landen, ontfangende alfo vanden Onderfaten den Eedt van ghetrouwicheyt ende ghehoorfaemheyt.

Waer van het onnoodich is eenich breeder verhael te doen, dewijle, fonder twifelen, uwe Ma. ghenoech indachtigh is, hoe dat hoochloflicker ghedachteniffe Keyfer Carolus, volgende die voetftappen zijner Edele Voorfaten, ende bekennende dat den voornoemden Eedt van inhuldinghe, is het eenich ende recht fundament, daer op alfo wel het vermoghen ende autoriteyt vanden Prince, als die trouwe ende ghehoorfaemheydt der Onderfaten ghegront staet. Heeft zelfs noch binnen zijn leven, ende in zijn bywefen, uwer Ma. onder den felven Eedt doen ontfanghen, ende zijne blijde Incomfte doen bezweeren in alle de Landen, ende meeftendeel van alle de Steden: Eerstmael als toecomende ende eenighe Erfghenaem zijner Keyferl. Ma. ende daer naer de felve Keyferl. Ma. vertreckende, ende uwe Ma. aennemende die volle Heerschappie ende adminiftratie vanden Landen, heeft wederom den felven Eedt inde vergaderinghe van den ghedepiteerden van allen den Landen verhaelt, ende sterker bevesticht, foo dat van allen

ou-

ouden tijden, uwe
Rechten, Privilegien
gheweelt.

Daer wt ghevocht is
wichery, van wegen de
de alfocke eendrachtich
men de Landen deen
heeft sien voorgaen en
in alder eere ende H
vinden grootelick bede

Ende om niet out
wefende) alhier by te
heyt van uwe Onderbo

loghen by den Keyfer
goede rulle ende befe
in fondatlinge recon

uwe Ma. wel mach
mende vanden Landen
met alder ernst ende ge

volen heeft, Ja oock
coemte in stercker O
vande voorighe Crijgh

dat alle zijn Onderfate
stant ende vermenghet
op te feven in zijnen

ende Eddelen, als r'gem
verthoont hebben, dae
te boven commende, r

by alle Coninghen end
heeft van alle de Oorf
nighe Jaren te voort
waren.

Nu indien het uwe
druchte ende getrouwe
te onderfoecten ende be

ken ter veranderinghe van
eenen fuchten jammer, t
rwe tijde uwe Landen o

ouden tijden, uwe voornoemde Landen by heure voornoemde Rechten, Privilegien ende Vrijheden altijd gheregheert zijn gheweest.

Daer wt ghevolcht is alfulcke ghehoorfaemheyte ende getrouwicheyte, van wegen der Onderfaten tegen heuren Prince, ende alfulcke eendrachticheyte ende liefde onder elkanderen, datmen de Landen deur de ghenade Gods, in alle voorspoet heeft sien voortgaen ende floreren, ende die Princen van dien, in alder eere ende Hoocheyt verciert, ende van allen haren vianden grootelick bedachtet ende bevreest werden.

Ende om niet ouds wt der Historien (daer af nochtans vol wefende) alhier by te brenghen, heeft de selve ghetrouwicheyte van uwe Onderdanen claerlick ghebleken, in alle de Oorloghen by den Keyferlicken Ma. wighevoert, soo dat hy de goede ruste ende beschuttinghe vanden selven Landen, altijs in sonderlinghe recommandatie ghehouden heeft: Soo oock uwe Ma. wel mach ghedencken, dat hy zijnen affcheydt nemende vanden Landen, de selve uwe Ma. boven allen anderen met alder ernst ende goetherticheyte gherecommandeert ende bevolen heeft, Ja oock uwe Ma. selve, wefende te zijner aencoemite in stercker Oorloghe ende zware lasten, ter causen vande voorighe Crijghen, heeft selfs metter daet bevonden, dat alle zijn Onderfaten, groot ende kleyn, elck naer zijnen stant ende vermeughen, bereedt zijn gheweest, Lijf ende goet op te setten in zijnen dienst: inde welcke soo wel die Heeren ende Edelen, als t'gemeen Lant, sich alsoo ghequeten ende verthoont hebben, dat uwe Majesteit zijn vyanden ghenoech te boven commende, met grooter eerlijckheyt, prijs ende lof by alle Coninghen ende Potentaten, een eynde ghemaect heeft van alle de Oorloghen ende twisten, daer mede soo menighe Jaren te vooren uwe Voorfaten ende Landen ghequet waren.

Nu indien het uwe Ma. sal believen (het welke uwe bedruckte ende getrouwe Onderfaten ootmoedelick bidden) wel te onderfoecken ende bemerken den oorspronck ende oorsaec, ken der veranderinghe van soo goede ruste ende voorspoet, in eenen sulcken iammer, beroerten ende ellende daer mede nu ter tijdt uwe Landen overvallen worden: sult bevinden die

ner.

Rechten ende
den zijn in
Prince ende
alfoe ghe-
er welvaren
wienlijcke

ma als een
een yeder
inghe met
Landt by-
re Acci-
enichius
vra eene
dominie
en eenighet
enden onder-
e aenghen-
ontlangende
licheyt ende

el ve doen,
ndachtigh is,
lar, volgen-
e bekenende
er eenich en-
oghen ende
hehoorfaem-
noch binnen
er den selven
afte doen be-
en alle de So-
rijghen af-
l. Ma. remec-
erichappe en-
n den selven
van allen den
at van allen

niergens uyt te spruyten, dan wt den haet ende nijt, die sommighe omtrent uwe Ma. wefende, opghenomen hebben ende draghende zijn, teghen die welvaert ende voorspoet, daer mede Godt Almachtich uwe Landen ende Onderfaten was begavende.

Welcken haet ende wangust, wefende voort met onversadelicke eergiericheydt ende andere boose begeerlickheden ontfeken, heeftse tot allen moetwil ende wreetheyt also gedreven, dat zy gantschelicken vergetende alle affectie ende dienst, die zy den Landen (daer van sy soo groote eere ende weldaden hadden ontfanghen) schuldich waren, hebben tot grooten achterdeel vanden dienst uwes Majesteys ende welvaren vanden voorseyden Landen, den schadelicken brant deser beroerten met allen middelen ende practijcken geprocreert, om also totter hoocheyt (die sy niet alleene boven alle de Staten vanden Lande, maer ooc boven uwe Ma. seifs willen besitzen) te mogen gheraken.

Ende wel wetende dat sulcx niet doenlick en was, staende de Rechten ende Vrijheden vanden Lande, die haren boosen voornemen gantschelick waren teghenstrijdende: bermerckende oock daer beneven, hoe neerstich ende ghetrouwe die vanden voornoemden Landen, elck in zijne staet ende beroepinghe waren, om achtervolgende haren Eedt, die selve voor te staen, sonder te ghedooghen datse fouden ingebroken worden, Soo hebben zy in sonderheyt ghepoocht alle de daden vanden Heeren, Gouverneurs ende Staten vanden Landen (tenderende tot onderhout vanden selven Rechten ende Vrijheden) in sulcker wijse by uwer Ma. aen te brenghen ende wt te legghen, als of de selve tot onwillicheyt ofte rebellicheydt tegen uwe Majesteit gestereket hadden.

Onder de welcke, in sonderheyt wefende sommighe Gheestelicke personen, hebben met allen middelen haer ghepoocht ende beneersticht, om onder den mantel van Religie, met andere vreemde, ende oock meest Geestelicke personen eenen aenhang te maken, ende so alleynkens heymelicke aenslagen ende practijcken op te richten, waer door zy dese Landen in onghenade by uwe Ma. soude brenghen, om also haer ende haerder metgenoten (die doch niet aen uwe

Ma.

Ma. maer aen vreemde
elders, ende in sonder
Bedrifsicht waren voort
alhier te mogen optre
heyt die selve verheyd
Want also sy begoo
ngende Landen, ja
goove vasteliche abuy
door lanccheyt des
schickheyt ende ghes
sen, begonden nu ten
te comen: ende in so
hier besont te verdien
ende alteen behooren
woort, ende in alle
richten, ende den die
exempel der Prophes
van dien, niet alle
maer oock teghen alle
teghen alle Ordinantie
alle Keuren en Statute
ven in alle Wereldlicke
Ja oock in Crijsens e
hooghe Overicheden,
sen goeerdincken regie
valliche rucken verdu
ende toeghemecchte be
we Onderfaten, soo
Coninghen ende Poten
dingen te bewaren, de
calommien van selvite
Waer door zy in allen
Crijsighen ende Oorlog
tedanen teghen hare
ten teghen den Onderd
diele boven om gewent
sude ende wercinghe ghe
van in kinde quam, by

Ma. maer aen vreemde Heeren ende Landen in Italien ende elders, ende in sonderheyt aen den Paus van Roomen met Eedtsplicht waren verbonden) heerschappij ende dominatie alhier te mogen oprichten &c. Naer haer beste gheleghentheyte die selve verbreyden ende verstercken.

Want alsoo sy begonden te bemercken, dat in alle de omlyggende Landen, Ja over de gantsche Christenheyt, die groove tastelicke abuysen, dwalinghen ende misbruycken, die door lanekheyt des tijts (overmits die ongheloeertheyt, onachtzaamheyt ende giericheyt der Priesteren) waren inghesen, begonden nu ten lesten wt te breken ende aen den dach te comen: ende in sonderheyt dat het allen Vromen grootelick bestont te verdrieten, dat zy, die haer hadden enckelick ende alleen behooren te moeyen, met het volck in Godes woort, ende in alle goede Leeringhe ende seden te onderichten, ende den dienst Godts in alle ghetrouwicheyt na het exempel der Propheten ende Apostelen te pleghen, in stede van dien, niet alleenlick tegen Godts opentlick ghebodt, maer oock teghen alle Decreten der voorgaende Pausen, ende teghen alle Ordinantie der oude Concilien, Ja oock teghen alle Keuren en Statuten der Princen ende Landen, haer setten in alle Wereldlicke ende Borgherlicke gherechtshandelen, Ja oock in Crijchs ende Landtsaecten boven alle leege ende hooghe Overheden, wilden intieken, ende de selve na haren goerdincken regieren: Soo hebben zy seer bitterlick veel valsche rancken verdacht, ende met menigherley persuasien ende toeghemaeckte beschuldigen, ghesocht alle de ghetrouwe Onderfaten, soo wel van uwe Ma. als van alle andere Coningen ende Potentaten by haren Overheden ende Coningen te bewaren, den selven met verbtoemde ende valsche calomnien van seditie ende rebellichheydt beschuldighende. Waer door zy in allen Landen, twisten ende tweedracht, Ja Crijghen ende Oorloghen hebben aenghesticht, ende de Onderdanen teghen hare Overheden, ende wederom de Overheden teghen den Onderdanen op gehitset, in somma, het onderste boven om gewent, ende alles in eene afgrijselicke confusie ende wercinghe ghebracht, niet veel vraghende wie daer van in schade quam, by dien, slechts dat zy hare aenghevan-

ge.

gene heerschappie ende dominatie voort mochten drijven, om alles onder haer ghebielt ende ghewelt te brenghen.

Ende hier toe hebben zy die Inquisitie, welc alleen ende enckelick tegen de Joden ende verloochende Christenen in Spaegniën was ingheselt, in dese Landen met geweld willen in voeren, om door de middel der selven, alle Landtrechten, Privilegien ende oude hercomen, ja alle ghesworen contracten, voorwaerden ende Conditien, gantschelick omme te stooten ende te niere te maken, ende alsoo eene volcomene Heerschappie te voeren over alle uwe Ma. ghetrouwe dienaeren, die haer aenden Eedt die zy uwe Ma. ghedaen hebben, alleen ende getrouwelick wilden houden, sonder eenige vreemde Heeren, Geestelick ofte Wereltlick meer aen te nemen, om de selve met valsche beschuldighen van Ketterijde ende revellicheyt te onderdrucken, ende des te beter tot hare voornemen te moghen gheraken.

Tot welcken eynde, zy oock haer nieuwe Bisschoppen in desen Landen opentlick teghen alle Landtrechten ende gesworene Privilegien, ende oock tot verminderinge van uwe Majesteits auctoriteyt, hebben met ghewelt inghedrongen, de selve niet kiefende nae deucht, vromicheyt oft gheleertheit, Want zy meestendeel de onghelcrtste ende ontuchtichste hebben daer toe genomen) maer alleenlic daer op siende, dat zy getrouwe diensers ende houthouders mochten hebben, die haeren moetwil ende wreetheyt in alles, ende over al, sonder eenich ontfich, souden achtervolghen ende wtrichten.

Nu dese hare boofse aenslaghen, ende de consequentie van dien, meer ende meer aen den dagh comende, hebben de voornaemste Heeren, Gouverneurs, Edelluyden ende oock de steden vanden Lande, uwe Ma. met continuele Supplicatien ende vertoogen, ende alle andere moghelicke middelen te kennen gegeven, hoe grootelick dat de hoocheyt ende Jurisdictie van uwe Ma. daer by soude verkort ende vermindert worden, ende onder den voeten gebrocht, vanden selven Inquisiteuren ende Bisschoppen, die meestendeel vreemden ende wtlandisschen waren, ende alle ghelijck aen vreemde Heeren met Eede verbonden, ende (soo zy voor-geheven) van uwe Jurisdictie ontslaghen ende gheecemteert, ende in sonderheyt heb-

hebben uwe Ma. voor
ghelijck was, sliche
gantsche Lant in een
derf te brengen: over
dat die voorwendinghe
eene gheleeden deek
Ma. te abulieren: ende
re, die de openbare
genoemde Geestelicke
van hoer voorite ende
niet en konden versij
dese Landen soo groot
ghelick soo seet voer
te dat voorghenomde
vanghene strengicheyt
een Coninck sonder
ten hadde moeten bl
by de onzalliche mee
der het prencer van
Sweerde ende Water)
der den ghenen die n
dragende alle handw
andere Landen, tot
ende uwe Co. Majeste
Hier door is uwe
met saechmoedicheyt
te voorstaen, doende e
te welen, d'Inquisitie
Hirogiane van Patme
des Landts, van wegh
ten, met solemnelicken
ende in allen Steden s
vete der hooger Over
ceer.
Maer corrs daer meer
by te selve voornoemde
gheduden ende gheper
ghens uwe Ma. hooche
XVII. 222.

hebben uwe Ma. voor oogen ghestelt, dat het gantsch onmogelijk was, alsulcke Niewicheden in te voeren, sonder het gantsche Lant in een ewighe verwoestinghe ende wterste verderf te brengen: overmits men merckelick conde ghespeuren, dat die voorwendinghe vande Religie, niet anders en was dan eenen gheleenden deckmantel, om onder alsulcken schijn uwe Ma. te abuseren: ende voorts omme te brengen alle de ghenen, die de openbare abuysen ende mishandelinghen der voorgenoemde Geestelicke wilde straffen, ofte wederspreken, ofte van haer notoite ende merckelicke misbruycken (die sy selve niet en conden verswijghen) afstaen. Waer van het getal in dese Landen soo groot ende menichfuldig was, ende noch daghelix soo seer toenemende, dat (soo uwe Ma. hadde willen na der voorgenoemder aenghevers persuasien, inde aenghevanghene strengicheyt ende rigeur voort varen) sy ten lesten een Coninck sonder Volck, ende een Overste sonder Onderfaeren hadde moeten blijven, als het merckelick blijcken mach, by de ontallicke meenichte der ghenen die in dese Landen onder het pretecx van de Religie (soo metten Viere als metten Sweerde ende Water) zijn jammerlick om hals ghebracht, sonder den ghenen die noch uyt den Lande zijn wtgheweken, draghende alle handtwercken ende consten van neeringhen in andere Landen, tot onwtsprekelicke nadeel der selver Landen ende uwe Co. Majesteyt.

Hier door is uwe Ma. eyndelinge veroorfaect geweest, om met saechtmoedicheyt ende moderatie van Placcaten daerinne te voorsien, doende expresse verclaringe hare meyninghe niet te wesen, d'Inquisitie in te voeren, het welcke ooc van de Hertoginne van Parma, ende den Heeren ende Gouverneurs des Landts, van weghen uwer Ma. den Steden ende Gemeynen, met solemnelicken Eede is toegeseyt ende beloofd geweest, ende in allen Steden seer solemnelicken met wtghedruckten bevelen der hooger Overicheyt, wtgheroepen ende ghepubliceert.

Maer corts daer naer werde t'self de wederomme gestooten, by de selve voornoemde persoonen, die uwe Ma. schijnen inghebeeldet ende ghepersuadeert te hebben, als oft sulcx teghens uwer Ma. hoocheyt ende reputatie eenichsins ware ghe-

weest, ghevende tegen alle waarheyt ende billicheyt voor, dat uwe Onderfaten sich wilden daer mede ontrecken vande ghehoorsaemheyt die zy uwe Ma. schuldich waren. Soo dat het schijnt dat uwe Majest. door sulck haer aengheven, ten laetsten beweecht is gheworden, den Hertoghe van Alba alhier wt Spaeguien te senden, om met geweld ende ghewapender hant, de voorghenoemde Onderfaten uwer Ma. te dringhen, tot het ghene daer toe sy haer selven met alle onderdanicheyt ende ootmoedicheyt, altijs ghewillichlick ende bereyt hadden laten vinden.

Ende hoe wel dat de voornoemde Heeren ende Steden vanden Lande, wel oorfsake hadden om te beduchten, van grootelick veronghelijckt te worden, door t'gewelt van vreemde Soldaten, ende regheringhe van eenen Gouverneur, niet wesfende van haren Lande, noch oock van uwer Majesteyts bloet ofte ascoemste: Ja oock tegen haer eenen ouden inghewortelden haet voerende, ende daer beneven oock wel middelen hadden, van hem wt te houden, ende zijne incoemste te besetten. Nochtans om dat hy quam wt de name van uwer Ma. (om opentlic te doen blijcken dat sy niet rebel noch afgeweken en waren van de gehoorsaemheyt uwer Ma. ende derhalven betrouwende op hare goede consciencie ende recht) hebben hem, ende alle de ghene die uwe Ma. betieft heeft met hem te senden, ghewillichlick ende eerlick ontfangen, hem de Poorten van de Steden open ghedaen, die stercke plaetsen over ghelevert ende in handen ghestelt, Garnisoenen ontfangen: alleenlick om dat hy verclaerde sulck de begheerte ende wille van uwer Ma. te wesen om daer door versckert te mogen zijn vande getrouwichz ende onderdanicheyt uwer Onderfaten, die als wederspannighe ende rebellen aen u bedraghen waren: Daerom is het voorwaer also, dat de voornoemde Hertoghe van Alba, in aller wegghen behoorde van alsulcke trouwe ghehoorsaemheyt ende gheneghentheyt uwer Onderfaten, uwe Ma. met vliet onderricht, ende aeler hy eenich gheweldt voor de handt ghenomen hadde, voor alles goede kennisse ende volle bericht van hare clachten ghenomen te hebben: Ende voornamelick van t'ghene zy haer (overmits het invoeren der voorghenoemder Bisschoppen ende Inquisitie) teghen Godt ende alle Rechten

be-

beswaer vonden, om
aen uwe Ma. getten
ren gemedelst: te we
soo haer als by ont
Lande in handen ghet
houden eenighe ordre
die oude Lanrechten
nie: alleenlijck ter do
stendeel van den Heer
uwe Ma. daer toe ve
lijck verclaert, alle de
weske, ende dat hee
van nieuwes gheconq
res senhancx behoef
den te mogen handel
naer haren lufft ende
Ende soo het mo
stellen, die onredelich
heden, die alhier van
gen zijn: Int plond
verwoesten, int vange
ven ende goederen co
hangen, coppen, haer
ende noyt ghehoorde
die Onderfaten uwer
als Rijk, Jonck als
Vrouwen ende jonge
te condite sy oock
eens, of uwe Ma. for
van sulck te hooren
drieten, dat onder haer
heden als noyt Phalar
Herodes oft ander He
len, worden gepleech
met haer goet ende bl
uwe Ma. die Croon o
hare vrsaken.

beswaert vonden, om daer af goet ende waerachtich rapport aen uwe Ma. gedaen wesende, in alles na recht ende behoorren geremedieert te werden. Maer nu geheel ter contrarien, soo haest als hy ontfanghen was, ende het gewelt vanden Lande in handen ghecregen hadde, soo heeft hy sonder te houden eenighe ordre van Rechte ofte aenschou te nemen op die oude Lantrechten ende Vrijheden, by uwe Ma. besworen: niet alleenlijk ter doot ghesleypt, ende veriaecht, den meestendeel van den Heeren ende Gouverneurs vanden Lande by uwe Ma. daer toe vercoren ende gestelt, maer oock generaalijck verclaert, alle de Privilegien ende Vrijheden verbeurt te wesen, ende dat het Landt te houden was, als een Landt van nieuwes gheconquesteert met wapenen: tot zijc ende zijnes aenhanx behoef, omme alsoo vryelijck ende onghelonden te mogen handelen, met uwer onderfaten lijf ende goet naer haren lust ende goetdnncken.

Ende soo het moghelijk ware uwe Ma. voor ooghen te stellen, die onredelicheden, geweldens ende ongehoorde wreetheden, die alhier vanden beghinne zijns Regiments ommegegaen zijn: Int plonderen, rooven, ruyten, veriaghen ende verwoesten, int vangen ende spannen, int bannen, verdrijven ende goederen confisqueren. Ja int bernen ende blaken, hangen, copen, hacken, raybraken, ende met afgrijselijcke ende noyt ghehoorde tormenten, pijnigen, ende vermoorden die Onderfaten uwer Ma. so wel Edelen als onedelen, Armen als Rijk, Jonck als Out, Weduwen ende Wesen, Mannen, Vrouwen ende jonge Maechden, van wat staet, qualiteyt ofte conditie sy oock mochten wesen: Wy en twijfelen niet eens, of uwe Ma. soude eenen schrick ende grouwel hebben van sulcx te hooren vermanen: Ja sy soude haer laten verdrieten, dat onder haren name alsulicke onmenschelijcke wreetheden als noyt Phalaris, noch Nero, noch eenige Pharao, Herodes oft ander Heydensche Eyrant heeft connen bedencken, worden gepleecht tegen uwe getrouwe Onderfaten, die met haer goet ende bloet, voor alle die Wereldt, hebben uwe Ma. die Croon op het hoofd helpen houden, teghen hare vyanden.

Sy soude oock haer hebben laten erbarmen, over so menighe arme onnoofele kinderzens van hare Vaderlijke erve in vreemde Landen verdreven, soo menighe arme bedrufte Weduwen ende Weefen, ende het jammerlijck geschrey des gantschen Landts, die onder den last van eenen soo groufsamen Tyranne, moeste gantschelijcken bewijcken ende t'ondergaen.

Want daer en was niemant die zijne goederen voor hare giericheyt, zijn Vrouwen ende Dochteren voor hare oncuysheyt, zijn leven voor haer bloetdorfticheydt conde bevrijden ofte verschoonen. Daer was noch Edeldom, noch Rijckdom, noch vroomicheydt, noch eenighe voorgaende diensten, noch yet ter Werelt dat yemant conde gehelpen, soo verre als hy eenmaels in haren haet gheraect was: Oock sonder aenschou te nemen, op de jurisdictien ende ordinare resorten vanden Lande, heeft hy doen sluyten de handt van allen Rechteren, beyde in Criminole ende Civile saken, die eenichsens mochten roeren de confiscatie in zijnen Bloedt-raedt gheweser: sulcx dat, noch Gheestelicke noch waerlijke perfoonen, Weduwen noch Wefen, arme Gasthuysen, Leproof-huysen, Weef-huysen, noch H. Gheest-huysen, die deuchdelijcken ende gehypotekeerde schulden, op der ghebanna ende geexecuteerden goederen hadden, gheen betalinghe en hebben connen gecrijghen: maer heeft de Hertoge van Alba getrocken, sonder eenighe lasten te willen betalen: niet teghenstaende diverse ende gheduerige sollicitatien, by den Staten des Landts ghedaen, intervenierende voor de schamele verdructe inghesetenen, dienen ghegeven heeft vele ongefondeerde dilatoire apostillen, strijdende merckelijk d'eene teghens d'andere, sonder de kennisse vander voorsz. sake te willen renvoieren aende Provinciale Raden ofte ordinarij Rechters, omme de schamele Onderstaten alsoo te doen verlaten heure schulden, door desperatie van betalinghe te Hove te moghen krijghen, daer men elck particulier Crediteur heeft doen intenteren formeel Proces, teghens de Fiscalen, tot heuren swaerder costen ende lasten, dan de principale schult bedraghen mochte, oock van Chijnsen van eenen sluyver, drie, vier ofte vijfde ende daer ontrent sjaers, die meest al arme Godshuysen toecommen,

men, sonder oock die
liche schult eederen
menighe erbare Vrouwen
met cracht ende ghew
ve, de een voor en,
toe seer onseetlick en
niet hebben ty
eters by hare Doch
oghen een te schou
helpers te wesen van
cuysheyt: die sy me
lijke manieren ghele
souden schroomen. Se
uytspreken inde regh
mael ist ghebeurt, als
hare vercrachtiche
verwoede honden
Spaengien, ende heb
ken vermoort. Hoe
buycken opgelcheure
moort: ja hebben eer
huylt over hare trouw
viere verbrant, mee
pen, ende met ander
menten, al levende
doen sterven. Hoe
verjaecht, ende Kind
onder den Hemel so
niet en heeft gesche
waert onder alle Nat
lichamen in sulcker
allergroffte ende alle
selve niet en hebben
leson Tyrant, als Gro
ende spijte, heeft men
coer de Aorde geroff
de water de gulge get
souden Dochtere gestorv

men, fonder oock dat den eenen heeft moghen zijne deuchdelicke schult cederen ofte transportereren opten anderen. Hoe menighe eerbare Vrouwen ende jonge Dochteren hebben fy met cracht ende gheweldt tot schande ghetracht? ende de selve, de een voor en, d'ander nae, Ja sommighe tot den dood toe seer oneerlick ende onmanierlijck misbruyckt. Hoe menichmael hebben fy de Mans by haer Vrouwen, ende de Vaders by hare Dochteren ghedwongen te blijven, om met hare ooghen aen te schouwen ende betuyghen, Ja dienaers ende helpers te wesen van hare grouwelijcke ende schendelicke oncuysfheyf: die fy met alsulcke ontuchtighe ende vuyle beestelijcke manieren ghepleecht ende ghedreven hebben, dat wy het fouden schroomen schier te dencken, ick swijghe met eeren uytspreken inde teghenwoordicheyt van uwe Ma. Hoe menschmael ist ghebeurt, als een man zijn Huysvrouw oft Dochter van hare vercrachtinghe wilde bevrijden, dat sy alle te samen als verwoede honden wtgheloopen zijn, roepende: Spaengien, Spaengien, ende hebben daer op een deel Borgeren iammerlijcken vermoort. Hoe menighe swangher Vrouwen hebben fy de buycken opgescheurt, ende de vruchten in haer lijven vermoort: Ja hebben eenighe Mans heel levende ghevilt, ende de huylt over hare trommelen gespannen, ende ander met cleenen viere verbrandt, met gloeyende tanghen ter doot toe gependen, ende met andere onuytsprekelijcke ende onghehoorde tormenten, al levende hondert dooden, de een na den anderen doen sterven. Hoe vele Vrouwen heeft hy van hare Mans verjaecht, ende Kinderen van hare Ouders? Ja maer wat isser onder den Hemel soo eerlijck ende soo heylich, d'welck hy niet en heeft geschent ende als met voeten vertreden? Voorwaer onder alle Natien is altijs de begravinghen der dooden lichaamen in sulcker eeren ghehouden gheweest, dat oock de allergroffte ende aller wreestste Volcken vander wereldt, die selve niet en hebben willen verachten noch vercorren: Maer desen Tyrant, als God ende der menschelijcke nauere te trotz ende spijte, heeft menighe lichamen (naer datse edlijcke daghen onder de Aerde geruft waren) wt den grave doen trekken, ende onder de galge gesleypt: voorwendende dat de eene waer fonder Biechte gestorven, d'ander en hadden het Sacrament

voor haren doot niet ontfanghen: maer inder waerheydt was het alleens ter oorfaken, op dat de nageblevene goederen mochen geconfisqueert blijven. Maer wat iffer onder den menschen eerlijcker ende heyligher dan den Houwelijcken staet? het recht ende eenich fundament van alle Borgerlijcke ghemeynschap, den oorspronck van alle Liefde, den bandt van alle Vrede, ende den rechten graedt van alle eerbaerheydt, die onder den menschen gepleecht wort. Ende noch en heeft dit by desen Tyrant niet connen ghelden, of hy en heeft die Vrouwen van haren Mans, ende die Mans van haren Vrouwen, die welcke opentlijk in een gantsche Ghemeynte, voor God ende sijnen Engelen, te samen gegheven waren, ende met den Heylighen bandt des Houwelicx by een ander ghebonden, teghen het gebot ende instellinghe Godes, ende teghen alle Rechten gescheyden onder die verbloemde voorwendinghe, datse van Kettters waren t'samen ghegheven: maer inder waerheydt anders nerghens om, dan op dat hy die rijcke ofte schoone Vrouwen, zijnen Soldaten ende Trawanten tot eenen roof mochte besteden: In somma, hy heeft alle de liefde ende eerbiedinghe die d'een mensche den anderen schuldich is, te niets ghedaen ende opentlijk ghebroken: Vermoordende ende ombrengende die Vrouwen die haren mans, ende die kinderen die haren Ouders in haren wtersten noot met eenen penninck te hulpe waren gecomen, Ja diese zelfs met eenen brief ghe-roofter hadden. Ten laetsten, op datter niet Heylichs noch Goddelijcx en soude van hem ongeschendet blijven, soo heeft hy het alder Heylichste Sacrament des Doops, daer mede wy inde ghemeynschap der Kercken Godts, Ja in het Lichaem Christi Jesu worden inghelijvet, als met voeten onder de voeten ghetreden, willende ende bevelende datmen die kinderen die te voren opentlijk ende wettelijk naer de ordonnancie des Soons Godts, inden Name des Vaders, des Soons, ende des H. Geestes ghedoopt waren, souden weder doopen, onder zdeckfel dat sy van Kettters gedoopt waren, het welcke opentlijk tegen alle Goddelijcke ende menschelijcke Rechten, ende reghen alle gheboden der Kercken, ende Decreten der Congi-
sien, is strijdende.

Daer

Daer niet, nu in
oneyndlijcke ende ong
d'ander verdracht, ende
eynde) heeft opgehuy
Ja den intenden pennin
roerende, ja van alle
schende: ende oock v
nighens t'advijns van
over, niet van t'zijne
ghen ofte t'gewin van
sien penninck vande e
waer door niet allemit
pen in de Lande verijp
dien benomen worden
kinderen te mogen win
den reysen inslanghe h
penningen op te bren
wel de Staten gedaen
vercheyden reysen, v
d'inconvenienten, die
volgen, ende gesluplik
van soude doen reppoo
toe niet willen vesten
afgheweten, sonder h
teresse dat de Geest
hebben connen gedoen
Traffijcque ende den t
heeft: die arme Inwo
vreemde Landen verjag
so wanneer daer eenige
te betalen, dat by nim
den, in sulcker voeghe
inde xxvij. Maenden b
de Duytschen, heeft so
ten, sommighe van am
sien reghenstaende dat d
ben, te beden, tot de b
gelmten, ende des niet

Daer naer, wat ist van noode uwe Ma. te verhalen die oneyndelijke ende onghehoorde exactien, die hy d'eene op d'ander verdacht, ende den armen volcke (sonder mate noch eynde) heeft opgheleyt, den hondertsten, den twintichsten, Ja den thienden penninck van alle goederen, liggende ende roerende, ja van alle ghecochte ende vercochte waren, eyschende: ende oock willende met der daet doen executeren, teghens t'advijs van allen Raden ende Staten van herwaerts over, niet van t'zijner, comende vande voorseyde vercoopinghen ofte t'gewin van dien, maer den tienden ende twintichsten penninck vande capitale Sommen van alle vercoopinghen, waer door niet alleenlick alle negotiatien ende coopmanschappen wt de Lande verjaecht zijn, maer oock d'Inghesetenen van dien benomen worden t'middel van haren cost voor wijf ende kinderen te mogen winnen: t'Welc de Staten tot vele verscheyden reyfen inlanghe hebben verthoont, presenterende meerder penningen op te brengen dan sy wel vermochten. Ende hoe wel de Staten gedaen hebben seer neerstelijc haer debuoir tot verscheyden reyfen, om den voorseyden Hertoch te bewijfen d'inconvenienten, die uyt zijn precijs voornemen soude moeten volgen, ende gesupplceert dat hy tot haerder onschult, daer van soude doen rappoort aen uwe Ma. en heeft nochtans daer toe niet willen verstaen, maer heeftse sonder vorder audientie afgewesen, sonder hem eenichsins te laten gefeggen, wat intercessie dat de Geestelijcheyt, Raden oft Staten des Landts hebben connen gedoen, sulcx dat hy daer door geheelijc de Traffijcque ende den Coophandel wt den Landen verdreven heeft: die arme Inwoonderen door commer ende armoede in vreemde Landen verjaecht. Ende nochtans ist openbaer, dat, so wanneer daer eenige noot voor handen was om de knechten te betalen, dat hy nimmermeer ghelt en heeft connen ghevin-den, in sulcker voeghen dat hy den Spaenschen Soldaten tot inde xxvij. Maenden befoldinghe schuldich gebleven is, ende de Duytschen, heeft sommighe van deure tot deure laten bedeleu, sommighe van armoede en bitteren honger versmachten: niet teghenstaende dat de Staten opgebracht ende betaelt hebben, de beden, tot de betalinge vande voorseyde Crijchlieden gedestineert, ende des niet te min, heeft het meestendeel vande

theijt wa
e goederen
onder den
ken staef
reke ghe
and van
dat, die
heeft dit
est die
n Vrou
e, voor
t, ende
gheboor
neghen
vuinghe,
bet wa
ste schoo
men roof
ende eer
te nire
ende om
kinderen
penninck
brief ghe
lichs noch
soo heeft
mede uy
Lichaem
t de voo
kinderen
donnancie
oms, ende
sen, onter
che opat
hen, ende
der Conch

Steden laten wtmergeleu met zijne Garnisoenen, de selve verdruckende met het Servitio, dat de goede lieden de Spaensche Soldaten hebben moeten gheven, ende die ghene die het meeste gelt gegeven hebben, soo aen hem, als aen Don Fredrico, ofte aenden heuren, hebben de eerste vande voorseyde slavernie van het Servitio ontslagen gheweest: met welke Garnisoenen hy oock meest ghevereert heeft den binelantsche Steden, latende daer en tusschen die Frontier-steden ende ander plaetsen van gewichte, sonder Garnisoen: waer door in sommighe plaetsen de saken tot veranderinge des te lichter gecomen zijn, hier by gevoecht, dat overmits r'ghebreck van betalinghe, hy syne Spaensche Soldaten heeft laten vallen in alle Licentie ende ongheregelheden diemen soude connen bedencken: Van de goede lieden te dreyghen, smijten, rooven, plonderen, ende alle manieren van exactien ende wteeringhe voor te wenden, waer wt dat het meer openbaer is, dat alle de verwen die hy voorwent van uwer Ma. dienst, ofte vande Religie, anders niet en zijn, dan ghesochte pretexten, waer mede hy syne onversadelijcke giericheydt ende bloetdorstighe wreetheyt eenen schijn wil gheven, daermen het contrarie met handen tasten mach, ende met ooghen sien, als dat hy uwer Majesteys dienst, even soo weynich verforcht, als het welvaren deser Nederlanden, die hy wt den gronde gantschelijck laet vergaen ende verderven.

Maer wat ist van noode dit met woorden te willen bewijfen, als oft hy noch niet genoegh gheopenbaert en hadde, waer op dat alle zijne wercken ende aenslaghen zijn streckende, daer hy hem door zijne onversadelijcke eergiericheydt ende opgeblasene vermetenheyt, also heeft laten verblenden, dat hy als tot een Tropheum ende Victoryteecken, van die schoone eerlijcke daden die wy hier voren verhaelt hebben, hem selven binnen het Slot tot Antwerpen een metalen Beelt heeft laten oprichten, hebbende onder die voeten den Adel ende die Staten des Landts? Wy laten nu onverhaelt wat syne meyninge daer mede geweest is: Maer waer, ofte wanneer ist oyt gesien geweest, dat eenighen Tyrant hem selven in zijnen leven heeft laten een alfulcken Beelt oprichten? Voorwaer die Roomsche

Key-

Keylers ende Koninghen
hoer geweld hadden. In
metalen Beelden hem
doechs de Parten van R
te representeren) oock
nantie ende Kewre van
mers by haren abwysse
selve by haren leven
by geene exempelen
oock een al te openbaer
ende onversadelijcke
wint alleene die Naboch
hier ontbilden, een fi
ghebiedende dat een
noch heeft hy dat se
die naefploginghe d
sten.

Maer desen Tyrant
in grouwelicke wree
gaen, als woude hy
maet ooc in Godes p
der yemans teet, adv
grootte vercleeninghe
torneyt ende boochte
Tyrantische seyen e
hy dese uwe Nederla
bracht, dit trouziche B
ghelickerwijs als
het exempel des Ty
marit, uwe Conincly
Stadhoonders is aenge
het gunde laten, daer
het afwelen van uwe
siten, onder ideesef
noyt Hertoch noch
Gouverneurs ofte Gou
gen ghedaen heeft: al
verminderighe van uw

Keyfers ende Koninghen, die schier de gantsche Werelt onder haer geweld hadden, hebben haer wel somwijlen steenen oft metaalen Beelden laten oprichten, ghelijck als noch heden- daechs de Pausen van Roomen (die daer segghen Gods plaets te representeren) oock wel doen: Doch dat is áltijdt by Ordinantie ende Keure vanden Raet ofte van het volck, ofte ym- mers by haren advyse ende verwillinghe gheschiet: maer dat sy selve by haren leven fouden sulcx hebben bestelt en vintmen by geene exempelen noch Chronijcken, overmits dat sulcx oock een al te openbaer teecken van ontsinnighe dwaefheyt ende onverdragelijcke hovaerdie soude gheweest zijn. Men vint alleene dat Nabuchodonozor, die hem selven als een Godt liet aanbidden, een sulcken metalen Beelt heeft opgherichtet, ghebiedende dat een yghelijck daer voor soude knielen, maer noch heeft hy dat selve niet derven noch willen doen, sonder die raetspleginghe der voornaemste Heeren ende Lantvor- sten.

Maer desen Tyrant, om so wel in dwase vermetenheyt, als in grouwelicke wreetheyt, alle andere Tyrannen te boven te gaen, als woude hy hem selven niet alleen in des Coninck, maer ooc in Godes plaets opwerpen, heeft sick selven, son- der yemants raet, advijs ofte ordinantie, by zijn leven, tot groote vercleeninghe ende verachtinge van uwer Majesteys au- toriteyt ende hoocheyt, ende als tot eenen roem van alle zijn Tyrannissche feyten ende moetwillighe geweldens, daer mede hy dese uwe Nederlanden, als onder zijnen voeten heeft ghe- bracht, dit trotzighe Beelt opgherichtet.

Ghelijckerwijs als hy hem oock niet ontsien en heeft, na het exempel des Tyrants Herodis, tot Antwerpen op de volle markt, uwe Conincklijcker Ma. Stoel (die noyt van eenighe Stadthouders is aengeroot gheweest) selve te beslaen, ende op het goude laken, daer mede den Stoel gants verdeckt was, om het afwesen van uwe Ma. te representeren, als een Afgod te sitten, onder tdecksel van een Pardoen te publiceren, d'welck noyt Hertocho noch Coninginne, noch andere Potentaten, Gouverneurs ofte Gouvernanten deser Landen, op sulcker voe- gen ghedaen heeft: alles tot openbare verachtinge ende groote verminderinghe van uwer Co. Ma. eere ende Reputatie.

selve ver-
de Span-
me die het
aen Don-
nde voor-
eef: mer
den bin-
mier-te-
miloen:
nderinge
overmits
en heeft
diemen
eychen,
exation
het meet
van uwer
zijn, en
lijcke gi-
wil ghe-
ch, ende
nft, even
beranden,
de verdit-

bewijfen,
waer op
ide, daer
de opgher-
dat hy als
hoone eer-
hem selva
heeft hem
nde die bin-
e meynige
oyt gchien
even heeft
Roosische
Ely

Dese dinghen, aller genadichste Coninc, zijn nu voortaan so openbaer ende kennelijk over de gantsche wijde werelt gheworden, dat alle vreemde Natien ende Potentaten eenen grouwel ende schricken van alfulcken hoochmoet, opghelafentheyten ende tyrannie beginnen te krijghen: Ja dat des Hertogen van Alba dienaren ende Soldaten selve ghenoech protesteren, dat sy sulcx niet en connen voor goet noch eerlijck aensien, veel weynigher dat uwer Ma. dienst ende het welvaren des Landts, daer inne soude geleghen zijn.

Derhalven en connen wy ons gheensins laten beduncken, dat uwe Ma. alfulcke grouwelijcke ongherechtigheden, groote geweldende ende moetwillighe dertelheyt eenichsins soude willen toestaen, so verre als sy vander saken naer de werelicheyt eenichsins ware onderricht: Want waer is oyt Coninc of Potentaet gheweest, die aldus onmanierlijck met zijn Onderdanen heeft ghehandelt? Vwer Majesteydts voorfaten, hoochloflijcker gedachtenissen, hebben haer tegen haer Onderdanen in aller sachtmoedicheyt, goedertierentheyten ende vorstelijcker maticheyt also ghedraghen, dat sy niet alleenlijcken haren nacomelighen, maer oock allen Vorsten ende Potentaten der Christenyt, een loflijck exempel der selver deuchden hebben naghelaten, ende soo wanneer daer eenich misverstant tusschen hare hoocheyten ende den Onderdanen gherefen was, Ja dat oock die Onderdanen openlijck (overmits eenighe mishandelinghe vanden Officieren ofte ander dusdanighe oorfaecken) de wapenen in handen ghegrepen hadden, ende wederom van haren Heeren ende Vorsten tot gehoorsaemheyt ghebracht werden, so is het nochtans so verre, dat sy aldusdanighe exempelen van wreetheyt ende moetwillicheyt souden hebben willen pleghen, dat sy oock in alle Capitulationen met hare Onderdanen, seer vlijtich voorfanden ende versocht hebben, dat van Artijckel tot Artijckel, merckelijcken soude werden ghespecificceert, dat hem alle hare Privilegien ende Vrijheden, souden werden onderhouden ende onverbrekelijck wel bewaert.

So dat wy voorwaer, uwer Coninclijcker Ma. al te groot onrecht ende ghewelt souden doen, by dien dat wy ons lieten overreden, dat uwe Ma. van uwer Voorvaderen loflijcker
 exem-

GER
 exempel, ja vanden
 gen ende Vorsten, so w
 van zijnen ghetrouwe
 doens, gheoor ende
 lijcke clacken, ghen
 Tyrant soude schick
 vermoorden, verwoel
 ende dienstboechtyd
 Derhalven, dat ons
 doenen voorfelt, als
 voorgende mishandel
 noemt) wilde ghenade
 geensins aennemen kon
 telix daer inne te ve
 dat uwe Ma. ons van
 sal willen verwijfen
 heeft, ende onse lae
 de ghene die uwe M
 hesit? Oie wanneer
 niet en was onse ope
 mers genoeg, datmen
 het vonnisse stricken
 ken seer ghetrelen A
 hy eene vanden part
 rustende, d'eene oot
 ghevrecht zijnde, wa
 de, op dat die ander
 mochte hebben als di
 alle Natien ende volc
 kent gheweest, ende
 gelijkvormich. So de
 de archite schelmstucke
 mermeer en sal verwijfe
 behoort te hebben.
 Nu vallen wy, alder
 liets moeten ende bidden
 oock een oore verleen
 ghewilt heyd: laten we

exempel, ja vanden behoorlijcken plicht aller vromer Coningen ende Vorsten, so wijt soude afghetreden zijn, dat in stede van zijnen ghetrouwe Onderdanen Recht ende Justitie te doene, gehoor ende audientie te gheven, om hare erbarmelijke clachten, ghenadichlijk aen te hooren, sy haer eenen Tyrant soude schicken, diese alle ghelijck soude wreedelijck vermoorden, verwoesten, ende in eewighe kattyvighe slavernije ende dienstbaerheydt brenghen.

Derhalven, dat ons nu den Hertoghe so dicmael zijne Paradoenen voorstelt, als of hy wt name uwer Co Ma. ons, onse voorgaende mishandelinghe ende rebellie (gelijck als hysc noemt) wilde ghenadelijck vergeven, en connen wy oock geenfins aennemen sonder uwer Majesteys hoocheyt al te grootelijck daer inne te vercorten. Want wy meynen ymmers wel, dat uwe Ma. ons van gheene mishandelinghe noch rebellie en sal willen verwijfen noch condemnieren, eer sy ons gehoord heeft, ende onse saecke te rechte ghekent. Nu, waer is doch de ghene die uwe Ma. hier van oyt eenich bericht ghedaen heeft? Ofte wanneer heeft oyt uwe Ma. yemandt verhoort die niet en was onse openbare partije ende vyant? Men weet ymmers genoeg, datmen beyde die partijen hooren moet, eermen het vonnise stuijcken can, ende daeromme wort inde Chronijcken seer ghepresen Alexander Magnus, welcke, so wanneer hy eens vanden partijen verhoorde, alijt het hooft op arm rustende, d'eene oore ghesloten ende ghestopt hielt, ende ghevraecht zijnde, waerom hy sulcx dede, gaf voor antwoorde, op dat die ander partije oock een volle ghehoor so wel mochte hebben als die eerste ghedaen hadde, het welke by alle Natien ende volcken alijdt voor recht ende billick is bekent gheweest, ende is den natuerlijcken Rechte ganfch gelijckformich. So datmen geenen misdader, al hadde hy alle de archste schelmstacken bedreven diemen can bedencken, nimmermeer en sal verwijfen sonder hem op zijne verantwoordinge gehooft te hebben.

Nu vallen wy, alder ghenadichste Coninck, tot uwer Majesteys voeten ende bidden in alle ootmoedicheyt, wilt ons doch oock een oore verleenen, ende onse sake inde weechschale der gherechtheyt laten wegghen, uwe Majesteys heeft tot noch

toe des Hertoghen van Alba ende zijnes aenhanx Poffen, Brieven, ende Advertiffementen ontfanghen, ende vanden felven alleen bericht gheweest, hoe dat de faken hier zijn toegegaan: onse monden zijn tot noch toe ghestopt gheweest, onse tonghen met gloeyende yferen doorsteken, onse lippen met bernende tangen toegeclampt, op dat wy onsen noot niet en fouden te kennen geven, die wegghen zijn tot noch toe befloten geweest, so dat onse schrijven noch onse geschrey, tot uwer Ma. ooren niet en heeft connen doorbreken.

Hoe soude dan nu uwe Majesteyt ons van eenich misdaet, veel min van rebellie ende wederspannicheyt (daer wy onse leefdaaghe lanck eenen grouwel van gehadt hebben) connen verdoemen ende verwijfen. Daerom als nu de Hertoghe met syne Pardoebrieven voort comt, ende soect ons daer mede onder zijne subjeftie weder te brengen, dewijle hy fiet dat hy met ghewelt (mits Godts wonderlijke genade ende barmherticheyt) zijnen moetwil niet en can wtcrechten. Hoe fouden wy ons des eenichsins connen aentrecken, ofte de selve Brieven aenveerden, al of sy aen ons waren addresserende, die nemmermeer van uwe Co. Ma. ghehoorfaemheyt, ons en hebben laten verleyden noch afstrecken? Het en ware dat wy den Hertoge van Alba in stede van onsen Coninck wilden aennemen ende bekennen. Want hem alleen hebben wy weder gheftaen, ende niet uwe Ma. die wy met goet ende bloet (so lange als ons Godt het leven gunnen sal) getrouwelijck willen dienen, daerom en gaet ons sijn Pardoen geensins aen, het welcke alleen luyt aen de Steden, die haer hebben laten verleyden vande ghehoorfaemheyt des Coninck: Maer wy sien seer wel wat hy daer mede meynt, hy soude hem selven gerne tot onsen Coninck opwerpen, ofte ymmers, dat wy door de aenlockinge van syne listighe Pardoenen, teghen ons selven het vonnisse ende sententie fouden willen geven. Want nemen wy sijn Pardoen aen, so moeten wy ons voorwaer schuldich maken van rebellie ende wederspannicheyt teghen onsen Coninck, van oproer ende seditie, Ja oock van Ketterie ende afval vanden Christen gheloove, ende in somma, van vercleenighe Goddelijcker ende Co. Ma. dat wilt hy, dat wy met de aenveeringhe zijner gheveynsde ende

de valche Pardoenen
ken onderschrijven
by uwe Ma. ende
selven moech der me
lijcke Tyrannie bedect
mishandelinghen (die
menten wel verdient
en fouden nemmermeer
zanghenomen.

Hier moeten wy G
Co. Ma. toe ghevyge
hebben, als ons we
der wy gheen Pardo
daderfloothle ende a
teven, onse misdaden
ren gheentins, O al
den eenen voor den
menten, van ledt to
bevindt in alfulche g
Ja wy bidden den E
ghebet pleese by hem
hem comen sullen on
seyde delicten gevallen
nade alsoo medere, al
vereylichende zijn: g
hy hem selven gheen
warom soudemen een
zijen Coninck so tro
en heeft ontfien zijne
delijck te mishandelen

Maer wat ist? men
yet sulcx int minste h
hebben begaen, wy h
ninc alle ghehoorfaem
hebben ooc den Almar
kint Geest ende inder
nae sijn Woort gesocht
mogen lesst toegelezen

de valsche Pardoenen, sullen als met ons eyghene hant-teecken onderschrijven ende versêghelen, op dat hy hier namaels by uwe Ma. ende by ander Vorsten ende Potentaten, hem selven mach daer mede verontschuldigen ende zijne grouwelijcke Tyrannie bedecken: Segghende, dat, so wy in alfulcke mis-handelinghen (die aldusdanighe wreede straffen ende tormenten wel verdient hebben) niet en waren vervallen, wy en fouden nemmermeer Pardoenen ende Vergevingen hebben aenghenomen.

Hier moeten wy God, den kenner aller herten, ende uwe Co. Ma. tot ghetuygen, dat, so wy sulcke misdaden begaen hebben, als ons met dese Pardoenbrieven opgeheleyt wort, dat wy gheen Pardoen en begheeren, maer willen geerne, als dalderuoostste ende alderarchste creatueren die opter Aerden leven, onse misdaden metten halve betalen: ende en weygheren gheenins, O aller ghenadichsten Coninck, darmen ons den eenen voor den anderen naer, met alle wtgelesene tormenten, van ledt tot ledt verscheure, so verre alfinen ons bevindt in alfulcke grouwelijcke misdaden vervallen te wesen: Ja wy bidden den Hertoghe van Alba (so verre als eenich ghebet plaets by hem grijpen can) dat alle die geene die tot hem comen sullen om het Pardoen, bekennde inde voorsyde delicten gevallen te zijne, dat hysê sonder eenighe ghenade alsoo traetere, als alfulcke misdaden na recht ende reden vereysschende zijn: gheven hem oock recht daer inne, dat hy hem selven gheen trouwe noch geloove en houdt, want waerom soudemen eenen gheloove houden? die God ende zijnen Coninck so trouweloos gheweest is, dat hy hem niet en heeft ontfien zijne Majesteyten ende hoocheden so schandelijk te mis-handelen ende versinaden.

Maer wat ist? men sal in eewicheyt niet bevinden, dat wy yet sulcx int minste hebben bedacht, vele min met wercken hebben begaen, wy hebben van aenbeginne altyt onsen Coninc alle gehoorsaemheyt ende gedienslicheyt bewesen, ende hebben ooc den Almachtigen Godt ende Vader Jesu Christi, inden Geest ende inder waerheyt na zijn heylich Gebot ende nae zijn Woort gefocht te dienen, so vele onse crancke vermoghen heeft toegelaten, ende willen noch het selve doen

tot

Poeten,
vanden
hier zijn
zeweest,
Huppen
tot niet
ch toe
chrey,

iddeet,
y onse
conne
e niet
mede
stet die
e barm
oe fou
de selve
terende,
ons en
dat wy
wilden
wy we
er ende
errouwe
en geen
ste haer
coninc:
y soude
yminet,
ardoenen,
en willen
noen wy
eetepan
eulise, ja
re, ende
Ma. dat
ynide en
de

tot den laetsten druppel onses bloets. Maer als wy gesien hebben dat den Hertoge van Alba, in stede van Recht ende Justitie te doene, van onse clachten ende bewaringen aen te hooren, ende uwe Co. Ma. beloften ende toefegginghen na te comen, heeft ons tegen alle Recht ende redelijckheydt, teghen alle onse Privilegien ende Vryheden, met ongehoorde grouwelijcke tyrannien willen onderdrucken, het gantsche Landt verderven, ende veel wreedelijcker met ons handelen, dan oyt Turcken ofte Joden met haren overwonnen vyanden gehandelt hebben. Ende daer en tusschen heeft hy ons uwe Ma. ende by alle Christelijcke Potentaten ende voicken, met valsche beschuldigen van afvallicheyt, rebellie, ende ketterie befaert, sonder dat wy mochten ergens tot gehoor comen, ofte eenigen troost ende verquickinge inde wijde werelt ontfangen, so hebben wy van nootweghen gedronghen gheeweest, om de wapenen inde hant te nemen, ende met alle moghelijcke middelen te pooghen, dat wy onse arme bedructe Vaderlant, wt eene also grouwelijcke tyrannie verlossen souden: ende liever den eenen op den anderen serven, dan ons in handen van eenen alfulcken Tyrant overgeven, het welke wy noch ghesint zijn te doene, so verre als het uwe Ma. niet en ghelieft hare genadighe ooren open te doene tot onse clachten, om ons Recht ende Justitie teghen alfulcken ghewelt te bedienen, want wy en zijn (Gode lof) niet soo qualijck in Godes Woort onderricht, oft wy en weten feer wel dat onse leven ende onse doot in Gods handen staet, ende dat desen doot, welcken gheene mensche ter werelt en can ontgaen, slechts maer eenen deurganck en is tot het eewich leven.

Daerom: Nademael datmen met onse doot vermaect ende beholpen is, hebben wy veel liever eenen eerlicken doot voor de vrijheydt ende voor het welvaren onses Vaderlants te serven, dan in eene aldusdanige slavernie te comen, dat wy souden moeten de voetsolen wesen, van eenige moetwillige vreemdelingen, die ons eenen eewigen haet ende misgunsticheyt altijt gedragen hebben, wy sullen ymmers nu onse nacomelingen eenen eerlicken roem nalaten, ais dat haer Voorvaderen niet en hebben willen slavoenen vanden Spaenschen

schen Inquireurs wien
schroomt een schandelijc
te coopen.

Wij strijden voor de
onse vrouwen ende k
weten, oft den Hertog
de selve een geweltic
goudancken ende me
sake met den sweerd
ende van uwer Ma.
laetsten adem toe, hem
onse leven sekere ge
van Pardoenen des F
reden. Daerom bidt
Ma. dat sy haer ver
ende onse saken te v
den met alfulcke Par
gen, een so leelijcke
Godt ende onsen Co
aengheleest.

Hoe wel dat wy c
wy schoon dese Pardi
den Hertoghe van Al
schoonen, Jae hy sou
alle werste strenghe
hebben.

Ende soude het ooc
verdedighen, want Co
rebellie, heyle teghen
ons niemant behooven
vyanden ende verhoort
de brengen, want of
ghesicht, nochtans sou
bemercken, datmen al
eenige belofte te houde
den ghemeynen welvare
soudes des ghemeynen
lijcket ende Conincklijc

schen Inquisiteurs wesen, ende niet en hebben haer geschroomt een schandelijck leven, met een eerlijcke doodt af te coopen.

Wij strijden voor de vryheyd van onse consciencien, van onse vrouwen ende kinderen, van onse goet ende bloet, te weten, oft den Hertoge van Alba met zijnen aenhanck over de selve een geweldich Heer wesen sal, om daer van na zijn goetduncken ende moetwil te disponeren, ofte dat wy de selve met den sweerde, tot den dienst van Godt den Heere ende van uwer Ma. allergenadichste Coninc, sullen tot den laersten adem toe, bewaren ende beschermen. Wy weten dat onsen leven sekere palen ghestelt zijn, die wy door t'middel van Pardoenen des Hertogen van Alba niet en sullen overtreden. Daerom bidden wy ende verfoecken alleen aen uwe Ma. dat sy haer vernedere om onse clachten aen te hooren ende onse saken te verstaen, sonder dat wy gedronghen werden met alfulcke Pardoenen over ons ende onse nacomelingen, een so leelijcke schandvlecke van rebellicheydt teghen Godt ende onsen Coninck te halen, die ons noyt en heeft aenghecleeft.

Hoe wel dat wy ons seer wel versekert houden, dat, of wy schoon dese Pardoenen wilden aennemen, so en soude den Hertoghe van Alba ons daerom geensins het leven verschoonen, Jae hy soude veel beter recht hebben om ons met alle werste strengicheydt te straffen, dan dat hy numeynt te hebben.

Ende soude het oock veel beter connen by alle menschen verdedighen, want so wy ons selven schuldich bekenden van rebellie, beyde teghen Goddelijcke en Co. Ma. so en soude ons niemant behooven te beclaghen, datmen ons als gemeyne vyanden ende verstoorders des ghemeynen vredes omme soude brenghen, want ofmen ons al schoon anders hadde toegheficht, nochtans soude een yghelijck gheuoech connen bemerken, darmen alfulcke misdaders niet schuldich en is eenighe belofte te houden, overmits dat het teghen God ende den ghemeynen welvaren is strijdende, datmen alfulcke verstoorders des ghemeynen vredes, ende verachters der Godtlijcker ende Conincklijcker Majesteys soude laten leven, al had.

haddemen hun schoon sulcx met alle de swaerste Eeden toeghefeyt die moghelijk is te verdencken, want het is openbaer datmen sich met gheenen Eedt en can verbinden, om te doen, het ghene dat God verboden heeft, ofte te laten dat hy bevolen heeft.

Ende offchoon sulcx niet en ware, so is nochtans wt alle des Hertoghcn van Alba wercken ende aenflaghen ghenoech openbaer, dat hy ons gheensins en is ghemeynt eenich ghe-loove te houden: Want beneven dat hy voortijden openbaerlijck overtreden heeft, den Eedt die de Hertoginne van Parme, met alle de Heeren ende Gouverneurs des Landts, van wegghen uwer Ma. den Steden soo solemnelijcken ghedaen hadde: noch heeft hy in alle de steden die hy in desen laersten crijch heeft overcomen, zijne meynedicheyt ghenoech bewesen: te Berghen in Henegouwe heeft hy teghen zijnen Eedt ende Contract eenen grooten hoop Borgheren opghelangen. Tot Naerden heeft hy oock teghen zijne duydelijcke beloften, eenen so grouwelijcken moort begaen, als in eene so cleyne Stadt ymmermeer is gehoort gheweest: ende nu tot Haerlem hadde hy, ofte ymmer Don Fredrico in zijnen naem, den Soldaten het leven toeghefeydt, ende daer toe hadden haer eenighe Heeren als borgen verbonden ende verplicht, ende nochtans heeft hyse alle, deen nae den anderen, tot aen die jonghe pagien toe, jammerlijcken doen vermoorden, ende heeft haere lichamen heel modernaeckt (tot groote schandale van alle Vrouwen ende jonghe Dochteren) op het schavot eenen dach ende nacht laten liggen: Ende de ghene (onder hen) die hem de Stadt hadden overghelevert, ende waren van hem opgheschreven, ende in dienst wederom aengenomen, heeft hy op de Galeyen doen voeren. Ja op de Fuycke voor Haerlem, doen hy den Soldaten het leven hadde beloofd, so liet hyse van hongher versmachten, segghende: dat hy hen wel het leven hadde toeghefeydt, maer niet het eten. Ende ooc den Borgheren van Haerlem, die hy het leven toeghefeyt hadde, heeft hy ghedwonghen omme Pionniers te worden teghens de Stadt van Alcaer, om aldaer vanden Inwoonderen der Stadt, jammerlijck verhoort te worden: het welcke alle Barbarische tyrannicheyt ende

wreet-

wreetheyt te boven
ende wivucht, waer
verwe sen te trecken.

So dat het merckel
lofen noch Lediven
ware voor eenen di
wille vanden anderen
hier naemaels soude
als by andere Vorsten
dit Pardoen nu voor
kennen wy in alfulche
ons oplegt, ende die
belofte ofte Bedt te
im Concilie van Cor
ten is, datmen den
behoort te houden.

Want dat hy in
dat sulche misbruyck
quade suggestie end
haerlieder eyghen nae
eene loofen treck,
te bedriegen ende or
(hem selven volmach
mogen omme brenge
ten, dat hy tegen z
altijt in zijn ghericht
willighe gheweest zulle
Mer wilt doch, a
mercken, hoe dat de
zijne schalckheyt heeft
daer hy ons op het
kent hy selve met duy
geensins en can laten
versert souden zijn, te
quaetwillighen beweeg
noet in die ghetrouw
ende vte de ghene die
licke Misghelyt altijt het
XVII. bl.

wreetheyt te boven gaet, ende is een merckelijcke cavillatie ende wtvlucht, waer mede hy zijne meyneedicheyt foeckt een verwe aen te trecken.

So dat het merckelijck is ende openbaer, dat hy gheene beloften noch Eedtsverbonden ghesint en is te houden, ten ware voor eenen cleynen tijt, op dat hy des te beter zijnen wille vanden anderen mochte ghecrijghen: Ende op dat hy dit hier naemaels soude mogen verdedigen, so by uwe Co. Ma. als by andere Vorsten ende Potentaten, daerom ist dat hy ons dit Pardoen nu voorhout: Want so wy dat aennemen, so bekennen wy in sulcke mis handelinghe vervallen te zijn, als hij ons oplegt, ende derhalven en is hy niet schuldich eenighe belofte ofte Eedt te houden, insonderheyt, nademaal dat het int Concilie van Constance voor hondert Jaren herwaerts beslooten is, datmen den Keters gheen gheloove noch belofte en behoort te houden.

Want dat hy in zijn Pardoen seer listelijken voorwent, dat sulcke misbruyck als hy ons oplegt, meer gheschiet is door quade suggestie ende ingheven van quaetwillighen, dan wt haerlieder eyghen natuere ende beweginghe, en is slechts maer eenen loofen treck, waer mede hy den onverstandigen foeckt te bedriegen ende onder zijn jock te brengen, ende voorts (hem selven volmachtich) om alle de gheene die hy wil, te mogen omme brengen, sonder datmen hem sal connen verwijten, dat hy tegen zijne belofte gegaen sy overmits dat sulcx altijt in zijn ghericht ende kennisse staen sal, wie dese quaetwillighe gheweest zullen zijn, ende wie niet.

Maer wilt doch, aller ghenadichste Coninck, eenmael aenmercken, hoe dat den rechtveerdigen Godt, desen schalck in zijne schalckheyt heeft verschalck: Want in dit selve Pardoen, daer hy ons op het allerswaerste wilt beschuldighen, daer bekent hy selve met duydelijcke woorden, seggende: dat hy hem geensins en can laten duncken, dat wy so ghedeghenereet ende veraert souden zijn, ten waer dat wy door quade suggestie van quaetwillighen beweeght waren, oft wy en souden ghecontinueert in die ghetrouwicheyt ende bereyde willicheyt, die wy ende alle de ghene die voor ons zijn gheweest, uwe Conincklijcke Majestejr altijt hebben bewesen.

Want is dit alfoo, dat wy voor defen laetften misbruycke (alfoo hy die noemt) uwe Ma. alle ghetrouwicheyt ende willicheyt altijt bewefen hebben, ghelijck als hy felve hier bekent faet, waerom heeft hy ons dan al langhe te voren met alle wreetheyt ende onmenschelickheyt alfo hart vervolght? Waerom heeft hy de Steden alfoo verwoeft? Die Dorpen ende Vlecken verbrant? Die inwoonders vermoort ende van alle hare goederen berooft: Heeft hy niet door zijne foldaten Catwijck op Zee, Santwijk ende Alfen, met noch veel ander verfcheyden fchoone Dorpen fchier tot affchen gemaect, al lange te voren eer defen misbruycken, die hy nu alleene beclaecht, begaen was? Hebben fy niet willen de Stadt van Wtrecht die hem aldermeest toegedaen was, gantschelijck plonderen ende rooven: Hebben fy niet inde Stadt van Rotterdam (daer fy als vrienden ontfangen werden) eenen grooten hoop Borgheren teghen alle hare beloften wreedelicken vermoort: Is niet by Pacieco bevonden geweest, het billet van ontallijcke, fo vanden Adel als vande voornaemfte Borgheren, die men wt des Hertogen bevel foude in verfcheyden Steden hebben vermoort, ten ware dat de faken (door Godes barmherticheyt) verandert waren gheweest? Ende waer toe diende den eyfch des thienden Penninx? anders dan dat hy wilde dat wy daer mede fouden onfe goederen die na zijn fegghen, alle verbeurt waren, wederom van hem afcoopen: S6 moet hy dan voorwaer met alle den zijnen, wel eene gefworene vyant uwer Ma. wesen, dewijle hy alfulcke getrouwe Onderdanen uwer Ma. als hy felve ons bekent gheweest te zijn, met alfulcke fware tyrannie, moorden ende brantftichtinge, ende met alfo danighe overlafte ende flavernie vander eerfte ure zijner aencomften heeft befwaert, foo dat wy van nootswegen ghedrongen zijn gheweest, die wapenen aen te trecken, ende zijnen moerwil ende overlafte wederftant te doen: Het welcke zijne dienaers felve niet en fouden connen verfaecken, nademael, fy dickwils ende opentlijk haer geroemt hebben, dat fy dit Lant ende de Inwoonders deffelven, fo lange ende fo vele fouden plagen ende tergen, datfe noch ten laetften fouden gedrongen werden te rebelleren, om alfo oorfake te hebben het gantsche Lant in fubjectie te brengen.

brengen, ende van
berooven, het welk
foude connen bewij
re voren hadden ver
de Coninc, gene da
Onderdanen nimmer
aert zijn gheweel,
den te weghe gheb
dets gene, dan de
ende bloetdorstighen
heyt ende overfif
over Onderdanen.
de felve met alle
het werte alfo be
felven, ende hare v
ne fy in dese wer
zijn geweest gewee
beroemen wil, dat
ghandelt heeft, da
exempelen van Do
Ypre, van Maeftri
Meezelen, Oudener
fy gheene maniere
gen, vrouwen vercr
de overlafte, en he
Want i gene dat
Borgheren van den S
enckel moerwil verm
aengeheven was: de
Spaenghaerden fteftich
noch ontallicke daer
ende Vrouwen omme
verhalen, nademael d
nde gerekent wort, t
Steden met alle wter
drewen hebben. Daer
niet te oeygen, by
aen en wezen, chris

brenghen, ende van alle haren Rijkdom te plonderen ende te berooven, het welcke men oock wel wt sommiger brieven soude connen bewijfen, welcke schreven dat sy hier na lange te voren hadden verlanget: Het is wel waer, aller genadichste Coninc, tgene dat den Hertoge alhier seght, als dat uwe Onderdanen nimmermeer en souden gedogeneert ende veraert zijn gheweest, ten ware dat de quaetwillighe sulcx hadden te weghe ghebracht, maer dese quaetwillighe en zijn anders geene, dan den Hertoghe selve, met zijnen Bloetraet ende bloetdorftighen aenhanck, die wt enckele quaetwilligheyt ende onversadelijcke ghericheyt, al over langhen tijdt uwer Onderdanen sweet ende bloet hebben ghefogen, ende de selve met alle wreetheyt soo langhe vervolcht, ende op het wterste also beswaert, dat sy tot bescherminghe van haer selven, ende hare vrouwen ende kinderen, ende van al t'ghene sy in dese werelt lief ende weert hebben, gedwonghen zijn geweest geweer te bieden: Daerom; dat hy hem hier beroemen wil, datmen so ghenadelijck met anderen Steden gehandelt heeft, dat wort ghenoechsaem wederleyt, met den exempelen van Doornick, van Valenchijne, van Rijfel, van Ypren, van Maestricht, van Deventer, ende daer na van Maelen, Oudenaerde, Dermonde, ende van Naerden, daer sy gheene maniere van plonderen rooven; moorden, ophangen, vrouwen vercrachten, ende allerley moetwillicheden ende overlaffen, en hebben vergeten noch naghelaten.

Want t'gene dat tot Brussel over de hondert ende dertich Borgeren van den Spaengiaerden op verscheyden tijden, wt enckel moetwil vermoort zijn geweest, al eer oyt dese Crijch aengeheven was: dat oock te Gent in eenen oploop van Spaengiaerden tseftich oft tseventich Borgeren teffens, ende noch ontallicke daer na op verscheyden tijden, beyde Mans ende Vrouwen ommegebracht zijn, en willen wy hier niet verhalen, nademael dat sulcx van haer noch voor groote genade gerekent wort, buyten t'gene dat sy inde voorgenoemde Steden met alle wterste wreetheyt ende moetwillicheyt bedreven hebben. Daerom en behoeft hy ons voorwaer alhier niet te dreygen, by also verre als wy syn Pardoenen niet aen en nemen, dattet geen rigeur noch wreetheyt en is,

hoedanich die zijn mach, die wy van hem niet en zijn verwachtende, so aen onse perfoonen, als met verwoestinghe, honghers noot, ende oock met den Sweerde, in sulcker voegen, datter over al geen Reliquien blijven en sullen, van t'gheene teghenwoordelick noch geheel is, &c. Want wy weten seer wel, dat hy sulcx al over lancks ghefocht ende ghearbeyt ende oock int werck gebracht heeft, so vele als hen ymmer mogelijk is geweest: Ende soude ontwijfelijck noch al voorder zijne wreetheydt daer hy hem so seer op beroemt, hebben laten wtbreken, ten ware de vreesse die hy hadde van t'gheene dat hem noch overcomen is, als namelijk, dat die Landen eenen alfulcken moedtwil niet en souden willen langhet lijdén.

Oock en is hem voorwaer den dienft uwer Co. Ma. so weert, noch die Erfnederlanden uwer Ma. so lief niet, dat hy hem soude schroomen die selve wt den gronde te bederven ende vernielen, ja alle de Reliquien ende overblijffelen der selven, ghantschelijck wt te roeien: In so verre alst hem eenichsins mogelijk ware, ghelijck als menighe brantsichtingen ende landtverwoestingen, die hy, al voren dat desen Crijch aenghevangen was, seer wreedelicken gepleecht heeft, ghenoechsaem connen betuygen: Maer wy verhopén dat God almachtich nemmermeer sulcx toelaten en sal, ende dat uwe Co. Ma. haer Vaderlijcke Erve, nemmermeer en sal laten vallen in het gewelt van alfulcken eenen verwoester ende verderver.

Want dat hy ons hier opleght, dat wy souden de wapenen reghen uwe Co. Majesteit aenghenomen ende ghevoert hebben dat ontkennen wy, ende protesteren voor uwe Co. Majesteit, ja voor Godt ende voor zijnen Engelen, dat sulcx noyt onse meyninghe noch voornemen gheweest en is: Want wy ons selven, met alle t'ghene wy inder werelt hebben, onder uwer Majesteits ghehoorsaemheyt ende onderdanicheyt geerne stellen, ende zijn bereyt, ghelijck wy tot noch toe altijts gheweest zijn, ende als onse Voorvaders uwer Majesteits voorfaten ooc alijt metter daet bewesen en hebben, om uwe Co. Ma. met lijf ende leven alle goeden ende getrouwe diensten te doen, teghen alle zijne vyanden ende quaetwillighen.

Maer

Maer dat willen staen, dat wy de wroeghe ghevoert, als ten, teghen de tyrant Alba ende zijnes aedelen, ons goet en bloedorsighe hande vilt, liever eenen lijcken roem onsen onsen hals onder een onse lieve Vaderland comen. Weer door Landen en souden uwe Majesteits die vaert vercoent sou mentijle ende elck ende eene voor ende het noot is, ende hien noot ende com goederen ende bloesfen te steken, dan des Tyrants souden bi. Want wy doch vreedden Tyrant, dreycht, ende meern Eedspflicht als mer noch barmherticheyt liever de beken ende alle de boomen ende lichamen beghen, ons niet en soude ver Daerom vallen wy in inden Name Gods ende den Scepter inde onse sake aentien, ende bewegheijche hoorzaamheyt niet onconsciencia voor Go

Maer dat willen wy voor alle de werelt gheerne bekent staen, dat wy de wapenen hebben aenghetrocken, ende de selvighe ghevoert, als wy noch van noodts wegghen doen moeten, teghen de tyrannie ende misbruycken des Hertogen van Alba ende zijnes aenhanx, om ons, onse vrouwen ende kinderen, ons goet ende ons bloet van syne ende zijner dienaers bloetdorslighe handen te verlossen. Oft so hy ons te machtich valt, liever eenen eerlijcken doot te sterven, ende eenen loflijcken roem onsen naevolgheren achter te laten, dan dat wy onsen hals onder eenen alfulcken Tyran souden buygen, ende onse lieve Vaderlant in eene alfulcke schendighe slavernije laten comen. Waer door niet alleenlijk wy hier namaels in gheene Landen en souden het aensicht met eeren derven toonen, maer uwe Majesteys dienst ende der ghemeene Landen geheele welvaert verachtet soude zijn: Ende daer toe zijn alle Steden samentlijc ende elck eene bysonder, gheresolveert ende besloten, de eene voor ende de ander naer, alle beleg te verwachten so het noot is, ende het wterste te wagen, ende ooc allen wtersten noot ende commer te lijden, met verlies oock van hare goederen ende bloet, ja liever den brandt in haer eygen huysen te steken, dan dat sy haer in het gewelt ende subjectie des Tyrants souden begheven.

Want wy doch wel verskert zijn, dat by eenen alfulcken wreeden Tyran, die ons eertijts so grouwelijck heeft gedreycht, ende meermael heeft misleyt, ende zijne beloften ende Eedtsplicht als met voeten vertreden heeft, gheene ghenade noch barmherticheyt te verwachten en staet, maer hy soude liever de beken ende stroomen met onsen bloede verwen, ende alle de boomen ende galgen die int Landt zijn, met onse lichamen behanghen, dan dat hy zijnen bloetgierigen moet aen ons niet en soude versaden.

Daerom vallen wy aen de voeten uwer Co, Ma. ende bidden u inden Name Godts die uwe Majesteit de Croon op het hooft ende den Scepter inde handt gegeven heeft, witt doch eenmael onse sake aensien, wilt uwe ooren neygen tot onse billicke ende beweghelijcke clachten: wy en versoecken van uwe gehoorsaemheyt niet ontslaghen te wesen, maer alleen dat onse conscientien voor God den Heere bevrijdt mogen blijven, dat

wy zijn heylick Woort mogen hooren, ende dat selve na volgen, om rekeninghe van onse zielen den aller opperften Rechter ten joncsten daghe te mogen geven. Ende op dat wy sulcx moghen ghenieten, soo wilt doch eenmael onse arme Vaderlandt, t'welck tot uwer Ma. getrouwe dienst altijt bereyt ende willich ghewest is, als het noch is, eenmael ontsaen van het Jock der vreemder Natien, ende der Spaensche Crijtschlieden, latende het Landt genieten alfulcke Privilegien, Vryheden ende Hercomen, als uwe Ma. ende als den grootmachtigen K. Carolus uwer Majesteydts Heer Vader, hoochloflijcker gedachtenisse, ende alle uwe Voorfaten soemnelijck besworen hebben.

So willen wy niet alleenlijck de wapenen afleggen tot uwer Majesteydts bevel, maer ons selven, met al tgeene wy inde werelt hebben, te Water ende te Lande laten ghebruycken, daer toe ons de selve sal willen schicken, ende verhoppen dat uwe Ma. metter daer bevinden sal, dat wy geenfins veraert noch verbastert en zijn, maer veel eer alle onser Voorvaderen ghetrouwicheyt ende gewillighe gedienslicheyt, tot uwe Ma. willen te boven gaen: Het welcke wy hier mede uwe Ma. voor Godt Almachtich beloven ende sweeren, willende dat Godt onser zielen also ghenadich sy, als wy dit van gantscher herten meynen.

Begeerende dat dese onse verclaringe ende Eedt, by alle Coningen, Potentaten, Vorsten ende Natien vercondiget ende gepubliceert werde, op dat een yegelijck wete, dat wy onsen Coninck geenfins rebel noch wederspannich zijn: Het welcke wy oock van onse Voorvaderen noyt geleert en hebben, maer dat wy uyt enckele noot, die ons op het alder uyterste was druckende, bedwongen zijn geweest de wapenen tegen de vyanden ende misbruyckers des Conincklicken Naems, aen te nemen ende te ghebruycken.

Biddende derhalven alle Christelijcke Potentaten ende Vorsten, dat sy haer met een Christelijck medelijden over onsen noot ende jammer laten bewegen: ende nademael, wy nu ghenoech bedacht zijn, dat dese onse Supplicatie ende verclaringe, even also verdruct ende achterhouden sal worden, ghelijck alle die voorgaende, so dat sy in onser Coninck
han.

handen niet en sal
selve zijner Majesteyt
ten, op dat onse
dat zijne Ma. van
Albanilche Tyranie
mach ontschuldiget

Daer willen wy
met ootmoet
voor hare
t'allen i

Doet recht den e
gherechtigheit den
Verloft den ellend
uyt den handen der

GERARDUS, (JONC)
salemch Heer, en
Aboende, in die
naar 't H. Land,
dier Stad, nauwke
VAN ADRICHEM spree

GERBRANDUS, (JONC)
naar zijne Geboorte
Convent van de Car
en inzonderheit door
van Holland e
tijdel, van Rerum E
bellis, Urbibus, Str

handen niet en sal connen comen, dat sy doch willen het selve zijner Majesteyt aengheven, ende hem die selve bestellen, op dat onse recht eenmael int licht mach comen, ende dat zijne Ma. van so veel onschuldich bloets (dat mits dese Albanissche Tyrannie vergoten wort) voor Godt almachtich mach ontschuldiget werden.

Dat willen wy aen allen ende eenen yeghelijcken,
met ootmoedige ghebeden aen Godt almachtich,
voor hare voorspoedicheydt ende welvaert,
t'allen tijden in alle onderdanicheydt
verdienen.

F I N I S.

Psalm. lxxxij.

Doet recht den ellendighen ende den weesen: ende bedient
gherechtigheyt den verdruckten ende den armen.

Verloft den ellendighen ende den nooddrustighen: helpetse
uyt den handen der Godtloosen.

GERARDUS, (JOHANNES) geboortig van *Leiden*, een *Jerusalem*sch Heer, en Pater van 't Nonne Klooster, genaamd *Abcoude*, in die zelve Stad. Hij trok, in het Jaar 1544, naar 't *H. Land*, en heeft *Jerusalem*, of liever de ligging dier Stad, naauwkeurig en vlijtig beschreeven. CHRISTIAAN VAN ADRICHEM spreekt met zeer veel lof van hem.

GOUDHOEVEN, *O. H. Chronijk*, fol. 220.

GERBRANDUS, (JOHANNES) anders JOHANNES DE LEIDIS, naar zijne Geboorteplaats *Leiden*, Monnik en Prioer in 't Convent van de *Carmeliten* te *Haarlem*; een vermaard man, en inzonderheid door zijne *Latijnsche Chronijk van de Graaven van Holland en Bischoppen van Utrecht*, onder den tijtel, van *Rerum Belgicarum Annales, Chron. & Hist. de bellis, Urbibus, Situ & Moribus Gentis*; beginnende van

CHRISTUS geboorte, en eindigende met het Jaar 1417. Zijn Chronijk is meerendeels gevolgd door den Schrijver van de Oude *Hollandsche* Chronijk. Hij leefde onder de Regeering van MAXIMILIAAN DEN I, en heeft ook de Historie van zijne Orde, in tien Boeken, beschreeven. Wijders heeft hij eenige Godgeleerde Schriften nagelaten. Zijn laatste letterarbeid was, de Chronijk der Abten van *Egmond*. Vóór zijne gemelde Chronijk van *Holland* en *Utrecht*, uitgegeeven door P. SWEERTIUS, had hij bijeengebragt de Historie der *Hollanden*; welk werk hij, in de Voorreden zijner Chronijk, hertoept, om dat hij naderhand van de waarheid der zaaken beter is onderricht geworden, en zulks wel na een Tienjaarigen arbeid. Met dit alles, egter, dient men den Leezer te waarschuwen, dat 'er nog zeer veel onzekerheden in gevonden worden, en de verdichtzelen der Monniken aldaar zeer menigvuldig zijn. Hij is te *Haarlem*, in 't Jaar 1504, overleeden.

BOXHORN, GOUDHOEVEN, PARS, EN ORLERS
Beschrijv. van Leiden.

GERE. Aldus noemt Graaf FLORIS DE V, in zijnen giftbrief van 't Jaar 1275, het Veenland van de drie kleine Regtbanken *Callagen*, *Aalsmeer* en *Vriscoop*, liggende aan den Oostkant van 't *Haarlemmer Meer*.

GERKES-KLOOSTER, eertijds, naar uitwijzing van den naam, niet anders dan een Klooster, of liever een Abdij, der *Cisterciënser* Orde; vermoedelijk dus genaamd naar deszelfs Stigter, eenen GERKE, liggende op de uiterste grenzen van *Friesland*, aan den Noorder oever van 't *Kasper Roblesdiep*, ter plaatze daar de *Dokkummer* Trekvaart naar *Groningen* zig daar mede vereenigt, en na bij de Rivier de *Lauwers*; de scheiding van de nabuurige Provintie *Stad en Landen*. De sterke doortogt voor bij dit Klooster, niet alleen van Schepen, maar ook van Rijtuigen, heen en weer, van de eene naar de andere Provintie, had reeds voor lang aanleiding gegeeven, om verscheiden Herbergen en andere Huizen bij het zelve te stigten:

ten: waar uit, door het welk den naam heeft. 't Klooster van *salem*; Klooster, in huis is daar na de Gemeene van het word.

GERLACH DE I, van *WICHED*, en zijns vaders dood, Keizer heeft hij, in bewezen, tegen de die, in de Jaaren 988 dig verwoest. G zijne Gemalin gewee voor, de dogter van een zoon na, GOEDER

GERLACH DE II, willen, ook Graaf veld worden als de van *Celder*. Wij ho phen; welc Graafsch op Graaf OTTO VAN door gunte des Keiz wel deszelfs zoon e reeds Graaf van *Gek* op heur kwam, ging tijdel van *Zutphen*, roem en uitgetrekthe en dat naderhand een

ten : waar uit, door den tijd, een geheel Dorp ontstaan is, het welk den naam van dit Klooster bekomen en behouden heeft. 't Klooster zelfs, dat oudtijds den naam had van *Jerusalem's* Klooster, is geheel verdweenen; van deszelfs Brouwhuis is daar na de Kerk gemaakt, waar in de dienst voor de Gemeente van het Dorp, door een eigen Predikant, verrigt word.

BACHIENE, A. bl. 1301.

GERLACH DE I, was de tweede Voogt van *Gelder*, zoon van WICHARD, en te gelijk zijn opvolger. Hij kwam, na zijns vaders dood, in het Jaar 910, aan het bewind. Den Keizer heeft hij, in het *Roomsche* Rijk, zeer groote diensten beweezen, tegen de *Boheemers*, *Hungaaren* en *Sclavoniers*, die, in de Jaaren 911 en 912, voornamelijk *Duitschland* eindelijk verwoestten. GERLACH overleed in het Jaar 937. Wie zijne Gemalin geweest is, blijkt niet zeker: men houdt 'er voor, de dogter van den Graave van *Kuik*. Immers hij liet een zoon na, GODEFROI DEN I, en derden Voogt van *Gelder*.

PONTANUS, *Gesch. van Gelderh.* II. Deel,
fol. 46.

GERLACH DE II, Graaf van *Zutphen*, en, gelijk sommigen willen, ook Graaf van *Gelder*. Dit zo zijnde, moest hij gerekend worden als de tweede van dien naam, onder de Graaven van *Gelder*. Wij houden hem liever alleen als Graaf van *Zutphen*; welk Graaffschap, na zijnen kinderloozen dood, verviel op Graaf OTTO VAN NASSAU, agtsten Voogd van *Gelder*, die, door gunste des Keizers, de eerste Graaf van *Gelder* werd, of wel deszelfs zoon GERARD VAN NASSAU. Vermids nu OTTO reeds Graaf van *Gelder* was, en het Graaffschap van *Zutphen* op hem kwam, ging de tijtel van *Gelder* vóór den naam en tijtel van *Zutphen*, onaangezien *Zutphen*, ten dien tijde, in roem en uitgestrektheid de Landen van *Gelder* verre overtrof, en dat naderhand eerst zijn grootsten aanwas bekoomen heeft.

Sommige Historiëschrijvers, die hier zeer verward en verschildende zijn, stellen deezen GERLACH vóór den broeder van WILLEM VAN GELDER, Bischof van *Utrecht*; doch anderen, (mooglijk met evenveel regt) vóór den broeder van WICHMAN, Graave van *Zutphen*, die, wegens de vriendschap, met Bischof WILLEM onderhouden, zijne zijde, tegen de *Hollanders*, gehouden had. Toen nu OTTO VAN NASSAU, Voogd van *Gelder*, na den dood van zijne Gemaalinne ADELHEID, met SOPHIA, dogter van WICHMAN, broeder van deezen GERLACH, hetrouwd was, zou uit dien Egt een tweede GERLACH gebooren zijn, die kinderloos stervende, 't Graaffchap van *Zutphen* aan zijnen vader en moeder overliet: want dat deeze laatste bij *Ijfselmonde* zou gesneuveld zijn, strijd tegen de waarheid, vermids hij ten dien tijde nog niet gebooren was. Anderen, en daar onder LA PISE, spreeken hier zeer verschillend van. De laatstgenoemde, verhaald hebbende, hoe sommigen het daar voor houden, dat GERLACH bij *Ijfselmonde* zou gebleeven zijn, zegt daar benevens, dat hij, na zijns vaders dood, het Graaffchap *Zutphen* een tijd lang bezeeten heeft; doch, vermids hij geene kinderen had bij zijne vrouw, ELIZABETH, dogter van den Graaf van *Saxen*, heeft hij, op begeerte van zijnen vader, op zijn ziekbed, het Graaffchap *Zutphen* aan zijnen halven broeder, GERARD VAN NASSAU, die 't Graaffchap *Gelder* bezat, opgedragen.

PONTANUS en SLIGTENHORST, *Geldersche Geschiedenisfen*, en LA PISE, *Tableau de Maison d'Orange*.

GERLACIUS, (ANTONIE) Burgemeester der Stad *Deventer*, was een van die geenem, welke, in het Jaar 1684, gemagtigd waren tot het sluiten van een verdrag met *Frankrijk*, en ook, niettegenstaande alle de tegenstribbelingen van den Heer FAGEL en andere slaaven van den Prins van *Oranje*, tot stand bragten.

GERMAANEN; zie van hun Land en afkomst het volgende Artikel.

GER

GERMANIA
land, Nederland.
nia (of de Morli
nen) in het begin
„ Celten, die mak
„ en de Sarmaten
„ geenzints vetme
„ begeeven, of z
„ hebben: om dat
„ veranderen, niet
„ ken: en dat de
„ zodanige overnag
„ nauwelijks mee
„ hij verder beh
„ Zee, Afra, of
„ mizn trekken, d
„ Lugtschap, en
„ en te bewoonen
(Wij hebben hier
TING haar opgeeft
van TACITUS.) Aang
oude Gezangen, di
weldig verward en
den eersten mensc
voorgebragt, eithe
hun volk, als van
bijlied zijnde, dat
van den eersten men
weest is, zij zulke
legger van het hert
vloed. Aan wien z
zij egter te onrege
alleen verbreid hebb
of MANNUS, zijn all
komen; alle in zeer
naamen, onderscheit
volk, van het ooft
tijd geenen eigen m

GERMANIA INFERIOR. *Neder-Germanien, Neder-Duitschland, Nederland.* TACITUS schrijft in zijn boekje de *Germania* (of de *Moribus Germanorum*: van de zeden der *Germanen*) in het begin aldus. „Ik zou geloven dat de afgelegenste „*Celten*, die tuschen den *Rhijn*, den *Donaw*, de *Noordzee*, „en de *Sarmaten* woonen, waarlijk inboorlingen zijn, en „geenzints vermengd door andere volken, die zig derwaards „begeeven, of zig als vreemdelingen onder hen nedergezet „hebben: om dat zij, die weleer van woonplaatzen zogten te „veranderen, niet te Lande, maar te Scheep derwaards trokken: en dat de afgrijzelijke groote *Oceaan* aan dien kant, „zodanige overtogten meest tegen, en onbevaarbaar zijnde, „nauwelijks met Schepen bevaaren werd. Wie zou (zegt hij verder) behalven het gevaar van eene barsse en onbekende „Zee, *Asia*, of *Africa*, of *Italiën* verlaatende, naar *Germanien* trekken, daar het Land leelijk en afschouwelijk is, de „Lugt scherp, en het welk naar en droevig is om aan te zien, „en te bewoonen, of het moest iemands Vaderland zijn.” (Wij hebben hier deeze plaats overgezet, zo als de Heer ALTING haar opgeeft, met eenige veranderinge van de woorden van TACITUS.) Aangaande den waren oorsprong kan men uit de oude Gezangen, die door de verbastering van de oudheid geweldig verward en bedorven zijn, dit alleen afneemen; dat zij den eersten mensch of man, (*Mannus*) van God uit de aarde voortgebracht, erkend hebben voor den voorvader, zo wel van hun volk, als van alle andere volkeren; daar in alleenlijk verbijsterd zijnde, dat het geene wij weten allezints waar te zijn van den eersten mensch, die op den geschapen Aardbodem geweest is, zij zulks overgebracht hebben tot den eersten Grondlegger van het herstelde Geslagte der menschen na den Zondvloed. Aan wien zij wederom drie zoonen toeschrijven, die zij egter te onrecht voor de drie Hoofdvorsten van hun volk alleen verbreid hebben. Want van de drie zoonen van NOACH, of MANNUS, zijn alle de bewoonders des Aardbodems voortgekomen; alle in zeer veel volkeren, met verscheide en eigen naamen, onderscheiden; behalven het eene *Over-Rhijnsche* volk, van het oorspronkelijke gesprooten, het welk in langen tijd geen eigen naam aangenomen, maar zig eenvoudig het volk

schil-
wil-
eren,
MAN,
Dis-
lers,
Zel-
so-
in,
vor-
vlen
nife
id,
in,
De
voor
zijn,
zaaf-
ds hij
r van
n va-
n hal-
Zelder

berfche
bleau

enter,
ingtigt
in ook,
rascu
d laag.

ijgende

Gr

volk (*Populus*) het *Diet*, *Duit*, *Tuit*. *Teut*, naar dat de uitspraaken verscheiden waren, genoemd heeft. Waar van het bijvoegwoord (*Adiectivum*) *Duitsche*, *Teutsche*, bediedende zo veel als Landslieden, Volkgezinden: en *Duitschland*, *Teutschland*, Volks-Landschap. Egter hebben de Gemeenschappen, die zeer veele onder dit volk zijn geweest, hunne oude en eige namen gehad: als daar zijn, de *Marsers*, *Gambriyers*, *Suevers*, *Vandaliers*, en andere. En onder die is ook geweest de naam der *Friezen*, bij wien nog heden ten dage niet onbekend is de oude benaming van 't *Friesch Diet*, dat is, het *Friesche* volk. Doch de oude bijgeloovigheid heeft van *Diet*, dat is volk, eenen God gemaakt van den zelven naam, uit de aarde voortgekomen, als Stigter der volkeren, die de *Romeinsche* TACITUS uit de oude Gedigten verstaan heeft dat TUISTO, of TUISCO, of naar het gevoelen van CLUVERIUS, TUITO genoemd is. CÆSAR noemt den zelven *Dis*: anderen onder de ouden *Teutates*; alle beuzelagrig, gelijk alles is, dat de Goden aangaat. Ondertusschen is dit zeker, dat de *Over-Rhijnschen* in 't algemeen, niet lang voor dat *Gaulen* van JULIUS CÆSAR was te onder gebracht, met hunne bijzondere naamen bij de *Romeinen* onbekend zijn geweest. Verder vind men dit verhaal van hunnen nieuwen en eigen naam bij CÆSAR en TACITUS: dat 'er een volk van vijf Gemeenschappen, als daar zijn, de *Condrusers*, de *Eburonen*, de *Cæresen*, de *Pæmanen*, en de *Segners*, korteling voor de aankomte van CÆSAR, uit de *Over-Rhijnsche* Natie, den *Rhijn*, daar hij nog niet in twee armen verdeeld word, overgetrokken is naar dat gedeelte van *Gaulen*, waar van de *Romeinen* naderhand dit Nederwinge-west gemaakt hebben: en dat dit volk de *Gaulen* allereerst weg gejaagd heeft, (want die te vooren overgekomen waren, hadden alleen de ledige Landen in bezit genomen) die rijk en weerloos waren, en zo geweldig schrikten voor dit wreede soort van Krijgslieden, dat zij dezelve niet anders als *Gerremans*, dat is, oorlogsmannen, of oorlogsvoerders noemden, de een den anderen, met deezen voor allen vervaarlijken naam, een schrik aanjagende. Dat die van de vijf Gemeenschappen dit zeggen der *Gaulen*, hoewel uit kwaadaardig.

digheid voortgebor-
voorwikkinge teke-
angenomen hebbe-
den *Rhijn* angeke-
wegens den schrik
eindelijk het te ge-
nam, die van de
hen zelfs, als zij
breid heeft over-
gemeen even voort-
in 't bijzonder is e-
of daar na, den *Rh-*
Gemeenschappen,
en een tijd lang
hand door den naam
den worden. Lee-
duistere plaats van
moeten betonen,
menlijk de zin ve-
willen zeggen, als
waarheid wist, als
dan dat die van de
door de *Gaulen*,
tijde van TACITUS
konnen ontkenen
Rhijnsche Land in
met regt en reden g-
van de *Gaulen* we-
Wie zal eindelijk
men zig met 'er tij-
die deezen en geen
goed regt dan hee-
sar, konnen zegge-
Over-Rhijnschen ee-
de *Gaulen*, van de
den schrik van alle
hen of tangejaagd,
den. Hiet nu nu de

digheid voortgekomen, hun voor eere, en als van een goede voorwikkinge rekenende, niet ongaarne van de overwonnenen aangenomen hebben: dat naderhand ook anderen, die over den *Rhijn* aangekomen zijn, naar deeze eerste overwinnaars, wegens den schrik der *Gaulen*, aldus genaamd zijn; dat zij eindelijk het te famen daar toe gebragt hebben, dat deeze naam, die van de *Gaulen* was opgekomen, allengskens naar hen zelfs, als zijnde zeer wakkere Krijgshelden, zig uitgebreid heeft over het geheele *Over-Rhijnsche* volk, dat in 't gemeen even oorlogszugtig was: en dat dezelve niet langer in 't bijzonder is eigen geweest aan eenig volk, dat of eerst, of daar na, den *Rhijn* overgetrokken is. Zoo dat deeze vijf Gemeenschappen, die met malkander eenen Staat uitmaakten, en een tijd lang alleen *Germaanen* genoemd wierden, naderhand door den naam van *Tungeren* hebben moeten onderscheiden worden. Lees, overlees, en herlees aandagtig de zeer duistere plaats van *TACITUS* over deeze zaak, en gij zult moeten bekenen, zo ik mij niet bedriege, dat dit volkomenlijk de zin van zijne woorden is: en dat hij dit heeft willen zeggen, als zijnde een man die zo wel de Historische waarheid wist, als in agt nam. Want wat is 'er zekerder, dan dat die van de vijf Gemeenschappen ten tijde van *CÆSAR*, door de *Gaulen*, *Germaanen* genaamd zijn geweest, die ten tijde van *TACITUS* *Tungers* genoemd wierden? Wie zal verder kunnen ontkennen dat de geene, die naderhand uit het *Over-Rhijnsche* Land in *Gaulen* aankwamen, dien zelfden naam met regt en reden gegeven is van den overwinnaar, die dien van de *Gaulen* wegens den schrik weleer aangenomen had? Wie zal eindelijk loogenen, dat deeze naam van hun te zamen zig met 'er tijd uitgebreid hebbe over de geheele Natie, die deezen en geenen kant van den *Rhijn* besloeg? Met zeer goed regt dan heeft *TACITUS*, ziende op de tijden van *CÆSAR*, kunnen zeggen, dat de benaaming van *Germanien* den *Over-Rhijnschen* eerst nieuw en onlangs gegeven was van de *Gaulen*, van den overwinnaar, van hen zelfs, wegens den schrik van allen kanten, die de vreemde oorlogsmagten hen of aangejaagd, of de weerlooze Landzaaten opgevat hadden. Hier uit nu heeft moeten volgen, dat de *Romeinen* den

zoom

zoom van den *Rhijn*, die van de *Germaanen* bewoond wierd, *Germanien* genaamd hebben; en dit in twee Wingewesten verdeeld, namelijk in het *Boven-Germanien*, of het eerste, en in het *Neder-Germanien*, of het tweede, waar van de *Batavers*, hoe wel van dat aanzien dat zij broeders genoemd wierden, een gedeelte uitgemaakt hebben; ja ook hebben de *Friezen*, en andere *Over-Rhijnschen*, eenen tijd lang onder den Landvoogd van *Neder-Germanien* gestaan. Zo dat ik het zelve met stilzwijgen niet hebbe kunnen voorbij gaan: want dit volk is ongemeen geagt geweest in het gantsche Rijk, dewijl men de *Germaanen* van dien kant voornamelijk moest aantasten, wler vrijheid den *Romeinen* zo vinnig toegescheenen heeft, dat zij dit Land niet dan aan hunne grootste vertrouwelingen toevertrouwd hebben. Alzo heeft *CAESAR OCTAVIANUS*, Drieman zijnde, eer hij nog den naam van *AUGUSTUS* hadde, derwaards gezonden zijnen schoonzoon *AGRIPPA*. Na dat hij deezen weer te rug geroepen hadde, in den oorlog tegens *MARCUS ANTONIUS*, heeft hij daar toe verkoren *CAJUS CARINA*, neffens wien hij ook over de *Germaanen* met de zelve gepraald heeft. Daar na *MARCUS VINICIUS*, die de zelve eere heeft verdient. Wederom *MARCUS AGRIPPA*: daar na *MARCUS LOLLIVS*. En na dezes nederlaag heeft hij het bewind over het Wingewest, het welk hij zelf in perfoon weer in staat bragt, aan *DRUSUS* opgedraagen; vervolgens aan *TIBERIUS*; in wiens plaats hij bij vervolg *LUCIUS DOMITIUS*, *QUINTUS VARRUS*, en eindelijk *CAESAR GERMANICUS* aangesteld heeft. *TIBERIUS*, Keizer geworden, heeft *GERMANICUS* in dit opperbewind gehouden, en deszelfs broeder *DRUSUS*, zijnde zijn eigen zoon, tot zijnen opvolger aangesteld. Terwijl *LUCIUS VISELIUS VARRO*, als Onder-Landvoogd, in het bestier van zaaken voorzigtig, en *LUCIUS APRONIUS*, Landvoogd zijnde, ongelukkig was. Maar na dat zijne zoonen weg gerukt waren, heeft hij *CNEJUS CORNELIVS LENTULUS*, zoon van *GAETULIVS*, voor tien Jaaren tot Landvoogd aangesteld. Doch *CAJUS CALIGULA* heeft niemand daar toe benoemd, zelf met grooten toefstel groote zottigheden uitregtende. *CLAUDIUS* heeft *SERGIVS SULPICIVS GALBA*, *PUBLIVS GABINIUS SECUNDUS*, en *CNEJUS DOMITIUS CORBULO*, den eenen na den anderen, aangesteld.

Ne-

Nero heeft dan
elkanderen volget
wederom *AULUS*
schied, als de opr
wind aan gene O
den tweeden rang
nen zoon *DOMITIVS*
zelf Keizer gewo
daan hadde, ant
heeft *LUCIUS MAXI*
JANUS. Ingeelijks
hebben deezes pos
dikwijls, als *Senat*
us, *ANTONIUS*
anderen. Deee z
des *Rhijns*, dat
tegen over het tw
Rivier de *Gete*, z
Schelde uitvloed
af, tot daar de *Sa*
hooger langs den r
Bovenwingewest (de
five Prima) is de
PTOLOMAEVS om de
ben. Want de *Bo*
Ober-Rheingow, e
als men ingelijks
die van d' *Ours*, van
van de andere *Ours*
van den oorsprong
welle van de Rivier
Maat. Het overige
en de *Noordzee*. (V
Heere *ALTING*).
heeft de zeer beto
weem eene Rivier
Sinthe) in den *Rh*

NERO heeft daar toe verkooren twee doorlugtige mannen, die elkanderen volgden, beide met den naam van RUFUS. GALBA wederom AULUS VITELLIUS: na wien (gelijk gemeenlijk geschied, als de opvolging in de Regeeringe gestremd is) dit be- wind aan geene Onder-Landvoogden, van den eersten of van den tweeden rang, opgedraagen is; tot dat VESPASIANUS zij- nen Zoon DOMITIANUS derwaards gezonden heeft: en deeze, zelf Keizer geworden, na dat hij twee togten derwaards ge- daan hadde, ANTONIUS: en tegen dien afvalligen gezonden heeft LUCIUS MAXIMUS. NERVA eindelijk den allerbesten TRA- JANUS. Insgelijks hebben de volgende Keizers gedaan, of zij hebben deezen post zelfs op zig genomen; en dit laatste vrij dikwijls, als daar zijn HADRIANUS, MARCUS, SEPTIMIUS SEVE- RUS, ANTONINUS CARACALLA, ALEXANDER, MAXIMINUS, en anderen. Deeze zijn de grenzen geweest aan deezen kant des *Rhijns*, dat eigenlijk het Wingewest genoemd wierd; tegen over het tweede *Neder-Gaulen*, (*Belgica secunda*) de Rivier de *Gete*, zo als ze onder den naam van *Rupel* met de *Schelde* uitstroomd, als men een lijn trekt van haaren oorsprong af, tot daar de *Sambre* in de *Maas* valt; en nog een weinig hooger langs den regter oever van de *Maas*. Doch aan het Bovenwingewest (dat is het *Boven-Gaulen*, *Belgica Superior*, *sive Prima*) is de grenscheiding geweest eene Rivier, die PTOLEMAEUS om deeze reden *Obringa* schijnt genoemd te heb- ben. Want de *Boven-Rhijnkant* word bij de *Duitschers* *das Ober-Rheingaw*, en wat meer verkort, *Obringaw* genaamd, als men insgelijks een lijn trekt van zijnen oorsprong tot aan die van *d'Ourt*, langs den oever zo wel van deeze Rivier, als van de andere *Ourt*, ook daar ze te samen in een loopen tot aan den oorsprong van de laatste: en hier van daan tot aan de welle van de Rivier de *Lesch*, langs dien stroom tot aan de *Maas*. Het overige is beflooten geweest tusschen den *Rhijn* en de *Noordzee*. (Zie dit alles in de eerste Kaart van den Heere ALTING.) Wat nu de *Obringa* van PTOLEMAEUS is, heeft de zeer beroemde CLUVERIUS allerbest uitgevorscht; te weeten eene Rivier die bij het Steedje *Sinsiacum* (nu het Vlek *Sinsisch*) in den *Rhijn* valt, hedendaags bekend met den naam

van

van de *Aer*, bij verkorting van *Arent*. Waar van daan de Graaven van *Nieuwen Arent*, gemeenlijk *Nuenaar*, *Nienaar* genoemd zijn: insgelijks *Arwiler*, zo veel als *Arentshoeve* (*Aquila villa*.) *Aldenaar*, dat is, *Oude Arent* (*Vetus Aquila*.) *Aerdorf*, dat is, *Arentsdorp* (*Aquila vicus*) *Arentsberg*: waar uit deeze Rivier haaren oorsprong heeft. Daar tot een onwraakbaar bewijs van is, dat in de aantekening van het Keizerrijk *Antunnacum* (nu *Andernach*) klaar en duidelijk gerekend word onder het Bovenwingewest, het welk staat onder den Veldheer van *Mentz*: en dat tusschen deeze plaats en de naaste van het Nederwingewest geene ander Rivier te vinden is, behalven de *Aer* alleen. Doch op dat hij niets van PTOLEMAEUS, zonder het een streek te geeven, zou laten voor bij gaan, heeft hij de *Obringa* in *Abringa* liefst willen veranderen. Wat *Neder-Germanien* belangt, dat over den *Rhijn* legt, waar van VELLEJUS verhaald, dat het bijna tot een cijsbaar Wingewest is gemaakt; het zelve heeft op zijn ruimst zig uitgestrekt van de *Main*, die zig in den *Rhijn* ontlast, en van de *Zoutrivier*, die in de *Elve* valt, tot aan de *Noordzee*. Van de *Zoutrivier*, of de Rivier die zout geeft, getuigen STRABO en TACITUS; (zie dezelve in de eerste Kaart van den Heere ALTING, vallende in de *Albis* of *Elve*.) Van de *Main* dezelfde STRABO, als hij verhaald dat DRUSUS den oorlog gelukkig heeft gevoerd tusschen de *Sala* en den *Rhijn*; het welk zo veel is, als of hij gezegt hadde bij den *Mainstream*: want de *Main* loopt van den oorsprong van de *Sala* in den *Rhijn*. Van den *Rhijn* en de *Elve* gewaagt ijder een: doch allermeeft dat trotze opschrift van het zegeteken, het welk GERMANICUS aan de *Wezer* in de *Idistavische* vlakke ter eere van TIBERIUS oppereggt heeft, dat vertaald, dus luid:

De volken tusschen den Rhijn en de Elve te onder gebragt zijnde, heeft het Leger van TIBERIUS CAESAR deeze Gedenslukken aan MARS, JUPITER en AUGUSTUS toegewijd.

(De zeer geleerde Heer JUSTUS LIPSIUS meent dat deeze vlakke is beneden *Breemen*, naar den Zeekant, tusschen de Rivier en de omleggende heuvelen, omrent twee gemeene *Duitsche* mij-

mijen van die
deeze te onder
Sicambers, die
TIBERIUS zelf, al
kant des Rhijns
Chatten of Catten
zen, Chauken, C
zo veel niet van
In het Wingewe
gewest de Ubier
ken, Batavers,
Rhijnfche afkomst
de Catten: moes
heid. De Batav
sche volk, vrij v
en hun Valerian
ten minsten gereg
gers, Menspiers,
hadden; verogelij
ten, en bezwaart
is Krijgsgewenge
dan onder 't Land
eerste en aanzienl
(Kewlen) in het L
Land der Tunger
van den Heere A
naamte geweest
daags *Bor* aan de
Kaarten van den
leggende aan de M
het Land der Cag
(zie boven op Cag)
scheiding der Cag
in de Kaarten van
Land der Batavers
man, in het Land
water lagter, of
volken, die, behal
XVII. DEEL.

mijnen van die Stad, bij een Dorp genaamd *Vegejak*.) Van deeze te ondergebragte volken zijn de beroemdste geweest de *Sicambers*, die nu al onder *AUGUSTUS*, door het bestier van *TIBERIUS* zelf, aleer over den *Rhijn* gedreeven, en aan deezen kant des *Rhijns* gevangelijk weg gevoerd waren. Verder de *Chatten* of *Catten*, *Broekters*, *Marsen*, *Angrivariers*, *Friezen*, *Chauken*, *Cherusken*, en andere kleindere Natien, daar zo veel niet van gemeld, of gantsch niet van gewaagt word. In het Wingewest zelf, aan deezen kant van den *Rhijn*, zijn geweest de *Ubiers*, *Menapiers*, *Tungeren*, *Gugernen*, *Suniken*, *Batawers*, *Taxanders* en *Caninesfaten*, alle van *Over-Rhijnsche* afkomst: en de vier laatste wel oorspronkelijk van de *Catten*: maar niet alle van den zelfden staat en hoedanigheid. De *Batawers*, als broeders en vrienden van het *Roomsche* volk, vrij van schattinge. De *Ubiers* als Bondgenooten, en hun Vaderland afgezworeen hebbende, als *Romeinen*, of ten minsten geregtigd als die in *Italien* woonden. De *Tungers*, *Menapiers*, *Caninesfaten*, als die zig overgegeeven hadden; veragtelijker gehandeld wordende in schattingen, lasten, en bezwaarnissen. De *Gugernen*, *Suniken*, *Taxanders*, als Krijgsgevangenen, en weggevoerden, die nauwelijks anders dan onder 't Land daar zij woonden gerekend wierden. De eerste en aanzienlijkste Stad is geweest *Colonia Agrippinensis* (*Keulen*) in het Land der *Ubiers*: de tweede *Atuatuca* in het Land der *Tungeren* (*Attuaca Tungrorum*, in de eerste Kaart van den Heere *ALTING*, *Tongeren*.) Na deeze zijn de voornaamste geweest *Bonna*, ook in het Land der *Ubiers*, heden-daags *Bon* aan den *Rhijn*; *Castellum Menapiorum*, in de Kaarten van den Heere *ALTING* alleen genaamd *Castellum*, leggende aan de *Maas*, nu *Kesfel*, zo het schijnt. *Vetera*, in het Land der *Gugernen*, aan den *Rhijn*, omtrend *Zanten*, (zie boven op *Castra Ulpia*.) *Colonia Trajana*, op de grenscheiding der *Gugernen* en *Bataweren*. (Zie hier van boven in de Kaarten van den Heere *ALTING*.) *Noviomagum*, in het Land der *Bataweren* (nu *Nieuwmeegen* aan de *Waal*.) *Lugdunum*, in het Land der *Caninesfaten* (nu *Leiden*.) De overige waren slegter, of wierden nog voor *Vlekken* gehouden. De volken, die, behalven deeze, tusfchen den *Rhijn* en de *Schel-*

de woonden, en van *Germanische* afkomst waren, zijn daar van de *Romeinen* in geplant; gelijk men ziet in de aantekening van *Gaulen*, van het tweede *Belgica*, dat is, *Nederland*: (zie dit geteekend in de eerste Kaart van den Heere ALTING) als daar zijn de vrije *Nerviers*, met die onder hen behoorden, en in het eerst verscheide naamen hadden, doch naderhand alleen die van *Sueconen* en *Bethastiers*. Waar van men nauwelijks andere reden kan geeven, dan dat het den oppermagten, die naar hun welgevallen handelen, zo behaagd heeft.

GERMANICUS, de zoon van CLAUDIUS DRUZUS, bevond zig, in het 15 Jaar na CHRISTUS geboorte, in *Gallie*. Aldaar verstaap hebbende, dat 'er eene gevaarlijke munterij gereezen was, onder de Krijgsbenden, die onder het bevel van CECINNA, aan den *Beneden-Rhijn* gelaaten waren, trok hij terstond derwaarts, om de rust aldaar te herstellen; 't geen hem ook gelukte. Naderhand heeft hij verscheiden togten tegen de *Germanen*, met merkelyken voorspoed, ondernomen. Eenig volk aan deeze zijde des *Rhijns*, vermoedelyk ook onder de *Batavien*, gelegd hebbende, heeft hij de *Katten* geslaagen, en hunne Hoofdstad *Mattium* verbrand. Ook behaalde hij eenig voordeel op ARMINIUS. Doch deeze, de *Cheruseren* op nieuw opgestookt en zynen vaderlijken oom INGIOMIRUS, die van ouds onder de *Romeinen* in aanzien geweest was, in zijne belangen gebragt hebbende, dreigde hij GERMANICUS met eenen fellen oorlog. Om allen last des oorlogs niet op ééne plaats tevens te hebben, zond deeze CECINNA, met veertig Regimenten, naar den *Eems*, over den bodem der *Bruckteeren*. De Ruitery werd, door den Overste PEDO, langs de grenzen der *Friezen*, mede derwaard geleid. GERMANICUS zelf volgde te Scheep, met vier Keurbenden, welke hij over de *Meeren*, naar de algemeene zamelplaats aan de *Eems*, bragt. Van daar trok het Leger wederom naar de *Lippe*, in zynen weg alles verwoestende, wat tuschen die Rivier en den *Eems* lag. Doch de *Kauchen*, die bijstand beloofden, werden in gemeenschap aangenomen. GERMANICUS, eindelijk aan 't Bosch *Teutoberg*, op de grenzen van 't Bisdom *Paderborn*, alwaar, vóór zes

Jaar

Jaaren, de slag was
gekoomen zijnde.
lijkplijg aan de ge-
te bewijzen. Cae-
van 't gantche Le-
pinaars, alwaat zig
manicus deed af-
len, en zonder on-
zoode, om 'er ee-
van 't gantche Le-
vijand, gevolgd we-
met het Leger veen-
met ongelijk voo-
werd. Zijne Geme-
de zega, die hij t-
en met lofpraak
winning bevoegen
rug te keeren. Op
vlotten mogt, zond
TITELLIUS, te Lan-
deelte van den weg
geweldiglijk opsteek-
ziens op het Land
den *Ocean* op het
begin van September
Zee. Met groote
het *Eiland der Batav*
Na kiet den winter
in het Jaar 16, om
Vloot van omreent
smal van voor een
Terwijl hij daar me-
hoop volk, tegen de
strikte, door zynen
ged was, voerde hi
alzo te belegeraars
beleging op en tre-
omreent voor DRUZUS

jaaren, de slag tusſchen VARUS en ARMINIUS voorgevallen was, gekoomen zijnde, bekreep hem de begeerte, om den laaſten lijkpligt aan de gefneuvelden, die daar nog onbegraaven lagen, te bewijzen. CECINNA, die voor uit gezonden was, werd van 't gantsche Leger gevolgd. Men kwam aan VARUS legerplaats, alwaar zig een deerlijk ſchouwſpel vertoonde. GERMANICUS deed alle de daar liggende doodsbeenderen verzamelen, en zonder onderscheid begraven. Hij zelf ſueed de eerſte zoode, om 'er eene graftombe van op te rigten, waar in hij van 't gantsche Leger, vol droeffenis en verbittering tegen den vijand, gevolgd werd. GERMANICUS raakte, kort daar aan, met het Leger van ARMINIUS in een hevig gevegt, het welk, met ongelijk voordeel aan weerskanten, ten einde gebracht werd. Zijne Gemaalin AGRIPPINA bragt ongemeen veel toe tot de zege, die hij behaalde, door de foldaaten aan te moedigen en met loſpraak te overlaaden. GERMANICUS deeze overwinning bevogten hebbende, beſloot naar den *Eemſtroom* te rug te keeren. Op dat zijne Vloot te lichter op de *Zuiderzee* vloten mogt, zond hij twee Keurbenden, onder het beleid van VITELLIUS, te Lande derwaards. GERMANICUS had een gedeelte van den weg veilig afgelegd, wanneer de Noorde wind, geweldiglijk opſteekende, de ongeſtuime Zeegolven onvoorziens op het Land joeg. Hier kwam het Jaargetijde bij, dat den *Oceaan* op het hoogst zwellen deed, zijnde het nu in het begin van September. Alles ſtond blank, gelijk een openbaare Zee. Met groote moeite en arbeid deed hij de Schepen aan het Eiland der *Batavieren* landden.

Na hier den winter te hebben doorgebracht, verzamelde hij, in het Jaar 16, onder opzigt van SILIUS en CECINNA, een Vloot van omtrent 1000 Schepen, waar onder verſcheiden ſmal van voor- en agterſteeven, en breed van buik waren. Terwijl hij daar mede onledig was, zond hij SILIUS, met een hoop volk, tegen de *Katten*. Vernoomen hebbende, dat de ſterkte, door zijnen vader DRUZUS op de *Lippe* gebouwd, belegerd was, voerde hij zelf zes Keurbenden derwaards. Doch alzo de belegeraars zijnen aantogt vernamen, braken zij de belegering op en trokken af, na alvorens het Altaar, daar omtrent voor DRUZUS opgeregt, en de Graftombe, voor VA-

rus Keurbende gestigt, om verre geworpen te hebben. GERMANICUS herbouwde het Altaar; doch het vernieuwen van de Tombe vond hij ongeraaden.

Intusfchen was de Vloot vervaardigd, en aan het Eiland der *Batavieren*, nevens den voor uit gezonden lijftogt, aangekomen. De Schepen werden hier, onder de Keurbenden en Bondgenooten, verdeeld; waar na de Vloot den *Rhijn* opvoer. De Graft van DRUZUS genaderd zijnde, bad GERMANICUS zijnen afgestorven vader, dat hij hem, die nu zijn spoor volgde, met de herdenking van zijnen raad en heldendaaden ondersteunen wilde. Hier op zette hij voort, door de *Zuiderzee* en *Oceaan*, tot aan den *Eemsstroom* toe. Hij ontscheepte het Krijgsvolk, aan deezc zijde van die Rivier; 't welk geen kleine misflag was. Met veel moeite kwam hij aan den *Wezerstroom*, alwaar hij de *Cherufen*, onder bevel van ARMINIUS, in slagorde vond. GERMANICUS oordeelde 't ongeraaden, de Keurbenden af te wagen, zonder bruggen te slaan en wagen te stellen. Daar na deed hij de Ruitcrrij, onder bevel van SERTINIUS en EMILIUS, den Stroom doorwaaden, en om de magt des vijands te verdeelen, op verscheiden plaatzen deszelfs Leger aanvallen. Op het Art. van ARMINIUS hebben wij reeds de nederlaag beschreeven, die dezelve aldaar leed, en dus ook de volkomene overwinninge, welke GERMANICUS behaalde. Hier alleen zullen we herhaalen, dat de overwinnaar, aan den oever van de *Elve*, een zegeteken van wapenen deed oprigten, met een trotsch bijchrift.

Schoon dit te midden van den zomer voorviel, zond, eger, GERMANICUS, terstond daar na, eenige Keurbenden in de winterlegeringen; het overige Leger scheepte hij op de Vloot, en voerde het door de *Eems* in de *Noordzee*, alwaar zij eerlang door een geweldigen storm overvallen werd. Wel haast geraakten de Schepen in verwarring, terwijl de soldaat het bootsvolk in den weg liep, of verkeerden dienst deed. De wind naar 't Noorden zwaaiende, werden de Schepen, of in volle Zee weg gerukt, of gesmeeten tegen de naaste *Friesche* of *Oost-Friesche* Eilanden, die, vermits de blinde Banken, gevaarlijk waren. Die nog Zee hielden, wierpen
paar.

paarden, vee, piket
Schepen te verligte
alomme aan alle o
Galei van GERMANICUS
aan Land gear heb
dene schade, dat hi
strand en uittoek
schuld van dien ran
te nauwer nood we
waar in zo veelen v
bediaren van den f
schijn, die hij spes
de Eilanden ve door
de op te speuren
vragt.

De *Angriuarien*,
waren, losten eenige
ken waren, en zond
deze Zeevlade had
weder doen opvaren,
inegen en 3000 ruit
met een nog grooter
vergoeding behaalde
een van zijne togten
Britannisch kruid na
Tiberius, onder d
de, ontbood hem, in
der zegepraal te zult
plaats van dat, werd
omgebragt. Men wil
Lande, niet verre van
te *Britten*, een Schoot
vische jaugd in de taal

paarden, vee, pakken en wapenen overboord, om het hol der Schepen te verligten, die vast ter zijde water schepten, en alomme aan alle oorden verstrooid werden. De driemigige Galei van GERMANICUS landde bij de *Cauchen* aan. Hij voet aan Land gezet hebbende, was zo mistroostig over de geleedene schade, dat hij, als zinneloos, dag en nacht, langs de stranden en uithoeken ginds en herwaards liep, zig zelven de schuld van dien ramp geevende. Zijne vrienden konden hem te naauwer nood wederhouden, dat hij zig niet in Zee wierp, waar in zo veelen van de zijnen waren omgekoomen. Na het bedaaren van den storm, kwamen ettelijke Schepen ten voorschijn, die hij spoedig deed herstellen, en voorts uitzond om de Eilanden te doorzoeken, en, ware 't mogelijk, de verwaalde op te speuren. Hun zoeken was niet geheel zonder vrugt.

De *Angrivariën*, die onlangs met de *Romeinen* bevredigd waren, losten eenige volken, die dieper Landwaards ingetrokken waren, en zonden dezelve aan hun te rug. 't Gerugt van deeze Zeefchade had intusfchen de *Germaanen* de wapenen weder doen opvatten. GERMANICUS zond SILIUS, met 30,000 knegten en 3000 ruiters, tegen de *Katten*, terwijl hij zelf, met een nog grooter magt, de *Marsfen* aanviel. Rijkelijke vergoeding behaalde hij hier mede van de geleedene schade. Op een van zijne togten werd hem, aan de *Friesche* kust, het *Brittannisch* kruid aangewezen.

TIBERIUS, onder dit alles, hem zijnen Krijgsroem benijdende, ontbood hem, in 't Jaar 17, onder voorgeeven van de eer der zegepraal te zullen genieten, naar *Rome* te rug. Maar in plaats van dat, werd hij, op bestel van TIBERIUS, met vergif omgebragt. Men wil dat hij, geduurende zijn verblijf hier te Lande, niet verre van *Leiden*, te *Roomburg*, of in het Huis te *Britten*, een School had opgerigt, waar in vervolgens de *Batavische* jeugd in de taal en zeden der *Romeinen* onderwezen werd.

Zie TACITUS, *Jaarboeken*, I. en II.
Deel.

GEMERHUIZEN, een der Buitenbuurten van het Dorp *Hantmahuizen*, in de Grietenij *Westdongeradeel*.

GEMERWALDA, een Dorp in *Fivelingo*, 't welk dien naam nog behoud, liggende een gemeene *Duitsche* mijl van de Stad *Groningen*, aan den Heereweg als men naar den *Eem* gaat. De aantekenaar op de Chronijk van *MENCO* verhaalt, dat deeze plaats zwaare schaden geleeeden heeft, wegens haaren laagten grond, in het Jaar 1287, door den watervloed van dien tijd.

Zie *ALTING*, *Not. Germ.* part. 2. fol. 69.

GEROLF, was een der oude *Friesche* Graaven, die, met mannenmoed, de woeste *Noormannen* te keer ging.

Toen, in het Jaar 837, die verwoesters, te *Egmond* en te *Noordwijk*, alles uitplonderden, werden zij, door *GEROLF* en *TIBBOLD*, aangetast; waar door een hevig gevegt ontstond, waar in die beide Graaven sneuvelden.

J. WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*, II. Deel, bl. 55.

GEROLF DE II, van dien naam, volgens de oudste Chronijk-schrijvers, vader van *DIRK DEN I*, Graaf van *Holland*, werd, in het Jaar 885, met eenen *GARDOLF*, door den *Noorman* *GODEFRID*, aan den Keizer gezonden. Terwijl hij in dit Gezantschap op weg was, maakten de *Noormannen* zig van zijne goederen en Graaffchappen meester; 't welk hem derwijze verbitterde, dat hij, terstond na zijne terugkomst, de zijde van *GODEFRID* verliet en die des Keizers koos. Doch alzo hij daar mede in het bezit zijner goederen niet hersteld werd, zond hij zijne twee zoonen, *DIRK* en *WALGER*, naar *Frankrijk*, alwaar hem, door de zuster hunner moeder, een goede opvoeding bezorgd werd. Na de nederlaag van *GODEFRID*, bekwaamen *GEROLF* en zekere Graaf *EVERHARD* hunne bezittingen te

rug.

rog. Door gunste begiftigd met een tusschen den *Rhijn* en andere hooven brief, van 't Jaar *geflorven is*, doch men dat zijn dood is.

GERRITS, (LEON) 1531, en overleeden der de *Flamingen* g te *Hoorn*, en daar onder zijne tijdgeno

GERRITS, (CONR) op het Schip de *Ne* was *rouwe*, *Koop* schappij met *Kapitein* *Fransch* *Oorlogschip* *stukken* *Caanon*, en *Kapitein* het bevel werd, bij des *Raad* *schep*, dat *dezelve*, van het Jaar 1707, ten *zilver* *vergulden* *vluims*. Op *denzelve* *ven*, mer *eenige* *lot* werd, op een *Parkme*

ring. Door gunste des Keizers ARNOLD, werd hij naderhand begiftigd met een bosch en akker, in zijn eigen Graaffchap, tusfchen den *Rhijn* en *Suithardershage*, na bij *Bodegrave*, en andere hoeven en wooningen, opgenoemd in den gift-brief, van 't Jaar 889. Men meent dat hij in het Jaar 898 gestorven is, doch onzeker waar en op wat wijze. Ook wil men dat zijn dood, door zijnen zoon WALGER, gewrooken is.

MELIS STORRE en anderen.

GERRIT GERRITSZ, van *Rotterdam*; zie ERASMUS.

GERRITS, (LUBBERT) gebooren te *Amersfoort*, in het Jaar 1531, en overleeden te *Amsteldam*, in het Jaar 1612, is onder de *Vlamingen* geweest Leeraar der Doopsgezinden, eerst te *Hoorn*, en daar na te *Amsteldam*. Hij was zeer beroemd onder zijne tijdgenooten.

Zie SCHYN, *Hist. der Mennoniten*, III.
Deel, bl. 1.

GERRITS, (CORNELIS) een gebooren *Veeenaar*, Kapitein op het Schip de *Nephtunus*, behoorende aan den Heer THOMAS BOURSSE, Koopman te *Middelburg*. Hij nam, in maatschappij met Kapitein PIETER HEMERS, in het Jaar 1707, een *Fransch* Oorlogfchip, *Bourbon* genaamd, voerende 54 stukken *Canon*, en bemand met 313 koppen, waar op als Kapitein het bevel voerde de Graaf D'ARQUIN. Deeze daad werd, bij den Raad der Admiraliteit, van die waarde gefchat, dat dezelve, volgens Resolutie van den 2 April van het Jaar 1707, beide Kapiteinen vereerde met een grooten zilver vergulden kop, ter waarde van 1. 50,134 ponden vlaams. Op denzelven was het gevegt zeer konstig gedreeven, met eenige lofregelen in de *Latijnsche* taal. Ook werd, op een Perkamenten brief, fchreeven het verhaal van de

zaak en de Resolutie der Admiraliteit, en met derzelver Zegel bekrachtigd.

LA RUE, *Heldhaftig Zeeland*, bl. 173.

GERSHUSEN, een Dorp van *Fivelingo*, omtrend 4 uren gaans van *Groningen*.

ALTING.

GERROLUMA, eene Staate, in den omtrek van 't Dorp *Holdinga*, en een ander van dien naam in *Leeuwarderadeel*.

GERSLOOT, een der 10 Dorpen van de *Grietenij Aengweerden*, hebbende 20 stemmen.

GERWEN, een der 26 of 27 Dorpen, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, onder *Palland*.

VAN DER HOUVE, *Handv. Chronijk*, II. Deel, fol. 367.

GESCHORON, is geweest een *Autaar*, behoorende tot de Kerke van *Beusichem*, volgens den brief van den *Bischof van Utrecht*, van het Jaar 1131.

GESELIUS, (CORNELIUS) *Predikant* onder de *Gereformeerden* te *Rotterdam*. Na dat de *Stad Dordrecht*, op zo eene gelukkige wijze, als op het *Art. DORDRECHT* verhaald is, aan den *Prins*, of aan den *Staat* gekomen was, geschiedde de eerste *predicatie* aldaar onder den *Lindeboom*, in de *Kloveniers Doelen*, tusfchen de *Schutters* *Benedenzaal* en het *Schuthuis*: ter zelve tijd (1572) werd 'er ook het eerste kind op de *Gereformeerde* wijze gedoopt, ten doop geheeven door den *Heere CORNELIUS VAN BEVEREN*, en genoemd *CORNELIUS*, met

met den bijnaam v
ongerwijfeld is dees
van de *Duitfche* e
hij beide bellende,
Een opgegr woon
Religie, van den a
aangenomen: doch
dat hij de *Leere* van
zijn *Ampgenooe*
van de gedagte *Leere*
zen der *bijzondere*
diens in *Oktober*
bruuj van 'er *Jaar*
Schout en *Diens*
weld, zonder ooit
veroordeeld te zijn
heeft, met volkome
antwoordinge, enz.
afgezet en uitgeleid

Gestel, een *Brab*
togenbosch, onder *O*
ne *schattinge* van 14
de *Meijerij* van *den*
dens, 16 *fluiers* 3
Ootterwijk, een der
gezet op 4902 *gulde*
gelagen over de 26
Kwartier, kwam het
daar in *flaan* op 242
van *den* *erwe* het
Kwartier, dat hij *Ge*
schattinge *getuid* op 1

Gestel, ook een
boek, doch onder he
zen. In de *bovenges*
ter *form* van 140.

met den bijnaam van GESEL, overleeden in het Jaar 1640, ongetwijffeld is deeze GESELIUS; naderhand Predikant geworden van de *Duitsche en Waalsche* Gemeente te *Rotterdam*, die hij beide bediende, en ook beide ongemeen aangenaam was. Een opregt vroom man, zig vast houdende bij de gemelde Rellgie, van den aanvang der Reformatie aldaar geleerd en aangenomen: doch door de *Remonstrantsche* Overheid (om dat hij de Leere van ARMINIUS niet toeviel, maar integendeel zijnen Amptgenoot NICOLAUS GREVINCHOVEN, Voorstander van de gedagte Leere, zo op den Prediktoel, als in de huizen der bijzonderen, ernstig regensprak) eerst van zijnen dienst in October van het Jaar 1611 afgezet, daar na in Februarij van het Jaar 1612, op bevel der Magistraat, door Schout en Dienaars de Stad uitgeleid, met onbetaamlijk geweld, zonder ooit in Kerkelijke vergaderinge gehoord of veroordeeld te zijn. Hoedanig zig dit verder toegedraagen heeft, met volkomener berigt, kan men zien uit zijne verantwoordinge, enz. Hij werd, kort na dat hij te *Rotterdam* afgezet en uitgeleid was, tot Predikant te *Edam* beroepen.

GESTEL, een *Brabandsch* Dorp in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, onder *Oosterwijk*. Toen voortijds *Brabant* eene schattinge van 140,000 guldens opbrengen moest, stond de *Meijerij van den Bosch* daar in geschat op 19379 guldens, 16 stuivers 3 penningen; in die som was het Kwartier *Oosterwijk*, een der vier Kwartieren van gemelde *Meijerije*, gezet op 4902 guldens 10 stuivers 9 penningen, welke omgeslagen over de 26 of 27 Dorpen van het *Oosterwijksche* Kwartier, kwam het Dorp *Gestel* te zamen met *Gemund*, daar in staan op 242 guldens 14 stuivers 6 penningen. *Ma. VAN DER HOEVE* heeft nog een ander *Gestel* in 't zelfde Kwartier, dat hij *Gestel* bij *Oosterwijk* noemt, in de zelfde schattinge gesteld op 191 guldens 2 stuivers.

GESTEL, ook een Dorp in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*, doch onder het Kwartier van *Kempenland* bij *Eindhoven*. In de bovengedagte schattinge van gantsch *Brabant*, ter somme van 140,000 guldens Jaarlijks, stond het Kwartier

tier *Kempenland*, in de smaldeelinge, op 4074 guldens 1 stuiver 9 penningen: welke omgeflagen over de 32 of 33 Dorpen van het *Kempenland*, kwam het Dorp *Gestel* bij *Eindhoven* te staan op 93 guldens 6 stuivers 6 penningen.

GETHORNE, is een plaats in het Land van *Vollenhove*, daar in het Jaar 1129, door de Kerkvoogden van *Friesland*, een verdrag van vrede gemaakt is tusfchen den Bisfchop van *Utrecht* en de *Drenthenaars*; volgens het verhaal des onbekenden Schrijvers van het Perkamenteboek van *Utrecht*. Het behoud nog hedendaags den zelfden naam, fchoon gemeenlijk genoemd wordende *Gieteren*, leggende eene gemeene *Duitsche* mijl van den naasten oever van 't *Vliemeer* (nu de *Zuiderzee*) en anderhalve mijl van de Stad *Vollenhove*.

GEULEM, een Buurtschap in het Land van *Overmaas*, in de nabijheid van het Dorp *Houtem* of *Houthem*.

GEUS, eene verbastering van het *Fransch* woord *Gueux*, dat een deugniet of bedelaar betekent. Toen in den eerften aanvang der beroerten, en de ftrengte of wreede vervolginge om de Religie, onder **FILIPS DEN II**, in of omtrent **DUC D'ALVA'S**, of **MARGARETA VAN PARMA'S** tijden, de Heer van **BREDERODE**, nevens een groot getal Edellieden, dat vermaarde fmeekfchrift overgaven aan de gemelde **MARGARETA** (1566 in April) werd zij zeer verbaast, ziende den Adel, en voor aan den Heer van **BREDERODE**, in zulk een groot getal verfchijnen. De Graaf van **BARLAIMOND**, ter dier tijd bij haar, haare ontroeringe merkende, en haar wat gerust willende ftellen, zeide, *Qu'ils n'estoient que de gueux*: Dat het maar bedelaars waren. Deeze woorden, tot fmaad der verbondene Edelen uitgebraakt, werden in eenen anderen zin van hen opgevat; zij lieten gouden Medailjes maaken, die zij aan hunne halzen droegen: op de eene zijde ftond het Borstbeeld van Koning **FILIPS**, op de andere zijde een bedelaars knapzak, met twee te zamengevoegde regter handen aangevat, en deeze woorden rondom den rand; om het Borstbeeld van den Koning ftond; *En tout fidelles au Roy; In alles den Koning getrouw*: om den

den knapzak; jefp
 toe. Het afveelstel
 genoemde Heeren Die
 gemden te fpreken v
 zonden: daar over dant
 den van den Graave v
 gezamenlijk; *Vivens*
 tijd nam de Heer va
 om zijnen hals, waer
 daar mede het gefalf
 zijn, om goed en bi
 's Lands vrijheden op
 ren, nog fcober dan
 pen: ook drooken zi
 met de zelfde betuig
 ven aanvang en oort
 gemaakt heeft, en ni
 worden is, dan die der
 groten in Frankrij
 Edelen binnen *Brufje*
 met houte napjens aan
 Meftijne om de halze
 wegens de *Niderland*
 'er kopen penningen
 opfchrift, *Heu de Vij*
 dorode Heer van was
 hals van *Bougnadiev*
 fer, Door waar en f
 vlam en waar. Zeden
 lijken het woord *Gen*
 de Heeren Edelen, t
 waren, gegeven, alle
 ren van de *Eumgeliic*
 anderen, voegepast. I
 nuzigen Koning van
 ten knapzak is ger

Caum. (WATTE) li

den knapzak; *jusques à porter la besace; tot den bedelzak toe*. Het afbeeldzel kan men zien bij VAN LOON en BIZOT. De genoemde Heeren Edelen, 's anderen daags aan tafel zittende, begonden te spreken wat naam zij hun Bondgenootschap geeven zouden: daar over hunne gedagten latende gaan, en de smaadwoorden van den Graave VAN BARLAIMOND herkauwende; riepen zij gezamentlijk; *Vivent les Gueux*. Op het einde van den maaltijd nam de Heer VAN BREDERODE eenen bedelzak, hing hem om zijnen hals, vatte eenen houten nap met wijn, en dronk daar mede het gezelschap toe, met betuiging van gereed te zijn, om goed en bloed bij de verdediging van het Land en 's Lands vrijheden op te zetten. Fluks begonden alle de anderen, nog luider dan voorheen, *Vivent les Gueux* uit te roepen: ook dronken zij hoofd voor hoofd uit den zelfden nap, met de zelfde betuiging. Dus nam de naam van *Geuzen* zijnen aanvang en oorsprong, die zo veel geruys in *Europa* gemaakt heeft, en niet min in deeze Provincien vermaard geworden is, dan die der *Protestanten* in *Duitschland*, en der *Hugenooten* in *Frankrijk*. De volgende dagen verscheenen de Edelen binnen *Brussel*, in grof graauw monnikslaken gekleed, met houte napjens aan hunne gordels, en de ovaalswijze goude Medailje om de halzen; zijnde de eerste Gedenkpenning, die wegens de *Nederlandsche* beroerten gemunt is. Ook werden 'er koperen penningen gemaakt, hebbende op de eene zijde tot opschrift, *Escu de Vijane*; *Het schild van Vianen*, daar BREDERODE Heer van was; aan de andere zijde de wapenen van 't Huis van *Bourgondien*, met de woorden *Par flamme & par fer, Door vuur en staal*; of *Par flamme & par feu, Door vlam en vuur*. Zedert dien tijd hebben de *Roomsch-Catholijken* het woord *Geuzen*, door BARLAIMOND veragtelijk aan de Heeren Edelen, schoon de meeste *Roomsch-Catholijken* waren, gegeven, alleen uit enkele bitterheid, aan de belijderen van de Euangelische Leere, 't zij *Gereformeerden*, of anderen, toegepast. Maar deeze bedelaars hebben het den magtigen Koning van *Spanjen* zo bang gemaakt, dat hij zelf tot den bedelzak is geraakt.

GEUZEN. (WATER) In het Jaar 1569 gaf Prins WILLEM van Oran-

Oranje aan veele uitgewekene *Nederlanders*, wegens de gruwelijke *Tirannije* van *ALBA*, commissien om Oorlogschepen tegen de *Spaanschen* te mogen toerusten, te beschaadigen, en te neemen, al, waar, en wat zij konden. Hij stelde over deeze Commissievaarders, als Admiraal, aan, Heer *ADRIAAN VAN BERGUES*, Heer van *Dolhain*; de eerste Kapiteins waren Jonker *LANCELOT VAN BREDERODE*, Jonker *ALBRECHT VAN EGMOND*, *NICOLAAS RUGHIAVER*, *JOHAN BROEK*, *ADRIAAN MENNING*, *BARTEL ENTES*, *DIRK VAN BEVEREN*, *IMBYSE*, enz. Deeze Commissievaarders, of Kapers, dien zij den naam van *Watergeuzen* gaven, hebben hier alleen den *Spaanschen* groote afbreuk gedaan; maar boven dien den grond gelegd van de *Nederlandsche* vrijheid, door het inneemen van den *Briel*; zie *BRIEL*.

GEUZEN. (WILDE) De onmenschelike tirannijen van Hertog *ALBA*, en de *Spaansche* Inquisitie tegen *Roomsch-Catholijken* zelfs, indien zij 'er maar iets tegen wisten; 't zij van de beeldstormerij niet te hebben geweerd, of om dat zij uit nieuwsgierigheid in eene predicatie hadden geweest; of eenen *Onroomschen*, 't ware vader, broeder, zoon, of moeder, geborgen, of niet aangebragt, raakten aanstonds in lijden, wanneer 'er maar wat veel in *bonis* was, als schuldig aan *Crimen lese Majestatis divinae & humanae*, gefraht wordende aan lijf en leven, of aan hunne goederen, indien ze weg gevlugt waren. Daar bij komende, dat de *Spaansche* soldaaten zonder onderscheid roofden en plonderden, ja zelfs de lieden veele folteringen aandeeden; zo hadde zig eene menigte van menschen, met vrouw en kind, naar de boschen van *Vlaanderen* begeeven. Deeze, wel meest van 't geringste slag, wanhoopig, en van alles ontbloot, ook verder verwildert, en redelijk sterk geworden, door den toeloop van allerlei felten en schuim van volk, overvielen bij donkere nagten de Paapen en Monniken, als stookebranden der onchristelijke vervolgingen; hen niet alleen hunne geredste goederen ontroovende, maar boven dien neus en ooren affnijdende, en meer andere vuile wreedheden bedrijvende; waar door zij ook den naam van *Wilde Geuzen* kreegen. In het Jaar 1568

gaf

gaf *ALBA* een Plakaat
gelegene Dorpen, wa-
ken, te houden: hen
moezen inlaan, en de
Wilde Geuzen moeg-
weinig: zo dat *ALBA*
dat deeze verwilderde
vlugten, of elendig on-

GEUZENSTADT. Eene
opgeworpen en dus ge-
naam van 't Kasteel
St. Ana; geboegen in
in *Hullerambogt*, ten
Honte, of *Westerfcheek*
over. Door deeze sterf-
land in geduurige vree-
stige wierd ze door t
vereenighden *Saar* verov-

Geuz. (on) een Rit
de van het *Asterbosch*,
lende, een half uur gaa-
Rakkam, in de *Maas*.

Geuz. een Dorp, tw
aan de *Maas*. De *K*
stegs eenige weinige *B*
zeer uitgebrekt.

GEVARTS, (JOHAN)
getende, en te gelijk
Jaar 1607, zond hem
land, om de *Nederla*
betland te dwarsboomen
hij het Geestlijk gewa-

M

gaf ALBA een Plakaat tegens hen uit; beveelende de naast-gelegene Dorpen, wagt, ter bescherminge der Geestelijken, te houden: hen te gelijk opleggende van te zullen moeten inslaan, en de schade te vergoeden, die zij door de *Wilde Geuzen* mogten lijden. Maar dat help egter zeer weinig: zo dat ALBA Krijgsvolk tegen hen zenden moest; dat deeze verwilderde menschen anderwegen heene deed vlugten, of elendig om 't leven bragt.

GEUZENBRIL. Eene sterke Schans, van de *Spaanschen* opgeworpen en dus geheeten; anders bekend geweest met den naam van 't Kasteel van *Safingen*; ook met den naam van *St. Anna*; geleegeen in het Noordoosterdeel van *Vlaanderen*, in *Hulstervambagt*, ten Noordoosten der Stad *Hulst*, aan de *Honte*, of *Westerfchelde*, tegen *Zuid-Beveland*, in *Zeeland*, over. Door deeze sterkte konden de *Spaanschen* geheel *Zee-land* in geduurige vreeze en alarm houden: maar in het Jaar 1632 wierd ze door Graave WILLEM van *Nassau* voor den vereenigden Staat veroverd.

GEUL, (DE) een Rivier, in *Staats Limburg*, voortkomende uit het *Akerbosch*, en stroomende door *Valkenburg*, valende, een half uur gaans Zuidwaards, tegen over het Steedje *Rekkum*, in de *Maas*.

GEUL, een Dorp, twee uren ten Noorden van *Maastrigt*, aan de *Maas*. De Kerkbuurt is zeer gering, bestaande uit slegts eenige weinige Boerewooningen. De Buitenbuurten zijn zeer uitgestrekt.

GEVAARTS, (JOHAN) gebooren te *Brusfel*, vermaard Regtsgeleerde, en te gelijk een bekwaam Historiekenner. In het Jaar 1607, zond hem den Aartshertog ALBERTUS naar *Engeland*, om de *Nederlanders* in de onderhandelingen tot het bestand te dwarsboomen. Na den dood van zijne vrouw nam hij het Geestelijk gewaad aan, en stierf in het Jaar 1623.

MIRAEUS; *Vaderl. Hist.* IX. Deel, bl.
237.

GE-

GEWANDEN, de tweede Kerkbuurt van het Dorp *Em-
pel*, aan de *Maas*, een uur gaans Oostwaards van de Schans
Crevecoeur.

GEIJN; zie 't **GEIN**.

GEIJNS, een Slot of Adelijk Huis in het Dorp *Wommels*,
onder de *Friesche Grietenije Hennaarderadeel*, in het Kwar-
tier *Westergoo*, behoorende weleer aan die van **JONGEMA**.

